

BK₁

K 19.1-3

Handwritten signature or initials.

UNIVERSITY OF
NONINVASIVE
TECHNIQUES

Μίμησις Χρυσίου - Ίεροσολ. δυνάμεις Κο-
ταίνη - κατά Μανιχαίων

να υποθή παύ ορίγον

BK1
K 19 L

Η ΜΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

©

Η ΜΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΩΤΟΥ
ΑΥΞΟΝ ΑΡΙΘ. ....

ΥΟΤΣΙΡΧ ΥΟΤ ΗΖΗΜΙΜ Η

ΗΝΗΘΟΤΗΕ
ΑΔΗΥΟΤ ΥΟΤΟΤΕ
ΕΤΕ Ο ΑΥΤΟΝ
ΕΝΑ ΗΔΕΥΑ

ΞΕΦΥΛΛΟ ΚΑΙ ΒΙΝΙΕΤΤΕΣ
ΟΔΥΣΣΕΑ ΚΟΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Αριθ. εγρ. 1241644

THOMAS A KEMPIS
Ἡ ΜΙΜΗΣΙΣ
ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΣΕ ΑΠΟΔΟΣΗ
ΒΕΛ. ΦΡΕΡΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑ
ΚΑΥΡΩΤΟΥ
ΑΥΕΘΝ ΑΡΙΘ. ....

ΑΘΗΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΣΤΗΝ
ΑΧΡΑΝΤΗ
ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΚΑΙ
ΚΟΙΝΗ ΜΗΤΕΡΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ

ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΔΕΙΓΜΑ

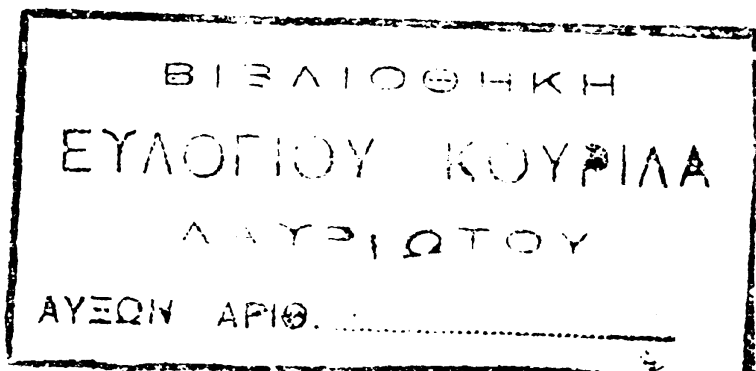
ΛΑΤΡΕΙΑΣ, ΑΓΑΠΗΣ ΚΙ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ

β. φ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ. ....

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΟΣΑ ΜΠΟΡΕΣΑΝ νά εξακριβώσουν γιά τὰ παιδικά, τὰ ώριμα καί τὰ γεροντικά χρόνια τοῦ Θωμᾶ α Κέμπις, πού κατὰ κοινή πιά παραδοχή ἔγραψε τή «Μίμηση», εἶναι ἐλάχιστα. Ὁ Θωμᾶς Χεμερλάϊν — αὐτό ἦταν τὸ πραγματικό οἰκογενειακό του ὄνομα—γεννήθηκε στὰ 1379 στὸ Κέμπεν, ἓνα μικρὸ χωριὸ χαμένο μέσα στοὺς ἀπέραντους κάμπους πού ἀπλώνονται ἀνάμεσα στοὺς ποταμούς Ρήνο καί Μόζα, κοντὰ στὴν Κολωνία. Ὁ πατέρας του ἦταν σιδηρουργὸς κι ἡ μητέρα του δασκάλια. Καλοὶ Χριστιανοὶ κι οἱ δύο, ἄνθρωποι ἀπλοὶ κι ἐργατικοί, πού κέρδιζαν τὸ καθημερινό τους μὲ τὸν ἰδρώτα τους, ἀνάτρεφαν τὰ παιδιά τους στὴν ἀγάπη καί τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ καί τρία ἀπ' αὐτὰ ἀκολουθήσανε τὸ ἱερατικὸ στάδιο. Δεκατριῶν χρονῶν ὁ Θωμᾶς α Κέμπις ἀφίνοντας τὸ πατρικὸ του μὲ τὴ συγκατάθεση τῶν γονέων του, πῆγε νά βρεῖ τὸ μεγαλύτερο ἀδελφὸ του, πού ἦταν ἡγούμενος σ' ἓνα κοινόβιο μοναστήρι Αὐγουστινιανῶν «Τὸ Ὅρος τῆς Ἁγίας Ἀγνῆς»—στὴν Ὀλλανδία. Ὅσοι ἀπὸ ἓνα ταξίδι δύσκολο καί κοπιαστικὸ γιά ἓνα παιδί, ἔφτασε στὸ Ντέβεντερ κι ἀπὸ κεῖ τράβηξε γιά τὸ Ἰσβόλλε πού βρισκόταν τὸ μοναστήρι. Ὁ ἱερωμένος ἀδελφός του τὸν δέχτηκε ἐγκάρδια κι ὁ Θωμᾶς ἦταν εὐτυχισμένος πού βρέθηκε μέσα σὲ μοναστηριακὸ περιβάλλον, πού ἀπὸ πολὺ μικρὸ παιδί εἶχε ὀνειροπολήσει. Ὅσοιόσο ἔπρεπε νά χωριστεῖ πάλι ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του, ἐπειδὴ στὸ μέρος ἐκεῖνο δὲ λειτουργοῦσαν σχολεῖα. Ἔτσι ξαναγύρισε στὸ Ντέβεντερ γιά νά συνεχίσει καί ν' ἀποτελειώσει τίς σπουδές του. Ἐφοδιασμένος μὲ συστατικά γράμματα, δὲ δυσκολεύτηκε νά βρεῖ στὸ Ντέβεντερ προστασία κι ὑποστήριξη· κι ὕστερ' ἀπὸ ἑπτὰ χρόνια, ἔχοντας ὀλοκληρώσει τίς σπουδές του, ξαναγύρισε κοντὰ στὸν ἀδελφὸ του. Ἦταν τότε εἴκοσι χρονῶν. Ἄν κι ὁ Θωμᾶς εἶχε ὄλα τ' ἀπαιτούμενα οὐσιαστικά καί τυπικά προσόντα γιά νά φορέσει τὸ ράσο κι ἀργότερα νά χειροτονηθεῖ, χρειάστηκε νά περιμένει πολὺ, ἐπειδὴ οἱ κανονισμοὶ τῆς μοναστικῆς ἐκείνης κοινότητος ἀπαγόρευαν νά ζοῦν δύο ἀδελφοὶ ἱερωμένοι στὸ ἴδιο

μοναστήρι. Και φαίνεται πώς ἡ περίοδος αὐτὴ ἦταν γιὰ τὸ Θωμᾶ α Κέμπις γεμάτη δοκιμασίες σωματικὲς καὶ ἠθικὲς. Οἱ πατέρες τῆς μονῆς, ἐκτιμώντας τὶς ἀρετὲς του καὶ τὴν πνευματικὴ του κατάρτιση καὶ θέλοντας νὰ τὸν κρατήσουν στὸ μοναστήρι, εἶχαν ζητήσει στὸ μεταξὺ ἀπὸ τὸ Γενικὸ Ἡγουμενοσυμβούλιό τους νὰ δώσει κατεξάλρεση τὴν ἄδεια γιὰ τὴ χειροτονία του, μὰ διάφορα ἀπρόοπτα καὶ δυσάρεστα περιστατικὰ στάθηκαν ἐμπόδια νὰ πραγματοποιηθεῖ μιὰ ὥρα ἀρχύτερα ἢ μεγάλη αὐτὴ ἐπιθυμία τοῦ Θωμᾶ, ποὺ σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ εἶχε κιάλας ἀρρωστήσει βαριά. Ὡσπου στὰ 1414—τριανταπέντε χρονῶν—χειροτονήθηκε ἱερέας, ἀφοῦ περὶ μενε καρτερικὰ δεκαπέντε δλόκληρα χρόνια. Στὰ 1424 ἔγινε ὑψηγούμενος καὶ δάσκαλος τῶν δοκίμων—θέση ποὺ παίρνουν στὰ μοναστήρια μονάχα κείνοι ποὺ εἶναι ἰδιαίτερα προχωρημένοι στὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἱκανοὶ νὰ μεταδώσουν μὲ τὸ λόγο καὶ τὸ παράδειγμα τὰ μουτικά της καὶ στοὺς ἄλλους. Καὶ σ' αὐτὸ δὲν εἶχε τὸν ὁμοιό του ὁ Θωμᾶς α Κέμπις στὴ μοναστικὴ του κοινότητα.

Εἶναι ἐξακριβωμένο πὼς τὰ μέρη ἢ βιβλία 1ο, 2ο καὶ 4ο ποὺ ἀποτελοῦν τὴ «Μίμνηση» τᾶγραψε μέσα στὴ δεκαετία 1414—1424, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ χρόνο τῆς χειροτονίας του ὡς τὸ χρόνο ποὺ ἔγινε ὑψηγούμενος καὶ δάσκαλος τῶν δοκίμων. Στὸ μεταξὺ αὐτὸ ἡ φήμη γιὰ τὴν ἀρετὴ του καὶ τὴ βαθύτατη πνευματικότητά του εἶχε διαδοθεῖ καὶ σ' ἄλλα μοναστήρια καὶ ἄρχισαν ν' ἀντιγράφουν δλόκληρα ἢ κομματιαστὰ τὰ ἔργα του καὶ νὰ τὰ μεταφράζουν σὲ ὁμιλούμενες γλῶσσες γιὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ τὶς μοναχὲς ποὺ δὲν ἤξεραν Λατινικά, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ Θωμᾶς α Κέμπις, ποὺ δὲν ἦταν μόνο γόνιμος συγγραφέας, μὰ καὶ ἄριστος ἀντιγραφέας, εἶχε ἀναλάβει νὰ μεταγράψει τὴ «Βίβλο». Τὴ λεπτὴ καὶ ὑπεύθυνη αὐτὴ δουλειὰ τὴν ἄρχισε στὸ τέλος τοῦ 1426—τὸ χρόνο ποὺ δλοκλήρωσε τὴ «Μίμνηση»—καὶ τὴν ἀποτελείωσε ὕστερ' ἀπὸ δώδεκα χρόνια. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἐκάλυψε τέσσερις μεγάλους τόμους καὶ σώζεται ὡς σήμερα στὸ Darmstadt τῆς Γερμανίας. Τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Θωμᾶς α Κέμπις ἦταν δσομένος στὴ μεταγραφή τοῦ δευτέρου τόμου τῆς «Βίβλου»,—1429—ξέσπασαν ξαφνικὰ στὰ μέρη κείνα πολιτικὲς ἀναταραχὲς καὶ ἄρχισε ἄγριος διωγμὸς τῶν κληρικῶν. Ἔτσι ὅλοι οἱ μοναχοὶ καὶ δόκιμοι τοῦ κοινοβίου τοῦ «Ὁρους τῆς Ἀγίας Ἀγνῆς» ἀναγκαστήκανε ν' ἀφήσουνε τὸν τόπο καὶ νὰ τραβήξουν πρὸς τὸ βορρᾶ γιὰ νὰ ζητήσουν, σὰν πρόσφυγες, καταφύγιο σὲ ἄλλα μοναστήρια. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θωμᾶ α Κέμπις ἦταν

τότε ἐξηνταεσσαίων χρονῶν κι ἡ ἐπίπονη πορεία κι οἱ κακουχίες τὸν καταβάλανε. Στὸ μοναστήρι πὸν κατέφυγε ἀρρώστησε βαριά κι ἅμα κατάλαβε πὸς ἦταν πιά στὰ τελευταῖα του, ζήτησε νὰ καλέσουν τὸ Θωμᾶ, πὸν εἶχε πᾶει σ' ἄλλο μοναστήρι. Ὁ Θωμᾶς, χωρὶς νὰ χάσει καιρὸν ἔτρεξε κοντὰ στὸν ἐτοιμοθάνατο ἀδελφὸ του κι αὐτὸς τοῦ ἔδωσε τὴν τελευταία Κοινωνία, τοῦ διάβασε τὶς ἐπιθανάτιες εὐχές κι τοῦ ἔκλεισε τὰ μάτια. Ἦταν στὰ 1430. Ὡς τόσο ὁ διωγμὸς εἶχε πᾶσει κι οἱ μοναχοὶ μπόρεσαν νὰ παλινοστήσουν. Ἔτσι ὁ Θωμᾶς ξαναγύρισε στὸ ἀγαπημένο του «Ὅρος τῆς Ἁγίας Ἀγνῆς» κι στὸ ἀπέριττο κελὶ του πὸν τόσο τὸ εἶχε ἀγαπήσει κι πὸν δὲν τὸ ξανάφησε πιά ὡς τὴ μέρα πὸν πέθανε. Στὰ σαράντα ἕνα χρόνια πὸν ἔζησε ἀκόμη προσέφερε πολλές κι διάφορες ὑπηρεσίες στὴν κοινότητά του. Πολλές φορές ἔκαμε κι τὸν οἰκονόμο ἢ τὸν ἐπιστάτη στὰ χτήματα τοῦ μοναστηριοῦ. Κι ἂν οἱ δουλειές αὐτὲς δὲν ἦταν οὔτε τῆς ἀρέσκειάς του, οὔτε τῆς εἰδικότητάς του, τὶς ἀναλάβαινε πάντα μὲ πνεῦμα ταπεινοσύνης κι ὑπακοῆς κι τὶς ἐκτελοῦσε μὲ τὸν ἴδιο ζῆλο κι ἀγάπη πὸν ἐσχολίαζε μιὰ λετρίνα στὰ χειρόγραφα του κι μὲ τὴν ἴδια προσοχὴ κι ἀκρίβεια πὸν τραβοῦσε τὶς εὐθεῖες κι τὶς καμπύλες τῶν γραμμάτων, ἅμα ἀντέγραφε. Τὸ ἀγαπητὸ ἀπόφθεγμα του ἦταν: «Age quod agis»—κάνε, δηλαδή, ὥραϊα κι σωστὰ κείνο πὸν κάνεις. Κι δὲν εἶλεγε μονάχα, μὰ κι τὸ κρατοῦσε πιστὰ σὲ κάθε δουλειᾷ πὸν ἀναλάβαινε μοναχὸς του εἶτε τοῦ ἀναθέτανε οἱ ἄλλοι. Κύριο ὅμως ἔργο του ἦταν ἡ μεταγραφὴ βιβλίων, πὸν αὐτὸ ἦταν κι ὁ πρῶτιστος σκοπὸς τῆς μοναστικῆς κοινότητάς του. Κι γιὰ τὰ χρόνια κείνα, πὸν δὲν εἶχε ἀκόμη ἐφευρεθεῖ ἡ τυπογραφία, τὸ ἔργο αὐτὸ ἦταν ἀξιόλογο. Ὁ ἴδιος ἐτόνιζε τὴ σπουδαιότητά του στοὺς νέους μοναχοὺς, παρακινώντας τους νὰ ἐπιδοθοῦν στὴ δουλειᾷ αὐτῇ μὲ ζῆλο: «—Πρέπει νὰ ὄστε βέβαιοι, τοὺς ἔλεγε, πὸς ξεχωριστὰ θὰ σᾶς ἀγαπήσει κι θὰ σᾶς ἀνταμείψει ὁ Θεός, ἂν ἀντιγράφετε προσεχτικὰ κι μὲ καλαισθησία Ἱερὰ Βιβλία γιὰ τὴ δόξα Του κι γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἄλλων. Ἄν ἔχει τὴν ἀμοιβή του ὁποιος δίνει ἕνα ποτήρι δροσερὸ νερὸ σ' ἐκεῖνο πὸν διψᾷ, φανταστεῖτε ποιὸς θὰ ἴναι ὁ μιστὸς ἐκείνου πὸν ἀντιγράφοντας Ἱερὰ βιβλία ἀναίγει στοὺς ἄλλους τὴ βρύση τῆς αἰώνιας ζωῆς». Κι ὁ ἴδιος ἔδινε τὸ παράδειγμα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τετράτομη «Βιβλο» πὸν ἀναφέραμε παραπάνω κι ἕνα «Μέγα Λειτουργικόν», πὸν γιὰ πολλὰ χρόνια τὸ χρησιμοποιοῦσαν κι τὸ θαύμαζαν στὸ μοναστήρι του, δὲν εἶναι γνωστὸ

πόσα και ποιά χειρόγραφα βγήκαν από τὸ ἐπιδέξιο χέρι του. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι πὼς ὁ Θωμᾶς α Κέμπις ἦταν ἄφταστος στὴ μεταγραφὴ, ἐπειδὴ δὲν ἦταν μονάχα καλλιγράφος, μὰ καὶ πολὺ προσεκτικός. Τὰ χειρόγραφα του εἶναι ὠραῖα καὶ σωστά. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔχει χρονολογία 1459 καὶ ποὺ τὸ γράφει κατὰ συνέπεια σὲ ἡλικία 80 χρονῶν, εἶναι, λένε, τόσο ὠραῖο, ὅσο ἓνα ἄλλο ποὺ τὸ γράφει στὰ 1441 καὶ ποὺ τὸ θεωροῦν ὡς ἀριστούργημα καλλιγραφίας. Στὴ γαλήνια αὐτὴ περίοδο τῆς ζωῆς του, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 1430 ὡς τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου του, ἀσχολήθηκε περισσότερο μὲ ἔργα πνευματικά. Τὸ κήρυγμα καὶ τὸ γράψιμο ἦταν οἱ κυριώτερες ἀσχολίες του. Τότε ἔγραφε καὶ τίς ἀσκητικὲς μελέτες του, ποὺ καλύπτουν ἐπὶ μεγάλους τόμους. Πιστὸς στοὺς κανονισμοὺς τοῦ μοναστηριοῦ δὲν ἐννοοῦσε ἀκόμη καὶ στὰ βαθιὰ γεράματά του νὰ λείπει ἀπὸ καμιὰ Ἀκολουθία. Ὁρβίος ἢ γονατιστὸς καὶ χωρὶς νὰ στηρίζεται πουθενά, ἔψελνε στὶς Ἀκολουθίες καὶ συχνὰ ἔκανε αὐτὸς τὸ κήρυγμα στοὺς πιστοὺς ποὺ πήγαιναν νὰ ἐκκλησιαστοῦν στὸ «Ὅρος τῆς Ἀγίας Ἀγνῆς». Ἐπαιρνε ἀκόμη μέρος στὶς ψυχαγωγίες καὶ στὶς συνομιλίες τῶν συναδέλφων του, ποὺ συχνὰ τοὺς ἄφινε λέγοντας: «—Μὲ συμπαθατε ποὺ σᾶς ἀφίνω, ἀδελφοί μου, μὰ κάποιος μὲ περιμένει στὸ κελί μου...» Κι ἀποτραβιόταν γιὰ νὰ συνομιλήσει μὲ τὸ Θεό.

Ὡσπου ἔφτασε ἡ μεγάλη στιγμή καὶ γιὰ τὸ Θωμᾶ α Κέμπις. Ἦταν τὴν πρωτομαγιά τοῦ 1471 ποὺ, λίγη ὥρα ὕστερ' ἀπὸ τὸ Ἀπόδειπνο, παρέδωσε τὸ πνεῦμα του στὸ Θεό—σὲ ἡλικία 92 χρονῶν. Κι ἔσθησε στὴ σιωπῇ, τὴ σκιά καὶ τὴν ἀφάνεια, ποὺ ἀπὸ παιδί τόσο τὰ εἶχε ἀγαπήσει.

Τὸ ἱστορικὸ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου εἶναι τόσο μεγάλο ποὺ, ἂν ἐπιχειροῦσε κανεὶς νὰ δώσει μιὰ κάπως διαφωτιστικὴ περίληψη τῶν ὁσων ἔχουν γραφτεῖ ὡς σήμερα πάνω σ' αὐτό, θὰ ἴταν ἀναγκασμένος νὰ γράψει τόμο ὀλόκληρο. Χρειάστηκε νὰ περάσουν πολλὰ χρόνια—κοντὰ τρεῖς αἰῶνες—νὰ γίνουν ἀνάμεσα σὲ εἰδικoὺς πολλὲς συζητήσεις ἐπίμονες κι ὄχι σπάνια σφοδρές, νὰ δημιουργηθεῖ ὀλόκληρη φιλολογία ὥσπου νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη πὼς τὴ «Μίμηση» τὴν ἔγραψε ὁ Θωμᾶς α Κέμπις.

Στὸ μεσαίωνα δὲν εἶχαν τόση περιέργεια, ὅση εἶχαν στὰ κατοπιναῖα χρόνια νὰ ἐξακριβώσουν ποιοὺς ἔγραψε τὸ μοναδικὸ αὐτὸ βιβλίον, ποὺ τὸ ἄφησε ὁ συγγραφέας του ἀνώνυμο ἀπὸ ταπεινοφροσύνη. Σὲ μερικὲς πολὺ παλαιῆς ἐντυπες ἐκδόσεις, σ' ἄλλες κάτω ἀπὸ τὸν τίτλον—ποὺ δὲν ἦταν

πάντα ὁ ἴδιος—καὶ σ' ἄλλες στὸν πρόλογο ἀναφέρεται μὲ λίγα λόγια ἢ γνώμη τοῦ ἐκδότη ἢ κείνου ποὺ προλογίζει, γιὰ τὸν πιθανὸ συγγραφέα τοῦ βιβλίου. Κι οἱ ἀναγνώστες ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἴτε συμφωνοῦσαν μὲ τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη ἄποψη ἢ ἀδιαφορώντας νὰ πληροφορηθοῦν τὸνομα τοῦ συγγραφέα θεωροῦσαν τὸ βιβλίο ἀνώνυμο. Ἔτσι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχε ἀκόμη πάρει τίς διαστάσεις ζ η τ ή μ α τ ο ς. Οἱ ἔρευνες κι οἱ συζητήσεις ἄρχισαν ἀπὸ τὸ 17ο αἰῶνα κι ἀπὸ τότε συνεχίζονται ὡς σήμερα, γιὰτὶ πάντα ὑπάρχει μιὰ σκιὰ ἀμφιβολίας, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔγραψε τὸ ὠραιότερο βιβλίο στὸ εἶδος του δὲν ἔστερξε νὰ τὸ ὑπογράψει μπροστὰ στὴν ἱστορία, ἐφαρμόζοντας μὲ αὐστηρότητα γιὰ τὸν ἑαυτό του κείνο ποὺ συμβουλεύει τὸν ἄλλο: «ἀγάπα νὰ ᾿σαι ἄγνωστος».

Ἄπλως καὶ θετικὸς στὴ ζωὴ του ὁ Θωμᾶς α Κέμπις, ἔτσι ἐκδηλώνεται καὶ στὸ βιβλίο του αὐτό. Ἡ γλῶσσα του εἶναι εὐκολη, τὸ ὕψος του ἀπέριττο, τὰ διδάγματα του ἀπερίφραστα καὶ κατηγορηματικά. Ἀπὸ τίς στεῖρες μακρολογίες καὶ τίς ἀνώφελες θεωρίες, προτιμᾷ κείνο ποὺ συγκεκριμένα καὶ σίγουρα θὰ βοηθήσει τὸν ἀναγνώστη νὰ διορθώσει τὴ ζωὴ του. «Δὲν εἶναι τὰ μεγάλα λόγια, γράφει, ποὺ κάνουν τὸν ἄνθρωπο ἅγιο καὶ δίκαιο, μὰ εἶναι ἡ ἐνάρετη ζωὴ ποὺ τὸν κάνει ἀρεστὸ στὸ Θεό».

Ὅσα γράφει τὰ πιστεύει βαθύτατα. Δὲν κάνει θρησκευτικὴ φιλολογία. Σὲ κάθε φράση του διακρίνεται ἡ πεπολθησὴ του. Τὸ αἶσθημά του εἶναι γνήσιο κι εἶναι στὴν ἀγάπη ποὺ βρῆκε μιὰ ἐξαισία εἰρήνη — αὐτὴ ποὺ θέλει καὶ προσπαθεῖ νὰ μεταδώσει στοὺς ἄλλους μὲ τὸ βιβλίο του αὐτό. Προτρέποντάς μας στὴν ἀνώτατη τελειότητα, ἀποφεύγει κάθε ὑπερβολὴ ποὺ θὰ γεννοῦσε δισταγμούς. Κι εἶναι γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ποὺ ἡ «Μίμηση» ἀγαπήθηκε ὄχι μονάχα ἀπὸ τοὺς κληρικούς καὶ ἰδιαίτερα τοὺς μοναχοὺς, ποὺ γι αὐτοὺς γράφτηκε καὶ ποὺ σ' αὐτοὺς πρώτιστα ἀπευθύνεται, μ' ἀπὸ ἀνθρώπους κάθε λογῆς. Διαβάζοντας τὴ «Μίμηση» συχνὰ ἀντικρύζομε τὸν ἑαυτό μας, ὄχι ὅπως ἐσφαλμένα τὸν νομίζομε, μὰ ὅπως εἶναι στὴν πραγματικότητα. Κι ὁ συγγραφέας δὲν περιορίζεται ἐξετάζοντας τὴν ἀνθρώπινη καρδιά νὰ βρεῖ τὸ κακὸ καὶ νὰ τὸ ὑποδείξει, μὰ δίνει μὲ καὶ τὸ φάρμακο ποὺ γρήγορα καὶ σίγουρα θὰ τὸ θεραπεύσει.

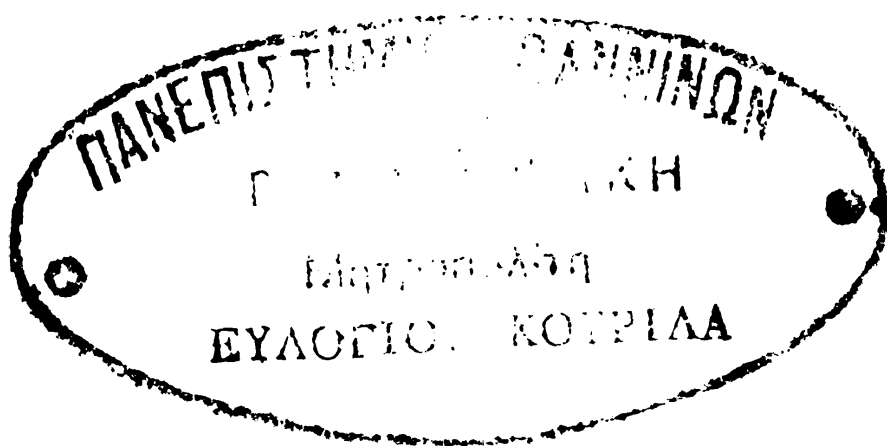
Πολλὰ ἀριστουργηματικὰ βιβλία ἀρέσουν καὶ διαβάζονται ἀπὸ ὠριμένο ἀναγνωστικὸ κοινό, σ' αὐτὴ ἢ κείνη τὴ χώρα, γιὰ μιὰ ὠρισμένη ἐποχὴ. Μεγάλα ἔργα ἐθνικῶν συγγραφέων συγκινοῦν τοὺς λαοὺς τῆς χώρας τους, ἀφίνουν ὡστόσο ἀδιάφορους ὅλους τοὺς ἄλλους λαοὺς. Ἡ «Μί-

μητη», αντίθετα, από πέντε δλόκληρους αιώνες διαβάζεται από όλους και παντού κι αν μπορούσε να συγκριθεί το θείο με το ανθρώπινο, θα μπορούσε να λεχθεί πως, καθώς το Ευαγγέλιο, έτσι κι η «Μίμηση» είναι το βιβλίο όλων. Γραμμένη Λατινικά και σε ρυθμική πρόζα, κυκλοφορούσε σε χειρόγραφα πριν ν' ανακαλυφθεί η τυπογραφία. Για πρώτη φορά βγήκε έντυπη γύρω στα 1475 κι είναι ένα από τα πρώτα βιβλία που τυπώθηκαν ύστερ' από τή «Βίβλο». Από τότε εκδίδεται αδιάλειπτα στο πρωτότυπο και σε παλαιότερες και νεώτερες μεταφράσεις. Λογαριάζουν πως έχει μεταφραστεί σε πενήντα τόσες γλώσσες και διαλέκτους και πως έρχεται άμέσως ύστερ' από τήν "Αγία Γραφή σε αριθμό εκδόσεων. Στη γλώσσα μας, η «Μίμηση», μεταφράζεται κι εκδίδεται από χρόνια τώρα κάθε τόσο κι η κυκλοφοριακή έπιτυχία της είναι πάντα εξαιρετική. Στόν κύκλο τών προγενεστέρων αυτών μεταφράσεων—του Γ. Γ. "Αλβυ (1882) του Γ. Μάϋρ (1898) του Μιχ. Κωνσταντινίδου (1932) αναφέρω μονάχα δσες μου είναι γνωστές—έρχεται να πάρει δισταχτικά μιὰ θέση κι η νεώτερη αυτή απόδοση, που έγινε μέσα σιά δεινά τής Κατοχής και που θα εκπληρώσει το σκοπό της, αν φέρει κοντύτερα στο Χριστό έστω κι έναν από κείνους που τόν αγαπούν· κοντά στο Χριστό έστω κι έναν από κείνους που δέν έτυχε να τόν αγαπήσουν· πίσω στο Χριστό έστω κι έναν από κείνους που τόν άπαρνήθηκαν.

Αθήνα, 22 - 2 - 1948

Β. Φ.

Η ΜΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΖΩΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΜΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΦΡΟΝΗΣΗ
ΤΩΝ ΜΑΤΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΑΚΟΛΟΥΘΩΝ ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ», λέει ὁ Κύριος. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὁ Χριστὸς μᾶς παρακινεῖ νὰ μιμηθῶμε τὴ ζωὴν του καὶ τὰ παραδείγματά του, ἂν θέλωμε νὰ φωτισθῶμε ἀληθινὰ καὶ νὰ λυτρωθῶμε ἀπὸ κάθε τύφλωση τῆς καρδιάς.

Ἄς σταθῆ, λοιπὸν κυριώτερη φροντίδα μας ἢ μελέτη τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ξεπερνᾷ ὅλες τὶς διδασκαλίες τῶν Ἁγίων. Κι ἐκεῖνος ποὺ κατέχει τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ θὰ βρῇ, σ' αὐτὸ τὸ κρυμμένο μάννα.

... Συμφαίνει ἔμως ἐπὶ πολλούς, περὶ ἀκούσων

συχνά τὸ Εὐαγγέλιο, νὰ συγκινοῦνται ἐλάχιστα. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ τοὺς λείπει τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἄν θές λοιπὸν νὰ καταλάβῃς στὴν ἐντέλεια καὶ νὰ χαρῆς τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, πρέπει νὰ συμμορφώσης τὴ ζωὴ σου μὲ τὴ ζωὴ τῆ δικῆ του.

Τί σ' ὠφελεῖ ν' ἀνοίγῃς σὲ ἐκθυστόχαστες συζητήσεις γιὰ τὴν Ἁγία Τριάδα, ἂν δὲ ζῆ μέσα σου τὸ πνεῦμα τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ δὲν εἶσαι ἔτσι ἀρεστὸς σ' αὐτή;

Ἀληθινὰ δὲν εἶναι τὰ μεγάλα λόγια ποὺ κάνουν τὸν ἄνθρωπο ἅγιο καὶ δίκαιο, μὰ εἶναι ἡ ἐνάρετη ζωὴ, ποὺ τὸν κάνει ἀρεστὸ στὸ Θεό.

Προτιμῶ νὰ νιώθω τὴν κατάνυξη, παρὰ νὰ ἴμαι σὲ θέση νὰ δώσω τὸν ὄρισμό της.

Σὲ τί θὰ σὲ ὠφελοῦσε, ἂν κάτεχες ὅλη τὴ Γραφή, ἂν ἤξερες ἀκόμη ὅλων τῶν φιλοσόφων τίς θεωρίες καὶ σοῦλειπε ἡ ἀγάπη καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ;

«Ματαιότης ματαιότητων τὰ

πάντα ματαιότης», ἔξω ἀπὸ τὸ ν' ἀγαπᾶς καὶ νὰ ὑπηρετῆς ἀποκλειστικὰ τὸ Θεό.

Ὅ,τι πιδὸ σοφὸ ἔχομε νὰ κάνουμε εἶναι ν' ἀποβλέπουμε στὴν ἀπόκτηση τῆς βασιλείας τοῦ οὐρανοῦ περιφρονώντας τὰ ἐγκόσμια.

Εἶναι μάταιο νὰ κυνηγοῦμε τὸν πλοῦτο ποὺ εὐκόλα χάνεται καὶ νὰ βασιζόμαστε σ' αὐτόν.

Ματαιότης νὰ ζητοῦμε τιμὲς καὶ διακριτικὲς θέσεις.

Ματαιότης ν' ἀκολουθοῦμε τίς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας καὶ νὰ γυρεύουμε κεῖνα ποὺ φέρνουν μαζί τους ἀναπόφευκτη καὶ σκληρὴ τιμωρία γιὰ μᾶς.

Ματαιότης νὰ θέλουμε νὰ ζήσουμε χρόνια πολλὰ καὶ νὰ μὴ προσπαθοῦμε νὰ ζοῦμε ἐνάρετη ζωὴ.

Ματαιότης νὰ στρέφουμε ὅλη τὴν προσοχή μας στὴν τωρινὴ ζωὴ ἀδιαφορώντας γιὰ ὅ,τι τὴν ἀκολουθεῖ.

Ματαιότης ν' ἀγαποῦμε κεῖνο ποὺ περνᾷ γρήγορα καὶ νὰ μὴ προσπαθοῦμε ν' ἀποκτήσουμε

τὴν ἀνεξάντλητη χαρά.

Νὰ θυμᾶσαι συχνὰ τοῦτα τὰ σοφὰ λόγια : «οὔτε τὸ μάτι χορταίνει ἀπ' ὅσα βλέπει κι οὔτε τὸ αὐτί ἀπ' ὅσα ἀκούει».

Νὰ προσπαθῆς λοιπὸν ν' ἀποσπᾶς τὴν καρδιά σου ἀπὸ

τὴν ἀγάπη γιὰ τὰ ὄρατὰ καὶ νὰ τὴ φέρνης στὰ ἀόρατα. Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολουθοῦν τὶς φιλήδονες ἐπιθυμίες τοῦς λερώνουν τὴ συνείδησή τους καὶ χάνουν ἔτσι τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ἡ ΤΑΠΕΙΝΗ ΙΔΕΑ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ἾΧΗ ΚΑΝΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΟΥ

ΕΙΝΑΙ ΦΥΣΙΚΟ στὸν ἄνθρωπο νὰ θέλῃ νὰ πλουτίζη τὶς γνώσεις του. Μὰ σὲ τί ὠφελοῦν οἱ γνώσεις δίχως τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ;

Κι ἀληθινά, ὁ ταπεινὸς γεωργὸς ποὺ ὑπηρετεῖ τὸ Θεὸ εἶναι ἀσύγκριτα ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἀλαζόνα φιλόσοφο, ποὺ παραμελώντας τὸν ἑαυτό του μελετᾷ τὴν πορεία τῶν ἀστρῶν.

Ὅποιος ξέρει καλὰ τὸν ἑαυτό του περιφρονεῖ τὸ ἄτομό του κι οἱ ἔπαινοι τῶν συναθρώπων του δὲν τὸν εὐχαριστοῦν.

* Ἄν ἦμουν ὁ σοφώτερος ἄν-

θρωπος τοῦ κόσμου καὶ μοῦ ἔλειπε τὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης, τί θὰ κέρδιζα μπροστὰ στὸ Θεό, ποὺ θὰ μὲ κρίνῃ σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα μου;

Περίορισε τὴν ὑπερβολικὴ σου ἐπιθυμία νὰ μαθαίνης, ἐπειδὴ ἡ ὑπερβολικὴ αὐτὴ ἐπιθυμία φέρνει μαζί της περισπασμούς καὶ αὐταπάτες.

Οἱ πολύξεροι ἀγαποῦν νὰ δείχνουν τὰ ὅσα κατέχουν καὶ τοὺς κάνει εὐχαρίστηση ν' ἀκούουν νὰ τοὺς ἀποκαλοῦν σοφοὺς. Ὑπάρχουν ἕνα σωρὸ πράγματα ποὺ ἡ γνώση τους ὠφελεῖ λίγο ἢ καὶ καθόλου τὴν

ψυχή. Κι είναι πολύ μωρός εκείνος που δίνει σημασία στα πράγματα αυτά κι όχι σέ κείνα που θα τού εξασφαλίσουν τή σωτηρία τῆς ψυχῆς του.

Τὰ πολλὰ λόγια δέν ικανοποιοῦν τήν ψυχή. Ἐνάρετη ὁμως ζωὴ καὶ καθαρὴ συνείδηση ξεκουράζουν τήν καρδιά κι ἐμπνέουν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στό Θεό.

Ἔσοι περισσότερα πράγματα ξέρεις κι ὅσο καλύτερα τὰ κατέχεις, τόσο πιό αὐστηρά θά κριθῆς, ἂν ἡ ζωὴ που κάνεις δέν εἶναι ἀκόμη πιό ἐνάρετη.

Μὴν ὑπέρηφανεύεσαι λοιπὸν γιὰ τίς γνώσεις σου ἢ τήν τέχνη σου. Τὸ καλύτερο που ἔχεις νὰ κάνης εἶναι ν' ἀνησυχῆς γιὰ τὰ χαρίσματα αὐτὰ που σοῦ δόθηκαν.

Ἄν πιστεύης πὼς ξέρεις πολλὰ κι ὅτι τὰ ξέρεις καλά, μὴν ξεχνᾶς ὡστόσο πὼς ὅσα ξέρεις εἶναι ἐλάχιστα μπροστὰ σέ κείνα που δέν ξέρεις.

Μὴν κομπάζης λοιπὸν κι ὁμολόγα μᾶλλον τήν ἀμάθειά

σου. Γιατί ξεχωρίζεις τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τῆ στιγμὴ που ὑπάρχουν ἄλλοι πιό μορφωμένοι ἀπὸ σένα καὶ περισσότερο κατατοπισμένοι στό νόμο τοῦ Θεοῦ; Θεὸς νὰ μάθης κάτι που θὰ σ' ὠφελήσῃ; Προτίμα νὰ ζῆς ἄγνωστος καὶ νὰ σέ θεωροῦν ἀσήμαντο.

Ἡ πιό μεγάλη καὶ πιό ὠφέλιμη γνώση εἶναι νὰ γνωρίσης τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ μπορέσης νὰ τὸν περιφρονῆς.

Τὸ νὰ ἴχης τὴ χειρότερη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό σου καὶ τὴν πιό καλὴ ἰδέα γιὰ τοὺς ἄλλους, τοῦτο εἶναι μεγάλη σοφία καὶ γνώρισμα τελειότητας.

Ἄν σοῦ τύχῃ νὰ δῆς τὸν ἄλλο νὰ σφάλλῃ εἴτε ἀκόμη νὰ πέφτῃ σέ βαρὺ κρίμα, μὴ νομίσης πὼς εἶσαι σὺ καλύτερός του. Γιατί δέν μπορεῖς νὰ ξέρης πόσον καιρὸ θὰ κατορθώσης νὰ κρατηθῆς στὴν καλὴ αὐτὴ κατάσταση. Ὅλοι μας ἀλλάζομε εὐκολα. Πίστευε ὁμως πὼς μπορεῖ σὺ ν' ἀλλάξης πιό εὐκολα ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΑΠ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΣ είναι κείνος πού διδάσκεται άπευθείας άπ' αύτή τήν ίδια τήν Ἐλήθεια κι όχι με λόγια και σχήματα παροδικά πού τήν παραμορφώνουν.

Τό λογικό και οί αίσθήσεις μας συχνά μάς ξεγελούν μη κατορθώνοντας νά μπούνε βαθιά στην ούσία τών πραγμάτων.

Τί θά κερδίσουμε άπό τίς χωρίς τέλος συζητήσεις πάνω σέ μυστικά κι άκαθόριστα πράγματα, πού άν τ' άγνοοῦμε δέ θά μάς έλέγξει γι' αύτό ο Θεός τήν «Ἡμέραν τής Κρίσεως»;

Είναι μεγάλη μωρία νά παραβλέπουμε τά άναγκαία και τά ωφέλιμα και νά καταγινομαστε με πράγματα πού βλάφτουν και προκαλούν τήν περιέργεια. Ἐχομε μάτια κι ώστόσο δέ βλέπομε.

Τί μάς ενδιαφέρουν οί συζητήσεις πάνω σέ φιλοσοφικά ζητήματα ;

Σ' όποιον μιλεῖ ο αιώνας Λόγος, δέ φοβάται νά χάση τόν έαυτό του μέσα σέ φιλοσοφικές άρχές και δοξασίες, έπειδή τά πάντα πηγάζουν άπό τό μοναδικό τουτο Λόγο. Κάθε λέξη γεννιέται άπ' αύτόν. Αύτός είναι ή άρχή κι αύτός «λαλεῖ ήμῖν».

Χωρίς τό Λόγο αύτό κανένας δέν μπορεί νά καταλάβη είτε νά κρίνη σωστά.

Ἐκεῖνος πού γι' αύτόν τά πάντα είναι «ένα» και άποδίδει τά πάντα σ' αύτό τό μοναδικό «ένα» και βλέπει τά πάντα σ' αύτό τό «ένα», μπορεί νά ναι βέβαιος γιά τή σταθερότητα τής καρδιάς του και τήν παραμονή του στην εἰρήνη του Θεοῦ.

Ἐ Ἐλήθεια — Θεέ, ένωσέ με μαζί σου στην αἰώνιαν άγάπη.

Συχνά αἰσθάνομαι πλήξη διαβάζοντας και ακούοντας. Ὅ,τι άναζητώ και θέλω σέ

σένα μόνο τὸ βρῖσκω.

Ἄς σωπάσουν ἔλοι οἱ διδάσκαλοι· κι ἔλα τὰ δημιουργήματα ἃς πάψουν μπροστὰ σὲ σένα. Σὺ μονάχα μίλα μου.

Ὅσο περισσότερο συγκεντρώνεται ὁ ἄνθρωπος στὸν ἑαυτό του καὶ μένει ἀπερίσπαστος ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, τόσο περισσότερο ὑψώνεται καὶ πλαταίνει τὸ πνεῦμα του χωρὶς κόπο, ἐπειδὴ παίρνει τὸ φῶς τῆς διάνοιας ἀπὸ ψηλά.

Τὸ καθαρὸ, ἀπλό καὶ σταθερὸ πνεῦμα στὴν ἐκτέλεση τοῦ καλοῦ τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τὸ περισπάσῃ, ἀκόμη κι οἱ πιὸ βαρειᾶς φροντίδες, ἐπειδὴ κάνει τὰ πάντα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐσωτερικὴ εἰρήνην του καὶ δὲ ζητᾶ τίποτα γιὰ δική του ἱκανοποίηση.

Ὅ,τι σὲ κουράζει καὶ σὲ ταράζει, εἶναι οἱ κλίσεις τῆς καρδιάς σου, ποὺ δὲν μπόρεσες ἀκόμη ν' ἀπονεκρώσῃς.

Ὁ καλὸς κι ἀληθινὰ εὐλαβικὸς ἄνθρωπος τακτοποιεῖ ἀπὸ

πρὶν στὴ συνείδησή του ὅ,τι ἔχει νὰ κάμῃ καὶ στίς πράξεις του δὲν ἀφίνει νὰ παρασύρεται ἀπὸ παράφορες κλίσεις του, ἀλλὰ ἐνεργεῖ μὲ σωστὴ κρίση.

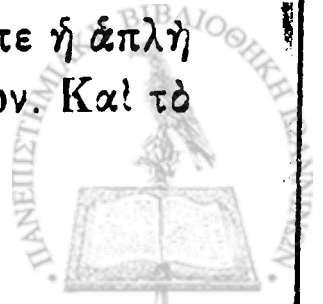
Δὲν ὑπάρχει σκληρότερος ἀγώνας ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ ὑποτάξῃ κανεὶς τὸν ἑαυτό του.

Καὶ τοῦτο πρέπει νὰ ᾖ ἡ μοναδικὴ φροντίδα μας:—ν' ἀγωνιζόμαστε ἐνάντια στὸν ἑαυτό μας, ν' ἀποκτοῦμε κάθε μέρα καὶ περισσότερη ἐξουσία πάνω του καὶ νὰ γινόμαστε μέρα μὲ τὴν ἡμέρα καὶ καλύτεροι.

Σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ δὲν μπορεῖς ν' ἀποκτήσῃς ἀπόλυτη τελειότητα κι οὔτε νὰ δῆς ὀλότελα καθαρὰ.

Ἔτσι ἀπὸ τὴ βαθειὰ ἐπιστημονικὴ ἀναζήτηση, ἡ ταπεινὴ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ σου εἶναι ὁ πιὸ σίγουρος δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὸ Θεό.

Ὁχι πὼς εἶναι ἀξιοκατάκριτη ἡ ἐπιστήμη, εἴτε ἡ ἀπλή γνώση τῶν πραγμάτων. Καὶ τὸ

Ένα και τὸ ἄλλο εἶναι χρήσιμα και τὰ ζητᾶ ἀπὸ μᾶς ὁ Θεός. Προτιμότερη ὡστόσο εἶναι ἡ καθαρὴ συνείδηση κι ὁ ἐνάρετος βίος.

Κι ἐπειδὴ πολλοὶ σπουδάζουν πιὸ πολὺ γιὰ νὰ πλουτίσουν τις γνώσεις τους, παρὰ γιὰ νὰ ζήσουν ἐνάρετα, πέφτουν συχνὰ στὴν πλάνη κι ὁ κόπος τους καρποφορεῖ πολὺ λίγο ἢ καὶ καθόλου.

Ἄν οἱ ἄνθρωποι δείχνανε τόσο ζῆλο στὸ νὰ ξεριζώσουν τὰ ἐλαττώματά τους και νὰ καλλιεργήσουν τὴν ἀρετὴ, ὅσο ζῆλο δείχνουν σ' ἄλλα μάταια πράγματα, δὲ θᾶβλεπε κανεὶς τόσα κκαὶ και τόσα σκάνδαλα ἀνάμεσα στὸν κόσμο και τὴν χαλάρωση στὸ μοναστικὸ βίο.

Τὸ δίχως ἄλλο, τὴν «Ἡμέραν τῆς Κρίσεως» δὲ θὰ ρωτηθοῦμε τί ἔχομε διαβάσει, μὰ τί ἔχομε κάμει, οὔτε πόσο εὐγλωττα μιλήσαμε, μ' ἂν ζήσαμε ἐνάρετα.

Πές μου ποῦ βρίσκονται τώρα ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ διδάσκαλοι και

οἱ σοφοὶ, ποῦ γνώρισες, ὅταν ἀκόμη ζοῦσαν και διαπρέπανε στὴν ἐπιστήμη τους.

Ἄλλοι κατέχουν τώρα τις θέσεις τους και δὲν ξέρω, ἂν ὁ κόσμος τοὺς θυμᾶται κἂν. Ὅσο ζοῦσαν, φαινόταν πὼς κάτι ἦταν. Τώρα ὅμως κανένας δὲ μιλεῖ πια γι' αὐτούς.

ὦ! πόσο γρήγορα περνᾶ ἡ δόξα τοῦ κόσμου τούτου! Κι ἂν ἡ ζωὴ τους ἦταν θεάρεστη ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα τους, θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς πὼς οἱ μελέτες κι οἱ γνώσεις τους δὲν πῆγαν χαμένες.

Πόσοι χάνονται σ' αὐτὸν τὸν κόσμο κι εἶναι ἀφορμὴ οἱ ἀσκοπες σπουδές τους κι ἡ ἀδιαφορία τους πρὸς τὸ χρέος ποῦ ἔχουν νὰ ὑπηρετήσουν τὸ Θεό.

Κι ἐπειδὴ προτιμοῦνε καλύτερα νὰ ᾖναι σπουδαῖοι παρὰ ταπεινοί, χάνουν τὸν ἑαυτό τους μέσα στὴ φαντασιοπληξία τους. Ἀληθινὰ μεγάλος εἶναι κείνος ποῦ αἰσθάνεται μεγάλη ἀγάπη.

Ἐπιθυμῶν ὁ Θεὸς εἶναι κεί-
νος πού βλέπει ἀσήμαντο τὸν
ἐαυτό του καὶ πού περνᾷ ἀδιά-
φορος μπροστά στίς τιμές τοῦ
κόσμου τούτου.

Πραγματικὰ γνωστικὸς εἶ-
ναι κείνος πού γιὰ τὴν κερδίση

τὸ Χριστὸ ἀντικρύζει τὰ ἐπί-
γεια σὰν πράγματα ἄχρηστα
καὶ περιττά.

Ἐπιθυμῶν ὁ Θεὸς εἶναι
κείνος πού κάνει τὸ θέλημα
τοῦ Θεοῦ καὶ ἀρνιέται τὸ δικό
του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ἡ ΦΡΟΝΗΣΗ ΣΤΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΜΑΣ

ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ νὰ δίνουμε
εὐκόλα πίστη σ' ὅ,τι ἀκοῦμε
καὶ νὰ ὑπακούουμε σὲ κάθε
μῆς ψυχικῆ ἰσχύ, ἀλλὰ μὲ
φρόνηση καὶ προσοχὴ νὰ ζυγί-
ζουμε τὸ κάθε πρᾶγμα σύμφωνα
μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ἐπιθυμῶν! Τόση εἶναι ἡ ἀ-
δυναμία μας, ὥστε συχνὰ εὐκο-
λῶτερα πιστεύουμε καὶ μεταδί-
δουμε τὸ κακὸ πού ἀκοῦμε γιὰ
τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὸ καλόν.

Οἱ προχωρημένοι ὅμως στὴν
τελειότητα δὲ δίνουν ἀμέσως
πίστη στὴν κάθε κακὴ διάδοση
ξέροντας πὼς ὁ ἄνθρωπος μὲ
τὴν ἀδυναμία πού τὸν χαρα-

κτηρίζει ῥέπει στὴν κακολογία.

Εἶναι μεγάλη σοφία νὰ μὴν
εἶναι κανεὶς βιαστικὸς στίς
πράξεις του καὶ νὰ μὴν ἐπιμέ-
νη μὲ πείσμα στὴ γνώμη του.

Εἶναι ἀκόμη μεγάλη σύνεση
νὰ μὴ πιστεύη κανεὶς καθετί
πού ἀκούει καὶ ὅ,τι ἀκούει νὰ
μὴν τὸ μεταδίδη ἀμέσως στοὺς
ἄλλους.

Ζήτα συμβουλὲς ἀπὸ ἄν-
θρωπο σοφὸ καὶ σοβαρὸ καὶ
προτίμα μᾶλλον νὰ σὲ καθο-
δηγῇ ἐκεῖνος πού ξέρει καλύ-
τερα καὶ περισσότερα ἀπὸ σέ-
να, παρά ν' ἀκολουθῆς τὴν δι-
κὴ σου γνώμη.

Ἐνάρετη ζωὴ κάνει τὸν ἄνθρωπο σοφὸ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ κι ἔτσι ἀποκτᾶ μεγάλη πείρα.

Ὅσο περισσότερο ταπεινὸς

εἶναι ὁ ἄνθρωπος κι ὅσο πὶο πολὺ ὑποταγμένος στὸ Θεό, τόσο μὲ περισσότερὴ σύνεση καὶ ἀπόλυτὴ εἰρήνη θ' ἀντικρύζει τὰ πάντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ πρέπει νὰ ζητοῦμε τὴν ἀλήθεια κι ὄχι τὴ γλαφυρότητα.

Ὁλόκληρὴ ἡ Ἁγία Γραφή πρέπει νὰ διαβάζεται πάντα μὲ τὸ πνεῦμα ποῦ γράφτηκε.

Διαβάζοντας τὴν Ἁγία Γραφή δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζουμε τὸ ὕφος, ἀλλὰ τὴν ὠφέλεια ποῦ μᾶς δίνει τὸ διάδομά της.

Χρέος μας ἀκόμα νὰ μελετοῦμε βιβλία μὲ ἀπλὸ θρησκευτικὸ περιεχόμενο μὲ τὴν ἴδια προθυμία κι εὐχαρίστηση ποῦ μελετοῦμε βιβλία μὲ περιεχόμενο βαθὺ καὶ σοφόν.

Ἄς μὴ σὲ προδιαθέτει ἡ μεγάλη ἢ ἡ μικρὴ φήμη τοῦ συγγραφέα, ἀλλ' ἄς σὲ κάνη

νὰ μελετᾷς τὸ ἔργο του ἢ ἀγάπη τῆς καθαρῆς ἀλήθειας.

Πρόσεχε στὸ τι διαβάξεις κι ὄχι ποιὸς τὸ ἔχει γράψει.

Οἱ ἄνθρωποι περνοῦν, μὰ ἡ ἀλήθεια τοῦ Κυρίου μένει στὸν αἰῶνα.

Ὁ Θεὸς μᾶς μιλεῖ μὲ πολλοὺς τρόπους χρησιμοποιώντας διάφορα πρόσωπα.

Συχνὰ ἡ περιέργεια μᾶς στέκεται ἐμπόδιο στὴν ἀνάγνωση τῆς Ἁγίας Γραφῆς παραινώντας μας νὰ ἐξετάσουμε καὶ νὰ καταλάβουμε μέρη ποῦ θᾶπρεπε ἀπλὰ νὰ τὰ διαβάσουμε. Ἄν θέλῃς νὰ ὠφεληθῆς ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση αὐτῆς μελέτα μὲ ταπείνωση, ἀπλό-

τητα και ἀκρίβεια κι ὄχι μὲ τὴ φιλοδοξία νὰ περάσης γιὰ πολυδιαβασμένος.

Ἄγάπα νὰ ρωτᾶς. Ἄκουε σωπαίνοντας τὰ λόγια τῶν ἀ-

γίων και μὴ περιφρονῆς τις συμβουλές τῶν γεροντοτέρων, γιὰτι πάντα θὰ σοῦ φανοῦν χρήσιμες κι ὠφέλιμες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΟΙ ΑΤΑΚΤΕΣ ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ ΜΑΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΙΟΣ χάνει τὴν ἐσωτερικὴ του γαλήνη ἀπὸ τὴ στιγμή πού θ' ἀρχίση νὰ ἐπιθυμῆ παράφορα κάτι.

Ὁ ὑπερήφανος και ἀπληστος ποτὲ δὲ βρίσκουν ἡσυχία, ἐνῶ ὁ ταπεινὸς και φτωχὸς στὸ πνεῦμα οἰζὺν σὲ ἀπόλυτη εἰρήνη.

Ὁ ἄνθρωπος πού δὲν κατάφερε νὰ δαμάση ὀλοκληρωτικὰ τὸν ἑαυτό του, πειράζεται γρήγορα και τὸν νικοῦν μικρὰ και ἀσήμαντα πράγματα.

Ἐκεῖνος, πού ἐλάχιστα ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸ πνεῦμα, ὑπακούει στὴ σάρκα και ρέπει στις ἐπιθυμίες τῶν αἰσθήσεων, δύσκολα μπορεῖ ν' ἀποτραβηχτῆ ὀλότελα ἀπὸ τις ἐγκόσμιες ἐπιθυμίες. Κι εἶναι γι' αὐτὸ πού

λυπᾶται, ἅμα ἀντιδρᾷ στις ἐπιθυμίες του αὐτὲς και ὀργίζεται, ἅμα τοῦ ἐναντιώνονται οἱ ἄλλοι.

Ὡστόσο ἅμα ἀποκτήση κείνο πού ἄμετρα ἐπιθυμοῦσε, νιώθει βαρεμένη τὴ συνείδησή του, γιὰτι ἂν και ἀκολούθησε τὸ πάθος του, δὲ βρῆκε τὴν εἰρήνη πού ζητοῦσε.

Τὴν ποθητὴ εἰρήνη τῆς καρδιάς σου θὰ τὴ βρῆς ἀντιδρώντας στὰ πάθη σου κι ὄχι ὑποχωρώντας σ' αὐτά.

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν εἰρήνη στὴν καρδιά τοῦ σαρκικοῦ ἀνθρώπου, οὔτε τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει δοθῆ στὰ ἐγκόσμια.

Εἰρήνη αἰσθάνεται μονάχα ἐκεῖνος πού ζῆ ἔντονη πνευματικὴ ζωή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΑΠΟΦΥΓΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΑΤΑΙΕΣ ΕΛΠΙΔΕΣ

ΕΙΝΑΙ ΑΣΤΟΧΑΣΤΟΣ ἐκεῖνος ποὺ στηρίζει τις ἐλπίδες του στοὺς ἀνθρώπους εἴτε στὰ δημιουργήματα.

Μὴ ντρέπεσαι νὰ ἐξυπηρετῆς τοὺς ἄλλους καὶ νὰ φαίνεσαι φτωχὸς μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ κόσμου γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μὴν ἐμπιστεύεσαι στὸν ἑαυτό σου, ἀλλ' ἔχε τὴν πεποίθησή σου στὸ Θεό.

Κάνε ὅ,τι μπορεῖς, κι ὁ Θεὸς θὰ συντρέξῃ τὴν καλή σου θέληση. Μὴν ὑπολογίζῃς στὶς γνώσεις σου, οὔτε στὴν ἰκανότητα κανενὸς δημιουργήματος, μὰ στηρίζου καλύτερα στὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ποὺ βοηθεῖ τὸν ταπεινὸ κι ἐξευτελίζει τὸν ὑπερήφανο.

Μὴν ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὸ ἔχει σου, ἂν εἶσαι πλούσιος, οὔτε γιὰ τοὺς φίλους σου, ἂν τυχὸν εἶναι ἰσχυροί, ἀλλὰ νὰ ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὸ Θεό,

ποὺ χορηγεῖ τὰ πάντα καὶ ποὺ πάνω ἀπ' ὅλα ἐπιθυμεῖ νὰ σοῦ δώσῃ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του.

Μὴ κομπάζῃς γιὰ τὴν ρώμη καὶ τὴν ὀμορφιά σου, γιατί κι ἡ πιὸ μικρὴ ἀρρώστια μπορεῖ γρήγορα νὰ σὲ φθείρῃ καὶ νὰ σὲ παραμορφώσῃ.

Μὴν ὑπερηφανευθῆς γιὰ τὰ πνευματικὰ σου χαρίσματα καὶ τὶς ἰκανότητές σου, μὴ τυχὸν καὶ δυσάρεστήσῃς τὸ Θεό, ποὺ σοῦ δώσῃ ὅ,τι φυσικὸ καλὸ ἔχεις.

Μὴ λογαριάζῃς τὸν ἑαυτό σου καλύτερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, μήπως παρουσιασθῆς χειρότερος μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, ποὺ ξέρεῖ τί κλείνει μέσα του κάθε ἄνθρωπος.

Μὴν ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὰ καλά σου ἔργα, γιατί ἡ κρίση τοῦ Θεοῦ διαφέρει ἀπὸ τὴν κρίση τῶν ἀνθρώπων, κι ὅ,τι ἀρέσει στοὺς ἀνθρώπους δὲν εἶναι πάντα εὐχάριστο στὸ Θεό.

Ἄν ἔχῃς κάποιο χάρισμα,

μὴν ξεχνᾶς πὼς ὑπάρχουν ἄλλοι ποὺ ἔχουν περισσότερα χαρίσματα ἀπὸ σένα, γιὰ νὰ διατηρῆς ἔτσι τὴν ταπεινοφροσύνη σου.

Δὲν ἔχεις νὰ χάσης τὸ παραμικρὸ βάζοντας τὸν ἑαυτό

σου κάτω ἀπ' ὄλους. Θὰ χάσης ὅμως πολλά, ἂν τὸν βάλῃς ἔστω καὶ πάνω ἀπὸ ἕνα.

Ὁ ταπεινὸς χαίρεται παντοτινὴ εἰρήνη. Τὴν καρδιά τοῦ υπερήφανου τὴν ταράζουν ὁ φθόνος κι ἡ ἀγανάκτηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Η ΑΠΟΦΥΓΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΗ ΟΙΚΕΙΟΤΗΤΑ

ΜΗΝ ΑΝΟΙΓΗΣ τὴν καρδιά σου σ' ὅποιον τύχη, μὰ νὰ ἐμπιστεύεσαι τὰ ζητήματά σου σὲ ἄνθρωπο συνετὸ καὶ θεοφοβούμενο.

Μὴν ἔχῃς ὑπερβολικὴ οἰκειότητα μὲ νέους καὶ μὲ ἄτομα ποὺ δὲ σχετίζεσαι μ' αὐτά.

Μὴ κολακεύῃς τοὺς πλούσιους καὶ νὰ μὴ σοῦ ἀρέσουν οἱ σχέσεις μὲ τοὺς τρανοὺς.

Συναναστρέφου τοὺς ταπεινοὺς, τοὺς ἀπλοὺς, τοὺς εὐσεβεῖς καὶ τοὺς ἠθικοὺς καὶ μίλα μαζί τους γιὰ ὠφέλιμα πράγματα.

Ἀπόφευγε τὴν οἰκειότητα μὲ

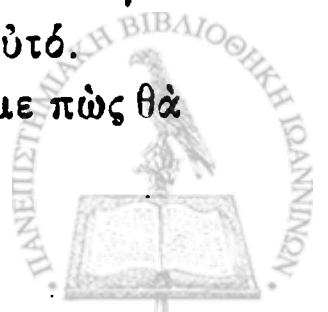
κάθε γυνίκα καὶ πρότρεπε τὶς ἐνάρετες ν' ἀφοσιώνονται στὸ Θεό.

Ἔχε οἰκειότητα μονάχα μὲ τὸ Θεὸ καὶ τοὺς Ἀγγέλους τοῦ κι ἀπόφευγε νὰ γίνεσαι γνωστὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.

Πρέπει νὰ αἰσθανόμαστε ἀγάπη γιὰ ὄλους. Ἡ οἰκειότητα ὅμως μὲ ὄλους ἀνεξαιρέτα δὲν εἶναι ὠφέλιμη.

Πολλὲς φορές ἐκτιμοῦμε ἕνα πρόσωπο γιὰ τὴν καλὴ του φήμη, ὥστόσο ἅμα σχετισθοῦμε μαζί του χάνουμε τὴν καλὴ ἰδέα ποὺ εἶχαμε γι' αὐτό.

Συχνὰ πάλι νομίζομε πὼς θὰ

γίνουμε ἀρεστοὶ στοὺς ἄλλους, ἂν σχετισθοῦμε στενὰ μαζί τους καὶ γίνουμε φίλοι τους. Κι ὁμοίως συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Ἡ

γνωριμία μας τοὺς γίνεται δυσάρεστη, ὅσο βλέπουν ἕνα ἕνα τὰ ἐλαττώματά μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Ἡ ΥΠΑΚΟΗ ΚΑΙ Ἡ ΥΠΟΤΑΓΗ

ΕΙΝΑΙ ΜΕΓΑΛΟ πρᾶγμα νὰ ζῆς κάτω ἀπὸ ἀνώτερο, νὰ ὑπακούης καὶ νὰ μὴν ἐξαρτᾶσαι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου.

Εἶναι ἀσφαλέστερο γιὰ σένα νὰ ὑπακούης, παρά νὰ προσταζής.

Πολλοὶ ὑπακούουν μᾶλλον ἀπὸ ἀνάγκη παρά ἀπὸ ἀγάπη στὸ Θεό. Ἔτσι ἡ ὑπακοή εἶναι γι' αὐτοὺς δυσάρεστη καὶ γιὰ τοῦτο μὲ τὸ παραμικρὸ παραπονοῦνται. Αὐτοὶ ποτὲ δὲ θὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τοῦ πνεύματος, ἐκτὸς πᾶν ἂν μὲ εἰλικρίνεια δεχθοῦν νὰ ὑποταχθοῦν γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ.

Πήγαινε ὅπου σ' ἀρέσει. Ἀνάπαυση δὲ θὰ εἴρῃς παρά μονάχα ὅταν θ' ἀκολουθήσης

μὲ ταπείνωση τὶς ὁδηγίες ἐνὸς ἀνωτέρου σου.

Ἡ φαντασία καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τόπου ξεγέλασαν πολλοὺς.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς καθένας ἀγαπᾷ ν' ἀκολουθᾷ τὴ γνώμη του καὶ προτιμᾷ ἐκείνους ποὺ ἡ γνώμη τους συμφωνεῖ μὲ τὴ δική του. Κι ὁμοίως, ἂν ὁ Θεὸς εἶναι μεταξὺ μας, εἶναι χρέος μας, ἅμα τὸ καλεῖ ἡ ἀνάγκη, νὰ παραβλέπουμε τὴ δική μας γνώμη γιὰ χάρη τῆς εἰρήνης. Ποιὸς εἶναι τόσο σοφὸς ποὺ νὰ τὰ ξέρη ὅλα;

Πρόσεχε, λοιπόν, νὰ μὴν ἐμπιστεύεσαι πολὺ στὴ δική σου κρίση, ἀλλὰ μὲ προθυμία ν' ἀκοῦς τί λένε καὶ οἱ ἄλλοι.

Ἄν ἡ γνώμη σου εἶναι κα-

λή κι' ὥστόσο — πρὸς χάρη τοῦ Θεοῦ — τὴν παραβλέψεις γιὰ ν' ἀκολουθήσης ἄλλη, τοῦτο θὰ σὲ ὠφελήσῃ πῶς πολὺ.

Συχνὰ ἀκούω νὰ λένε πὼς εἶναι πολὺ πῶς εὐκόλο ν' ἀκούη κανεὶς καὶ νὰ παίρνῃ συμβουλές παρὰ νὰ δίνη.

Εἶναι βέβαια δυνατὸ ἡ γνώμη τοῦ καθενὸς ἀπὸ μᾶς νὰ εἶναι σωστή, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ θέλῃ κανεὶς νὰ παραδεχτῆ τὴ γνώμη τοῦ ἄλλου—ἅμα τὸ δίκαιο εἶτε ἡ ἀνάγκη τὸ καλεῖ— εἶναι σημάδι φανερὸ ὑπερηφάνειας καὶ ἰσχυρογνωμοσύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Η ΑΠΟΦΥΓΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΝΩΦΕΛΕΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ

ΑΠΟΦΕΥΓΕ ὅσο μπορεῖς τίς ζωηρὲς συζητήσεις, ἐπειδὴ εἶναι κίνδυνος νὰ παρασυρθῆς ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα— ὅσο κι' ἂν ἡ πρόθεσή σου μπορεῖ νὰ ᾖ ἀγαθή.

Ἡ ματαιότητα λερώνει γρήγορα τὴν ψυχὴ καὶ τὴν αἰχμαλωτίζει.

Πολλὲς φορές θὰ προτιμοῦσα νὰ μὴν εἶχα μιλήσει καὶ νὰ μὴν εἶχα βρεθῆ με' ἄλλους.

Γιὰ ποῖο λόγο προτιμοῦμε νὰ μιλοῦμε καὶ νὰ παίρνουμε μέρος σὲ συζητήσεις, τὴ στιγμὴ πού πολὺ σπάνια συμβαί-

νει νὰ ξαναγυρίσουμε στὴ σιωπὴ χωρὶς νὰ αἰσθανόμαστε αἱματωμένη τὴ συνείδησή μας; Εἶναι ἐπειδὴ ζητοῦμε με' τίς συνομιλίες μας αὐτὲς νὰ βροῦμε παρηγοριὰ ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ νὰ ξεκουράσουμε τὴ σκέψη μας ἀπὸ τίς λογῆς λογῆς ἔγνοιες πού τὴ θαραίνουν.

Πρόθυμα καὶ μ' εὐχαρίστηση στοχαζόμαστε καὶ μιλοῦμε γιὰ πράγματα πού ἀγαποῦμε καὶ ἐπιθυμοῦμε ἀποφεύγοντας νὰ σκεφτοῦμε καὶ νὰ μιλήσουμε γιὰ κείνα πού στέκουν ἀντίθετα στίς ἐπιθυμίες μας.

Μ' ἀλίμονο ! Πάντα σχεδόν θγαίνουμε γελασμένοι, ἀφοῦ ἡ ἐξωτερικὴ αὐτὴ παρηγοριὰ εἶναι μάταιη κι ἄσκοπη καὶ στέκεται ὄχι μικρὸ ἐμπόδιο στὴν ἐσωτερικὴ παρηγοριὰ ποὺ δίνει ὁ Θεός.

Πρέπει λοιπὸν νὰ γρηγοροῦμε καὶ νὰ προσευχόμαστε γιὰ νὰ μὴν ἀφίνουμε τὸν καιρὸ μας νὰ περνᾷ ἀκαρπα.

Ἐάν σοῦ ἐπιτρέπεται κι εἶναι σκόπιμο νὰ μιλήσης, πές ὅ,τι εἶναι δυνατὸ νὰ κάνη καλὸ σὲ κείνους ποὺ θὰ σ' ἀκούσουν.

Ἡ κακὴ συνήθεια κι ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὴν πνευματικὴ μας πρόοδο εἶναι οἱ μεγάλες αἰτίες ποὺ δὲν ἐλέγχουμε τὰ λόγια μας.

Σεμνὲς συζητήσεις γιὰ πνευματικὰ πράγματα βοηθοῦν πολὺ στὴν πνευματικὴ πρόοδο, ξεχωριστὰ μάλιστα ἅμα οἱ συζητήσεις αὐτὲς γίνονται ἀνάμεσα σὲ πρόσωπα ἐμψυχωμένα ἀπὸ τὴν ἴδια εὐλαβικὴ διάθεση κι ἐνωμένα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΜΕΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ

ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΑΜΕ νὰ χαροῦμε πολλὴ εἰρήνη, ἂν δὲ γνοιαζόμαστε γιὰ ὅσα λένε καὶ ὅσα κάνουν οἱ ἄλλοι κι ἂν δὲν καταγινόμαστε μὲ πράγματα καὶ ζητήματα ποὺ δὲ μᾶς ἐνδιαφέρουν.

Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ζῆ

πολὺ καιρὸ μὲ εἰρήνη ἐκεῖνος ποὺ κοιτάζει τί κάνουν οἱ ἄλλοι, ποὺ σκορπίζει ἔξω ἀπ' αὐτὸν τίς σκέψεις του καὶ ποὺ πολὺ λίγο ἢ σπάνια συγκεντρώνεται στὸν ἑαυτὸ του ;

Εὐτυχισμένοι ὄσοι ἔχουν ἀπλὴ καρδιά, ἐπειδὴ αὐτοὶ θὰ

χαροῦν ἀπόλυτη εἰρήνη.

Πῶς κατάφεραν πολλοὶ "Ἄγιοι νὰ φτάσουν σὲ τόσο μεγάλο βαθμὲ ἀρετῆς καὶ πνευματικῆς συγκέντρωσης :

Εἶναι γιατί τῶκαμαν ἔργους ν' ἀποξενωθοῦν ἀπ' ὅλες τὶς γήινες ἐπιθυμίες. Κι ἔτσι μπόρεσαν νὰ δοθοῦν στὸ Θεὸ μὲ ὅλη τους τὴν καρδιά κι ἐλεύθεροι ἀπὸ κάθε κοσμικὴ ἀνησυχία πρόσεξαν τὸν ἐσωτερικὸ τους κόσμο.

Ἐμεῖς ὅμως εἴμαστε δοσμένοι στὰ πάθη μας καὶ πάντα ἀνήσυχτοι κι ἀνυπόμονοι γιὰ τὰ πρόσκαιρα πράγματα.

Σπάνια νικοῦμε ὀλοκληρωτικὰ ἀκόμη κι ἕνα ἀπὸ τὰ ἐλαττώματά μας· δὲν καταβάλλομε καμιὰ προσπάθεια γιὰ τὴν καθημερινὴ πνευματικὴ μας πρόοδο κι ἔτσι μένομε ψυχροὶ καὶ χλιαροί.

"Ἄν νεκρώναμε τελείως τὸ ἐγὼ μας καὶ μέναμε ἀτάραχοι ἐσωτερικά, τότε θὰ μπορούσαμε νὰ χαροῦμε τὰ θεῖα πράγματα καὶ ν' ἀποκτοῦμε πείρα

στὴ μελέτη τῶν οὐρανίων.

Τὸ κυριώτερο καὶ τὸ μοναδικὸ ἔμπόδιο εἶναι ὅτι δὲν εἴμαστε λυτρωμένοι ἀπὸ τὰ πάθη μας καὶ τὶς ἐπιθυμίες μας, καὶ δὲν προσπαθοῦμε ν' ἀκολουθοῦμε τὸ δρόμο τῆς τελειότητας, ποὺ ἀνοιξαν οἱ "Ἄγιοι.

Κι ἅμα ἀντικρύσουμε καμιὰ ἔστω καὶ μικρὴ ἀναποδιά, ἀμέσως χάνομε τὸ ἠθικὸ μας καὶ προσφεύγομε στὴν ἀνθρώπινη παρηγοριά.

"Ἄν ὅμως ἀντικρύζαμε τὸν ἀγῶνα σὰν ἄνθρωποι μεγαλόκαρδοι, θὰ βλέπαμε τότε χωρὶς ἄλλο τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ μᾶς ἐνισχύη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Ὁ Θεὸς εἶναι πάντα ἔτοιμος νὰ βοηθᾷ ἐκείνους ποὺ ἀντιστέκονται στοὺς πειρασμοὺς κι ἐλπίζουν στὴ χάρη του. Εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ ἀγωνιστοῦμε, γιὰ νὰ θγοῦμε νικητὲς ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα.

"Ἄν βασίσουμε τὴν πρόοδο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς ἀποκλειστικὰ στὴν τήρηση τῶν ἐ-

ξωτερικῶν τύπων, ἢ θεοσέβειά μας δὲ θὰ κρατήσῃ πολὺ καιρὸ.

Ἄς χῶσουμε λοιπὸν θαθιὰ τὴν ἀξίνη στὴ ρίζα τοῦ δέντρου ἔτσι ποὺ καθαροὶ ἀπὸ κάθε πάθος, νὰ ἐξασφαλίσουμε τὴν εἰρήνην στὴν καρδιά μας.

Ἄν κάθε χρόνο καταφέρναμε νὰ ξεριζώσουμε κι ἀπὸ μιὰ ἀδυναμία μας, γρήγορα θὰ φτάναμε στὴν τελειότητα.

Ἄλλὰ τώρα αἰσθανόμαστε τὸ ἀντίθετο. Δηλαδή πῶς ἤμαστε καλύτεροι καὶ ἀγνότεροι τὸν πρῶτο καιρὸ τῆς μεταστροφῆς μας ἀπ' ὅ,τι εἴμαστε σήμερα — ὕστερ' ἀπὸ τόσων χρόνων πνευματικὴ ζωὴ.

Ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἀρετὴ μας θ'ἄπρεπε μέρα μὲ τὴν ἡμέρα νὰ μεγαλώνουν. Κι ὅμως σήμερα τὸ νομίζουμε μεγάλο πρᾶγμα, ἂν κατορθώσῃ κανεὶς νὰ διατηρήσῃ ἔστω καὶ λίγη ἀπὸ τὴν πρώτη του δραστηριότητα.

Ἄν ἤμαστε στὴν ἀρχὴ λίγο πιδ αὐστηροὶ ἀπέναντι στὸν

ἑαυτὸ μας, θὰ μπορούσαμε νὰ ἐφαρμόζουμε τὸ καθετὶ μὲ εὐχαρίστηση κι εὐκολία.

Εἶναι δύσκολο ν' ἀπαρνηθῇ κανεὶς τὶς συνήθειές του κι ἀκόμη πιδ δύσκολο νὰ λυγίσῃ τὴ θέλησή του.

Ἄν ὅμως δὲν μπορῆς νὰ νικήσῃς τὸν ἑαυτὸ σου σὲ πράγματα μικρά, πῶς θὰ πετύχῃς νίκες μεγαλύτερες ;

Ἀντιστάσου ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὶς κακές σου κλίσεις καὶ κόψε χωρὶς ἀναβολὴ τὶς κακές σου συνήθειες μὴ τυχὸν καὶ μέρα μὲ τὴν ἡμέρα σου δημιουργήσουνε μεγαλύτερες δυσκολίες.

ὦ ! ἂν ἤξερες πόση γαλήνη θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ χαρῆς σὺ ὁ ἴδιος καὶ πόση εὐχαρίστηση θὰ ἔκανες στοὺς ἄλλους, ζώντας ὅπως πρέπει νὰ ζῆς, εἶναι βέβαιον πῶς θ'ἄδειχνες μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν πρόοδόν σου τὴν πνευματικὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Η ΩΦΕΛΕΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΝΑΝΤΙΟΤΗΤΕΣ

ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΟ ν' ἀντικρύζουμε ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἐναντιότητες καὶ νὰ δοκιμαζόμαστε μὲ στενοχώριες, γιατί αὐτὰ μᾶς κάνουν νὰ συγκεντρωνόμαστε στὸν ἑαυτὸ μας καὶ νὰ θυμόμαστε πῶς ἐδῶ κάτω βρισκόμαστε σ' ἐξορία καὶ πῶς δὲν πρέπει νὰ στηρίζουμε τίς ἐλπίδες μας στὰ πράγματα τοῦ κόσμου.

Εἶναι καλὸ νὰ διαφωνοῦν κάποτε οἱ ἄλλοι μαζί μας καὶ νὰ σκέπτονται κακὰ εἴτε ὄχι πολὺ εὐνοϊκὰ γιὰ μᾶς, ὅσο καλὲς κι ἂν εἶναι οἱ προθέσεις καὶ οἱ πράξεις μας.

Αὐτὸ συντελεῖ συχνὰ στὸ νὰ γινόμαστε ταπεινοὶ καὶ νὰ φυλαγόμαστε ἀπὸ μάταιες διακρίσεις. Ἐπειδὴ ἅμα ἐξωτερικὰ οἱ ἄνθρωποι μᾶς ταπεινώνουν καὶ μᾶς ὑποτιμοῦν, τότε ἀναζητοῦμε μὲ περισσότερο ζήλο τὸ Θεό, ποὺ ξέρει τί κρύβουμε στὸ βάθος τῆς καρδιάς

μας. Εἶναι λοιπὸν γι' αὐτὸ ποὺ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ στηρίζεται ἀποκλειστικὰ στὸ Θεό, ὥστε νὰ μὴ θρίσκειται στὴν ἀνάγκη νὰ προσφεύγη στὴν παρηγοριὰ τῶν ἀνθρώπων.

Ἄμα ἡ ταραχὴ εἴτε ὁ πειρασμὸς εἴτε πονηροὶ στοχασμοὶ βασανίζουν ἓνα καλοπροαίρετο ἄνθρωπο, τότε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς καταλαβαίνει πόσο μεγάλη ἀνάγκη ἔχει ἀπὸ τὸ Θεὸ κι ὅτι χωρὶς τὴ βοήθειά του εἶναι ἀνίκανος νὰ κάνῃ ὅποιοδήποτε καλὸ.

Καὶ τότε θλίβεται καὶ στενάζει καὶ προσεύχεται ἐξαιτίας τῶν κακῶν ποὺ ὑποφέρει.

Καὶ ἀπηυδισμένος ἀπὸ τὴ ζωὴ προτιμᾷ τὸ θάνατο γιὰ νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὰ δεσμὰ του καὶ νὰ ζήσει κοντὰ στὸ Χριστό.

Τότε ἀκόμη κατανοεῖ καλὰ ὅτι ἡ σίγουρη ἀσφάλεια κι ἡ ἀπόλυτη εἰρήνη δὲν εἶναι πράγματα τοῦ κόσμου τούτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΟΥΣ ΠΕΙΡΑΣΜΟΥΣ

ΟΣΟ ΒΡΙΣΚΟΜΑΣΤΕ ἐδῶ κάτω δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ζοῦμε δίχως λύπες καὶ δοκιμασίες, καθὼς τὸ λέει κι ὁ Ἰώβ: «πειρατήριόν ἐστι ὁ βίος ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς».

Χρέος λοιπὸν τοῦ καθενὸς νὰ φυλάγεται ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ τὸν τριγυρνοῦν καὶ νὰ γρηγορῇ καὶ νὰ προσεύχεται γιὰ νὰ μὴν πιαστῇ στὶς παγίδες τοῦ διαβόλου, ποὺ ποτὲ δὲν κοιμᾶται, μὰ «ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίη».

Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος τόσο τέλειος καὶ τόσο ἅγιος ποὺ νὰ μὴν ἔχη κάποτε πειρασμοὺς κι οὔτε μποροῦμε νὰ γλυτώσουμε ἐντελῶς ἀπ' αὐτούς.

Ἐπάρχουν ὡστόσο πειρασμοὶ ποὺ ἂν καὶ εἶναι ἐνοχλητικοὶ καὶ ὀδυνηροί, εἶναι χωρὶς ἄλλο ὠφέλιμοι, ἐπειδὴ μ' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος ταπεινώνεται, καθαρίζεται καὶ διδάσκεται.

Ὅλοι οἱ Ἅγιοι δοκιμαστῆκανε ἀπὸ πολλές θλίψεις καὶ πειρασμοὺς καὶ βγήκαν κερδοσμένοι ἀπ' αὐτὲς τὶς δοκιμασίες. Ἀντίθετα, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μπόρεσαν ν' ἀντισταθοῦν ἀποδοκιμάσθηκαν ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ξέπεσαν.

Δὲν ὑπάρχει μοναστικὸ τάγμα τόσο ἅγιο καὶ τόπος τόσο μυστικὸς ὅπου νὰ μὴν ἀντικρύζει κανεὶς πειρασμοὺς καὶ δυσκολίες στὴν ἄσκηση τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ὁ ἄνθρωπος ὅσο ζῆ δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τοὺς σαρκικοὺς πειρασμοὺς, ἐπειδὴ γεννήθηκε φέροντας μέσα του τὸ σπέρμα τῆς ἐπιθυμίας.

Τὸ ἓνα κακὸ περνᾷ καὶ τὸ ἄλλο ἔρχεται. Καὶ πάντα θᾶχουμε νὰ ὑποφέρουμε ἀπὸ κάτι, ἐπειδὴ ἔχομε χάσει τὸ ἀγαθὸ τῆς ἀρχικῆς εὐδαιμονίας.

Πολλοὶ προσπαθώντας νὰ ξεφύγουν ἀπὸ ἓνα πειρασμό, πέ-

φτουν σὲ ἄλλο πολὺ πιὸ χειρότερο.

Δὲ φτάνει ν' ἀποφεύγη κανεὶς τοὺς πειρασμοὺς γιὰ νὰ νικήσῃ. Ἐκεῖνα ποὺ μᾶς κάνουν ἰσχυρότερους ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μας εἶναι ἡ καρτερία καὶ ἡ ἀληθινὴ ταπείνωση,

Ἐκεῖνος ποὺ ἀποφεύγει μονάχα τὶς ἐξωτερικὲς αἰτίες τοῦ κακοῦ καὶ δὲν τὸ βγάζει ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ θὰ ὠφεληθῆ ἐλάχιστα καὶ οἱ πειρασμοὶ θὰ γυρίσουν γρήγορα καὶ πιὸ βίαιοι ἀπ' ὅσο ἦταν πρὶν. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ καθυποτάξῃς σίγουρα τὸ κακὸ μὲ τὸν καιρὸ καὶ τὴν ὑπομονή, παρὰ μὲ τὸ τραχὺ καὶ ἀλύγιστο πείσμα. Ἄμα βρίσκεσαι σὲ πειρασμό, ζήτησὲ συχνὰ συμβουλές. Καὶ μὴ φέρνεσαι μὲ τραχύτητα σ' ἐκεῖνον ποὺ βρίσκεται σὲ πειρασμό, ἀλλὰ παρηγόρατον, ὅπως θάθελες νὰ κάνουν γιὰ σένα, ἂν θρῖσκόσουν στὴν ἴδια δύσκολη θέση.

Ἡ ἀρχὴ κάθε πειρασμοῦ εἶναι ἡ ἀστάθεια τοῦ πνεύματος

καὶ ἡ λίγη ἐμπιστοσύνη στὸ Θεό.

Ἐπειδὴ, ὅπως ἓνα καράβι δίχως τιμόνι φέρνεται ἀπὸ τὰ κύματα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἔτσι καὶ ὁ ῥαθυμὸς καὶ ἀναποφάσιτος ἄνθρωπος ταραζέται ἀπὸ πολλοὺς πειρασμοὺς.

Ἡ φωτιὰ δοκιμάζει τὸ σίδερο καὶ ὁ πειρασμὸς τὸ δίκαιο ἄνθρωπο.

Συμβαίνει πολλές φορές νὰ μὴ ξέρουμε τί εἴμαστε ἄξιοι νὰ κάνουμε, μὰ ὁ πειρασμὸς μᾶς ξεσκεπάζει.

Ὅπως καὶ ἂν εἶναι λοιπὸν πρέπει νὰ γρηγοροῦμε καὶ προπαντὸς στὴν ἀρχὴ τοῦ πειρασμοῦ, ἐπειδὴ εὐκολώτερα καταβάλλομε τὸν ἐχθρὸ ἂν δὲν τὸν ἀφίσουμε οὔτε μιὰ στιγμή νὰ μπῆ μέσα στὴν καρδιά μας καὶ ἂν τὸν ἀποδιώξουμε ἀμέσως μόλις φανῆ μπροστά μας.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀλήθεια αὐτὴ ἓνας εἶπε: «Σταμάτησε τὸ κακὸ στὴν ἀρχὴ του, γιὰτί ἂν προφτάσῃ νὰ ξαπλωθῆ, τὰ φάρμακα φτάνουν πολὺ ἀργά».

Στὴν ἀρχὴ μιὰ ἀπλή σκέψη

κεντρίζει τὸ νοῦ μας. Ἐπειτα ζωνηρὴ φαντασία. Ὑστερα τὸ συναίσθημα τῆς τέρψης, ἢ ἀτακτη κίνηση καὶ ἢ συγκατάθεση.

Κι ἔτσι λίγο λίγο ὁ ἐχθρὸς κατακτιᾷ ὀλότελα τὴν ψυχὴν μας, γιὰτὶ δὲ βρῆκε ἀντίσταση στὴν ἀρχή.

Ὅσο περισσότερο ἀναβλητικοὶ καὶ χριανοὶ εἴμαστε στὴν ἀντίστασή μας ἐναντίον τοῦ πειρασμοῦ, τόσο πῖο πολὺ ἀδύνατοι γινόμεστε μεῖς καὶ ἰσχυρότερος ἐκεῖνος.

Μερικοὶ δοκιμάζουν ὀδυνηροὺς πειρασμοὺς στὴν ἀρχὴ τῆς μεταστροφῆς τους. Ἄλλοι στὸ τέλος. Κι ἄλλοι σ' ὄλη τους τὴ ζωὴ.

Ἄλλοι πάλι δοκιμάζονται πολὺ λίγο. Κι αὐτὸ γίνεται κατὰ τὴ σοφία καὶ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, πού ξέρει τὴν κατάσταση τῶν ἀνθρώπων, σταθμίζει τὴν ἀξιομισθία τους καὶ πού διαθέτει τὰ πάντα γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἐκλεκτῶν του.

Δὲν πρέπει λοιπὸν ν' ἀπελ-

πιζόμεστε ἅμα βρισκόμαστε σὲ πειρασμό, ἀλλὰ νὰ προσευχόμεστε στὸ Θεὸ μὲ περισσότερο ζῆλο ζητώντας του νὰ μᾶς βοηθήσει στὶς δύσκολες στιγμὲς μας. Νὰ προσευχόμεστε στὸ Θεὸ πού — σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου — «οὐκ ἐάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκδοσιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν».

Ἐταπεινώσου λοιπὸν κάτω ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸ χέρι τοῦ Θεοῦ σὲ κάθε πειρασμό καὶ δοκιμασία, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς θὰ σώσει καὶ θὰ ὑψώσει τοὺς ταπεινοὺς στὴν καρδιά.

Μὲ τοὺς πειρασμοὺς καὶ τίς δοκιμασίες φανερώνεται ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρώπου στὴν πνευματικὴ ζωὴ. Καὶ τότε ὁ μισθὸς του εἶναι μεγαλύτερος καὶ ἡ ἀρετὴ του πολὺ πῖο φανερὴ γιὰ τοὺς ἄλλους.

Δὲν εἶναι καὶ πολὺ δύσκολο νὰ εἶναι κανεὶς εὐλαβικὸς καὶ ζηλωτὴς, ὅσο ὄλη τοῦ πηγαί-

νουν καλά. "Αν όμως σέ μέρες συμφοράς σταθῆ καρτερικός, τότε μπορεί νά ἐλπίζῃ πῶς θά προοδεύσῃ στήν πνευματική ζωή.

Μερικοί ὑπερνικοῦν μεγάλους πειρασμούς κι ὥστόσο ὑ-

ποχωροῦν στοὺς μικροὺς τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Αὐτὸ γίνεται γιὰ νὰ ταπεινῶνουνται ὄντας τόσο ἀνίσχυροι μπροστά στὰ τιποτένια καὶ νὰ μὴν ὑπερτιμοῦν τίς δυνάμεις τους μπροστά στὰ μεγάλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ἡ ΑΠΟΦΥΓΗ ΑΠΟ ΠΑΡΑΤΟΛΜΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

ΕΧΕ ΣΤΡΑΜΕΝΑ τὰ μάτια σου στὸν ἑαυτὸ σου κι ἀπόφευγε νὰ κρίνῃς τίς πράξεις τῶν ἄλλων. Κρίνοντας κανεὶς τοὺς ἄλλους κοπιᾶζει ἄδικα. Συχνὰ γελιέται. Καὶ εὐκολὰ πέφτει στήν ἁμαρτία. Κρίνοντας όμως τὸν ἑαυτὸ του ἐργάζεται πάντα ἀποτελεσματικά.

Συχνὰ κρίνομε τὰ πράγματα ἀνάλογα μὲ τίς προτιμήσεις μας, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη στὸν ἑαυτὸ μας μᾶς κάνει νὰ χάνομε τὴν εὐθύτητα τῆς κρίσης.

"Αν σ' ἔλα ὅσα κάνομε εἴχαμε στὸ νοῦ μας μονάχα τὸ Θεὸ δὲ θά ταραζόμαστε εὐκο-

λα, ἅμα τύχαινε ν' ἀντικρίζομε ἀντίθετες γνώμες. Συχνὰ όμως κάτι ὑπάρχει γύρω μας ἢ εἶναι κρυμμένο μέσα μας, ποὺ μᾶς παρασέρνει βγάζοντάς μας ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ ἀκολουθοῦμε.

Πολλοὶ σ' ἔτι κάνουν ἀποβλέπουνε κατὰ βάθος στὸ συμφέρο τους, χωρὶς ὥστόσο νὰ τὸ καταλαβαίνουν.

Αὐτοὶ φαίνονται νὰ ζοῦν σὲ σταθερὴ εἰρήνη ὅσο τὰ πράγματα βαδίζουν σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τους. Μόλις όμως ἀντικρύσουν ἐμπόδια, ἀμέσως νιώθουν ταραχὴ καὶ θλίψη.

Ἡ διαφορὰ στὰ φρονήματα

και οτις γνωμες δημιουργει συχνά διχόνοιες ανάμεσα σε φίλους, συντοπίτες κι ακόμη ανάμεσα σε κληρικούς και σε θεοσεβεις λαϊκούς.

Δύσκολα ξεχνά κανεις μιá παλιά συνήθειά του και δύσκολα αφίνεται θεληματικά να τον οδηγήσουν πέρα απ' ό,τι ο ίδιος βλέπει κι επιθυμεί.

Αν βασιζεσαι περισσότερο στο λογικό σου και τή διορα-

τικότητά σου παρά στην υποταγή—που τρανό παράδειγμα μας έδωσε ο Ίησους Χριστός—πολύ άργά και πολύ λίγο θα φωτισθής σ' ό,τι αφορά την πνευματική ζωή, επειδή ο Θεός μας θέλει ελότελα υποταγμένους σ' αυτόν και ύψωμένους από φλογερή αγάπη πάνω από κάθε προσωπική μας ικανοποίηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

ΓΙΑ ΚΑΜΙΑ αίτία, ούτε ακόμη από αγάπη σε κάποιο πρόσωπο, πρέπει να κάνουμε έστω και το παραμικρότερο κακό. Μπορούμε ωστόσο καμιά φορά ν' αναβάλουμε την εκτέλεση καλού έργου, αν ή αναβολή είναι προς το συμφέρο εκείνου ακριβώς που το έχει ανάγκη ή να το αντικαταστήσουμε με άλλο έργο καλύτερο. Κάνοντας έτσι, όχι μόνο δεν

παραλείπουμε μία καλή πράξη, αλλά κάνουμε άλλη καλύτερη.

Η καλή πράξη ωφελεί εκείνον που την κάνει μονάχα άμα γίνεται με αγάπη. Και τότε ή καλή πράξη, όσο κι αν είναι μικρή κι ανάξια λόγου, είναι καρποφόρα. Επειδή ο Θεός εκτιμά περισσότερο την καλή διάθεση από το μέγεθος του καλού.

Εκείνος που αγαπά πολύ

κάνει πολύ κι εκείνος, που δ,τι πρέπει να κάνει το κάνει καλά, κάνει επίσης πολύ.

Πολύ κάνει εκείνος που εξυπηρετεί περισσότερο το κοινό καλό, παρά το θέλημά του.

Πολλά έργα, που τὰ νομίζουμε έργα αγάπης, είναι έργα σαρκικά. Ἡ φυσική μας κλίση, ἡ ἐγωπάθειά μας, ἡ ἐλπίδα νὰ μᾶς ἀναγνωρίσουν τὸ καλὸ που κάναμε καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ κέρδους πρὸς σπάνια ἀπουσιάζουν ἀπὸ τίς πράξεις μας.

Ἐκεῖνος που ἀισθάνεται τέλεια καὶ ἀληθινὴ ἀγάπη δὲ ζητᾷ ποτὲ τὸ δικό του συμφέρο, μ' ἀποβλέπει πάντα στὴ δόξα

τοῦ Θεοῦ Καὶ δὲ φθονεῖ κανένα, ἐπειδὴ δὲ ζητᾷ τὴ χαρὰ ἀποκλειστικὰ γι' αὐτὸν τὸν ἴδιο κι οὔτε θέλει νὰ βρῆ τὴ χαρὰ στὸ ἄτομό του, μὰ πάνω ἀπὸ κάθε ἀγαθὸ ζητᾷ τὴν εὐτυχία που βρίσκεται στὸ Θεό.

Κανένα καλὸ δὲν ἀποδίδει στὸν ἄνθρωπο, μὰ φρονεῖ πὼς πηγὴ ὄλων τῶν ἀγαθῶν εἶναι ὁ Θεός, που ἀπ' αὐτὸν ἀπορρέουν τὰ πάντα καὶ που σ' ὑτὸν ἀναπαύονται τελικὰ κι αἰώνια ὅλοι οἱ Ἅγιοι.

᾿Ω! ἂν εἶχε κανεὶς καὶ σπινθήρα μόνο ἀληθινῆς ἀγάπης, θᾶδλεπε ὅλα τὰ ἐγκόσμια πράγματα γεμᾶτα ματαιότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ

Ἡ ΑΝΟΧΗ ΤΩΝ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΛΛΟΥ

ΕΚΕΙΝΟ ΠΟΥ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ δὲν μπορεῖ νὰ διορθώσῃ στὸν ἑαυτό του ἢ στοὺς ἄλλους ἔχει χρέος νὰ τὸ ὑποφέρῃ μὲ ὑπομονή—ὡσπου ὁ Θεὸς νὰ ὀρίσῃ ἀλιῶς.

Πίστευε ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι καλύτερα ἔτσι γιὰ νὰ δοκιμάζῃσαι μὲ τὴν ὑπομονή, που χωρὶς αὐτὴ τὰ καλὰ σου ἔργα ἔχουνε λίγη ἀξία.

Πρέπει ὁμως νὰ προσεύχε-

σαι στο Θεό ζητώντας του να σε βοηθήσει να υπερνικήσεις τα εμπόδια είτε να τα υποφέρης καρτερικά.

"Αν κάποιος δὲ συμμορφώνεται μὲ τὴν πρώτη ἢ τὴ δεύτερη συμβουλή, μὴ λογοφέρης μαζί του, ἀλλ' ἄφησε τὰ πάντα στο Θεό, πού ξέρει νὰ βγάλῃ τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακό. "Αφησε νὰ γίνῃ τὸ θέλημά του, γιὰ νὰ δοξάζεται ἀπ' ὅλους πού τὸν ὑπηρετοῦν.

Νὰ προσπαθῆς ν' ἀντικρύξῃς μὲ ὑπομονή τις ἀδυναμίες καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων ὅποια καὶ ἂν εἶναι αὐτά, ἐπεδὴ καὶ σὺ ἔχεις πολλὰ ἐλαττώματα πού πρέπει νὰ τὰ ὑπομείνουν οἱ ἄλλοι.

"Αν σὺ δὲν μπορῆς ν' ἀλλάξῃς τὸν ἑαυτὸ σου καὶ νὰ τὸν κάνῃς ὅπως τὸν ἐπιθυμοῦμε, πῶς εἶναι δυνατὸ ν' ἀλλάξῃς τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τοὺς κάνῃς ὅπως θὰ σοῦ ἄρεσε ;

Θέλομε τοὺς ἄλλους χωρὶς ἐλαττώματα, ὥστόσο ἐμεῖς δὲν κόβομε τὰ δικὰ μας.

Μᾶς ἀρέσει νὰ βλέπουμε νὰ διορθώνουν μὲ αὐστηρότητα τοὺς ἄλλους, δὲ μᾶς ἀρέσει ὁμοῦ νὰ διορθωθοῦμε κι ἐμεῖς.

Μᾶς δυσχεστεῖ ἅμα δίνουν μεγάλη ἐλευθερία στοὺς ἄλλους, δὲ θέλομε ὥστόσο νὰ μᾶς ἀρνιοῦνται τὸ παραμικρό.

Τὸ βρῖσκομε σωστὸ νὰ ρυθμίζουν αὐστηροὶ κανονισμοὶ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὅσο γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας δὲν ἀνεχόμαστε κανένα περιορισμό.

Εἶναι λοιπὸν ὀλοφάνερο πόσο σπάνια ζυγίζομε τὸ γείτονά μας μὲ τὴν ἴδια ζυγαριὰ πού ζυγίζομε τὸν ἑαυτὸ μας.

"Αν ἦταν ὅλοι τέλειοι, τί θὰ εἶχαμε τότε νὰ ὑποφέρουμε ἀπ' αὐτοὺς γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ;

"Ἔτσι ὁμοῦ ὥρισε ὁ Θεός, γιὰ νὰ μαθαίνουμε νὰ σηκώνουμε ὁ ἓνας τὰ βάρη τοῦ ἄλλου.—"Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει κανένας χωρὶς ἐλάττωμα. Κανένας πού νὰ μὴν ἔχη τὴν ἀνάγκη τοῦ ἄλλου. Κανένας τόσο φρόνιμος ἔτσι πού μόνος του νὰ διευθύνῃ τὸν ἑαυτὸ του.

Είναι χρέος μας νὰ ἀνεχόμε-
στε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Νὰ πα-
ρηγοροῦμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, νὰ
βοηθοῦμε, νὰ διδάσκουμε, νὰ
συμβουλευοῦμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο.

Εἶναι στίς στιγμές δυστυ-

χίας ποὺ φανερώνεται καλύ-
τερα ὁ βαθμὸς τῆς ἀρετῆς μας.
Ἐπειδὴ οἱ περιστάσεις δὲν
κάνουν τὸν ἄνθρωπο ἄστατο,
ἀλλὰ μονάχα δείχνουν ποῖος
ἀκριβῶς εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΜΟΝΑΣΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΑΘΗΣ νὰ
στερῆς σὲ πολλὰ τὸν ἑαυτό
σου, ἂν θές νὰ ζῆς μὲ εἰρήνη
καὶ ὁμόνοια μὲ τοὺς γύρω σου.

Δὲν εἶναι εὐκολο πρᾶγμα νὰ
ζῆ κανεὶς σὲ μοναστήρι καὶ
παραδλέποντας κάθε ἀφορμὴ
γιὰ παράπονα νὰ ζήση ἐκεῖ
πιστὸς ὡς τῇ στιγμῇ τοῦ θα-
νάτου του.

Εὐτυχισμένος ἐκεῖνος ποὺ
πέρασε ἔτσι τῇ ζωῇ του καὶ ἔ-
καμε καλὸ θάνατο.

Ἄν θές—ὅπως ἔχεις χρέος
—νὰ μένης σταθερὸς καὶ νὰ
προοδεύης στὴν πνευματικὴ
ζωή, βλέπε τὸν ἑαυτό σου ὡς
ἐξόριστο καὶ ξένο στὴ γῆ.

Πρέπει νὰ γίνης «μωρὸς
κατὰ κόσμον» γιὰ τὴν ἀγάπη
τοῦ Χριστοῦ, ἂν θές νὰ ζήσης
ὡς ἄξιος κληρικός.

Ἄληθινὸ εἶναι κεῖνο ποὺ
λέει πὼς τὸ ράσο δὲν κάνει
τὸν παπᾶ. Ἡ ριζικὴ ἀλλαγὴ
τῆς ζωῆς καὶ ἡ τέλεια ἀπονέ-
κρωση στὰ πάθη εἶναι ποὺ κά-
νουν τὸν πραγματικὸ κληρικό.

Ἐκεῖνος ποὺ δὲ ζητᾶ παν-
τοῦ καὶ πάντα τὸ Θεὸ καὶ τῇ
σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς του δὲ θὰ
βρῆ παρὰ θλίψη καὶ πόνο.

Δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ ζῆ μὲ
εἰρήνη γιὰ πολὺ καιρὸ ἐκεῖ-
νος ποὺ δὲν προσπαθῆ νὰ
παίρνη τὴν τελευταία θέση

καὶ νὰ ὑποτάσσεται στοὺς ἄλλους. Μὴ ξεχνᾶς πῶς βρίσκεσαι δὴ γιὰ νὰ ὑπηρετῆς κι ὄχι νὰ ἐξουσιάζῃς. Γιὰ νὰ ὑποφέρῃς καὶ νὰ κοπιάζῃς κι ὄχι γιὰ νὰ περνᾶς τὸν καιρὸ σου ἄσκοπα καὶ φλυαρώντας.

Ἐδῶ οἱ ἄνθρωποι δοκιμάζονται ὅπως τὸ χρυσάφι μέσα στὸ χωνευτήρι.

Ἐδῶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει, ἂν δὲν ταπεινωθῆ μετὰ τὴν καρδιά γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΟΟ

ΤΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

ΠΡΟΣΕΞΕ τὰ ζωντανὰ παραδείγματα τῶν Ἁγίων Πατέρων, ποὺ ἀκτινοβολοῦν ἀπὸ ἀληθινὴ τελειότητα θρησκευτικῆς ζωῆς καὶ θὰ δῆς πόσο λίγο ἢ σχεδὸν μηδαμινὰ εἶναι κεῖνα ποὺ κάνομε μεῖς.

Ἄλίμονο! Τί εἶναι ἡ ζωὴ μας μπροστὰ στὴ δική τους;

Οἱ Ἅγιοι καὶ φίλοι τοῦ Χριστοῦ ὑπηρετοῦσαν τὸν Κύριό τους πεινασμένοι καὶ διψασμένοι, γυμνοὶ καὶ τρέμοντας ἀπὸ τὸ κρύο, δουλεύοντας καὶ μοχθώντας, μετὰ ἀγρυπνίες καὶ νηστεία, μετὰ προσευχὴ καὶ πνευματικὴ περισυλλογὴ, μετὰ διωγ-

μοὺς καὶ χλευάσματα.

Ὡ! πόσο πολλὲς καὶ δεινὲς στάθηκαν οἱ θλίψεις ποὺ ἔνιωσαν οἱ Ἀπόστολοι, οἱ Μάρτυρες, οἱ Ὁμολογητῆς, οἱ Παρθενομάρτυρες καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ποὺ θέλησαν ν' ἀκολουθήσουν τὸ δρόμο τοῦ Χριστοῦ. Ὅλοι αὐτοὶ μίσησαν τὴ ζωὴ τους σ' αὐτὸν τὸν κόσμο γιὰ νὰ κερδίσουν τὴν αἰώνια ζωὴ.

Πόσο αὐστηρὰ καὶ σκληρὰ ζοῦσαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες στὴν ἔρημο! Πόσο μακροχρόνιοι καὶ ὀδυνηροὶ ἦταν οἱ πειρασμοὶ ποὺ ὑποφέρανε! Πόσες φορὲς βασανιστήκανε ἀπὸ τὸν ἐχθρό!

Πόσο συχνές και θερμές δεήσεις προσφέρανε στο Θεό! Πόσο αύστηρές στάθηκαν οι έγκρατειές τους! Πόσο ζήλο και ένθουσιασμό είχανε για την πνευματική τους πρόοδο! Πόσο τραχιά αγωνιστήκανε για να δαμάσουν τα πάθη τους! Πόσο άγνη και σταθερή ήταν ή επιθυμία τους ν' άνωψωθούν ως το Θεό!

Δούλευαν την ημέρα και περνούσαν τις νύχτες τους με προσευχή. Άκόμη και δουλεύοντας δέ σταματούσαν να προσεύχονται νοερά.

Δέν περνούσαν άσκοπα και άκαρπα τον καιρό τους. Οι ώρες που αφιέρωναν στο Θεό τους φαινόταν σύντομες και βρίσκανε τόση τέρψη στη μελέτη των θείων πραγμάτων που ξεχνούσαν τις ανάγκες του κορμιού τους.

Άπαρνιόνταν τον πλοῦτο, τ'άξιώματα, τις τιμές, τους φίλους, τους συγγενείς τους.

Τίποτα τὸ κοσμικὸ δέν ἐπιθυμοῦσαν. Τους φτάνανε τ' ά-

παραίτητα για τή ζωή. Και τους ήταν ὀχληρὸ νὰ καταγίνονται με τὸ σῶμα τους κι ὄταν ἀκόμα ήταν ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ κάνουν.

Για ὄλα τοῦτα ήταν φτωχοὶ στὰ γήινα πράγματα, μὰ πλούσιοι σὲ ἀρετές και σὲ θεία χάρη.

Ἐξωτερικὰ ὑποφέρανε ἀπὸ στερήσεις. Ἐσωτερικὰ ὁμως τους δυνάμωνε ὁ Θεὸς με τή χάρη του και τήν παρηγοριά του.

Ἦταν ξένοι πρὸς τὸν κόσμο. Ζούσαν ὁμως κοντὰ στο Θεὸ κι ήταν φίλοι του στενοί.

Ἄντίκρυζαν τὸν ἑαυτὸ τους σάν τίποτα· κι ὁ κόσμος τους περιφρονοῦσε. Ἦταν ὡστόσο ἀγαπητοὶ στο Θεὸ και πολῦτιμοι γι' αὐτόν.

Ζούσανε με ἀληθινὴ ταπείνωση, με ἀπλή ὑποταγή, με ἀγάπη, με ὑπομονή κι ἔτσι καθμέρα γινόνταν ἀκόμη τελειότεροι και πιδ ἄρεστοὶ στο Θεό.

Στάθηκαν παράδειγμα για ὄλους τους εὐσεβεῖς. Κι αὐτοὶ πρέπει νὰ μᾶς καθοδηγοῦν και

νά μᾶς ὑποκινοῦν στήν τελειότητα ἔτσι πού ἡ χλιαρότητα τῶν πολλῶν νά μᾶς παρασύρη στήν ἀδράνεια.

Πόσο μεγάλος ἦταν ὁ ζήλος ὄλων τῶν μοναχῶν σάν πρωτοϊδρύθησαν τὰ μοναστικά τους τάγματα! Μὲ πόση θερμότητα πού προσευχόνταν! Πόση ἀμιλλα δείχνανε στήν ἀρετή! Μὲ πόση προθυμία πού πειθαρχοῦσε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο. Πόση ὑποταγή καὶ σεβασμὸ δείχνανε ὄλοι στοὺς κανονισμοὺς τοῦ μοναστηριοῦ των.

Ὅ,τι σώζεται ἀπὸ τὴ ζωὴ τους μαρτυρεῖ πὼς οἱ ἄνθρωποι κείνοι στάθηκαν ἀληθινὰ τέλειοι καὶ ἅγιοι, πού ὕστερα ἀπὸ ἓνα σκληρὸ ἀγῶνα μπόρε-

σαν νά περιφρονησοῦν τὰ ἐγκόσμια.

Σήμερα θεωροῦμε σπουδαῖο τὸ μοναχὸ πού ἀκολουθεῖ πιστὰ τοὺς κανονισμοὺς τοῦ τάγματός του καὶ πού ὑπομένει καρτερικὰ τὸ ζυγὸ του.

Σήμερα ἡ ψυχρότητα καὶ ἡ ἀμέλεια, πού δείχνουμε ἀντικρουστὸν προορισμὸ μας, μᾶς ἀποξενώνουν ἀπὸ τὸν παλαιὸ ἐκεῖνο ζήλο. Τώρα — ἀναποφάσιστοι καὶ δειλοὶ—βρίσκομε ἀκόμη κι αὐτὴ τὴ ζωὴ βαρετὴ.

Εἶθε τὸ παράδειγμα τῶσων ἀληθινὰ εὐλαδικῶν ἀνθρώπων νά βαστάξη ἀγρυπνη καὶ ζωντανὴ τὴν ἐπιθυμία σου γιὰ τὴν πρόδο σου στήν ἀρετή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΝΑΤΟ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

Η ΖΩΗ τοῦ πραγματικοῦ μοναχοῦ πρέπει νά εἶναι πλουτισμένη μὲ ὄλες τίς ἀρετὲς ἔτσι πού καὶ ἐσωτερικὰ νά εἶ-

ναι ὁ ἴδιος ὅπως φαίνεται ἐξωτερικὰ στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων.

Κι ἀληθινὰ ἡ ἐσωτερικὴ

ζωή του πρέπει να ξεπερνά στην τελειότητα την εξωτερική, γιατί ο Θεός μας βλέπει και πρέπει ε̄που κι αν βρισκόμαστε να τον τιμούμε με βαθύ σεβασμό και να παρουσιαζόμαστε μπροστά του άγνοισάν τους άγγέλους.

Χρέος μας ν' άνανεώνουμε κάθε μέρα τις αποφάσεις μας και να παρακινούμε τὸ ζήλο μας, σὰ να βρισκόμαστε στην αρχή τῆς μεταστροφῆς μας στὸ Χριστὸ και να λέμε :

— Βοήθησέ με, Κύριε, στις άγιες αποφάσεις μου και στην άγία σου ύπηρεσία κι αξίωσέ με ν' αρχίσω σήμερα καλά, επειδῆ ὅ,τι κι αν ἔκαμα ὡς τώρα είναι τίποτα.

Ἡ πνευματική μας πρόοδος είναι ανάλογη με τῆ σταθερότητα τῶν αποφάσεών μας. Και χρειάζεται μεγάλη ἐπιμέλεια για να προοδεύση κανείς πολύ.

Ἄν συμβαίνει συχνά σ' ἐκείνους πὸ παίρνουν τις πιὸ σταθερές αποφάσεις να άποτυχαίνουν, τί θὰ κάνουν ἐκεῖνοι πὸ

σπάνια ἢ ἐπιπόλαια αποφασίζουν ;

Ἔσὸσο παραμελοῦμε τις αποφάσεις μας με τὸν ἕνα εἶτε τὸν ἄλλο τρόπο. Και οἱ παραμικρές παραλήψεις στις πνευτικές μας άσκήσεις ἔχουν σχεδὸν πάντα φτωχὸ ἀποτέλεσμα.

Οἱ δίκαιοι στηρίζουν τις αποφάσεις των μᾶλλον στῆ χάρη τοῦ Θεοῦ παρά στῆ δική των σοφία κι ἔχουν τὴν πεποίθησή τους στὸ Θεὸ με ὅ,τι κι αν καταπιαστοῦν. Ἐπειδῆ ὁ ἄνθρωπος σχεδιάζει, μὰ ὁ Θεὸς αποφασίζει και δίνει τὰ μέσα και «οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὁδὸς αὐτοῦ».

Ἄν μας συμβῆ καμιὰ φορὰ για λόγους εὐλαθείας εἶτε για να φανοῦμε χρήσιμοι στὸν πλησίον μας να παραλείψουμε τακτικές μας πνευματικές άσκήσεις, μπορούμε να τις κάνουμε ἀργότερα.

Ἄν ὅμως τις παραλείψουμε χωρὶς αἰτία, μὰ ἔτσι ἀπὸ ἀμέλεια ἢ νοθρότητα, τότε πέφτομε σὲ σοβαρὸ σφάλμα πὸ

Θά μᾶς στοιχίση.

Κάνομε ὅ,τι μπορούμε κι ὡ-
στὸσο εὐκόλα παρεκκλίνομε καὶ
λαθεύομε.

Ἄς προσπαθοῦμε ὡστὸσο
πάντα νὰ παίρνομε ἀποφάσεις
γιὰ κάτι ὀριστικὸ καὶ προπαν-
τὸς γιὰ ὅ,τι στέκεται ἐμπόδιο
στὰ καλὰ μας σχέδια. Πρέ-
πει νὰ τακτοποιοῦμε καὶ νὰ
ἐλέγχουμε καὶ τὴν ἐξωτερικὴν
καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴ μας,
ἐπειδὴ ὁ τρόπος καὶ τῶν δύο
συμβάλλει στὴν πνευματικὴ
μας πρόοδο.

Ἄν δὲν ἀντέχης νὰ βαστάς
σὲ διαρκὴ περιουλογοὺν τὸν ἐ-
αυτὸ σου, συγκεντρῶναι τοῦ-
λάχιστο μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα
—τὸ πρωτὶ εἴτε τὸ βράδυ.

Τὸ πρωτὶ παίρνε ἀποφάσεις.
Τὸ βράδυ ἐξέταζε πῶς πέρα-
σες τὴ μέρα σου, ποιά στάθη-
καν τὰ λόγια σου, οἱ πράξεις
σου, οἱ σκέψεις σου, ἐπειδὴ μπο-
ρεῖ μ' αὐτὰ νὰ πρόσβαλες τὸ
Θεὸ καὶ τὸν πλησίον σου.

Σὰ θαρραλέος στρατιώτης
ἐπλισε τὸν ἑαυτὸ σου ἐνάγνια

στὶς ἐπιθέσεις τοῦ πονηροῦ
πνεύματος. Ἀπόφευγε κάθε λο-
γῆς κατάχρηση καὶ νὰ ὄσαι
βέβκιος πῶς μὲ τὸν τρόπο τοῦ-
το θά νικήσης τίς σαρκικὲς ἐ-
πιθυμίες.

Νὰ μὴ μένης ποτὲ ἄνεργος,
ἀλλὰ ἢ νὰ διαδάξης ἢ νὰ γρά-
φης ἢ νὰ προσεύχεσαι εἴτε νὰ
ἐργάσεσαι γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ.

Οἱ σωματικὲς ἀσκήσεις πρέ-
πει νὰ γίνονται μὲ σύνεση καὶ
διάκριση, ἐπειδὴ ὅλες δὲν εἶ-
ναι κατάλληλες γιὰ τὸν κα-
θένα.

Ἀσκήσεις ποὺ δὲν εἶναι κοι-
νές, δὲν πρέπει νὰ γίνονται
μπροστὰ σὲ ἄλλους. Εἶναι ἀ-
σφαλέστερο νὰ γίνονται χω-
ριστά.

Πρόσεχε μονάχα μὴ παρα-
μελῆς τίς κοινὲς ἀσκήσεις γιὰ νὰ
κάνης ἐκεῖνες ποὺ προτιμᾶς. Μὰ
ἀφοῦ κάμης πιστὰ καὶ στὴν
ἐντέλεια ὅ,τι σοῦ ἐπιβάλλεται,
μπορεῖς—ἂν ἔχης καιρὸ—νὰ
δοθῆς καὶ στὴν ἀσκησὴ ποὺ
ἢ εὐλάβειά σου σὲ παρακινεῖ.

Ἵλοι δὲν εἶναι σὲ θέσῃ ν'

ἀκολουθήσουν τις ίδιες ασκήσεις. "Άλλες ἀπ' αὐτές εἶναι γιὰ τούτους κι ἄλλες γιὰ κείνους.

Μερικοὺς τοὺς εὐχαριστεῖ νὰ ποικίλλουν τις ασκήσεις τους ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ καὶ βρίσκουν μεγαλύτερη εὐχαρίστηση στὶς ἡμέρες τῶν μεγάλων ἑορτῶν παρὰ στὶς καθημερινές.

Ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλες ασκήσεις ἔχομε ἀνάγκη σὲ στιγμὲς πειρασμοῦ κι ἀπὸ ἄλλες σὲ στιγμὲς γαλήνης καὶ ψυχικῆς ἡρεμίας.

"Άλλοι στοχασμοὶ μᾶς εὐχαριστοῦν ἅμα εἴμαστε λυπημένοι κι ἄλλοι πάλι ἅμα χαιρόμαστε «ἐν Κυρίῳ».

Στὴν περίοδο τῶν μεγάλων ἑορτῶν πρέπει ν' ἀνανεώνουμε τις πνευματικὲς μας ασκήσεις καὶ νὰ ζητοῦμε μὲ περισσότερη θερμὴ ἀπὸ τοὺς Ἁγίους νὰ παρακαλέσουν τὸν Ὑψιστο γιὰ μᾶς.

Καὶ τὸ διάστημα ἀπὸ μεγάλη σὲ μεγάλη ἑορτὴ ἕως τὸ περνοῦμε μὲ τέτοιο τρόπο σὰ νὰ

ἔταν ν' ἀφήσουμε στὸ διάστημα τοῦτο τὴ ζωὴ γιὰ νὰ περάσουμε στὴν αἰώνια ἑορτὴ.

Γι' αὐτὸ πρέπει στὸν καιρὸ τῶν μεγάλων ἑορτῶν νὰ παρασκευαζόμαστε ζώντας πιὸ εὐλαβικὴ ζωὴ καὶ ἐφαρμόζοντας πιστότερα τοὺς κανονισμοὺς, σὰ νὰ ἦταν νὰ μᾶς δώση ἀμέσως ὁ Θεὸς τὴν ἀντάμειψη τῶν κόπων μας.

Κι ἂν ἡ στιγμὴ αὐτὴ ἀναθάλλεται, ἕως πιστεύουμε πὼς τοῦτο γίνεται ἐπειδὴ δὲν εἴμαστε ἀκόμη καλὰ προετοιμασμένοι, οὔτε ἄξιοι μιᾶς τόσο ἀφάνταστης δόξας ποὺ θὰ μᾶς ἀποκαλυφθῇ ἅμα ἔρθῃ ἡ ὥρα. Ἔτσι ἕως ἐντείνουμε τὴν προσπάθειά μας γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε ἕνα καλύτερο πέρασμα ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ζωὴ.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς λέει: «Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκείνος, ὃν ἐλθὼν ὁ Κύριος αὐτοῦ εὕρησει ποιοῦντα οὕτως. Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ

Η ΑΓΑΠΗ ΤΗΣ ΜΟΝΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ

ΖΗΤΑ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ
καιρό να εξετάζης τόν έαυτό
σου και συλλογίζου συχνά τις
εϋεργεσίες που σου έκανε ο
Θεός.

Παραμέριζε ό,τι προκαλεί
τήν περιέργεια και καταγίνου
μέ κείνα που συγκινούν τήν καρ-
διά και τέρπουν τό πνεύμα.

Απόφευγε τις περιττές κου-
θέντες και τις επίζημιες συν-
τροφίες, κλείνε τ'αύτιά σου στο
μάταιο θόρυβο του κόσμου και
θά δής πώς έχεις αρκετό και
κατάλληλο καιρό για εύλαβι-
κούς στοχασμούς.

Οι μεγαλύτεροι Άγιοι απο-
φεύγανε όσο μπορούσαν να
συναναστρέφονται τους άν-
θρώπους και προτιμούσαν να
ζούν μυστικά μέ τό Θεό.

Ένας άρχαίος σοφός είπε :
«Κάθε φορά που συναναστρά-
φηκα ανθρώπους γύρισα στο
σπίτι μου λιγώτερο άνθρωπος
άπ' ό,τι ήμουν πρίν». Αυτό τό

καταλαβαίνομε και μείς οι ί-
διοι, όταν μάς συμβή ν' άνοι-
χτούμε σε πολύωρη συζήτηση
μέ άλλους.

Είναι πολύ πιο εύκολο να
σωπαίνη κανείς, παρά να μιλή
όσο πρέπει.

Είναι εύκολώτερο να ζηη κα-
νείς αποτραθηγμένος στον έαυ-
τό του, παρά να ζηη έξω και να
συγκρατη όσο χρειάζεται τόν
έαυτό του.

Έκείνος λοιπόν που είλι-
κρινά θέλει να ζήση ζωή έσω-
τερική και πνευματική πρέπει
ν' αποφεύγη τήν κοσμική ζωή
και να περιορισθῆ στον Ίη-
σοῦ.

Έκείνος που καταλαβαίνει
ότι μπορεί όποια στιγμή θέλει
ν' αποτραθηχτή, αυτός μπορεί
και να έμφανίζεται δημόσια
χωρίς να κινδυνεύη.

Μπορεί άκίνδυνα να μιλή
έκείνος που μ' εύκολία σωπαί-
νει.

Κανέννας δὲν κατέχει σίγουρα τὴν πρώτη θέση, ἀν ἀποφεύγη τὴν τελευταία.

“Ὅποιος ξέρει νὰ ὑποτάσσεται, αὐτὸς μπορεῖ καὶ νὰ κυβερνᾷ χωρὶς κίνδυνο.

Κανέννας δὲν μπορεῖ νὰ χαίρη πραγματικά, ἀν δὲν ἔχη καθαρὴ τὴ συνείδησή του.

Ἡ πεποίθηση ποὺ εἶχαν οἱ Ἅγιοι στὸν ἑαυτὸ τους βασιζόταν στὸ φόβο τοῦ Θεοῦ.

“Ὅση κι ἀν στάθηκε ἡ λαμπρότητα τῆς ὑπεροχῆς τους, ὅσο ἄφθονες κι ἀν ἦταν οἱ ἀρετές τους, ἦταν πάντα ταπεινοὶ καὶ προσεκτικοί. Ἐνῶ, ἀντίθετα, ἡ πεποίθηση ποὺ αἰσθάνονται οἱ κακοὶ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν ἔπαρση. Καὶ στὸ τέλος ἡ πεποίθησή τους αὐτὴ καταλήγει στὴν αὐτοπάτη.

Δὲν πρέπει νὰ ᾔχης τὴν παρμικρὴ πεποίθηση στὸν ἑαυτὸ σου, ὅσο καλὸς ἱερωμένος ἢ εὐσεβὴς μοναχὸς κι ἀν εἶσαι.

Συμβαίνει συχνὰ ἐκεῖνοι ποὺ στέκονται ψηλὰ στὴν ἐκτί-

μηση τοῦ κόσμου νὰ διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο, ἐπειδὴ ἔχουν ὑπερβολικὴ πεποίθηση στὸ ἄτομό τους.

Ἔτσι γιὰ τοὺς πολλοὺς εἶναι προτιμότερο νὰ μὴν εἶναι καθολοκληρία ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ πειρασμούς, μὰ νὰ πειράζονται συχνὰ, ὥστε νιώθοντας τὸν κίνδυνο νὰ μὴ ὑπερηφανεύονται καὶ νὰ μὴ βασιζονται σὲς ἐγκόσμιες παρηγοριές.

Πόσο ἀλαφριά συνείδηση ἔχει κείνος ποὺ δὲ ζητᾷ τίς πρόσκαιρες χαρὲς καὶ ποὺ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Πόση εἰρήνη καὶ ἡσυχία θὰ εἶχε κείνος ποὺ θ' ἀποφάσιζε νὰ διώξη ἀπὸ τὴν ψυχὴ του κάθε μάταιη φροντίδα καὶ ποὺ θὰ σκεπτόταν μονάχα τὴ σωτηρία του καὶ τὸ Θεὸ βασιζόμενος σ' αὐτὸν τὴν πεποίθησή του.

Κανέννας δὲν εἶναι ἄξιος τῆς οὐράνιας παρηγοριᾶς, ἀν δὲν ἀσκηθῆ γιὰ πολὺ στὴ θεία κατάνυξη.

Ἄν θέλῃς νὰ ἀίστανθῆς ἀ-

ληθινή συντριβή τῆς καρδιάς, περιορίσου σ' ἓνα χῶρο κλειστό μακριὰ ἀπὸ τὸ θόρυβο τοῦ κόσμου, καθὼς εἶναι καὶ γραμμένο: «Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν καταλύγητε».

Περιορισμένος ἐκεῖ θὰ βρῆς ὅ,τι συχνὰ χάνεις ἔξω. Ἡ συχνὴ παραμονὴ στὸ κελλί σου τὸ κάνει εὐχάριστο. Ἡ συχνὴ ἐγκατάλειψή του τὸ κάνει ἀνιάρο.

Ἄν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς μεταστροφῆς σου ἀποκτήσης τὴ συνήθεια ν' ἀπομονώνεσαι καὶ διατηρήσης καλὰ τὴ συνήθεια αὐτὴ—ἡ μόνωση θὰ σοῦ γίνῃ σύντροφος ἀγαπητὸς καὶ ἀνακουφιστικὴ παρηγοριά.

Εἶναι στὴ σιωπὴ καὶ τὴν ἡσυχία ποὺ ἡ εὐλαβικὴ ψυχὴ κάνει μεγάλες προόδους καὶ ποὺ μπαίνει βαθιὰ στὰ νοήματα τῆς Βίβλου.

Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ κάθε βράδυ καθαρίζεται καὶ ἐξαγνίζεται στὴν πηγὴ τῶν δακρύων τῆς, καὶ ἐνώνεται τόσο μὲ τὸ Δη-

μιουργό τῆς ποὺ ζῆ πιά μακριὰ ἀπὸ τὸ θόρυβο τοῦ κόσμου τούτου.

Πλησιάζει λοιπὸν ὁ Θεὸς με τοὺς ἀγίους τοῦ Ἀγγέλου ἐκεῖνον ποὺ ἀποτραβιέται ἀπὸ τοὺς φίλους του καὶ τοὺς γνωρίμους του.

Εἶναι προτιμότερο νὰ ζῆς σὲ ἀπομόνωση καὶ νὰ φροντίζῃς γιὰ τὴν ψυχὴ σου, παρά νὰ κάνῃς θαύματα καὶ νὰ παραμελῆς τὸν ἑαυτό σου.

Εἶναι ἀξιέπαινος ὁ μοναχὸς ποὺ προτιμᾷ νὰ ζῆ ἀποτραβηγμένος καὶ δὲν ἀγαπᾷ οὔτε νὰ βλέπῃ ἄλλους, οὔτε νὰ τὸν βλέπουν οἱ ἄλλοι.

Γιὰ ποιά αἰτία θὲς νὰ βλέπῃς ὅ,τι δὲ σοῦ ἐπιτρέπεται ν' ἀχῃς;

Ὁ κόσμος περνᾷ καὶ μαζί μ' αὐτὸν περνοῦν καὶ οἱ ἐπιθυμίες του.

Οἱ ἐπιθυμίες τῶν αἰσθήσεων μᾶς παρασύρουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ὅταν ὁμως διαβῇ ὁ καιρὸς τὸ ἄλλο θὰ ἔχῃς θερίσει ἀπὸ μιὰ βαρεμένη συνείδηση καὶ μιὰ κατασκορπισμένη καρδιά:

Χαρούμενο ξεκίνημα μᾶς φέρνει πολλές φορές σέ θλιβερό γυρισμό κι εὐθυμο βράδυ μᾶς ξημερώνει σέ πρωτ' γεμάτο θλίψεις.

Κάθε χαρά τῶν αἰσθήσεων, ἀρχίζει μὲ γλυκύτητα, σὸ τέλος ὁμως πληγώνει κι θανατώνει.

Τί μπορείς νά δῆς ἄλλου, πού δέν τὸ βλέπεις ἐκεῖ ὅπου βρίσκεσαι ; Νά ὁ οὐρανός, ἡ γῆ κι ὅλα τὰ στοιχεῖα, πού ἀπ' αὐτὰ ἔγιναν τὰ πάντα.

Ὅπου κι ἂν πᾶς, τίποτα δὲ θά βρῆς κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο, πού νά ᾖναι ἀμετάβλητο.

Ἴσως πιστεύεις πὼς κάποτε θά μείνης τέλεια ἱκανοποιημένος. Ὡστόσο ξέρε το πὼς αὐτὸ δὲ θά γίνῃ ποτέ.

Ἄς ποῦμε πὼς κατορθώνεις νά τὰ δῆς μὲ μιᾶς ὄλα. Τί ἄλλο θᾶτανε τοῦτο, παρὰ μιὰ μάταιη ὄπτασία ;

Ἕψωσε τὰ μάτια σου πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἰκέτευσέ τον γιὰ τις ἁμαρτίες σου καὶ τις παραλήψεις σου.

Ἄφησε στοὺς μάταιους τὰ μάταια καὶ μὴ καταπιάνεσαι παρὰ μονάχα μὲ κείνα πού σὲ προστάζει ὁ Θεός.

Κλείσε πίσω σου τὴν πόρτα καὶ κάλεσε τὸν Ἰησοῦ τὸν ἀγαπημένο σου. Μείνε μαζί του καὶ νά ᾖσαι βέβαιος πὼς παρῶμια εἰρήνη δὲ θά βρῆς πουθενά ἄλλου.

Ἄν δέν εἶχες βγεῖ ἀπὸ τὸ περιβάλλον σου κι ἂν δέν εἶχες ἀκούσει τὸ θόρυβο τοῦ κόσμου, θά ζοῦσες σ' αὐτὴ τῇ γλυκειᾷ εἰρήνῃ. Μὰ ἐπειδὴ σοῦ συμβαίνει πολλές φορές νά δοκιμάζης εὐχαρίστηση ἀκούοντας ξένα ἀπὸ τὴ χαραγμένη ζωὴ σου πράγματα, αἰσθάνεσαι ταραχὴ στὴν καρδιά σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΣΥΝΤΡΙΒΗ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

ΑΝ ΘΕΣ νὰ προοδεύης στὴν πνευματικὴ ζωὴ πρέπει νὰ διατηρῆς μέσα σου τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴν ἀφίνης στὸν ἑαυτὸ σου ὑπερβολικὴ ἐλευθερία. Ὑπόταξε τὶς αἰσθήσεις σου σὲ αὐστηρὴ πειθαρχία καὶ ἀπόφευγε κάθε ἐπιπόλαιη εὐθυμία. Μὴ φέρνης ἐμπόδια στὴ συντριβὴ τῆς καρδιάς σου καὶ θὰ δρῆς τὴν πραγματικὴ εὐσέβεια.

Ἡ συντριβὴ φέρνει στὸ δρόμο τοῦ καλοῦ, ποὺ τὸν χάνει κανεὶς ἀμέσως ἅμα ὑποχωρήσῃ στὰ μάταια αἰσθήματα τῆς καρδιάς.

Εἶναι ν' ἀπορῆς πὼς εἶναι δυνατὸ νὰ αἰσθάνεται κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του γεμᾶτο χαρὰ σ' αὐτὴ τῇ ζωῇ, ὅταν σκέπτεται πὼς εἶναι ἐξόριστος ἐδῶ καὶ πόσους κινδύνους ἀντικρῦζει ἡ ψυχὴ του.

Ἡ ἀστάθεια τῶν αἰσθημάτων μας καὶ ἡ λησμοσύνη τῶν

ἐλαττωμάτων μας μᾶς κάνουν ἀναίσθητους στοὺς πόνους τῆς ψυχῆς μας καὶ συχνὰ γελοῦμε ὅταν θᾶπρεπε μονάχα νὰ κλαίμε.

Ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία καὶ ἡ πραγματικὴ χαρὰ βρίσκονται στὸ φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν καθαρὴ συνείδηση.

Εἶναι εὐτυχῆς ὁ ἄνθρωπος ποὺ μπορεῖ ν' ἀπομακρύνῃ τὶς μάταιες ἔγνοιες ποὺ σκορπίζουν τὸ νοῦ του καὶ τοῦ στέκονται ἐμπόδιο στὴν πνευματικὴ του περισυλλογὴ.

Εὐτυχισμένος ἐκεῖνος ποὺ στρέφει μακρὰ τὰ βλέματά του ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ μολύνῃ ἢ νὰ βαρύνῃ τὴ συνείδησή του.

Ν' ἀγωνίζεσαι μὲ γενναίότητα, γιὰτὶ ἡ μιὰ συνήθεια νικᾷ τὴν ἄλλη.

Ἄφησε τοὺς ἄλλους ἡσυχους γιὰ νὰ κάνουν καὶ αὐτοὶ τὸ ἴδιο γιὰ σένα.

Μὴ καταγίνεσαι μὲ τὶς ὑπο-

θέσεις τῶν ἄλλων καὶ μὴ σ' ἀρέση νὰ λαβαίνης μέρος στὰ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦν τοὺς μεγαλυτέρους σου.

Στρέφε τὰ βλέμματά σου πρῶτα σὲ σένα τὸν ἴδιο καὶ πρὶν δοκιμάσης νὰ διορθώσης τοὺς φίλους σου, φρόντισε καλύτερα νὰ τακτοποιήσης τὸν ἑαυτό σου.

Μὴ λυπᾶσαι ἂν δὲν ἔχης τὴν εὐνοια τῶν ἀνθρώπων. Νὰ λυπᾶσαι μᾶλλον ἂν δὲν κυβερνοῦν τὴ ζωὴ σου ἢ αὐστηρότητα καὶ ἢ προσοχὴ—ὅπως ταιριάζει σὲ ὑπηρέτη τοῦ Θεοῦ καὶ σ' ἄνθρωπο ἀφιερωμένο στὴ θρησκεία.

Εἶναι συχνὰ προτιμότερο καὶ ἀσφαλέστερο γιὰ τὸν ἄνθρωπο νὰ μὴ δοκιμάζη σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ πνευματικὴ παρηγοριὰ καὶ προπαντὸς σωματικὲς ἀνέσεις.

Ἄν ὥστόσο δὲ νιώθουμε τὴ θεία παρηγοριὰ καὶ ἂν σπάνια δοκιμάζουμε τὴ χαρὰ της, εἶναι ἀπὸ δικό μας φταίξιμο—ἐπειδὴ δὲν ἐπιζητοῦμε τὴ συντριβὴ τῆς καρδιᾶς καὶ δὲν τρα-

βοῦμε ἀποφασιστικὰ τὰ χεῖλη μας ἀπὸ τὴν πηγὴ κάθε ἐξωτερικῆς παρηγοριᾶς.

Βλέπε τὸν ἑαυτό σου ἀνάξιο νὰ δεχθῆ τὴ θεία παρηγοριὰ καὶ ἄξιο γιὰ μεγαλύτερες δοκιμασίες.

Ἄμα ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται πλήρη συντριβή, ὅλος ὁ κόσμος γίνεται γι' αὐτὸν φορτικός καὶ τοῦ προκαλεῖ ἀηδία.

Ὁ δίκαιος βρίσκει πάντα πολλὰς ἀφορμὰς γιὰ νὰ θρηνησῆ καὶ νὰ κλάψῃ. Ἐπειδὴ, εἴτε βλέπει τὸν ἑαυτό του εἴτε τοὺς ἄλλους ἐξετάζει, βρίσκει ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένας σ' αὐτὸν τὸν κόσμο ποὺ νὰ μὴν εἶναι ἀξιολύπητος· καὶ ὅσο βαθύτερα ἐξετάζει τὸν ἑαυτό του, τόσο πιὸ πολὺ λυπᾶται.

Οἱ ἀφορμὰς γιὰ εὐλογὴ λύπη καὶ συντριβὴ τῆς καρδιᾶς εἶναι οἱ ἁμαρτίες καὶ οἱ κακὲς μας κλίσεις, ποὺ τόσο σφιχτὰ εἴμαστε δεμένοι μ' αὐτά, ὥστε σπάνια βρίσκόμεστε σὲ θέση νὰ στοχαστοῦμε τὰ οὐράνια πράγματα.

Ἐάν σκεπτόσουν πιδ συχνά τὸ θάνατό σου ἀπὸ τῆ μακροβιότητά σου, χωρὶς ἄλλο θὰ προσπαθοῦσες μὲ περισσότερο ζῆλο νὰ διορθωθῆς.

Κι ἂν στοχαζόσουν σοβαρὰ τί σὲ περιμένει στὴν Κόλαση εἴτε στὸ Καθατήριον εἶναι βέβαιον πὼς θὰ ὑπέφερες πρόθυμα τὶς θλίψεις καὶ τοὺς μόχθους αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ πὼς δὲ θὰ δυσανασχετοῦσες γι' αὐτά.

Ἐπειδὴ ὁμως οἱ ἀλήθειες αὐτὲς δὲν μπαίνουν βασιὰ στὴν καρδιά μας καὶ προτιμοῦμε

ἐκεῖνο ποῦ μᾶς εὐχαριστεῖ, ἐξακολουθοῦμε νὰ εἴμαστε ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροὶ στὰ ζητήματα τῆς θρησκείας.

Ὁ ψυχικὸς μαρασμὸς μας εἶναι συχνὰ ἡ ἀφορμὴ ποῦ τὸ ταλαίπωρον σῶμα μας παραπονιέται μὲ τὸ παραμικρό.

Παρακάλεσε λοιπὸν τὸ Θεὸ νὰ σοῦ δίνη τὸ πνεῦμα τῆς συντριβῆς καὶ λέγε μὲ τὸν Προφήτη: «Ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτον δακρύων καὶ ποτιεῖς ἡμᾶς ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΘΛΙΟΤΗΤΑ

ΑΝ ΔΕ ΣΤΡΑΦΗΣ στὸ Θεό, θὰ εἶσαι πάντα ἀθλιος— ὅπου καὶ ἂν βρῖσκεσαι, ὅπου καὶ ἂν φέρης τὰ δῆματά σου.

Γιατὶ συγχίζεσαι ἅμα τὰ πράγματα δὲ γίνονται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά σου καὶ τὴν ἐπιθυμία σου;

Ποιὸς εἶναι κείνος ποῦ τὰ

ἔχει ἔλα ὅπως τὰ θέλει; Οὔτε σὺ, οὔτ' ἐγώ, οὔτε ἄλλος κανένας στὴ γῆ.

Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος στὸν κόσμο χωρὶς λύπες καὶ στενοχώρια καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι Βασιλιάς ἢ Ἄκρος Ἀρχιερέας.

Ποιὸς βρῖσκεται λοιπὸν σὲ καλύτερη κατάσταση; Ἐκεῖ-

νος πού μπορεί νά ὑποφέρη κάτι γιά χάρη τοῦ Θεοῦ.

Πολλοί—ἐξαιτίας τῆς ἀστάθειας καί τῆς ἀγνοιάς τους—λένε : —Τί εὐτυχισμένος πού εἶναι κείνος ! Πόσο πλούσιος, μεγάλος, ἰσχυρός καί ὑπέροχος !

Ἄνέδασε ὁμως τὰ μάτια σου πρὸς τ' ἀγαθὰ τ' οὐρανοῦ καί θά δῆς πὼς ὅλα τοῦτα τὰ πρόσκαιρα πράγματα εἶναι ἀνάξια κι ὅτι στέκουν ἀδέβια καί φορτικά, ἐπειδὴ πάντα τὰ ἔχει κανεῖς μὲ φόβο καί ἀνησυχία.

Δὲν εἶναι τ' ἀφθονα πρόσκαιρα ἀγαθὰ πού δίνουν στὸν ἄνθρωπο τὴν εὐτυχία. Ἐὖ μῆτρο εἶναι ἀρκετό.

Ἀληθινὰ δὲν εἶναι εὐχάριστο νὰ ζῆ κανεῖς σ' αὐτὸ τὸν κόσμο. Κι ὅσο πνευματικώτερος γίνεται κανεῖς, τόσο πικρότερη γίνεται γι' αὐτὸν ἡ ζωὴ, ἐπειδὴ βλέπει καί κατανοεῖ πῶς καθαρὰ τὴν ἀστάθεια καί τὸ φθαρτὸ τῆς φύσης.

Τὸ φαγητὸ καί τὸ πιοτό, ὁ

ὑπνος καί ἡ ἀγρύπνια, ὁ μόχθος καί ἡ ἀνάπαυση καί ἡ ὑποταγὴ στίς ἄλλες φυσικὲς ἀνάγκες κάνουν δυστυχισμένο τὸν εὐσεβῆ ἄνθρωπο, πού θά ἐπιθυμοῦσε νὰ ἴναι λυτρωμένος ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὰ γῆινα δεσμά, καθὼς κι ἀπὸ τὸν κίνδυνο κάθε ἀμαρτίας. Ἐπειδὴ ὁ ἔσωτερικὸς ἄνθρωπος καταπιέζεται σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἀναγκῶν τοῦ σώματος.

Κι εἶναι γιὰ τοῦτο πού ὁ Προφήτης ζητοῦσε μὲ θερμὲς προσευχὲς νὰ γλυτώσῃ ἀπ' ὅλα αὐτὰ λέγοντας : «Κύριε, ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με».

Ἀλίμονο λοιπὸν σὲ κείνους πού δὲν ξέρουν τὴν ἀθλιότητά τους καί τρισαλίμονο σὲ κείνους πού ἀγαποῦν τὴν ἀθλιότητα αὐτὴ καί μαζὶ τὴ φθαρτὴ τούτη ζωὴ. Ἐπειδὴ πολλοί, πού πορίζονται εἴτε δουλεύοντας εἴτε ζητώντας, ἀγαποῦν μὲ τόση ἀπληστία τὴ ζωὴ, πού δὲν δίνουν καμιὰ σημασία στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καί προτιμοῦν

ἂν ἦταν δυνατὸ, νὰ ζοῦν γιὰ πάντα ἐδῶ κάτω.

ὦ! σεῖς μὲ τὶς ἀστοχαστες κι ἄπιστες καρδιές, ποὺ δοσμέ- νοι δλότελα στὰ ἐγκόσμια, δὲν μπορεῖτε νὰ γευθῆτε τίποτ' ἄλ- λο ἔξω ἀπὸ ὅ,τι εἶναι σαρκικόν. Δυστυχισμένοι! Στὸ τέλος, πι- κρὰ μετανιωμένοι, θὰ κατα- λάβετε πόσο χυδαῖα καὶ τιπο- τένια ἦταν ὄλα κεῖνα ποὺ τόσο εἶχετε ἀγαπήσει. Γι' αὐτὸ οἱ Ἅγιοι τοῦ Θεοῦ καὶ ὄλοι οἱ πιστοὶ φίλοι τοῦ Χριστοῦ πε- ριφρονήσανε κεῖνα ποὺ εὐ- χαριστοῦν τὴ σάρκα καὶ λαμ- μποκοποῦν σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ καὶ κάθε ἐλπίδα κι ἐπιθυμία τους στρεφόταν πρὸς τὴν αἰώνια χαρὰ. Ὁ πόθος τους ὑψωνόταν πάντα πρὸς τὰ ἀόρατα κι ἄ- φθαρτα ἀγαθὰ μὴ κι ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ ὄρατὰ τοὺς σύρει στὰ ἐγκόσμια.

Πρόσεχε, ἀδελφέ, μὴ χά- σης τὴν ἐλπίδα τῆς προόδου σου στὴν πνευματικὴ ζωὴ. Ἔ- χεις ἀκόμη καιρὸ.

Γιατὶ ἀναβάλλης ἀπὸ μέρα

σὲ μέρα νὰ βάλῃς σ' ἐφαρμογὴ τὶς ἀποφάσεις σου :

Σήκω, ἄρχισε τώρα ἀμέσως καὶ πές :

—Τώρα εἶναι καιρὸς γιὰ δρά- ση, τώρα εἶναι καιρὸς γιὰ προσ- πάθεια, τώρα εἶναι ὁ κατάλ- ληλος καιρὸς νὰ διορθωθῶ.

Ἄμα νιώθῃς τὴ ζωὴ βαρεῖα καὶ πικρὴ, τότε εἶναι ἡ κα- τάλληλη ὥρα νὰ στοχαστῆς.

Θὰ χρειαστῆ νὰ περάσης ἀπὸ φωτιὰ καὶ νερὸ γιὰ νὰ φτάσης στὸν τόπο τῆς ἀναψυ- χῆς.

Ἄν δὲ βιάσης τὸν ἑαυτὸ σου, δὲ θὰ καταφέρῃς νὰ κα- θυποτάξῃς τὰ ἐλαττώματά σου.

Ὅσο σηκώνομε τούτη τὴ φθαρτὴ σάρκα δὲν μπορούμε νὰ ζοῦμε ἀναμάρτητα καὶ δί- χως πόνους καὶ θλίψεις.

Θὰ μᾶς ἦταν πολὺ εὐχάρι- στο νὰ ζοῦμε σὲ ἀπόλυτη γα- λήνη καὶ μακρὰ ἀπὸ κάθε ἀ- θλιότητα. Ἐπειδὴ ὅμως, ἐξαι- τίας τῆς ἁμαρτίας, ἐχάσαμε τὴν ἀγνότητά μας, ἐχάσαμε μαζὶ καὶ τὴν ἀληθινὴ εὐδαιμονία.

Ἄλλο δὲν ἔχομε λοιπὸν παρὰ καρτερικὰ νὰ προσμένουμε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὥσπου νὰ περάσῃ ὁ καιρὸς τῆς ἀνομίας καὶ «καταποθῆ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς».

Εἶνα: τόσο μεγάλη ἡ ἀδυναμία μας, ποὺ μᾶς φέρνει πάντα στὸ κακό.

Ἐν μιᾷ μέρᾳ ἁπολογιέσαι τις ἁμαρτίες σου καὶ τὴν ἄλλη ἁναπέφτης στὰ ἴδια κρίματα.

Γιὰ μιὰ στιγμή ἀποφασίζεις νὰ προσέξῃς τὸν ἑαυτὸ σου καὶ λίγο ὕστερα φέρνεσαι σὰ νὰ μὴν εἶχες πάρει καμιάν ἀπόφαση.

Γιὰ δὲ αὐτὰ πρέπει νὰ ταπεινώσουμε τὸν ἑαυτὸ μας, νὰ μὴν ἔχομε μεγάλη ἰδέα γι' αὐτόν, ἀφοῦ εἴμαστε τόσο ἀνίσχυροι καὶ ἄστατοι.

Τὸ λίγο, ποὺ ἀποκτήσαμε μὲ

πολὺ κόπο καὶ μὲ τῆ χάρη τοῦ Θεοῦ, εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ χάσουμε μέσα σὲ μιὰ στιγμή ἀπὸ δικὴ μας ἀμέλεια.

Πῶς θὰ μᾶς βρῆ ἡ νύχτα, ἂν ἀπὸ τὴν αὐγὴ σταθοῦμε χλιαροί ;

Ἄλιμονο σὲ μᾶς, ἂν ἔχομε τὴν ἀξίωση νὰ χαροῦμε τὴν ἡσυχία καὶ τὴν ἀνάπαυση σὰ νὰ βρισκόμαστε κιόλας σὲ εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τῆ στιγμή ποὺ οὔτε ἕχνος ἀληθινῆς ἀγιότη-
τας δὲν ὑπάρχει στὴ ζωὴ μας.

Ἔχομε μᾶλλον ἀνάγκη, σὰν πειθαρχικοὶ ἀρχάριοι, νὰ μορφωθοῦμε ἀκόμη πνευματικὰ καὶ νὰ ὑποτάξουμε τὸν ἑαυτὸ μας σὲ νέες συνήθειες ἔτσι ποὺ νὰ δοκιμάσουμε ἂν μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε σὲ μιὰ ἀλλαγὴ καὶ σὲ μεγαλύτερη πρόο-
δο στὴν ἀρετῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΤΡΙΤΟ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

ΠΟΛΥ γρήγορα θὰ πάρουν τέλος όλα ἐδῶ κάτω γιὰ σένα. Κάθισε λοιπὸν καὶ κοίταξε σὲ ποιά κατάσταση βρίσκεσαι.

Ὁ ἄνθρωπος τῆ μιᾶ μέρα ὑπάρχει καὶ τὴν ἄλλη γίνεται ἄφαντος. Κι ὅταν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, γρήγορα ξεχνιέται.

Πόσο ἀστόχαστη καὶ σκληρὴ εἶναι ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ λογαριάζει μονάχα τὰ τωρινὰ καὶ δὲ φροντίζει γιὰ τὰ ἐρχόμενα.

Σ' ὅλες τίς σκέψεις καὶ τὰ ἔργα σου πρέπει νὰ εἶσαι τέτοιος, σὰ νὰ 'ταν νὰ πεθάνης τὴν ἴδια στιγμή.

"Ἄν εἶχες καθαρὴ τὴ συνείδησή σου δὲ θὰ φοβόσουν τόσο πολὺ τὸ θάνατο.

Θὰ ἦταν πιδὸ συμφέρο σου ν' ἀποφεύγης τὴν ἁμαρτία παρὰ νὰ φυλάγῃσαι ἀπὸ τὸ θάνατο.

"Ἄν δὲν εἶσαι προετοιμασμένος σήμερα, πῶς θὰ 'σαι

αὔριο ; Τὸ αὔριο εἶναι ἄδηλο. καὶ δὲν ξέρεις ἂν θὰ τὸ προλάβῃς.

Ποιὸ τὸ ὄφελος νὰ ζήσουμε πολὺ, τὴ στιγμή ποὺ διορθωνόμαστε τόσο λίγο ;

Ἡ μακρόχρονη ζωὴ δὲ μᾶς κάνει πάντα καλύτερους. Συνήθως πληθαίνει τὰ κρίματά μας.

Στὸ Θεὸ θ' ἄρεσε ἂν ζούσαμε σ' αὐτὸν τὸν κόσμον ἔστω καὶ μιᾶ μονάχα μέρα, φτάνει νὰ τὴ ζούσαμε ἐνάρετα.

Πολλοὶ μετροῦν τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὸ γυρισμό τους στὸ Χριστό, πόσο λίγο ὅμως ἔχουν ἀλλάξει ἀπὸ τότε. καὶ πόσο τὰ χρόνια τοῦτα στάθηκαν ἄκαρπα.

"Ἄν εἶναι φοβερὸ νὰ πεθάνη κανεὶς, εἶναι ἴσως ἀκόμη φοδερώτερο νὰ ζήσῃ πολλὰ χρόνια.

Μακάριος εἶναι κεῖνος ποὺ ἔχει πάντα μπροστά του τὴ

στιγμή τοῦ θανάτου του καὶ κάθε μέρα ἐτοιμάζεται γιὰ τὴ στιγμὴ αὐτή.

Ἄν σοῦ ἔτυχε νὰ δῆς κάποιον νὰ πεθαίνει, στοχάσου πὼς καὶ σὺ κάποια μέρα θὰ περάσης ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμο.

Τὸ πρῶτ' συλλογίζου πὼς μπορεῖ νὰ μὴ βρίσκεισαι στὴ ζωὴ τὸ βράδυ. Καὶ τὸ βράδυ μὴν ὑπόσχεσαι στὸν ἑαυτὸ σου πὼς θὰ δῆ τὴν αὐγή.

Νὰ ὄσαι λοιπὸν πάντα ἑτοιμος καὶ νὰ ζῆς ἕτοι πὸς ὁ θάνατος νὰ μὴ σὲ βρῆ ἀπροετοίμαστο.

Πολλοὶ εἶναι κείνοι πὸς πεθαίνουν ξαφνικὰ καὶ χωρὶς διόλου νὰ τὸ περιμένουν, «ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται».

Ἄμα ἔρθῃ ἡ ὕστερη αὐτὴ ὥρα θ' ἀρχίσῃ νὰ κρίνης πολὺ διαφορετικὰ τὴν περασμένη ζωὴ σου καὶ θὰ λυπᾶσαι πικρὰ πὸς στάθηκες τόσο ἀδιάφορος καὶ ράθυμος.

Πόσο εὐτυχισμένος καὶ φρόνιμος εἶναι κείνος πὸς προ-

σπαθεῖ νὰ εἶναι στὴ ζωὴ του ὅπως θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ βρεθῆ τὴ στιγμὴ τοῦ θανάτου του.

Ἐκεῖνα πὸς μποροῦν νὰ μᾶς ἐγγυηθοῦν γιὰ ἕνα καλὸ θάνατο εἶναι ἡ τέλεια περιφρόνηση τοῦ κόσμου, ἡ θερμὴ ἐπιθυμία νὰ προοδεύουμε στὴν ἀρετὴ, ἡ ἀγάπη τῆς ὑπακοῆς, τὸ πνεῦμα τῆς μετάνοιας, ἡ αὐταπάρνηση καὶ ἡ καρτερία σὲ κάθε ἐναντιότητα γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

Ὅσο ἔχεις τὴν ὑγεία σου μπορεῖς νὰ κάνῃς πολλὰ καλά. Δὲν ξέρω ὅμως τί θὰ μπορέσης νὰ κάνῃς, ἂν ἀρρωστήσης.

Λίγοι εἶναι κείνοι πὸς ἡ ἀρρώστια τοὺς κάνει καλύτερους. Ὅπως εἶναι λίγοι κείνοι πὸς γίνονται ἅγιοι μὲ συχνὲς ἐπισκέψεις σὲ τόπους ἱερούς.

Μὴν ὑπολογίζῃς στοὺς φίλους σου καὶ στοὺς γύρω σου καὶ μὴν ἀναβάλλῃς τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας σου γι' ἀργότερα, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι θὰ σὲ ξε-

χάσουν πολὺ πιδ γρήγορα ἀπ' ὅσο φαντάζεσαι.

Εἶναι πολὺ πιδ φρόνιμο νὰ προνοήσης σὺ ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτό σου, παρὰ νὰ ἐλπίζης ἀργότερα στὴ βοήθεια τῶν ἄλλων. Ἄν σὺ ὁ ἴδιος ἀδιαφορῆς σήμερα, ποιὸς θέλεις νὰ ἐνδιαφερθῆ γιὰ σένα αὔριο ;

Τὸ σήμερα εἶναι ἀνεκτίμητο «νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, νῦν ἡμέρα σωτηρίας», λέει ὁ Ἄποστολος Παῦλος.

Ἄλίμονο ὡστόσο ἂν σπαταλᾷς τίς μέρες σου ἄκαρπα, ἐνῶ θὰ μπορούσες νὰ χρησιμοποιήσης τὸ διάστημα τοῦτο γιὰ ν' ἀποκτήσης τὴν αἰώνια ζωή.

Θὰ ρθῆ ἡ στιγμή πού θὰ ζητᾷς καιρὸ μιᾶς μέρας ἢ καὶ μιᾶς ὥρας γιὰ νὰ ἐξαγνίσης τὴν ψυχὴ σου καὶ δὲν ξέρω ἂν θὰ τὸν ἔχης.

Νᾶξερεις, ἀδελφέ μου, ἀπὸ ποιο κίνδυνο κι ἀπὸ ποιά τρομερὴ ἀπειλὴ θὰ γλύτωνες τὸν ἑαυτό σου, ἂν εἶχες κατὰ νοῦ τὸ θάνατο κι ἂν μὲ δέος τὸν στοχαζόσουν.

Ὅσο εἶναι καιρὸς κάμε δ,τι μπορεῖς, ἔτσι πού τὴν ὥρα τοῦ θανάτου σου μᾶλλον νὰ χαίρεσαι παρὰ νὰ φοβᾷσαι.

Συνήθισε τώρα νὰ καταφρονῆς τὰ κοσμικὰ γιὰ νὰ μπορέσης τὴν ὕστατη κείνη στιγμή νὰ δοθῆς ἀνεμπόδιστος στὸ Χριστό.

Δάμαζε σήμερα τὸ σῶμα σου μὲ τὴ μετάνοια, γιὰ νὰ μπορῆς τότε νὰ ἔχης σταθερὴ ἐμπιστοσύνη.

Ἄσυλλόγιστε ! τί σὲ κάνει νὰ πιστεύης πῶς θὰ ζήσης χρόνια πολλά, τὴ στιγμή πού δὲν ξέρης ἂν θὰ ζήσης ἀκόμη μιὰ μέρα ;

Πόσοι ἀπατήθηκαν πάνω σ' αὐτὸ—πόσους ἄρπαξε ξαφνικὰ ὁ χάρος.

Πόσες φορές ἄκουσες νὰ λένε—ὁ δεῖνα σκοτώθηκε, ὁ τάδε πνίγηκε, ὁ ἄλλος ἔπεσε κι ἔμεινε στὸν τόπο, ὁ ἄλλος πέθανε πάνω στὸ φαγοπότι καὶ στὸ γλέντι. Κι ἀκόμη πῶς τοῦ ἐνός τερμάτισε τὴ ζωὴ του ἢ φωτιά, τοῦ ἄλλοινοῦ χτύπημα

μαχαιριού, του άλλου ή άρ-
ρώστια και πώς τον άλλο τον
κατακρεουργήσανε ληστές. Κι
έτσι το τέλος όλων μας είναι ο
θάνατος κι ή ζωή μας περνά
σά σκιά.

Ποιός θα σε θυμάται ύστερ'
άπο το θάνατό σου και ποιός
θα προσεύχεται για σένα;

Κάμε τώρα, αγαπητέ μου,
κάμε ο,τι μπορείς για τον έαυ-
τό σου, γιατί δεν ξέρεις ούτε
πότε θα πεθάνης κι ούτε τί σε
περιμένει πέρα άπο τον τάφο.

Όσο έχεις καιρό μάζεψε
για τον έαυτό σου αιώνια ά-
γαθά.

Μή συλλογιέσαι τίποτ' άλλο
έξω άπο τή σωτηρία σου και μή
γνοιάζεσαι για τίποτ' άλλο έξω
άπο κείνα που άφορούν το Θεό.

Κάμε φίλους τους Άγίους του
τιμώντας κι άκολουθώντας το
παράδειγμά τους, για να σε
δεχτούν, όταν αφήσης τήν πρό-
σκαιρη τούτη ζωή, στην άλλη
τήν αιώνια,

Ζήσε στη γή σαν περαστι-
κός και ξένος που τα έγκόσμια
τον άφίνουν άδιάφορο.

Έχε τήν καρδιά σου ελεύ-
θερη και πάντα ύψωμένη στο
Θεό, επειδή ο δριστικός τόπος
τής διαμονής σου δεν είναι ο
τωρινός.

Οι στεναγμοί σου, τα δάκρυά
σου, οι προσευχές σου ως ύψώ-
νουνται κάθε μέρα σά θυμίαμα
στον ουρανό για ν' άξιωθῆ ή
ψυχή σου, ύστερ' άπο το θάνατο,
να περάση εύτυχισμένη κοντά
στον Πλάστη της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΤΙΜΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ

ΣΕ ΚΑΘΕ ΣΟΥ ΠΡΑΞΗ
 ἔχε κατὰ νοῦ τὸ τέλος σου καὶ
 μὴ ξεχνᾶς πῶς θὰ ρθῇ μιὰ μέ-
 ρα ποῦ θὰ σταθῆς μπροστὰ
 στὸν αὐστηρὸ Κριτὴ ποῦ γι'
 αὐτὸν δὲν ὑπάρχει τίποτα κρυ-
 φό, ποῦ δὲν παίρνει δῶρα γιὰ
 νὰ παραβλέψῃ, ποῦ δὲν τὸν
 συγκινοῦν δικαιολογίες, μὰ ποῦ
 θὰ κρίνῃ σύμφωνα μὲ τὸ δί-
 καιο καὶ τὸ σωστό.

Ἀξιολύπητε κι ἀστόχαστε ἀ-
 μαρτωλέ, τί θ' ἀποκριθῆς τότε
 στὸ Θεό, ποῦ ξέρει ὅλες τίς
 κακές σου πράξεις; Τί θ' ἀ-
 ποκριθῆς—σὺ ποῦ πολλὰ φο-
 ρὲς τρέμεις μπροστὰ σ' ἕναν
 ὠργισμένο ἄνθρωπο;

Τι τάχατες σὲ κάνει ν' ἀδικα-
 φορῆς γιὰ τὴ μέρα κείνη ποῦ
 κανένας δὲ θὰ μπορῇ νὰ σὲ
 δικαιολογήσῃ εἴτε νὰ σὲ ὑπε-
 ρσπισθῇ, μὰ ποῦ καὶ σὺ, ὅ-
 πως ὅλοι, θὰ σηκώνῃς τὸ βᾶ-
 ρος τῶν πράξεών σου;

Τώρα εἶναι ποῦ ὁ μόχθος σου

θὰ καρποφορήσῃ, ποῦ τὰ δά-
 κρυά σου θὰ γίνουν δεκτά, ποῦ
 οἱ στεναγμοί σου θ' ἀκουστοῦν
 ποῦ οἱ ὀδύνες σου θὰ ἱκανο-
 ποιήσουν τὸ Θεὸ καὶ θὰ ἐξα-
 γνίσουν τὴν ψυχὴ σου.

Ἔχει σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ ἕνα
 μεγάλο καὶ σωτήριο Καθαρτή-
 ριο ὁ καρτερικὸς ἄνθρωπος,
 ποῦ ἅμα τὸν βρίζουν λυπᾶται
 μᾶλλον γιὰ κείνον ποῦ τὸν
 βρίζει παρά γιὰ τὴν προσβολὴ
 ποῦ τοῦ γίνεται, ποῦ προσεύ-
 χεται θεληματικὰ γιὰ κείνους
 ποῦ τὸν θλίβουν καὶ ποῦ τοὺς
 συγχωρεῖ ἀπὸ καρδιᾶς. Ποῦ
 ἂν βλάβῃ κάποιον εἶνε ἔτοιμος
 νὰ τοῦ ζητήσῃ συγνώμη. Ποῦ
 πιὸ εὐκολα συμπονεῖ παρά θυ-
 μώνει καὶ μοχθεῖ γιὰ νὰ καθυ-
 ποτάξῃ τὴ σάρκα στὸ πνεῦμα.

Εἶναι προτιμότερο νὰ ἐξαγ-
 νίζουμε τώρα τίς ἁμαρτίες μας
 καὶ νὰ κόβουμε τίς κακίες μας,
 παρά νὰ περιμένουμε νὰ τίς ἐ-
 ξιλεώσουμε στὴν ἄλλη ζωὴ.

Ἄ! πόσο ἀπατοῦμε τὸν ἑαυτό μας μετὰ τὴν ἀτακτὴ ἀγάπην τοῦ τρέφομε στὴ σάρκα μας.

Τί ἄλλο θὰ καταφάγη κείνη ἢ τρομερὴ φωτιά, ἂν ὄχι τὶς ἁμαρτίες σου;

Ὅσο περισσότερο λογαριάζεις τὸν ἑαυτό σου τώρα καὶ εὐχαριστεῖς τὴν σάρκα σου τόσο πρὸς σκληρὴν θὰ ᾖ ἡ τιμωρία σου καὶ τόσο πρὸς πολὺ φουντώνεις τὴν αἰώνια φωτιά τοῦ θὰ σὲ βασανίσῃ.

Ὁ ἄνθρωπος θὰ τιμωρηθῇ πρὸς σκληρὰ γιὰ τὰ κρίματα κείνα τοῦ ἔκανε συχνότερα.

Ἐκεῖ πυρωμένα μυτερά σίδερα θὰ περάσουν πέρα ὡς πέρα τοὺς ὀκνηροὺς καὶ οἱ ἄσωτοι θὰ βασανιστοῦν ἀπὸ ἀβάσταχτη πείνα καὶ δίψα. Ἐκεῖ οἱ φιλήδονοι καὶ οἱ ἀκόλαστοι θὰ βυθιστοῦν μέσα σὲ καυτὴ πίσσα καὶ ἀποπνιχτικὸ θεῖόν φερον. Καὶ οἱ φθονεροὶ σὰ λυσσασμένα σκυλιὰ θὰ οὐρλιάζουν ἀπὸ τοὺς πόνους. Κάθε λογῆς ἀκολασία θὰ ᾖ ἡ τὰ δικά της βασανιστήρια.

Ἐκεῖ οἱ ὑπερήφανοι θὰ καταντροπιαστοῦν καὶ οἱ φιλάργυροι θὰ δοκιμάσουν τὴν πρὸς ἀθλία φτώχεια.

Ἐκεῖ μιὰ ὥρα τιμωρίας θὰ ᾖ πολὺ πρὸς φριχτὴ, παρὰ ἔδω ἕκαστὸ χρόνιον αὐστηρότατης μετάνοιας.

Ἐδὼ ὑπάρχει ἀνάπαυλα στοὺς μόχθους καὶ ἡ παρηγορία τῶν φίλων. Ἐκεῖ δὲ θὰ ὑπάρχη ἡσυχία καὶ παρηγορία γιὰ τοὺς καταδικασμένους.

Ἀντίκρουζε λοιπὸν μετὰ φόβου καὶ θλίψεως τὶς ἁμαρτίες σου γιὰ νὰ μπορέσῃς τὴν «Ἡμέρα τῆς Κρίσεως» νὰ αἰσθάνεσαι τὸν ἑαυτό σου σὲ ἀσφάλεια, ὅπως οἱ μακάριοι.

«Τότε στήσεται ἐν παρηγορίᾳ πολλῇ ὁ δίκαιος κατὰ πρόσωπον τῶν θλιψάντων αὐτὸν καὶ τῶν ἀθετούντων τοὺς πόνους αὐτοῦ».

Τότε θὰ σταθῇ νὰ δικάσῃ ἐκεῖνος, τοῦ ὑποτάσσεται τώρα ταπεινὰ στὴν κρίση τῶν ἄλλων.

Τότε ὁ φτωχὸς καὶ ταπεινὸς θὰ ᾖ ἡ μεγάλη θάρρος καὶ ὁ ὑ-

περήφανος θ' ἀντικρύζη τὰ πάντα μὲ φόβο.

Τότε θὰ φανῆ πῶς ἦταν σοφὸς στὸν κόσμον αὐτὸ κείνος ποὺ ἔμαθε νὰ ζῆ καταφρονημένος γιὰ τὸ Χριστό.

Τότε κάθε θλίψη ποὺ ὑποφέραμε ἐδῶ θὰ ἐπαινεθῆ καὶ «πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς».

Τότε εἶναι ποὺ θὰ χαροῦν οἱ εὐσεβεῖς καὶ θὰ δοκιμάσουν βαθύτατη λύπη οἱ ἀσεβεῖς.

Τότε ἡ σάρκα ποὺ δοκιμάστηκε ἐδῶ κάτω θὰ χαρῆ ἀσύγκριτα πιδὸ πολὺ ἀπ' ὅσο θὰ χαιρόταν, ἂν εἶχε σ' αὐτὸ τὸν κόσμο ὅλες τὶς ἀνέσεις.

Εἶναι τότε ποὺ τὰ φτωχικὰ ρούχα θὰ λάμπουν καὶ ποὺ τὰ πλούσια θὰ χάσουν τὴ λαμπρότητά τους.

Τότε ἡ φτωχικὴ καλύβα θὰ ἐπαινεθῆ περισσότερο κι ἀπ' τὸ κατὰ χρυσο παλάτι.

Τότε ἡ σταθερὴ ὑπομονὴ θὰ φανῆ πιδὸ ὠφέλιμη ἀπὸ κάθε δύναμη τοῦ κόσμου κι ἡ ἀπλὴ ὑπακοὴ θὰ ἐκτιμηθῆ, περισσό-

τερο ἀπὸ κάθε σοφία τοῦ κόσμου.

Τότε θὰ βρῆ κανεὶς μεγαλύτερη χαρὰ στὴν καθαρότητα τῆς συνείδησης, παρὰ στὴν ὑψηλὴ φιλοσοφία.

Τότε ἡ περιφρόνηση τοῦ πλούτου θὰ βαρύνῃ περισσότερο στὴν πλάστιγγα ἀπ' ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς.

Τότε ἡ ἀνάμνηση ἔστω καὶ τῆς πιδὸ ἀπλῆς προσευχῆς ποὺ ἔκαμες, ἅμα βρισκόσουν στὴ γῆ, θὰ σὲ παρηγορήσῃ ἀσύγκριτα περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῆς συμμετοχῆς σου σὲ λαμπρὰ συμπόσια.

Τότε θὰ νιώσης περισσότερη ἱκανοποίηση γιὰ τὴ σιωπὴ ποὺ κράτησες, παρὰ γιὰ τὶς πολύωρες συζητήσεις.

Τότε τὰ καλὰ ἔργα θὰ ἔχουν μεγαλύτερη ἀξία ἀπὸ τὰ πολλὰ λόγια.

Τότε θ' ἀξίζη περισσότερο ἡ αὐστηρὴ καὶ σκληρὴ ζωὴ ἀπ' ὅλα τὰ θέλγητρα τῆς γῆς.

Συνήθισε λοιπὸν ν' ἀντέχης τώρα στὶς μικρότερες θλίψεις,

για να μπερέσης μιὰ μέρα να γλυτώσης ἀπὸ μεγαλύτερες δοκιμασίες.

Δοκίμαζε πρώτα ἐδῶ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι πιθανὸν νὰ σὲ περιμένουν ἀργότερα.

Ἄν δὲν ἀντέχης σήμερα στὰ ἐλάχιστα δεινὰ πῶς θὰ μπορέσης νὰ βαστάξης τὰ αἰώνια βασανιστήρια;

Ἄν τώρα μπροστὰ στὴν παραμικρὴ δοκιμασία χάνης τὴν ὑπομονή σου, τί θὰ κάνης μπροστὰ στὰ βασανιστήρια τοῦ Ἄδη;

Ξέρε το πῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ χαρῆς τώρα τὰ ἐγκόσμια ἀγαθὰ καὶ τὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ ἀργότερα. Γιατὶ τὰ δύο αὐτὰ πράγματα εἶναι ἀσυμβίβαστα.

Πὲς πῶς ζῆς ὡς τώρα μὲ τιμὲς καὶ μὲ καλοπέραση—τί καλὸ θὰ μπορέσουν νὰ σοῦ κάνουν ὅλ' αὐτὰ, ἂν ἦταν νὰ πεθάνης αὐτὴ τὴ στιγμή;

Ἄλλα λοιπὸν εἶναι μάταια, ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ δούλεψη τοῦ Θεοῦ—τοῦ Θεοῦ καὶ κανενὸς ἄλλου.

Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ μ' ὅλη του τὴν καρδιά δὲ φοβᾶται οὔτε τὸ θάνατο, οὔτε τὴν Κρίση, οὔτε τὴν Κόλαση—ἐπειδὴ ἡ τέλεια ἀγάπη θὰ τὸν φέρη σίγουρα κοντὰ στὸ Θεό.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἀγαπᾷ ἀκόμη τὴν ἁμαρτία, φοβᾶται τὸ θάνατο καὶ τὴν Κρίση· καὶ τοῦτο δὲν εἶναι διόλου περίεργο.

Ὡστόσο, ἂν ἡ ἀγάπη δὲν κατορθώνη νὰ σὲ ἀπομκρύνῃ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἄς σὲ συκρατῇ τοῦλάχιστο μακριὰ ἀπ' αὐτὴ ὁ φόβος γιὰ τὸ τί μπορεῖ νὰ σὲ περιμένῃ.

Ὅποιος δὲν αἰσθάνεται τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, δὲν μπορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ γιὰ πολὺ τὸν καλὸ δρόμο καὶ πολὺ γρήγορα θὰ μπλεχτῇ στὶς παγίδες τοῦ διαβόλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΚΑ ΚΑΝΗΣ ΓΙΑ ΝΑ ΔΙΟΡΘΩΣΗΣ ΤΗ ΖΩΗ ΣΟΥ

ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΑΓΡΥΠΝΟΣ κι ακούραστος στην ύπηρεσία του Θεού και να ρωτάς συχνά τον έαυτό σου : «Γιατί ήρθα εδώ και για ποιο σκοπό απαρνήθηκα τον κόσμο ;».

Μά γιατί άλλο;... Για να δοθής αποκλειστικά στο Θεό και να ζής σαν πνευματικός άνθρωπος.

Αφοσιώσου λοιπόν με ζήλο στην πνευματική σου πρόοδο, επειδή δε θ' αργήσης να γευθής τους καρπούς των κόπων σου και τότε δε θά 'χης ούτε να φοβάσαι ούτε να θλίβεσαι.

Τώρα θά κοπιάσης ελάχιστα, αλλά τότε θά βρής μεγάλη ανάπαυση—παντοτινή χαρά.

"Αν συνεχίσης με πίστη και αφοσίωση το έργο σου—ο Θεός, χωρίς άλλο, πιστά και γενναιόδωρα θά σε αμείψη.

Πρέπει να τρέφης σταθερή ελπίδα πως θά φτάσης στη δόξα — όχι όμως και απόλυτη

βεβαιότητα, που οδηγεί στη χαλαρότητα και την υπερηφάνεια.

Κάποιος που ζούσε σε ανησυχία και ταλαντευόταν συχνά ανάμεσα ελπίδας και φόβου, μπήκε μια μέρα, βαθιά θλιμένος, σε μιάν εκκλησία, γονάτισε μπροστά στο "Άγιο Βήμα για να προσευχηθῆ κι άρχισε να λέη και να ξαναλέη μέσα του: «"Ω ! αν ήξερα ότι πρέπει να επιμένω ως το τέλος !..». Κι εϋθύς άκουσε έσωτερικά τῆ τῆ θεία αὐτῆ απάντηση : «—"Αν τὸ ήξερες, τί θάκανες; Κάμε λοιπόν τώρα ὅ,τι θάκανες τότε και θά χαρῆς τὴν ψυχικὴ γαλήνη».

Και στη στιγμή βρήκε παρηγοριά και θάρρος κι έμπιστεύθηκε τον έαυτό του στο θέλημα του Θεού. Κι ἡ ανησυχία του πέρασε. "Επαψε πια ν' αναρωτιέται με περιέργεια ποιο θά σταθῆ το μέλλον του

και μιὰ ἦταν ἡ σκέψη του :
νὰ μαντέψη τὸ θέλημα τοῦ
Θεοῦ και κείνο ποὺ θὰ τοῦ ἄ-
ρесе πιδ πολὺ γιὰ νὰ τὸ ἀρχί-
ση και νὰ τὸ ἀποτελειώση.

«Ἐλπισον ἐπὶ Κύριον και
ποιεῖ χρηστότητα και κατα-
σκήνου τὴν γῆν, και ποιμαν-
θήσῃ ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῆς»,
εἶπε ὁ Προφήτης.

Ἐνα πράγμα ποὺ στέκει
ἐμπόδιο σὲ πολλοὺς νὰ προ-
χωρήσουν στὴν πνευματικὴ
ζωὴ και νὰ διορθώσουν ἀποτε-
λεσματικὰ τὴ ζωὴ τους εἶναι ὁ
φόβος τῆς δυσκολίας και ὁ μό-
χθος ποὺ χρειάζεται γι' αὐτὴ
τὴ δουλειά.

Κι ἀληθινὰ ξεπερνοῦν τοὺς
ἄλλους στὴν ἀρετὴ ἐκεῖνοι ποὺ
μὲ περισσότερο θάρρος προσ-
παθοῦν νὰ κατανικήσουν ὅτι
εἶναι βαρύτερο γι' αὐτοὺς και
πιδ ἀντίθετο στὶς ροπές τους.

Ἐπειδὴ ὅσο περισσότερο ὁ
ἄνθρωπος κυριαρχεῖ πάνω στὸν
ἑαυτὸ του και νεκρώνει τὶς ἐ-
πιθυμίες του, τόσο πιδ πολὺ
προοδεύει στὴν ἀρετὴ και ἀ-

ποκτᾶ μεγαλύτερη χάρη.

Ὡστόσο εἶναι ἀληθινὸ πὼς
ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν
τὶς ἴδιες δυσκολίες νὰ ὑπερνι-
κήσουν και τὶς ἴδιες ροπές ν'
ἀπονεκρώσουν.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔχει θερ-
μὸ ζῆλο θὰ κάμη περισσότερη
πρόοδο κι ἂν ἀκόμη ἔχει νὰ
καθυποτάξῃ περισσότερα πάθη,
ἀπὸ κείνον ποὺ ἂν κι ἔχη νὰ
καταπολεμήσῃ λιγότερες ἀδυ-
ναμίες, καθυστερεῖ στὸ ζήτη-
μα τῆς ἀρετῆς.

Δυὸ πράγματα βοηθοῦν κυ-
ρίως στὴν ἐπίδοση γιὰ τὴ διόρ-
θωση τῆς ζωῆς : ἡ ἐπίμονη ἀ-
ντίδρασή μας σ' ὅ,τι οἱ ἔμφυ-
τες ροπές μας μᾶς σπρώχνουν
κι ἡ ἔντονη προσπάθειά μας
ν' ἀποκτήσουμε τὴν ἀρετὴ ἐ-
κείνη ποὺ ἔχομε περισσότερο
ἀνάγκη.

Φρόντιζε ἰδιαίτερα ν' ἀπο-
φεύγῃς και νὰ καταπολεμᾶς
στὸν ἑαυτὸ σου τὰ ἐλαττώμα-
τα ἐκεῖνα ποὺ βλέπεις μὲ δυ-
σαρέσκεια στοὺς ἄλλους.

Ζήτα νὰ ὠφεληθῆς ἀπὸ τὸ

καθετί για την πρόδο σου.
 "Αμα βλέπης καλὰ παραδείγματα ἢ ἅμα ἀκοῦς νὰ μιλοῦν γι' αὐτὰ παρακίνα τὸν ἑαυτὸ σου νὰ τὰ μιμηθῇ.

"Αμα βλέπης κάτι τὸ ἀξιοκτάκριτο, ἀπόφυγε νὰ τὸ κάνης. Κι ἂν σοῦ συμβαίνει νὰ πέφτης στὸ ἴδιο σφάλμα, προσπάθησε νὰ διορθωθῆς.

"Ὅπως σὺ προσέχης τί κάνουν οἱ ἄλλοι, τὸ ἴδιο κι οἱ ἄλλοι προσέχουν τί κάνεις σὺ.

Πόσο παρηγορητικὸ κι εὐχάριστο εἶναι νὰ βλέπη κανεῖς ἀνθρώπους ἀφιερωμένους στὴ θρησκεία νὰ εἶναι ζηλωτές, εὐσεβεῖς καὶ πιστοὶ στὴν τήρηση τῶν κανονισμῶν τῆς μοναστικῆς ζωῆς τους.

Κι ἀντίθετα πόσο θλιβερὸ κι ἀποκαρδιωτικὸ εἶναι νὰ τοὺς βλέπης νὰ ζοῦν ἀνάρμοστη γι' αὐτοὺς ζωὴ καὶ ν' ἀντικρῦζουν μὲ ἀδιαφορία τίς ὑποχρεώσεις ποὺ ἔχουν ἀναλάβει.

Πόσο εἶναι ἀληθινὰ βλαβερὸ νὰ παραμελῇ κανεῖς τὰ καθήκοντα ποὺ τοῦ ἐπιβάλλει ἢ

κλήση του καὶ νὰ καταγίνεται μὲ πράγματα ποὺ δὲν τὸν ἐνδιαφέρουν.

Μὴ ξεχνᾶς τίς ἀποφάσεις ποὺ πῆρες κι ἔχε πάντα μπροστὰ στὰ μάτια σου τὸν Ἐσταυρωμένο Ἰησοῦ.

Χωρὶς ἄλλο θὰ κοκκινίσης ἀπὸ ντροπὴ ἂν, μελετώντας τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, συγκρίνης καὶ δῆς πόσο λίγο προσπάθησες νὰ συμμορφωθῆς μὲ τὸ παράδειγμά του, μὲ ὄλο ποὺ ἀπὸ καιρὸ μπῆκες στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ.

Ὁ μοναστικὸς ποὺ μὲ σοβαρότητα κι εὐλάβεια καταγίνεται στὴ μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τῶν Παθῶν τοῦ Ἰησοῦ θὰ βρῇ ἐκεῖ σὲ ἀφθονία ὅ,τι εἶναι χρῆσιμο καὶ ἀναγκαῖο γι' αὐτὸν καὶ δὲ χρειάζεται νὰ ζητήσῃ τίποτα ἔξω ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ.

"ὦ! ἂν ὁ Ἐσταυρωμένος Ἰησοῦς ἔμπαινε στὴν καρδιά μας πόσο γρήγορα θὰ μαθαίναμε κείνο ποὺ μᾶς εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ξέρουμε.

Ὁ καλὸς κληρικὸς ὑπα-

κρύει σ' ὅ,τι τὸν προστάζουν καὶ πειθαρχεῖ μὲ προθυμία. Τὸ ἀντίθετο, ὁ χαλαρὸς καὶ χλιαρὸς δοκιμάζει τὴ μιὰ λύπη πάνω στὴν ἄλλη κι ὅπου κι ἂν στραφῆ τὸν περιμένει ἡ πλήξη, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἐσωτερικὴ παρηγοριὰ κι οὔτε μπορεῖ νὰ τὴ βρῆ ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

Τὸ μοναχό, ποὺ δὲν πειθαρχεῖ αὐστηρὰ στοὺς κανονισμοὺς ποὺ ὑποσχέθηκε νὰ κρατήσῃ, τὸν περιμένει ἡ συμφορὰ τοῦ τρομεροῦ ξεπεσμοῦ.

Ἐκεῖνος ποὺ ζητᾶ μιὰ ζωὴ λιγώτερο περιορισμένη καὶ λιγώτερο αὐστηρὴ πάντα θ' ἀγωνιᾷ, ἐπειδὴ πάντα κάτι θὰ ὑπάρχη ποὺ θὰ τὸν δυσαρεστῆ.

Πῶς κάνουν τόσοι ἄλλοι μοναχοὶ ποὺ ζοῦν πειθαρχικὴ μοναστικὴ ζωὴ κάτω ἀπὸ αὐστηρότατους κανονισμοὺς :

Βγαίνουν σπάνια ἀπὸ τὸ μοναστήρι τους, ζοῦν ἀποτραβηγμένοι ἀπὸ τὸν κόσμο, τρέφονται λιτά, φοροῦν χονδροκομμένα ροῦχα, δουλεύουν πολὺ. Μιλοῦν ἐλάχιστα, ἀγρυπνοῦν

ὥρες ἐλόκληρες, σηκώνονται νωρὶς τὸ πρωῖ, κάνουν πολὺὲς προσευχές, διαβάζουν συχνὰ καὶ εἶναι ταχτικοὶ σὲ ὄλα.

Πρόσεξε τοὺς πατέρες διαφόρων Μοναχικῶν Ταγμάτων, τόσοι μοναχοὺς καὶ μοναχές, ποὺ σηκώνονται τὴ νύχτα γιὰ νὰ ὑμνολογήσουν τὸν Κύριο.

Θά 'ναι λοιπὸν ντροπὴ γιὰ σένα, ἂν ἀπὸ νωθρότητα καθυστερῆς τίς ἅγιες αὐτὲς ἀσκήσεις, τὴ στιγμὴ ποὺ ἄλλοι ἔχουν κιόλας ἀρχίσει νὰ δοξολογοῦν τὸν Κύριο.

"ὦ ! τί εὐτυχία ἂν δὲν εἶχες τίποτα ἄλλο νὰ κάνῃς παρὰ νὰ δοξάζῃς τὸ Θεὸ μ' ὄλη τὴν καρδιά καὶ τὴ φωνή σου. " Ἄν δὲν εἶχες ἀνάγκη ἀπὸ φαγητό, ἀπὸ πιτό, ἀπὸ ὕπνο κι ἂν δὲν ἦσουν ὑποχρεωμένος νὰ σταματᾷς ἔστω καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ τοὺς ὕμνους σου στὸ Θεὸ καὶ τίς ἄλλες πνευματικὲς σου ἀσχολίες· τότε θὰ ἦσουν ἄπειρα πιὸ εὐτυχισμένος ἀπ' ὅ,τι μπορεῖς νὰ εἶσαι τώρα, ποὺ οἱ σωματικὲς ἀνάγκες ἀποσποῦν

συχνά τὴν προσοχή σου.

Εἶναι ἀρεστὸ στὸ Θεὸ νὰ περιορίζουμε στὸ ἐλάχιστο ὅ-
λες αὐτὲς τὶς ἀνάγκες καὶ νὰ
φροντίζουμε περισσότερο γιὰ
τὴν πνευματικὴ τροφή πού τό-
σο σπάνια δυστυχῶς γευόμαστε.

Ἄμα ἓνας ἄνθρωπος φτάση
στὸ σημεῖο νὰ μὴ ζητᾷ τὴν
παρηγοριᾶ στὰ δημιουργήματα
τότε ἀρχίζει νὰ χαίρεται ὀλό-
τελα τὸ Θεὸ καὶ νὰ εἶναι εὐ-
χαριστημένος μὲ ὅ,τι κι ἂν τοῦ
συμβῇ.

Τότε οὔτε χαίρεται γιὰ τὸ
πολύ, οὔτε λυπᾶται γιὰ τὸ λί-
γο, μ' ἀφίνεται μὲ ἀπόλυτη
ἐμπιστοσύνη στὸ Θεὸ πού εἶ-
ναι γι' αὐτὸν τὸ πᾶν μέσα σ'
ὅλα τὰ πάντα—στὸ Θεὸ πού
γι αὐτὸν τίποτα δὲ χάνεται,
τίποτα δὲν πεθαίνει, μὰ τὸ ἀν-
τίθετο ὅλα ζοῦν σ' αὐτὸν κι
ὅλα τὸν ὑπακούουν μὲ προ-
θυμία.

Νὰ θυμᾶσαι πάντα πῶς τὸ
τέλος σου ζυγώνει κι ὅτι τὸν
καιρὸν πού χάνεις δὲ θὰ τὸν
ξαναβρῆς.

Ἐπιμονή καὶ μετὰ πολλή φρον-
τίδα καὶ μεγάλη προσπάθεια
μπορεῖς ν' ἀποκτήσης ἀρετές.

Ἐπιμονή ἀπὸ τὴ στιγμή πού θ'
ἀρχίσῃς νὰ γίνεσαι ψυχρὸς κι
ἀδιέφορος, θὰ σὲ κυριεύσῃ ἡ
ἀνησυχία.

Ἄν ὅμως ἐγκαρτερῆς μὲ
θερμὸ ζῆλο, θὰ βρῆς πολλή εἰ-
ρήνη καὶ θὰ αἰσθάνεσαι πῶς
ἀλαφροῦς τοὺς κόπους σου μὲ
τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀ-
γάπη σου στὴν ἀρετή.

Ἐργατικὸς καὶ θερμὸς ἄν-
θρωπος, πού ὅ,τι κάνει τὸ κά-
νει μὲ ζῆλο καὶ προθυμία, εἶ-
ναι ἕτοιμος γιὰ ὅλα.

Εἶναι πολὺ πῶς κουραστικὸ
ν' ἀντισταθῆς στὶς ἀδυναμίες
καὶ τὰ πάθη σου ἀπὸ τὸ νὰ
ὑποφέρῃς σωματικοὺς κόπους.

«Ὁ ἐξουθενῶν τὰ ὀλίγα κα-
τὰ μικρὸν πεσεῖται».

Θὰ εἶσαι χαρούμενος τὸ
βράδυ, ἂν δὲν ἀφίσης τὴν ἡμέ-
ρα σου νὰ πάῃ χαμένη.

Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου.
Συμβούλευέ τον καὶ παρακίνα
τον στὸ καλὸ κι ὅ,τι κι ἂν κά-

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΖΩΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΖΩΗ

ΒΑΣΙΛΕΙΑ τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστι».

Γύρισε στὸν Κύριο μ' ὅλη σου τὴν καρδιά ἀφίνοντας τὸν ἄθλιο τοῦτο κόσμος κι ἡ ψυχὴ σου θὰ βρῆ τὴν ἀνάπαυση. Μάθε νὰ καταφρονῆς τὰ ἐξωτερικὰ καὶ νὰ καταγίνεσαι μὲ τὰ ἐσωτερικὰ καὶ θὰ νιώσης μέσα σου τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐστὶ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ» καὶ δὲ δίνεται στοὺς ἀσεβεῖς.

Ὁ Χριστὸς θὰ ρθῆ καὶ θὰ σὲ γεμίση μὲ τὴν παρηγοριά του, φτάνει νὰ τοῦ ἐτοιμάσης ἀντάξια κατοικία μέσα σου. Ἐπειδὴ ὅλη ἡ δόξα του κι ἡ ὁμορφιά του εἶναι ἐσωτερικὴ καὶ βρίσκει εὐχαρίστηση νὰ κατοικῆ στ' ἀπόκρυφα τῆς καρδιάς.

Συχνὰ ἐπισκέπτεται τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο κι ἡ συνομιλία μαζί του εἶναι γλυκειά, ἡ παρηγοριά του γοητευτικὴ, ἡ εἰρήνη του ἀνεξάντλητη κι ἡ στενὴ φιλία του ἀσύγκριτα θαυμαστή.

Μὴν ἀργῆς λοιπὸν, πιστὴ ψυχὴ, νὰ ἐτοιμάσης τὴν καρδιά σου γιὰ τὸ νυμφίο τοῦτο, ἐπειδὴ τότε θὰ στέρξῃ νὰ σ' ἐπισκεθῆ καὶ νὰ κατοικήσῃ μέσα σου:

“Ο ἴδιος εἶπε : «Ἐάν τις ἀ-
γαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρή-
σει καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα
καὶ μονὴν παρ’ αὐτῷ ποιησόμε-
θα».” Ἀφησε λοιπὸν τὸ Χριστὸ
νὰ μπῆ στὴν καρδιά σου καὶ
μὴν ἀφήσης τρόπο γι’ ἄλλο κα-
νένα.

“Ἄν κατέχης τὸ Χριστό, εἶ-
σαι εὐτυχισμένος καὶ μονάχα
αὐτὸς σοῦ φτάνει. Αὐτὸς θ’ ἀ-
γρυπνᾷ γιὰ σένα καὶ θὰ φρον-
τίζη πιστὰ γιὰ ὅλες τὶς ἀνάγ-
κες σου, ἔτσι ποῦ δὲ θὰ ᾿χης
πιά τὴν ἀνάγκη τῶν ἀνθρώ-
πων.” Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἀλλ’ ἄ-
ζουν γρήγορα καὶ ξαφνικὰ ἐγ-
καταλείπουν, μὰ ὁ Ἰησοῦς Χρι-
στὸς «μένει εἰς τὸν αἰῶνα»
καὶ θὰ μένη κοντά μας στα-
θερὸς ὡς τὸ τέλος.

Δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζης
στὸν ἀδύνατο καὶ θνητὸ ἄνθρω-
πο, ὅσο χρήσιμος καὶ ἀγαπητὸς
κι ἂν σοῦ εἶναι, οὔτε καὶ πρέ-
πει νὰ λυπᾷσαι πολὺ, ἂν κα-
μιὰ φορὰ σοῦ ἐναντιώνεται καὶ
σοῦ ἀντιλέγει.

Ἐκεῖνοι ποῦ εἶναι σήμερα

μὲ τὸ μέρος σου, αὔριο μπορεῖ
νὰ ᾿ναι ἐναντίο σου καὶ τὸ ἀν-
τίθετο. Οἱ ἄνθρωποι ἀλλάζουν
καθὼς ἀλλάζει ὁ ἄνεμος.

Ἔχε τὴν πεποίθησή σου
στὸ Θεὸ κι αὐτὸς ἄς εἶναι ὁ
φόβος κι ἡ ἀγάπη σου. Αὐτὸς
θ’ ἀποκριθῆ γιὰ σένα καὶ θὰ
κάμῃ ὅ,τι εἶναι καλύτερο γιὰ
σένα.

«Οὐκ ἔχομεν ᾧδε μένουσαν
πόλιν». “Ὅπου κι ἂν βρίσκε-
σαι εἶσαι ξένος καὶ περαστι-
κὸς καὶ δὲ θὰ βρῆς ἐσωτερικὴ
ἀνάπαυση, ἂν δὲν εἶσαι ἐνω-
μένος μὲ τὸ Χριστό.

Ἴτι ζητᾷς γύρω σου, ἀφοῦ
δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ τόπος ποῦ θ’
ἀναπαυθῆς ;

Ἡ κατοικία σου πρέπει νὰ
εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ ὅλα τὰ
γῆϊνα πράγματα πρέπει νὰ τ’
ἀντικρύζης προσπερνώντας τα.
“Ὅλα περνοῦν καὶ πᾶνε. Καὶ
μαζὶ μ’ αὐτὰ περνᾷς καὶ σύ.

Πρόσεξε μὴ προσηλωθῆς
σὲ κάτι ἀπ’ αὐτά, ὅ,τι κι ἂν
εἶναι τοῦτο, μὴ τυχὸν καὶ πια-
στῆς σὲ παγίδα καὶ χαθῆς.

Ἐφηνε τῇ σκέψῃ σου ν' ἀνεδαίνη ἀδιάκοπα στὸν Ἰησοῦ καὶ τὴν προσευχὴ σου νὰ κατευθύνεται στὸ Χριστό.

Ἄν δὲν εἶσαι ἀκόμη σὲ θέση νὰ καταγίνῃς μὲ τὴ μελέτη τῶν οὐρανίων, ζήτη τὴν ἀναπαυσή σου μελετώντας τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀγάπα νὰ βρῖσκῃς καταφύγιο στὶς ἅγιες πληγές του.

Ἐπειδὴ, ἂν καταφεύγῃς μ' εὐλάβεια στὶς πληγές καὶ στὰ πολύτιμα στίγματα τοῦ Ἰησοῦ θ' ἀντλήῃς δύναμη καὶ θὰ βρῖσκῃς μεγάλη παρηγοριὰ σὲ στιγμὲς δοκιμασίας. Θὰ νιάζεσαι λίγο γιὰ τὴν καταφρόνηση τοῦ κόσμου καὶ θὰ ὑποφέρῃς ἀνώδυνα τίς κακολογίες του.

Κι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς καταφρονήθηκε σὲ τοῦτο τὸν κόσμο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴ στιγμὴ τῆς τραγικώτερης ἀγωνίας του ἀφέθηκε ὀλομόναχος ἀπὸ τοὺς δικούς του, τοὺς φίλους του, τοὺς γνωστούς του ἀνάμεσα σὲ ὄνειδισμούς.

Ὁ Χριστὸς θέλησε νὰ ὑποφέρῃ καὶ νὰ περιφρονηθῇ. Κι ὥστόσο τολμᾷς σὺ νὰ παραπονεθῆς γιὰ παραμικρὰ πράγματα. Ὁ Χριστὸς εἶχε ἐχθροὺς καὶ συκοφάντες καὶ θέλεις σὺ νὰ ἔχῃς μονάχα φίλους καὶ εὐεργέτες;

Πῶς θὲς ν' ἀμειφθῆς γιὰ τὴν ὑπομονή σου, ἂν ζήσης τὴ ζωὴ σου χωρὶς νὰ πονέσης καὶ νὰ ὑποφέρῃς;

Ἄν θὲς νὰ μὴν ὑποφέρῃς οὔτε ἀπὸ τὸ παραμικρό, πῶς μπορεῖ νὰ ᾖσαι φίλος τοῦ Χριστοῦ;

Ἰπόφερε μὲ τὸ Χριστὸ καὶ γιὰ τὸ Χριστό, ἂν θὲς νὰ βασιλέψῃς μαζί του.

Καὶ μιὰ μόνο φορὰ ἂν κατώρθωνες νὰ μπῆς στὴν Καρδιά τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ αἰστανθῆς τὴ θερμὴ τῆς ἀγάπης του, θ' ἀδινες λίγη σημασία σὲ κεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ σοῦ ἀρέσῃ ἢ νὰ σὲ δυσαρεστῇ καὶ οἱ προσβολές μᾶλλον θὰ σ' εὐχαριστοῦσαν, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ μαθαίνει στὸν ἄνθρω-

πο νὰ περιφρονῆ τὸν ἑαυτὸ του.

Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἐκεῖνος ποὺ εἶναι πραγματικὰ ἐσωτερικὸς καὶ λυτρωμένος ἀπὸ κάθε ἄστατο αἶσθημα μπορεῖ ἀνεμπόδιστα νὰ πλησιάσῃ τὸ Θεό, ν' ἀνυψωθῆ πνευματικὰ πάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του καὶ ν' ἀπολαύσῃ τὴ θείαν εὐφροσύνην.

Ἐκεῖνος ποὺ ἐκτιμᾷ τὸ καθεὶ σύμφωνα μὲ τὴν πραγματικὴν του ἀξίαν καὶ ὄχι κατὰ τὰ λόγια καὶ τὴ γνώμη τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἀληθινὰ σοφὸς καὶ ὅ,τι ξέρεται μαλλον ἀπὸ τὸ Θεὸ παρά ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐκεῖνος ποὺ ζεῖ ἐσωτερικῶς ζωὴ καὶ ποὺ νιάζεται ἐλάχιστα γιὰ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, οὔτε ὁ τόπος, οὔτε ὁ χρόνος τοῦ στέκονται ἐμπόδια γιὰ προσευχὴ καὶ μελέτη.

Ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος συγκεντρώνεται γρήγορα, ἐπειδὴ ποτὲ δὲν ἔχει σκορπισμένο τὸ νοῦ του ἐδῶ καὶ ἐκεῖ.

Οἱ ἐξωτερικὲς του ἀσχολίες

καὶ ἡ δουλειὰ ποὺ πρέπει νὰ κάμῃ σὲ ὠρισμένη ὥρα δὲν τὸν μπεδιίζουν, μὰ προσαρμόζεται στὰ πράγματα ὅπως καὶ ἂν ἔρθουν.

Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἐσωτερικὰ τακτοποιημένος καὶ πειθαρχημένος μένει ἀτάραχος μπροστὰ στὰ καλὰ ἢ τὰ κακὸ-τροπα φερσίματα τῶν ἄλλων.

Περισπασμοὺς καὶ ἐμπόδια ἔχει μονάχα ἐκεῖνος ποὺ ὁ ἴδιος τὰ δημιουργεῖ στὸν ἑαυτὸ του.

Ἄν ἤσουν ἐκεῖνος ποὺ ἔπρεπε νὰ ᾄσαι, δηλαδὴ ἀπόλυτα λυτρωμένος καὶ ἀποσπασμένος ἀπὸ τὰ ἐξωτερικά, ὅλα θὰ συντελοῦσανε στὸ καλὸ σου καὶ τὴν πρόοδόν σου.

Ἀλλὰ πολλὰ πράγματα σὲ δυσχεροῦν καὶ συχνὰ σὲ ἀνησυχοῦν, ἐπειδὴ δὲν εἶσαι ἀκόμη οὔτε ὀλότελα ἀδιάφορος γιὰ τὸ σαρκικὸ ἑαυτὸ σου καὶ οὔτε τέλεια ἀποσπασμένος ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια.

Τίποτα δὲ στενοχωρεῖ καὶ δὲ λερώνει τὴ συνείδησίν σου

άνθρώπου τόσο, όσο ή άμαρτωλή άγάπη στα δημιουργήματα. "Αν άρνηθής την παρηγοριά που δίνουν τα έγκόσμια,

θα μπορέσης να μελετάς τα ούράνια και συχνά να δοκιμάζης την έσωτερική χαρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΠΕΙΝΗ ΥΠΟΤΑΓΗ

ΜΗ ΣΕ ΜΕΛΗ πολύ ποιός είναι αντίθετός σου και ποιός με τó μέρος σου. Φρόντισε μόνο να 'χης μαζί σου τó Θεό, σ' ό,τι κι αν κάνης.

"Έχε τή συνείδησή σου καθαρή κι ó Θεός θα σε υπερασπίση.

"Όλη μαζί ή ανθρώπινη κακία δέ θα μπορέση να βλάβη εκείνον που ó Θεός προστατεύει.

"Αν ξέρης να υποφέρης με σιωπή, χωρίς άλλο θα σε βοηθήση ó Θεός.

"Εκείνος ξέρει πότε πρέπει και με τί τρόπο πρέπει να σ' έλευθερώση. "Αφησε λοιπόν τόν έαυτό σου στα χέρια του.

"Από τó Θεό έρχεται ή βοή-

θεια κι είναι ó Θεός που μάς λυτρώνει από τήν ταραχή.

Είναι συχνά προς όφελός μας να ξέρουν οι άλλοι τα έλαττώματά μας και να μάς λέγχουν γι' αυτά. "Έτσι κρατούμε τόν έαυτό μας σε μεγαλύτερη ταπεινοφροσύνη.

"Αμα ένας άνθρωπος ταπεινώνεται εξαιτίας των έλαττωμάτων του, εύκολα ειρηνεύει τούς άλλους και γρήγορα ξανακάνει φίλους εκείνους που ώργίστηκαν έναντίο του.

"Ό Θεός προστατεύει τόν ταπεινό και τόν λυτρώνει. Τόν αγαπά και τόν παρηγορεί. Σκύβει με άγάπη κοντά του, και τόν γεμίζει με τή χάρη του κι ύστερ' από τήν ταπει-

νωσή του τὸν δοξάζει. Εἶναι στὸν ταπεινὸ πού ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει τ' ἀπόκρυφά του κι εἶναι αὐτὸν πού καλεῖ μέστοργή σιμά του.

Ἐποια προσβολή κι ἂν γίνῃ στὸν ταπεινὸ δὲ χάνει τὴν εἰ-

ρήνη του, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι τὸ στήριγμά του κι ὄχι οἱ ἄνθρωποι. Μὴ φανταστῆς πὼς ἔκαμες πρόοδο στὴν ἀρετή, ἂν δὲν ἔχῃς πιστέψῃς πὼς εἶσαι κατώτερος ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ο ΕΙΡΗΝΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΚΡΑΤΑ ΠΡΩΤΑ τὸν ἑαυτό σου σὲ εἰρήνη γιὰ νὰ μπορῆς νὰ τὴ μεταδώσης καὶ στοὺς ἄλλους.

Ἐο εἰρηνικὸς ἄνθρωπος εἶναι χρησιμώτερος ἀπὸ τὸν πολυδιασασμένο ἄνθρωπο.

Ἐο παράφορος ἄνθρωπος μεταβάλλει τὸ καλὸ σὲ κακὸ καὶ πιστεύει μὲ εὐκολία στὸ κακὸ. Ἐο εἰρηνικὸς κι ἀγαθὸς ἄνθρωπος μεταβάλλει τὸ καθετὶ σὲ καλὸ.

Ἐκεῖνος πού ἔχει μέσα του ἀπόλυτη εἰρήνη δὲν ὑποψιάζεται κανένα. Ἐομως ὁ ἀνήσυχος καὶ δυσαρεστημένος ταράσσεται ἀπὸ διάφορες ὑποψίες, δὲ βρί-

σκει ποτὲ καὶ πουθενὰ γαλήνη κι οὔτε καὶ τοὺς ἄλλους ἀφίνει σὲ ἡσυχία. Συχνὰ λέει κείνο πού δὲ θᾶπρεπε νὰ πῆ καὶ παραλείπει νὰ κἀνῃ κείνο πού θᾶπρεπε νὰ κἀνῃ. Παρακολουθεῖ τοὺς ἄλλους ἂν κἀνουν τὸ χρέος τους, τὴ στιγμὴ πού αὐτὸς παραμελεῖ τὸ δικό του.

Φρόντισε λοιπὸν νὰ βελτιώσης πρῶτα τὸν ἑαυτό σου, γιὰ νὰ μπορῆς νὰ ἐλέγῃς δίκαια τὸ διπλανό σου.

Ἐέρης περίτεχνα νὰ σκεπάζῃς καὶ νὰ δικαιολογῆς τὰ ἐλαττώματά σου, ὥστόσο δὲ θέλεις νὰ παραδεχθῆς τίς δικαιολογίες τῶν ἄλλων.

Πιὸ δίκαιο θὰ ἦταν νὰ κατακρίνης τὸν ἑαυτὸ σου καὶ νὰ συγχωρῆς τὸν ἀδελφὸ σου.

Ἄν θές νὰ σὲ ὑποφέρουν οἱ ἄλλοι, πρέπει καὶ σὺ ν' ἀνέχεσαι τοὺς ἄλλους.

Δὲς πόσο μακριὰ βρίσκεσαι ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη καὶ τὴν πραγματικὴ ταπεινοφροσύνη, πού ὅποιος τὰ ἔχει δὲν ἀγανακτεῖ παρὰ μονάχα ἐναντίο τοῦ ἑαυτοῦ του.

Δὲν εἶναι δύσκολο πράγμα νὰ ζῆ κανεὶς μὲ συντρόφους καλοὺς καὶ εὐγενικοὺς, γιατί αὐτὸ εἶναι εὐχάριστο σ' ὅλους. Ὁ καθένας ἀγαπᾷ τὴν ἡσυχία του καὶ προτιμᾷ ἐκείνους πού συμφωνοῦν μαζί του.

Μεγάλῃ χάρῃ καὶ ἐπαινετὸ προτέρημα εἶναι νὰ μπορῆ κανεὶς νὰ ζῆ εἰρηνικὰ μὲ ἀνθρώπους ἀπειθάρχητους, δύσκολους καὶ σκληροὺς.

Εἶναι μερικοὶ πού ζοῦν εἰρηνικὰ καὶ μὲ τὸν ἑαυτὸ τους

καὶ μὲ τοὺς ἄλλους.

Κι ὑπάρχουν πάλι ἄλλοι πού οὔτε οἱ ἴδιοι ζοῦν εἰρηνικὰ καὶ οὔτε τοὺς ἄλλους ἀφίνουν νὰ ζήσουν μὲ εἰρήνη. Οἱ ἄνθρωποι μὲ τέτοιο χαρακτήρα εἶναι βάρος γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ ἀκόμη περισσότερο βάρος γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους.

Ἀντίθετα εἶναι ἄλλοι πού ζοῦν μὲ εἰρήνη καὶ πού προσπαθοῦν νὰ τὴ μεταδώσουν καὶ στοὺς ἄλλους.

Ἄς μὴ ξεχνοῦμε ὥστόσο πὼς τὴν εἰρήνη μας σ' αὐτὴ τὴν ἄθλια ζωὴ τὴ βρίσκομε ἅμα ὑποφέρουμε καρτερικὰ τὰ βάρη ἡμᾶς, καὶ ὄχι ἅμα προσπαθοῦμε νὰ τ' ἀποφύγουμε.

Ἐκεῖνος πού ξέρει νὰ ὑποφέρῃ καλύτερα, αὐτὸς θὰ ἀποκτήσῃ μεγαλύτερη εἰρήνη. Αὐτὸς εἶναι νικητὴς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ κύριος τοῦ κόσμου, φίλος τοῦ Χριστοῦ καὶ κληρονόμος τ' οὐρανοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΑΔΟΛΟ ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ Η ΑΠΛΗ ΠΡΟΘΕΣΗ

ΜΕ ΔΥΟ ΦΤΕΡΑ ὁ ἄνθρωπος ὑψώνεται πάνω ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια : μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀγνότητα.

Ἡ ἀπλότητα πρέπει νὰ ὑπάρχη στὴν πρόθεσή μας κι ἡ ἀγνότητα στὰ αἰσθήματά μας. Ἡ ἀπλότητα ζητᾷ τὸ Θεό. Ἡ ἀγνότητα τὸν βρίσκει καὶ τὸν χαίρεται.

Κανένα καλὸ ἔργο δὲ θὰ σοῦ φανῆ δύσκολο, ἂν εἶσαι λυτρωμένος ἐσωτερικᾶ ἀπὸ κάθε ἄστατο αἶσθημα.

Ἄν θές ὅ,τι θέλει ὁ Θεός κι ὅ,τι εἶναι γιὰ τὸ καλὸ τοῦ διπλανοῦ σου, θὰ γευτῆς τὴ γλυκύτητα τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας.

Ἄν ἡ καρδιά σου δὲν ἦταν ἄστατη, τότε κάθε δημιουργημα θὰ ἴταν γιὰ σένα ἕνας καθρέπτης τῆς ζωῆς κι ἕνα βιβλίο ἱερῆς διδασκαλίας.

Δὲν ὑπάρχει πλάσμα, ὅσο μικρὸ κι ὅσο ἀσήμαντο κι ἂν εἶ-

ναι, ποῦ νὰ μὴ φανερώνη μιὰ ὄψη ἀπὸ τὴν καλωσύνη τοῦ Θεοῦ.

Ἄν ἔκλεινες μέσα σου ἀρκετὴ ἀγαθότητα καὶ ἀγνότητα, τίποτα δὲ θὰ σὲ μπόδιζε νὰ βλέπης τὸ καθετὶ ὅπως πραγματικᾶ εἶναι.

Καρδιά καθαρὴ μπορεῖ νὰ περάσῃ βχθιά στὸν Οὐρανὸ καὶ στὸν Ἄδη.

Καθένας κρίνει τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα σύμφωνα μὲ τὴν ἐσωτερικὴν του διάθεση.

Ἄν ὑπάρχη στὸν κόσμο κάποια χαρὰ, τὴ χαρὰ αὐτὴ τὴν κατέχη ὁ ἄνθρωπος μὲ καθαρὴν καρδιά.

Κι ἂν ὑπάρχουν λύπες καὶ στενοχώριες, πρῶτα τὶς δοκιμάζει ἐκεῖνος ποῦ ἡ συνείδησή του εἶναι πονηρή.

Ὅπως τὸ σίδερο πού, ἅμα τὸ βάλουν στὴ φωτιά, καθαρίζεται ἀπὸ τὴ σκουριά του καὶ λάμπει, ἔτσι γλυτώνει ἀπὸ

τὸ μαράσμο καὶ γίνεται νέος ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ ἀφοσιώνεται στὸ Θεό.

Ἄμα ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ γίνεται ψυχρὸς, ἀρχίζει μαζὶ νὰ φοβᾶται καὶ τὸν παραμικρότερο κόπο καὶ ζητᾶ

τὴν ἐξωτερικὴ παρηγοριά.

Μὰ σὰν ἀρχίζη νὰ νικᾷ δόλο- τελα τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ βα- δίζη μὲ θάρρος στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ, τότε δὲ λογαριάζει τὶς δυσκολίες ποὺ τὶς νόμιζε ὡς λίγο πρὶν ἀνυπέρβλητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Ἡ ΑΥΤΟΕΚΤΙΜΗΣΗ

ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ νὰ βασιζό- μαστε πολὺ στὸν ἑαυτό μας, ἐπειδὴ συμβαίνει συχνὰ νὰ μᾶς λείπη ἡ θεία χάρη καὶ ἡ σω- στη κρίση.

Τὸ φῶς ποὺ ἔχομε μέσα μας εἶναι λίγο καὶ εὐκόλα τὸ χάνομε ἐξαιτίας τῆς ἀδιαφο- ρίας μας.

Ξεχνοῦμε ἀκόμη συχνὰ πό- ση εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ μας τύ- φλωση. Γιὰ νὰ δικαιολογήσου- με τὶς κακὲς μας πράξεις φέρ- νομε συχνὰ ἀκόμη πῶς κακὲς προφάσεις.

Ἄσπασμα μᾶς παρακινεῖ σὲ ἄστοχες ἐνέργειες τὸ πᾶ-

θος, ποὺ ἐμεῖς ὡστόσο τὸ νο- μίζομε ζῆλο.

Ξεσκεπάζομε τὰ μικρὰ ἄ- πρεπα καμώματα τῶν ἄλλων καὶ ἀφίνομε τὸν ἑαυτό μας νὰ πέφτῃ σὲ πολὺ χειρότερα.

Ἄμέσως ἀίστανόμαστε καὶ ζυγίζομε κάθε κακὸ ποὺ ὑπο- φέρομε ἐξαιτίας τῶν ἄλλων, ὡστόσο ποτὲ δὲ λογαριάζομε τὸ τί ὑποφέρουν οἱ ἄλλοι ἐξαι- τίας μας.

Ἐκεῖνος ποὺ κρίνει δίκαια τὸν ἑαυτό του, ποτὲ δὲ θ' ἀδι- κήσῃ τὸν ἄλλο.

Ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος στρέφει τὴν προσοχὴ του πρῶ-

τα στον έαυτό του κι ύστερα στους άλλους. Κι όταν κανείς προσέχη τον έαυτό του, δέ δυσκολεύεται να μή σχολιάζη τους άλλους.

Δέ θα γίνης ποτέ έσωτερικός κι ευλαδικός άνθρωπος, αν δέν πάψης να νιάζεσαι για ό,τι σοϋ είναι ξένο κι αν δέν καταγίνεσαι πρώτιστα με τον έαυτό σου.

"Αν έχης τó νοϋ σου πάντα στραμένο στο Θεό και τον έαυτό σου, πολύ λίγο θα σ' έπηρεάζουν όσα συμβαίνουν γύρω σου.

Ποϋ βρίσκεσαι άμα λείπης από τον έαυτό σου; Και τί θα σ' όφελήση να ενδιαφέρεσαι για όλα και να παραμελήης τó ίδιο σου τó άτομο;

"Αν θές να ζής με ειρήνη και να βρίσκεσαι πραγματικά ένωμένος με τó Θεό, πρέπει ν' άποσπάσης τον έαυτό σου

άπό καθετί που δέν άποβλέπει σ' αυτόν.

Θά κάμης μεγάλη πρόοδο στην έσωτερική ζωή, αν λυτρώσης τον έαυτό σου άπ' όλες τίς έγνοιες που φέρνει μαζί της ή πρόσκαιρη ύπαρξή σου. Κι αντίθετα θα κουραστής πολύ γρήγορα, αν δίνης προσοχή στις έγνοιες αυτές.

Τίποτα έξω από τον ίδιο τó Θεό κι ό,τι έρχεται από τó Θεό, ως μή φανή μπροστά στα μάτια σου ύψηλό, τερπνό κι ευχάριστο. "Ας είναι για σένα μάταιη κάθε παρηγοριά που έρχεται από τά δημιουργήματα. Η ψυχή, που άγαπά τó Θεό, περιφρονεί ό,τι είναι κατώτερο από τó Θεό.

Μονάχα ό Θεός, ό αιώνιος και άπειρος, ό «τά πάντα πληρών», είναι ή παρηγοριά τής ψυχής κι ή άληθινή χαρά τής καρδιάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η ΧΑΡΑ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

«**Η ΚΑΥΧΗΣΙΣ** ἡμῶν αὕτη ἐστὶ, τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν».

Ἔχε τὴ συνείδησή σου καθαρή καὶ θὰ αἰσθάνεσαι παντοτινὴ χαρὰ.

Ἡ ἀγαθὴ συνείδηση μπορεῖ ν' ἀνθέξη σὲ πολλὰ καὶ νιώθει χαρὰ στὶς ἐναντιότητες. Ἡ κακὴ συνείδηση εἶναι πάντα ἀνήσυχη καὶ ταραγμένη.

Θὰ χαίρεσαι γλυκειὰ εἰρήνην ἂν ἡ καρδιά σου δὲ θὰ σ' ἐλέγχει. Χαῖρε μονάχα ἅμα κἀνης τὸ καλὸ. Ὁ κακὸς ἄνθρωπος δὲν αἰσθάνεται ποτὲ ἀληθινὴ χαρὰ καὶ οὔτε ἔχει ποτὲ ἐσωτερικὴ εἰρήνη, ἐπειδὴ «οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν». Κι ἂν τοὺς ἀκοῦς νὰ λένε : «Οὐκ ἔστι ταῦτα· οὐχ ἤξει ἐφ' ἡμᾶς κακά, καὶ μάχαιραν καὶ λιμὸν οὐκ ὀφόμεθα» μὴ τοὺς πιστέψης, γιατί θὰ ὑψωθῆ ξαφνικὰ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἔργα τους θὰ ἐκμηδενισθοῦν καὶ τὰ

σχέδιά τους θὰ μείνουν σχέδια.

Δὲν εἶναι δύσκολο γιὰ κείνον ποὺ ἀγαπᾷ νὰ καυχηθῆ γιὰ τὶς θλίψεις του, ἐπειδὴ καυχιέται «ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἡ δόξα ποὺ δίνουν οἱ ἄνθρωποι καὶ ποὺ παίρνει κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄνθρώπους εἶναι πρόσκαιρη.

Ἡ θλίψη συνοδεύει πάντα τὴ δόξα τοῦ κόσμου.

Ἡ δόξα τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων βρίσκεται στὴ συνείδησή τους καὶ ὄχι στὰ στόματα τοῦ κόσμου.

Ἡ ἀγαλλίαση ποὺ νιώθουν οἱ δίκαιοι ἔρχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ, βρίσκεται στὸ Θεὸ καὶ ἡ χαρὰ τους πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

Ὅποιος ἐπιθυμεῖ ἀληθινὴ καὶ αἰώνια δόξα, ἀποστρέφεται τὴν ἐγκόσμια.

Κι ὁποῖος ζητᾷ τὴν πρόσκαιρη δόξα καὶ δὲν τὴν περιφρονεῖ μ' ὄλη τὴν καρδιά του

δείχνει πώς τρέφει ελάχιστη αγάπη για τὰ οὐράνια.

Χαίρεται τὴν εἰρήνην τῆς καρδιάς ἐκεῖνος ποὺ δίδει ἀδιαφορία καὶ γιὰ τοὺς ἐπαί- νους καὶ γιὰ τὶς ἐπικρίσεις τῶν ἀνθρώπων.

Βρίσκει εὐκολὰ τὴν εὐχαρί- στηση καὶ τὴ γαλήνη ἐκεῖνος ποὺ ἔχει καθαρὴ συνείδηση.

Δὲν εἶσαι οὔτε ἀγιώτερος, ἐπειδὴ σ' ἐπαινοῦν κι οὔτε ἀτελέστερος, ἐπειδὴ σὲ κατη- γοροῦν. Εἶσαι κείνος ποὺ εἶσαι. Κι ὅ,τι κι ἂν ποῦν γιὰ σένα δὲ θὰ σὲ κἀνὴ μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ μεγαλύτερο ἀπ' ὅ,τι εἶσαι.

Ἄν ἐξετάζης προσεχτικᾶ τὸν ἐσωτερικὸ σου ἄνθρωπο, λίγο θὰ σὲ νιάζη τί λέει γιὰ σένα ὁ κόσμος.

Οἱ ἄνθρωποι βλέπουν τὸ πρό- σωπο, ὁ Θεὸς ὁμως βλέπει τὴν καρδιά. Οἱ ἄνθρωποι κρί-

νουν τὶς πράξεις σου, ὁ Θεὸς ἐκτιμᾷ τὶς διαθέσεις σου.

Νὰ κἀνὴ κανεὶς πάντα τὸ καλὸ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ γι' αὐτὸ λίγο τὸν ἑαυτὸ του εἶναι φα- νερὸ σημάδι ταπεινῆς καρδιάς. Νὰ μὴν ἀναζητᾷ τὴν παρηγο- ριὰ στὰ δημιουργήματα εἶναι ἀπόδειξη τῆς μεγάλης ἀγνό- τητάς του καὶ τῆς ἐμπιστοσύ- νης ποὺ τρέφει στὸν ἐσωτερικὸ ἑαυτοῦ του.

Εἶναι φανερὸ πὼς ἔχει ἀ- φιερώσει τὸν ἑαυτὸ του ὀλό- τελα στὸ Θεὸ ἐκεῖνος ποὺ δὲ ζητᾷ ἀπὸ τοὺς ἄλλους μαρτυ- ρίες πρὸς ὄφελός του.

«Οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν».

Βρίσκεται στὴν κατάσταση τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου ἐ- κείνος ποὺ ἔχει πάντα μέσα του τὸ Θεὸ κι εἶναι λυτρωμέ- νος ἀπὸ κάθε λογῆς πάθος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΠΑΝΩ ΑΠ' ΟΛΑ Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΣ εκείνος πού μπορεί νά κταλάβη τί είναι ν' ἀγαπᾶ κανεῖς τόν Ἰησοῦ καί νά περιφρονῇ τόν ἑαυτό του γιά χάρη του.

Ἡ ἀγάπη μας γι' αὐτόν πρέπει νά ᾖ ἀποκλειστική, γιατί ὁ Ἰησοῦς θέλει νά τόν ἀγαποῦμε πάνω ἀπ' ὅλα.

Ἡ ἀγάπη τῶν πλασμάτων είναι ἀπατηλή καί μεταβλητή. Ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ είναι σταθερή καί παντοτινή.

Ἐκεῖνος πού προσηλώνεται σ' ἓνα ὁποιοδήποτε δημιούργημα, θά πέση ὅπως πέφτει αὐτό. Καί θά πέση μαζί μ' αὐτό. Ἐκεῖνος ὅμως πού προσηλώνεται στόν Ἰησοῦ θά μείνη σταθερός γιά πάντα.

Ἀγάπα καί ἔχε φίλο σου ἐκείνον πού θά σταθῇ στό πλευρό σου ἀκόμη κι ὅταν ὅλοι σέ ἐγκαταλείφουνε καί πού δέ θά σέ ἀφήσῃ νά χαθῆς, ἀμα φτάσῃ τὸ τέλος σου.

Εἴτε τὸ θέλεις εἴτε δέν τὸ θέλεις εἶναι ἀνάγκη μιᾶ μέρα ν' ἀποχωριστῆς ἀπ' ὅλα.

Καί στή ζωὴ σου καί τῇ στιγμή τοῦ θανάτου σου κρατήσου κοντὰ στόν Ἰησοῦ κι ἐμπιστεύσου στή σταθερότητά του, γιατί μονάχα αὐτός μπορεί νά σέ βοηθήσῃ, ὅταν κανεῖς καί τίποτα δέν θά σοῦ ἀπομείνη.

Ὁ ἀγαπημένος σου—ἐξαιτίας τῆς ιδιότητάς του—δέν μπορεί νά μοιρασθῇ τὴν καρδιά σου μέ ἄλλο. Τὴ θέλει δική του καί μόνο δική του γιά νά μένη σ' αὐτὴ ἀπόλυτος κύριος, ὅπως ἓνας βασιλιάς στό θρόνο του.

Ἄν μπορούσες νά λυτρωθῆς ἀπ' ὅλα τὰ ἐγκόσμια, ὁ Ἰησοῦς μ' εὐχαρίστηση θά κατοικοῦσε μέσα σου.

Θά δῆς νά γκρεμίζονται τὰ πιά πολλὰ ἀπὸ κείνα πού βίαισες πάνω στοὺς ἀνθρώπους κι ὄχι στόν Ἰησοῦ,

Μὴ στηρίζεσαι πάνω στὸ κα-
λάμι ποῦ ὁ ἄνεμος τὸ λυγίζει
εὐκολα, ἐπειδὴ «πᾶσα σὰρξ
χόρτος καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώ-
που ὡς ἄνθος χόρτου».

Συχνὰ θὰ γελιέσαι κρίνοντας
τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἐξω-
τερικὴ ἐμφάνισή τους κι ἀντι-
νὰ βρίσκης ὠφέλεια καὶ παρη-
γοριὰ κοντὰ τους, τίς πιὸ πολ-
λές φορές θὰ βγαίνης ζημιω-
μένος .

Ζήτητα παντοῦ τὸν Ἰησοῦ καὶ
θὰ τὸν βρίσκης ὅπου τὸν ζη-
τᾶς. Ἐὰν ἀναζητᾶς μονάχα τὸν
ἑαυτὸ σου, θὰ τὸν βρίσκης ἐ-
πίσης. Ἄλλὰ γιὰ τὴν κατα-
στροφή σου.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ποῦ δὲ
ζητᾶ τὸν Ἰησοῦ βλάπτει τὸν
ἑαυτὸ του περισσότερο ἀπ' ὅ,τι
θὰ μπορούσαν νὰ τὸν βλάψουν
ἄλλοι μαζί οἱ ἐχθροὶ του κι ὁ-
λόκληρος ὁ κόσμος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Η ΣΤΕΝΗ ΦΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ

ΟΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ὁ Ἰη-
σοῦς ὄλα πᾶνε καλὰ καὶ τίπο-
τα δὲ φαίνεται δύσκολο. Ἐπ'
ὅπου ὅμως ἀπουσιάζει ὄλα εἶ-
ναι ὀχληρὰ καὶ κουραστικά.

Κάθε λογῆς παρηγοριὰ εἶ-
ναι χωρὶς ἀξία, ἀν ἡ φωνὴ
τοῦ Ἰησοῦ δὲ φθάνη ὡς μέσα
μας. Ὡστόσο καὶ μιὰ μονάχα
λέξη του εἶναι ἀρκετὴ νὰ μᾶς
παρηγορήσῃ ἀπόλυτα.

Δὲ σηκώθηκε ἀμέσως ἡ Μα-

ρία ἀπὸ τὸν τόπο ὅπου ἔ-
κλαιγε, ἄμα ἡ Μάρθα τῆς εἶπε:
«ὁ διδάσκαλος πάρεστι καὶ φω-
νεῖ σε» ;

Μακαρία ἡ ὥρα ποῦ ὁ Ἰη-
σοῦς προσκαλεῖ ἀπὸ τὰ δά-
κρυα στὴν πνευματικὴ χαρὰ.

Πόσο στεγνὴ κι ἄγονη εἶναι
ἡ ζωὴ σου χωρὶς τὸν Ἰησοῦ.
Καὶ πόσο μάταιο κι ἀνώφελο
νὰ ζητᾶς ὀτιδήποτε ἄλλο ἔξω
ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ. Εἶναι μεγαλύ-

τερη ζημιά, παρὰ ἂν εἶχες κι ἔχανες ὀλόκληρο τὸν κόσμο.

Τί μπορεί νὰ σοῦ δώση τάχατες ὁ κόσμος χωρὶς τὸν Ἰησοῦ ;

Χωρὶς αὐτὸν ἡ ζωὴ εἶναι κόλαση ἀνυπόφορη. Μὲ τὸν Ἰησοῦ εἶναι τερπνὸς παράδεισος.

Ἄν εἶναι μαζί σου ὁ Ἰησοῦς, κανένας ἐχθρὸς δὲν μπορεί νὰ σὲ βλάψῃ.

Ἐκεῖνος ποὺ βρίσκει τὸν Ἰησοῦ, βρίσκει θησαυρὸ ἀνεξάντλητο ἢ πιὸ σωστὰ τὸ μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα τ' ἀγαθὰ.

Καὶ κεῖνος πάλι ποὺ χάνει τὸν Ἰησοῦ, χάνει ἀσύγκριτα περισσότερα, παρὰ ἂν ἔχανε ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου.

Εἶναι πολὺ φτωχὸς ἐκεῖνος ποὺ ζῆ χωρὶς τὸν Ἰησοῦ καὶ πολὺ πλούσιος ἐκεῖνος ποὺ ζῆ μαζί του.

Εἶναι μεγάλο πρᾶγμα νὰ ξέρῃ κανεὶς πῶς νὰ μιλήῃ μὲ τὸν Ἰησοῦ καὶ χρειάζεται μεγάλη φρόνηση νὰ κατορθώῃ

νὰ τὸν συγκρατῇ πάντα κοντὰ του.

Νὰ εἶσαι ταπεινὸς κι εἰρηνικὸς κι ὁ Ἰησοῦς θὰ βρῖσκειται πάντα μαζί σου.

Ἐχε εὐλάβεια καὶ ἡ εἰρήνη κι ὁ Ἰησοῦς ποτὲ δὲ θὰ σ' ἀφήσῃ.

Εὐθὺς θ' ἀπομακρύνῃς τὸν Ἰησοῦ ἀπὸ κοντὰ σου καὶ θὰ χάσῃς τὴ χάρη του, ἂν ἀφήσῃς τὸν ἑαυτὸ σου νὰ στραφῇ σ' ἐξωτερικὰ πράγματα.

Κι ἂν ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ σέ, ποῦ θὰ καταφύγῃς τότε καὶ ἀπὸ ποιὸν θὰ γυρέψῃς νὰ γίνῃ φίλος σου ;

Χωρὶς φιλία δὲν μπορείς νὰ ζήσῃς κι ἂν ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς σου φίλος, πάντα θὰ ᾖσαι λυπημένος κι ἀποκαρδιωμένος.

Εἶναι ἀνόητο νὰ στηρίζῃς σ' ἄλλους τὴν πεποίθησή σου καὶ τὴ χαρὰ σου.

Προτιμότερο νὰ ᾖχῃς ὅλο τὸν κόσμο ἐναντίο σου, παρὰ νὰ πέσῃς στὴ δυσμένεια τοῦ Ἰησοῦ.

Ἀγάπα τον λοιπὸν περισσότερο ἀπ' ὅσο ἀγαπᾶς καθετὶ ἄλλο.

Ἀγάπα τὰ πάντα γιὰ τὸν Ἰησοῦ· κι ἀγάπα τὸν Ἰησοῦ γιὰ τὸν ἴδιο καὶ μόνο.

Αὐτὸν μονάχα πρέπει ν' ἀγαποῦμε, γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς καλὸς καὶ πιστὸς φίλος ἀνάμεσα σ' ὄλους τοὺς ἄλλους.

Ἀγάπα τοὺς φίλους σου καὶ τοὺς ἐχθρούς σου γιὰ τὸν Ἰησοῦ καὶ προσεύχου ζητώντας νὰ τὸν γνωρίσουν κι αὐτοὶ καὶ νὰ τὸν ἀγαπήσουν.

Μὴν ἐπιθυμῆσης νὰ σὲ ἐκτιμῆσουν καὶ νὰ σὲ ἀγαπήσουν ἰδιαίτερα οἱ ἄνθρωποι, γιὰτὶ τοῦτο εἶναι προνόμιο τοῦ Θεοῦ ποὺ δὲν ἔχει τὸν ὁμοῖό του.

Μὴν ἐπιθυμῆσης νὰ καταχτήσης ἀποκλειστικὰ τὴν καρδιὰ ὁποιοῦδήποτε προσώπου, κι οὔτε σὺ νὰ δώσης ὀλοκληρωτικὰ τὴν καρδιὰ σου σ' ἄλλο πρόσωπο, ἀλλ' ἄς ζῆ μέσα σου ὅπως καὶ σὲ κάθε ἄλλον ἢ ἀγάπη πρὸς τὸν Ἰησοῦ.

Μεῖνε ἄγνός κι ἐσωτερικὰ λυτρωμένος καὶ πέραν τῆ ζωῆ σου χωρὶς νὰ ᾖσαι προσκολλημένος στὰ δημιουργήματα ὅποια καὶ ἂν εἶναι τοῦτα.

Ἄν θές νὰ γευθῆς τὴ γλυκύτητα τοῦ Κυρίου, πρέπει νὰ μείνης ξένος πρὸς ὄλα καὶ νὰ προσφέρης καθαρὴ καρδιὰ στὸ Θεό.

Ποτὲ ὁμως δὲ θὰ τὸ κατορθώσης, ἂν δὲ σὲ προδιαθέση καὶ δὲ σὲ τραδῆξῃ ἢ χάρη του, ἔτσι ποὺ ἀφοῦ ἀποκλείσης κι ἀποκρούσης τ' ἄλλα νὰ ἐνωθῆς μόνος σου κι ἀποκλειστικὰ μὲ τὸ Θεό.

Γιὰτὶ ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ τὰ πάντα, ὅσο ἔχει τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Κι ἅμα πάλι ἢ χάρη τοῦ Θεοῦ τὸν ἀφήσῃ, τότε γίνεται φτωχὸς κι ἀνίσχυρος καὶ φαίνεται νὰ ᾖσαι προωρισμένος μονάχα γιὰ ψυχικὲς στενοχώριες.

Ὡστόσο καὶ σ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ χάνῃ τὸ θάρρος του καὶ ν' ἀπελπίζεται, ἀλλὰ νὰ στερ-

γη στο θέλημα του Θεού και να υποφέρη ατάραχα για την αγάπη του Ίησου Χριστού. Ἐπειδὴ ὕστερ' ἀπὸ τὸ χειμῶ-

να ἔρχεται τὸ καλοκαίρι, ὕστερα ἀπὸ τὴ νύχτα ἢ μέρα κι ὕστερα ἀπὸ τὴν τρικυμία ἢ γαλήνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Ἡ ΣΤΕΡΗΣΗ ΚΑΘΕ ΠΑΡΗΓΟΡΙΑΣ

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΔΥΣΚΟΛΟ νὰ περιφρονῆς τὴν ἀνθρώπινη παρηγοριά, ἅμα ἔχης τὴ θεία.

Εἶναι ὅμως μεγάλο, πολὺ μεγάλο πρᾶγμα νὰ αἰσθάνεσαι τὴ στέρηση κάθε ἀνθρώπινης καὶ θείας παρηγοριᾶς καὶ νὰ υποφέρης θεληματικὰ γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ τὴν ἐρήμωση αὐτὴ τῆς καρδιᾶς σου, νὰ μὴν ἀνυπερβῆς ποθενὰ τὸν ἑαυτὸ σου κι οὔτε νὰ προσφεύγης σὲ περασμένες σου ἀξιομισθίες.

Δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸ νὰ εἶσαι εὐθυμὸς καὶ γεμᾶτος ζῆλο τὴ στιγμή πού κατεβαίνει στὴν καρδιά σου ἡ θεία χάρη. Γιὰ ἔλους ἢ στιγμή τούτη εἶναι ποθητή.

Προδεύει ἄκοπα καὶ μὲ χα-

ρὰ ἐκεῖνος πὺ ὑψώνεται ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀληθινὰ πῶς νὰ νιώσῃ τὸ βάρος τοῦ φορτίου του, ἀφοῦ τὸν βοηθᾷ ὁ Παντοδύναμος καὶ τὸν ὀδηγεῖ ὁ ὕψιστος ὀδηγός ;

Ὁ ἄνθρωπος πάντα ζητᾷ νὰ ἐρῆ κάποια παρηγοριά καὶ δύσκολα ἀπογυμνώνεται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του.

Πιστὸς στὸν Ἐπίσκοπό του, ὁ μάρτυρας Ἅγιος Λαυρέντιος, νίκησε τὰ ἐγκόσμια, ἐπειδὴ ἀντίκρουσε μὲ περιφρόνηση κάθε εὐχάριστο πὺ προσφέρει ὁ κόσμος. Καὶ ἀπὸ ἀγάπη στὸν Ίησου Χριστό, ἀποχωρίστηκε ατάραχος ἀπὸ τὸν Ἅγιο Σίξτο πὺ ὑπεραγαποῦσε.

Κι ἔτσι κατώρθωσε γιὰ τὴν

ἀγάπη τοῦ Δημιουργοῦ νὰ νικήσῃ τὴ φιλία τῶν ἀνθρώπων. Ἐκείνη ἀνθρώπινη παρηγοριά, προτίμησε τῆς θείας εὐνοίας.

Μάθε λοιπὸν καὶ σὺ — γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ — ν' ἀποχωρίζεσαι ἀπὸ φίλους, ὅσο ἀγαπητοὶ κι ἂν εἶναι. Καὶ μὴ κκακοκαρδίζεις, ἅμα σοῦ συμβαίνει νὰ χάνῃς κανένα προσφιλή σου, στοχαζόμενος πὼς θὰ ῥχόταν ἢ μέρα ποῦ ὁ ἕνας θὰ χωριζόταν ἀπὸ τὸν ἄλλο.

Χρειάζεται μακρὺς καὶ σκληρὸς ἐσωτερικὸς ἀγώνας νὰ μάθῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ νικᾷ τὸν ἑαυτὸ τοῦ καὶ ν' ἀφιερώνῃ ὀλοκληρωτικὰ τὴν ἀγάπη τοῦ στὸ Θεό.

Ὅσο βραδύνεται στὸν ἑαυτὸ τοῦ, εὐκόλα καταφεύγει στὴν ἀνθρώπινη παρηγοριά.

Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ αἰσθάνεται πραγματικὴ ἀγάπη στὸ Χριστὸ καὶ ζῆλο στὴν ἀρετὴ δὲ ζητᾷ τὴν εὐχαρίστηση τῆς παρηγορίας κι οὔτε τὴν τέρψη τῶν αἰσθήσεων· θέλει μᾶλλον νὰ δοκιμάζῃ βραχίεσ δοκιμα-

σίες καὶ νὰ μοχθῇ σκληρὰ γιὰ τὴν χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἄμα λοιπὸν ὁ Θεὸς σοῦ παραχωρῇ κάποια πνευματικὴ παρηγοριὰ νὰ τὴ δέχεσαι εὐχαριστώντας. Μὴ ξεχνᾷς πὼς ἡ παρηγοριὰ αὐτὴ σοῦ δόθηκε ἀπὸ καλωσύνη τοῦ Θεοῦ κι ὄχι ἐπειδὴ τὴν ἀξίζεις.

Μὴ καυχιέσαι, μὴ χაίρεσαι ὑπερβολικά, μὴ πλάθῃς μάταιες ὑπερβολές. Τὸ ἀντίθετο· ἡ χάρη ποῦ ἔλαβες, ἃς σὲ κάνη πιδ ταπεινό, πιδ προσεκτικό, πιδ δισταχτικό στὶς πράξεις σου, γιὰτὶ ἡ κατάσταση τῆς χάρης θὰ περάσῃ καὶ θ' ἀκολουθήσουν οἱ στιγμὲς τοῦ πειρασμοῦ.

Μὴ χάνῃς τὸ θάρρος σου ἅμα καταλαβαίνῃς πὼς σ' ἀφίνει τὸ συναίσθημα τῆς θείας παρηγορίας, ἀλλὰ περίμενε μετὰ ταπεινοφροσύνη καὶ ὑπομονὴ νὰ γυρίσῃ πάλι ὁ Θεὸς κοντὰ σου, ἐπειδὴ — παντοδύναμος καθὼς εἶναι — μπορεῖ νὰ σοῦ χαρίσῃ ἀκόμα μεγαλύτερη παρηγοριά.

Δὲν εἶναι τοῦτο οὔτε νέο, οὔτε πρωτάκουστο σὲ κείνους ποὺ ἔχουν πείρα ἀπὸ τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ. Οἱ μεγάλοι ἄγιοι καὶ οἱ παλαιοὶ προφῆτες εἶχαν πολλὰς φορές δοκιμάσει παρόμοιες μεταλλαγές.

Ἔτσι, ψάλλοντας ἕνα ἀπ' αὐτοὺς τὴν παρουσία τῆς θείας χάριτος, ἔλεγε : «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθυνίᾳ μου· οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα». Κι ἔταν ἡ χάρις ἀποτραβιόταν ἀπ' αὐτόν, ἔλεγε : «ἀπέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐγενήθη ταραχόμενος». Κι ὁμοίως μέσα στὴν ταραχὴν τοῦ αὐτοῦ δὲν ἀπελπιζόταν, μὰ μὲ πῶς πολὺ ζῆλο προσευχόταν στὸν Κύριο. «Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι, καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου δεηθήσομαι.» Στὸ τέλος χαιρόταν τοὺς καρποὺς τῆς προσευχῆς του καὶ μαρτυροῦσε πῶς τὸν ἄκουσε ὁ Θεός : «Ἦκουσε Κύριος καὶ ἠλέησέ με, Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου». Ἄλλὰ πῶς ; «Ἐστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί,

διέρρηξας τὸν σάκκον μου καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην».

Ἄφοῦ λοιπὸν ἄφινε ὁ Θεὸς νὰ γίνεται ἔτσι σὲ μεγάλους ἁγίους, δὲν πρέπει ἡμεῖς—ἀσθενικὰ δημιουργήματα—νὰ χάνουμε τὸ θάρρος μας, ἂν τὴν μιὰ αἰσθανόμαστε ζωηρὸ ζῆλο καὶ τὴν ἄλλη παγερὴ ψυχρότητα, ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ μᾶς ἐπισκέπτεται καὶ μᾶς ἀφίνει ὅταν τοῦ ἀρέσει. Κι εἶναι γι' αὐτὸ ποὺ ὁ μακάριος Ἰὼβ λέει : «ἢ ἐπισκοπὴν αὐτοῦ ποιήσῃ ἕως τὸ πρῶτ' καὶ εἰς ἀνάπαυσιν αὐτόν κρινεῖς ;» Σὲ τί λοιπὸν νὰ στηρίζω τὴν πεποίθησή μου, ἂν ἔχι στὴν ἀπέραντη εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν οὐράνια χάρις ;

Γιατὶ εἴτε ἔχω κοντὰ μου ἠθικοὺς ἀνθρώπους, εὐλαδικοὺς ἀδελφούς, πιστοὺς φίλους εἴτε διαβάζω ἱερὰ βιβλία καὶ καλογραμμένες διατριβὲς εἴτε ἀκούω γλυκόφθογγους ὕμνους, ὅλα τοῦτα λίγο βοηθοῦν καὶ ἐλάχιστα συγκινοῦν, ἂν μ' ἀφή-

ση ἢ θεία χάρη καὶ μείνω μό-
νος στὴν πνευματικὴ μου φτώ-
χεια.

Σ' αὐτὲς τὲς ὥρες δὲν ὑπάρ-
χει ἄλλο φάρμακο ἔξω ἀπὸ
τὴν καρτερία καὶ τὴν ὑποτα-
γὴ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ποτὲ μου δὲν συνάντησα
ἄνθρωπο νὰ ᾖ τόσο εὐσεβὴς
καὶ τέλειος, ὥστε νὰ μὴν ἔχη
δοκιμάσει τὴ στέρξη αὐτὴ
τῆς θείας χάρης καὶ μαζί τὴ
μείωση τοῦ θείου ζήλου. Κα-
νένας Ἅγιος δὲ στάθηκε τόσο
ψηλὰ ἀπὸ τὰ γήϊνα καὶ τόσο
φωτισμένος, ὥστε νὰ μὴν εἶχε
γνωρίσει τὸν πειρασμὸ στὴν ἀρ-
χή εἴτε στὸ τέλος. Ἐπειδὴ κα-
νένας δὲν εἶναι ἄξιος νὰ συλ-
λάβῃ καὶ νὰ χαρῆ τὴν ὑψηλὴ
θεωρία τοῦ Θεοῦ, ἂν γιὰ χά-
ρη τοῦ Θεοῦ δὲ δοκιμάσῃ λύ-
πες.

Ὁ πειρασμὸς εἶναι συχνὰ

ὁ προάγγελος τῆς παρηγοριᾶς
ποὺ ἀκολουθεῖ.

Γιατὶ ἡ οὐράνια παρηγοριὰ
προορίζεται γιὰ κείνους ποὺ
δοκίμασαν τὸν πειρασμὸ : «Τῷ
νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἐκ
τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς».

Ἡ θεία παρηγοριὰ δίνεται
γιὰ νὰ ἐνισχύῃ τὸν ἄνθρωπο
ἔτσι ποὺ νὰ μπορῆ ν' ἀντέχη
στὲς ἐναντιότητες.

Κι ἀκολουθεῖ ὁ πειρασμὸς
γιὰ νὰ προλάβῃ τὸν ἐγωϊσμὸ
καὶ τὴν ὑπερηφάνεια ποὺ γεν-
νᾷ ἢ εὐδαιμονία.

Γιατὶ ὁ διάβολος ποτὲ δὲν
κοιμᾶται κι ἡ σάρκα δὲν ἔχει
ἀκόμη νεκρωθῆ. Κι εἶναι γιὰ
τοῦτο ποὺ δὲν πρέπει νὰ στα-
ματήσῃς νὰ ἐτοιμάζῃς τὸν ἑ-
αυτὸ σου γιὰ καινούργιο ἀγώ-
να. Δεξιὰ σου κι ἀριστερά σου
ὑπάρχουν ἐχθροὶ ποὺ περιμέ-
νουν καὶ ἀγρυπνοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Η ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗ ΓΙΑ ΤΗ ΧΑΡΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΓΙΑΤΙ ΖΗΤΑΣ' τὴν ἀνά-
παυση, ἀφοῦ γεννήθηκες γιὰ
νὰ μοχθῆς ;

Ἐτοίμαζε τὸν ἑαυτὸν σου
μᾶλλον γιὰ τὴν ὑπομονή, παρὰ
γιὰ τὴν παρηγοριά. Γιὰ νὰ ση-
κῶνῃς τὸ σταυρό, παρὰ γιὰ νὰ
χαίρεσαι.

Ὅλοι θὰ ἐδεχόμεστε μ' εὐ-
χαρίστηση τὴν πνευματικὴ
χαρὰ καὶ τὴν πνευματικὴ πα-
ρηγοριά, ἂν μπορούσαμε νὰ
χαιρόμαστε τὰ δυὸ τοῦτα ἀ-
γαθὰ παντοτινά, ἐπειδὴ ἡ πνευ-
ματικὴ παρηγοριά ξεπερνᾷ ὅ-
λες τὶς γοητεῖες τοῦ κόσμου
καὶ κάθε σαρκικὴ εὐχαρίστηση.

Ὅλα τὰ θέλητρα τοῦ κό-
σμου εἶναι ἢ μηδαμινὰ ἢ μά-
ταια. Καὶ μονάχα τὰ πνευμα-
τικὰ θέλητρα εἶναι εὐχάριστα
καὶ ἀγνά, ἐπειδὴ εἶναι καρ-
ποὶ τῆς ἀρετῆς καὶ δῶρα ποὺ
σκορπίζει ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς σὺς
καθαρὲς καρδιές.

Ὡστόσο κανένας δὲν μπορεῖ

νὰ χαίρεται τὰ πνευματικὰ
αὐτὰ θέλητρα σύμφωνα μὲ τὴ
θέλησή του καὶ τὴν ἐπιθυμία
του, γιὰτὶ ὁ πειρασμὸς δὲ στα-
ματᾷ γιὰ πολὺ καιρὸ. Ἡ ἀ-
πατηλὴ ἐλευθερία τοῦ νοῦ καὶ
ἡ ὑπερβολικὴ αὐτοπεποίθησι
στέκονται μεγάλα προσκόμμα-
τα σὺς οὐράνιες αὐτὲς ἐπισκέ-
ψεις.

Ὁ Θεὸς κάνει στὸν ἄνθρω-
πο μεγάλο καλὸ χορηγώντας
του τὴ χάρη τῆς παρηγοριᾶς.
Ὁ ἄνθρωπος ὅμως κάνει με-
γάλο κακό, ἂν δὲν εὐχαριστῇ
τὸ Θεὸ γιὰ τὸ εὐεργέτημα τοῦ-
το καὶ ἂν δὲν τὸ ἀποδίδῃ ἐξο-
λοκλήρου σ' αὐτόν.

Ἄν τὰ δῶρα τῆς θείας χά-
ρης δὲν πλημμυρίζουν τὴν καρ-
διά μας, εἶναι γιὰτὶ εἴμαστε
ἀχάριστοι πρὸς τὸ δοτήρα τους
καὶ δὲν ὑψωνόμαστε ὡς τὴν
ἀρχικὴ τους πηγὴ. Ἐπειδὴ ἡ
θεία χάρη δίνεται σὲ κείνον
ποὺ τὴ δέχεται μ' εὐγνωμοσύ-

νη κι ὁ Θεὸς χορηγεῖ στὸν ταπεινὸ ὅ,τι στερεῖ ἀπὸ τὸν ὑπερήφανο.

Δὲ θέλω οὔτε τὴν παρηγοριὰ πού θὰ μοῦ στεροῦσε τὸ πνεῦμα τῆς συντριβῆς κι οὔτε τὴ βαθεῖα μελέτη γιὰ τὰ θεῖα πράγματα, πού θὰ γεννοῦσε μέσα μου τὸ πνεῦμα τῆς ὑπερηφάνειας. Γιατί, ὅ,τι εἶναι ὑψηλὸ δὲν εἶναι πάντα κι ἅγιο, ὅ,τι εἶναι εὐχάριστο δὲν εἶναι πάντα κι ὠφέλιμο. Οὔτε κάθε ἐπιθυμία μας εἶναι πάντα ἄγνη κι οὔτε ὅ,τι εἶναι ἀρεστὸ σὲ μᾶς εἶναι πάντα σύμφωνο μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ἄγαπῶ τὴ χάρη πού θὰ μὲ κάμη ταπεινότερο κι εὐλαβέστερο και πάντα ἔτοιμο ν' ἀπαρνηθῶ τὸν ἑαυτό μου.

Ὁ ἄνθρωπος πού διδάχθηκε ἀπὸ τὸ δῶρο τῆς θείας χάρης κι ἀπὸ τὴ στέρηση τοῦ δώρου αὐτοῦ δὲ θὰ τολμήσῃ ποτὲ ν' ἀποδώσῃ στὸν ἑαυτό του τὸ παραμικρὸ ἀγαθὸ και μᾶλλον θὰ ὁμολογήσῃ τὴ φτώχεια του και τὴ γυμνότητά του.

Ἀπόδωσε στὸ Θεὸ ὅ,τι ἀνήκει στὸ Θεὸ και κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτό σου ὅ,τι ἀνήκει σ' αὐτόν. Εὐχαρίστησε τὸ Θεὸ γιὰ τὴ χάρη του και παραδέξου πῶς σὲ σένα δὲ μένει ἄλλο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία και τὴν τιμωρία της.

Βάζε τὸν ἑαυτό σου στὴν τελευταία θέση και νά 'σαι βέβαιος πῶς θ' ἀποκτήσῃς τὴν πρώτη. Γιατί κείνο πού βρίσκεται ψηλότερα βυθίζεται πάνω σὲ κείνο πού βρίσκεται χαμηλότερα.

Μεγαλύτεροι ἅγιοι μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ εἶναι κείνοι πού φαίνονται μικροὶ μπροστὰ στὰ μάτια τὰ δικά τους. Κι ὅσο πιὸ ἔνδοξοι εἶναι τόσο και πιὸ ταπεινοὶ μένουν στὴν καρδιά.

Γεμάτοι ἀπὸ ἀλήθεια και οὐράνια δόξα, ἀντικρύζουν ἀσυγκίνητοι τίς μάταιες τιμές. Θεμελιωμένοι και στηριγμένοι στὸ Θεό, δὲν αὐτοθαυμάζονται.

Ἀποδίδουν στὸ Θεὸ κάθε καλὸ πού ἔχουν ἀποκτήσει, δὲν

ἐπιζητοῦν τιμὲς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν ἐπιθυμοῦν παρὰ ὅ,τι προέρχεται μονάχα ἀπὸ τὸ Θεό. Ὁ μοναδικὸς σκοπὸς τοὺς κι ἡ μόνη ἐπιθυμία τοὺς εἶναι ἡ δόξα ἡ δική τοὺς καὶ ὄλων τῶν Ἀγίων ν' ἀποβλέπη στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ.

Ἄς δέχεσαι λοιπὸν μ' εὐγνωμοσύνη τὰ μικρὰ δῶρα τῆς θείας χάριτος καὶ θ' ἀξιωθῆς νὰ λάβῃς μεγαλύτερα.

Καὶ τὸ παραμικρότερο δῶρο κι ἡ ἐλαχιστότερη εὐεργεσία, ἃς ἔχουν γιὰ σένα τὴν ἀξία τοῦ ἐξοχώτερου δώρου καὶ τῆς μοναδικῆς εὐεργεσίας

Ἄν ἔχῃς ὑπ' ὄψη σου πόσο μέγας εἶναι κείνος ποὺ σοῦ

δώρησε, κανένα χάρισμα δὲ θὰ σοῦ φανῆ μικρὸ ἢ ἀσήμαντο, ἐπειδὴ ὅ,τι δίνεται ἀπὸ τὸ Θεὸ δὲν μπορεῖ νὰ ᾖ τέτοιο.

Κι ἂν ἀκόμη σοῦ στέλνει πόνους καὶ ἀνησυχίες, δέξου τα μὲ χαρὰ. Ἐπειδὴ εἶναι γιὰ τὴ σωτηρία μας ὅ,τι κάνει ὁ Θεὸς γιὰ μᾶς ἢ ὅ,τι ἀφίνει νὰ μᾶς συμβαίη.

Ἄν θὲς νὰ διατηρήσῃς τὴν χάριτ τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ τὴ δέχεσαι μ' εὐγνωμοσύνη, ἅμα σοῦ τὴ δίνῃ καὶ μὲ ὑπομονὴ ἅμα σοῦ τὴ στερῆ. Προσεύχου γιὰ νὰ τὴν ξαναποκτήσῃς καὶ στάσου πάντα ταπεινὸς καὶ προσεχτικὸς γιὰ νὰ τὴ διατηρήσῃς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΜΕΤΡΗΜΕΝΟΙ ΕΙΝΑΙ ΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΑΓΑΠΟΥΝ ΤΟ ΣΤΑΥΡΟ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΛΟΙ ἐκεῖνοι ποὺ ἀγαποῦν τὴν οὐράνια βασιλεία τοῦ Ἰησοῦ. Λίγοι ὅμως ἐκεῖνοι ποὺ στέργουν νὰ σηκώσουν τὸ σταυρὸ του.

Πολλοὶ θέλουν τὴν παρηγοριά του. Ἐλάχιστοι ὅμως τὴν ὁδύνη του.

Βρίσκει πολλοὺς ποὺ μὲ προθυμία δέχονται νὰ παρακαθί-

σουνε στήν Ἰράπεζά του. Λίγους ὅμως νά συμμεριστοῦνε τήν ἐγκράτειά του.

“Ολοι θέλουν νά μοιραστοῦν τή χαρά του. Λίγοι ὅμως νά ὑποφέρουν τὸ παραμικρὸ γιὰ χάρη του.

Πολλοὶ ἀκολουθοῦν τὸ Χριστὸ ὡς τή στιγμή πού μοιράζει τὸν Ἄρτον του. Λίγοι ὡς τόσο δέχονται νά πιοῦν τὸ Ποτήριον τῶν Παθῶν του.

Πολλοὶ θαυμάζουν τὰ θαύματά του. Λίγοι ὅμως δοκιμάζουν τήν κατασχύνη τοῦ σταυροῦ του.

Πολλοὶ ἀγαποῦν τὸν Ἰησοῦ ὅσο δὲν ἀντικρύζουν κανένα ἐμπόδιο στίς ἐπιθυμίες τους.

Πολλοὶ τὸν δοξολογοῦν καὶ τὸν εὐλογοῦνε ὅσο δέχονται τήν παρηγοριά του.

“Αν ὅμως ὁ Ἰησοῦς χαθῆ πρὸς στιγμή γι αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀφήσῃ γιὰ λίγο καιρὸ, ἀρχίζουν τότε νά δυσφороοῦν καὶ νά πέφτουν σὲ ὑπερβολικὴ ἀπελπισία.

“Οσοι ὅμως ἀγαποῦν τὸν

Ἰησοῦ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ καὶ ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, τὸν εὐλογοῦν κάθε στιγμή, σὲ κάθε στενοχώρια καὶ λύπη, ὅπως κάνουν ἅμα δέχονται τή γλυκειὰ παρηγοριά του.

Κι ἂν ἀκόμα ὁ Ἰησοῦς δὲν τοὺς χορηγῆ κανένα καλὸ καὶ τότε τὸν ὑμνοῦν καὶ τὸν εὐχαριστοῦν.

“Ω! τί μπορεῖ νά κάνῃ ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ, ἅμα εἶναι ἀγνή καὶ ἀνόθευτη ἀπὸ κάθε ἄλλο αἶσθημα καὶ προσωπικὸ συμφέρο.

Δὲν εἶναι λοιπὸν κερδοσκόποι ἐκεῖνοι πού περιμένουν πάντα τήν παρηγοριά ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ; Δὲ φανερώνουν πὼς ἀγαποῦν περισσότερο τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ ἐκεῖνοι πού λογαριάζουν πάντα τὸ δικὸ τους συμφέρο καὶ τήν προσωπική τους ὠφέλεια;

Ποῦ βρίσκεται κεῖνος πού στέργει νά ὑπηρετήσῃ τὸ Θεὸ ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸ Θεό;

Σπάνιο πρᾶγμα νά νταμῶσῃ κανεὶς ἄνθρωπο τόσο προχω-

ρημένο στην πνευματική ζωή πού νά είναι λυτρωμένος από κάθε γήινο. "Ανθρωπο ἀληθινά «πτωχὸν τῷ πνεύματι» πού νά ἔχη λυτρωθῆ ἀπὸ κάθε κλίση πρὸς τὰ ἐγκόσμια. Πρέπει νά τὸν ἀναζητήση πολὺ μακρὰ, στὰ πέρατα τῆς γῆς!

Κι ἂν ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος δώση ὅ,τι εἶναι δικό του καὶ πάλι δὲ δίνει τίποτα. Σ' ὅσες στερήσεις κι ἂν ὑποβληθῆ γιὰ τὸν ἐξιλασμό του, θά ᾖναι λίγο. Ὅσες γνώσεις καὶ σοφία κι ἂν ἀποκτήση θά βρίζεται ἀκόμη μακρὰ.

Κι ἂν ἀκόμη ζῆ μὲ μεγάλη ἀρετὴ καὶ θερμὴ εὐλάβεια, θά τοῦ λείπουν ἀκόμη πολλὰ. Θά τοῦ λείπει κάτι πού εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαῖο.

Ποιὸ εἶναι αὐτό;— Ἀφοῦ ἐγκαταλείψη τὰ πάντα νά ἐγκαταλείψη καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του καὶ νά λυτρωθῆ ἀπὸ κάθε αἴσθημα φιλαυτίας. Καὶ

στὸ τέλος—ἅμα κάμη ὄλα ὅσα εἶχε χρέος νά κάμη—νά πιστεύη πῶς δὲν ἔκαμε τίποτα.

Νά νομίζη μικρὸ ὅ,τι οἱ ἄλλοι μπορεῖ νά ἐκτιμοῦν ὡς μεγάλο καὶ νά θεωρῆ τὸν ἑαυτό του περιττὸ ὑπηρέτη, ὅπως λέει ὁ λόγος τῆς Ἀλήθειας: «Ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοι ἐσμέν, ὅτι ὁ ὠφείλομενποιῆσαι πεποιθήκαμεν».

Τότε μονάχα θά εἶναι ἀληθινὰ πτωχὸς στὸ πνεῦμα καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά καὶ θά μπορῆ νά πῆ μαζί μὲ τὸν Προφήτη ὅτι: «μονογενῆς καὶ πτωχὸς εἰμι ἐγώ».

Ὡστόσο κανένας δὲν εἶναι πιὸ πλούσιος, πιὸ δυνατὸς καὶ πιὸ ἐλεύθερος ἀπὸ κεῖνον πού μπορεῖ νά ἐγκαταλείψη τὰ πάντα, πού ξέρει νά ξεχνᾷ τὸν ἑαυτό του καὶ νά παίρνη τὴν ἔσχατη θέση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Η ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΟΔΟΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Σκληρὸς φαίνεται σὲ πολλοὺς ὁ λόγος τοῦτος : «ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι», Θά ᾽ναι ὥστὸς οὐ πολὺ πρὸς σκληρὰ γι αὐτοὺς ν᾽ ἀκούσουν τὴν τελευταία μέρα τὰ λόγια αὐτά : «Πορεύεσθε ἀπ᾽ ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον».

Ἐκεῖνοι ποὺ μὲ προθυμία ἀκούουν τώρα τὴ φωνὴ ποὺ παραγγέλλει τὸ «ἀράτω τὸν σταυρὸν» καὶ ποὺ ὑπακούουν τυφλὰ στὴν παραγγελία αὐτή, δὲ θά ᾽χουν νὰ φοβηθοῦν κάποια μέρα γιὰ μιὰν αἰώνια καταδίκη. Γι᾽ αὐτοὺς θά φανῆ τὴ μέρα κείνη στὸν οὐρανὸ τὸ σημεῖο τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅλοι οἱ ὄπαδοι τοῦ σταυροῦ, ποὺ μιμήθηκαν στὴ ζωὴ τους τὸν Ἐσταυρωμένο, θά πλησιάσουν μὲ μεγάλη ἐμπιστοσύνη τὸν Κριτὴ τους Ἰησοῦ Χριστό. Γιατὶ λοιπὸν διστάζεις νὰ σηκώσης τὸ σταυρὸ ποὺ θά σέ

φέρῃ στὴ βασιλεία τ᾽ οὐρανοῦ;

Στὸ σταυρὸ θά βρῆς τὴ σωτηρία. Στὸ σταυρὸ τὴ ζωὴ. Στὸ σταυρὸ τὴν προστασία ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς σου. Ἀπὸ τὸ σταυρὸ ἀπορρέει ἡ οὐράνια χάρις. Στὸ σταυρὸ βρίσκεται ἡ δύναμη τῆς ψυχῆς. Εἶναι στὸ σταυρὸ ποὺ τὸ πνεῦμα βρίσκει τὴ χαρὰ του. Στὸ σταυρὸ ἡ ὀλοκλήρωση τῆς ἀρετῆς. Σ᾽ αὐτὸν ἡ τελειότητα τῆς ἀγιότητος. Πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν ὑπάρχει σωτηρία γιὰ τὴν ψυχὴ οὔτε ἐλπίδα γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ.

Σήκωσε λοιπὸν τὸ σταυρὸ σου καὶ ἀκολούθησε τὸν Ἰησοῦ, ποὺ θά σέ ὀδηγήσῃ στὴν αἰώνια ζωὴ. Ὁ Ἰησοῦς προπορεύθηκε βαστάζοντας τὸ σταυρὸ του καὶ πέθανε γιὰ σένα πάνω σ᾽ αὐτόν. Σήκωσε λοιπὸν καὶ ἐσὺ τὸ δικό σου ἐπιθυμώντας νὰ πεθάνῃς πάνω σὲ σταυρὸ.

«Εἰ δὲ ἀποθάνομεν σὺν Χρι-

στιῶ, πιστεύομεν διτι καὶ συζήσομεν αὐτῶ». Ἄν μοιραζόμαστε τώρα μὲ τὸ Χριστὸ τοὺς πόνους του, θὰ μοιραστοῦμε ἀργότερα καὶ τὴ δόξα του.

Ἔτσι τὸ πᾶν βρίσκεται στὸ σταυρὸ καὶ στὴν ἀπάρνηση τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος πού νὰ φέρνῃ στή ζωὴ καὶ στὴν ἀληθινὴ εἰρήνη τῆς καρδιάς, ἔξω ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ σταυροῦ καὶ τὴν ἀδιάκοπη ἀπονέκρωση.

Πήγαινε ὅπου θέλῃς, ζήτησε ἔτι κι ἂν θέλῃς—δὲ θὰ βρῆς οὔτε πάνω, οὔτε κάτω ἄλλο δρόμο καλύτερο καὶ ἀσφαλέστερο ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Κι ἂν ἀκόμη ὄλα τὰ τακτοποιήσης σύμφωνα μὲ τίς προτιμήσεις σου καὶ τὴ θέλησή σου, θὰ δῆς πὼς πάντα θὰ ἴχῃς νὰ ὑποφέρῃς ἀπὸ κάτι εἴτε τὸ θέλεις εἴτε ὄχι. Ἔτσι πάντα θὰ βρίσκῃς στὸ δρόμο σου τὸ σταυρὸ. Ἐπειδὴ ἢ θὰ ὑποφέρῃς ἀπὸ σωματικὸ πόνον ἢ κάποια θλίψη θὰ πικραίνῃ

τὴν ψυχὴ σου.

Πότε θὰ σ' ἐγκαταλείπῃ ὁ Θεός, πότε θὰ σοῦ φταίῃ ὁ γείτονάς σου καὶ πότε σὺ ὁ ἴδιος θὰ γίνεσαι βᾶρος στὸν ἑαυτὸ σου — πράγμα πού θὰ σοῦ συμβαίῃ πιὸ συχνά—χωρὶς νὰ βρίσκῃς φάρμακο, γιὰ νὰ γλυκάνῃς τοὺς πόνους σου. Θὰ ὑποφέρῃς ὅσον καιρὸ θέλει ὁ Θεός.

Ἐπειδὴ ὁ Θεός σου ζητᾷ νὰ μάθῃς νὰ ὑποφέρῃς χωρὶς παρηγοριά, νὰ ὑποτάσσεσαι ἀνεπιφύλακτα στὸ θέλημά του καὶ νὰ γίνεσαι ἀκόμη πιὸ ταπεινὸς μὲ τὴ δοκιμασία.

Κανένας δὲν αἰσθάνεται τὴν καρδιά του τὸ Πάθος τοῦ Χριστοῦ, ὅσο τὸ αἰσθάνεται κεῖνος πού ἔχει ὑποφέρει κάτι παραπλήσιο.

Ὁ σταυρός, λοιπόν, εἶναι πάντα ἕτοιμος καὶ σὲ περιμένει παντοῦ.

Δὲ θὰ τὸν ἀποφύγῃς ὅπου κι ἂν πᾶς. Γιατὶ ὅπου κι ἂν πᾶς παίρνεις μαζί σου καὶ τὸν ἑαυτὸ σου κι ὅπου κι ἂν στρα-

φῆς τὸν ἑαυτὸ σου ἀντικρύζεις.

Στρέψε τὸ βλέμμα σου ψηλά, κάτω, μέσα κι ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου· παντοῦ θὰ ἀντικρύζης τὸ σταυρό. Ἔτσι, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομένης, ἀνθὲς νὰ χაίρεσαι τὴν ἐσωτερικὴ γαλήνη καὶ νὰ κερδίσης τὸ ἀμάραντο στεφάνι τῆς ἀθάνατης δόξας.

Ἄν σηκώνης τὸ σταυρὸ μ' εὐχαρίστηση—κι ὁ σταυρὸς θὰ σὲ σηκώσει καὶ θὰ σὲ φέρῃ στὸ ποθούμενο τέρμα, ὅπου θὰ πάψης νὰ ὑποφέρης. Αὐτὸ ὁμοῦς δὲ θὰ γίνῃ σὲ τοῦτο τὸν κόσμῳ.

Κι ἀν—ἀντίθετα—σηκώνης τὸ σταυρὸ ἀπρόθυμα, τὸν κάνεις πιὸ βαρὺ καὶ μεγαλώνεις τὸ φορτίο σου, πὺ ὅπως καὶ νὰ ἴναι εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ βασιῶς.

Ἄν ρίξης τὸν ἕνα σταυρὸ, τότε ἀναμφίβολα θὰ βρεθῇ γιὰ σένα ἄλλος. Κι αὐτὸς ὁ ἄλλος μπόρεῖ νὰ ἴναι ἀκόμη βαρύτερος.

Πιστεύεις πὺς μπορεῖς σὺ

νὰ γλυτώσης ὅ,τι κανέναν θνητὸς δὲν κατάφερε ν' ἀποφύγῃ; Ποιὸς ἅγιος ἔζησε δὺ κάτω στὴ γῆ χωρὶς σταυρὸ καὶ δοκιμασία;

Κι αὐτὸς ἀκόμη ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ Κύριός μας, δὲν ἔζησε οὔτε μιὰ μονάχα στιγμὴ στὴν ἐπίγεια ζωὴ του χωρὶς νὰ δοκιμάζῃ κάποια ὀδύνη. «Ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ».

Γιατί, λοιπόν, ζητῶς ν' ἀκολουθήσης ἄλλο δρόμο ἀπὸ τὸν κοινὸ, πὺ εἶναι ἡ ὁδὸς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ;

Ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἦταν σταυρὸς καὶ μαρτύριο· καὶ σὺ ζητῶς ἀνάπαυση καὶ χαρὰ;

Βρίσκεσαι σὲ πλάνη, σὲ ἀξιοθρήνητη πλάνη, ἀν ζητῶς κάτι ἄλλο ἔξω ἀπὸ τὴ λύπη, ἐπειδὴ ὅλη ἡ θνητὴ αὐτὴ ζωὴ εἶναι γεμάτη δοκιμασίες καὶ σπαρμένη μὲ σταυροῦς. Κι ὅσο περισσότερο ὑψώνεται κα-

νείς ακολουθώντας τὸ δρόμο τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τόσο οἱ σταυροὶ του γίνονται συχνὰ βρύτεροι, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη του κάνει τὴν ἐξορία του στὴ γῆ αὐτὴ πιὸ θλιβερή.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δοκιμάζεται ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ τόσα βάσανα δὲ μένει χωρὶς τὴ θεία παρηγοριά, ποὺ τοῦ γλυκαίνει τοὺς πόνους του, ἐπειδὴ ἀνακουφίζεται μὲ τὴ σκέψη πὼς πληθαίνουν οἱ καρποὶ τῆς ὑπομονῆς του, ποὺ μ' αὐτὴ σηκώνει τὸ σταυρὸ του. Γιατί, ἅμα ὑποτάσσεται θεληματικὰ στὸ σταυρὸ, ἡ θλίψη ποὺ τὸν βραίνει μεταβάλλεται ὀλόκληρη σὲ ἄμετρη ἐμπιστοσύνη ποὺ τὸν παρηγορεῖ. Ὅσο τὸ κορμὶ καταπονιέται καὶ βασανίζεται ἀπὸ τὴ θλίψη, τόσο τὸ πνεῦμα ἐνισχύεται ἀπ' τὴ θεία χάρη. Καμιὰ φορά, μάλιστα, ἡ ἐπιθυμία νὰ ζῆ κανεὶς μὲ δοκιμασίες, γιὰ νὰ εἶναι ἡ ζωὴ του πιὸ σύμφωνη μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Ἐσταυρωμένου Ἰησοῦ, τοῦ ἐμπνέει τὴ δύναμη ποὺ δὲ θὰ

ἤθελε νὰ ζῆ χωρὶς λύπες καὶ χωρὶς ἐναντιότητες, γιατί πιστεύει πὼς ὅσο περισσότερο ὑποφέρει γιὰ τὸ Θεό, τόσο πιὸ ἀρεστὸς γίνεται σ' αὐτόν.

Δὲν εἶναι στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου, μὰ ἡ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ ἐνεργεῖ τόσο ἀποτελεσματικὰ πάνω στὸ ἀσθενικὸ σῶμα, ἔτσι ποὺ ὅ,τι ἡ σάρκα φυσικὰ ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ τῆς γίνεται, μὲ τὸν πνευματικὸ ζῆλο, ἐπιθυμητὸ καὶ ἀξιαγάπητο.

Δὲν εἶναι σύμφωνο μὲ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου νὰ σηκώνη τὸ σταυρὸ, νὰ τὸν ἀγαπᾷ, νὰ ἐξαγνίζη τὸ σῶμα του καὶ νὰ τὸ ὑποτάσῃ, ν' ἀποφεύγη τίς τιμές, ν' ἀνέχεται καρτερικὰ τίς προσβολές, νὰ μὴν ὑπολογίζη τὸν ἑαυτὸ του, νὰ προτιμᾷ τὴν περιφρόνηση τῶν ἄλλων, νὰ ὑποφέρῃ ὅλα τὰ ἀντίξοα τῆς ζωῆς μὲ τίς ζημιές τους καὶ νὰ μὴ ζηλεύῃ καμιὰ κοσμικὴ εὐτυχία.

Ἄν φροντίζης μονάχα γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, τίποτ' ἀπ' ὅλα

τούτα δὲ θὰ κατορθώσης.

Ἄν ὁμως ἐμπιστευθῆς τὸν ἑαυτό σου στὸ Θεό, θὰ σοῦ δοθῆ ἡ δύναμη ἀπὸ ψηλά κι ὁ κόσμος κι ἡ σάρκα θὰ ὑποταχθοῦν σὲ σένα.

Οὔτε τὸν ἄσπονδο ἐχθρό σου—τὸ διάβολο—θὰ φοβᾶσαι, ἂν εἶσαι ὠπλισμένος μὲ πίστη καὶ σημειωμένος μὲ τὸ Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ.

Πάρε λοιπὸν τὴν ἀπόφραση σὰν καλὸς καὶ πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ σηκώνης μὲ θάρρος τὸ Σταυρὸ τοῦ Κυρίου σου, ποὺ σταυρώθηκε ἀπ' ἀγάπη γιὰ σένα.

Ἔτοιμάζου πάντα νὰ ὑποφέρης πολλὰς ἐναντιότητες κι ἀλλεπάλληλες στενοχώριες σ' αὐτὴ τὴν ἄθλια ζωὴ, ἐπειδὴ αὐτὰ σὲ περιμένουν καὶ παντοῦ θὰ σὲ βροῦν, ὅπου κι ἂν τραδηχτῆς, ὅπου κι ἂν κρυφτῆς.

Ἔτσι πρέπει νὰ γίνῃ καὶ δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ ξεφύγῃς ἀπ' τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν θλίψεων καὶ τῶν βασάνων.

Ἐνα μονάχα σοῦ μένει : νὰ ὑποφέρῃς καρτερικά.

Πίνε μὲ χαρὰ τὸ ποτήρι τοῦ Χριστοῦ, ἂν θέλῃς νὰ εἶσαι δικὸς του καὶ νὰ δοξαστῆς μαζί του.

Ἄφησε τὸ Θεὸ νὰ σὲ παρηγορῆ, ὅπως θέλει κι ὅπως τοῦ ἀρέσει.

Γιὰ τὸν ἑαυτό σου προτίμα τις θλίψεις καὶ βλέπε τις σὰν ἀνεκτίμητη παρηγοριά. Γιατὶ εἶναι τιποτένια ὅσα ὑποφέρεις σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, μπροστὰ στὴ δόξα ποὺ σὲ περιμένει· μηδαμινὸ θὰ ἦταν κι ἂν ἀκόμα ὑπέφερες μόνος σου ὅλα τὰ βασάνα τοῦ κόσμου.

Ἄμα φθάσης στὸ σημεῖο νὰ νιώθῃς τοὺς πόνους γλυκοὺς καὶ νὰ τοὺς προτιμᾷς γιὰ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μπορείς τότε νὰ θεωρῆς τὸν ἑαυτό σου εὐτυχισμένο, ἐπειδὴ βρῆκες τὸν παράδεισο ἐδῶ κάτω στὴ γῆ.

Ἔσο ὁμως οἱ στενοχώριες σοῦ φαίνονται πικρὰς καὶ προσπαθεῖς νὰ τις ἀποφεύγῃς, θὰ βρῖσκεσαι σὲ παντοτινὴ ἀνη-

συχία και οί θλίψεις που θά ἀποφεύγης θά σέ ἀκολουθοῦν παντοῦ.

Ἄν προσπαθῆς νά ᾽σαι κεῖνος που πρέπει νά ᾽σαι—πάντα ἔτοιμος νά ὑποφέρης και νά πεθάνης—τότε γρήγορα θά γλυκάνουν οί πόνοι σου και θά βρῆς τήν ἐνδόμυχη εἰρήνη.

Κι ἂν ἀκόμη ὑψωθῆς ὡς τόν τρίτο οὐρανό, καθὼς ὑψώθηκε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, και πάλι δέ θά μπορῆς νά ᾽σαι βέβαιος πὼς δέ θά ὑποφέρης. «Ἐγὼ γάρ ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα δεῖ αὐτόν ὑπὲρ τοῦ ὄνόματός μου παθεῖν». Δέ σοῦ μένει λοιπόν τίποτ' ἄλλο παρὰ νά ὑποφέρης, ἂν θές ν' ἀγαπᾶς τόν Ἰησοῦ και νά τόν ὑπηρετῆς ἀδιάκοπα.

Ἀρέσει σιὸ Θεὸ νά σέ βλέπη ἄξιο νά ὑποφέρης γιὰ τὸ ἔνομα τοῦ Ἰησοῦ. Πόσο μεγάλη δόξα θά σοῦ δοθῆ γι' αὐτό! Πόση χαρὰ θά νιώσης ἀνάμεσα στοὺς Ἁγίους. Τί ἔξοχο παράδειγμα που θά δίνης στοὺς γύρω σου.

Γιατί, ἂν και ὄλοι συμβου-

λεύουνε τήν ὑπομονή, ὥστόσο λίγοι στέργουν νά ὑποφέρουν.

Μὲ πόση χαρὰ θ᾿ἔπρεπε νά ὑποφέρης κάτι γιὰ τόν Ἰησοῦ τῆ στιγμῆ που τόσοι ἄλλοι ὑποφέρουν πολὺ περισσότερα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Μάθε και πίστευε σταθερὰ πὼς ἡ ζωὴ μας πρέπει νά εἶναι ἕνας διαρκῆς θάνατος κι ὅτι ὅσο πιὸ πολὺ ἀπονεκρώνει κανεὶς τόν ἑαυτό του τόσο περισσότερο ἀρχίζει νά ζῆ γιὰ τὸ Θεό.

Κανένας δὲν μπορεῖ νά κατανοήσῃ τὰ οὐράνια πράγματα, ἂν δέ στέρξῃ νά ὑπομείνῃ σιὰ δεινὰ τῆς ζωῆς γιὰ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τίποτα δὲν εἶναι πιὸ εὐχάριστο σιὸ Θεὸ και τίποτα πιὸ σωτήριο γιὰ σένα σιὸν κόσμο τοῦτο, ὅσο τὸ νά ὑποφέρης μὲ χαρὰ γιὰ τόν Ἰησοῦ Χριστό.

Κι ἂν εἶχες νά διαλέξῃς θ᾿ἔπρεπε νά προτιμοῦσες νά ὑποφέρης γιὰ τὸ Χριστό, παρὰ νά αἰσθάνεσαι τόν ἑαυτό σου εὐχαριστημένο. Μὲ τὸ πρῶτο θά

γινώσκουν ὅμοιος μὲ τὸ Χριστὸ καὶ μὲ ὄλους τοὺς Ἁγίους. Μὴ ξεχνᾶς πῶς ἡ ἀντάμειψη κι ἡ πρόοδος τῆς τελειότητάς μας δὲ βρίσκονται στὴ γλυκύτητα καὶ τὴν παρηγοριά, μὰ πρὸ παντός στὴ δύναμη νὰ ὑποφέρουμε μ' ἐγκαρτέρηση τίς μεγάλες στενοχώριες καὶ τίς βαριές δοκιμασίες.

Ἄν ὑπῆρχε κάτι ἄλλο καλύτερο καὶ πιὸ ὠφέλιμο γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν πόνο, θὰ μᾶς τὸ φανέρωνε ὁ Χριστὸς μὲ τὸ λόγο του καὶ τὴ ζωὴ του.

Ὅμως, καὶ τοὺς μαθητὲς του ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ κείνους ποὺ θέλουν νὰ βαδίσουν στὸ δρόμο του, παρακινεῖ νὰ σηκώνουν τὸ σταυρὸ λέγοντας : «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι».

Ἄφοῦ λοιπὸν διαβάσουμε τὰ πάντα καὶ ἐξετάσουμε προσεχτικὰ, ὡς βγάλουμε τοῦτο τὸ συμπέρασμα ὅτι «διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ».

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΑΡΗΓΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΕ ΤΙΣ ΠΙΣΤΕΣ ΨΥΧΕΣ

ΑΚΟΥΣΟΜΑΙ τί λαλήσει ἐν ἐμοί Κύριος ὁ Θεός». Εὐτυχισμένη ἡ ψυχὴ ποὺ ἀκούει τὸν Κύριο νὰ τῆς μιλή ἑσωτερικὰ καὶ δέχεται ἀπὸ τὸ ἴδιο πτέμα τοῦ Κυρίου λόγια παρηγοριᾶς. Εὐτυχισμένα τὰ αὐτιά ποὺ ἀκούουν προσεκτικὰ καὶ συγκρατοῦν τοὺς θείους τούτους ψιθυρισμοὺς καὶ δὲ δίνουν προσοχὴ στὰ λόγια τοῦ κόσμου. Ἄκόμη μιὰ φορὰ εὐτυχισμένα τὰ αὐτιά ποὺ δὲν ἀκούουν τὰ κούφια λόγια ποὺ ἔρχονται ἀπ' ἔξω, μὰ τῆ φωνῆ τῆς ἀλήθειας ποὺ ἀνεβαίνει ἀπὸ μέσα. Εὐτυχισμένα τὰ μάτια ποὺ εἶναι κλειστὰ στὰ ἑξωτερικὰ πράγματα καὶ ποὺ βλέπουν κι ἐξετάζουν μονάχα τὰ ἑσωτερικὰ.

Εὐτυχισμένοι κείνοι ποὺ μποροῦν νὰ μποῦνε βαθιὰ στ' ἀπόκρυφα τῆς καρδιᾶς καὶ ποὺ μὲ τὴν καθημερινὴ πνευματικὴ ἀσκήση κατορθώνουν νὰ κατανοοῦν ὄλο καὶ πιὸ πολὺ τὰ μυστήρια τοῦ Οὐρανοῦ.

Εὐτυχισμένοι ὅσοι, παραμερίζοντας τὰ ἐγκόσμια προσκόμματα, βρίσκουν τὴ χαρὰ καταγινόμενοι μὲ τὸ Θεό.

Ἐξέταζε ὅλα τοῦτα—ὦ ψυχή μου!—καὶ κράτα κλειστές τίς πόρτες τῶν συναισθημάτων σου γιὰ νὰ μπορῆς ν' ἀκοῦς ὅσα ὁ Θεὸς καὶ Κύριος λαλεῖ μέσα σου.

Νὰ τί λέει ὁ ἀγαπημένος σου: «Ἐγὼ εἶμι ἡ σωτηρία σου, ἡ εἰρήνη σου καὶ ἡ ζωὴ σου. Μείνε κοντά μου καὶ θὰ βρῆς τὴν γαλήνην. Ἄφησε τὰ πρόσκαιρα καὶ ζήτα μονάχα

τὰ αἰώνια. Τί ἄλλο εἶναι τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, ἂν ὄχι μάταια θέλγητρα καὶ σὲ τί θὰ σὲ ὠφελήσουν τὰ δημιουργήματα, ἂν σ' ἐγκαταλείψη ὁ Δημιουργός;».

Ἀπαρνήσου, λοιπόν, ψυχὴ μου, τὰ πάντα καὶ προσπάθησε ν' ἀρέσῃς στὸ Δημιουργό σου, νὰ τοῦ εἶσαι πιστὴ γιὰ νὰ μπορέσῃς νὰ ἐπιτύχῃς τὴν πραγματικὴ μακαριότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ἡ ΑΛΗΘΕΙΑ ΜΙΛΕΙ ΜΕΣΑ ΜΑΣ ΔΙΧΩΣ ΤΟ ΘΟΡΥΒΟ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

«Λάλει, Κύριε, ὅτι ἀκούει ὁ δοῦλός σου... Δοῦλός σου εἶμι ἐγὼ· συνέτισόν με, καὶ γνώσομαι τὰ μαρτύριά σου... Κλίνον τὴν καρδίαν μου εἰς τὰ μαρτύριά σου...». Κι ἄς στᾶξουν στὴν καρδιά μου τὰ λόγια σου σὰν τὴν γλυκειὰ δρόσο.

Τὰ τέκνα τοῦ Ἰσραὴλ λέγανε τὸν παλαιὸ καιρὸ στὸ Μωυσῆ: «Λάλησον σὺ ἡμῖν, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ

Θεός, μὴ ἀποθάνωμεν».

Ὡστόσο, Κύριε, ἐγὼ δὲ σοῦ δέομαι ἔτσι. Μὰ σὰν τὸν Προφήτη Σαμουὴλ, σὲ καθικετεύω ταπεινά λέγοντας: «Λάλει, Κύριε, ὅτι ἀκούει ὁ δοῦλός σου».

Ἄς μὴ μοῦ μιλήσῃ ὁ Μωϋσῆς. Ἄς μὴ μοῦ μιλήσῃ κανένας ἀπὸ τοὺς προφῆτες, ἀλλὰ σὺ μίλα μου, Κύριε καὶ Θεέ μου, σὺ τὸ φῶς ὄλων τῶν προφητῶν, σὺ τὸ πνεῦμα ποῦ τοὺς

ένέπνευσε. Γιατί σὺ καὶ χωρὶς αὐτοὺς μπορεῖς νὰ φωτίσης τὴν ψυχὴ μου μὲ τὴν ἀλήθεια σου. Ἐνῶ αὐτοὶ τὸ παραμικρὸ δὲν μποροῦν νὰ κάνουν χωρὶς ἐσένα. Μιλοῦν χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ μεταδώσουν μαζί και τὸ πνεῦμα. Μιλοῦν ἐξαίσια, μ' ἂν σὺ σωπάζης, τὰ λόγια τους δὲν μποροῦν νὰ θερμάνουν τὴν καρδιά.

Αὐτοὶ ἐκθέτουν τὰ κείμενα, σὺ μᾶς ἀποκαλύπτεις τὴν ἔννοια τῶν κειμένων. Αὐτοὶ μᾶς μιλοῦν γιὰ τὰ μυστήρια, μὰ σὺ μᾶς φανερώνεις τὴν κρυμμένη σημασία τους. Οἱ προφῆτες κηρύττουνε τὶς ἐντολές σου, μὰ σὺ μᾶς βοηθᾶς νὰ τὶς τηρήσουμε. Αὐτοὶ μᾶς δείχνουν τὸ δρόμο, μὰ σὺ μᾶς δίνεις δύναμη νὰ τὸν ἀκολουθήσουμε. Αὐτοὶ ἐνεργοῦν μονάχα ἐξωτερικά, σὺ ὅμως φωτίζεις καὶ διδάσκεις τὶς καρδιές. Οἱ Προφῆτες ποτίζουν τὴν ἐπιφάνεια, μὰ σὺ γονιμοποιεῖς. Τὰ λόγια των ἀν-

τηχοῦν στ' αὐτιά, σὺ ὅμως δίνεις σ' ὅσους τ' ἀκούουν τὴ δύναμη νὰ τὰ κατανοήσουν.

Ἄς μὴ μοῦ μιλήῃ λοιπὸν ὁ Μωϋσῆς, μὰ σὺ Κύριε καὶ Θεέ μου ἢ παντοτινὴ Ἀλήθεια. Σὺ μίλα μου μὴ καὶ πεθάνω ἀκούοντας ἄκαρπα, ἂν ὁ λόγος σου σταματήσῃ στ' αὐτιά μου καὶ δὲ φτάσει ὡς βαθιὰ μέσα μου. Σὺ μίλα μου μὴ ὁ λόγος σου σταθῇ ἢ ἀφορμὴ τῆς αἰώνιας καταδίκης μου, ἐπειδὴ τὸν ἄκουσα χωρὶς νὰ τὸν ἐφαρμόσω, ἐπειδὴ τὸν γνώρισα χωρὶς νὰ τὸν ἀγαπήσω, ἐπειδὴ τὸν πίστεψα χωρὶς νὰ τὸν ἀκολουθήσω. «Λάλει, Κύριε, ὅτι ἀκούει ὁ δοῦλός σου. Ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις». Μίλα μου γιὰ νὰ παρηγορήσης λίγο τὴν ψυχὴ μου καὶ γιὰ νὰ μὲ μάθης νὰ διορθώσω τὴ ζωὴ μου. Μίλα μου, Κύριε, κι ἄς εἶναι τοῦτο γιὰ τὸν ἔπαινο, τὴ δόξα καὶ τὴν αἰώνια τιμὴ τοῦ ὀνόματός σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΧΡΕΟΣ ΝΑ ΥΠΑΚΟΥΗ ΚΑΝΕΙΣ ΜΕ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΣ :— "Άκουσε, τέκνο μου, τὰ λόγια μου πού εἶναι γεμάτα γλυκύτητα καὶ πού ξεπερνούν τὴ μάθηση καὶ τίς γνώσεις τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου. «Τὰ ρήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν πνευμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστι» καὶ δὲν πρέπει νὰ τὰ ἐξετάζη κανεὶς κατὰ πῶς κρίνουν οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ γίνονται ἔτσι γι' αὐτὸν ἀφορμὴ μάταιης αὐταρέσκειας, μὰ νὰ τ' ἀκούη σωπαίνοντας καὶ νὰ τὰ δέχεται μὲ βαθιὰ ταπείνωση καὶ θερμὴ ἀγάπη.

— «Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ὃν ἂν Σὺ παιδεύσης, Κύριε, καὶ ἐκ τοῦ νόμου σου διδάξης αὐτὸν τοῦ πράξαι αὐτῷ ἀφ' ἡμερῶν πονηρῶν».

ΧΡΙΣΤΟΣ :— Ἐγὼ εἶμαι πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δίδαξα τοὺς προφῆτες καὶ ὡς σήμερα ἀκόμη δὲν παύω οὔτε στιγμή νὰ μιλῶ σὲ ὄλους. Ἡ φωνή μου ὁμως ἀντικρύζει σὲ πολλοὺς ἀδιαφορία καὶ σκληρότητα.

Οἱ περισσότεροὶ προτιμοῦν ν' ἀκούνε τὸν κόσμον παρά τὸ Θεὸ καὶ πὶὸ πρόθυμα ἀκολουθοῦν τίς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας παρά τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ κόσμος ὑπόσχεται ἐλάχιστα καὶ πρόσκαιρα πράγματα, ὥστόσο οἱ ἄνθρωποι τὸν ὑπηρετοῦν μὲ ζῆλο. Ἐγὼ τάζω μεγάλα καὶ αἰώνια ἀγαθὰ καὶ ὁμως οἱ ἄνθρωποι τ' ἀκούνε μὲ ἀδιαφορία.

Ποίος μὲ ὑπηρετεῖ καὶ μὲ ὑπακούει σὲ ὄλα καὶ μὲ τὴν ἴδια προθυμίᾳ πού ὑπηρετεῖ τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἄρχοντες τοῦ κόσμου; «Αἰσχύνθητι Σιών, εἶπεν ἡ θάλασσα». Καὶ ἂν θές νὰ μάθης τὴν ἀφορμὴν, ἀκουσέ την :

Γιὰ νὰ πετύχουν τὸ παραμικρότερο κέρδος οἱ ἄνθρωποι κάνουν πορεία ὀλόκληρη, μὰ γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ σπάνια βρίσκεται κανεὶς πού θέλει νὰ κάμη καὶ ἓνα μονάχα βῆμα.

Τρέχουν πίσω ἀπὸ τὸ πιὸ ἀσήμαντο κέρδος. Συχνὰ καταφεύγουνε χωρὶς ντροπὴ στὰ δικαστήρια γιὰ μιὰ μόνο δραχμὴ. Καὶ γιὰ κάτι ἀσήμαντο ποὺ θὰ τοὺς ὑποσχεθοῦν, γιὰ ἓνα τίποτα ἀκόμη, δὲ διστάζουν νὰ δουλέψουν σκληρὰ μέρα καὶ νύχτα. Κι ἔμωσ—ἀλίμονο!—γιὰ ἓνα ἀμετάβλητο καλὸ, γιὰ μιὰ ἀνεξάντλητη ἀμοιβή, γιὰ μιὰ μεγάλη τιμὴ καὶ μιὰ ἀπέραντη δόξα κουράζονται μὲ τὴν πρώτη προσπάθειά τους.

Κοκκίνισε λοιπὸν ἀπὸ ντροπή, φυγόπονε καὶ πάντα δυσαρεστημένε, βλέποντας πὼς ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ μοχθοῦν γιὰ τὴν ἀπώλειά τους περισσότερο ἀπ' ὅσο μοχθεῖς σὺ γιὰ τὴ σωτηρία σου, καὶ ποὺ βρίσκουν περισσότερη τέρψη στὴ ματαιότητα, ἀπ' ὅση βρίσκεις σὺ στὴν ἀλήθεια.

Αὐτῶν οἱ ἐλπίδες συχνὰ διαψεύδονται, ἐνῶ οἱ δικές μου ὑποσχέσεις πάντα πραγματοποιοῦνται καὶ τίποτα δὲν ἀρ-

νοῦμαι σὲ κείνον ποὺ ἔχει ἐμπιστοσύνη σὲ μένα. Ὅ,τι ὑπόσχομαι τὸ δίνω. Κεῖνο ποὺ θὰ πῶ τὸ κάνω, φτάνει νὰ μείνη κανεὶς πάντα πιστὸς στὴν ἀγάπη μου. Ἐγὼ εἶμαι ποὺ ἀνταμείβω τὸν καλὸ καὶ ποὺ δοκιμάζω σκληρὰ τὸ δίκαιο.

Χάραξε τὰ λόγια μου στὴν καρδιά σου καὶ μελέτησέ τα προσεχτικὰ, γιὰτὶ θὰ σοῦ σταθοῦν χρήσιμα, τὴν ὥρα τοῦ πειρασμοῦ. Ὅ,τι δὲν καταλαβαίνει διαβάζοντας θὰ τὸ νιώσης τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ σ' ἐπισκεφθῶ. Καὶ συνηθίζω μὲ δυὸ τρόπους νὰ ἐπισκέπτομαι τοὺς ἐκλεκτούς μου : μὲ τὸν πειρασμὸ καὶ τὴν παρηγοριά. Καὶ καθεμέρα τοὺς δίνω δυὸ μαθήματα : μὲ τὸ ἓνα τοὺς ἐλέγχω γιὰ τίς κακίες τους καὶ μὲ τὸ ἄλλο τοὺς παρακινῶ νὰ προχωρήσουν στὴν ἀρετή.

«Ὁ ἀθετῶν ἐμὲ καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ρήματά μου ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν· ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρα».

Δ Ε Η Σ Η

ΓΙΑ Ν' ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΤΗ ΧΑΡΗ ΤΗΣ ΕΥΛΑΒΕΙΑΣ

Κύριε Θεέ μου, σὺ ἴσαι τὸ μόνο μου ἀγαθό. Καὶ ποιὸς εἶμαι ἐγὼ γιὰ νὰ τολμήσω νὰ σοῦ μιλήσω ;

Εἶμαι ὁ πιὸ φτωχὸς ἀπὸ τοὺς δ-πηρέτες σου. Ἐνα τιποτένιο σκου-λήκι. Πολὺ πιὸ φτωχὸς κι ἀξιοκα-ταφρόνητος ἀπ' ὅσο μπορῶ νὰ νο-μίζω καὶ τολμῶ νὰ πῶ.

Μὴ ξεχνᾶς ὡστόσο, Κύριε, πὼς εἶμαι ἓνα τίποτα. Πὼς δὲν ἔχω τί-ποτα. Καὶ πὼς δὲν εἶμαι ἀξίος γιὰ τὸ παραμικρό.

Σὺ μόνο εἶσαι Ἁγαθός, Δίκαιος καὶ Ἅγιος. Γιὰ σένα ὅλα εἶναι δυ-νατά. Σὺ δίνεις τὰ πάντα. Σὺ δί-νεις περιεχόμενο στὸ καθεὶ καὶ μονάχα τὸν ἀμαρτωλὸ ἀφίνεις ἄ-δειο.

«Μνήσθητι τῶν οἰκτιρμῶν σου, Κύριε», καὶ γέμισε τὴν καρδιά μου

μὲ τὴ θεία χάρη σου, σὺ ποὺ δὲ θέ-λεις νὰ μένουν ἄδεια τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου.

Πὼς θὰ μπορέσω σ' αὐτὴ τὴν ἄθλια ζωὴ νὰ σηκώσω τὸ βάρος τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἂν δὲ μὲ δυναμώ-ση ὁ οἰκτος κι ἡ θεία σου χάρη ;

Μὴ στρέψης μακρὰ ἀπὸ μένα τὸ πρόσωπό σου. Μὴν ἀναβάλης τὴν ἐπίσκεψή σου. Μὴ μοῦ στερή-σης τὴν παρηγοριά σου—γιὰ νὰ μὴ γίνῃ ἡ ψυχὴ μου χωρὶς ἐσένα σὰν τὸ ἀπότιστο ξερὸ χῶμα.

«Κύριε, διδάξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θελήμα Σου». Μάθε με νὰ ζῶ τα-πεινὰ κι ἀξία γιὰ σένα.

Γιατὶ σὺ ἴσαι ἡ σοφία μου. Σὺ ξέρεις ποιὸς πραγματικὰ εἶμαι. Σὺ μὲ γνωρίζεις πρὶν γίνῃ ὁ κό-σμος καὶ πρὶν ἔρθω σ' αὐτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΛΗΣΙΑΖΕ ΜΕ ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ ΤΟ ΘΕΟ

ΧΡΙΣΤΟΣ :— Τέκνο μου, βιάδιζε μπροστά μου ἀκολου-θώντας τὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας καὶ ζήτη με πάντα στὴν ἀπλό-τητα τῆς καρδιάς σου. Ἐκεῖ-

νος ποὺ βαδίζει ἔτσι δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ καμιὰ προσβολή. Κι ἡ ἀλήθεια θὰ τὸν προστα-τεύσῃ ἀπὸ τίς συκοφαντίες καὶ τὰ παραπειστικὰ λόγια τῶν κα-

κῶν. Ἐάν ἡ ἀλήθεια σ' ἐλευθερώσῃ, θὰ εἶσαι πραγματικῶς ἐλεύθερος καὶ λίγο θὰ νιάζεσαι γιὰ τὶς μάταιες συζητήσεις τῶν ἀνθρώπων.

—Κύριε, ἀληθινὸς εἶναι ὁ λόγος σου καὶ σὲ ἱκετεύω νὰ γίνῃ σὲ μένα καθὼς εἶπες. Ἡ ἀλήθεια σου ἄς μὲ διδάξῃ. Αὐτὴ ἄς μὲ προστατεύσῃ καὶ ἄς μὲ κρατήσῃ ὡς τὸ τέλος στοῦ δρόμο τῆς σωτηρίας. Ἡ ἀλήθεια σου ἄς μὲ γλυτώσῃ ἀπὸ κάθε κακὴ ἐπιθυμία καὶ ἀτακτο αἴσθημα καὶ τότε θὰ βαδίσω μπροστὰ σου μὲ ἀπόλυτα ἐλεύθερη καρδιά,

ΧΡΙΣΤΟΣ:—Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια καὶ θὰ σοῦ μάθω τί εἶναι καλὸ καὶ τί μ' ἀρέσει. Νὰ φέρνῃς στοῦ νοῦ σου τὶς ἀμαρτίες σου μὲ βαθύτατο πόνο καὶ μεγάλη λύπη καὶ μὴ φαντασθῆς ποτὲ πὼς εἶσαι κάτι γιὰ τὰ τυχόν καλὰ ἔργα ποῦ ἔκαμες. Ἐπειδὴ στὴν πραγματικότητα δὲν εἶσαι παρὰ ἓνας ἀμαρτωλὸς ὑποταγμένος καὶ ἀλυσσοδεμένος ἀπὸ τὰ πολλὰ σου

πάθη. Σὺ θεληματικῶς ρέπεις πρὸς τὸ τίποτα καὶ εἶναι αὐτὸ τὸ τίποτα ποῦ σὲ κλονίζει, ποῦ σὲ συντρίβει, ποῦ σὲ κἀνει νὰ χάνῃς τὴν εἰρήνην καὶ τὸ θάρρος σου.

Τί ἔχεις δικό σου γιὰ νὰ μπορῆς νὰ καυχιέσαι; Ἐνῶ εἶναι πολλές οἱ ἀφορμὲς ποῦ πρέπει νὰ σὲ κἀνουν νὰ περιφρονῆς τὸν ἑαυτό σου. Γιατὶ εἶσαι πολὺ πιὸ ἀδύνατος ἀπ' ὅ,τι μπορεῖς νὰ φαντασθῆς. Τίποτα λοιπὸν ἀπ' ὅσα κἀνεις νὰ μὴ τὸ βρίσκῃς σπουδαῖο. Τίποτα μπροστὰ στὰ μάτια σου ἄς μὴ φαντάξῃ μέγαλο, ἀνεχτίμητο, θαυμαστό, ἐπαινετό, ἀξιόλογο, ἀξιέπαινο, ἐπιθυμητὸ ἔξω ἀπ' ὅ,τι εἶναι αἰώνιο. Πάνω ἀπὸ καθεὶ προτίμα τὴν αἰώνια ἀλήθεια καὶ ἀντίκρουσε πάντα περιφρονητικῶς τὴν εὐτέλειά σου. Τίποτα μὴ φοβᾶσαι, μὴ κατακρίνης καὶ μὴ ἀποφεύγῃς τόσο πολὺ, ὅσο τὶς ἀμαρτίες σου καὶ τὶς κακίες σου, ποῦ πρέπει νὰ σὲ θλίβουν περισσότερο ἀπ' ὅσο σὲ λυποῦν

οί ἐγκόσμιες στερήσεις.

Εἶναι μερικοί ποὺ ἀκολουθοῦν τὸ δρόμο μου ὄχι μὲ τὴν εἰλικρίνεια στὴν καρδιά, ἀλλὰ σπρωγμένοι ἀπὸ κάποια ἀλαζονική περιέργεια. Φιλοδοξοῦν ν' ἀποκαλύψουν τὰ μυστικά μου καὶ νὰ εἰσχωρήσουν στ' ἀπόκρυφα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ παραμελοῦν τὸν ἑαυτό τους καὶ τὴ σωτηρία τους. "Οἱ τοῦτοι, ἐξαιτίας τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τῆς περιέργειάς τους, πέφτουν συχνὰ σὲ μεγάλο πειρασμὸ καὶ σὲ ἀσυγχώρητα σφάλματα καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ τοὺς ἐγκαταλείπω. Νὰ φοβᾶσαι τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τρέμης μπροστὰ στὴν ὀργὴ τοῦ Παντοδύναμου. Μὴν ἐξετάζης τὰ ἔργα τοῦ Ὑψίστου, μὰ κτυτηρίαζε τίς παρανομίες σου, τὸ κακὸ ποὺ ἔκαμες τόσες φορές καὶ τὸ καλὸ ποὺ παράλειψες νὰ κάμης.

Πολλοὶ στηρίζουν τὴν εὐλά-

βειὰ τους μόνο στὸ διάβασμα ἱερῶν βιβλίων, ἄλλοι σὲ εἰκό- νισματα καὶ ἄλλοι σὲ ἐξωτερικὰ σημεῖα καὶ στοὺς τύπους. Με- ρικοί μ' ἔχουν μονάχα στὰ χεῖλη των καὶ διόλου μέσα στὴν καρδιά τους.

Ἐπάρχουν πάλι ἄλλοι, ποὺ φωτισμένοι καὶ ἐξαγνισμένοι ἐσωτερικά, δὲν παύουν νὰ ἐπιθυμοῦν τὰ αἰώνια, νὰ αἰσθάνονται ἀηδία γιὰ τὰ γήϊνα καὶ ποὺ ὑποτάσσονται μὲ λύπη στὶς φυσικὲς ἀνάγκες. Αὐτοὶ ἀκούουν καὶ καταλαβαίνουν τὰ ὅσα τοὺς λέει τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀλήθειας.

Ἐπειδὴ εἶναι τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀλήθειας ποὺ τοὺς μαθαίνει νὰ περιφρονοῦν τὰ πρόσκαιρα καὶ νὰ προτιμοῦν τὰ αἰώνια, νὰ ξεχνοῦν τὸν κόσμον καὶ νύχτα μέρα νὰ λαχταροῦν τὸν οὐρανό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΑ ΛΑΜΠΡΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΑΓΑΠΗΣ

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ ἄς εἶναι

τ' ὄνομά σου, ἐπουράνιε Πα-
τέρα, Πατέρα τοῦ Κυρίου
μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιατί κα-
ταδέχτηκες νὰ θυμηθῆς ἐμέ,
τὸ φτωχό σου πλάσμα.

«Θεὲ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ Πα-
τὴρ πάσης παρακλήσεως», σ'
εὐχαριστῶ γιατί, ὅσο κι ἂν δὲν
τὸ ἀξίζω σὺ πρόθυμα μ' εὐ-
φραίνης συχνὰ μὲ τὴ θεία πα-
ρηγοριά σου.

Εὐλογητὸς ἄς εἶσαι μαζί μὲ
τὸ μονογενή σου Υἱὸ καὶ τὸ
Πνεῦμα τὸ Ἅγιο στοὺς αἰῶνες
τῶν αἰώνων.

Ὡ Κύριε Θεέ μου! σὺ τῆς
ἀγάπης μου τὸ ἅγιο ἀντικεί-
μενο, ἅμα κατεβαίνης στήν
καρδιά μου ἀνείπωτη χαρὰ
συνταράζει τὸ εἶναι μου.

Σὺ ᾶσαι ἡ δόξα μου κι ἡ
χαρὰ τῆς καρδιάς μου. Σὺ ἡ
ἐλπίδα μου καὶ τὸ καταφύγιό
μου στοὺς δύσκολους καιροὺς.

Μὰ καθὼς ἡ ἀγάπη μου εἶ-

ναι ἀκόμη ἀνίσχυρη κι ἡ ἀρε-
τή μου εὐλύγιστη ἔχω ἀνάγκη
νὰ μὲ δυναμώνης, νὰ μὲ πα-
ρηγορῆς καὶ νὰ μὲ ὀδηγής συ-
χνὰ μὲ τίς θείες σου νοθεσίες.

Λύτρωσέ με ἀπὸ τὰ κακὰ
πάθη κι ἐλευθέρωσε τὴν καρ-
διά μου ἀπ' ὅλες τίς ἄσφατες
ἐπιθυμίες, ἔτσι ποὺ γιατρεμένος
καὶ καθαρισμένος ἐσωτερικά,
ν' ἀποκτήσω τὸ δικαίωμα νὰ
σ' ἀγαπῶ, τὴ δύναμη νὰ ὑπό-
φέρω καὶ τὴ σταθερότητα νὰ
ἐγκαρτερῶ.

Ἡ ἀγάπη εἶναι μεγάλο πρᾶγ-
μα. Ἀγαθὸ πάνω ἀπ' ὅλα τ'
ἀγαθὰ. Αὐτὴ μονάχα ἐλαφρώ-
νει τὸ βαρὺ φορτίο καὶ κάνει
κεῖνον ποὺ ἀγαπᾷ ν' ἀντικρύ-
ζει ψύχραιμα ὅλα τ' ἀπρόοπτα
τῆς ζωῆς, ἐπειδὴ σηκώνει τὸ
φορτίο τοῦ δίχως νὰ νιώθῃ τὸ
βᾶρος του. Κι ὅ,τι πιὸ πικρὸ τὸ
αἰσθάνεται γλυκύτατο κι εὐχά-
ριστο.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ εἶναι

γόνιμη. Κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ καταγίνεται μὲ μεγάλα ἔργα καὶ τὸν παροτρύνει σ' ὅ,τι εἶναι πιὸ τέλειο.

Ἡ ἀγάπη βρίσκειται σὲ διαρκῆ ἀνάταση καὶ δὲν ἀφίνει κανένα ἐγκόσμιο δεσμὸ νὰ τῆ συγκρατήσῃ στὴν ἀνάτασή της αὐτῆ.

Ἡ ἀγάπη θέλει νὰ ἴναι ἐλεύθερη καὶ ἀδέσμευτη ἀπὸ κάθε γήϊνο αἴσθημα ἔτσι πὺ νὰ μπορῆ ν' ἀντικρῦσῃ ἀνεμπόδιστα τὸ Θεό, νὰ μὴν εἶναι σκλάβος σὲ κοσμικὰ συμφέροντα καὶ οὔτε νὰ τῆ λυγίζουσι συμφορές.

Ἀπὸ τὴν ἀγάπη δὲν ὑπάρχει τίποτα πιὸ δυνατό, πιὸ ὑψηλό, πιὸ πλατύ, πιὸ εὐχάριστο. Δὲν ὑπάρχει τίποτα πιὸ τέλειο καὶ πιὸ ἄριστο οὔτε στὸν οὐρανό, οὔτε στὴ γῆ. Ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη γεννήθηκε ἀπὸ τὸ Θεό καὶ μονάχα σ' αὐτὸν μπορεῖ νὰ βρῆ ἀνάπαυση, ὑψωμένη πάνω ἀπὸ κάθε δημιουργήμα.

Ἐκεῖνος πὺ ἀγαπᾷ τρέχει,

πεταῖ, χαίρεται, νιώθει τὸν ἑαυτό του ἀλαφρὸ καὶ τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ φράξῃ τὸ δρόμο του. Δίνει τὰ πάντα γιὰ ν' ἀποκτήσῃ τὰ πάντα καὶ κατέχει τὰ πάντα σὲ ὄλα, ἐπειδὴ βρίσκει τὴν ἀνάπαυσή του παντοῦ στὸ Θεό, τὸν μόνο Κυρίαρχο, πὺ ἀπ' αὐτὸν ὄλα τ' ἀγαθὰ προέρχονται καὶ πηγάζουν. Δὲ στέκεται στὰ δωρήματα, μὰ ὑψώνεται πάνω ἀπ' αὐτὰ—ὡς Ἐκεῖνον πὺ τὰ χαρίζει.

Ἡ ἀγάπη συχνὰ δὲν ἔχει ὄρα, μὰ σὰν τὸ νερὸ πὺ κοχλάζει ξεχύνεται παντοῦ.

Γιὰ τὴν ἀγάπη τίποτα δὲν εἶναι βαρὺ. Τίποτα δὲν εἶναι κοπιαστικό. Ἐπιχειρεῖ ἀκόμη καὶ κείνα πὺ ξεπερνοῦν τίς δυνατότητές της. Ποτὲ δὲν προφασίζεται ἀδυναμία, ἐπειδὴ γι' αὐτὴν ὄλα εἶναι κατορθωτὰ καὶ θεμιτὰ.

Κι εἶναι γι' αὐτὸ πὺ μπορεῖ τὰ πάντα. Καὶ κατορθώνει πολλὰ πράγματα πὺ κουράζουσι καὶ ἐξαντλοῦσι ἐκεῖνο πὺ

δὲν ἀγαπᾷ. Ἡ ἀγάπη ἀγρυπνᾷ ἐκδιάκοπα κι ἀκόμα τὴν ὥρα τοῦ ὕπνου δὲν κοιμᾶται.

Ἡ Κανένας κόπος δὲν τὴν καταπονεῖ. Κανένας δεσμός δὲν τὴν περιορίζει. Καμιὰ φοβέρα δὲν τὴν πτοεῖ. Μὰ σὰ φλόγα ζωηρὴ καὶ διαπεραστικὴ ὁρμᾷ ἐπρὸς τὸν Οὐρανὸ καὶ παραμερίζοντας κάθε ἐμπόδιο ἀνοίγει οὐρανόγειο πέρασμα.

Ὅποιος ἀγαπᾷ μπορεῖ ν' ἀκούσῃ τὴν κρυψὴν τῆς φλεγόμενης ἀπὸ ἀγάπη ψυχῆς, ποὺ κρυπτανεῖ ὡς τὸ Θεὸ καὶ τοῦ λέει: Θεέ μου, σὺ ἡ ἀγάπη μου. Εἶσαι δικός μου κι εἶμαι δλόκληρη δική σου. Πλημμύρισέ με ἀπὸ ἀγάπη γιὰ νὰ μπορέσω νὰ νιώσω ὡς βαθιὰ μέσα μου πόσο τερπνὸ εἶναι ν' ἀγαπᾷ κανεὶς, νὰ λυώνη καὶ νὰ χάνεται μέσα στὴν ἀγάπη.

Ἡ ἀγάπη μὲ τὴ φλογερὸτητα καὶ τὸν παράφορο ἐνθουσιασμό της, ἄς μὲ γοητεύσῃ κι ἄς μὲ ἀνυψώσῃ πάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου.

Ἄς ψέλνω τὸν ὕμνο τῆς ἀ-

γάπης κι ἄς σ' ἀκολουθήσω, Πολυαγαπημένε μου, ὡς τὰ ὄψη τῆς ὑπέριστατης δόξας σου. Ἄς λυώσῃ ἡ ψυχὴ μου δοξολογώντας σε κι ἄς φυλλορροήσῃ ἀπὸ τὴν εὐφροσύνη καὶ τὴν ἀγάπη.

Ἄς σ' ἀγαπῶ πιδ πολὺ ἀπ' ὅσο ἀγαπῶ τὸν ἑαυτὸ μου· ἄς ἀγαπῶ τὸν ἑαυτὸ μου γιὰ χάρι σου κι ἄς ἀγαπῶ ὅσους σὲ ἀγαποῦν ἀληθινὰ—ἔτσι ὅπως προστάζει ὁ νόμος τῆς ἀγάπης, ποὺ μᾶς τὸν ἀποκαλύπτει τὸ φῶς σου.

Ἡ ἀγάπη εἶναι πάντοτε ἔτοιμη· εἶναι ἀξιόπιστη, εὐλαβική, τρυφερή, συνετὴ, δυνατὴ, καρτερική, πιστὴ, σταθερὴ, μεγαλόψυχη. Δὲ ζητᾷ τὸν ἑαυτὸ της, γιὰτὶ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἀρχίζει νὰ ζητᾷ κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του παύει ν' ἀγαπᾷ.

Ἡ ἀγάπη εἶναι προσεκτικὴ, ταπεινὴ, πιστὴ στὶς ὑποσχέσεις της καὶ σοβαρὴ.

Δὲ νιάζεται γιὰ μάταια πράγματα. Εἶναι λιτὴ, ἀγνή, ἀτά-

ραχη και πάντα ἄγρυπνη πάνω στις αίσθήσεις.

Ἡ ἀγάπη ὑπακούει και πειθαρχεῖ και θέλει νὰ φαίνεται μηδαμινὴ και ἀσήμαντη. Είναι ἀνεπιφύλαχτα ἀφωσιωμένη στο Θεό, που τὸν ἀντικρύζει με βαθιὰ εὐγνωμοσύνη. Δὲν παύει οὔτε στιγμή νὰ ἐμπιστεύεται σ' αὐτόν, νὰ ἐλπίζει σ' αὐτόν και όταν ἀκόμη φαίνεται νὰ τὴν ἔχη ἐγκαταλείψει, γιατί κανεὶς

δσο ἀγαπᾷ δὲ ζῆ χωρὶς δοκιμασίες. Ὅποιος δὲν είναι ἔτοιμος νὰ ὑποφέρει τὰ πάντα και νὰ ἐγκαταλείψη ὀλότελα τὸν ἑαυτό του στη διάθεση τοῦ Θεοῦ, δὲν ξέρει τι θὰ πῆ ἀγάπη.

Ἐκεῖνος που ἀγαπᾷ πρέπει νὰ δέχεται με χαρὰ κάθε σκληρότητα και κάθε πικρία για χάρη τοῦ Χριστοῦ και κανένα ἐμπόδιο νὰ μὴ σταθῆ ἄξιο νὰ τὸν ἀποσπάση ἀπ' αὐτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΗΘΙΝΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ:—Τέκνο μου, ἡ ἀγάπη σου δὲν είναι ἀκόμη οὔτε ἀρκετὰ ἰσχυρὴ οὔτε ὅσο θᾶπρεπε φωτισμένη.

—Γιατί, Κύριε ;

ΧΡΙΣΤΟΣ:—Ἐπειδὴ μπροστά στην παρὰ μικρὴ δυσκολία ἀφίνεις τὸ ἔργο που ἄρχισες και ζητᾷς ἐπίμονα τὴν παρηγοριά. Ἐκεῖνος που ἀγαπᾷ πολὺ στέκει ἀλύγιστος μπροστά στους πειρασμούς και δὲν πα-

ρασύρεται ἀπὸ τις πανούργες προτροπὲς τοῦ ἐχθροῦ. Κι ὅπως στις ἐπιτυχίες του, ἔτσι και στις ἀποτυχίες του ἡ καρδιά του είναι πάντα δική μου.

Ὅποιος ἀγαπᾷ με φωτισμένη ἀγάπη ὑπολογίζει λιγώτερο τὸ χάρισμα και περισσότερο τὴν ἀγάπη ἐκείνου που χαρίζει. Τὸν συγκινεῖ περισσότερο ἡ καλὴ διάθεση ἀπὸ τὴν εὐεργεσία και προτιμᾷ τὸ δωρητὴ

ἀπὸ τὸ δῶρημα.

Ἐκεῖνος ποῦ με ἀγαπᾷ ἀφιλόκερδα δὲ βρίσκει τὴν ἱκανοποίηση στὰ δῶρα μου, ἀλλὰ σὲ μένα τὸν ἴδιο.

Ὡστόσο μὴν ἀπελπίζεσαι, ἂν καμιὰ φορὰ σοῦ συμβῆ νὰ νιώσης γιὰ μένα καὶ τοὺς Ἅγιους μου λιγώτερη ἀγάπη ἀπ' ὅση θᾶθελες νὰ αἰσθάνεσαι. Ἐκεῖνο τὸ τρυφερώτατο καὶ γλυκύτατο συναίσθημα ποῦ συμβαίνει νὰ νιώθης καμιὰ φορὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θείας χάριτος καὶ εἶναι ἀκόμη σὰ νὰ γεύεσαι προκαταβολικὰ τὴν οὐράνια πατρίδα. Μὴ βασιζεσαι ὁμως πολὺ στὸ συναίσθημα αὐτό, ἐπειδὴ χάνεται μόλις φανῆ.

Νὰ πολεμᾷς τὰ ἄστατα συναισθήματα τῆς ψυχῆς καὶ νὰ περιφρονῆς τὶς παρακινήσεις τοῦ διχθόλου εἶναι πράξεις ἀξίες μεγάλου μισθοῦ καὶ δείγματα σταθερῆς ἀρετῆς.

Ἄς μὴ σὲ ταραζοῦν λοιπὸν ἀλλόκοτες φαντασιώσεις ποῦ φουντώνουν τὸ νοῦ. Φρόντιζε νὰ μένης σταθερὸς στὴν ἀπό-

φασὴ σου καὶ στὴν ἀπευθείας τάση σου πρὸς τὸ Θεό.

Μὴ τὸ νομίσης αὐταπάτη, ἂν σοῦ συμβῆ καμιὰ φορὰ νὰ ρθῆς ξαφνικὰ σὲ ἔκσταση καὶ ἂν τὴν ἴδια στιγμὴ κυριευθῆς ἀπὸ τὶς ἄθλιες σκέψεις ποῦ συχνὰ σὲ ἀπασχολοῦν.

Ἐπειδὴ εἶναι τότε ποῦ ὑποφέρεις περισσότερο ἀπ' ὅση προσπάθεια καταβάλλεις καὶ ὅσο πιὸ πολὺ οἱ σκέψεις αὐτὲς σὲ ἀηδιάζουν καὶ ὅσο πιὸ ἐπίμονα ἀντιστέκεσαι, τόσο μεγαλύτερη θά ᾖναι ἡ ἀνταμοιβή σου. Ἡ κατάσταση αὐτὴ φέρνει κέρδος καὶ ὄχι ζημιὰ.

Πρέπει νὰ ξέρης πῶς ὁ προαιώνιος ἐχθρὸς προσπαθεῖ νὰ πνίξῃ κάθε ἀγαθὴ ἐπιθυμία σου καὶ νὰ σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ κάθε θρησκευτικὴ ἀσκηση, ἀπὸ τὴ λατρεία πρὸς τοὺς Ἅγιους, τὴ μελέτη τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου μου, ἀπὸ τὸ νὰ θυμᾶσαι τὶς περασμένες ἀμαρτίες σου—ποῦ εἶναι τόσο ὠφέλιμο γιὰ σὲ — ἀπὸ τὸν αὐστηρὸ ἐλεγχὸ τῶν αἰσθημάτων σου καὶ

τῆ σταθερῆ σου ἀπόφαση νὰ προοδεύης στήν ἀρετή.

Σοῦ ὑποβάλλει χίλιες πονηρῆς σκέψεις γιά νὰ σοῦ προκαλέση τή σύγκριση πού φέρνει ἡ πλήξη καί νὰ σέ τραβήξῃ ἀπό τήν προσευχή καί τή μελέτη τῶν καλῶν βιβλίων. Ἡ ταπεινή ἐξομολόγησή σου τόν δυσαρρυστεῖ κι ἂν τοῦ ἦταν δυνατὸ θὰ σέ ἀπομάκρυνε ἐλότελα ἀπὸ τῆ Θεῖα Κοινωνία. Μὴ τόν πιστεύης καθόλου καί μὴ τόν φοβάσαι ὅσο κι ἂν στήν συχνα παγίδες γιά νὰ σέ συλλάβῃ.

Γύριξε σ' αὐτὸν ἕλες τίς ἐγκληματικῆς κι ἀξιοκατάκριτες σκέψεις πού σοῦ ὑποβάλλει λέγοντάς του: «Μακρυὰ ἀπὸ μένα ἀκάθαρτο πνεῦμα... Ντροπή σου, πλάσμα ἄθλιο, πού πρέπει νὰ ᾽σαι πολὺ μοχθηρὸ γιά νὰ μιλήῃς ὅπως μοῦ μιλεῖς. Μακρυὰ ἀπὸ μένα συχαμερὲ ἀπατεῶνα. Δὲν ὑπάρχει γιά σένα θέση μέσα μου. Ὁ Ἰησοῦς στὸ πλευρό μου, πανίσχυρος προστάτης, θὰ σέ καταντροπιάσῃ. Χίλιες φορές καλύ-

τερα νὰ μαρτυρήσω καί νὰ πεθάνω, παρὰ νὰ στέρξω σ' ὄσα μοῦ λές. Σώπασε. Δὲ θ' ἀκούσω πιά ὅ,τι κι ἂν πῆς, ὅ,τι κι ἂν κἀνης γιά νὰ με ταράξῃς. «Κύριος φωτισμὸς μου καί σωτήρ μου· τίνα φοβηθήσομαι;». Κι ἂν δλόκληρη στρατιὰ σέ παράταξη μάχης βρεθῆ μπροστά μου, καί τότε ἡ καρδιά μου δὲ θὰ ταραχθῆ, ἀφοῦ ὁ Κύριος εἶναι ὁ βοηθὸς κι ὁ λυτρωτῆς μου».

Ἀγωνίζου σὰ γενναῖος στρατιώτης. Κι ἂν σοῦ συμβῆ καμιά φορά νὰ λυγίσῃς ἀπὸ ἀδυναμία, ἔχε πιδὲ μεγάλο θάρρος μὲ τήν ἐλπίδα πὼς ἡ χάρη μου θὰ σοῦ δοθῆ ἰσχυρότερη. Καί φυλάγου προπαντὸς ἀπὸ τήν αὐταρέσκεια καί τήν ἀλαζονία, πού φέρνουν πολλοὺς στήν πλάνη καί σχεδὸν σ' ἀγιάτρευτη ψυχικὴ τύφλωση.

Ἡ πτώση αὐτὴ τῶν ὑπερηφάνων, πού ἔχουν μεγάλη πεποίθηση στὸν ἑαυτὸ τους, ἃς σοῦ σταθῆ ζωντανὸ παράδειγμα, ἔτσι πού νὰ ᾽σαι πάντα προσεκτικὸς καί ταπεινός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΑΠΟΚΡΥΦΗ ΤΟΥ ΔΩΡΟΥ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΧΑΡΗΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ : —Τέκνο μου, ἄμα αἰσθάνεσαι τὴ χάρη τῆς εὐλόθειας νὰ εὐφραίνῃ τὴν ψυχὴ σου, εἶναι προτιμότερο κι ἄσφαλέστερο γιὰ σένα νὰ βλαστήσῃς μυστικῶς τὴν χαρὰ αὐτῆ, νὰ μὴ ὑπερηφανεύεσαι, νὰ μὴ πολυσυζητῆς γι' αὐτὴ καὶ νὰ μὴν ὑπερβάλλῃς τὴν ἀξία ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχῃ γιὰ σένα, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ περιφρονῆς τὸν ἑαυτό σου καὶ ν' ἀντικρύζῃς μὲ κάποιον φόβον τὴν εὐνοια αὐτῆ ποὺ δὲν τὴν ἀξίζεις.

Δὲν πρέπει νὰ προσηλώνεσαι πολὺ στὴ διάθεση αὐτῆ τῆς ψυχῆς, ποὺ τὴν ἴδια στιγμή μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ στὸ ἀντίθετο.

Ἄμα ἔχῃς τὴν θεία χάρη, στοχάζου πόσο φτωχὸς κι ἄθλιος ἦσουν χωρὶς αὐτὴ.

Πρόσδος στὴν πνευματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι μόνο νὰ χαίρεται κανεὶς τὴν παρηγοριὰ ποὺ δίνει ἡ θεία χάρη, ἀλλὰ καὶ νὰ δέχεται μὲ ταπεινοφροσύνη,

αὐταπάρνηση καὶ καρτερικότητα τὴν στέρησή της—ἔτσι ποὺ νὰ μὴ παραμελῇ τὴ φροντίδα τῆς προσευχῆς καὶ νὰ μὴν ἀφίνη τ' ἀλλὰ καθημερινὰ πνευματικὰ καθήκοντά του.

Ἀντίθετα—στὴν περίπτωσιν αὐτῆ—πρέπει νὰ ἐνεργῇ κανεὶς ὅσο καλύτερα μπορεῖ, κατὰ τὴν φώτισή του, καὶ νὰ μὴ παραμελῇ τὸν ἑαυτό του, ἐπειδὴ αἰσθάνεται ψυχικὴ ξηρότητα καὶ πνευματικὴ ἀνησυχία. Εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ στίς μέρες τῆς δοκιμασίας χάνουν δλότελα τὴν ὑπομονή τους καὶ τὸ θάρρος τους. Μὴ ξεχνᾷς πὼς «οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁδὸς αὐτοῦ». Εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ Θεοῦ νὰ παρηγορήσῃ καὶ νὰ δώσῃ ἄμα θελήσῃ, ὅσο θελήσῃ, σ' ὅποιον θελήσῃ, ὅπως θελήσῃ, καθὼς τοῦ ἀρέσει κι ὄχι περισσότερο.

Σὲ μερικὸς ἀπερίσκεπτους αὐτὴ ἡ ἴδια ἢ χάρη τῆς εὐλό-

βειας ἔγινε ἀφορμὴ τοῦ χαμῶ των, γιατί πάσκισαν νὰ κίνουν πράγματα ποὺ ξεπερνοῦσαν τίς δυνάμεις τους, χωρὶς νὰ λαβαίνουν ὑπ' ὄψη τους τὴν ἀδυναμία τους, ὑπολογίζοντας μᾶλλον στὴν ὀρμητικότητα τῶν αἰσθημάτων τῆς καρδιάς τους παρά στὴν κρίση τοῦ λογικοῦ τους. Κι ἐπειδὴ μέσα στὴν ἔπαρσή τους ἐπιχειρήσανε νὰ φτάσουν ψηλότερα ἀπὸ κεῖ ποὺ τοὺς προώριζε ὁ Θεός, ἔχασαν γρήγορα τὴ χάρη.

Τοποθέτησαν τὴν κατοικία τους ψηλὰ στὸν οὐρανὸ καὶ ξαφνικὰ τοὺς εἶδε ὁ κόσμος φτωχοὺς καὶ περιφρονημένους μέσα σὲ μαύρη ἀθλιότητα. Καὶ τοῦτο γιὰ νὰ μάθουν, μὲ τὴν ταπείνωση καὶ τὴ στέρρηση, νὰ μὴν ἐπιχειροῦν νὰ πετοῦν μὲ τὰ δικά τους φτερά, ἀλλὰ νὰ καταφεύγουν στὰ δικά μου.

Ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι νέοι καὶ ἀπειροὶ στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ εὐκολὰ μπορεῖ νὰ παραπλανηθοῦν καὶ νὰ συντριβοῦν πά-

νω σὲ ξέρες, ἂν δὲ στέρξουν νὰ κυβερνηθοῦν ἀπὸ πρόσωπα συνετά. Κι ἂν, ἀντὶ νὰ ἐμπιστευθοῦν τὸν ἑαυτὸ τοὺς στὴν πείρα τῶν ἄλλων, ἀκολουθοῦν τὴ δική τους κρίση κι ἐπιμένουν στὰ δικά τους αἰσθήματα, τὸ ἀποτέλεσμα γι' αὐτοὺς θὰ ᾖναι ὀλέθριο. Εἶναι σπάνιο ἐκεῖνοι ποὺ αὐτονομίζονται σοφοὶ ν' ἀφήσουν μὲ ταπεινοφροσύνη νὰ ὀδηγηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Προτιμότερο νὰ ᾖχη κανεὶς περιορισμένες γνώσεις καὶ νὰ ᾖναι ταπεινός, παρά νὰ ξέρη πολλὰ καὶ νὰ ᾖχη μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

Καλύτερο τὸ λίγο, παρά τὸ πολύ, ἂν αὐτὸ θᾶφερνε μαζί του τὴν ὑπερηφάνεια σὲ κεῖνον ποὺ τὸ εἶχε.

Δὲν εἶναι φρόνιμος ἐκεῖνος ποὺ δίνεται ὀλόκληρος στὴ χάρη ξεχνώντας τὴν προηγούμενη πνευματικὴ του φτώχεια καὶ τὸν ἄγνὸ φόβο μὴ τυχὸν καὶ χάση τὴ χάρη ποὺ ἀπόχτησε.

Κι οὔτε εἶναι ὅσο πρέπει ἐ-

νάρετος και συνετός εκείνος που σε δύσκολες και σκληρές περιστάσεις χάνει δλότελα τὸ θάρρος του κι ἀφίνει νὰ τὸν σκοτίζουν στοχασμοὶ και αἰσθήματα ἀνάξια τῆς ἐμπιστοσύνης που πρέπει νὰ τρέφη σε μένα.

Ἐκεῖνος που νιώθει τὸν ἑαυτό του ἀσφαλισμένο σε καιρὸ εἰρήνης, συχνὰ κυριεύεται ἀπὸ φόβο και δειλία σε καιρὸ πολέμου.

Ἄν δὲν ἔτρεφες τόση πεποίθηση στὸν ἑαυτό σου, θὰ ἤξερες νὰ ᾽σαι ταπεινὸς και μετρημένος, θὰ μπορούσες νὰ κυβερνᾷς τις σκέψεις και τὰ αἰσθήματά σου και δὲ θ᾽πεφτες τόσο γρήγορα στὸν κίνδυνο και τὴν ἀμαρτία.

Εἶναι φρόνιμη πράξη νὰ στοχάζεσαι—ὅσο καιρὸ σε θερμαίνει ἢ εὐλόβεια—τι σε περιμένει ἅμα θὰ στερηθῆς τὸ φῶς. Κι ὅταν γίνῃ αὐτό, συλλογίζου πῶς τὸ φῶς μπορεί νὰ λάμψη πάλι γιὰ σενα και πῶς

σου τὸ στέρησα προσωρινὰ γιὰ δική μου δόξα και δική σου προφύλαξη.

Τέτοιου εἴδους δοκιμασίες εἶναι γιὰ σενα πολὺ πιὸ ὠφέλιμες, παρὰ ἂν ὅλα γίνονταν πάντα σύμφωνα με τὴν ἐπιθυμία σου. Ἐπειδὴ, γιὰ νὰ κρίνουμε τὸ μισθό, δὲν πρέπει νὰ κοιτάζουμε ἂν ἓνας ἔχη πολλές ὀπτασίες, εἴτε ἂν δοκιμάζῃ συχνὰ τὴ θεία παρηγοριά, ἂν ξέρῃ καλὰ τὰ κείμενα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, εἴτε ἂν κατέχῃ ἀνώτερο ἀξίωμα. Κεῖνο που πρέπει νὰ προσέχουμε εἶναι ἂν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς βασίζεται στὴν ἀληθινὴ ταπεινωσύνη κι ἂν πλημμυρίζεται ἀπὸ θεία ἀγάπη, ἂν ζητᾷ ὅλα πάντοτε κι ἀποκλειστικὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἂν ἔχει πεισθῆ γιὰ τὴ μηδαμινοτητά του, ἂν καταφρονῆ εἰλικρινὰ τὸν ἑαυτό του κι ἂν χαίρεται περισσότερο ἅμα οἱ ἄλλοι τὸν ταπεινώνουν και τὸν περιφρονοῦν, παρὰ ἅμα τὸν τιμοῦνε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

ΑΥΤΟΕΞΕΥΤΕΛΙΣΜΟΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΘΕΟ

«ΝΥΝ ΗΡΞΑΜΗΝ λαλήσαι πρὸς τὸν Κύριόν μου. Ἐγὼ δὲ εἶμι γῆ καὶ σποδός». Ἄν ὑπερτιμήσω τὸν ἑαυτὸ μου, ὑψώνεσαι ἀμέσως μπροστά μου, Κύριε. Οἱ ἀνομίες μου τότε μαρτυροῦν τὴν ἀλήθεια καὶ τίποτα δὲν μπορῶ ν' ἀντιτάξω.

Ἄν ἔμωσ ἐξευτελίσω τὸν ἑαυτὸ μου καὶ τὸν ἐξουθενώσω καὶ τὸν ἀπογυμνώσω ἀπὸ κάθε αὐταρέσκεια καὶ γίνω χῶμα, πού ἀπ' αὐτὸ πλάστηκα, τότε ἡ χάρη σου θὰ μὲ πλησιάσῃ καὶ τὸ φῶς σου θὰ φωτίσῃ τὴν καρδιά μου. Τότε ἡ αὐταρέσκειά μου, ἀκόμη κι ἡ πιὸ ἐλάχιστη πού θὰ μποροῦσα νὰ διατηρήσω, θὰ χαθῆ γιὰ πάντα μέσα στὸ χάος τῆς μηδαιμινότητάς μου. Κι ἐκεῖ θὰ μοῦ δείξῃς τὸν πραγματικὸ ἑαυτὸ μου, θὰ μοῦ ἀποκαλύψῃς τί εἶμαι, τί ἤμουν καὶ πού κατάντησα. Γιατί ἴμαι μηδὲν καὶ δὲν τὸ ἤξερα. Ἄμα μ' ἐγκατα-

λείπῃς τί εἶμαι; — Ἄδυναμία καὶ τίποτ' ἄλλο. Μ' ἀπὸ τῆ στιγμῆ πού θὰ ρίξῃς κι ἓνα βλέμμα σου πάνω μου, ἀμέσως γίνομαι ἰσχυρὸς καὶ νέα χαρὰ μὲ πλημμυρίζει.

Κι ἀληθινὰ θαυμάζω πῶς τόσο γρήγορα μ' ἐξύψωσες καὶ μὲ πόση καλωσύνη μὲ σκέπασες, ἐμένα πού τὸ ἴδιο μου τὸ βάρος μὲ σέρνει βίαια πρὸς τὰ γήϊνα.

Εἶναι ἡ ἀγάπη σου πού κάνει τοῦτο τὸ ἀνέλπιστο. Ἡ ἀγάπη σου πού μοῦ δίνεται χωρὶς ἀντάλλαγμα. Εἶναι αὐτὴ πού δὲν κουράζεται νὰ μὲ συντρέχῃ σ' ὅλες τὶς ἀνάγκες μου, πού μὲ προστατεύει ἀπὸ δεινούς κινδύνους καὶ πού ἀληθινὰ μὲ σώζει ἀπὸ ἀμέτρητα κακά. Γιατί ἀπὸ τὴν ἀμετρη φιλαυτία μου ἔχασα τὸν ἑαυτὸ μου· ζητώντας ὁμῶς σὲ κι ἀγαπώντας μόνο σὲ βρῆκα μαζί μὲ σένα καὶ τὸν ἑαυτὸ μου.

Κι ἡ ἀγάπη αὐτὴ μ' ἔκαμε νὰ νιώσω πιότερο τὴ μηδαμινότητά μου.

Θεέ μου στοργικέ, κάνεις γιὰ μένα περισσότερα ἀπ' ὅσα ἀξίζω κι ἀπ' ὅσα θὰ μπορούσα νὰ ἐλπίσω εἴτε νὰ σοῦ ζητήσω.

Ἄς εἶσαι εὐλογημένος, ὦ Θεέ μου, γιατί ἂν κι εἶμαι ἀνάξιος νὰ δεχτῶ καὶ τὴν παραμικρότερη χάρη ἀπὸ σένα,

ἡ ἄπειρη κι ἀνεξάντλητη ἀγάπη σου δὲν παύει νὰ κάνῃ, τὸ καλὸ ἀκόμη καὶ στοὺς ἀχάριστους καὶ σὲ κείνους ποὺ σ' ἀπαρνήθηκαν.

Ὁδήγησέ μας πάλι κοντά σου, γιὰ νὰ εἶμαστε εὐγνώμονες, ταπεινοὶ καὶ εἰλικρινᾶ εὐλαβικοί, ἐπειδὴ σὺ ὅσαι ἡ σωτηρία μας, ἡ δύναμή μας κι ἡ λύτρωσή μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΤΑ ΠΑΝΤΑ Ν' ΑΠΟΔΙΔΟΥΜΕ ΣΤΟ ΘΕΟ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ Ο ΥΣΤΑΤΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΜΑΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ:—Τέκνο μου, ἐγὼ πρέπει νὰ εἶμαι ὁ ὑπέρτατος καὶ τελικὸς σκοπὸς σου, ἂν ἀληθινὰ θεὸς νὰ εὐτυχήσης.

Μονάχα ἔτσι θὰ ἐξαχνισθοῦν τὰ αἰσθήματά σου ποὺ τόσο συχνὰ ἐξευτελίζεις στρέφοντάς τα πρὸς τὸν ἑαυτὸ σου καὶ τὰ δημιουργήματα. Ἐπειδὴ ζητώντας τὸν ἑαυτὸ σου σὲ κάτι, βυθίζεσαι ἀνάμεσα στὸ μαρασμὸ καὶ τὴν ξηρότητα. Γιὰ τὸ

λόγο αὐτὸ πρέπει ν' ἀποδίδῃς τὰ πάντα σὲ μένα, ἀφοῦ ἐγὼ σοῦ ἔδωσα τὰ πάντα.

Τὸ κάθε ἀγαθὸ πηγάζει ἀπὸ τὸ ὑπέρτατο ἀγαθὸ καὶ γιὰ τοῦτο πρέπει τὰ πάντα νὰ ξαναγυρίσουν πίσω στὴν ἀρχή τους—σὲ μένα.

Ἀπὸ μένα—σὰν ἀπὸ πηγῆ ἀστείρευτη—μικροὶ καὶ μεγάλοι, πλούσιοι καὶ φτωχοὶ ἀντλοῦνε τὸ νερὸ τῆς ζωῆς κι ὁ

σοι θεληματικὰ κι ἐγκάρδια
μὲ ὑπηρετοῦν θὰ πάρουν χάρη
γιὰ χάρη.

Ἐκεῖνος ὥστόσο πού θὰ ἐ-
πιδιώξη νὰ δοξαστῇ μακριὰ
ἀπὸ μένα ἢ πού θὰ θελήσῃ νὰ
βρῇ τὴν εὐτυχία του σὲ ἀγαθὸ
ἄλλο ἀπὸ μέ, δὲ θὰ βρῇ χαρὰ
ἀληθινὴ καὶ στέρεη κι ἡ καρ-
διά του θλιμένη κι ἀνήσυχη
πάντα θ' ἀγωνιᾷ.

Εἶναι λοιπὸν γι' αὐτὸ πού
δὲν πρέπει κανένα καλὸ ν' ἀ-
ποδίδῃς στὸν ἑαυτὸ σου κι
οὔτε στοὺς ἴδιους τοὺς ἄλλους
τίς ἀρετὲς πού τυχὸν ἔχουν,
μὰ ἀπόδιδέ τα ὅλα στὸ Θεό,
πού χωρὶς αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος
δὲν μπορεῖ νὰ ἔχῃ τίποτα.

Ἐγὼ εἶμαι πού σοῦ χορὴ
γῆσα τὰ πάντα καὶ θέλω τὰ

πάντα νὰ μοῦ ἀνταποδώσῃς εὐ-
γνωμονώντας με ἀκριβοδίκαία.
Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια πού
σκορπίζει τὴ ματαιοδοξία.

Ἐκεῖ ὅπου εἰσχωροῦν ἡ εὐ-
ράνια χάρη κι ἡ ἀληθινὴ ἀ-
γάπη δὲν ὑπάρχει θέση γιὰ τὴ
φιλαυτία καὶ τὸ φθόνου πού κα-
τατρώγουν τὴν καρδιά. Γιατί
ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὑποτάσσει
τὰ πάντα καὶ πληθαίνει ὅλες
τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς.

Ἄν σκέπτεσαι φρόνιμα, θὰ
χαίρῃς μόνο κοντά μου καὶ δὲ
θὰ ἐλπίζῃς παρὰ μόνο σὲ μέ-
να, ἐπειδὴ κανένας δὲν εἶναι
ἀγαθός, παρὰ μονάχα ὁ Θεός
καὶ σ' αὐτὸν ἀξίζει κάθε εὐλο-
λογία κι ἔπαινος γιὰ ὅλα, πά-
νω ἀπ' ὅλα καὶ παντοτινά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΕΙΝΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟ ΝΑ ΥΠΗΡΕΤΗ ΚΑΝΕΙΣ ΤΟ ΘΕΟ ΚΑΙ ΝΑ ΠΕΡΙΦΡΟΝΗ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

ΘΑ ΣΟΥ μιλήσω πάλι, Κύ-
ριε, καὶ δὲ θὰ σιωπάσω. Θὰ
πῶ στὸ Θεό μου, τὸν Κύριό
μου καὶ τὸ Βασιλέα μου, πού

βρίσκεται ψηλὰ στὸν οὐρανὸ :
«Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρη-
στότητός σου, Κύριε, ἧς ἔ-
κρυψας τοῖς φοβουμένοις σε».

Τί είναι ὡστόσο γιά κείνους
ποῦ σ' ἀγαποῦν καί γιά ἑσους
οὐ ὑπηρετοῦν μέ ἀφοσίωση ;

Ἀληθινά εἶναι ἀνέκφραστη
ἡ εὐφροσύνη ποῦ πλημμυρίζει
κείνους ποῦ σ' ἀγαποῦν, ἅμα ἡ
ψυχή τους ὑψώνεται μέ τή με-
λέτη τῶν θείων.

Σέ μένα ἔδειξες τήν τρυφε-
ρότητα τῆς ἀγάπης σου κυ-
ρίως μ' αὐτά : μέ δημιουργη-
σες ἀπό τὸ μηδέν· περιπλα-
νιόμουν μακριά σου καί μέ
κάλεσες κοντά σου νά σέ ὑ-
πηρετῶ· μέ πρόσταξες νά σέ ἀ-
γαπῶ.

Ὡ ἀστείρευτη πηγὴ ἀγά-
πης, τί νά ποῦν τὰ χεῖλη μου
γιά σέ ; Πῶς μπορῶ νά σέ ξε-
χάσω, ἀφοῦ σὺ καταδέχτηκες
νά μέ θυμηθῆς τῇ στιγμῇ ποῦ
ἐξαντλημένος καί μαραμένος
ἐγερνα πρὸς τὸ θάνατο ;

Ἡ εὐεπλαχνία σου ξεπέρασε
κάθε δυνατὴ προσδοκία καί
φανέρωσε στὸ δοῦλο σου τὴν
χάρη σου καί τὴν ἀγάπη σου
πολὺ περισσότερο ἀπ' ἄλλο τὸ
ἄξιζε.

Τί νά σοῦ ἀνταποδώσω γιά
τὴν εὐμένειά σου αὐτή ; Ἐ-
πειδὴ δὲν εἶναι στὸν καθένα ν'
ἀφίνη τὰ πάντα, ν' ἀποτραβιέ-
ται ἀπὸ τὸν κόσμο καί νά ζῆ
βίο μοναστικό.

Εἶναι μήπως μεγάλο πρᾶγμα
νά σέ ὑπηρετῶ, τῇ στιγμῇ ποῦ
κάθε πλάσμα ἔχει χρέος νά τὸ
κάνη ;

Τὸ νά σέ ὑπηρετῶ δὲ μοῦ
φαίνεται σπουδαῖο. Κεῖνο ποῦ
βλέπω μεγάλο κι ὑπέροχο εἶ-
ναι πῶς καταδέχεσαι νά σέ ὑ-
πηρετῶ ἐγώ, ἓνα πλάσμα φτω-
χὸ κι ἀνάξιο καί νά μέ δεχτῆς
ἀνάμεσα στοὺς ἀγαπητοὺς σου
δούλους.

Ὅσα ἔχω κι ὅ,τι μπορῶ νά
κάμω καί νά δώσω γιά νά σέ
ὑπηρετήσω εἶναι δικά σου.

Καί ὅμως παίρνοντας τὴν
δική μου θέση, σὺ μέ ὑπηρε-
τεῖς περισσότερο ἀπ' ἄλλο ὑπη-
ρετῶ ἐγώ σένα. Νά—ὁ οὐρα-
νὸς κι ἡ γῆ, ποῦ δημιουργη-
σες γιά τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀν-
θρώπου, ἀπλώνονται μπροστὰ
σου καί καθεμέρα ἐκτελοῦν ἐ-

κείνα πού τούς ἔχεις προστάξει.

Κι αὐτό εἶναι ἐλάχιστο, ἀφοῦ καί τούς Ἀγγέλους ἀκόμη ἔβαλες στήν ὑπηρεσία τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκεῖνο ὁμῶς πού ὑπερέχει ἀπ' ὅλα εἶναι πῶς εὐαρεστήθηκες σὺ ὁ ἴδιος νά ὑπηρετήσης τόν ἀνθρώπο καί πῶς ὑποσχέθηκες νά τοῦ δοθῆς. Τί νά σοῦ ἀνταποδώσω γιά τ' ἀμέτρητα τοῦτα ἀγαθά ;

ὦ ἀν μοῦ ἦταν δυνατὸ νά σέ ὑπηρετῶ ὅλες τίς μέρες τῆς ζωῆς μου ! Ἄν μποροῦσα καί μιὰ μονάχα μέρα νά σέ ὑπηρετήσω ὅπως τὸ ἀξίζεις ! Ἐπειδή, ἀληθινά, εἶσαι ἀξίος γιά κάθε λατρεία, ἀξίος γιά κάθε τιμὴ καί γιά κάθε αἰώνιο ὕμνο.

Ἀληθινά σὺ εἶσαι ὁ Κύριός μου κι εἶμαι ὁ ταπεινὸς δοῦλος, πού ἔχω χρέος νά σέ ὑπηρετῶ μὲ ὅλες μου τίς δυνάμεις καί ποτέ νά μὴν ἀποκάμω νά σ' ἐπαινῶ. Αὐτό εἶναι πού ἐπιθυμῶ, αὐτό μόνο θέλω

κι ὁ,τι μοῦ λείπει εὐδόκησε νά τὸ συμπληρώσης.

Εἶναι μεγάλη δόξα καί ὑψηλὴ τιμὴ νά σοῦ προσφέρῃ κανεὶς τίς ὑπηρεσίες του καί νά περιφρονῇ τὰ πάντα πρὸς χάρη σου. Ἐπειδὴ θά ἔχου μεγάλη χάρη ὅλοι ἐκεῖνοι πού θεληματικὰ ὑποτάσσονται στὸν ἀγιώτατο ζυγὸ σου.

Θά νιώσουν τὴ γλυκεῖα παρηγοριὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅλοι ἐκεῖνοι πού γιά τὴν ἀγάπη σου ἀρνήθηκαν κάθε κοσμικὴ ἀπόλαυση. Θά δοκιμάσουν μεγάλη πνευματικὴ ἐλευθερία ἐκεῖνοι πού γιά τὴ δόξα τοῦ ὀνόματός σου θ' ἀκολούθησουν τὸ στενὸ δρόμο παραμελώντας κάθε κοσμικὴ μέριμνα.

ὦ ! ἀξιγάπητη καί γλυκύτατη ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ, πού σέ σένα βρίσκει ὁ ἀνθρώπος τὴν πραγματικὴ λύτρωση καί ἀγιότητα.

ὦ ! ἀγία ὑποταγὴ τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς πού κάνεις τόν ἀνθρώπο ἀρεστὸ στὸ Θεό,

λουθῆς ἀμέσως κάθε συναίσθημα πού σοῦ φαίνεται καλό.

Εἶναι σκόπιμο νά συγκρατῆς κάποτε ἀκόμη καί τόν ἀγιώτερο ζῆλο καί τίς καλύτερες διαθέσεις ἀπό φόβο μή σοῦ δημιουργήσουν περισπασμούς καί σκορπίσουν τή σκέψη σου ἤ μή τυχόν κι ἀκολουθώντας τίς ἀπερίσκεπτα σκανδαλίσεις τούς ἄλλους εἶτε ἀκόμη μή, ἐξ αἰτίας τῆς ἀντίδρασης τῶν ἄλλων πέσης σέ ταραχή κι ἀπογοήτευση.

Θά χρειασθῆ ἀκόμη, καμιά φορά, νά μεταχειριστῆς βία

καί ν' ἀντισταθῆς μέ πείσμα ἐνάντια στίς ἐπιθυμίες τοῦ σαρκικοῦ ἐγώ σου, χωρίς νά ἐξετάζης τί τοῦ ἀρέσει ἢ τί δέν τοῦ ἀρέσει. Θά χρειασθῆ νά ὑποτάξης μέ κάθε τρόπο τή σάρκα σέ πνεῦμα—ἀκόμη καί ἀκούσιά της.

Ἀνάγκη ἡ σάρκα νά καταπιεσθῆ καί νά μοχθήσῃ ὥσπου —ἔτοιμη πιά— νά βρίσκῃ ἀρκετό τὸ ἐλάχιστο, νά προτιμᾷ τή λιτότητα καί τήν ἀπλότητα καί νά μή παραπονιέται γιά τίποτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Ἡ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΟΜΟΝΗΣ ΚΙ Ἡ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΠΑΘΗ

—ΚΥΡΙΕ ΚΑΙ ΘΕΕ ΜΟΥ, βλέπω πόσο ἀναγκαία μοῦ εἶναι ἡ ὑπομονή, ἀφοῦ ἡ ζωὴ εἶναι γεμάτη ἐναντιότητες. "Ὅ,τι κι ἂν κάνω γιά νά ζῶ σέ εἰρήνη, ὁ ἀγῶνας κι ὁ πόνος ταραξοῦν τή ζωή μου.

ΧΡΙΣΤΟΣ : — "Ἔτσι εἶναι,

τέκνο μου. Μά δέ θέλω νά ζητήσῃς μιὰ τέτοια εἰρήνη—πού νά μὴν ἔχῃς οὔτε πειρασμούς νά καταπολεμήσῃς κι οὔτε ἀπὸ ἐναντιότητες νά ὑποφέρῃς.

Πίστευε, ἐξαντιθέτου, πῶς τότε μονάχα θά βρῆς τήν εἰρήνη, ἅμα ἀσκηθῆς σέ τὸν πόνο

και δοκιμαστῆς με σκληρῆς ἀντιθέσεις.

Ἄν λές τώρα πῶς δὲν μπορεῖς νὰ ὑποφέρης σὲ τόσα βόσανα, πῶς θὰ μπορέσης τότε νὰ βραστήξης τὴν τιμωρία τοῦ Καθαρηρίου ;

Γιὰ νὰ γλυτώσης λοιπὸν ἀπὸ τὴν αἰώνια τιμωρία προσπάθησε—γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ— νὰ ὑποφέρης με ὑπομονὴ τὰ τωρινὰ δεινὰ. Ἡ νομίζεις πῶς ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν «κατὰ κόσμον» ὑποφέρουν λιγώτερο εἴτε και καθόλου ; Ἄνθρωπο ποὺ νὰ μὴν ὑποφέρῃ δὲ θὰ βρῆς και ἂν ἀκόμη τὸν γυρέψης ἀνάμεσα σὲ κείνους ποὺ ζοῦνε μέσα στὴν πιὸ μεγάλη χλιδὴ και πολυτέλεια.

Ἄλλὰ, θὰ πῆς, αὐτοὶ ἔχουν ἄφθονα ὄλα τ' ἀγαθὰ, κάνουν ὄλες τίς ἐπιθυμίες τους και ἔτσι στενοχωριοῦνται ἐλάχιστα.

Ἔστω—ἀ, ἔχουν ὄ,τι ἐπιθυμῆσουν. Γιὰ πόσο καιρὸ ὄμως θὰ τὸ ἔχουν ;

Πρόσεξε τοὺς εὐτυχισμένους τοῦ καιροῦ ποὺ διαλύονται σὰν

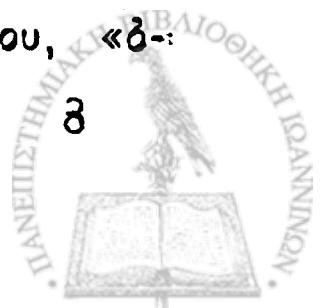
κάπνους και ποὺ δὲν τοὺς ἀπομένει οὔτε καν μιὰ μικρὴ ἀνάμνηση ἀπὸ τὴν περασμένη τους εὐτυχία.

Ἄλλ' ἀκόμη και στὸ διάστημα τῆς ζωῆς τους δὲ χαίρονταν τ' ἀγαθὰ τους χωρὶς πίκρα, χωρὶς πλήξη και δίχως φόβο.

Και τοῦτο ἐπειδὴ συχνὰ ἐκεῖ ποὺ περίμεναν νὰ βροῦν χαρὰ, βρῆκαν τιμωρία και λύπη. Και πολὺ σωστά· γιατί εἶναι δίκαιο ἢ πίκρα και ἢ ἀτίμωση νὰ συνοδεύουν τίς τέρψεις ποὺ ἀναζητήθηκαν στὴν ἀκόλαστη ζωῆ.

ὦ ! πόσο πρόσκαιρες εἶναι ὄλες αὐτὲς οἱ τέρψεις ! Πόσο ψεύτικες, ἐγκληματικὲς και ἀτιμωτικὲς ! Ὅσο οἱ δυστυχισμένοι αὐτοὶ ἄνθρωποι εἶναι σὲ τέτοιο βαθμὸ τυφλωμένοι ποὺ δὲν τὸ καταλαβαίνουν. Και σὰν ἀναίσθητα κτήνη σπρώχνουν τὴν ψυχὴ τους στὸν κίνδυνο τοῦ χαμοῦ, γιὰ μερικὲς ἄθλιες χαρὲς τῆς φθαρτῆς αὐτῆς ζωῆς.

Σὺ λοιπὸν, τέκνο μου, «ὄ-

πίσω τῶν ἐπιθυμιῶν σου μὴ πορεύου, καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου κωλύου. Κατατρύφησον τοῦ Κυρίου καὶ δώσει σοὶ τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου». Ἐάν θές νὰ δοκιμάσης ἀληθινὴ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, ἕνας τρόπος ὑπάρχει : νὰ περιφρονῆς τὰ ἐγκόσμια καὶ ν' ἀποφεύγης κάθε γήϊνη χαρὰ. Τότε θὰ σ' εὐλογῆσω καὶ θὰ σοῦ δώσω ἄφθονη τὴν ἀνεξάντλητη παρηγοριὰ μου.

Ὅσο περισσότερο ἀποφεύγεις τὴν παρηγοριὰ πού βρῖσκει κανεὶς στὰ πλάσματα, τόσο πιὸ γλυκεῖα καὶ ἰσχυρότερη θὰ εἶναι ἡ παρηγοριὰ πού θὰ βρῆς σὲ μένα.

Γιὰ νὰ χαρῆς ὁμοίως τὴν παρηγοριὰ μου χρειάζεται πρὶν νὰ δοκιμαστῆς, νὰ κοπιᾷσης καὶ ν' ἀγωνιστῆς. Σὲ τοῦτο τὸν ἀγῶνα θὰ σοῦ ἀντισταθοῦν κακὲς συνήθειες, πού μπορεῖς ὥστόσο νὰ τίς κερτικηθῆς μ' ἄλλες καλύτερες. Ἡ σάρκα στὴν ἀρχὴ θὰ γογγύσῃ. Ἀλλὰ θὰ τὴν ὑποτάξῃς μὲ τὴ ζέση τοῦ πνεύματος. Ὁ «παλαιὸς ὄφις» θὰ σὲ βάζῃ σὲ πειρασμὸ καὶ σὲ ταραχὴ, μὰ μὲ τὴν προσευχὴ θὰ κατορθώσῃς νὰ τὸν τρέπῃς σὲ φυγὴ καὶ μὲ τὴ χρήσιμη ἐργασία σου θὰ κατορθώσῃς νὰ τοῦ ἴχῃς πάντα κλειστὴ τὴν πόρτα τῆς ψυχῆς σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Ἡ ΤΑΠΕΙΝΗ ΥΠΑΚΟΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΣ : —Τέκνο μου, κείνος πού ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξαιρέσῃ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸ χρέος τῆς ὑπακοῆς, τὸν ἐξαιρεῖ καὶ ἀπὸ τὸ δῶρο τῆς θείας

χάρης καὶ κείνος πού ζητᾷ τὸ ἰδιαίτερο χάνει καὶ τὸ κοινό.

Ὅποιος δὲν ὑπακούει θεληματικὰ καὶ μ' εὐχαρίστηση τὸν ἀνώτερό του, δείχνει πὼς

δὲν κατάφερε ἀκόμη νὰ ὑποτάξῃ ἐντελῶς τὸ σαρκικὸ ἑαυτοῦ, ποὺ συχνὰ δυσφορεῖ κι ἐπαναστατεῖ.

Μάθε λοιπὸν νὰ ὑπακούης εὐθύς στοὺς ἀνωτέρους σου, ἂν θῆς νὰ ὑποτάσσεται σὲ σένα ἢ σάρκα—ἐπειδὴ θὰ νικήσης γρηγορώτερα τὸν ἐξωτερικὸ ἐχθρό, ἂν εἶσαι λυτρωμένος ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ πάλη.

Τρομερώτερος καὶ πιὸ ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς γιὰ τὴν ψυχὴ σου γίνεται ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός σου, ἅμα τὸ πνεῦμα κι ἡ σάρκα σου δὲν ὁμοιοῦν.

Πρέπει νὰ μάθῃς νὰ περιφρονῆς ἀληθινὰ τὸν ἑαυτό σου, ἂν θῆς νὰ κυριαρχῆς πάνω στὴ σάρκα.

Ἡ ὑπέρμετρη ἀγάπη, ποὺ ἐξακολουθεῖς νὰ αἰσθάνεσαι γιὰ τὸν ἑαυτό σου, σὲ κάνει δισταχτικὸ νὰ ἐγκαταλειφθῆς ἀνεπιφύλαχτα στὴ θέληση τῶν ἄλλων. Σοῦ χρειάζεται μήπως μεγάλη προσπάθεια—σὺ ποὺ εἶσαι χῶμα καὶ μηδὲν—νὰ ὑποτάξῃς τὸν ἑαυτό σου στὸν

ἄνθρωπο γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἐγὼ ὁ Παντοδύναμος καὶ Ὑψιστος ποὺ ἐδημιούργησα τὰ πάντα ἀπὸ τὸ τίποτα, ὑποτάχθηκα ταπεινὰ σ' αὐτὸν γιὰ χάρη δική σου ;

Ἔγινα ὁ πιὸ ταπεινὸς κι ὁ τελευταῖος ὄλων γιὰ νὰ σὲ μάθω μὲ τὴ δική μου ταπείνωση νὰ νικᾷς τὴν ὑπερηφάνειά σου.

Σκόνη, μάθε νὰ ὑπακούης ! Μάθε νὰ ταπεινώνεσαι—χῶμα καὶ πηλὸ—καὶ ν' ἀφίνης νὰ σὲ πατοῦν οἱ ἄλλοι. Μάθε νὰ σπᾶς τὴ θέλησή σου, συνήθισε στὴν πρέθυμῃ ὑποταγῇ καὶ μὴν ἀφίνης οὔτε τὸ ἐλάχιστο συναίσθημα ὑπερηφάνειας νὰ φυτρώνῃ μέσα σου, μὰ ἐκμηδενίζε τὸν ἑαυτό σου καὶ χαμηλώνέ τον τόσο, ποὺ ὄλοι νὰ μποροῦν καὶ νὰ σὲ πατοῦν σὰν τὴ λάσπη τῶν δημόσιων δρόμων.

Τί ἔχεις τιποτένιο πλάσμα καὶ παρκαπονιέσαι ;

Ἄνθρωπε ἀμαρτωλὲ καὶ ντροπιασμένε, τί μπορεῖς ν' ἀποκριθῆς σὲ κείνους ποὺ σὲ

κάτηγόρουν, τὴ στιγμὴ ποὺ σὺ τόσες φορές τόλμησες νὰ προσβάλῃς τὸ Θεὸ καὶ νὰ γίνῃς ἄλλες τόσες φορές ἄξιος παντοτινῆς τιμωρίας ; Ὡστόσο ἡ καλωσύνη μου σὲ σπλαχνίστηκε, γιατί ἡ ψυχὴ σου εἶναι πολύτιμη γιὰ μένα. Δὲ σ' ἐγ-

κατέλειψα γιὰ νὰ μπορέσης νὰ γνωρίσης τὴν ἀγάπη μου καὶ νὰ μὴν ξεχάσης τὰ τόσα καλὰ ποὺ εἶδες ἀπὸ μένα κι ἀκόμη γιὰ νὰ μπορῆς νά 'σαι πάντα ἔτοιμος νὰ ὑποταχθῆς, νὰ ταπεινωθῆς καὶ νὰ ὑποφέρῃς καρτερικὰ τὴν περιφρόνηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΕΛΕΤΟΥΜΕ ΤΙΣ ΚΡΥΦΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ,
ΩΣΤΕ ΝΑ ΜΗ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΥΟΜΑΣΤΕ ΓΙΑ ΤΑ ΚΑΛΑ ΜΑΣ ΕΡΓΑ

ΒΡΟΝΤΑΣ πάνω μου τίς κρίσεις σου, Κύριε, καὶ τρέμω σύγκορμος ἀπὸ φόβου κι ἡ ψυχὴ μου συγκλονίζεται ἀπὸ τὰ βάθη της. Στέκομαι κατάπληχτος καὶ στοχάζομαι τὰ λόγια τοῦ Ἰώβ: ὁ οὐρανὸς δὲν εἶναι καθαρὸς γιὰ σένα.

Ἄν οἱ ἄγγελοί σου δὲ βρῆκαν ἔλεος γιὰ τὴν κακία τους, τί θὰ γίνῃ μὲ μένα ;

«Οἱ ἀστέρες τοῦ Οὐρανοῦ ἔπεσαν εἰς τὴν γῆν» κι ἐγὼ ποὺ εἶμαι χῶμα τί πρέπει νὰ περιμένω ;

Ἄνθρωποι, ποὺ τὰ ἔργα τους φάνταζαν θαυμαστά, ξέπεσαν τόσο χαμηλά, ὅσο ὁ καθένας μπορεῖ νὰ ξεπέση κι εἶδα ἄλλους ποὺ ἐνῶ τρέφονταν πρὶν μὲ τὸν Ἄρτο τῶν Ἀγγέλων, νὰ χορταίνουν τώρα τρώγοντας μ' εὐχαρίστηση ὄσπρια καὶ οἱ χοῖροι.

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀγιωσύνη, Κύριε, ἂν ἀποτραβήξῃς τὸ χέρι σου. Καμιὰ σοφία δὲν ὠφελεῖ, ἂν σταματήσης νὰ τὴν καθοδηγῆς. Καμιὰ δύναμη δὲν μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ, ἂν πάψῃς

νά τὴν ὑποστηρίξης. Καμία ἀ-
 γνότητα δὲν εἶναι σίγουρη, ἀν
 δὲν τὴν προσχευῆς. Καμία
 ἐπαγρύπνηση πάνω στὸν ἑαυτό
 μας δὲν ὠφελεῖ, ἀν σὺ δὲ μᾶς
 ἐπιτηρῆς. Ἄφημένοι σὺς δικές
 μας δυνάμεις καταποντιζόμαστε
 καὶ χανόμαστε. "Όταν ὁμως σὺ
 ἔρχεσαι σὲ μᾶς ὀρθωνόμαστε καὶ
 ζοῦμε. Καὶ τοῦτο γιὰτι εἶμα-
 στε ἀδέδαιτοι καὶ σὺ μᾶς στε-
 ρεώνεις· γιὰτι εἶμαστε ψυχροὶ
 καὶ σὺ μᾶς θερμαίνεις.

Πόσο ταπεινὴ καὶ μικρὴ ἰ-
 δέα πρέπει νὰ ἔχω γιὰ τὸν ἑ-
 αυτό μου! Πόσο λίγο πρέπει
 νὰ ἐκτιμῶ ὅ,τι καλὸ νομίζω
 πῶς ἔχω. Πόσο πρέπει νὰ ὑ-
 ποτάσσομαι μὲ ταπεινωσύνῃ,
 Κύριε, μπροστὰ σὺς ἀνεξερεύ-
 νητες κρίσεις σου, ἀφοῦ μέσα
 σ' αὐτὲς χάνομαι σὰ μέσα σὲ
 ἄβυσσο κι ἀφοῦ τὸ βλέπω πῶς
 εἶμαι μηδὲν καὶ τίποτα περισ-
 σότερο ἀπὸ μηδέν.

Ἔβλαβος ἀμέτρητο! Ἔπέ-
 λαγος χωρὶς ἄκρη ποῦ τίποτα
 ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου δὲ βρίσκω
 σ' αὐτὸ καὶ ποῦ χάνομαι σὰν

ἕνα τίποτα μέσα στὴν ἀπεραν-
 τосύνη του. Πῶς νὰ δικαιωθῆ
 ἡ ματαιοδοξία μου καὶ ποῦ νὰ
 στηριχθῆ ἡ ἔπαρσή μου γιὰ
 τὴν ἀρετὴ μου; Κάθε ματαιο-
 δοξία μου καταποντίσθηκε στὸ
 βάθος τῶν κρίσεών σου γιὰ μέ-
 να. Τί εἶναι ἡ κάθε σάρκα μπρο-
 στὰ σὲ σένα; Μπορεῖ τάχατες
 ὁ πηλὸς νὰ καυχηθῆ μπροστὰ
 σὲ κεῖνον ποῦ τὸν ἔπλασε;

Πῶς μπορεῖ κείνος, ποῦ ἡ
 καρδιά του εἶναι ὑποταγμένη
 στὸ Θεό, νὰ ὑπερηφάνευθῆ γιὰ
 μάταιους ἐπαίνους;

Ἐολόκληρος ὁ κόσμος δὲ θὰ
 μποροῦσε νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ αἰ-
 σθημα τῆς ὑπερηφάνειας σὲ
 κείνον ποῦ ἡ Ἀλήθεια ἔχει
 καθυποτάξει στὴν ἐπιρροή της
 καὶ ποτὲ κείνος ποῦ ἔχει στη-
 ρίξει τίς ἐλπίδες του στὸ Θεό
 δὲ θὰ συγκινηθῆ ἀπὸ τοὺς ἐ-
 παίνους τῶν ἀνθρώπων. Γιὰτι
 αὐτοὶ ποῦ μεγαλορρημονοῦν
 εἶναι μηδὲν καὶ θὰ περάσουν
 μαζὶ μὲ τὸ θόρυβο τῶν λόγων
 τους. Μὰ ἡ ἀλήθεια τοῦ Κυ-
 ρίου θὰ μείνῃ στὸν αἰῶνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΜΕ ΚΑΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ,
ΑΜΑ ΓΕΝΝΙΕΤΑΙ ΜΕΣΑ ΜΑΣ ΚΑΠΟΙΑ ΕΠΙΘΥΜΙΑ

ΧΡΙΣΤΟΣ : — Τέκνο μου, λέγε για καθετί : — «Κύριε, ἄς γίνῃ σύμφωνα με τὸ θέλημά σου. Κύριε, ἄς γίνῃ, ἂν θά 'ναι για τὴ δόξα τοῦ ὀνόματός σου. "Αν βλέπῃς πὼς θά 'ναι για τὸ καλό μου, ἂν νομίζῃς πὼς θὰ με ὠφελήσῃ, χορήγησέ μου το για νὰ τὸ χρησιμοποιήσω πρὸς δόξα σου. Μ' ἂν κείνο πὸ ζῆτῶ θὰ με βλάβῃ ἢ δὲ θὰ συντελέσῃ στή σωτηρία τῆς ψυχῆς μου, ἀπομάκρυνε ἀπὸ μένα τὴν ἐπιθυμία αὐτή. Γιατί κάθε ἐπιθυμία, πὸν μπορεῖ νὰ φαίνεται σὶδὸν ἄνθρωπο καλὴ καὶ λογική, δὲν προέρχεται πάντα ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

Εἶναι δύσκολο νὰ ξεχωρίζῃ κανεὶς με βεβαιότητα, ἂν εἶναι τὸ ἀγαθὸ ἢ τὸ πονηρὸ πνεῦμα πὸν τοῦ ἐμπνέει τούτῃ ἢ ἐκείνῃ τὴν ἐπιθυμία· εἴτε ἀκόμη ἂν κάτι πὸν ἐπιθυμεῖ τὸ θέλει με δική του πραγματικὰ βούληση.

Πολλοί, πὸν πίστεψαν στήν ἀρχὴ πὼς τοὺς ὠδηγοῦσε πνεῦμα ἀγαθὸ, βγῆκαν σὶ τὸ τέλος γελασμένοι.

"Ετσι, καθετί ἐπιθυμητὸ ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου πρέπει νὰ τὸ θέλῃς καὶ νὰ τὸ ζῆτᾷς πάντα με ταπεινὴ καρδιά καὶ πάνω ἀπ' ὄλα με αὐταπάρνηση ἐγκαταλείποντας τὸν ἑαυτό σου σὲ μένα καὶ λέγοντας : «—Κύριε, σὺ ξέρεις ποῖο εἶναι τὸ καλύτερο για μένα. "Ας γίνῃ λοιπὸν τοῦτο ἢ ἐκείνο σύμφωνα με τὸ θέλημά σου. Δώσε μου ὅ,τι θέλεις, κι ὅταν τὸ θέλῃς. Μεταχειρίσου με ὅπως σοῦ ἀρέσει κι ὅπως σὺ νομίζεις καλύτερα καὶ για τὴ μεγαλύτερή σου δόξα.

Βάλε με ὅπου θέλεις καὶ χρησιμοποίησέ με καθὼς σοῦ ἀρέσει. Ἀφίνομαι σὰ χέρια σου. Πύρισέ με καὶ ξαναγύρισέ με κατὰ τὴ θέλησή σου.

Εἶμαι ὀλόκληρος στή διά-

θεσὴ σου, ἔτοιμος γιὰ ὅλα,
ἀφοῦ μιὰ εἶναι ἡ ἐπιθυμία μου:
νὰ ζῶ ὄχι γιὰ μένα, ἀλλὰ ἀ-
ποκλειστικὰ γιὰ σέ· καὶ θὰ λο-

γιζόμενον εὐτυχισμένος, ἂν μπο-
ροῦσα νὰ τὸ κάμω ἄξια καὶ
τέλεια.

Δ Ε Η Σ Η

ΓΙΑ ΝΑ ΖΗΤΗΣΗΣ ΤΗ ΧΑΡΗ ΑΠΟ ΤΟ ΘΕΟ
ΝΑ ΜΠΟΡΗΣ ΝΑ ΚΑΝΗΣ ΤΟ ΘΕΛΗΜΑ ΤΟΥ

Ἀξιωσε με, εὐσπλαχνικὲ Ἰησοῦ,
νὰ ᾿ναι ἡ χάρη σου μαζί μου, νὰ
μέ συντρέχη καὶ νὰ μένη μαζί μου
παντοτινὰ.

Κάμε νὰ ἐπιθυμῶ καὶ νὰ θέλω
ὅ,τι σοῦ ἀρέσει κι ὅ,τι σ' εὐχαρι-
στεῖ περισσότερο.

Τὸ θέλημά σου ἄς εἶναι καὶ δι-
κό μου θέλημα, καὶ τὸ δικό μου
θέλημα ἄς ἀκολουθῇ τὸ δικό σου
κι ἄς εἶναι πάντα καὶ σὲ ὅλα σύμ-
φωνο μ' αὐτό.

Ἐνωμένος μαζί σου ἄς ἐπιθυμῶ
κεῖνο πού σὺ ἐπιθυμεῖς κι ἄς μὴ
θελήσω ποτέ ὅ,τι σὺ δὲ θέλεις.

Δῶσε μου τὴ χάρη νὰ πεθάνω

γιὰ ὅλα τὰ ἐγκόσμια πράγματα,
ν' ἀγαπῶ νὰ μέ περιφρονοῦν καὶ
γιὰ δική σου χάρη νὰ μένω ἄγνω-
στος μέσα στὸν κόσμο.

Πάνω ἀπὸ καθετὶ ἄλλο πού μπο-
ρῶ νὰ ἐπιθυμῶ, δῶσε μου τὴ
χάρη νὰ βρῶσκω τὴν ἀνάπαυση
κοντὰ σου κι ἡ καρδιά μου νὰ βρι-
σκη τὴν εἰρήνη μοναχὰ σὲ σένα.

Σύ'σαι ἡ πραγματικὴ εἰρήνη τῆς
καρδιάς μου, οὐ ἡ μοναδική της ἀ-
νάπαυση. Μακριὰ ἀπὸ σένα τὰ
πάντα μέ βαραίνουν καὶ μέ ἀνησυ-
χοῦν. «Ἐν τῇ εἰρήνῃ ταύτη»—σὲ
σένα καὶ μόνο, Αἰώνιε καὶ Ὑψιστε
Θεὲ—«κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ

ΑΝΑΖΗΤΗΣΕ ΣΤΟ ΘΕΟ ΤΗΝ ΑΛΗΘΙΝΗ ΠΑΡΗΓΟΡΙΑ

Ο,ΤΙ ΜΠΟΡΩ νά φανταστώ και νά ἐπιθυμήσω γιά τήν παρηγοριά μου, δέν περιμένω νά τὸ βρῶ ἐδῶ, ἀλλὰ στή μέλλουσα ζωή.

Γιατί κι ἂν ἀκόμη μπορούσα ν' ἀποκτήσω ἕλα τ' ἀγαθὰ τοῦ κόσμου καί νά χαίρουμαι τὰ θέλητρά του, εἶναι βέβαιο πῶς ἕλα τοῦτα δέ θά διαρκούσανε πολὺ καιρό.

Ἔτσι λοιπόν, ψυχὴ μου, δέν μπορείς νά βρῆς ἀληθινὴ παρηγοριά καὶ ἄδολη χαρά, παρὰ μονάχα στὸ Θεό, πού παρηγορεῖ τοὺς φτωχοὺς καὶ ἀνυψώνει τοὺς ταπεινοὺς.

Περίμενε λίγο, ψυχὴ μου, περίμενε τὴ θεία ὑπόσχεση καὶ θά χαρῆς στὸν οὐρανὸ ἕλα τ' ἀγαθὰ σὲ ἀφθονία.

Ἄν ζητᾶς μὲ ἀπληστία τὰ καλὰ αὐτοῦ τοῦ κόσμου, θά χάσης τὰ αἰώνια καὶ ἐπουράνια.

Κανέναν ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα αὐτὰ ἀγαθὰ δέν μπορεί νά

σβήσῃ τὴ δίψα σου, γιατί δέν πλάστηκες γι' αὐτὰ.

Κι ἂν ἀποκτοῦσες ἕλα τὰ δημιουργημένα ἀγαθὰ καὶ πάλι δέ θά μπορούσαν νά σὲ κάμουν οὔτε εὐτυχισμένη κι οὔτε εὐχαριστημένη. Μονάχα κοντὰ στὸ Θεό, πού ἐδημιούργησε τὰ πάντα, μονάχα κοντὰ σ' αὐτὸν βρίσκεται ἡ εὐδαιμονία κι ἕλα σου ἡ εὐτυχία.

Μιὰ εὐτυχία ἔχει ὅπως τὴ φαντάζονται καὶ τὴν περιμένουν οἱ ἀστόχαστοι φίλοι τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ὅπως τὴν προσδοκοῦν οἱ πιστοὶ ὑπηρέτες τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κι ὅπως καμιὰ φορὰ τὴ χαίρονται προκαταβολικὰ οἱ εὐλαδικές ψυχές κι οἱ ἀγνές καρδιές «ὦν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει».

Κάθε ἀνθρώπινη παρηγοριά εἶναι κούφια καὶ διαρκεῖ ἐλάχιστα.

Ἡ πραγματικὴ, ἡ γλυκειὰ παρηγοριά εἶναι κείνη πού ἡ

ἀλήθεια μᾶς κάνη νὰ νιώσουμε ἐνδόμυχα.

Ὁ εὐλαδικὸς ἄνθρωπος φέρνει μαζί του παντοῦ τὸν Ἰησοῦ τὸν παρηγορητὴ του καὶ τοῦ λέει: —Κύριε Ἰησοῦ, νὰ εἶσαι πάντα καὶ παντοῦ μαζί μου.

Ἡ παρηγοριά μου ἄς εἶναι

νὰ στερηθῶ θεληματικὰ ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινη παρηγοριά.

Κι ἂν μοῦ λείψη κι ἡ δική σου παρηγοριά — τὸ θέλημά σου κι ἡ δίκαιη τούτη δοκιμασία, ἄς εἶναι γιὰ μὲ παρηγοριά πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλη.

«Οὐκ εἰς τέλος δογισθήσῃ, οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μηνιεῖς».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

Ν' ΑΝΑΘΕΤΟΥΜΕ ΣΤΟ ΘΕΟ ΚΑΘΕ ΜΕΡΙΜΝΑ ΜΑΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ· —Τέκνο μου, ἀφησέ με νὰ σὲ μεταχειρίζομαι ὅπως μοῦ ἄρέσει, γιὰτὶ ξέρω τί εἶναι καλὸ γιὰ σένα.

Οἱ σκέψεις σου εἶναι ἀνθρώπινες καὶ τὰ αἰσθήματά σου στὸ πλεῖστο τους σύμφωνα μὲ τίς κλίσεις τῆς καρδιάς σου.

—Εἶναι ἀλήθεια Κύριε, πὼς σὺ φροντίζεις γιὰ μένα πῶς πολὺ ἀπ' ὅ,τι ἐγὼ μπορῶ νὰ φροντίσω γιὰ τὸν ἑαυτό μου.

Κινδυνεύει νὰ πέση καὶ νὰ χαθῆ ἐκεῖνος ποὺ δὲ στηρίζεται ἀποκλειστικὰ σὲ σένα.

Ναί, Κύριε, μεταχειρίσου με ὅπως σὺ θέλεις, φτάνει ἡ θέλησή μου νὰ εἶναι σταθερὴ καὶ νὰ ἔχη γιὰ στήριγμα σέ· γιὰτὶ ὅ,τι σὺ κάνεις δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι γιὰ τὸ καλό μου.

Ἄν θεὸς νὰ βρίσκουμαι στὸ σκοτάδι.—ἄς εἶσαι εὐλογημένος κι ἂν θεὸς νὰ βρίσκουμαι στὸ φῶς —πάλι ἄς εἶσαι εὐλογημένος.

Ἄν καταδεχτῆς νὰ μὲ παρηγορήσῃς—ἄς εἶσαι εὐλογημένος κι ἂν θεὸς νὰ δοκιμάζω θλίψεις—ἄς εἶσαι τὸ ἴδιο εὐλογημένος.

ΧΡΙΣΤΟΣ:—Τέκνο μου, ἔτσι πρέπει νὰ στοχάζεσαι, ἂν θές νὰ βρίσκεσαι πάντα μαζί μου.

Πρέπει νὰ εἶσαι πάντα ἕτοιμος νὰ δοκιμάζης τὴ λύπη, ὅπως καὶ τὴ χαρὰ, τὴ στέρηση καὶ τὴ φτώχεια, ὅπως τὰ πλούτη καὶ τὴν ἀφθονία.

—Κύριε θὰ ὑποφέρω μ' εὐχαρίστηση γιὰ χάρη σου ὅ,τι εἶναι κείνο ποὺ θὰ θελήσης νὰ μοῦ γίνῃ. Θέλω νὰ παίρνω

ἀπὸ τὸ χέρι σου χωρὶς διάκριση τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά, τὴ γλυκύτητα καὶ τὴν πίκρα, τὴ χάρη καὶ τὴ θλίψη καὶ νὰ σ' εὐγνωμονῶ γιὰ ὅ,τι κι ἂν μοῦ συμβῇ.

Προφύλαγέ με πάντα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ δὲ θὰ φοβηθῶ οὔτε τὸ θάνατο, οὔτε τὸν Ἄδη.

Καμιά λύπη δὲ θὰ μὲ βλάψῃ, φτάνει νὰ μὴ μὲ παραμερίσης καὶ νὰ μὴ μὲ διαγράψῃς ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΟΟ

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΥΠΟΦΕΡΟΥΜΕ ΥΠΟΜΟΝΗΤΙΚΑ ΤΙΣ ΔΥΣΤΥΧΙΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ
ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΣ:—Τέκνο μου, κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γιὰ τὴ σωτηρία σου. Πῆρα πάνω μου τὶς ταλαιπωρίες σου γιὰ νὰ σὲ κάμω μὲ τὸ παράδειγμά μου νὰ εἶσαι καρτερικὸς καὶ νὰ σὲ μάθω νὰ ὑποφέρῃς τὶς δυστυχίες αὐτῆς τῆς ζωῆς χωρὶς νὰ γογγύζης.

Γιατὶ ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ

γεννήθηκα ὡς τὴ στιγμή ποὺ ξεψύχησα πάνω στὸ σταυρό, δὲν ἔμεινα οὔτε λεπτὸ χωρὶς θλίψη.

Ἔζησα μὲ τὴν πιὸ μεγάλη στέρηση τῶν πρόσκαιρων πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου. Πολλές φορές ἄκουσα παράπονα ἐναντίον μου. Ὑπόφερα μὲ πραότητα χλευασμοὺς καὶ

προσβολές και τὸ εὐχαριστῶ ἦταν γιὰ τὶς εὐεργεσίες μου ἢ ἀχαριστία· γιὰ τὰ θαύματά μου βλαστήμιες και γιὰ τὴ διδασκαλία μου ἐπικρίσεις και κατηγορίες.

— Ἄφου, Κύριε, ἔδειξες τόση ὑπομονή σ' ὄλο τὸ διάστημα τῆς ἐπίγειας ζωῆς σου, ἐκπληρώνοντας ἔτσι μὲ τὸν καλύτερο τρόπο ὅ,τι ὁ Πατέρας σου ζητοῦσε ἀπὸ σένα, εἶναι δίκαιο κι ἐγώ, φτωχὸς ἁμαρτωλός, νὰ ὑποφέρω μὲ ὑπομονή τὰ βάρσανά μου σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά σου και νὰ φέρω, γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας μου κι ὅσον καιρὸ σὺ θέλεις, τὸ βάρος τῆς φθαρτῆς αὐτῆς ζωῆς. Γιατί, ὅσο κι ἂν ἡ ζωὴ αὐτὴ εἶναι γεμάτη θλίψεις, γίνεται μὲ τὴ χάρη σου, ἀστείρευτη πηγὴ ἀξιομισθίων και τὸ παράδειγμά σου, ποὺ πιστὰ τὸ ἀκολούθησαν οἱ Ἅγιοι, τὴν κάνουν ὑποφερτὴ και πολύτιμη στοὺς ἀνίσχυρους.

Κι εἶναι ἀκόμη ἀσύγκριτα πιδ παρηγορητικὴ ἀπ' ὅ,τι ἦ-

ταν στὰ χρόνια τοῦ Παλαιοῦ Νόμου, ποὺ ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ φαινόταν κλειστὴ και ποὺ τόσο λίγοι καταγίνονταν μὲ τὴν ἀπόκτηση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἄκόμη κι αὐτοὶ οἱ δίκαιοι, ποὺ ἡ σωτηρία τους ἦταν ἐξασφαλισμένη, δὲν ἀξιώθηκαν νὰ μποῦν στὴν Οὐράνια Βασιλεία, παρὰ μονάχα ὕστερ' ἀπὸ τὴ συμπλήρωση τῶν βάρσάνων σου και τὴν ἱερὴ ἀξιομισθία τοῦ θανάτου σου.

Ἔ! πόσο πρέπει νὰ σὲ εὐγνωμονῶ ποὺ στάθηκες γιὰ μένα και γιὰ τοὺς ἄλλους τόσο καλὸς δείχνοντας τὸν ἴσιο και σίγουρο δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ στὴν αἰώνια Βασιλεία. Ἐπειδὴ ἡ ζωὴ σου εἶναι ἡ ὁδὸς μας και μὲ ἄγια ὑπομονὴ ὄλο και πλησιάζομε πρὸς σέ, ποὺ εἶσαι τὸ στεφάνι μας.

Ἄν σὺ δὲν εἶχες προηγηθῆ και δὲν εἶχες διδάξει, ποῖος θὰ σκεπτόταν νὰ σὲ ἀκολουθήση;

Ἄλίμονο! Πόσο πίσω και

πολύ μακριά θὰ μένανε πολλοί, ἂν δὲν εἶχαν μπροστά τους τὸ θεῖο παράδειγμά σου. Ὑστερ' ἀπὸ τόσα θαύματα καὶ

τέτοια διδασκαλία εἴμαστε ἀκόμα χλιαροί ! Τί θὰ γινόταν, ἂν τόσο φῶς δὲ μᾶς ὠδηγοῦσε στὰ βήματά σου ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΝΑΤΟ

Η ΥΠΟΜΟΝΗ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΒΟΛΕΣ ΚΙ Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΚΑΡΤΕΡΙΑ

ΧΡΙΣΤΟΣ :—Γιατί τὰ λές ὅλη αὐτά, τέκνο μου ; Πάψε τὰ παράπονά σου, ἀφοῦ βλέπεις τὰ παθήματα τὰ δικά μου καὶ τῶν Ἀγίων. «Οὐπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε».

Αὐτὰ πρὸς ὑποφέρεις εἶναι ἐλάχιστα μπροστά σὲ κεῖνα πρὸς ὑπέφεραν πολλοὶ ἄλλοι, πρὸς σκληροὶ πειρασμοὶ καὶ ἀβάσταχτες στενοχώριες τοὺς δοκίμασαν καὶ τοὺς βρῆσαν

Μὴ ξεχνᾶς λοιπὸν τὰ μεγάλα δεινὰ τῶν ἄλλων, γιὰ νὰ μπορῆς νὰ βρῆς καρτερικὰ τὰ ἐλαφρότερα δικά σου. Κι ἂν δὲ σοῦ φαίνονται ὑποφερτά, πρόσεξε μὴ τυχὸν κι εἶναι ἀφορμὴ γι' αὐτὸ ἢ ἀνυπομονή σου.

Ὡστόσο, εἴτε μεγάλα, εἴτε μικρὰ εἶναι τὰ βάρη σου, νὰ προσπαθῆς νὰ τὰ ὑποφέρης με ὑπομονή.

Ὅσο περισσότερο ἐτοιμάζεσαι νὰ ὑποφέρης, τόσο πρὸς πολλὴ φρόνηση δείχνεις καὶ γίνεσαι ἄξιος μεγαλύτερου μισθοῦ. Ἡ σταθερὴ ἀπόφραξη κι ἡ συνήθεια νὰ ὑποφέρης με ὑπομονή θὰ σοῦ κάνουν τὰ βάσανα λιγώτερο ὀδυνηρά.

Μὴ λές : «Δὲν ἀνέχομαι νὰ με μεταχειρίζεται μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἕνας ἄνθρωπος σὺν κι αὐτόν... Ἐτέτοιες προσβολές κανεῖς δὲ θὰ τίς συχωροῦσε... Μὲ ἀδίκησε πολὺ καὶ με κατηγορεῖ γιὰ πράγματα πρὸς οὔτε κὰν πέρασαν ἀπὸ τὸ νοῦ μου.

Ἐκ τῆς ἀλλοθῆ τῶ ἀνεχόμενον με
λιγώτερον πόνον καὶ θὰ παρα-
δεχόμενον πῶς εἶχα χρέος νὰ
τὰ ὑποφέρω...» Ἐτέτοιοι συλλο-
γισμοὶ εἶναι ἄστοχοι, ἐπειδὴ ἀν-
τὶ νὰ σκέπτεσαι τὴν ἀρετὴ τῆς
ὑπομονῆς καὶ ν᾽ ἀναλογίζεσαι
κεῖνον ποῦ τὴν ἐπιβραβεύει,
ἐξετάζεις ποιὸς σὲ ἀδίκησε καὶ
τὸ ἀδίκημα ποῦ σοῦ ἔκαμε.

Δὲν ἔχει πραγματικὴ ὑπομο-
νὴ κεῖνος ποῦ δέχεται νὰ ὑπο-
φέρῃ μονάχα ὅσο θέλει καὶ ἀπὸ
ὅποιον θέλει. Ὁ πραγματικῶς ὑ-
πομονητικὸς ἄνθρωπος δὲν ἐξε-
τάζει ποιὸς τὸν κάνει νὰ ὑπο-
φέρῃ—ἀν εἶναι ἀνώτερός του,
ἴσος του ἢ κατώτερός του· κα-
λὸς ἢ κακός, ἀλλ᾽ ἀδιαφορών-
τας γιὰ τὸ πρόσωπο, δέχεται
μ᾽ εὐγνωμοσύνη ἀπὸ τὸ χεῖρ
τοῦ Θεοῦ—ὅσο συχνὰ καὶ ἀν
εἶναι—κάθε ἐναντιότητα, ποῦ
τὴ θεωρεῖ μεγάλο κέρδος. Ἐπει-
δὴ ὁ Θεὸς δὲ θ᾽ ἀφήσῃ χωρὶς
ἀνταμοιβὴν καμιά λύπη, ὅσο μι-
κρὴ καὶ ἀν εἶναι, φτάνει νὰ τὴν
ἔχῃ κανεὶς ὑποστῆ γι' αὐτόν.

—Πρέπει λοιπὸν νὰ εἶσαι

ἔτοιμος γιὰ τὴ μάχη, ἀν θεὸς
νὰ κερδίσῃς τὴ νίκη.

Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ κερ-
δίσῃ χωρὶς ἀγῶνα τὸ στεφάνι
τῆς ὑπομονῆς· καὶ ἡ ἀρνησι-
τοῦ ἀγῶνα σημαίνει ἀρνησι-
τῆς ἀμοιβῆς τῆς ὑπομονῆς.

Ἄν ἐπιθυμῆς νὰ στεφανω-
θῆς, πρέπει ν᾽ ἀγωνιστῆς με-
θάρρος καὶ νὰ ὑποφέρῃς καρ-
τερικῶς. Χωρὶς νὰ κοπιᾷσῃς δὲν
ἔχεις δικαίωμα νὰ ξεκουρα-
στῆς καὶ χωρὶς ν᾽ ἀγωνιστῆς
δὲν μπορεῖς νὰ νικήσῃς.

—Κύριε, ὅ,τι φαίνεται σὲ
μένα φυσικῶς ἀδύνατο, κάμε το
δυνατὸ με τῆ θείᾳ σου χάρι.
Σὺ ξέρεις πόσο λίγη ἀντοχὴ
ἔχω στὰ βίβρανα καὶ ὅτι ἡ πα-
ραμικρὴ ἐναντιότητα με κατα-
βάλλει ἀμέσως. Ἀξίωσέ με νὰ
ἐπιθυμῶ νὰ δοκιμάζουμαι καὶ
νὰ θλίβουμαι γιὰ τὴ δόξα τοῦ
δυνάματος σου, ἐπειδὴ εἶναι σω-
τήριο γιὰ τὴν ψυχὴν νὰ ὑποφέ-
ρῃ κανεὶς καρτερικῶς τὴν ἀδι-
κία καὶ νὰ θλίβεται ἀγόγγυστα
γιὰ χάρι δική σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ

ΟΙ ΔΥΝΑΜΙΕΣ ΜΑΣ ΚΙ ΟΙ ΤΑΛΑΙΠΩΡΙΕΣ ΑΥΤΗΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

«ΕΞΑΓΟΡΕΥΣΩ κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου». Σὲ σένα, Κύριε, θὰ ἐξομολογηθῶ τὴν ἀδυναμία μου.

Συχνὰ τὸ πρᾶξιμὸν μὲ καταβάλλει καὶ μὲ θυθίζει σὲ θλίψη. Ἔχω τὴν διάθεσιν νὰ ἐνεργήσω ἀποφασιστικά, ἀλλὰ καὶ ὁ μικρότερος πειρασμὸς μὲ βάζει σὲ μεγάλη ἀμηχανία.

Ὅχι σπάνια τὸ πιὸ ἀσήμαντο καὶ τὸ πιὸ ἐλάχιστο πρᾶξιμα ξυπνᾷ μέσα μου βίαιον πειρασμόν. Καὶ ὅταν δὲν αἰσθάνομαι καμιὰ ἐνδόμυχη ταραχὴ καὶ νομίζω πῶς βρίσκομαι σὲ ἀσφάλεια, λυγίζω καμιὰ φορὰ στὸ ἀνεπαίσθητο φύσημα τοῦ ἀνέμου.

Δές, λοιπόν, Κύριε, τὴν ἀδυναμία μου καὶ τὴν ἀστιάθειά μου, ποῦ σοῦ εἶναι τόσο γνωστά. Λυπήσου με καὶ «σῶσόν με ἀπὸ πηλοῦ, ἵνα μὴ ἐμπαγῶ».

Κεῖνα ποῦ μὲ κάνουν νὰ διαστάζω καὶ νὰ ντρέπομαι μπρο-

στά σου εἶναι ἡ ἀστιάθειά μου καὶ ἡ ἀδυναμία μου ν' ἀντισταθῶ στὰ πάθη μου. Κι ἂν δὲν παρασύρουμαι ὁλότελα ἀπ' αὐτά, ὁμολογῶ πῶς οἱ ἐπιθέσεις τοῦ μὲ ἐνοχλοῦν καὶ μὲ βραίνουν καὶ εἶναι γιὰ μένα κουραστικὸν νὰ ζῶ πάντα πολεμῶντας νὰ τίς ἀποκρούσω.

Εἶναι σ' αὐτὸ προπαντὸς ποῦ κατανοῶ τὴν ἀδυναμία μου—στὸ πῶς οἱ μιὰρὲς σκέψεις μπαίνουν στὸ πνεῦμα μου πολὺ πιὸ εὐκόλα ἀπ' ὅ,τι βγαίνουν.

Παντοδύναμε Θεὲ τοῦ Ἰσραήλ, ποῦ ὑπερασπίζεις τὶς πιστὲς ψυχές, εἶθε νὰ μὲ ἐπιβλέπης, τὸν περίλυπον καὶ κοπιᾶσμένο δούλο σου, καὶ νὰ μοῦ παραστέκεσαι σὲ κάθε ἐνεργειά μου. Ἐνίσχυσέ με μὲ οὐράνια δύναμη γιὰ νὰ μὴ μὲ κυριεύσῃ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος—ἡ ἁμαρτωλὴ αὐτὴ σάρκα—ποῦ δὲν ἔχει ἀκόμη ὑποταχθῆ ὁλότελα στὸ πνεῦμα καὶ ποῦ

πρέπει ν' ἀγωνίζουμαι ἐναντίον της, ὅσο ὑπάρχω στὴν ἀθλία αὐτῆ ζωῆ.

Ἄλιμονο! Ἦ εἶναι αὐτὴ ἡ ζωῆ, ἡ γεμάτη μὲ πόνο κι ὀδύνη, μὲ παγίδες κι ἐχθρούς!

Μόλις γλυτώσεις ἀπὸ μιᾶ θλίψη, εἶτε ἓνα πειρασμό, εὐθὺς παρουσιάζεται ἄλλος κι ἐνῶ βρασιᾶ ἀκόμη ὁ πρῶτος ἀγώνας, φαναίρωνονται ἀπροσδόκητα καινούργιοι.

Πῶς μπορεῖ νὰ ἴναι ἀγχαπητὴ τέτοια ζωῆ γεμάτη μὲ πικρίες κι ὑποκείμενη σὲ τόσα κακά και τόσες συμφορές; Και πῶς μπορεῖ νὰ ὀνομάση κανεὶς ζωῆ αὐτὸ ποὺ φέρνει τόσους χαιμοὺς και τόσους θανάτους; Και ὁμως πολλοὶ εἶναι κείνοι ποὺ τὴν ἀγαποῦν και ζητοῦν νὰ βροῦν σ' αὐτὴ τὴν εὐτυχία τους.

Κατηγοροῦν συχνὰ τὸν κόσμο πῶς εἶναι ψεύτης και μάταιος, ὡστόσο τὸν ἀφίνουν μὲ δυσκολία και αὐτὸ καιτὶ δέχονται ἀκόμη νὰ τοὺς κυβερνᾶ ἡ σάρκα. Ἄλλα πράγματα μᾶς

προτρέπουνε ν' ἀγαποῦμε τὸν κόσμο και ἄλλα πάλι νὰ τὸν περιφρονοῦμε.

«Ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς και ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν και ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου» ἐμπνέουν τὴν ἀγάπη στὸν κόσμο, ἀλλ' οἱ τιμωρίες και οἱ ταιλαιπωρίες ποὺ ἀκολουθοῦν τὶς ἐπιθυμίες αὐτὲς προκαλοῦνε τὸ μῖσος και τὴν ἀηδία σ' αὐτόν.

Ἄλιμονο! ὁμως. Ἡ ἡδονὴ τῆς ἀμαρτίας κυριεύει τὴν ψυχὴ τὴ δοσμένη σὲ ἐγκόσμια. Και ἡ ψυχὴ αὐτὴ βρίσκει ἀνάπαυση στὴ σκλαβιά τῶν αἰσθησεων, καιτὶ δὲ γνώρισε και δὲ γεύτηκε τὴν οὐράνια ἡδονὴ και τὰ ἐσωτερικὰ θέληγητρα τῆς ἀρετῆς. Ὅσοι ὁμως περιφρονοῦν ἀποφασιστικὰ τὸν κόσμο και προσπαθοῦν νὰ ζήσουν καιτὶ Θεὸ ὑποταγμένοι στὴν ἀγιαπειθαρχία, δὲν ἀγνοοῦν τὶς θεῖες τέρψεις ποὺ ὁ Θεὸς τοὺς ἔχει ὑποσχεθῆ και βλέπουν καθαρὰ πόσο ὁ κόσμος, ἀπατημένος ἀπὸ ὀνειροπολήματα, βρίσκεται σ' ἐπικίνδυνη πλάνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ

ΝΑ ΖΗΤΟΥΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΠΑΥΣΗ ΜΑΣ ΣΤΟ ΘΕΟ ΚΙ ΟΧΙ ΣΤ' ΑΛΛΑ ΑΓΑΘΑ

ΣΕ ΟΛΑ και πάνω απ' όλα αναπαύσου, ὦ ψυχή μου, στὸ Θεό, γιατί αὐτὸς εἶναι ἡ αἰώνια ἀνάπαυση τῶν Ἀγίων.

Πολυαγαπημένε και γλυκύτατε Ἰησοῦ, δῶσε μου τὴν ἱκανότητα νὰ μπορῶ ν' ἀναπαύομαι περισσότερο σὲ σένα, παρά σ' όλα τὰ δημιουργήματα· παρά στὴν υγεία, τὴν ὁμορφιά, τὶς τιμές και τὴ δόξα· παρά στὴ δύναμη και τὸ μεγαλεῖο· παρά στὴν ἐπιστήμη, τὸ πνεῦμα, τὰ πλούτη, τὶς τέχνες· παρά στὶς τέρψεις, τὴ χαρά, τὴ φήμη, τὸν ἔπαινο· παρά στὴν παρηγοριά, τὴ γαλήνη, τὴν ἐλπίδα και τὶς ὑποσχέσεις· παρά στὶς ἀξιομισθίες και σὲ κάθε ἐπιθυμία· ἀκόμη παρά στὰ ἴδια τὰ δῶρα και τὴν ἀμοιβὴ πού μπορεῖς νὰ μοῦ δώσεις· παρά στὴν ἀγαλλίαση και ὅλες τὶς ἐξάρσεις πού μπορεῖ ἡ ψυχή νὰ κατανοήσῃ και νὰ αἰστανθῇ· ἀκόμη παρά στοὺς

Ἀγγέλους και τοὺς Ἀρχαγγέλους και ὅλη τὴν ἐπουράνια στρατιά· παρά σ' όλα τὰ ὄρατα και τ' ἀόρατα πράγματα· παρά σ' ὅ,τι ἄλλο πού δὲν εἶναι σὺ, ὦ Θεέ μου!

Γιατί σὺ μόνος εἶσαι ἀπειρα ἀγαθός, μόνος ὑψιστος, παντοδύναμος. Φτάνεις σὺ μόνο, ἀφοῦ σὺ μόνος κατέχεις και χορηγεῖς τὸ καθετί. Σὺ μόνος μᾶς παρηγορεῖς μὲ τὶς ἀνεκφραστες τέρψεις σου. Σὺ μόνος εἶσαι ὅλη ἡ ὁμορφιά και ὅλη ἡ ἀγάπη. Ἡ δόξα σου ὑψώνεται πάνω ἀπὸ κάθε δόξα, τὸ μεγαλεῖο σου πάνω ἀπὸ κάθε μεγαλεῖο. Ἡ τελειότητα ὅλων τῶν ἀγαθῶν μαζί, βρίσκεται σὲ σένα, Κύριε Θεέ μου—βρισκόταν και θὰ βρίσκεται πάντα.

Ἔτσι ὅ,τι μοῦ δίνεις ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου, ὅ,τι μοῦ ἀποκαλύπτεις, ὅ,τι μοῦ ὑπόσχουσαι εἶναι ἐλάχιστο και δὲ μὲ ἱκανοποιεῖ, ἀν δὲ σὲ βλέπω

κι ἂν ὀλότελα δὲ σὲ κατέχω. Γιατί ἡ καρδιά μου δὲν μπορεῖ νὰ βρῆ ἀληθινὴ ἀνάπαυση κι οὔτε ἀπόλυτη ἱκανοποίηση ὡς τῆ στιγμῇ ποὺ θὰ ὑψωθῆ πάνω ἀπὸ κάθε δώρημά σου καὶ κάθε δημιουργημά σου γιὰ ν' ἀναπαυθῆ ἀποκλειστικὰ σὲ σένα. Στοργικὲ νυμφίε τῆς ψυχῆς μου, ἀγνὸ τῆς ἀγάπης μου ἀντικείμενο, Ἰησοῦ Χριστέ, Κύριε ὄλων τῶν πλασμάτων, ποιὸς θὰ μὲ λυτρώσῃ ἀπὸ τὰ δεσμά μου καὶ θὰ μοῦ δώσῃ φτερὰ γιὰ νὰ πετάξω κοντὰ σου καὶ ν' ἀναπαυθῶ σὲ σένα;

"ὦ! πότε θ' ἀξιωθῶ νὰ ἰδῶ, Κύριε Θεέ μου, καὶ νὰ δοκιμάσω τὴ γλυκύτητά σου. Πότε θ' ἀπορροφηθῶ τόσο ἀπὸ σὲ καὶ θὰ κυριευθῶ τόσο ἀπὸ τὴν ἀγάπη σου, ὥστε νὰ μὴν αἰσθάνουμαι πιά τὸν ἑαυτό μου, νὰ μὴ ζῶ πιά παρὰ μονάχα γιὰ σὲ καὶ μέσα στὴν ἀνεκρραστη καὶ πάνω ἀπὸ τίς αἰσθήσεις ἐκείνη ἔνωση, ποὺ δὲν τὴν ἔχουν γνωρίσει ὄλοι. Ἀλλὰ τώρα δὲν κάνω ἄλλο ἀπὸ

τὸ νὰ θρηνηῶ καὶ νὰ ὑποφέρω πικραμένος τῆ δυστυχία μου.

Γιατί στὴν κοιλάδα αὐτῆ τῶν δακρῶν ἀντικρύζω πολλὰ κακὰ ποὺ μὲ ταραάζουν καὶ μὲ θλίβουν καὶ ποὺ σὰ σύννεφο σκεπάζουν τὴν καρδιά μου, ποὺ συχνὰ μὲ κουράζουν καὶ μὲ ἀργοποροῦν, μὲ θέλγουν καὶ μὲ μποδίζουν νὰ σὲ πλησιάσω ἐλεύθερα καὶ νὰ χαρῶ τὴ γλυκειὰ ἐκείνη ἐπικοινωνία ποὺ δοκιμάζουν ἀδιάκοπα κι ἀνεμπόδιστα τὰ οὐράνια πνεύματα.

Κι ὡς ἦταν νὰ σὲ συγκινήσουν οἱ στεναγμοί μου κι ἡ ἐρήμωσή μου στὴ γῆ.

"ὦ Ἰησοῦ! ἀκτινοβολία τῆς αἰώνιας δόξας, παρηγοριὰ τῆς ἐξόριστης ψυχῆς, μπροστά σου τὰ χεῖλη μου σωπαίνουν καὶ μονάχα ἡ σιωπὴ μου σοῦ μιλεῖ.

"Ὡς πότε θ' ἀναβάλλῃ τὸν ἐρχομό του, ὁ Κύριός μου;

"Ἄς ἔλθῃ σὲ μὲ τὸ φτωχό, ποὺ τοῦ ἀνήκω κι ὡς μ' εὐφράνη μὲ τὸν ἐρχομό του. Ἄς ἀπλώσῃ τὸ χέρι του γιὰ νὰ σώσῃ ἓνα δυστυχισμένο, ποὺ

είναι βυθισμένος στην αγωνία.

"Ελα!... έλα!... Γιατί δίχως σένα ή κάθε μέρα κι ή κάθε ώρα περνοῦν μέσα στη δυστυχία, γιατί σὺ ᾽σαι ή μόνη χαρά μου, γιατί σὺ μονάχα μπορεῖς νὰ γεμίσης τήν ἄδεια καρδιά μου. Ἡ ἀθλιότητα και τὰ δεσμά μου θὰ με βραίνουν ὡς τή στιγμή πὺ ἐμψυχώνοντάς με με τὸ φῶς τῆς παρουσίας σου θὰ με λυτρώσης.

"Ας ζητοῦν οἱ ἄλλοι ὅ,τι ἐπιθυμοῦν ἐκτὸς ἀπὸ σέ· ἐμένα τίποτα δὲ μ' εὐχαριστεῖ, οὔτε ποτὲ θὰ μ' εὐχαριστήση, παρὰ μονάχα σὺ Θεέ μου, πὺ εἶσαι ή ἐλπίδα μου κι ή αἰώνια σωτηρία μου.

Δὲ θὰ σωπάσω κι οὔτε θὰ πάψω νὰ προσεύχουμαι ὡστου νὰ ξαναγιώσω τή χάρη σου μέσα μου, ὡστου ν' ἀκούσω νὰ μοῦ μιλήσῃ στὰ βάθη τῆς καρδιάς μου.

ΧΡΙΣΤΟΣ :— Ἴδου ἐγώ!... Εἶμαι κοντά σου, ἐπειδὴ με κάλεσες. Τὰ δάκρυά σου, ή ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς σου, ή συν-

τριβή τῆς ταπεινωμένης σου καρδιάς με συγκίνησαν και με ὠδηγήσανε κοντά σου.

—Κύριε, σὲ κάλεσα κι ἐπεθύμησα νὰ χαρῶ σὲ σένα, ἔτοιμος νὰ στερηθῶ τὰ πάντα για χάρη σου. Και σὺ πρῶτος με παρακίνησες νὰ σὲ ζητήσω. "Ας εἶσαι λοιπὸν εὐλογημένος, Κύριε, πὺ ἔδειξες τόση καλωσύνη σὲ μένα τὸ δοῦλο σου κατὰ τὸ ἄπειρό σου ἔλεος.

Τί μπορῶ παρὰπάνω νὰ σοῦ πῶ; Και τί ἄλλο μοῦ μένει παρὰ νὰ ταπεινωθῶ βαθύτατα μπροστά σου ἀναλογιζόμενος τή μηδαμινότητά μου και τὸ ἀνόμημά μου; Ἐπειδὴ τίποτα τὸ ὁμοιό σου δὲν ὑπάρχει σ' ὅλα τὰ πὺ ἀξιοθαύμαστα πὺ κλείνει ὁ οὐρανὸς κι ή γῆ.

Τέλεια εἶναι τὰ ἔργα σου, οἱ κρίσεις σου γνήσιες κι ή πρόνοιά σου διέπει τὰ πάντα. Ἐπαινος λοιπὸν και δόξα σὲ σένα Σοφία τοῦ Πατρός. Ἡ ψυχὴ μου, τὰ χείλη μου, ὅλα μαζί τὰ πλάσματα ἄς σὲ ὑμνοῦν κι ἄς σὲ δοξολογοῦν στὸν αἰῶνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΘΥΜΑΣΑΙ ΤΙΣ ΕΥΕΡΓΕΣΙΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΚΥΡΙΕ, «διάνοιξον τὴν καρδίαν μου ἐν τῷ νόμῳ σου καὶ τοῖς προστάγμασί σου».

Ἄξιωσέ με νὰ γνωρίσω τὸ θέλημά σου καὶ νὰ θυμοῦμαι μὲ βχθύτατο σεβασμὸ καὶ μὲ πραγματικὴ προσοχὴ τὰ εὐεργετήματά σου, γιὰ νὰ σ' εὐχαριστῶ ὅσο καὶ ὅπως πρέπει.

Ὡστόσο ξέρω καὶ ὁμολογῶ πῶς δὲν εἶμαι σὲ θέση ν' ἀναγνωρίσω ὅσο ἀξίζει οὔτε τὴν πιὸ μικρὴ εὐνοιά σου.

Εἶμαι κατώτερος ἀπὸ τίς εὐεργεσίες ποῦ μοῦ χορήγησες καὶ ἅμα ἀναλογίζομαι τὴν ἀπεριόριστη γενναιοφροσύνη σου μένω ἐκστρατικὸς μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο σου.

Ὅ,τι ἔχομε—στὸ σῶμα μας, στὴν ψυχὴ μας, ὅ,τι ἔχομε μέσα μας καὶ ἔξω μας κατὰ χάρη εἶτε κατὰ φύση—σὺ μᾶς τὸ δῶσες καὶ οἱ εὐεργεσίες σου μᾶς θυμίζουν ἀδιάκοπα τὴν καλωσύνη, τὴ στοργή, τὴν ἀ-

πειρὴ γεννησιοδωρία σου, ποῦ ἀπ' αὐτὰ πηγάζουν ὅλα τ' ἀγαθὰ.

Γιατὶ τὰ πάντα ἀπὸ σὲ χορηγοῦνται, ὅσο κι ἂν ὁ ἕνας δέχεται πολλὰ καὶ ὁ ἄλλος λιγώτερα· καὶ χωρὶς σὲ θὰ ἦμαστε γιὰ πάντα στερημένοι ἀπὸ κάθε ἀγάπη.

Ἐκεῖνος ποῦ πῆρε περισσότερα δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καυχηθῆ γι' αὐτὰ, οὔτε νὰ ὑψωθῆ πάνω ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ οὔτε νὰ περιφρονήσῃ κείνον ποῦ εὐνοήθηκε λιγώτερο. Γιατὶ ὁ καλύτερος καὶ μεγαλύτερος εἶναι κείνος ποῦ διαθέτει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἐλάχιστα ἀπ' ὅσα πῆρε καὶ ποῦ αἰσθάνεται βαθύτερη καὶ θερμότερη εὐγνωμοσύνη. Καὶ κείνος, ποῦ νομίζει τὸν ἑαυτὸ του πιὸ μηδαμινὸ καὶ πιὸ ἀνάξιο ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους, ἀξίζει νὰ εὐνοηθῆ περισσότερο.

Ἄλλὰ καὶ κείνος ποῦ πῆρε

λιγώτερο δὲν πρέπει οὔτε νὰ λυπᾶται, οὔτε νὰ παραπονιέται, οὔτε νὰ φθονῇ κείνους ποὺ εὐνοήθηκαν πιάτερο. Χρέος του νὰ σὲ ἀτενίζει μὲ ἀφοσίωση, νὰ ὑμνῇ μὲ ὄλη τὴν ψυχὴ του τὴν ἀγαθότητά σου, ποὺ εἶνα: πάντα ἔτοιμη νὰ σκορπίσῃ μὲ ἀφθονία καὶ χωρὶς προτίμηση τὰ δῶρα της.

Ὅλα προέρχονται ἀπὸ σὲ κι ἔτσι ὅλοι πρέπει νὰ σὲ ὑμνοῦν.

Ἔρεις τί πρέπει νὰ πάρῃ ὁ καθένας. Καὶ τὸ γιατί ὁ ἕνας παίρνει περισσότερα κι ὁ ἄλλος λιγώτερα δὲν μπορούμε μεῖς νὰ τὸ κρίνουμε, μὰ μονάχα σὺ ποὺ σταθμίζεις τὰ πάντα.

Εἶναι γιὰ τοῦτο, Κύριε Θεέ μου, ποὺ θεωρῶ σὰ χάρη μοναδική τὸ ὅτι μοῦ ἔδωσες λίγα ἀπὸ τὰ χαρίσματα κείνα, ποὺ μπορούν οἱ ἄλλοι νὰ τὰ διακρίνουν καὶ ποὺ προκαλοῦν τοὺς ἐπαίνους καὶ τὸ θαυμασμὸ τῶν ἀνθρώπων.

Κι ἀληθινά· βλέποντας κανεὶς τὴ φτώχεια του καὶ τὴ

μηδαμινότητά του, ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ καταβάλλεται, νὰ χάνῃ τὸ θάρρος του καὶ νὰ θλίβεται, ἀλλὰ τὸ ἐνάντιο πρέπει νὰ αἰσθάνεται γλυκεῖα παρηγοριὰ καὶ χαρὰ μεγάλη, γιατί τοὺς φτωχοὺς, τοὺς ταπεινοὺς καὶ τοὺς καταφρονημένους ἀπὸ τὸν κόσμον διάλεξες, Θεέ μου, γιὰ φίλους καὶ ὑπηρέτες σου.

Τέτοιοι ἦταν οἱ Ἀπόστολοί σου ποὺ «κατέστησας ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».

Πέρασαν ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτο χωρὶς νὰ παραπονεθοῦν, ἀγνοοῦν ἀπὸ κάθε δόλο, ἀκόμη κι ἀπ' αὐτὴ τὴ σκέψη τοῦ κακοῦ καὶ στάθηκαν τόσο ἀπλοὶ καὶ ταπεινοὶ ποὺ «ἔχαιρον ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός σου κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι» καὶ μὲ ἀγάπη ἐγκολπώνονταν ὅτι ὁ κόσμος ἀποστρεφόταν.

Μονάχα ἡ ἐκτέλεση τοῦ θελήματός σου καὶ τὰ αἰώνια σχέδιά σου πρέπει νὰ χαροποιοῦν ἐκεῖνο ποὺ σὲ ἀγαπᾷ

και ποῦ εἶναι σὲ θέσῃ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀξία τῶν εὐεργεσιῶν σου.

Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ βρῖσκη πόση ἱκανοποίηση και παρηγοριά ποῦ νὰ στέργῃ θεληματικὰ νὰ εἶναι ὁ μικρότερος και νὰ κατέχεται γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἴδια φλογερὴ ἐπιθυμία ποῦ κατέχονται οἱ ἄλλοι νὰ εἶναι μεγάλοι.

Νὰ εἶναι ἀκόμη ἡσυχος και ἱκανοποιημένος στὴν τελευταία θέσῃ, ὅπως θὰ ἔταν στὴν πρώτη και πάντα ἕτοιμος νὰ

δῆ νὰ τὸν περιφρονοῦν και νὰ τὸν παραμερίζουν, νὰ θεωρῆται εὐτυχισμένος στὴν ἀσημότητά του, ὅσο εὐτυχισμένοι εἶναι οἱ ἄλλοι ποῦ χαίρονται τὶς τιμὲς και τὰ μεγαλεῖα τοῦ κόσμου τούτου.

Γιατὶ τὸ θέλημά σου κι ὁ ζῆλος γιὰ τὴ δόξα σου πρέπει νὰ στέκουν γι' αὐτὸν ἐπάνω ἀπ' ὅλα και νὰ τὸν εὐχαριστοῦν και νὰ τὸν παρηγοροῦν περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα δῶρα, ποῦ τοῦ χορήγησες και θὰ τοῦ χορηγήσῃς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΤΡΙΤΟ

ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ :— Τέκνο μου, θὰ σοῦ διδάξω τώρα τὸ δρόμο τῆς εἰρήνης και τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας.

—Κάμε, Κύριε, ὅ,τι λές, γιατί μοῦ εἶναι εὐχάριστο νὰ σὲ ἀκούω.

ΧΡΙΣΤΟΣ :—Νὰ προσπαθῆς, τέκνο μου, νὰ κάνῃς μάλ-

λον τὸ θέλημα τῶν ἄλλων, παρὰ τὸ δικό σου. Προτίμα πάντα νὰ ἔχῃς λιγότερα, παρὰ περισσότερα. Ζήτη πάντα τὴν τελευταία θέσῃ και νὰ ἔσαι κάτω ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Νὰ θέλῃς πάντα και νὰ προσεύχεσαι νὰ γίνεται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γιὰ ὅ,τι σὲ ἀ-

φορᾶ. Κεῖνος ποῦ ἐνεργεῖ ἔτσι βρίσκεται στὸ δρόμο τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀνάπαυσης.

—Τὰ σύντομα αὐτὰ παραγγέλματα κλείνουν μεγάλη τελειότητα. Εἶναι λίγες οἱ λέξεις τους, μὰ εἶναι γεμᾶτες ἔννοια καὶ ἄφθονους καρπούς. Κι ἂν τὰ τηροῦσα πιστὰ δὲ θᾶπεφτα τόσο εὐκολα σὲ ταραχή. Γιατὶ κάθε φορὰ ποῦ μοῦ συμβαίνει

νὰ χάσω τὴ γαλήνη τῆς εἰρήνης, ἀναγνωρίζω πὼς ἀπομακρύνθηκα ἀπὸ τὶς ἀρχές αὐτές.

Ἄλλὰ σύ, ποῦ ὄλα τὰ κατωρθώνης καὶ ποῦ θὲς πάντα τὴν πρόοδο τῶν ψυχῶν, πλήθυνε μέσα μου τὴ χάρη σου, ἔτσι ποῦ ὑπακούοντας στὰ παραγγέλματά σου νὰ μπορέσω νὰ ὀλοκληρώσω τὴ σωτηρία μου.

Δ Ε Η Σ Η

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΛΛΑΓΗ ΑΠΟ ΚΑΚΟΥΣ ΔΙΑΛΟΓΙΣΜΟΥΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟ ΤΗΣ ΔΙΑΝΟΙΑΣ

«Ὁ Θεὸς μὴ μακρύνῃς ἀπ' ἐμοῦ, ὁ Θεὸς εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχε», γιατί ἕνα πλῆθος ἀπὸ λογῆς διαλογισμοὺς σκορπίζουν τὸ νοῦ μου καὶ φόβοι ταραξοῦν τὴν ψυχὴ μου. Πὼς μπορῶ νὰ περάσω ἀνάμεσα ἀπὸ τόσους ἐχθροὺς χωρὶς νὰ πληγωθῶ ; Πὼς θὰ τοὺς ἀνατρέψω ;

«Ἐγὼ ἐμπροσθέν σου πορεύσομαι, λέγει Κύριος... καὶ ἰσχὺν βασιλέων διαρρήξω». Θ' ἀνοίξω τὶς πόρτες τῆς φυλακῆς καὶ θὰ σοῦ ἀποκαλύψω τὶς πιὸ κρυφές ἐξόδους.

Ἄς γίνῃ, Κύριε, ὅπως λὲς κι ἄς χαθοῦν στὴν παρουσία σου οἱ

κακοὶ διαλογισμοί.

Ἡ μοναδική μου ἐλπίδα, ἡ μόνη μου παρηγοριά στὰ κακὰ ποῦ με καταπιέζουν εἶναι νὰ προσφεύγω σὲ σένα, νὰ ἐμπιστεύουμαι τὸν ἑαυτό μου σὲ σένα, νὰ σ' ἐπικαλοῦμαι ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς μου καὶ νὰ προσμένω μὲ ὑπομονὴ τὴ βοήθειά σου.

Φώτισέ με, γλυκύτατε Ἰησοῦ, φώτισε μὲ τὸ φῶς σου τὴν καρδιά μου καὶ σκόρπισε τὸ σκοτάδι της. Συγκράτησε τὸ πνεῦμα μου, ποῦ ἔχει ξεφύγει ἀπὸ τὸ σωστὸ δρόμο καὶ σὺντριψε τὴν ὀρμὴ τῶν πειρασμῶν ποῦ με καταπιέζουν. Ἄπλω-

σέ μου τὸ χέρι σου καὶ δάμασε τὰ
μαινόμενα αὐτὰ κτήνη—τις ἄπλη-
στες κι ἀθέμιτες αὐτὲς ἐπιθυμίες—
γιὰ νὰ βρῶ τὴν εἰρήνην στὴν ἰσχύ-
σου, καὶ γιὰ ν' ἀντηχοῦν ἀκατά-
παυστα οἱ ἔπαινοί σου στὸ θυσια-
στήριό σου μὲ καθαρὴ συνείδηση.

Πρόσταξε τοὺς ἀνέμους καὶ τίς
θύελλες «εἶπέ τῇ θαλάσῃ σιώπα,
πεφίμωσο, καὶ θέλει κοπάσει ὁ ἄ-
νεμος, καὶ θέλει γίνεи γαλήνη με-
γάλη».

Στείλε τὸ φῶς καὶ τὴν ἀλήθεια
σου νὰ λάμπουν πάνω στὴ γῆ—
γιατὶ δὲν εἶμαι ἄλλο ἀπὸ μιὰ γῆ,
στεῖρα καὶ σκοτεινὴ, ὥσπου νὰ μὲ
φωτίσης.

Σκόρπισε τὴ χάρη σου ἀπὸ φη-
λά, στάλαξε στὴν καρδιά μου τὴν
οὐράνια δροσιά, βρέξε στὴν ἕσρῃ
αὐτὴ γῆ τὸ γόνιμο νερὸ τῆς εὐσέ-

βειας γιὰ νὰ δώση καρποὺς κα-
λοὺς καὶ σωτήριους.

Σήκωσε τὴν ψυχὴ μου πὺ στε-
νάζει κάτω ἀπὸ τὸ βᾶρος τῶν ἁ-
μαρτιῶν της, μετατόπισε ὅλες τίς
ἐπιθυμίες μου ἀπὸ τὴ γῆ στὸν Οὐ-
ρανό, ἔτσι πὺ δροσίζοντας τὰ χει-
λη μου στὴν πηγὴ τῶν αἰώνιων ἁ-
γαθῶν νὰ μὴ μπορῶ πιά ν' ἀναλο-
γισθῶ τὰ γῆϊνα χωρὶς ν' ἀηδιάσω.

Βγάλε με, ἀπόσπασέ με ἀπ' ὁ-
λες τίς φευγαλέες παρηγοριές τῶν
δημιουργημάτων, γιατί τίποτα ἀπ'
αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἱκανοποιήση
καὶ νὰ χορτάση ὀλότελα τὴν καρ-
διά μου.

Ἐνωσέ με μαζὶ σου μὲ τὸν ἁ-
λυτο δεσμὸ τῆς ἀγάπης, γιατί σὺ
μόνος ἄρχεις σέ κείνον πὺ σ' ἁ-
γαπᾶ καὶ ὅλα τ' ἄλλα γι' αὐτὸν
εἶναι τίποτα χωρὶς ἐσένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΠΕΡΙΕΡΓΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ

ΧΡΙΣΤΟΣ:— Τέκνο μου,
καταπολέμησε τὴν τάση σου
στὴν περιέργεια καὶ μὴ βάζης
τὸν ἑαυτὸ σου σὲ ἀνησυχία μὲ
ἄσκοπες μέριμνες. «Τί πρὸς σέ;
σὺ ἀκολούθει μοι».

Τί σ' ἐνδιαφέρει τί εἶναι αὐ-

τὸς ἢ πῶς μιλεῖ, εἴτε τί κάνει
ὁ ἄλλος; Δὲ θ' ἀπαντήσης σὺ
γιὰ τοὺς ἄλλους. Σὺ θά 'χης ν'
ἀποκριθῆς μονάχα γιὰ τὸν ἑαυ-
τό σου. Ποιὸς ὁ λόγος ν' ἀνη-
συχῆς λοιπόν;

Ἐγὼ ξέρω τὸν καθένα, βλέ-

πω ὅ,τι γίνεται κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο, ξέρω πῶς φέρνεται ὁ κάθε ἄνθρωπος, πῶς σκέπτεται, τί θέλει καὶ σὲ τί ἀποβλέπει. Σὲ μένα λοιπὸν πρέπει ὅλα ν' ἀφεθοῦν.

Ὅσο γιὰ τὸν ἑαυτό σου, κοίταξε νὰ ζῆς σὲ εἰρήνη κι ἄφησε κείνους ποὺ συγχίζονται νὰ συγχίζονται ὅσο θέλουν.

Ὅ,τι κι ἂν κάμουν, ὅ,τι κι ἂν ποῦν θὰ γυρίση σ' αὐτούς, ἐπειδὴ δὲν μποροῦν νὰ μὲ ξεγελάσουν.

Μὴ τρέχης πίσω ἀπὸ τὴ σκιά, ποὺ ὁ κόσμος τὴ λείει

«μεγάλο ὄνομα», μὴ ζητᾶς οὔτε πολλές σχέσεις κι οὔτε τὴν ιδιαίτερη φιλία κανενὸς ἀνθρώπου. Γιατὶ ὅλ' αὐτὰ σκορπίζουν τὸ πνεῦμα καὶ σκοτίζουν παράδοξα τὴν καρδιά.

Μὲ χαρὰ θὰ σὲ κάμω ν' ἀκούσης τὸ λόγο μου καὶ θὰ σοῦ ξεσκεπάσω τὰ μυστικά μου ἂν εἶσαι προσεκτικὸς κι ἔτοιμος νὰ μοῦ ἀνοίξης τὴ θύρα τῆς καρδιᾶς σου κάθε φορὰ ποὺ σὲ πλησιάζω. Ἔχε πάντα κατὰ νοῦ σου τὸ μέλλον, προσεύχου ἀδιάκοπα καὶ ταπεινῶνε τὸν ἑαυτό σου σὲ καθετί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ : —Τέκνο μου, σοῦ εἶπα : «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν· εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν».

Ὅλοι ἐπιθυμοῦν τὴν εἰρήνην, ὡστόσο δὲ ζητοῦν ὅλοι ἐκεῖνο ποὺ δίνει τὴν πραγματικὴ εἰ-

ρήνη. Ἡ εἰρήνη μου εἶναι μὲ κείνους ποὺ ἔχουν καλὴ καὶ ταπεινὴ καρδιά. Ἡ εἰρήνη σου βρίσκεται στὴ μεγάλη ὑπομονή. Ἄν μὲ ἀκούσης, ἂν ὑπακούσης στὸ λόγο μου, θὰ χαρῆς βαθύτατη εἰρήνη.

—Κύριε τί πρέπει νὰ κάμω ;

ΧΡΙΣΤΟΣ :—Πρόσεχε πάντα τί κάνεις και τί λές. Μήν ἔχεις ἄλλο κατὰ νοῦ παρά τὸ πῶς ν' ἀρέσης σὲ μένα μονάχα. Μήν ἐπιθυμῆς και μὴ ζητᾶς τίποτα ἔξω ἀπὸ μένα. Μήν κρίνης ἐπιπόλαια τὰ λόγια και τίς πράξεις τῶν ἄλλων. Μήν ἀνακατεύεσαι σὲ ὑποθέσεις, ποὺ δὲ σοῦ ἔχουν ἀναθέση—και τότε λίγο ἢ σπάνια θὰ ταράζεσαι.

Ἄλλὰ τὸ νὰ μὴ νιώσης καμιά ἀνησυχία, νὰ μὴ δοκιμάσης κανένα πόνον στὴν καρδιά, καμιά σωματικὴ ὀδύνη, αὐτὸ δὲν εἶναι τοῦ κόσμου τούτου. Αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τῆς αἰώνιας ἀνάπαυσης.

Μὴ νομίζης λοιπὸν πῶς βρῆκες τὴν ἀληθινὴν εἰρήνην, ὅσο δὲν ἀντικρύζης καμιά ἐναντιότητα. Οὔτε κι ὅτι ὅλα πηγαίνουν καλά, ὅταν κανένας δὲ σοῦ ἀντιστέκεται. Οὔτε ὅτι ἡ εὐτυχία σου εἶναι τέλεια, ἅμα τὸ καθετὶ γίνεται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά σου.

Πρόσεχε ἀκόμη νὰ μὴ νομί-

σης ὅτι εἶσαι κάτι και φανταστῆς πῶς ὁ Θεὸς σὲ ἀγαπᾷ ἰδιαίτερα, ἂν σοῦ συμβῆ νὰ αἰστανθῆς τὴν καρδιά σου γεμάτη ἀπὸ τρυφερὴ και γλυκειὰ στοργή. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἀναγνωρίζεται ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπᾷ ἀληθινὰ τὴν ἀρετὴν κι οὔτε συνίσταται σ' αὐτὸ ἡ πρόοδος και ἡ τελειότητα τοῦ ἀνθρώπου.

—Σὲ τί λοιπὸν συνίσταται, Κύριε ;

ΧΡΙΣΤΟΣ :—Στὸ νὰ προσφέρεσαι μὲ ὅλη σου τὴν καρδιά στὸ θεῖο θέλημα και νὰ μὴν ἀναζητᾶς τὸν ἑαυτό σου σὲ κανένα πρᾶγμα οὔτε μικρὸ οὔτε μεγάλο, οὔτε στὸ χρόνο, οὔτε στὴν αἰωνιότητα, ὥστε νὰ παρατηρῆς μὲ τὸ ἴδιο μάτι και νὰ ζυγίζης μὲ τὴν ἴδια ζυγαριὰ τὰ καλὰ και τὰ κακὰ και νὰ μ' εὐχαριστῆς τὸ ἴδιο και γιὰ τὰ δύο.

Και δὲν εἶναι αὐτὸ ὅλο. Πρέπει ἀκόμη νὰ ἐλπίζης τόσο σταθερὰ και τόσο ἀκλόνητα ποὺ κι ἂν στερηθῆς ἀπὸ κάθε ἔσω.

τερικὴ περηγορία, νὰ ᾿χης τὴν καρδιά σου ἔτοιμη γιὰ σκληρότερες δοκιμασίες, χωρὶς ποτὲ νὰ σκεφθῆς νὰ δικαιολογήσης τὸν ἑαυτὸ σου—σὰ νὰ μὴ ἦσουν ἄξιος νὰ ὑποφέρης τόσο—ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο ἀναγνωρίζοντας τὴ δικαιοσύνη μου νὰ ὑμνῆς τὴν ἀγιότητά μου σ' ὅ,τι προστάζω. Μονάχα τότε θὰ βεβαιώσης στὸν ἴσιο κι ἀληθινὸ

δρόμο τῆς εἰρήνης καὶ θὰ μπορέσης μὲ βεβαιότητα νὰ ἐλπίσης ὅτι θὰ ξαναδῆς τὸ «ἐλαφρὸν μου πρόσωπον».

Ἄλλ' ἂν κατορθώσεις νὰ περιφρονήσης ὀλότελα τὸν ἑαυτό σου, σοῦ τὸ λέω, θὰ χαρῆς εἰρήνη τόσο βαθειά, ὅσο εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ ζωὴ τῆς ἐξορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΕΚΤΟ

Θ' ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΜΑΛΛΟΝ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΠΑΡΑ ΜΕ ΤΟ ΔΙΑΒΑΣΜΑ

—ΚΥΡΙΕ, εἶναι μεγάλη τελειότης νὰ ᾿χη κανεὶς πάντα τὸ βλέμμα τῆς καρδιάς του στραμμένο στὰ ἐπουράνια καὶ νὰ περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς φροντίδες τοῦ κόσμου χωρὶς νὰ καταγίνεται μ' αὐτές—ὄχι ὁμῶς ἀπὸ φυγοπονία, ἀλλὰ ἐξαιτίας τῆς ἐλευθερίας τῆς ψυχῆς του, ποὺ κανένα ἄτακτο αἰσθημα δὲν τὴν ἔχει ὑποτάξει στὰ κτίσματα.

Σὲ ἱκετεύω, πολυεύσπλαχνε Θεέ, λύτρωσέ με ἀπὸ τὶς φροντίδες αὐτῆς τῆς ζωῆς μὴ τυχόν καὶ μὲ καθυστερήσουν στὴν πορεία μου, ἀπὸ τὶς σωματικὲς ἀνάγκες γιὰ νὰ μὴ μὲ σαγηνέψῃ ἢ ἠδυπάθεια, καθὼς κι ἀπὸ ὅ,τι προκαλεῖ ταραχὴ καὶ στασιμότητα στὴν ψυχὴ, γιὰ νὰ μὴ μὲ συντρίψῃ καὶ μὲ καταβάλλῃ ἢ θλίψῃ.

Δὲν ἐννοῶ τὰ πράγματα κεῖ-

να πού ἡ ἀνθρώπινη ματαιό-
τητα ἀναζητᾷ μὲ τόση θερμῆ,
ἀλλὰ τὶς ἀθλιότητες ἐκεῖνες
πού, ἐξαιτίας τῆς κοινῆς κα-
τάρας πάνω σὲ ὄλους τοὺς ἀ-
πογόνους τοῦ Ἀδάμ, τυραν-
νοῦν καὶ βραίνουσι τὴν ψυχὴν
τοῦ δούλου σου καὶ τὴν μποδί-
ζουν νὰ χαρῆ ὅσο θὰ ἤθελε
τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος.

ὦ Θεέ μου, ἀνέκφραστη
γλυκύτητα, κάμε γιὰ μένα πι-
κρία κάθε σαρκικὸ θέλγητρο
πού μὲ φέρνει μακριὰ ἀπὸ τὴν
ἀγάπην τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν
καὶ μὲ τραβᾷ καὶ μὲ μαγεύει
μὲ τὴν ὀλέθρια γοητεία τῆς
στιγμιαίας ἀπόλαυσης.

Ἄς μὴ νικηθῶ, Θεέ μου, ἀπὸ
τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος, ἄς μὴ
ξεγελαστῶ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ
τὴν πρόσκαιρην δόξαν του καὶ ἄς
μὴ ὑποκύψω καθόλου σὲ τὶς πα-
νοουργίες τοῦ πονηροῦ. Δῶσε
μου δύναμιν ν' ἀντισταθῶ, ὑ-
πομονὴν νὰ ὑποφέρω, στεθερό-
τητα νὰ ἐπιμείνω. Ἀντὶ ὅλης
τῆς χαρᾶς τοῦ κόσμου τούτου,

δῶσε μου τὸ ἀνέκφραστο θέλ-
γητρο τοῦ πνεύματός σου καὶ
ἀντὶ τῆς ἐγκόσμιας ἀγάπης,
ἐμπνευσέ μου τὴν ἀγάπην πρὸς
τὸ Ἅγιον Ὄνομά σου.

Τροφή, ποτό, φορέματα καὶ
ὅ,τι ἄλλο ἀναγκαῖον στὸ σῶμα,
εἶναι βᾶρος γιὰ τὴν ψυχὴν κείνην
πού φλέγεται ἀπὸ ζῆλον.

Κάμε νὰ μεταχειρίζουμαι τὰ
ὕλικά αὐτὰ ἀγαθὰ μὲ μετριό-
τητα καὶ νὰ μὴ φροντίζω γιὰ
αὐτὰ περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέ-
πει.

Νὰ τ' ἀπορρίψῃ κανεὶς ὄλα
δὲν ἐπιτρέπεται, γιὰτὶ πρέπει
ἡ φύσιν νὰ συντηρηθῇ, ὁ ἱερός
νόμος σου ὁμῶς μᾶς ἀπαγορεύει
νὰ ζητοῦμε τὰ περιττὰ καὶ κεί-
να πού μονάχα τέρπουν, γιὰτὶ
τότε ἡ σὰρξ ἐπαναστατεῖ ἐ-
νάντια στὸ πνεῦμα.

Τὸ χέρι σου, Κύριε, ἄς μὲ
καθοδηγήσῃ ἀνάμεσα σὲ τὶς δυὸ
αὐτὲς ἀκρότητες, ὥστε ὠδηγη-
μένος ἀπὸ σένα ν' ἀποφύγω κά-
θε ὑπερβολή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΦΙΛΑΥΤΙΑ ΜΠΟΔΙΖΕΙ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ ΝΑ ΦΤΑΣΗ ΣΤΟ ΥΨΙΣΤΟ ΑΓΑΘΟ

ΧΡΙΣΤΟΣ : — Τέκνο μου, για ν' αποκτήσης τὸ ὑψιστο ἀγαθὸ πρέπει νὰ δώσης δλόκληρο τὸν ἑαυτὸ σου καὶ τίποτα δικό σου νὰ μὴ σοῦ ἀνήκη.

Μάθε ὅτι ἡ ἀγάπη στὸν ἑαυτὸ σου σὲ βλάπτει ὅσο κανένα ἄλλο πρᾶγμα στὸν κόσμο.

Ἀφροσιώνεται κανεὶς πολὺ ἢ λίγο σ' ἓνα πρᾶγμα ἀνάλογα μὲ τὴ φύση τῆς ἀφροσίωσης καὶ τῆς ἀγάπης ποὺ αἰσθάνεται γι' αὐτό. Ἄν ἡ ἀγάπη σου εἶναι καθαρὴ, ἀτλή καὶ ἰσορροπημένη, δὲ θά 'σαι δοῦλος σὲ κανένα πρᾶγμα.

Μὴ ἐπιθυμῆς ὅ,τι δὲ σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχῃς κι ἀρνήσου ὅ,τι κυριεύει ὑπερβολικὰ τὴν ψυχὴ σου καὶ τὴ στερεῖ ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν της.

Εἶναι περίεργο πὼς δὲν ἐμπιστεύεσαι τὸν ἑαυτὸ σου σὲ μένα μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου, μὲ ὅλα τὰ πράγματα ποὺ ἐπι-

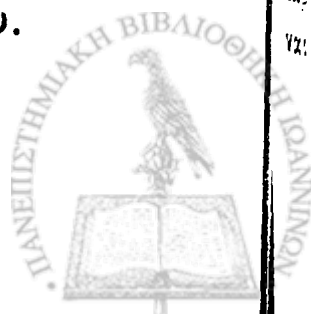
θυμεῖς ἢ ἔχεις ἀποκτήσει.

Γιατί ἀφίνεις νὰ σὲ φθείρουν μάταιες λύπες καὶ νὰ σὲ κουράζουν φροντίδες ἀσκοπες;

Μεῖνε ὑποταγμένος στὴ θέλησή μου καὶ τίποτα δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ σὲ βλάψῃ.

Ἄν ζητᾷς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, ἂν ἐπιθυμῆς νὰ βρίσκεσαι ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, χωρὶς ἄλλη αἰτία, παρὰ γιὰ ἀτομικὴ σου μονάχα ἱκανοποίηση καὶ γιὰ νὰ ζήσης ὅπως ἐπιθυμεῖς, ποτὲ σου καὶ πρῶθενά δὲ θὰ βρῆς ἀνάπαυση καὶ ποτὲ δὲ θὰ 'σαι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ ἀνησυχίες, γιατί σ' ὅλα θὰ βρίσκῃς κάτι ποὺ θὰ σὲ πληγώνει καὶ κάποιον ποὺ θὰ σοῦ ἀντιστέκεται.

Τὶ τὸ ὄφελος λοιπὸν ν' ἀποκτήσης καὶ νὰ μαζέψῃς πολλὰ ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ; Κεῖνο ποὺ ὠφελεῖ εἶναι νὰ τὰ περιφρονῆς καὶ νὰ καταφέρῃς νὰ ξεριζώσης τὴν ἐπιθυμίαν τους ἀπὸ τὴν καρδιά σου.

Και τοῦτο ὄχι μόνο γιὰ τὸ χρῆμα καὶ τὰ πλούτη, μ' ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἐπιδίωξη τῶν τιμῶν, τῶν μάταιων ἐπαίνων καὶ γιὰ καθετὶ ποῦ περνᾷ μαζί με τὸν κόσμο.

Πουθενά δὲ θὰ βρῆς ἀσφαλισμένο καταφύγιο, ἂν σοῦ λείπη τὸ πνεῦμα τοῦ ἱεροῦ ζήλου. Κι ἡ εἰρήνη ποῦ ζητᾷς στὰ ἐ-

ξωτερικὰ πράγματα δὲ θὰ διαρκέση, ἂν λείπη ἀπὸ τὴν καρδιά σου τὸ ἀληθινὸ στήριγμα. —δηλαδή ἂν δὲ στηρίζεσαι σὲ μένα. Εἶναι δυνατὸ νὰ νιώσης κάποια ἀλλαγὴ μέσα σου, ὄχι ὁμῶς στὸ καλῦτερο. Ἐπειδὴ ἅμα δοθῆ ἢ ἀφορμῆ, θὰ βρῆς ἐκεῖνο ποῦ ἀπέφυγες κι ἀκόμη κάτι χειρότερο.

Δ Ε Η Σ Η

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΟΥΡΑΝΙΑ ΣΟΦΙΑ

Στήριξέ με, Θεέ μου, με τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δυναμώσέ με ἐσωτερικὰ με τὴν ἰσχύ σου, ἔτσι ποῦ νὰ μπορέσω ν' ἀπομακρύνω ἀπὸ τὴν καρδιά μου ὅλες τίς μάταιες μέριμνες ποῦ τὴ βασανίζουν καὶ νὰ μὴ παρασυρθῶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία κανενὸς πράγματος πολυτιμοῦ ἢ ἀξιοκαταφρόνητου. Ἄλλ' ἀντίθετα, ἐκτιμῶντας τὰ πράγματα ὅπως εἶναι, νὰ τὰ βλέπω πρόσκαιρα καὶ μαζί με αὐτὰ νὰ βλέπω προσωρινὸ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μου. «Εἶδον σύμπαντα τὰ ποιήματα τὰ πεποιημένα ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἰδοὺ τὰ πάντα ματαιότης καὶ προαίρεσις πνεύματος». Πόσο σοφὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ κρίνει ἔτσι.

Δῶσε μου, Κύριε, τὴν οὐράνια σοφία γιὰ νὰ μάθω νὰ σὲ ζητῶ, νὰ σὲ ἀγαπῶ πάνω ἀπὸ καθετὶ, καὶ νὰ ἐκτιμῶ ἔλα τ' ἄλλα ὅπως πραγματικὰ εἶναι καὶ σύμφωνα με τὴν κατάταξή τους ἀπὸ τὴ σοφία σου. Δῶσε μου σύνεση γιὰ ν' ἀπομακρύνουμαι ἀπὸ κείνους ποῦ με κολλακεύουν καὶ ὑπομονὴ γιὰ νὰ ὑποφέρω ἐκείνους ποῦ ὑψώνουν τὸ ἀνάστημά τους ἐναντίον μου.

Γιατὶ εἶναι μεγάλη σοφία νὰ μὴ ταραζεῖται κανεὶς ἀκούγοντας λόγια τοῦ ἀνέμου καὶ νὰ μὴ στηλώνει τὸ αὐτί του στοὺς δόλιους ἐπαίνους τῶν κολάκων. Μονάχα ἔτσι προχωρεῖ στὸ δρόμο ποῦ ἀποφάσισε νὰ πάρη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΟΓΔΟΥ

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΤΑΦΡΟΝΟΥΜΕ ΤΙΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΕΠΙΚΡΙΣΕΙΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ: — Τέκνο μου, μὴ λυπᾶσαι, ἂν μερικοὶ σὲ ἀδικοῦν μὲ τίς κρίσεις τους καὶ λένε πράγματα ποὺ τὸ ἄκουσμά τους σὲ δυσαρεστεῖ.

Τὸ ἀντίθετο, πρέπει νὰ ἴχης γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου ἀκόμη χειρότερη ἰδέα καὶ νὰ πιστεύης ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἀτελέστερος ἀπὸ σέ.

Ἄν ἔχης περιοριστῆ στὸν ἑαυτὸ σου, τί σὲ νιάζουν τὰ λόγια τῶν ἄλλων ποὺ τὰ σκορπίζει ὁ ἄνεμος;

Εἶναι ἀληθινὰ μεγάλη φρόνηση νὰ ξέρη κανεὶς νὰ σωπαίνει σὲ κακὰς περιστάσεις καὶ νὰ στρέφεται σὲ μένα ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ πῶς τὸν

κρίνουν οἱ ἄλλοι.

Μὴ ἐξαρτᾶς τὴν ἐσωτερικὴ σου γαλήνη ἀπὸ τὰ λόγια τῶν ἄλλων. Γιατὶ εἶτε, εἴτε κρίνουν καλὰ εἶτε κακὰ, σὺ μένεις πάντα ὁ ἴδιος.

Ποῦ εἶναι ἡ ἀληθινὴ εἰρήνη καὶ ἡ πραγματικὴ δόξα; Δὲν εἶναι σὲ μένα;

Ἐκεῖνος ποὺ δὲ ζητᾶ τὴν ἀρέσση στοὺς ἀνθρώπους καὶ οὔτε φοβᾶται μὴ τυχὸν καὶ τοὺς δυσαρεστήσει, θὰ χαρῆ μεγάλη εἰρήνη.

Ἀπὸ τὴν ἄτακτῃ ἀγάπῃ καὶ τοὺς μάταιους φόβους γεννιέται ἡ ἀνησυχία τῆς καρδιᾶς καὶ ὁ διασκορπισμὸς τῶν αἰσθήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΕΝΑΤΟ

ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΘΑ ΚΑΙ ΝΑ ΕΥΛΟΓΟΥΜΕ ΤΟ ΘΕΟ ΣΤΙΣ ΘΛΙΦΕΙΣ ΜΑΣ

ΑΣ ΕΙΝΑΙ εὐλογητὸ στοὺς αἰῶνες τὸ Ὄνομά σου Κύριε, ποὺ θέλησες νὰ με δοκιμάσης

μὲ αὐτὴ τὴ λύπη καὶ αὐτὸ τὸν πειρασμό.

Ἄφου δὲν μπορούσα νὰ ἰβτῶ

ἀποφύγω, τί ἄλλο εἶχα νὰ κά-
νω, παρὰ νὰ καταφύγω σὲ σένα
γιὰ νὰ μὲ βοηθήσης, ἔτσι ποῦ
καὶ τὰ δυὸ—λύπη καὶ πειρα-
σμὸς—νὰ μοῦ βγοῦν σὲ καλὸ;

Κύριε, νὰ βρίσκομαι σὲ ψυ-
χικὴ στενοχώρια. Ἡ καρδιά
μου ὑποφέρει καὶ βασανίζεται
ἀπὸ τὸ πάθος ποῦ τὴν πιέζει.

«Καὶ νῦν τί εἶπω;». Ὡ Πα-
τέρα μου στοργικέ! Ἡ ἀγω-
νία μὲ κυκλώνει. «Σῶσον με
ἐκ τῆς ὥρας ταύτης».

Ἄλλ' ἢ ὥρα αὐτὴ ἦρθε γιὰ
νὰ κάμης τὴ δόξα σου νὰ
λάμψη μὲ τὴ δόθειά σου,
γιατὶ ὄντας φτωχὸ πλάσμα τί
μπορῶ νὰ κάμω καὶ ποῦ νὰ
καταφύγω χωρὶς ἐσένα;

Κύριε, δπλασέ με ἀκόμη
καὶ τούτῃ τὴ φορὰ μὲ ὑπομο-
νή. Στήριξέ με, Θεέ μου, καὶ
δὲ θὰ πτοηθῶ ὅσο βαριά κι ἂν

εἶναι ἡ δοκιμασία αὐτὴ.

Καὶ τώρα τί νὰ πῶ ἀκόμη;
Κύριε «γενηθήτω τὸ θέλημά
σου». Δίκαια μὲ πιέζει τὸ βάρ-
ος τῆς θλίψης.

Χρέος μου νὰ τὸ ὑποφέρω.
Δῶσε μου, Κύριε, τὴ χάρη νὰ
ὑπομείνω ὥστου νὰ περάσῃ ἡ
καταιγίδα καὶ νὰ ξανάρθῃ ἡ
γαλήνη.

Τὸ παντοδύναμο χέρι σου
μπορεῖ ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ μέ-
να τὸν πειρασμὸ αὐτὸ καὶ νὰ
συγκρατήσῃ τὴν ὁρμὴ του γιὰ
νὰ μὴν ὑποκύψω ὀλοκληρωτι-
κὰ—ὅπως κι ἄλλες φορές τὸ
ἔκαμες γιὰ χάρη μου, Θεέ μου,
σὺ ἢ εὐσπλαγχνία μου.

Κι ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ, ὅσο δύ-
σκολη εἶναι γιὰ μένα, τόσο
εὐκολὴ εἶναι γιὰ σέ. Εἶναι
ἔργο τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΠΙΚΑΛΗΤΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΝΑ ΠΕΡΙΜΕΝΗ
Μ' ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΑΡΗΣ ΤΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΣ. — Τέκνο μου, ἐγὼ εἶμαι «χρηστὸς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως». Πλησίασέ με, ἅμα ὑποφέρης. Κεῖνο ποῦ κυρίως σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν οὐράνιαν παρηγοριᾶ εἶναι ἡ καθυστέρησή σου στὴν προσευχή. Ἐπειδὴ πρὶν μὲ ἀναζητήσης μ' ἐπίμονη παράκληση, ζητᾶς ἓνα σωρὸ ἄλλες ἐξωτερικὲς παρηγοριές. Ὅλα αὐτὰ ὥσπσο ἐλάχιστα σὲ ὠφελοῦν κι εἶναι καιρὸς ν' ἀναγνωρίσης πὼς ἐγὼ μονάχα λυτρῶνω ὄσους ἐλπίζουν σὲ μένα, κι ὅτι μακρὰ μου δὲν ὑπάρχει ἀποτελεσματικὴ βοήθεια οὔτε ὠφέλιμη συμβουλή κι οὔτε θεραπεία μόνιμη.

Τώρα ὅμως ποῦ ἀρχίζεις ἐλεύθερα ν' ἀναπνέης ὕστερα ἀπὸ τὴν καταιγίδα, ἐμψυχώσου μὲ τὸ φῶς τῆς εὐσπλαγχνίας μου, γιατί βρίσκομαι κοντά σου γιὰ νὰ σοῦ ξαναδώσω

ὄσα ἔχασες κι ἀκόμη περισσότερα.

«Μὴ ἀπ' ἐμοῦ κρυθῆσεται τι ;» ἢ μὴ τυχὸν κι εἶμαι ὁμοιος μὲ κείνους ποῦ λένε μονάχα χωρὶς νὰ πραγματοποιοῦν ;

Ποῦ εἶναι ἡ πίστη σου; Μείνε σταθερὸς κι ἐπίμενε. Μὴ ἀπελπίζεσαι, ἔχε θάρρος κι ἡ παρηγοριᾶ θὰ ρθῆ στὴν ὥρα της.

Περίμένέ με. Πρόσμενέ με. Θὰ ρθῶ κι θὰ σὲ θεραπεύσω.

Ἐπειδὴ σὲ ταρατίζει εἶναι ὁ πειρασμὸς κι κεῖνο ποῦ σὲ πτοεῖ εἶναι φανταστικὸς φόβος. Τί σ' ὠφελεῖ νὰ ἀνησυχῆς γιὰ τὸ ἀδηλο μέλλον ; «Ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς».

Μωρία και ἀνωφέλεια νὰ θλίβεται εἶτε νὰ χαίρεται κανεὶς γι' αὐριανὰ πράματα ποῦ εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ μὴ γίνουν.

Εἶναι συνέπεια τῆς ἀνθρώ-

πινης ἀθλιότητος, νὰ γίνεται κανεὶς τὸ παίγνιο τῆς φαντασίας του· καὶ σημάδι ἀδυναμίας τῆς ψυχῆς, νὰ ὑποκύπτῃ στὴν ὑποβολὴ τοῦ ἐχθροῦ.

Γιατὶ ὁ ἐχθρὸς ἀδιαφορεῖ ἂν μᾶς ξεγελᾷ θέλγοντάς μας μὲ τὴν πραγματικότητα ἢ μὲ τὴ φαντασιοπληξία, εἴτε ἂν μᾶς νικᾷ ἐμπνέοντάς μας ἀγάπη σὲ παρόντα ἀγαθὰ ἢ φόβο γιὰ μέλλοντα κακά.

«Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ δειλιάτω. Πιστεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε».

Ὅταν νομίζῃς πῶς εἶμαι μακριὰ σου, εἶναι τότε πού ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βρίσκομαι πρὸς κοντὰ σὲ σένα.

Ὅταν θαρρῆς πῶς ὄλα ἔχουν χαθῆ, τότε συμβαίνει συχνὰ νὰ εἶναι γιὰ σένα ἡ καλύτερα εὐκαιρία τῆς μεγαλύτερης ἀξιομισθίας.

Δὲ χάθηκε κάθε ἐλπίδα, ἂν ἡ καλὴ ἔκδοσις δὲν ἀκολουθῆ τίς ἐπιθυμίες σου.

Δὲν πρέπει νὰ κρίνης σύμ-

φωνα μὲ τὰ αἰσθήματά σου τῆς στιγμῆς, οὔτε ν' ἀφίνης τὸν ἑαυτό σου νὰ παρασύρεται ἀπὸ τίς στενοχώριες—ἔποια κι ἂν εἶναι ἡ ἀφορμὴ τους—καὶ νὰ βυθίζεται σ' αὐτές, σὰ νὰ μὴν ὑπῆρχε καμιὰ ἐλπίδα σωτηρίας.

Μὴ φαντάζεσαι πῶς σ' ἔχω δλότελα ἐγκαταλείψει, ἅμα σ' ἀφίνω νὰ θλίβεσαι προσωρινὰ ἢ ἅμα σοῦ στερῶ τὴν παρηγοριά μου· ἐπειδὴ εἶναι ἔτσι πού φτάνει κανεὶς στὴ Βασιλεία τοῦ Οὐρανοῦ.

Κι ἀληθινὰ εἶναι καλύτερα γιὰ σὲ καὶ γιὰ ὄλους τοὺς πιστοὺς μου νὰ δοκιμασθῆτε μὲ κάθε ἐμπόδιο, παρὰ νὰ μὴν ἀντικρίσετε ποτὲ καμιὰ ἐναντιότητα.

Ἔέρω τὸ μυστικὸ τῆς καρδιάς σου καὶ ξέρω ἀκόμη πῶς εἶναι συντελεστικὸ γιὰ τὴ σωτηρία σου νὰ βρίσκεσαι ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ σὲ ξηρότητα, μὴ τυχόν κι ἡ συνεχῆς ζέσις σὲ ὁδηγήσῃ σὲ μάταιη ὑπερφία καὶ κάνοντας κρίσεις κο-

λαχρευτικές για τὸν ἑαυτὸ σου
 νὰ νομίσης ὅτι εἶσαι κείνο ποὺ
 στήν πραγματικότητα δὲν εἶ-
 σαι. Ὅ,τι σοῦ ἔχω δοσμένο
 μπορῶ νὰ τὸ πάρω πίσω καὶ
 νὰ σοῦ τὸ ξαναδώσω ἅμα θελή-
 σω. Ὅ,τι δίνω εἶναι πάντα δι-
 κό μου κι ὅ,τι παίρνω πίσω
 δὲν εἶναι καθόλου δικό σου,
 γιατί ἀπὸ μένα πηγάζει κάθε
 καλὸ καὶ κάθε τέλειο δῶρημα.

Ἄν σ' ἀφίνω νὰ λυπᾶσαι ἢ
 ἀφίνω ν' ἀντικρύξης ἐμπόδια
 στὶς ἐπιθυμίες σου, μὴ γογγύ-
 ζης κι ἄς μὴ χαλᾶ ἢ καρδιά
 σου, γιατί μπορεῖ σὲ μιὰ στιγ-
 μὴ νὰ σὲ γλυτώσω ἀπὸ τοῦτο
 τὸ βᾶρος καὶ νὰ ἀλλάξω τὴ
 λύπη σου σὲ χαρά. Κι ὅταν σὲ
 μεταχειρίζομαι ἔτσι, εἶμαι καὶ
 τότε δίκαιος καὶ ἄξιος κάθε εὐ-
 γνωμοσύνης.

Ἄν κρίνης λογικὰ καὶ ἐκτι-

μᾶς τὰ πράγματα κατὰ τὴν ἀ-
 ξία τους, δὲν πρέπει νὰ λυπᾶ-
 σαι τόσο ὑπερβολικὰ γιατί δὲν
 ἔγινε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, ὅπως σὺ
 τὸ ἤθελες — ἀλλὰ μᾶλλον νὰ
 νιώθης ἀγαλλίαση καὶ νὰ μ'
 εὐχαριστῆς. Ἡ μοναδική σου
 χαρά, ἃς εἶναι πῶς σὲ θλίβω
 χωρὶς νὰ σοῦ χαρίζομαι.

«Καθὼς ἠγάπησέ με ὁ Πα-
 τὴρ, καὶ γὼ ἠγάπησα ὑμᾶς»,
 εἶπα στοὺς μαθητὲς μου στέλ-
 νοντάς τους ὄχι ν' ἀπολαύσουνε
 τίς χαρὲς τοῦ κόσμου, ἀλλὰ
 ν' ἀναλάβουνε δύσκολους ἀ-
 γῶνες. Ὅχι γιὰ νὰ τιμηθοῦν
 ἀπὸ τὰ πλήθη, ἀλλὰ νὰ πε-
 ριφρονηθοῦν. Ὅχι γιὰ νὰ ζοῦν
 ἀργοί, ἀλλὰ νὰ δουλέψουν. Ὅχι
 γιὰ νὰ ξεκουραστοῦν, ἀλλὰ
 γιὰ νὰ φέρουν μὲ τὴν ὑπομονή
 πολὺ καρπὸ Μὴ ξεχάσης πο-
 τέ, τέκνο μου, τὰ λόγια αὐτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΧΝΟΥΜΕ ΟΛΑ ΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΝΑ ΒΡΟΥΜΕ ΤΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟ

—ΚΥΡΙΕ, ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ μεγαλύτερη χάρη, γιὰ νὰ φτάσω στὴν κατάστασι ἐκείνη πρὸ κανένα δημιούργημα δὲ θὰ ᾖ ναι δεσμός γιὰ μένα. Ἐπειδὴ ὅσο κάτι μὲ σταματᾷ στὸ δρόμο μου, δὲν μπορῶ νὰ πετάξω ἐλεύθερα κοντὰ σου.

Αὐτὴ τὴν ἐλευθερίαν ἐπιθυμοῦσε κεῖνος πρὸς ἔλεγε : «Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περὶ στερᾶς καὶ πετασθήσομαι καὶ καταπαύσω ;».

Ποιὰ μεγαλύτερη ἀνάπαυσι μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ κείνη πρὸς αἰσθάνεται ἄμα σὲ βλέπει ; Καὶ ποῖος μπορεῖ νὰ ᾖ ναι πρὸς ἐλεύθερος ἀπὸ κείνον πρὸς δὲν ἐπιθυμεῖ τίποτα πᾶνω στὴ γῆ ;

Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑψωθῇ κανεὶς πᾶνω ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα, νὰ ἀποσπασθῇ ὀλότελα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, νὰ ἀφήσῃ τὸ πνεῦμα του νὰ ἀνεβῇ ἀκόμη πρὸς ψηλὰ—κι ἐκεῖ νὰ

δῆ πρὸς σὺ ἐδημιούργησες τὰ πάντα κι ὅτι τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ σένα.

Ὅσο μένει κανεὶς δοσμένος σὲ κάποιο δημιούργημα, δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ καταγίνη ἀπερίσπαστος μὲ τὰ θεῖα πράγματα.

Γι αὐτὸ εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι πρὸς ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικὰ μὲ τὴ μελέτη τῶν θείων, γιὰτι λίγοι ξέρουν νὰ ἀπαρνιοῦνται ὀλοκληρωτικὰ τὰ δημιουργήματα καὶ τὰ φθαρτὰ πράγματα.

Γιὰ νὰ γίνη αὐτὸ χρειάζεται τὴ ἰσχυρὴ ἐκείνη χάρη, πρὸς συναρπάζει τὴν ψυχὴ καὶ τὴ μεταρσιώνει.

Κι ἐφόσο ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀνυψωθῇ ἔτσι πνευματικὰ, δὲν κόψῃ κάθε δεσμό μὲ τὰ δημιουργήματα καὶ δὲν ἐνωθῇ τέλεια μὲ τὸ Θεό, ὅτι ξέρει κι ὅτι ἔχει εἶναι ἀσήμαντης ἀξίας. Θὰ μένη γιὰ πολὺ καιρὸ

άνισχυρος και θά ρέπη στα έγκόσμια κείνος που εκτιμά κάθε άλλο πράγμα εκτός από το μοναδικό, το άπειρο, το αιώνιο αγαθό.

‘Ο,τιδήποτε δεν είναι Θεός, είναι τίποτα και πρέπει να το βλέπουμε σαν τίποτα.

Υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα της σοφίας ενός ανθρώπου φωτισμένου από την ευσέβεια και της πολυμάθειας ενός που εσα ξέρει τ’αμαθε μελετώντας.

Οι γνώσεις που πηγάζουν από ψηλά και που ο Θεός μεταδίδει στην ψυχή είναι πολύ ανώτερες από τις γνώσεις που αποκτά ο άνθρωπος με εργασία διανοητική.

Είναι πολλοί εκείνοι που επιθυμούν να άνουφωθούν μελετώντας τα θεία, άλλ’ άποστέργουν να κάνουν ό,τι χρειάζεται για αυτό.

Το μεγάλο εμπόδιο για αυτούς είναι ότι σταματούν σ’ έξωτερικά πράγματα και παραμελούν την τέλεια άπονέ-

κρωση του έαυτου των. Δεν ξέρω πως συμβαίνει ή ποιό πνεύμα μάς παρακινεί είτε τι μπορούμε να ίσχυριστούμε μεϊς που, αν και μάς θεωρούν πνευματικούς, έπιζητούμε με τόση φροντίδα και ενδιαφέρο πράγματα τιποτένια και παροδικά, τη στιγμή που σπάνια αυτοσυγκεντρωνόμαστε για να στοχαστούμε χωρίς κανένα περισπασμό την έσωτερική κατάστασή μας.

‘Αλίμονο! Μόλις κατορθώνουμε να αυτοσυγκεντρωθούμε άμέσως κοιτάζουμε πως θα βγούμε από την αυτοσυγκέντρωσή μας, χωρίς να προφτάσουμε να εξετάσουμε σοβαρά τα έργα μας.

Δεν εξετάζουμε ως ποιό σημείο έχουν ξεπέσει τα αισθηματά μας και δε θλιβόμαστε που το καθετί μέσα μας είναι άναγνο.

‘Επειδή « κατέφθειρε πάσα σάρξ την όδόν αυτού επί της γής », άκολούθησε ο κατακλυσμός.

Ὅσο λοιπὸν ἡ ἐσωτερικὴ μας διάθεση θὰ εἶναι διεφθαρμένη, θὰ διαφθείρη καὶ τὰ ἔργα μας καὶ θὰ ξεσκεπάζονται ἔτσι οἱ ἀδυναμίες τῆς ψυχῆς μας.

Μονάχα ἀγνή καρδιά μπορεῖ νὰ δώσει καρποὺς καλῆς ζωῆς.

Ὁ κόσμος ρωτᾷ νὰ μάθῃ τι ἔκαμε ὁ τάδε. Λίγο ὅμως ἐνδιαφέρεται νὰ μάθῃ μὲ πόση ἀρετὴ ἔκαμε αὐτὸ ποὺ ἔκαμε. Ρωτᾷ ἂν εἶναι θαρραλέος, ἂν ἔχη πλοῦτη καὶ ὠραία ἐμφά-

νιση, ἂν εἶναι σπουδασμένος, ἂν γράφῃ ἢ ἂν τραγουδᾷ καὶ ἂν εἶναι καλὸς στὴ δουλειά του· δὲ ρωτᾷ ὥστόσο ἂν εἶναι ταπεινὸς, καλότροπος, καρτερικὸς, εὐλαβικὸς, ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος.

Ἡ φύση ἐξετάζει μονάχα τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ χάρη ἀποβλέπει στὸ ἐσωτερικὸ. Κι εἶναι γι' αὐτὸ ποὺ ἡ φύση βγαίνει συχνὰ ἀπατημένη, ἐνῶ ἡ χάρη ἐλπίζει στὸ Θεὸ γιὰ νὰ μὴν ἀπατηθῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ἡ ΑΠΑΡΝΗΣΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΑΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ:—Τέκνο μου, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ χαρῆς ἀπόλυτη ἐλευθερία, ἂν δὲν ἀπαρνηθῆς ὀλότελα τὸν ἑαυτὸ σου.

Ζοῦν κάτω ἀπὸ δουλεία ὅσοι ἀγαποῦν τὸν ἑαυτὸ τους καὶ θέλουν ν' ἀνήκουνε σ' αὐτόν. Καὶ τοὺς βλέπει κανεὶς νὰ ᾔναι πάντα ἀχόρταγοι, περίεργοι, ἀ-

νήσυχοι ζητώντας μονάχα κεῖνο ποὺ τοὺς ἱκανοποιεῖ κι ὄχι κεῖνο ποὺ ἀρέσει σὲ μένα. Ζοῦν μὲ φαντασιοπληξίες καὶ καταστρώνουν ἓνα σωρὸ σχέδια ποὺ διασκορπίζονται, ἐπειδὴ καθεὶ ποὺ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ χάνεται.

Νὰ θυμᾶσαι πάντα τὸ σύν-

τομο, ἀλλὰ μὲ βαθὺ νόημα λό-
γο: «Ἐγκατάλειψε τὰ πάντα
καὶ θὰ βρῆς τὰ πάντα». Ἀ-
παρνήσου τις ἐπιθυμίες σου
καὶ θὰ χαρῆς τὴν ἀνάπαυση.
Στοχάσου πάνω σ' αὐτὸ τὸ ἡ-
θικὸ δίδαγμα, ποὺ ἅμα τὸ ἐφαρ-
μόσης θὰ ξέρης τὰ πάντα.

—Κύριε, αὐτὸ δὲν εἶναι ἔρ-
γο μιᾶς ἡμέρας κι οὔτε εὐκολο
σὰν παιχνίδι παιδιοῦ. Ἐὖ λι-
γόλογο αὐτὸ παράγγελμα κλεί-
νει ἔλη τῆ θρησκευτικῆ τε-
λειότητα.

ΧΡΙΣΤΟΣ: —Ἐγὼ μου,
δὲν πρέπει ν' ἀπελπίζεσαι καὶ
νὰ χάνης τὸ θάρρος σου, ἅμα
σοῦ δείχνουν τὸ δρόμο τῆς τε-
λειότητας. Μὰ τὸ ἀντίθετο
πρέπει νὰ προσπαθῆς νὰ φτά-
σης στὴν κατάστασι αὐτῆ τῆς
ἀνωτερότητας ἢ τοῦλάχιστο νὰ
τὴν ἐπιδιώκῃς μὲ ἔλη σου τὴ
θέλησι.

Ἄ! ἂν τὸ κατώρθωνες αὐτό!
Ἄν ἔφτανες στὸ σημεῖο νὰ μὴν
ἀγαπᾶς πιά τὸν ἑαυτὸ σου καὶ
νὰ ὑποταχθῆς ἀνεπιφύλαχτα
σὲ μένα καὶ στὸν προϊστάμενο

ποῦ σοῦ ὤρισα. Τότε θὰ μοῦ
ἤσουν ἀρεστὸς πολὺ κι ἔλη
σου ἢ ζωὴ θὰ περνοῦσε μὲ
εἰρήνη καὶ χαρὰ.

Κι ἔχεις ἀκόμη πολλὰ πράγ-
ματα νὰ ἐγκαταλείψῃς. Κι ἂν
δὲν τὸ κάμῃς γιὰ χάρι δική
μου, δὲ θ' ἀποκτήσης καθόλου
κεῖνο ποὺ ζητᾶς.

Ἄκουσε τις συμβουλές μου
κι ἂν θέλῃς ν' ἀποκτήσης πλού-
τη πραγματικὰ «ἀγόρασον παρ'
ἐμοῦ χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ
πυρός», δηλαδὴ τὴν οὐράνια
σοφία, ποὺ περιφρονεῖ ὅλα τὰ
ἐγκόσμια.

Ἀγάπησε τὴ σοφία αὐτῆ πε-
ρισσότερο ἀπὸ τις γνώσεις τοῦ
κόσμου κι ἀπ' ὅ,τι ἀρέσει στοὺς
ἀνθρώπους καὶ σὲ σένα τὸν
ἴδιο.

Σοῦ τὸ εἶπα—προτίμησε κεί-
να ποὺ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶ-
ναι πράγματα ταπεινὰ κι ἀξιο-
καταφρόνητα κι ὅχι ἐκεῖνα ποὺ
οἱ ἄνθρωποι νομίζουν σπουδαῖα
καὶ πολύτιμα. Ἐπειδὴ ὁ κό-
σμος θεωρεῖ ἀνάξια λόγου καὶ
ξεχνᾷ σχεδὸν ὁλότελα τὴν οὐ-

ράνια σοφία—τὴ μόνῃ ἀληθινή, πού δὲν ὑπερηφανεύεται καὶ δὲ ζητᾶ νὰ τὴ θαυμάζου στὴ γῆ.

Πολλοὶ εἶναι κείνοι πού τὴν ἐγκωμιάζουν μὲ λόγια, ἀπομα-

κρύνονται ὅμως ἀπ' αὐτὴ μὲ τὸν τρόπο πού ζοῦν.

Ὡστόσο εἶναι τὸ πολύτιμο μαργαριτάρι, πού οἱ πολλοὶ τὸ ἀγνοοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΑΣΤΑΘΕΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΜΑΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ: — Τέκνο μου, μὴ ἐμπιστεύεσαι στὰ συναισθήματά σου, πού ἀλλάζουν ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη.

Ὅσο ζῆς, θὰ ὑπόκεισαι σὲ μεταπτώσεις, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς—τὴ μιὰ θὰ ᾽σαι σκυθρωπός, τὴν ἄλλη εὐθυμός· τὴ μιὰ ἤσυχος, τὴν ἄλλη ταραγμένος· πότε εὐλαβικός καὶ πότε ἀδιάφορος· τὴ μιὰ δραστήριος καὶ τὴν ἄλλη φυγόπονος· σήμερα σοβαρός, αὔριο ἐπιβόλαιος. Ἐνῶ ὁ φρόνιμος καὶ συγκροτημένος πνευματικᾶ ἄνθρωπος στέκεται πάνω ἀπ' αὐτὲς τὲς μεταβολές. Δὲν τὸν νιάζει τί δοκιμάζει ἐσωτερικᾶ κι οὔτε ἀπὸ ποιά μεριά τὸν γέρ-

νει ὁ ἄνεμος τῆς ἀστάθειας.

Στρέφει ὅλη τὴν προσοχή του στὸ εὐτυχισμένο τέλος, πού σ' αὐτὸ ἔχει χρέος ν' ἀποβλέπη.

Καὶ μονάχα ἔτσι—ἀνάμεσα σὲ τόσο συχνές καὶ διάφορες μεταλλαγές, ἔχοντας τὸ βλέμμα του στραμμένο ἀποκλειστικᾶ στὸν ἑαυτὸ του, κατορθώνει νὰ μένη σταθερός κι ἀμετάδλητος.

Ὅσο τὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς εἶναι ἀγνὸ κι ἡ πρόθεσή της σταθερή, τόσο πιὸ λίγο ταραάζεται κανεὶς ἀπὸ καταιγίδες. Ἐὸ βλέμμα ὡστόσο τοῦτο σὲ πολλοὺς σκοτίζεται, μὲ τὸ νὰ τὸ σταματοῦν σὲ κάθε εὐχάριστο πρᾶγμα πού ἀντικρῦζουν, ἐπειδὴ σπάνια βρίσκειται ἄνθρωπος

πού νά 'ναι δλότελα ἀπαλλαγ-
μένος ἀπὸ τὴν ἀξιοκατάκριτη
ἀνταζήτηση τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἔτσι στὰ παλαιὰ χρόνια οἱ
Ἰουδαῖοι πῆγαν στὴ Βηθανία,
στοὺς σπῖτι τῆς Μάρθας καὶ τῆς
Μαρίας, «οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν
μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζα-

ρον ἴδωσιν».

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξαγνίσῃς
τὴν πρόθεσή σου ἔτσι πού, ἀ-
πλή καὶ σταθερή, νὰ κατευθύ-
νεται ἀδιάκοπα σὲ μένα, χω-
ρὶς ποτὲ νὰ σταματᾷ μπροστᾶ
σὲ ταπεινὰ πράγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΟΠΟΙΟΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΑΓΑΠΑ ΤΟ ΘΕΟ ΒΡΙΣΚΕΙ ΣΤΟ ΘΕΟ ΑΠΟΛΑΥΣΗ

ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΚΑΘΕΤΙ ΚΑΙ ΣΕ ΚΑΘΕΤΙ

—ΝΑ Ο ΘΕΟΣ ΜΟΥ, πού
γιὰ μένα εἶναι τὸ πᾶν! Τὴ πα-
ραπάνω θέλω; Καὶ ποιά μεγα-
λύτερη εὐτυχία μπορῶ νὰ πο-
θήσω; ὦ λόγια γεμάτα θέλ-
γητρο—ἀλλὰ γιὰ κεῖνον πού
ἀγαπᾷ τὸν Ἰησοῦ κι ὄχι τὸν
κόσμο, οὔτε τὰ πράγματα τοῦ
κόσμου.

Θεέ μου, σὺ τὸ πᾶν μου!
Φτάνουν τὰ λόγια αὐτὰ γιὰ
κεῖνον πού τὰ αἰσθάνεται. Καὶ
γιὰ κεῖνον πού ἀγαπᾷ εἶναι
εὐχαρίστηση νὰ τὰ προφέρῃ
συχνά.

Ἡ παρουσία σου, Θεέ μου,
τὰ πάντα κάνει θελκτικά. Ἡ
ἀπουσία σου τὰ πάντα μετα-
βάλλει σὲ πικρία.

Σὺ δίνεις στὴν καρδιά τὴν
ἀνάπαυση, τὴν ἀπόλυτη εἰρή-
νη, τὴ μοναδική χαρά. Σὺ
κάνεις νὰ κρίνουμε σωστὰ γιὰ
ὄλα καὶ γιὰ ὄλα νὰ σ' εὐχαρι-
στοῦμε. Ἀντίθετα, χωρὶς ἐσένα,
τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ 'ναι ἀ-
ρεστό γιὰ πολὺ καιρὸ καὶ τί-
ποτα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ θέλ-
γη καὶ νὰ εὐχαριστῇ δίχως τὸ
συναίσθημα τῆς χάρις σου

καὶ τὴν παρουσίᾳ τῆς σοφίας σου.

Πῶς νὰ μὴν εἶναι ἔλα τερπνὰ γιὰ κεῖνον ποὺ βρίσκει σὲ σένα τὴν ἀγαλλίαση καὶ σὲ τί νὰ βρῆ τὴν εὐχαρίστηση κεῖνος ποὺ δὲ δοκιμάζει τὴ γλυκύτητά σου ;

Οἱ «κατὰ κόσμον σοφοί», ἔσοι λατρεύουν τὴ σάρκα, χάνονται μέσα στὶς γνώσεις τους, ἐπειδὴ ἄλλο δὲ βρίσκουν ἐκεῖ, παρὰ τὴ ματαιότητα καὶ τὸ θάνατο.

Ὅμως ἐκεῖνοι ποὺ, γιὰ νὰ σὲ ἀκολουθήσουν, περιφρονοῦν τὸν κόσμο καὶ νεκρώνουν τὴ σάρκα, εἶναι πραγματικὰ σοφοί, ἐπειδὴ περνοῦν ἀπὸ τὸ ψέμα στὴν ἀλήθεια καὶ ἀρنيοῦνται τὴ σάρκα γιὰ χάρη τοῦ πνεύματος.

Αὐτοὶ ξέρουν νὰ γευθοῦν τὴ γλυκύτητα τοῦ Θεοῦ. Κι ὅ,τι εὐχάριστο βρίσκουν στὰ πλάσματα, τὸ ἀποδίδουν στὸν Πλάστη πρὸς δόξα του.

Εἶναι ὥστόσο μεγάλη, ἀσύγκριτα μεγάλη ἡ διαφορὰ

μεταξὺ τῆς εὐφροσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀπόλαυσης ποὺμποροῦν νὰ χαρίσουν τὰ δημιουργήματα — διαφορὰ ὄση ἀνάμεσα αἰωνιότητος καὶ χρόνου, ἀδημιούργητου φωτὸς καὶ θαμπῆς ἀνταύγειας.

Ὡ φῶς αἰώνιο ! ἀσύγκριτα λαμπρότερο ἀπ' ἔλα τὰ δημιουργημένα φῶτα, σὰν κεραυνὸς μιὰ ἀπὸ τίς ἀκτῖνες σου ἄς ξεκινήση ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἄς περάση ὡς τὰ κατάδαθα τῆς καρδιάς μου.

Ἐξάγνισε, χαροποίησε, φωτίσε, ζωογόνησε τὴν ψυχὴ μου καὶ ὅλες τίς δυνάμεις τῆς γιὰ νὰ μπορέση νὰ ἐνωθῆ μαζί σου μέσα σ' ἐκστάσεις χαρᾶς.

Ὡ ! πότε θὰ φτάση αὐτὴ ἡ εὐτυχισμένη καὶ πολυπόθητη στιγμή, ποὺ θὰ μὲ γεμίσης μὲ τὴν παρουσίᾳ σου καὶ ποὺ θὰ εἶσαι γιὰ μένα τὸ πᾶν σὲ καθετί. Ὡς ἐκείνη τὴ στιγμή ἡ χαρὰ μου δὲν μπορεῖ νὰ ᾿ναι δλοκληρωμένη.

Ἄλίμονο ! Ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος ζῆ ἀκόμη μέσα μου,

δὲ σταυρώθηκε ἀκόμη τελείως, δὲ νεκρώθηκε δλότελα. Οἱ ἄπληστες κι ἀθέμιτες ἐπιθυμίες του πολεμοῦν μὲ πείσμα τὸ πνεῦμα, προκαλοῦνε μέσα μου σκληροῦς ἀγῶνες, πὺ δὲν ἀφίνουσι τὴν ψυχὴ μου νὰ γαληνέψη. Ἀλλὰ σὺ, πὺ «δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης,

τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων καταπραΰνεις» βοήθησέ με. «Διεσκόρπισον ἔθνη τὰ τοῦς πολέμους θέλοντα» καὶ συντριπέ τα κάτω ἀπὸ τὴ δύναμή σου. «Δόξασον χεῖρα καὶ βραχίονα δεξιόν», ἐπειδὴ δὲν ἔχω ἄλλη ἐλπίδα κι ἄλλο καταφύγιο ἔξω ἀπὸ σένα, Θεέ μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

Σ' ΑΥΤΗ ΤΗ ΖΩΗ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΣΜΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΣ:— Ἕκνο μου, δὲ θὰ βρίσκεσαι ποτὲ σὲ ἀσφάλεια σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ κι ὅσο ζῆς θὰ ἴναι γιὰ σένα ἀπαραίτητα τὰ πνευματικὰ ὄπλα. Ἐχθροὶ σὲ κυκλώνουσι καὶ σὲ χτυποῦσι ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὰς κι ἂν δὲ φυλαχτῆς πίσω ἀπ' τὴν ἀσπίδα τῆς καρτερίας, δὲ θὰ μείνης γιὰ πολὺ καιρὸ ἀτρωτος. Ἄν ἀκόμη δὲν προσηλώσης τὴν καρδιά σου ἀμετάκλητα σὲ μένα μὲ τὴ σταθερὴ ἀπόφραση νὰ ὑποφέρης τὰ πάντα γιὰ τὴν ἀγάπη μου, δὲ

θὰ κατορθώσης νὰ ὑποφέρης τὴ σφοδρότητα τοῦ σκληροῦ αὐτοῦ ἀγῶνα κι οὔτε θὰ σταθῆς ἄξιος τοῦ ἔνδοξου θανάτου τῶν μακαρίων.

Πρέπει λοιπὸν νὰ περάσης θαρραλέα ἀνάμεσα ἀπ' ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ μὲ χέρι σταθερὸ νὰ παραμερίσης καθετὶ πὺ σου ἐναντιώνεται. Ἐπειδὴ τὸ μάνα εἶναι γιὰ τοῦς νικητὲς καὶ γιὰ τοῦς ἀβουλοῦς καὶ τοῦς δειλοῦς ἢ ἀθλιότητα.

Ἄν ζητᾶς μόνο τὴν ἀνεση σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ, πὺς θὰ μπο-

ρέσης νὰ φτάσης στὴν αἰώνια ἀνάπαυση; Ἐχε λοιπὸν πάντα ἔτοιμο τὸν ἑαυτό σου ὄχι γιὰ πολλὴ ἀνάπαυση, ἀλλὰ γιὰ πολλὴ ὑπομονή.

Ζήτα τὴν ἀληθινὴ εἰρήνη ὄχι κάτω στὴ γῆ, ἀλλὰ στὸν οὐρανό. Ὅχι στοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πλάσματα, ἀλλὰ στὸ Θεό.

Χρέος σου νὰ τὰ ὑποφέρης καρτερικᾶ ὅλα γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ—τοὺς κόπους καὶ τὶς θλίψεις, τοὺς πειρασμοὺς καὶ τοὺς διωγμοὺς, τὴν ἀγωνία καὶ τὴ στέρξη, τὴν ἀρρώστια καὶ τὴν ἀδικία, τὶς κακολογίες καὶ τοὺς χλευασμοὺς, τὶς ταπεινώσεις, τὶς προσβολές, τὸν ἔλεγχο, τὴν καταφρόνια. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἀποκτᾷ κανεὶς τὴν ἀρετὴ, αὐτὰ δοκιμάζουν τὸ νέο στρατιώτη τοῦ Χριστοῦ, μ' αὐτὰ πλέκεται τὸ οὐράνιο στεφάνι. Θὰ σοῦ δώσω πλοῦσια καὶ αἰώνια ἀμοιβὴ γιὰ τοὺς λίγους κόπους σου καὶ δόξα παντοπινὴ γιὰ τὴν προσωρινὴ ταπεινώσή σου.

Νομίζεις πὼς θὰ ἔχῃς πάντα καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμία σου τὴν πνευματικὴ παρηγοριά; Οἱ Ἅγιοί μου δὲν τὴν χαίρονταν διαρκῶς, μὰ δοκίμαζαν πολλὰς θλίψεις, διάφορους πειρασμοὺς καὶ μεγάλη ἐρήμωση. Μὰ ἐμπιστευόμενοι περισσότερο στὸ Θεό, παρὰ στὸν ἑαυτό τους, κατώρθωσαν μὲ τὴν ὑπομονή τους νὰ βραστάξουν ὅλες αὐτὰς τὶς δοκιμασίες ξέροντας ὅτι «οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς». Καὶ σὺ θές ν' ἀποκτήσης ἀμέσως κεῖνο ποῦ ἄλλοι κέρδιζαν μὲ τόσα δάκρυα καὶ κόπους;

«Ἵπόμεινον τὸν Κύριον, ἀνδρίζου», μένε σταθερός, μὴ φοβᾶσαι, μὴν ἀπελπίζεσαι, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, πρόσφερε μὲ γενναιότητα τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ σου γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ.

«Ἐπικαλέσεται πρὸς με, καὶ εἰσκούσομαι αὐτόν, μετ' αὐτοῦ εἶμι ἐν θλίψει».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΕΚΤΟ

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΙΣ ΜΑΤΑΙΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

ΧΡΙΣΤΟΣ :— Τέκνο μου, ζήτη μονάχα στο Θεό τήν ἀνάπαυση τῆς καρδιάς σου καὶ μὴ φοβᾶσαι τίς κρίσεις τῶν ἀνθρώπων, ἔσο ἡ συνείδησή σου μαρτυρᾶ τὴν ἀθωότητά σου καὶ τὴν εὐσέβειά σου.

Εἶναι καλὸ καὶ πολὺ εὐχάριστο νὰ ὑποφέρῃ κανεὶς ἔτσι. Καὶ γιὰ μιὰ καρδιά ταπεινὴ, ποὺ ἐμπιστεύεται περισσότερο στο Θεό παρά σ' αὐτὴ τὴν ἴδια, δὲν εἶναι διόλου κουραστικό.

Πολλοὶ εἶναι κείνοι ποὺ λένε πολλά, γι' αὐτὸ πρέπει λίγη πίστη νὰ δίνῃ κανεὶς σιὰ λόγια τους. Ἐπειτα, πῶς νὰ εὐχαριστήσῃ κανεὶς ἔλο τὸν κόσμον; Τοῦτο εἶναι ἀδύνατο.

Κι ἂν ὁ Παῦλος προσπαθοῦσε νὰ εὐχαριστήσῃ ἔλους, «ἐν Κυρίῳ» καὶ ἔγινε «τοῖς πᾶσι τὰ πάντα», «αὐτῷ εἰς ἐλάχιστον ἦν, ἵνα ὑπ' αὐτῶν ἀνακριθῆ».

Ἄν κι ἔκαμε ὅ,τι μπορούσε γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐποικοδόμησι καὶ τὴ σωτηρία τῶν ἄλλων, δὲν μπόρεσε ν' ἀποφύγῃ τίς ἐπικρίσεις καὶ τὴν περιφρόνησή τους. Γι' αὐτὸ εἶχε ἀναθέσει τὰ πάντα στο Θεό, ποὺ τὰ πάντα γνωρίζει καὶ μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνῃ ὑπεράσπιζε τὸν ἑαυτὸ του ἐναντίο ἐκείνων ποὺ τὸν κακολογοῦσαν καὶ κείνων ποὺ ἐπαινοῦσαν καὶ διαδίδανε μάταιες καὶ φανταστικὲς κατηγορίες ἐναντίο του. Συχνὰ ὥστόσο ἀναγκαζόταν ν' ἀποκρούσῃ τίς κατηγορίες αὐτὲς ἀπὸ φόβο μὴ τυχόν καὶ ἡ σιωπὴ του σκανδάλιζε τοὺς λιγόπιστους.

Τί ἔχεις νὰ φοβηθῆς ἀπὸ τὸ θνητὸ ἄνθρωπο; Σήμερα ὑπάρχει—αὔριο θά 'χῃ ἐξαφανισθῆ.

Ἐχε τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ δὲ θά 'χῃς τὸ παραμικρὸ νὰ φοβηθῆς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Τί μπορεί νὰ σοῦ κάνῃ ἕνας

ἄνθρωπος μὲ τὰ λόγια του καὶ
 τίς προσβολές του ; Τὸν ἑαυτό
 του θὰ βλάβη περισσότερο,
 παρὰ σένα. Κι ὅποιος κι ἂν εἴ-
 ναι δὲ θὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν
 κρίση τοῦ Θεοῦ. Ἔχε τὸ βλέμ-
 μα σου πάντα στραμμένο στὸ
 Θεὸ κι ἀπόφυγε τὰ παράπονα
 καὶ τίς λογομαχίες. Κι ἂν γιὰ
 τὴν ὥρα ὑποκύψῃς καὶ ἀνε-
 χθῆς προσβολή πού ἄδικα σοῦ

ἔγινε, μὴ παραπονεθῆς καὶ κά-
 με ὅ,τι μπορεῖς γιὰ νὰ μὴ λι-
 γοστέψῃς τῆς ὑπομονῆς σου
 τὴν ἀντάμειψη.

Σήκωσε καλύτερα τὸ βλέμ-
 μα σου σὲ μένα, πού μπορῶ
 νὰ σὲ ἐλευθερώσω ἀπὸ κάθε
 αἰσχύνῃ καὶ ἀδικία καὶ ν' ἀπο-
 δώσω στὸν καθένα σύμφωνα μὲ
 τὰ ἔργα του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΓΙΑ Ν° ΑΠΟΚΤΗΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ
 ΠΡΕΠΕΙ Ν° ΑΠΑΡΝΗΘΟΥΜΕ ΕΞΟΛΟΚΛΗΡΟΥ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΑΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ :— Τέκνο μου,
 ἄφησε τὸν ἑαυτό σου καὶ θὰ
 μὲ βρῆς. Μὴ θεωρῆς τίποτα δι-
 κό σου, οὔτε κι αὐτὴ ἀκόμη
 τὴ θέλησή σου καὶ θὰ βγαίνῃς
 κερδισμένος, ἐπειδὴ θὰ δε-
 χτῆς μεγαλύτερη χάρη τὴν ἴ-
 δια στιγμή πού θ' ἀπαρνηθῆς
 τὸν ἑαυτό σου μὲ τὴν ἀπόφαση
 νὰ μὴ ξαναγυρίσῃς σ' αὐτόν.

— Κύριε πόσες φορές καὶ σὲ
 τί πράγμα πρέπει ν' ἀπαρνηθῶ
 τὸν ἑαυτό μου ;

ΧΡΙΣΤΟΣ :— Πάντα καὶ σὲ
 κάθε περίστασι· στὰ μικρό-
 τερα καὶ τὰ μεγαλύτερα πρά-
 γματα. Δὲν ἐξαιρῶ τίποτα καὶ
 ἀπαιτῶ ἀπὸ σένα ἀνεπιφύλα-
 κτη ἐγκατάλειψη τοῦ ἑαυτοῦ
 σου. Ἄλιως πῶς θὰ μπορῆς ν'
 ἀνήκῃς σὲ μένα καὶ πῶς θὰ
 μπορῶ ἐγὼ ν' ἀνήκω σὲ σένα,
 ἂν δὲν εἶσαι λυτρωμένος ἐσω-
 τερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ἀπὸ κάθε
 δική σου βούληση ; Ὅσο γρη-
 γορώτερα κατορθώσῃς τὴν ἀ-

πάρνηση αὐτή, τόσο μεγαλύτερη εἰρήνη θὰ χαρῆς· κι ὅσο τελειότερα κι εἰλικρινέστερα τὸ κάνεις, τόσο πιὸ πολὺ θὰ μ' εὐχαριστήσης και μεγαλύτερη θὰ ᾖ ναι ἢ ὠφέλειά σου.

Εἶναι μερικοὶ ποὺ ἀπαρνι-
οῦνται τὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ
μὲ ἐπιφύλαξη· κι ἐπειδὴ δὲν
ἔχουν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη
στὸ Θεό, δὲν παύουν νὰ κατα-
γίνονται μὲ κείνα ποὺ τοὺς ἐν-
διαφέρουν. "Ἄλλοι πάλι δίνουν
στὴν ἀρχὴ τὰ πάντα, ἀλλὰ
αἰφνιδιασμένοι ἀπὸ τὸν πειρα-
σμό, ξαναγυρίζουν σ' ὅ,τι εἶ-
χαν ἐγκαταλείψει. Κι ἔτσι δὲν
κάνουν σχεδὸν καμιὰ πρόοδο
στὴν ἀρετή.

Αὐτοὶ δὲ θὰ μπορέσουν ποτὲ
ν' ἀπολαύσουνε τὴν ἐλευθερία
τῆς ἀγνῆς καρδιάς και τὴ γλυ-
κύτητα τῆς στενῆς φιλίας μου,
ἂν πρὶν δὲν ἀπαρνηθοῦν ὀλό-
τελα τὸν ἑαυτὸ τους και δὲν
τὸν θυσιάζουν καθημερινά, ἀ-
φοῦ χωρὶς αὐτὰ δὲν εἶναι κι
οὔτε ποτὲ θὰ εἶναι κατορθωτὴ

ἢ μακαρία ἔνωση μαζί μου.

Πολλὲς φορές σοῦ τὸ εἶπα.
Και τώρα σοῦ τὸ ξαναλέω :
—"Ἀφησε τὸν ἑαυτὸ σου." Ἀ-
παρνήσου τον και θ' ἀπολαύσης
μεγάλῃ ἐσωτερικῇ εἰρήνῃ. Δῶ-
σε τὰ πάντα, γιὰ νὰ λάβῃς τὰ
πάντα. Μὴ ζητᾶς τίποτα, μὴν
ἀναζητᾶς τίποτα, ἀλλὰ μένε
πιστὰ ὁσομένος σὲ μένα και
θὰ μὲ ἀποκτήσης. Ἡ καρδιά
σου θὰ λυτρωθῇ και θὰ δια-
λυθῇ τὸ σκοτάδι ποὺ τὴν κυ-
κλώνει.

Οἱ προσπάθειές σου, οἱ
προσευχές σου, οἱ ἐπιθυμίες
σου ὡς ἀποβλέπουν σιὸ πῶς
νὰ λυτρωθῆς ἀπὸ τὴν ἀναζη-
τηση τοῦ ἑαυτοῦ σου, ὥστε νὰ
μπορῆς νὰ μὲ ἀκολουθῆς ἀπε-
ρίσπαστος και πεθαίνοντας γιὰ
τὸν ἑαυτὸ σου νὰ ζῆς αἰώνια
γιὰ μέ.

Ἔότε οἱ ἀδικαιολόγητοι φό-
βοι σου, οἱ δυσάρεστες ἀνησυ-
χίες σου και οἱ ἄσκοπες φρον-
τίδες σου θὰ διαλυθοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΟΓΔΟΟ

Η ΣΤΑΣΗ ΜΑΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ
ΚΙ Η ΚΑΤΑΦΥΓΗ ΜΑΣ ΣΤΟ ΘΕΟ ΣΕ ΣΤΙΓΜΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΣ : — Τέκνο μου, θέσε το σάν αρχή στὸν ἑαυτὸ σου ὅπου κι ἂν βρῖσκεσαι, σ' ὅ,τι κι ἂν κάνης, σὲ κάθε σου ἐξωτερικὴ ἀσχολία νὰ μένης μὲ κάθε τρόπο ἐλεύθερος ἐσωτερικὰ καὶ νὰ ᾽σαι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἔτσι ποὺ τὰ πάντα γὰ ᾽ναι ὑποταγμένα σὲ σένα κι ὄχι σὺ σ' αὐτά. Κοίταξε νὰ ἐξουσιάζης κάθε σου πράξη, νὰ τῆς εἶσαι κύριος κι ὄχι ὑποταχτικός, ἀλλὰ ἐλεύθερος νὰ μπῆς στὴν κληρονομία καὶ τὴν ἐλευθερία τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὑψωμένοι πάνω ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα πράγματα μελετοῦν τὰ αἰώνια, ποὺ μὲ κόπο καὶ δυσκολία ρίχνουν ἀκόμη κι ἕνα τους βλέμμα στὰ περαστικά καὶ δὲ σηκώνουν τὰ μάτια τους ἀπὸ τὰ αἰώνια, ποὺ ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὰ παροδικὰ θέληγτρα τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ βγάλουν ἀπ'

αὐτὰ τὸ καλὸ, σύμφωνα μὲ τὴν τάξη ποὺ ὄρισε ὁ Θεός, ὁ ᾽Απόλυτος Ρυθμιστής, ποὺ τίποτε δὲν ἄφησε ἄρρυθμο κι ἄσκοπο στὴν ὄλη δημιουργία του.

Ἄν ἀντικρύζοντας ὅλα τὰ γεγονότα δὲν ἐπηρεάζεσαι ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ τους ὄψη κι ἂν οὔτεδσα βλέπεις κι ἀκοῦς δὲν τὰ κρίνης σάν ἄνθρωπος τῆς ὕλης, ἀλλὰ σὲ κάθε περίσταση—ὅπως τὸ Μωϋσῆ—καταφεύγης στὴ σκηνὴ γιὰ νὰ συμβουλευτῆς τὸν Κύριο, τότε θ' ἀκοῦς συχνὰ τὴ θεία ἀπόκριση καὶ θὰ βγαίνης ἀπὸ κεῖ πληροφορημένος γιὰ πολλὰ σημερινὰ κι αὐριανὰ.

Γιατὶ στὴ σκηνὴ κατέφευγε πάντα ὁ Μωϋσῆς γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴ διαφώτιση σὲ δυσκολίες του κι ἀμφιβολίες του καὶ στὴν προσευχὴ ἔβρισκε τὴ μοναδικὴ προστασία ἐναντίο τῆς

κακίας και τῆς ἀπάτης τῶν ἀνθρώπων.

Ὅμοια και σὺ ἔχεις χρέος νὰ προσφεύγῃς στ' ἀπόκρυφα τῆς καρδιᾶς σου για νὰ ζητήσης μὲ περισσότερη θερμὴ τῆ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ και τὰ τέκνα τοῦ

Ἰσραήλ, ἐπειδὴ δὲ συμβουλευτήθηκαν πρὶν τὸν Κύριο, ἀπατήθηκαν ἀπὸ τοὺς Γαβρωνῖτες και μὲ τὸ νὰ πιστέψουν στὶς κολακεῖες τοὺς παρασυρθήκανε σὲ μιὰ ἀπατηλὴ εὐσέβεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΕΝΑΤΟ

Ἡ ΑΠΟΦΥΓΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ ΓΙΑ ΕΓΚΟΣΜΙΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ :— Τέκνο μου, ἀνάθετε πάντα σὲ μένα ὅ,τι σὲ ἀφορᾷ κι ἐγὼ θὰ τὸ τακτοποιῶ πρὸς τὸ καλὸ σου και στὸν κατάλληλο καιρὸ. Περίμενε τίς ὁδηγίες μου και θὰ δῆς πῶς θὰ βγαίνῃς πάντα ὠφελῆμενος.

—Κύριε, σοῦ ἀναθέτω μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση τὸ καθετί, γιατὶ βλέπω πόσο λίγο ὠφελουῦμαι ἅμα στηριχτῶ ἀποκλειστικὰ στὴ δική μου ἱκανότητα. ὦ! ἅς γινόταν ν' ἀδιαφορῶ για τὸ τι εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ μοῦ συμβῆ και νὰ ἐγκαταλεί-

ψω ἀδίσταχτα τὸν ἑαυτὸ μου στὸ θεῖο θέλημά σου.

ΧΡΙΣΤΟΣ : — Τέκνο μου, ὁ ἄνθρωπος συχνὰ κάνει ὅ,τι μπορεῖ για νὰ ἐπιτύχῃ κάτι ποὺ ἐπιθυμεῖ και ἅμα τὸ ἀποκτήσῃ ἀρχίζει νὰ τὸ ἀηδιάζῃ, ἐπειδὴ οἱ ἐπιθυμίες του ἀλλάζουν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ και τὸν παρασύρουν διαρκῶς ἀπὸ τὸ ἓνα πρᾶγμα στὸ ἄλλο. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀσήμαντο τὸ ν' ἀπαρνιέται κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του ἀκόμη και στὰ πιὸ ἐλάχιστα πράγματα. Ἡ ἀληθινὴ προκοπὴ τοῦ ἀνθρώπου βρίσκειται

στήν αὐταπάρνηση. Καὶ κεί-
νος ποὺ θ' ἀποκτήσῃ τὸ χάρι-
σμα τοῦτο, θ' ἀποκτήσῃ μαζί
ἐλευθερία καὶ ἀσφάλεια. Ὡς-
τόσο ὁ παλαιὸς ἐχθρὸς, ποὺ
ἀντιδρᾷ σὲ κάθε καλὸ, δὲ στα-
ματᾷ τοὺς πειρασμούς του καὶ

μέρα νύχτα καρδοκεῖ γιὰ νὰ
σύρῃ τοὺς ἀσύνητους στίς ἀπα-
τηλὲς παγίδες του.

«Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχε-
σθε, λέγει ὁ Κύριος, ἵνα μὴ
εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΓΙΑ ΤΙΠΟΤΑ ΔΙΚΟ ΤΟΥ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΚΡΑΥΧΗΘΗ

—ΚΥΡΙΕ, τί ἐστὶν ἄνθρω-
πος ὅτι μιμνήσκη αὐτοῦ, ἢ ὁ
υἱὸς ἀνθρώπου ὅτι ἐπισκέπη
αὐτόν;».

Πῶς ἀξιώθηκε ὁ ἄνθρωπος
τῆ θεία σου χάρη; Ὡ Κύριε,
πῶς μπορῶ νὰ παραπονεθῶ,
ἂν μ' ἐγκαταλείψῃς καὶ τί νὰ
πῶ, ἂν δὲ μοῦ χορηγήσῃς ὅ,τι
σοῦ ζητῶ.

Τοῦτο μονάχα μπορῶ ἀλη-
θινὰ νὰ στοχάζουμαι καὶ νὰ
λέω:—Δὲν εἶμαι τίποτα. Δὲν
μπορῶ νὰ κάμω τίποτα. Ἐπὶ
τὸν ἑαυτὸ μου δὲν ἔχω δεῖ κα-
νένα καλὸ. Νιώθω στὰ πάντα
τὴν ἀδυναμία μου κι ὅλα μὲ

σπρώχνου πρὸς τὸ τίποτα.

Ἄν σὺ δὲ μὲ συντρέξῃς καὶ
δὲ μὲ δυναμώσῃς ἐσωτερικά,
εὐθύς πέφτω στὴ χλιαρότητα
καὶ τὴν ὀκνηρία. Σὺ ὅμως, Κύ-
ριε, μένεις πάντα ὁ ἴδιος καὶ
εἶσαι παντοτινὰ ἀγαθός, δί-
καιος καὶ ἅγιος, κάνεις τὰ πάν-
τα μὲ καλωσύνη, μὲ δικαιο-
σύνη, μὲ ἀγιότητα καὶ τὰ κυ-
βερναῖς μὲ σοφία. Μὰ ἐγὼ ποὺ
τείνω μᾶλλον στὴ στασιμότητα
παρὰ στὴν προκοπή, δὲ μένω
γιὰ πολὺ στὴν ἴδια κατάσταση
κι ἀλλάζω πολλές φορές στὸ
διάστημα τῆς ἡμέρας.

Κι ὥστόσο νιώθω νὰ ἴμαι

λιγώτερο αδύνατος μόλις σὺ τὸ θελήσης καὶ μοῦ δώσης τὸ χέρι σου γιὰ νὰ μὲ συντρέξης. Γιατὶ σὺ, μόνος, χωρὶς τὴ βοήθεια κανενός, μπορεῖς νὰ μὲ συνδράμης καὶ νὰ μὲ στερεώσης ἔτσι ποὺ νὰ μὴν πέφτω πιά στὶς μεταβολές αὐτές κι ἡ καρδιά μου νὰ στρέφεται μονάχα σὲ σένα καὶ νὰ βρίσκει κοντὰ σου τὴν ἀνάπαυση.

Ἄν κατώρθωνα λοιπὸν ν' ἀρνηθῶ κάθε ἀνθρώπινη παρηγοριά, εἴτε γιὰ νὰ δυναμώσω τὸ ζῆλο μου, εἴτε σπρωγμένος ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ σὲ ἀναζητήσω —ἀφοῦ δὲ βρίσκω ἄνθρωπο νὰ μὲ παρηγορήσῃ— θὰ μποροῦσα τὰ πάντα νὰ ἐλπίζω ἀπὸ τὴ θεία σου χάρη καὶ νὰ ἀγαλλιάσω καὶ πάλι μὲ τὴν παρηγοριά ποὺ θὰ ἔπαιρνα ἀπὸ σένα.

Σ' εὐχαριστῶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς μου, Κύριε, γιατί ἀπὸ σένα πηγάζει καθετὶ ποὺ ἀποδλέπει στὸ καλὸ μου. Ὅσο γιὰ μένα, δὲν εἶμι ἀλλο μπροστά σου ἀπὸ μιὰ μάταιη ὑπαρξή, ἓνα μηδέν, ἓνας ἀν-

θρώπος ποὺ μεταβάλλεται ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή, ἄστατος κι ἀνήμπορος.

Τί ἔχω λοιπὸν ποὺ μπορῶ τάχα γι' αὐτὸ νὰ καυχηθῶ; Πῶς νὰ ἔχω τὴν ἀξίωση νὰ με τιμοῦν; Ἴσως γιὰ τὴ μηδαμινότητά μου; Θά ἔταν μωρία!

Κι ἀληθινά, ἡ ματαιοδοξία εἶναι τρομερὴ ἀρρώστια, ἡ μεγαλύτερη ματαιότητα, ἐπειδὴ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν πραγματικὴ δόξα καὶ μᾶς ἀποστερεῖ ἀπὸ τὴν οὐράνια χάρη. Γιατὶ μόλις ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ὅτι εἶναι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ἀρχίζει νὰ γίνεται δυσάρεστος σὲ σένα· κι ἅμα ἀρχίσει νὰ ἐπιθυμῇ τὸν ἔπαινο τῶν ἀνθρώπων, χάνει τὴν πραγματικὴ ἀρετή.

Τὴν ἀληθινὴ δόξα καὶ τὴν ἅγια εὐφροσύνη τὴ βρίσκει κανεὶς σὲ σένα κι ὄχι στὸν ἑαυτὸ του, στὸ νὰ χαίρῃ γιὰ τὸνομά σου κι ὄχι γιὰ τὴ δική του ἀρετή, στὸ νὰ μὴ βρίσκει τὴν εὐχαρίστηση σὲ κανένα

δημιούργημα, παρὰ μόνο γιὰ χάρη δική σου. "Ας δεξάζουν τὸ δικό σου ὄνομα κι ὄχι τὸ δικό μου. "Ας ἐγκωμιάζουν τὸ δικό σου ἔργο κι ὄχι τὸ δικό μου. "Ας εὐλογοῦν τὸ ἅγιο ὄνομά σου καὶ κανένα: ἔπαινος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἄς μὴν ἀποδοθῆ σὲ μένα.

Σὺ 'σαι ἡ δόξα μου κι ἡ χαρὰ τῆς καρδιάς μου. Σὺ τὸ καύχημά μου κι ἡ παντοτινὴ ἀγαλλίασή μου. Γιὰ τὸν ἑαυτό μου δὲ θὰ καυχηθῶ παρὰ μόνο «ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου». "Ας ζητοῦν οἱ Ἰουδαῖοι τῆ

δόξα ποὺ «παρ' ἀλλήλων λαμβάνουσιν». Ἐγὼ ζητῶ «τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνο Θεοῦ».

Γιατὶ κάθε ἀνθρώπινη δόξα, κάθε πρόσκαιρη τιμὴ, κάθε μεγαλεῖο τοῦ κόσμου τούτου εἶναι πράγματα μωρὰ καὶ μάταια μπροστὰ στὴν αἰώνια κι ἀκατάλυτη δόξα σου.

Ἐγὼ σὺ ἡ Ἀλήθεια μου, ἡ Εὐσπλαχνία μου, ὁ Θεός μου, Μακαρία Τριάς! Γιὰ σένα κάθε ἔπαινος, τιμὴ, δόξα καὶ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ

Ἡ ΠΕΡΙΦΡΟΝΗΣΗ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣΚΑΙΡΩΝ ΤΙΜΩΝ

ΧΡΙΣΤΟΣ : —Τέκνο μου, μὴ φθονῆς τοὺς ἄλλους βλέποντας νὰ τοὺς τιμοῦν καὶ νὰ τοὺς ἀνεβάζουν σὲ ψηλὰ ἀξιώματα τῆ στιγμῆ ποὺ σένα σὲ περιφρονοῦν καὶ σὲ ταπεινώνουν. "Αφησε τὴν καρδιά σου νὰ ὑψωθῆ σὲ μένα στὸν οὐρα-

νό καὶ τότε καθόλου δὲ θὰ σὲ λυπήσῃ ἢ κταφρόνησῃ τῶν ἀνθρώπων στὴ γῆ.

—Κύριε, ζοῦμε στὸ σκοτάδι κι ἡ ματαιότητα μᾶς παραπείθει εὐκολα. "Αν ἐξέταζα ὡστόσο προσεκτικὰ τὸν ἑαυτό μου, θ' ἀναγνώριζα ὅτι κανένα

ἀπὸ τὰ δημιουργήματα δὲ μὲν ἀδίκησε καὶ δὲ θά ῥα καμινὴν ἀφορμὴν νὰ παραπονιέμαι ἐναντίο σου. Ἐπειδὴ ὅμως πολλὰ καὶ βριαὶ στάθηκαν τὰ ἄνομήματά μου πρὸς σὲ προσέβλεπε, δίκαια τὰ δημιουργήματα δπλίζονται ἐναντίο μου.

Σὲ μένα λοιπὸν αἰσχύνη καὶ περιφρόνηση· καὶ σὲ σένα ἔπικινος, δόξα καὶ τιμή.

Κι ἂν δὲν εἶμαι ἔτοιμος νὰ ὑποφέρω μὲ χαρὰ, κι ἂν δὲν ἐπιζητῶ ἀκόμη νὰ μὲ περιφρονῇ καὶ νὰ μὲ ἐγκαταλείπη ὅλος ὁ κόσμος καὶ νὰ θεωρῶ τὸν ἑαυτὸ μου μηδέν, δὲν μπορῶ οὔτε νὰ δικτηρῶ σταθερὴ ἐσωτερικὴ εἰρήνη, οὔτε νὰ δέχουμαι τὸ πνευματικὸ φῶς κι οὔτε νὰ βρίσκουμαι στὴν ἐντέλειαν ἐνωμένος μαζί σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΝΑ ΜΗ ΕΞΑΡΤΟΥΜΕ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΜΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ : — Ἄν ἐξαρτᾶς τὴν εἰρήνην σου ἀπὸ κάποιον πρόσωπο πρὸς συναναστρέφουσαι ἐπειδὴ συνταυτίζονται τὰ αἰσθήματά σου, θὰ βρίσκεσαι πάντα σὲ ἀνησυχία καὶ ταραχή. Ζητώντας ὅμως τὸ στήριγμά σου στὴν ἀμετάβλητη καὶ παντοτινὰ ζωντανὴ ἀλήθεια, καθόλου δὲ θὰ σὲ καταβάλῃ ἡ θλίψη, ἂν ὑποχρεωθῆς νὰ ἀποχωρισθῆς φίλο ἀγαπημένο κι ἂν ἀκόμα σοῦ συμβῇ νὰ σοῦ

τὸν στερῆσῃ ὁ θάνατος. Κάθε αἰσθημα φιλίας πρέπει νὰ βασίζεται σὲ μένα καὶ πρέπει γιὰ μένα νὰ ἀγαπᾶς ὅτι βρίσκεις ἄξιο τῆς ἀγάπης σου κι ὅτι σοῦ εἶναι προσφιλέστερο σ' αὐτὴ τῇ ζωῇ.

Χωρὶς ἐμένα ἡ φιλία εἶναι στείρα καὶ δὲ βαστᾶ πολὺ καὶ κάθε ἀγάπη πρὸς ὁ δεσμός της δὲν εἶμαι ἐγώ, δὲν μπορεῖ νὰ ᾔναι οὔτε γνήσια κι οὔτε ἀγνή.

Πρέπει νὰ συνηθίσῃς τὸν

ἐαυτό σου τόσο πολὺ στὴ στέ-
ρηση τῆς στοργῆς προσφιλῶν
προσώπων, ὥστε νὰ προτιμᾷς
νὰ ζῆς—ὅσο σοῦ εἶναι δυνατὸ
—χωρὶς καμιᾶ συναναστροφή.

Ὅσο πιὸ πολὺ ἀπομακρύνε-
ται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἐγκό-
σμια παρηγοριά, τόσο πλησιάζει
περισσότερο πρὸς τὸ Θεό.
Καὶ τόσο περισσότερο πρὸς τὸ
Θεὸ ὑψώνεται, ὅσο βαθύτερα
στὸν ἑαυτό του εἰσχωρεῖ καὶ
εὐτελέστερο τὸν βλέπει.

Ἐκεῖνος ποὺ ἀποδίδει στὸν
ἑαυτό του κάτι καλὸ,μποδίζει
τὴ θεία χάρη νὰ κατεβῆ σ'αὐ-
τόν, γιατί ἡ χάρη τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος ζητᾷ πάντα τίς τα-
πεινές καρδιές.

Ἄν ἤξερες νὰ ἐκμηδενίσῃς

στὴν ἐντέλεια τὸν ἑαυτό σου
καὶ νὰ σβήσῃς ἀπὸ τὴν καρ-
διά σου κάθε αἴσθημα στὰ
κτίσματα, τότε θὰ μὲ πλησιάζεις
καὶ θὰ σὲ πλημμύριζα μὲ
τὴ χάρη μου.

Προσέχοντας τὰ δημιουργή-
ματα, χάνεις τὴν ὄψη τοῦ Δη-
μιουργοῦ. Μάθε λοιπὸν νὰ νι-
κᾷς σὲ καθετὶ τὸν ἑαυτό σου
γιὰ χάρη τοῦ Πλάστη σου,
ὥστε νὰ μπορέσῃς νὰ τὸν γνω-
ρίσῃς.

Κεῖνο ποὺ ἐπιθυμεῖ κανεὶς
ὑπερβολικὰ καὶ ἀγκυπᾷ παρά-
φορα — ὅσο ἀσήμαντο κι ἂν
εἶναι—μολύνει τὴν ψυχὴ καὶ
τὴν ἀποχωρίζει ἀπὸ τὸ Ὑψι-
στο Ἄγαθό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟ ΤΡΙΤΟ

ΟΙ ΜΑΤΑΙΕΣ ΕΓΚΟΣΜΙΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ:—Τέκνο μου, ἄς
μὴ σὲ συγκινοῦν τ' ἀνθρώπινα
λόγια ὅση καὶ ἂν εἶναι ἡ ὁμορ-
φιά καὶ ἡ γοητεία τους, γιατί
ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲ βρι-

σκεται στὰ λόγια, ἀλλὰ στὴ
δύναμη.

Πρόσεχε στοὺς λόγους μου,
ποὺ φλέγουν τὴν καρδιά, ποὺ
φωτίζουν κι ἀπαλύνουν τὴν

ψυχή και τή γεμίζουν με παρηγοριά.

Ποτέ μὴ διαβάξης κάτι για νὰ φανῆς τάχα σοφώτερος και πολυδιαβασμένος. Ἄλλὰ σπούδαζε πὼς νὰ νεκρώνῃς τὰ πάθη σου. Αὐτὸ θὰ σοῦ χρησιμεύσῃ περισσότερο ἀπὸ τὴ γνώση και τῶν πιδ δύσκολων ζητημάτων.

Ἄμα θὰ ᾄχῃς διαβάσει και μάθει πολλά, ξαναγύριζε στὴ μοναδικὴ ἀρχὴ ὄλων ἀνεξαίρετα τῶν πραγμάτων.

Ἐγὼ εἶμαι πὸς πλουτίζω με γνώσεις τοὺς ἀνθρώπους και φωτίζω τὴ διάνοια τῶν μικρῶν παιδιῶν, πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅσο μπορεῖ νὰ τὸ κάμη ὁ ἄνθρωπος με ὁποιοδήποτε μέσο.

Σὲ κεῖνον πὸς μιλῶ ἐγὼ γίνεται ἀμέσως σοφὸς κι ἡ πνευματικὴ ὠφέλειά του εἶναι μεγάλη.

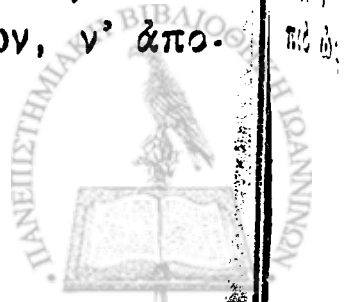
Ἄλίμονο σὲ κείνους πὸς ρωτοῦν νὰ μάθουν για καθετὶ πὸς τοὺς προκαλεῖ τὴν περιέργεια και δὲν ἐνδιαφέρον-

ται νὰ μάθουν πὼς νὰ με ὑπηρετοῦν. Θὰ ῥθῆ ἡ μέρα πὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Ἄρχοντας τῶν ἀρχόντων, ὁ Κύριος τῶν Ἀγγέλων θὰ ἐμφανιστῆ για νὰ ἐλέγξῃ τις γνώσεις τοῦ καθενὸς ἐξετάζοντας τις συνειδήσεις. Και τότε «ἐξερευνήσει τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ λύχνου» «και φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους». Και κάθε γλῶσσα θὰ σωπάσῃ.

Εἶμ' ἐγὼ πὸς σὲ μιὰ μόνο στιγμή ὑψώνω τὸ ταπεινὸ πνεῦμα και τὸ κάνω νὰ κατανοήσῃ τὴν αἰώνια ἀλήθεια πολὺ πιδ γρήγορα, ἀπ' ὅσο θὰ μπορούσε νὰ τὸ κάμη, κείνος πὸς σπούδασε χρόνια σὲ σχολές.

Διδάσκω χωρὶς τὸ θόρυβο τῶν λέξεων, χωρὶς σύγχιση γνωμῶν, χωρὶς ἐπίδειξη, χωρὶς ἄσκοπες συζητήσεις και φιλονικίες.

Διδάσκω νὰ περιφρονοῦν τὰ ἐγκόσμια ἀγαθὰ, ν' ἀποστρέφονται τὰ πρόσκαιρα πράγματα, ν' ἀποβλέπουν στὴν ἀποκτῆση τῶν αἰωνίων, ν' ἀπο-

φεύγουν τις τιμές, να υπομένουν τὰ σκάνδαλα, να στηρίζουν κάθε ἐλπίδα τους σὲ μένα, να μὴν ἐπιθυμοῦν τίποτα ἔξω ἀπὸ μένα, να μὲ ἀγαποῦν ἐνθερμα καὶ πάνω ἀπ' ὅλα.

Ἄνθρωποι ποὺ μ' ἀγάπησαν ἔτσι μπόρεσαν νὰ μάθουν πράγματα θεῖα καὶ μίλησαν γι' αὐτὰ μὲ τρόπο ἀληθινὰ γοητευτικό. Ἐγκαταλείποντας τὰ πάντα ἔκαναν μεγαλύτερη πρόοδο ἀπ' ὅ,τι θᾶκαναν μὲ βαθιὰ μελέτη.

Ὅμως σὲ ἄλλους μιλοῦ γιὰ

κοινὰ πράγματα καὶ σ' ἄλλους γιὰ ἰδιαίτερα. Σὲ μερικοὺς ἐμφανίζομαι τρυφερὰ μὲ σημεῖα καὶ μορφές καὶ σ' ἄλλους ἀποκαλύπτω τὰ μυστήριά μου μέσα σὲ ἄπλετο φῶς.

Τὰ βιβλία μιλοῦν σ' ὅλους τὴν ἴδια γλῶσσα κι ὡστόσο δὲ διαφωτίζουν ὅλους τὸ ἴδιο. Ἐγὼ εἶμαι ὁ μοναδικὸς Διδάσκαλος τῆς ἀλήθειας, ἐγὼ ἐξετάζω τις καρδιές, κατανοῶ τοὺς στοχασμούς, παρακινῶ στὴν ἐνέργεια καὶ μοιράζω τὰ δῶρα μου κατὰ τὴν κρίση μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΜΗ ΚΑΤΑΓΙΝΕΣΑΙ ΜΕ ΓΙΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΧΡΙΣΤΟΣ : —Τέκνο μου, πολλὰ πράγματα πρέπει ν' ἀγνοῆς νὰ ᾖσαι σὰ νεκρὸς στὸν κόσμον κι ὁ κόσμος νὰ ᾖναι νεκρὸς γιὰ σένα. Πολλὰ ἀκόμη πρέπει νὰ μὴν ἀκοῦς καὶ νὰ στοχάζεσαι μᾶλλον πὼς θὰ διατηρήσης τὴν εἰρήνην σου. Εἶναι πιὸ ὠφέλιμο ν' ἀποστρέφης τὸ

βλέμμα σου ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ σὲ δυσχεροστοῦν καὶ ν' ἀφίνης τὸν καθένα νὰ ᾖχη τις προτιμήσεις του, παρὰ ν' ἀνοίγεσαι σὲ συζήτηση μαζί του.

Ἄν φροντίζης νὰ ᾖχης μαζί σου τὸ Θεὸ κι ἂν προσβλέπης γιὰ τὸ καθετὶ στὴν κρίση του, θὰ μπορέσης εὐκολώτερα νὰ ὑπο-

φέρης όταν βγαίνης ήττημένος.

—³Αλίμονο, Κύριε, πού έχουμε φτάσει! Θρηνοῦμε για μιὰ πρόσκαιρη στέρηση, τρέχουμε και μοχθοῦμε για τὸ ἐλάχιστο κέρδος και ὁμως ξεχνοῦμε ὅλα κείνα πού στο μεταξύ χάνει ἡ ψυχὴ μας και πού ἐλάχιστα τὰ θυμόμαστε κι όταν εἶναι πιά πολὺ ἄργά. Προσέ-

χουμε κείνο πού χρησιμεύει λίγο ἢ καθόλου και παραβλέπομε κείνο πού εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητο, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος σκορπίζεται ὀλόκληρος στὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, κι ἂν δὲν ξαναγυρίση γρήγορα στὸν ἐσωτερικὸ ἑαυτοῦ, ἀφοσιώνεται μ' εὐχαρίστηση σ' αὐτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΙΝΗ ΚΑΝΕΙΣ ΠΙΣΤΗ Σ' ΟΛΟΥΣ

—«ΔΟΣ ΗΜΙΝ βοήθειαν ἐκ θλίψεως, Κύριε, καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου».

Πόσες φορές ζήτησα τὴν πίστη ἐκεῖ πού νόμιζα πὼς θὰ τὴ βρῶ και δὲν τὴ βρῆκα. Και πόσες φορές τὴ βρῆκα ἐκεῖ πού δὲν τὸ περίμενα. Εἶναι μάταιο λοιπὸν νὰ ἐλπίζω κανεὶς στοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλὰ σὺ Κύριε, ὁ Θεὸς μου, εἶσαι ἡ σωτηρία τῶν δικαίων. Εὐλογητὸς ἄς εἶσαι, Κύριε, σ' ὅ,τι κι ἂν μᾶς συμβαίνει.

Εἴμαστε ἀνίσχυροι κι ἄστατοι. Ἐνν τίποτα φτάνει για νὰ μᾶς βγάλῃ ἀπὸ τὸ σωστὸ δρόμο και νὰ μᾶς βάλῃ σὲ δισταγμούς.

Ποιὸς ἄνθρωπος εἶναι τόσο ἄγρυπνος και γνωστικὸς πού νὰ μὴν πέφτῃ σὲ πλάνη και ἀμηχανία; Ἄλλὰ κείνος, Θεέ μου, πού ἐμπιστεύεται σὲ σένα και πού σὲ ἀναζητᾷ στὴν ἀπλότητα τῆς καρδιάς του, δὲν κλονίζεται εὐκολα. Κι ἂν τοῦ συμβῇ νὰ δοκιμάσῃ θλίψη ἢ νὰ βρεθῇ

ὅτι δὲ δύσκολη θέση, σὺ τὸν συν-
 ἄρχεις καὶ τὸν παρηγορεῖς,
 ἐπειδὴ δὲν ἐγκαταλείπεις γιὰ
 πάντα ὅποιον ἐλπίζει σὲ σένα.
 Ἐπάνιος ὁ πιστὸς σύντροφος
 τοῦ δὲν ἐγκαταλείπει τὸ φίλο
 σου σὲ στιγμὲς δυστυχίας.

Κύριε, σὺ μονάχα εἶσαι
 πάντοτε πιστὸς φίλος καὶ
 κανένας ἄλλος δὲν μπορεῖ νὰ
 συγκριθῇ μαζί σου.

ὦ! πόση σοφία βρίσκεται
 ἐν κείνῳ ποῦ ἔλεγε ἡ Ἁγία
 Ἀγάθη: «Ἡ καρδιά μου στε-
 θεώθηκε καὶ θεμελιώθηκε πά-
 νω στὸν Ἰησοῦ Χριστό». Ἄν
 εἴκοι τὸ ἴδιο καὶ σὲ μένα,
 πολὺ λίγο θὰ με τάραζε ὁ φό-
 βος τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐλάχι-
 στα θὰ με συγκινοῦσαν τὰ κα-
 κήβουλα λόγια τους.

Ποιὸς μπορεῖ νὰ προβλέψη
 ἅ πάντα καὶ ν' ἀποφύγη ὅλα
 ἀναπόφευκτα κακά; Ἄν
 πηλώνουν ἀκόμη καὶ κείνα
 ποῦ περιμένει κανεὶς νὰ συμ-
 βῶν, πόσο κακὸ κάνουν ἐκεῖνα
 ποῦ ἔρχονται ἀπροσδόκητα!
 Γιατί λοιπὸν—ἄθλιος καθὼς εἶ-

μαι—νὰ μὴν ἔχω πάρει τίς ἀ-
 σφαλέστερες προφυλάξεις γιὰ
 τὸν ἑαυτό μου; Γιατί με τόση
 εὐκολία νὰ δίνω πίστη στὰ λό-
 για τῶν ἄλλων;

Ἄλλ' εἴμαστε ἄνθρωποι· τί-
 ποτα παραπάνω ἀπὸ ἄστατοι
 ἄνθρωποι—ὅσο κι ἂν πολλοὶ
 μᾶς νομίζουν καὶ μᾶς ἀποκα-
 λοῦν ἀγγέλους.

Σὲ ποιὸ νὰ πιστέψω, Κύριε;
 —σὲ ποιόν, ἂν ὄχι σὲ σένα;
 Σὺ ἴσαι ἡ ἀλήθεια ποῦ δὲν
 μπορεῖ οὔτε ν' ἀπατήση καὶ
 οὔτε ν' ἀπατηθῇ.

Τὸ ἀντίθετο, «πᾶς ἄνθρωπος
 ψεύστης», ἀνίσχυρος, ἄστα-
 τος, ἀνερμάτιστος προπαντὸς
 στὰ λόγια του—τόσο ποῦ πρέ-
 πει μόλις νὰ πιστεῦη κανεὶς
 σ' ὅ,τι φαίνεται ἀληθινὸ ἀπ'
 ὅσα λέει.

Πόσο σοφὰ μᾶς εἶδοποίησες
 νὰ φυλαγόμεσθε ἀπ' τοὺς ἀν-
 θρώπους. «Ἐχθροὶ πάντες ἀν-
 δρὸς οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ» καὶ
 «ἐάν τις ἡμῖν εἴπη, ἴδου ὧδε
 ὁ Χριστὸς ἦ ὧδε, μὴ πιστεύ-
 σητε».

Τὰ παθήματά μου με δίδαξαν. Καὶ μακάρι ἢ πικρὴ αὐτῇ πείρα μου νὰ με κάμη λιγώτερο ἀσύνετο καὶ περισσότερο προνοητικό. «—Ἐχεμύθεια, μοῦ λέει κάποιος, ἔχεμύθεια! Αὐτὸ ποῦ σοῦ εἶπα πρέπει νὰ τὸ ξέρης μονάχα σὺ». Κι ἐνῶ ἐγὼ σωπαίνω καὶ νομίζω πὼς αὐτὸ ποῦ μοῦ εἶπε εἶναι πραγματικὰ μυστικό, ἐκεῖνος ποῦ μοῦ ζήτησε ἔχεμύθεια δὲν κατάφερε νὰ σωπάσῃ καὶ προδίδοντας καὶ μένα καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του ἀκολουθεῖ τὸ δρόμο του.

Φύλαγέ με, Κύριε, ἀπὸ κάθε φλύαρο κι ἀπερίσκεπτο. Μὴ με ἀφήσης νὰ πέσω θῦμα του ἢ νὰ κάμω τὸ ἴδιο με τὸ δικό του σφάλμα. Βάλε στὰ χεῖλη μου λόγια ἀληθινὰ καὶ θετικὰ κι ἢ γλώσσα μου ἄς κρατηθῇ μακριὰ ἀπὸ κάθε δόλο. Ὅ,τι δὲ θέλω νὰ πάθω ἀπὸ τοὺς ἄλλους, χρέος μου νὰ τὸ ἀποφεύγω κι ἐγὼ με κάθε τρόπο.

Πόσο καλὸ εἶναι καὶ πόσο συντελεῖ στὴν εἰρήνη νὰ μὴ μιλῇ κανεὶς γιὰ τοὺς ἄλλους,

νὰ μὴ πιστεύῃ ἀδιάκριτα ὅσα ἀκούει, νὰ μὴ τὰ μεταδίδει εὐκολα, νὰ ἐκδηλώνεται σὲ λίγους, ν' ἀναζητᾶ πάντα σένα, Κύριε, ποῦ ξέρεις τὴν κρύβει κάθε καρδιά, νὰ μὴ παρασύρεται ἀπὸ λόγια τοῦ ἀνέμου, ἀλλὰ νὰ ἐπιθυμῇ τὰ πάντα—ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ—νὰ γίνονται σύμφωνα με τὸ θέλημά σου.

Ἀκόμη πόσο σίγουρο μέσο εἶναι γιὰ τὴ διαφύλαξη τῆς οὐράνιας χάριτος ν' ἀποφεύγῃ κανεὶς ὅ,τι θὰ τραβήξῃ σ' αὐτὸν τὴν προσοχὴ τῶν ἄλλων, νὰ μὴν ἐπιδιώκῃ ὅ,τι θὰ προκαλέσῃ τὸ θαυμασμὸ τους, ἀλλὰ νὰ προσπαθῇ ν' ἀποκτήσῃ κείνο ποῦ ἐμπνέει θεῖο ζῆλο καὶ διορθώνει τὴ ζωὴ.

Σὲ πόσους στάθηκε δλέθρια ἢ ἀρετὴ τους, ἐπειδὴ ἔγινε γνωστὴ κι ἐπαινέθηκε πρόωρα! Μὰ καὶ πόσο ὠφελήθηκαν ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τους ποῦ ἔμεινε κρυφὴ στὴ φθαρτῆ αὐτῇ ζωῇ—ποῦ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἑνασέξακολουθητικὸς πειρασμὸς καὶ μιὰ ἀδιάκοπη πάλη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟ ΕΚΤΟ

ΝΑ ΕΜΠΙΣΤΕΥΟΜΑΣΤΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟΜΑΣ ΣΤΟ ΘΕΟ, ΟΤΑΝ ΑΔΙΚΑ ΛΟΓΙΑ ΜΑΣ ΠΡΟΣΒΑΛΛΟΥΝ.

ΧΡΙΣΤΟΣ: — Τέκνο μου, μένε σταθερός κι ἔλπιζε σέ μένα, ἐπειδὴ τί ἄλλο εἶναι τὰ λόγια, παρά λόγια; Χτυποῦν τὸν ἀέρα, χωρὶς νὰ σπάζουν οὔτε μιὰ πέτρα.

Ἄν εἶσαι ἔνοχος, μὴ στοχάζεσαι ἄλλο παρά τὸ πῶς νὰ διορθωθῆς. Κι ἂν δὲν αἰσθάνεσαι καμιὰ τύψη, πρέπει νὰ ὑποφέρης τὸν μικρὸ αὐτὸ πόνον γιὰ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ. Ἐξάλλου εἶναι πολὺ λίγο νὰ ὑποφέρης ἀπὸτε-πότε ἀκούγοντας λόγια τοῦ Θεοῦ σὲ δυσαρεστοῦν, ἀφοῦ δὲν μπορεῖς ν' ἀνθέξης σὲ βαρύτερες δοκιμασίες.

Ἄν τόσο ἀσήμαντα πράγματα πληγώνουν τὴν καρδιά σου, αὐτὸ δὲ φανερώνει πῶς εἶσαι ἀκόμη σαρκικός κι ὅτι εἰς ἔνδιαφέρουν οἱ κρίσεις τοῦ κόσμου; Μὲ τὸ νὰ φοβᾶσαι τὴν περιφρόνηση, ἀποφεύγεις τὸν ἔλεγχο τῶν σφαλμάτων σου καὶ ζητᾶς νὰ τὰ σκεπάσης μὲ

προφάσεις. Ἐξέτασε προσεκτικὰ τὴν καρδιά σου καὶ θὰ παραδεχτῆς πῶς ζῆ ἀκόμα μέσα σου τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου κι ἢ μάταιη ἐπιθυμία ν' ἀρέσης στοὺς ἄλλους. Ἐπειδὴ, ἀποφεύγοντας νὰ ταπεινωθῆς ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν ἀδυναμιῶν σου, δείχνεις πῶς δὲν εἶσαι ἀληθινὰ ταπεινὸς κι ὀλότελα ἀδιάφορος γιὰ τὸν κόσμον κι ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἔπαψε νὰ ὑπάρχη γιὰ σένα.

Ἄκουε τὰ λόγια μου καὶ λίγο θὰ σ' ἀνησυχοῦν τὰ λόγια τοῦ κόσμου.

Κι ἂν ἀκόμη λέγανε ἐναντίο σου ὅσα ἢ πιὸ μεγάλη κακεντρέχεια θὰ μπορούσε νὰ πλάσῃ, σὲ τί θὰ σ' ἔβλαφτε, ἂν ἄφινες τὰ κακόβουλα λόγια νὰ τὰ πάρῃ ὁ ἄνεμος; Θᾶχανες ἔστω καὶ μιὰ τρίχα τῆς κεφαλῆς σου;

Ἐκεῖνος ποὺ δὲ ζῆ ἐσωτερικὴ ζωὴ καὶ ποὺ δὲ βλέπει

τὸ Θεὸ πάντα καὶ παντοῦ παρόντα, ταράζεται ἀκόμη καὶ μετὴν παραμικρῆ παρατήρηση πρὸ θᾶ τοῦ κάμουν. Ὅποιος ὁμως ἐμπιστεύεται τὸν ἑαυτοῦ σὲ μένα καὶ δὲ βραδύεται στὴν ἀτομικὴ του κρίση, δὲν ἔχει νὰ φοβηθῆ τὸ παραμικρὸ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Γιατὶ ἐγὼ ξέρω καὶ ἐγὼ ἐλέγχω ὅ,τι εἶναι κρυφόν. Ἐγὼ κατέχω τὴν ἀλήθεια κάθε πράγματος καὶ ξέρω ποῖος ἀδικεῖ καὶ ποῖος ἀδικιέται. Ἐγὼ εἶπα καὶ ἐγὼ ἄφησα νὰ γίνῃ «ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί». Ἐγὼ θὰ κρίνω τὸν ἔνοχο καὶ τὸν ἀθῶο, ἀλλὰ θέλησα ἀπὸ πρὶν νὰ δοκιμάσω καὶ τοὺς δυὸ με μυστικὴ κρίση.

Ἡ μαρτυρία τῶν ἀνθρώπων συχνὰ ἀπατᾷ ἢ δική μου ὁμως εἶναι ἀλάνθαστη καὶ τέτοια θὰ μείνῃ γιὰ πάντα. Δὲ φανερόνεται συχνὰ καὶ λίγοι κατορθώνουν νὰ τὴν ἀποκαλύψουν καὶ σὲ ὠρισμένες μονάχα περιστάσεις. Ποτὲ ὁμως δὲ

σφάλλει καὶ οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ πλανηθῆ, ὅσο καὶ ἂν δὲ φαίνεται πάντα δίκαιη στοὺς ἀπερίσκεπτους.

Πρέπει λοιπὸν σὲ κάθε περιστάση νὰ προσφεύγῃς στὴ δική μου κρίση καὶ ὄχι νὰ στηρίζεσαι στὴ γνώμη τῆ δικῆ σου. «Εὐλογία Κυρίου ἐπὶ κεφαλὴν δικαίου... καὶ οὐ μὴ προστεθῆ αὐτῷ λύπη ἐν καρδίᾳ». Καὶ ἂν ἄδικα τὸν κατηγορήσουν, δὲ θὰ νιαστῆ πολὺ. Καὶ ἂν ἄλλοι τὸν ὑπερασπίσουν καὶ κατορθώσουν νὰ τὸν δικαιώσουν, δὲ θὰ διατηρήσῃ μάταιη χαρὰ. Γιατὶ δὲν ξεχνᾷ ὅ,τι ἐγὼ εἶμαι «ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς», καὶ ὅ,τι δὲν κρίνω καθόλου ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ καὶ τὴν ἐπιφάνεια. Ὅ,τι φαίνεται ἀξίεπαινο στὴν κρίση τῶν ἀνθρώπων, συχνὰ εἶναι ἀξιοκατάκριτο γιὰ μένα.

—Κύριε Θεέ μου, κριτὴ δίκαιε, κραταιὲ καὶ καρτερικέ, σὺ ποὺ ξέρεις τὴν εὐπάθεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴ ροπὴ του στὸ κακόν, σὺ ἄς εἶσαι ἢ πεποίησῃ μου καὶ ὀλη μου ἢ ἐμ-

πιστοσύνη, γιατί ή συνείδησή μου δέ μου είναι άρκετή. Σύ, Κύριε, ξέρεις ό,τι έγώ έξολοκλήρου άγνοώ — χρέος μου λοιπόν νά ταπεινωθώ κάτω άπ' όλες τίς μομφές και νά τίς ύποφέρω μέ πραότητα. Συχώρα με κάθε φορά που δέν τό κάνω κι ένίσχυέ με μέ τή χάρη που μαθαίνει τους ανθρώπους νά ύποφέρουν.

Γιατί πρέπει νά ύπολογίζω

περισσότερο στην άπειρή σου εύσπλαχνία για νά συχωρεθώ, παρά στη φαινομενική μου άρετή για νά δικαιολογήσω όσα ή συνείδησή μου κρατά κρυμμένα.

«Άλλ' ούδέ έμχυτόν άνακρίνω... άλλ' ούκ έν τούτω δεδικαίωμαι», γιατί χωρίς τήν εύσπλαχνία σου «ού δικαιοθήσεται ένώπιόν σου πᾶς ζών».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΥΠΟΦΕΡΟΥΜΕ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΔΕΙΝΑ

ΓΙΑ ΧΑΡΗ ΤΗΣ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ :— Τέκνο μου, ός μή συντρίψουν τό θάρρος σου οί κόποι, που έχεις ανάλαβει για μένα—κι ός μή σε καταβάλουν όλότελα οί δοκιμασίες. Μά σ' ό,τι κι αν σου συμβή, ός σε παρηγορή κι ός σε δυναμώνη ή ύπόσχεσή μου. Έχω τή δύναμη νά σε άνταμείψω άπεριόριστα και άμετρα.

Δέ θα μοχθής έδω κάτω πολυ καιρό κι ούτε θα σε βαραινουν πάντα οί δοκιμασίες. Περιμένε λίγο· τό τέλος των δεινών σου δέ θ' άργήση. Θα ρθή ή στιγμή που ό μόχθος κι ή άδημονία σου θα πάψουν. Γιατί ό,τι περνά μέ τό χρόνο είναι άσήμαντο και παροδικό.

Κάμε ό,τι έχεις νά κάμης· δούλευε πιστά στον άμπελώνα

μου κι ἐγὼ ὁ ἴδιος θὰ σταθῶ ἢ ἀμοιβή σου.

Γράφε, διάβαζε, ψέλνε τοὺς αἶνους μου, στέναζε, σὴναινε, προσεύχου, ὑπόφερε θαρραλέα τις ἐναντιότητες — ἢ αἰώνια ζωὴ ἀξίζει ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες κι ἀκόμη μεγαλύτερους.

Εἶναι μιὰ μέρα—γνωστὴ μονάχα στὸν Κύριο—πού θὰ ρθῆ εἰρήνη καὶ δὲ θὰ ὑπάρχη πιά μέρα καὶ νύχτα, ὅπως σ' αὐτὴν ἐδῶ τῆ γῆ, ἀλλὰ παντοτινὸ φῶς, ἀπειρη λάμψη, σταθερὴ εἰρήνη κι ἐξασφαλισμένη ἀνάπαυση.

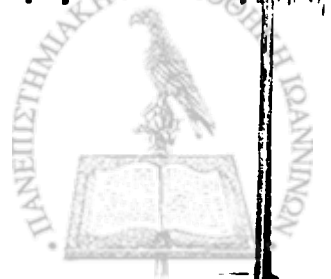
Καὶ τότε δὲ θὰ λές πιά «τίς μὲ ρύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου», κι οὔτε θ' ἀνακράζης : «οἶμοι ὅτι ἢ παρρηκία του ἐμακρύνθη», ἐπειδὴ «ὁ θάνατος θὰ καταποθῆ», καὶ ἢ σωτηρία θὰ ᾽ναι αἰώνια. Δὲ θὰ ὑπάρχη πιά στενοχώρια, μ' ἀπέλυτη χαρά, δόξα κι εὐτυχία.

᾽Ω! ἂν ἦταν δυνατὸ γὰ δῆς στὸν οὐρανὸ τ' ἀμάραντα στε-

φάνια τῶν ᾽Αγίων! Νὰ δῆς τι θαυμαστὴ δόξα περιβάλλει τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους πού ὁ κόσμος τοὺς περιφρονοῦσε καὶ τοὺς θεωροῦσε ἀνάξιους νὰ ζοῦν. Σίγουρα τότε θὰ ἔστεργες πρόθυμα νὰ ταπεινωθῆς καὶ θὰ προτιμοῦσες νὰ ᾽σαι κάτω ἀπ' ἔλους, παρὰ πάνω κι ἀπὸ ἕναν ἀκόμη. Δὲ θὰ λαχταροῦσες τότε τίς εὐτυχισμένες μέρες αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἀλλὰ θ' ἄβρισκες τὴ χαρὰ πάσχοντας γιὰ τὸ Θεὸ καὶ θὰ τὸ νόμιζες μεγάλο ὄφελος νὰ σὲ λογαριάζουν γιὰ τίποτα ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.

᾽Ω! ἂν μπορούσες νὰ δεχτῆς ὡς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς σου τίς ἀλήθειες αὐτὲς κι ἂν τίς ἄφινες νὰ περάσουν ὡς βαθιὰ μέσα στὴν καρδιά σου, δὲ θὰ τολμοῦσες οὔτε μιὰ φορὰ νὰ παραπονεθῆς.

Ἵπάρχει κάτι, πού εἶναι τόσο βασανιστικὸ, ὥστε νὰ μὴν ἀξίζη νὰ τὸ ὑποφέρη κανεὶς γιὰ νὰ κερδίση τὴν αἰώνια ζωή; Δὲν εἶναι μικρὴ ὑπόθεση

ἀ κερδίση ἢ νὰ χάση κανεὶς
τὴν αἰώνια Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἐψωσε λοιπὸν τὸ βλέμμα
σου στὸν οὐρανὸ. Ἴδου ἐγὼ
καὶ μαζί μ' ἐμένα ὄλοι οἱ Ἄ-
γιοί μου. Αὐτοὶ ποὺ ἀγωνίστη-

καν στὴ γῆ τὸ σκληρὸν ἀγῶνα
καὶ ποὺ τώρα χαίρονται, ποὺ
τίποτα δὲν τοὺς φοβίζει καὶ
ποὺ ἀναπαύονται μένοντας γιὰ
πάντα κοντὰ μου στὴ Βασιλεία
τοῦ Πατρὸς μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟ ΟΓΔΟΥ

Ἡ ΜΑΚΑΡΙΑ ΒΙΩΝΙΟΤΗΤΑ ΚΙ ΟΙ ΑΘΛΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΟΥΤΟΥ

— Ὡ τρισευτυχισμένη κα-
τοικία τῆς οὐράνιας πολιτείας!
Ὡ λαμπρότατη ἡμέρα τῆς
κλιονιότητος, ποὺ ἢ νύχτα ποτὲ
δὲν τὴν σκοτίζει καὶ ποὺ ἢ
σπέρτατη ἀλήθεια φωτίζει παν-
τοτινὰ μὲ τίς ἀστραφτερές της
αἰχτῖνες. Ἡμέρα ἀμετάλλαχτη
ἐπὶ χαρὰ καὶ ἀνάπαυση, ποὺ
καμιὰ μεταβολὴ δὲν τὴ συντα-
ράζει. Κι ἄς ἦταν νὰ λάμψη
ἡ μέρα αὐτὴ κι ἢ προσκαιρό-
τητα νὰ παιρενε τέλος.

Ἡ μέρα αὐτὴ λάμπει γιὰ
τοὺς Ἁγίους μὲ τὴν αἰώνια
αἰχτινοβολία της—ἐμεῖς ὡστό-
σο, διαβατικοὶ πάνω σ' αὐτὴ τῇ
γῆ, τὴ βλέπομε ἀπὸ μακριὰ

καὶ πίσω ἀπὸ ἓνα πέπλο.

Ὅσοι βρίσκονται στὸν οὐ-
ρανὸ ξέρουν τὰ θέλγητρά της,
μὰ τὰ τέκνα τῆς Εὐχας, ἐξόρι-
στα ἀκόμα, στενάζουν δοκιμά-
ζοντας τὴν πίκρα καὶ τὴν ἀφό-
ρητη πλήξη τῆς ζωῆς αὐτῆς.
«Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς
μου μικραὶ καὶ πονηραί», γε-
μᾶτες ὀδύνη κι ἀγωνία.

Πολλὰ εἶναι τ' ἀμαρτήματα
ποὺ μολύνουν ἐδῶ τὸν ἄνθρω-
πο, πολλὰ τὰ πάθη ποὺ τὸν
δεσμεύουν, ἀμέτρητοι οἱ φόβοι
ποὺ τὸν καταπιέζουν, χίλιες
οἱ μέριμνες ποὺ τὸν στενοχω-
ροῦν. Σέρνεται ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπὸ
περιέργεια, γοητεύεται ἀπὸ χί-

μαίρες, τριγυρίζεται από πλά-
νες, λυγίζει από τὸ μόχθο, βρ-
σανίζεται από πειρασμούς, ἐ-
ξασθενίζει από τις ἡδονές, ὑ-
ποφέρει από φτώχεια.

ᾠ! πότε θὰ ρθῆ τὸ τέλος
δλων αὐτῶν τῶν κακῶν; Πότε
θὰ λυτρωθῶ από τὴν ἄθλια ὑ-
ποταγή στὰ πάθη; Πότε θὰ
στοχάζουμαι μονάχα σένα, Κύ-
ριε; Πότε θ' ἀπολαύσω «ἐν
σοί, Κύριε» τὴν ἀπόλυτη χα-
ρά; Πότε, ἐλεύθερος από κάθε
δεσμό, θὰ χαρῶ τὴν ἀληθινὴ
ἐλευθερία, ἀνεμπόδιστος από
τὸ βᾶρος τοῦ σώματος καὶ τῆς
ψυχῆς; Πότε θ' ἀποκτήσω στα-
θερὴ εἰρήνη, σίγουρη καὶ ἀ-
ναλλοίωτη· εἰρήνη ἐσωτερικὴ
καὶ ἐξωτερικὴ, στέρεα θεμε-
λειωμένη; ᾠ Πανάγαθε Ἰη-
σοῦ μου, πότε θ' ἀξιωθῶ νὰ σὲ
ἀντικρύσω, νὰ θαυμάσω τὴ δό-
ξα τῆς Βασιλείας σου, πότε
θὰ ᾶσαι γιὰ μένα τὸ πᾶν σ'
δλα τὰ πάντα! Πότε θὰ βρί-
σκουμαι μαζί σου στὴ Βασιλεία
σου, πὺ ἐτοίμασες γιὰ τοὺς
ἐκλεκτοὺς σου ἀπὸ τότε πὺ

πλάστηκε ὁ κόσμος; Βρέθηκα
μόνος, φτωχός, ἐξόριστος σὲ
χώρα ἐχθρική, ὅπου ἡ πάλη
εἶναι ἀδιάκοπη καὶ ἡ σκληρὴ
δυστυχία χωρὶς τέλος.

Παρηγόρησέ με στὴν ἐξο-
ρία μου, γλύκανε τοὺς πόνους
τῆς καρδιᾶς μου, πὺ δὲν ἐπι-
θυμεῖ ἄλλο ἀπὸ σένα.

ᾠ, τι καὶ ἄν μοῦ προσφέρῃ
ὁ κόσμος αὐτός γιὰ νὰ μὲ πα-
ρηγορήσῃ, μονάχα βᾶρος εἶ-
ναι γιὰ μένα.

Θέλω ν' ἀροσιωθῶ ἐλόκλη-
ρος σὲ σένα, μὰ δὲν μπορῶ νὰ
κατορθώσω τὴν ἔνωση αὐτῆ.
Θέλω νὰ προσηλωθῶ στὰ ἐ-
πουράνια, μὰ τ' ἀνέκρωτά μου
πάθη μὲ μπουδίζου. Ἡ ψυχὴ
μου λαχταρᾷ νὰ ὑψωθῆ πάνω
ἀπ' ὄλα, μὰ ἡ σάρκα ἄθελός
μου μὲ σέρνει πρὸς τὰ ἐγκόσμια.

Ἔτσι—πλᾶσμα ἄθλιο καθὼ
εἶμαι—ἔχω πάντα τὴν πάλη
μέσα μου καὶ εἶμαι ὁ ἴδιος βᾶ-
ρος τοῦ ἐαυτοῦ μου, γιὰτὶ ἐν-
τὸ πνεῦμα μου ζητᾷ ν' ἀνυ-
ψωθῆ, ἡ σάρκα μου τοῦ ἐναν-
τιώνεται.

"Α! πόσο υποφέρω έσωτε-
ρικά όταν, μελετώντας τὰ έ-
πουράνια, έγκόσμιοι λογισμοί
ελημμυρίζουν τὸ νοῦ μου τὴν
οὐρα πὸ προσεύχομαι. Θεέ
μου, «μὴ μακρύνῃς ἀπ' ἐμοῦ...
ἢ ἐκκλίνῃς ἐν ὀργῇ ἀπὸ τοῦ
οὐλοῦ σου».

"Ας λάμψη ὁ κεραινός σου
ὡς σκορπίση τὰ σαρκικά
αὐτὰ ὀράματα, «έξαπόστειλον
τὰ θέλη σου», καὶ διώξε μα-
κριά μου τὰ φαντάσματα αὐτὰ
τοῦ έχθρου. Συγκέντρωσε ἕλες
αἰσθήσεις μου σὲ σένα, κά-
νε νὰ ξεχάσω ὅλα τὰ πράγ-
ματα τοῦ κόσμου καὶ ν' ἀπο-
τρέφουμαι ἀδίσταχτα καὶ μὲ
επιτροπιασμό κάθε κολάσιμη
φαντασία.

Ναί, σύ, ἡ Αἰώνια Ἀλήθεια,
ἀντρεξέ με, γιὰ νὰ μὴ με νι-
κήσῃ ἡ ματαιότητα. "Ελα καὶ
κεῖνε μέσα μου, οὐράνια εὐ-
προσύνη, καὶ ὅ,τι ἀναγνο ὡς ἐ-
μφανιστῆ στήν παρουσία σου.

Συχώρα με ἀκόμη καὶ σπλα-
χνίζου με κάθε φορά πὸ στήν
προσευχή μου στοχάζομαι ἄλ-

λα έχτος ἀπὸ σένα. Γιατί τ'
ὁμολογῶ εἰλικρινά πῶς συχνά
ἀφαιροῦμαι καὶ δὲ βρίσκομαι
κεῖ πὸ βρίσκεται τὸ σῶμα μου,
μὰ κεῖ πὸ οἱ σκέψεις μου μὲ
φέρνουν. Βρίσκομαι κεῖ πὸ
εἶναι ὁ λογισμός μου· καὶ ἔ λο-
γισμός μου εἶναι σὲ κείνο πὸ
ἀγαπῶ. Στοχάζομαι ὅ,τι φυ-
σικά ἢ ἀπὸ συνήθεια μ' εὐχα-
ριστεῖ. Καὶ εἶναι γι' αὐτό, ὡ
Ἀλήθεια, πὸ ἀπερίφραστα
εἶπες : «Ὁπου ὁ θησαυρός ὑ-
μῶν ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν».

"Αν ἀγαπῶ τὸν οὐρανὸ—ἀ-
ναπολῶ πρόθυμα τὰ έπουρά-
νια."Αν ἀγαπῶ τὸν κόσμὸ—ἡ
ἐπίγεια εὐτυχία μ' εὐχαριστεῖ
καὶ οἱ δοκιμασίες μὲ θλίβουν.
"Αν ἀγαπῶ τὴ σάρκα—ὁ νοῦς
μου θέλγεται ἀπ' ὅ,τι εἶναι
σαρκικό. Καὶ ἂν ἀγαπῶ τὸ
πνεῦμα—μὲ χαρὰ διαλογίζομαι
τὰ πνευματικά. Ἐπειδὴ μ' εὐ-
χαριστεῖ νὰ μιλῶ καὶ ν' ἀκούω
τοὺς ἄλλους νὰ μιλοῦν γιὰ τὰ
πράγματα πὸ ἀγαπῶ καὶ αὐ-
τῶν τῶν πραγμάτων τὴν ἀνά-
μνηση ἔχω στή μοναξιά μου.

Ἄλλ' εἶναι εὐτυχοισμένος ὁ ἄνθρωπος ποῦ γιὰ χάρη σου, Κύριε, ἀποδειώχνει ἀπὸ τὴν καρδιά του κάθε αἴσθημα πρὸς τὰ δημιουργήματα, ποῦ δαμάζει τὴ φύση καὶ ποῦ μὲ τὸν πνευματικό του ζῆλο σταυρῶνει τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας καὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ σοῦ προ-

σφέρῃ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς συνείδησής του—ὅπου ἀπόλυτη εἰρήνη βασιλεύει—μιὰν ἀγνή προσευχή καὶ λυτρωμένος ἐσωτερικά καὶ ἐξωτερικά ἀπὸ κάθε πρᾶγμα ἐγκόσμιο νὰ ἐνωθῇ ἔτσι μὲ τὸ χορὸ τῶν Ἀγγέλων σου.

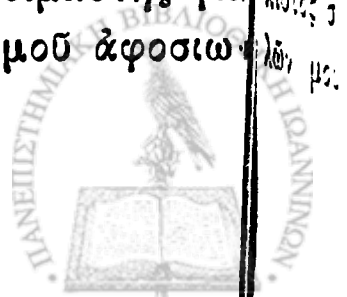
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟ ΕΝΑΤΟ

Η ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΤΗΣ ΑΙΩΝΙΑΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΝΤΑΜΟΙΒΗ ΠΟΥ ΥΠΟΣΧΕΘΗΚΕ Ο ΘΕΟΣ ΣΕ ΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΑΓΩΝΙΖΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΝΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΟΥΝ

ΧΡΙΣΤΟΣ : —Τέκνο μου, ἅμα αἰσθάνεσαι ἐνδόμυχη ἐπιθυμία ν' ἀποκτήσης τὴν αἰώνια μακκριότητα καὶ θές νὰ θγῆς ἀπὸ τὴ φυλακὴ τῆς σάρκας γιὰ ν' ἀντικρύσης τὸ ἀσκίαστο καὶ σταθερὸ φῶς μου, ἀνοιξε τὴν καρδιά σου καὶ δέξου μὲ ἀγάπη τὴ θεία αὐτὴ ἔμπνευση.

Εὐχαρίστησε μὲ ὄλη σου τὴν ψυχὴ τὴν ἐπουράνια ἀγαθότητα, ποῦ τόσο σ' εὐνοεῖ, ποῦ μὲ τόση εὐσπλαχνία σ' ἐ-

πισκέπτεται, ποῦ σὲ θγάζει ἀπὸ τὴν ἀδράνεια, ποῦ σὲ παρακινεῖ καὶ σὲ ἀνυψώνει ἰσχυρά, μὴ καὶ τὸ ἴδιο σου τὸ βάρος σὲ σύρει πάλι στὰ ἐπίγεια. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία σου αὐτὴ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν στοχασμῶν σου ἢ τῶν προσπαθειῶν σου, ἀλλ' εἶναι εὐνοια τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἀξίωσε νὰ σοῦ ρίξῃ ἓνα βλέμμα, ὥστε προοδεύοντας στὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη νὰ ἐτοιμαστῆς γιὰ νέους ἀγῶνες, νὰ μοῦ ἀφοσιω-

αθῆς με ὄλη σου τὴν καρδιά,
 ἀποφασισμένος νὰ με
 ἐξυπηρετήσης.

Μὰ, τέκνο μου, ὅσο κι ἂν
 εἶναι δυνατὴ ἡ φωτιά, ἡ φλό-
 γα δὲν ἀνεβαίνει ψηλὰ χωρὶς
 πῦρ καπνὸ. Ἔτσι, ἂν καὶ μερικοὶ
 αἰσθάνονται φλογερὴ ἐπιθυμία
 γιὰ τὰ πράγματα τοῦ οὐρανοῦ,
 δὲν εἶναι καθολοκληρία λυ-
 τρωμένοι ἀπὸ τὸν πειρασμὸ
 τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς σάρκας. Κι
 εἶναι γι' αὐτὸ πού δὲν ἀπο-
 δέλνουν ἀποκλειστικὰ στὴ δό-
 ξα τοῦ Θεοῦ με ὅ,τι ζητοῦν
 τόσο ἐπίμονα. Τέτοια εἶναι
 ἀπολλές φορές κι ἡ δική σου
 ἐπιθυμία, ἃ, καὶ σὺ τὴ νομί-
 ζης φλογερὴ καὶ ἀγνή. Ἐπειδὴ
 ὅ,τι ὑπάρχει τὸ ἀτομικὸ
 συμφέρο, δὲν μπορεῖ νὰ ἴναι
 οὔτε ἀγνὸ κι οὔτε τέλειο.

Ζήτα ὅχι ἐκεῖνο πού σοῦ
 ἀρέσει καὶ σὲ ἐξυπηρετεῖ, ἀλλ'
 ἐκεῖνο πού με τιμᾶ καὶ μ' εὐ-
 χαριστεῖ. Γιατί, κρίνοντας σω-
 στά, θὰ δῆς πὼς ἔχεις χρέος,
 πιστὸς στὴν τήρηση τῶν ἐντο-
 λῶν μου, αὐτὲς νὰ προτιμᾶς

ἀπὸ κάθε ἐπιθυμία σου κι ἀπ'
 ὅ,τι μπορεῖ νὰ ἐπιθυμήσης.

Ἔβρω τὴν ἐπιθυμία σου καὶ
 ἄκουσα τοὺς στεναγμούς σου.
 Ποθεῖς νὰ ἀπολαύσης ἀπὸ τώρα
 τὴν ἔνδοξη ἐλευθερία τῶν τέ-
 κνων τοῦ Θεοῦ. Ἡ αἰώνια δια-
 μονή, ἡ οὐράνια πατρίδα, ὅπου
 ἡ χαρὰ εἶναι ἀστείρευτη, γοη-
 τεύει τὴ σκέψη σου. Μὰ δὲν
 ἔφτασε ἀκόμη ἡ ὥρα. Ἀντί-
 θετα· ζῆς ἀκόμη σὲ ἄλλους
 καιροὺς—σὲ καιροὺς πολέμου,
 μόχθου καὶ βρασάνων.

Ποθεῖς νὰ πλημμυριστῆς
 ἀπὸ τὸ ὕψιστο ἀγαθό. Μὰ τοῦτο
 δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ τώρα.

Ἐγὼ εἶμαι τὸ ὕψιστο ἀγα-
 θό. Προσδόκα με, λέει ὁ Κύ-
 ριος, ὥσπου νὰ ρθῆ ἡ Βασι-
 λεία τοῦ Θεοῦ.

Πρέπει νὰ δοκιμαστῆς ἀκό-
 μη πάνω στὴ γῆ καὶ ν' ἀσκη-
 θῆς με χίλιους τρόπους.

Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ θὰ δο-
 κιμάζης τὴ θεία παρηγοριά,
 ποτὲ ὅμως τόσο ἀφθονη, ὅσο
 σὺ θὰ τὴν ἐπιθυμοῦσες.

Μὲ ἀποφασιστικότητα λοιπὸν

καὶ θάρρος κάνε καὶ ὑπόφερε
ἔσα ἢ φύση ἀποστρέφεται.

Πρέπει νὰ γίνης νέος ἄν-
θρωπος, γιὰ νὰ γίνης ἄλλος
ἄνθρωπος.

Συχνὰ πρέπει νὰ κάνης κεῖ-
νο πού δὲ θέλεις καὶ ν' ἀφίνης
κατὰ μέρος κεῖνο πού ἐπιθυ-
μεῖς.

Ὅ,τι ἀρέσει στοὺς ἄλλους
θὰ ἐπιτύχη· ἐκεῖνο ὅμως πού
εἶναι ἀρεστὸ σὲ σένα θὰ προ-
σκόπη σὲ χίλια ἐμπόδια. Θ' ἀ-
κουστῇ ὅ,τι λένε οἱ ἄλλοι· κι
ὅ,τι λές σὺ θὰ περιφρονηθῇ.
Οἱ ἄλλοι θὰ ζητήσουν καὶ θὰ
λάθουν· σὺ θὰ ζητήσης καὶ θὰ
σοῦ ἀρνηθοῦν. Θὰ μιλοῦν γιὰ
τοὺς ἄλλους μὲ θαυμασμό· καὶ
γιὰ σένα δὲ θ' ἀναφέρουν οὔτε
μιὰ λέξη. Θ' ἀναθέτουν μὲ ἐμ-
πιστοσύνη στοὺς ἄλλους νὰ κά-
νουν τοῦτο ἢ κεῖνο· καὶ σένα θὰ
σὲ νομίζουν ἱκανὸ γιὰ τίποτα.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ ἢ φύση σφο-
δρὰ θὰ πικραίνεται κάποτε καὶ
δὲ θὰ ᾖναι μικρὸ πρᾶγμα ἄν
ὑποφέρης ἀδιαμαρτύρητα.

Αὐτὲς καὶ ἀμέτρητες ἄλλες

τέτοιες δοκιμασίαι φανερώουν
πόσο ἕνας πραγματικὸς ὑπη-
ρέτης τοῦ Θεοῦ μπορεῖ ν' ἀ-
παρνηθῇ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ
τοῦ ἐπιβληθῇ σὲ ὅλα. Ἄμα
σοῦ παρουσιάζονται παρόμοιες
δοκιμασίαι καὶ θὰ ᾖχης ν' ἀ-
παρνηθῇ τὸν ἑαυτό σου, θὰ
ὑποφέρης βλέποντας τὴ θέλη-
σὴ σου νὰ ἐναντιώνεται στὴν
προσπάθειά σου αὐτή· καὶ μά-
λιστα ἅμα σὲ ὑποχρεώνουν νὰ
κάνης κάτι ἄσκοπο ἢ παρά-
λογο. Κι ἐπειδὴ, μὲ τὸ νὰ ᾖσαι
ὑποκείμενος στὴν ἐξουσία ἄλ-
λου, δὲν τολμᾷς νὰ ἐναντιωθῇς,
θὰ σοῦ φέρνη κόπο πάντα ν' ἀ-
κολουθῇς καὶ ποτὲ νὰ προπο-
ρεύεσκι. Ἄν ἀναλογιστῇς ὡστό-
σο, τέκνο μου, τοὺς καρπούς τῶν
κόπων σου αὐτῶν, τὸ γρήγορο
τέλος τους καὶ τὴ μεγάλη ἀντά-
μειψή τους, ἀντὶ νὰ γογγύζης,
θὰ παρηγορηθῇς βαθύτατα.

Ἐπειδὴ, μὲ τὸ ν' ἀπαρνη-
θῇς τώρα μερικὲς μάταιες ἐπι-
θυμίες σου, θὰ δῆς νὰ γίνεται
πάντα τὸ θέλημά σου στὸν οὐ-
ρανό.

Ἐκεῖ ὅλες σου οἱ εὐχῆς θὰ πραγματοποιηθοῦν κι ὅλες οἱ ἐπιθυμίες σου θὰ ἐκανοποιηθοῦνε.

Ἐκεῖ θὰ ἔχῃς ὅλα τ' ἀγαθὰ σὲ ἀφθονία καὶ χωρὶς τὸ φόβον τὰ χάσης.

Ἐκεῖ—μὲ τὴ θέλησή σου πάντα ἐνωμένη μὲ τὴ δική μου—δὲ θὰ ἐπιθυμήσης τίποτα ἔξω ἀπὸ μένα, τίποτα ἀποκλειστικὰ γιὰ σέ.

Ἐκεῖ κανένας δὲ θὰ σοῦ ἐναντιωθῆ, κανένας δὲ θὰ σὲ κατηγορήσῃ, κανένας δὲ θὰ σὲ μποδίσῃ. Μὰ ὅ,τι ἐπιθυμήσης θὰ τὸ ἔχῃς εὐθὺς κι ἡ ψυχὴ σου, τέλεια εὐχαριστημένη, θὰ χαίρεται τὴν ἀπόλυτη αὐτὴ μακαριότητα.

Ἐκεῖ θὰ σοῦ δώσω τιμὴ καὶ δόξα γιὰ τίς προσβολές πού δοκίμασες, χαρὰ γιὰ τὰ δάκρυα πού ἔχυσες καὶ ξεχωριστὴ θέση στὴν αἰώνια βασιλεία μου γιὰ τὴν τελευταία θέση, πού κράτησες θεληματικὰ κάτω στὴ γῆ.

Ἐκεῖ θὰ φανοῦν οἱ καρποὶ

τῆς ὑπακοῆς σου. Ἐκεῖ ὁ πόνος τῆς μετάνοιάς σου, θὰ γίνῃ χαρὰ κι ἡ ταπεινὴ ὑποταγὴ σου στοὺς ἄλλους θὰ στεφανωθῇ μὲ δόξα.

Τώρα λοιπὸν κάνε μὲ ταπεινώση τὸ θέλημα τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ ρωτᾷς ποιὸς τὸ εἶπε εἴτε ποιὸς τὸ πρόσταξε, ἀλλὰ φρόντιζε ἢ ὁ ἀνώτερός σου ἢ κατώτερός σου ἢ ὁμοίός σου σοῦ ζητᾷ κάτι ἢ σὲ συμβουλεύει γιὰ κάτι νὰ τὸ ἐκτελῆς μὲ πραγματικὴ προθυμία.

Ἄς προσπαθῇ ν' ἀποκτήσῃ, ὁ ἓνας τοῦτο, ὁ ἄλλος τὸ ἄλλο. Ἄς ἐπαινοῦν τὸν ἓνα γιὰ τοῦτο, καὶ τὸν ἄλλο γιὰ κεῖνο. Ἄς τοὺς τιμήσουν χιλιάδες χιλιάδων φορές. Σὺ μὴ ἐξαρτᾷς τὴ χαρὰ σου, παρὰ μόνο ἀπὸ τὴν περιφρόνηση τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἀπὸ τὸ δικό μου θέλημα καὶ τὴ δική μου δόξα.

Αὐτὴ ἔσῃ εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐπιθυμία σου : εἴτε μὲ τὴ ζωὴ εἴτε μὲ τὸ θάνατο, ὁ Θεὸς πάντα νὰ δοξάζεται στὴ σκέψη σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟ

Η ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ ΜΑΣ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΣΕ ΣΤΙΓΜΕΣ ΑΠΕΛΠΙΣΙΑΣ

—Κύριε, Θεέ μου, Ἅγιε Πατέρα, ἃς εἶσαι εὐλογημένος τώρα καὶ πάντα, γιατί καθὼς σὺ θέλησες ἔτσι κι ἔγινε κι ὅ,τι σὺ κάνεις εἶναι πάντα καλό. Ἄς βρῆ ὁ δοῦλος σου τὴν χαρὰ ὅχι στὸν ἑαυτό του ἢ σὲ κάποιον ἄλλο, ἀλλὰ σὲ σένα μόνο, γιατί σὺ ἴσαι, Κύριε, ἡ πραγματικὴ χαρὰ, σὺ ἡ ἐλπίδα μου, ἡ ἀνταμοιβή μου, ἡ τιμή μου κι ἡ δόξα μου.

Τί ἔχει ὁ δοῦλος σου ποὺ δὲν τὸ πῆρε ἀπὸ σένα — καὶ μάλιστα δίχως νὰ ἴναι ἄξιος ; Τὰ πάντα σὲ σένα ἀνήκουν, γιατί τὰ πάντα σὺ ἔπλασες καὶ σὺ ὄλα τὰ χορηγεῖς.

«Πτωχὸς εἶμι ἐγώ, καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου». Ἔρχονται στιγμὲς ποὺ ἡ ψυχὴ μου θλίβεται τόσο ποὺ νὰ δακρῦζῃ κι ἄλλες πάλι φορὲς ποὺ βρίσκειται σὲ ταραχὴ ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ τὴν καταπονοῦν.

Ἐπιθυμῶ τὴν χαρὰ τῆς εἰρήνης, ζητῶ τὴν εἰρήνη τῶν τέκνων σου, ποὺ τὰ τρέφεις μετὸ φῶς σου καὶ τὴν παρηγοριὰ σου.

Ἄμα μοῦ δίνης τὴν εἰρήνη, ἄμα μὲ γεμίσης μὲ τὴν ἁγία εὐφροσύνη σου, ἡ ψυχὴ μου πλημμυρίζει μὲ οὐράνια μελωδία καὶ μαγεμένη ἀπὸ ἀγάπη εὐλαδικὰ σὲ ὑμνεῖ. Ὅταν δμως μὲ στερῆς ἀπὸ τὴν θεία παρουσία σου—ὅπως τὸ κάνεις συχνά—δὲν μπορῶ νὰ βαδίσω στὸ δρόμο τῶν Ἐντολῶν σου. Καὶ δὲν ἔχω τότε νὰ κάνω ἄλλο, παρὰ νὰ γονατίζω ταπεινὰ καὶ νὰ χτυπῶ τὸ στήθος μου, ἐπειδὴ δὲν εἶμαι ὅπως ἤμουν χθὲς καὶ πρὶν—ὅταν τὸ φῶς σου ἔλαμπε ἀπὸ πάνω μου καὶ ποὺ κάτω ἀπὸ τὰ φτερά σου ἔβρισκα καταφύγιο, κυνηγημένος ἀπὸ τοὺς πειρασμούς.

Πατέρα δίκαιε καὶ πάντα
ξυπέπαινε, ἔφτασε ἡ ὥρα νὰ
δοκιμαστῆ ὁ δοῦλος σου.

Πατέρα ἀξιαγάπητε, εἶναι
δίκαιο νὰ πάθῃ τώρα κάτι ὁ
δοῦλος σου γιὰ χάρη σου.

Πατέρα παντοτινὰ ἀξιολά-
τρευτε, ἡ στιγμή πού εἶχες
προβλέπει ἀπὸ αἰῶνες ἔφτασε
— ἡ στιγμή πού ὁ δοῦλος σου
νὰ καταβληθῆ προσωρινὰ ἀπὸ
ἐξωτερικὲς πιέσεις, χωρὶς ὅσ-
τόσο νὰ πάψῃ νὰ ζῆ ἐσωτερικὰ
μαζί σου. Πρέπει γιὰ λίγο καιρὸ
νὰ ταπεινωθῆ, νὰ ἐκμηδενιστῆ
μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἀν-
θρώπων, ν' ἀφανιστῆ ἀπὸ τὴν
βδύνη, νὰ καταβληθῆ ἀπὸ μα-
ρασμό, ἔτσι πού νὰ ἀναστη-
θῆ μαζί σου στὸ γλυκοχάρα-
γμα μιᾶς καινούργιας μέρας
καὶ νὰ δοξαστῆ στὸν οὐρανό.

Ἄγιε Πατέρα, ἔτσι ὠρισε,
ἔτσι τὸ θέλησες κι ὅ,τι πρόστα-
ξες ἔγινε. Ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι
ἡ χάρη πού κάνεις σὲ κείνους
πού ἀγαπᾶς : νὰ ὑποφέρουν σ'
αὐτὴ τῆ ζωῆ γιὰ τὴν ἀγάπη
σου καὶ νὰ δοκιμάζονται ὅσες

φορὲς κι ἀπ' ὅ,τι σὺ ἐπιτρέψης.

Τὸ παρχμικρὸ δὲ γίνεται
στὴ γῆ χωρὶς σκοπὸ, χωρὶς
αἰτία καὶ δίχως νὰ συγκατα-
τεθῆ ἡ Θεία Πρόνοιά σου.

« Ἄγχθόν μοι ὅτι ἐταπεινω-
σάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δι-
καιώματά σου » καὶ νὰ διώξω
ἀπὸ τὴν καρδιά μου κάθε ἑ-
παρση κι ἐγωϊσμό.

Εἶναι ὠφέλιμο γιὰ μένα πού
τὸ χρῶμα τῆς ντροπῆς ἀπλώ-
θηκε στὸ πρόσωπό μου, ὥστε
ν' ἀναζητήσω τὴν παρηγοριὰ
σὲ σένα κι ὄχι στοὺς ἀνθρώ-
πους. Αὐτὸ μ' ἔμαθε ἀκόμη νὰ
τρέμω μπροστὰ στὴν ἀνεξερευ-
νητὴ κρίση σου, πού θλίβει
καὶ τὸ δίκαιο καὶ τὸν ἄδικο
μὲ ἰσότητα καὶ δικαιοσύνη.

Σὲ εὐγνωμονῶ πού δὲ μὲ
ἀπάλλαξες ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλὰ
τὸ ἀντίθετο ἄφησες νὰ δοκι-
μάσω σκληρὰ χτυπήματα, φρι-
χτοὺς πόνους, ἐσωτερικὲς κι
ἐξωτερικὲς θλίψεις.

Κανεὶς καὶ τίποτα πού βρί-
σκεται κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ δὲν
μπορεῖ νὰ μὲ παρηγορήσῃ. Σὲ

σένα μονάχα ἐλπίζω, Θεέ μου, οὐράνιε θεραπευτὴ τῶν ψυχῶν, ποῦ «θανατοῖς καὶ ζωογονεῖς, κατὰγεις εἰς Ἄδου καὶ ἀνάγεις». «Ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος, καὶ ἡ παιδεία σου αὐτὴ με διδάξει».

Εἶμαι στὴ διάθεσή σου, πάτερ ἀγαπητέ, καὶ σκύβω κάτω ἀπὸ τὸ τιμωρό σου χέρι. Χτύπησέ με καὶ ξαναχτύπησέ με γιὰ νὰ σωφρονιστῶ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά σου.

Κάμε με—ὅπως σὺ ἄριστα ξέρεις νὰ κάνης—εὐλαδικὸ καὶ ταπεινὸ μαθητὴ σου, ἔτσι μο πάντα νὰ ὑπακούσω καὶ στὸ παραμικρότερό σου γνέψιμο. Σὲ σένα ἐμπιστεύομαι τὸν ἑαυτό μου καὶ ὅ,τι εἶναι δικό μου γιὰ νὰ διορθωθοῦν. Εἶναι καλύτερο νὰ τιμωρηθῆ κανεὶς σ' αὐτὸ τὸν κόσμον παρὰ στὸν ἄλλο.

Σὺ ξέρεις τὰ πάντα καὶ τίποτα ἀπὸ τὴν συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου δὲ σοῦ εἶναι κρυφό.

Σὺ ξέρεις τί θὰ συμβῆ πρὶν συμβῆ, καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη

νὰ σοῦ μάθῃ κανεὶς ἢ νὰ σοῦ θυμίση τὰ καθέκαστα τῆς γῆς.

Ξέρεις κεῖνο ποῦ εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν προκοπὴ μου καὶ πόσο ὠφέλιμη εἶναι ἡ θλίψη γιὰ νὰ καθαριστῶ ἀπὸ τὴ σκουριὰ τῶν κακιῶν μου.

Χρησιμοποίησέ με καθὼς σ' εὐχαριστεῖ καὶ μὴ μ' ἐγκαταλείψης ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτωλῆς ζωῆς μου, ποῦ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ξέρῃ καλύτερα ἀπὸ σένα.

Ἀξίωσέ με, Κύριε, νὰ ξέρω ὅ,τι πρέπει νὰ ξέρω, ν' ἀγαπῶ ὅ,τι πρέπει ν' ἀγαπῶ, νὰ ἐξυμνῶ κεῖνο ποῦ σοῦ εἶναι ἀρεστό, νὰ ἐκτιμῶ ὅ,τι εἶναι πολύτιμο γιὰ σένα καὶ ν' ἀποστρέφουμαι ὅ,τι σοῦ φαίνεται χυδαῖο. Μὴ μὲ ἀφίνεις νὰ κρίνω ἀπ' ὅσα τὸ μάτι βλέπει στὴν ἐξωτερικὴ ὄψη καὶ νὰ σχηματίζω γνώμη ἀπ' ὅσα ἄκριτα λόγια τῶν ἀνθρώπων ἀκοῦνε τ' αὐτιά, ἀλλὰ δώσε μου τὸ χάρισμα νὰ μπορῶ ν' ἀποφαινοῦμαι μὲ σωστὴ κρίση γιὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ πνευματικὰ

ἄπραγματα καὶ πρὸ παντὸς νὰ ζητῶ νὰ μάθω τὸ θέλημά σου. Συχνὰ πέφτει σὲ πλάνη ὁ ἄνθρωπος κρίνοντας σύμφωνα μὲ ὅσα οἱ αἰσθήσεις του μποροῦν νὰ τοῦ μαρτυρήσουν. Σὲ πλάνη πέφτουν ἀκόμη ὅσοι ἀγαποῦν τὸν κόσμον αὐτὸ καὶ δὲν τοὺς εὐχαριστεῖ ἄλλο ἢ ὅ,τι εἶναι ὁρατό. Μήπως ἀποκτᾶ περισσότερη ἀξία ἓνας ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἄλλος τὸν νομίζει

σπουδαῖο ; Ἄπατημένος ἐξυμνεῖ τὸν ἀπατημένο, ψεύτης τὸν ψεύτη, τυφλὸς τὸν τυφλό, νοσηρὸς τὸ νοσηρὸ κι οἱ ψεύτικοι ἔπαινοι δημιουργοῦνε σύγχιση σὲ κεῖνον ποὺ γίνονται. «Ὅ,τι εἶναι ὁ ἄνθρωπος μπροστὰ στὰ μάτια σου, Κύριε, αὐτὸ πραγματικὰ εἶναι καὶ τίποτα παραπάνω», καθὼς εἶπε ὁ Ἅγιος Φραγκίσκος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ

ΝΑ ΚΑΤΑΓΙΝΕΣΑΙ ΜΕ ΕΡΓΑ ΑΠΛΑ, ΑΜΑ ΑΙΣΘΑΝΕΣΑΙ ΚΟΥΡΑΣΜΕΝΗ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΣΟΥ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ

ΧΡΙΣΤΟΣ :—Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τρέφης πάντα μέσα σου μὲ τὴν ἴδια ἔνταση τὸν πόθο τῆς ἀρετῆς κι οὔτε νὰ καταγίνεσαι μὲ ἀδιάπτωτο πάντα τὸ ἐνδιαφέρον σου στὴ μελέτη τῶν θείων. Ἄλλ' ἐξαιτίας τῆς ἀτέλειας τῆς καταγωγῆς σου εἶναι ἀκάγκη, κατεβαίνοντας κάποτε, νὰ ἀσχολῆσαι μὲ ἔργα ταπεινὰ καὶ νὰ σηκῶνης

ἀκούσια καὶ μὲ ἀνία τὸ βᾶρος τῆς φθαρτῆς τούτης ζωῆς.

Ὅσο φέρνεις μαζί σου τὸ θνητὸ αὐτὸ σῶμα, θὰ αἰσθάνεσαι τὴν ἀηδία καὶ τὴν πλήξη τῆς καρδιᾶς. Ἀναπόφευκτο λοιπόν, ὅσο σηκώνεις τὴ σάρκα, νὰ στενάζης συχνὰ κάτω ἀπὸ τὸ βᾶρος τῆς καὶ νὰ μὴ μπορῆς νὰ ᾶσαι προσηλωμένος συνεχῶς στὶς πνευματικὲς ἀ-

σκήσεις και στή μελέτη τῶν
θείων πραγμάτων.

Κατάφευγε τότε σίς ταπει-
νές ἐξωτερικές ἀσχολίες και
τὰ καλά ἔργα ζητώντας νὰ
βρῆς ἐκεῖ τὸν περισπασμὸ πού
θὰ σὲ ἐμψυχώση και πάλι. Και
περίμενε μὲ σταθερὴ ἐμπιστο-
σύνη τὸ γυρισμὸ μου και τὴ
χάρη ἀπὸ ψηλά. Ὑπόφερε μὲ
ὕπομονή τὴν ἐξορία σου και
τὴν ξηρότητα τῆς καρδιάς ὡς
τὴ στιγμή πού θὰ ξαναγυρίσω
κοντά σου γιὰ νὰ σ' ἐλευθερώ-

σω ἀπὸ τὴν ἀδημονία σου. Γιατὶ
θὰ ξαναγυρίσω και θὰ σὲ κάνω
νὰ ξεχάσης τοὺς κόπους σου
και νὰ χαρῆς τὴν ἐσωτερικὴ
ἀνάπαυση. Θ' ἀπλώσω μπρο-
στά σου τὴν πεδιάδα τῶν Γρα-
φῶν, ἔτσι πού ἐγκαρδιωμένος
ἀπὸ ἀγάπη ν' ἀκολουθήσης τὸ
δρόμο τῶν ἐντολῶν μου. Και
τότε θὰ πῆς : «Οὐκ ἄξια τὰ
παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς
τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκα-
λυφθῆναι εἰς ἡμᾶς».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΘΕΩΡΗ ΤΟΝ ΕΛΥΓΟ ΤΟΥ ΛΕΙΟ ΟΧΙ ΠΑΡΗΓΟΡΙΑΣ,
ΑΛΛΑ ΤΙΜΩΡΙΑΣ

—Κύριε, δὲ μοῦ ἀξίζει νὰ
μὲ παρηγορῆς και νὰ μ' ἐπι-
σκέπτεσαι και δίκαια κάνεις
νὰ μὲ ἀφίνης φτωχὸ και ἔρημο.
Κι ἂν ἀκόμη ἔχουν ὠκεανὸ
ἀπὸ δάκρυα και τότε δὲ θὰ
᾿μουν ἄξιος γιὰ τὴ θεία παρη-
γοριά σου. Δὲ μοῦ ἀξίζει ἄλλο
ἀπὸ τὴν τιμωρία και τὸν κο-

λασμό, γιατί πολλές φορές βε-
ριά σὲ πρόσβαλα και εἶναι ἀ-
μέτρητα τὰ κρίματά μου. Ἔ-
τσι, κρίνοντας μὲ αὐστηρότητα
τὸν ἑαυτὸ μου, βρίσκω πὼς
εἶμαι ἀνάξιος και τῆς παρη-
μικρῆς παρηγοριᾶς σου.

Ἄλλὰ σύ, Θεέ μου, εὐσπλα-
χνικέ και πρᾶε, πού δὲ θέλεις

να χαθῶν τὰ ἔργα σου «ἵνα γνωρίσης τὸν πλοῦτον τῆς δόξης σου ἐπὶ σκεύη ἐλέους» εὐδοκεῖς νὰ παρηγορῆς τὸ δούλο σου περισσότερο ἀπ' ὅσο ἀξίζει. Καὶ νὰ τὸν παρηγορῆς μεθεῖο τρόπο, γιατί ἡ παρηγοριά σου δὲ μοιάζει με τὰ μάταια λόγια τῶν ἀνθρώπων.

Τί ἔκανα, Κύριε, γιὰ νὰ μοῦ δίνης οὐράνια παρηγοριά; Δὲ θυμοῦμαι νὰ ἔκανα κανένα καλό, μὰ τὸ ἀντίθετο ρέπω στὸ κακὸ καὶ καθυστερῶ τὴ διόρθωσή μου. Αὐτὴ ἔναι ἡ πραγματικότητα, ποὺ δὲν τολμῶ νὰ τὴν ἀρνηθῶ. Ἄν ἔλεγα τὸ ἀντίθετο, θὰ σήκωνες τὸ ἀνάστημά σου ἐναντίο μου καὶ κανένας δὲ θὰ ἔταν σὲ θέση νὰ με ὑπερασπίσῃ. Τίποτ' ἄλλο δὲ μοῦ πρέπει γιὰ τὶς ἀμαρτίες μου, ἀπὸ τὴν κόλαση καὶ τὴν αἰώνια φωτιά. Τ' ὁμολογῶ εἰλικρινῶς—ὁ ἐμπαιγμὸς κι ἡ περιφρόνηση μοῦ ἀξίζουν κι εἶμαι ἀνάξιος νὰ με συγκαταλέγουν ἀνάμεσα στοὺς ἀφωσιωμένους δούλους σου. Μὰ ὅσο κι ἂν

θλίβουμαι νὰ τὸ ἀκούω, ὥστε—σο γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας θὰ καταδικάζω τὸν ἑαυτὸ μου γιὰ τ' ἀμαρτήματά μου, ὥστε νὰ ἐπισύρω πιὸ εὐκολα τὴν εὐσπλαχνία σου.

Τί ἄλλο θὰ μπορούσα νὰ πῶ, ὄντας μέσα στὸ κρῖμα καὶ τὴν ταραχή; Δὲ μοῦ μένει ἄλλο παρὰ ν' ἀναφωνήσω:—Ἀμάρτησα, Κύριε, ἀμάρτησα! Λυπήσου με. Συχώρεσέ με. «Ἄφησέ με νὰ θρηνήσω γιὰ λίγα τὴν ὀδύνη μου, πρὶν πορευθῶ στὴ σκοτεινὴ γῆ, τὴ σκεπασμένη με τὴ σκιά τοῦ θανάτου». Τί ἄλλο μπορεῖς νὰ περιμένῃς ἀπὸ ἕναν ἔνοχο, ἀπὸ ἕναν ἄθλιο ἀμαρτωλό, παρὰ νὰ ταπεινώνεται γιὰ τὶς ἀμαρτίες του συντριμμένος ἀπὸ θλίψη;

Ἡ ἀληθινὴ συντριβὴ κι ἡ ταπείνωση τῆς καρδιᾶς γεννοῦνε τὴν ἐλπίδα τῆς συγνώμης, γαληνεύουν τὴν ταραγμένη συνείδηση, ἀποκαθιστοῦν τὴ χαμένη χάρη, προλαβαίνουν τὸ ξέσπασμα τῆς ὀργῆς. Καὶ τότε συμφιλιώνονται Θεὸς καὶ

μετανοούσα ψυχή σ' ένα άγιο άσπασμό ειρήνης.

Ἡ ταπεινή αὐτὴ συντριβὴ γιὰ τὶς ἀμαρτίες εἶναι γιὰ σένα, Κύριε, θυσία εὐπρόσδεκτη καὶ εὐωδιὰ γλυκύτερη ἀπὸ τὸ θυμίαμα. Εἶναι τὸ εὖρομο μῦρο ποῦ ἄφησες νὰ χυθῆ στὰ θεῖα

σου πόδια, ἐπειδὴ «καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην οὐκ ἐξουθενώσεις». Ἡ συντριβὴ εἶναι τὸ καταφύγιο ἐναντία στὴ μανία τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ συντριβὴ σωφρονίζει τὸν ἀμαρτωλὸ καὶ τὸν καθαρίζει ἀπὸ κάθε ρύπο ποῦ τὸν ἔχει μολύνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟ ΤΡΙΤΟ

Ἡ ΘΕΙΑ ΧΑΡΗ ΔΕΝ ΚΑΡΠΟΦΟΡΕΙ ΣΕ ΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΡΕΠΟΥΝ ΣΤΑ ΕΓΚΟΣΜΙΑ

ΧΡΙΣΤΟΣ:—Τέκνο μου, ἡ χάρη μου εἶναι πολύτιμη καὶ δὲν ἐπιδέχεται ἀνάμιξη μὲ ἐξωτερικὰ πράγματα καὶ μὲ κοσμικὴ παρηγοριά. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀπομακρύνῃς καθεὶ ποῦ τὴν ἐμποδίζει, ἂν θές νὰ σκορπιστῆ ἄφθονα ἐπάνω σου. Ἀγάπα τὴ μόνωση, προτίμα τὴ συντροφιά τοῦ ἐαυτοῦ σου, ἀπόφευγε τὶς συνομιλίες καὶ ἄφινε τὴν ψυχὴ σου νὰ ἐκδηλώνεται μὲ θερμὲς προσευχὲς στὸ Θεό, ὥστε νὰ διατηρῆς τὸ συναίσθημα τῆς συντριβῆς καὶ

τὴν ἀγνότητα τῆς συνείδησης.

Λογάριαζε, τέκνο μου, γιὰ τίποτα κάθε ἐγκόσμιο καὶ προτίμα νὰ ὑπηρετῆς τὸ Θεό, παρὰ νὰ καταγίνεσαι μὲ ἔργα ἐξωτερικά. Γιατὶ δὲν μπορεῖ ἡ καρδιά σου καὶ ν' ἀνήκη σὲ μένα καὶ νὰ θέλγεται ἀπὸ πρόσκαιρα πράγματα.

Ἀνάγκη ν' ἀποτραδιέσαι ἀπὸ τοὺς γνωστούς σου καὶ τοὺς φίλους σου καὶ ν' ἀποστερῆς τὴν ψυχὴ σου ἀπὸ κάθε κοσμικὴ παρηγοριά.

Ἔτσι δ' Ἀπόστολος Πέτρος

ἐξορκίζει τοὺς πιστοὺς ὁπαδοὺς
τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ θεω-
ροῦνται «ὡς πάροικοι καὶ πα-
τρίσφιδοι».

Ἡ Πόση πεποιθήση θὰ ᾖ τὴν
ὥρα τοῦ θανάτου ἐκεῖνος ποῦ
δὲ θὰ αἰσθάνεται κανένα δε-
σμὸν νὰ τὸν συνδέη με τὸν κό-
σμον τοῦτο. Ἀλλὰ μιὰ ἀρρω-
στημένη ψυχὴ δὲν μπορεῖ νὰ
ᾖ καρδιὰ ἀποσπασμένη ἀπ'
ὅλα καὶ οὔτε ὁ σαρκικὸς ἄν-
θρωπος μπορεῖ νὰ νιώσῃ τὴν
ἐλευθερίαν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἄν-
θρώπου. Ἄν ἐπιθυμῇ ὁμοίως νὰ
γίνῃ πραγματικῶς πνευματι-
κός, ἄλλο δὲν τοῦ μένει παρὰ
νὰ ἀποξενωθῇ ἀπ' ὅ,τι εἶναι
γύρω του καὶ μακριὰ του καὶ
πάνω ἀπὸ καθετὶ νὰ προσέχη
τὸν ἑαυτὸν του. Ἄν κατορθώ-
σῃ νὰ καταβάλλῃ ἐξολοκλή-
ρου τὸν ἑαυτὸν σου, θὰ μπορέ-
σῃ νὰ ὑποτάξῃς εὐκολὰ καὶ
ὅλα τ' ἄλλα. Τέλειαν νίκη εἶναι νὰ
ἐξουσιάζῃ κανεὶς τὸν ἑαυτὸν του.
Ἐκεῖνος ποῦ ἔχει κατορθώσῃ νὰ
κυβερνᾷ ἔτσι τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε
οἱ αἰσθήσεις του νὰ ὑπακούουν

στὸ λογικὸ καὶ τὸ λογικὸ σὲ
ὅλα νὰ με ὑπακούη, αὐτὸς εἶ-
ναι ἀληθινὰ νικητὴς τοῦ ἑαυ-
τοῦ του καὶ κύριος τοῦ κόσμου.

Ἄν εἰλικρινὰ ἐπιθυμῇς τὴν
μεγάλην αὐτὴν τελειότητα, πρέ-
πει νὰ ἀρχίσῃς με θάρρος καὶ
νὰ βάλῃς τὴν ἀξίνην στὴ ρί-
ζαν τοῦ δέντρου γιὰ νὰ ξερι-
ζώσῃς καὶ νὰ κηταστρέψῃς ἀ-
κόμη καὶ τὸ παραμικρὸν σου αἰ-
σθημα φιλανθρωπίας καὶ κάθε κλί-
ση σου πρὸς τὸ ἀτομικὸ καὶ ὀ-
λικὸ ἀγαθόν. Γιατὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν
παράλογην ἀγάπην ποῦ αἰσθάν-
νεται ὁ ἄνθρωπος στὸν ἑαυτὸν
του γεννιοῦνται ὅλες οἱ κακίαι
ποῦ ἔχει νὰ καταβάλλῃ καὶ νὰ
ξεριζώσῃ. Ἀπὸ τὴν στιγμή ὁμοίως
ποῦ θὰ κατορθώσῃ νὰ ὑποτάξῃ
ὀλοκληρωτικῶς τοῦτο τὸ κακόν,
θὰ χαρῆ ἀπόλυτη γαλήνη καὶ
ἡσυχία. Μὰ ἐπειδὴ λίγοι ἐπι-
χειροῦν νὰ νεκρώσουν τὸν ἑαυ-
τὸν τους καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν
στὴν ἐντέλειαν ἀπ' αὐτόν, βρί-
σκονται σὲ κατάστασιν ἀδρά-
νειας καὶ δὲν μποροῦν νὰ ὑ-
ψωθοῦν με τὸ πνεῦμα πάνω

ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους. Ὁ ἐκεῖνος πού θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ ἐλεύθερα, πρέπει νὰ νεκρώσῃ κάθε ἀδυναμία καὶ πάθος καὶ

νὰ μὴ προσηλώνεται σὲ κανένα δημιούργημα μὲ σφοδρὴ ἀγάπη καὶ ἀποκλειστικότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΩΣ ΕΝΕΡΓΟΥΝ Η ΦΥΣΗ ΚΑΙ Η ΧΑΡΗ

ΧΡΙΣΤΟΣ : — Τέκνο μου, παρατήρα μὲ προσοχὴ πῶς ἐνεργοῦν ἡ φύση καὶ ἡ χάρη, γιατί ἂν καὶ ὁ τρόπος πού ἐνεργοῦν εἶναι πολὺ ἀντίθετος, ἡ διαφορὰ ὥστόσο εἶναι καμιά φορὰ τόσο ἀνεπαίσθητη, πού μὲ κόπο θὰ κατώρθωνε νὰ κάνη τὴ διάκριση ἀκόμη καὶ ἕνας πού εἶναι ἐσωτερικῶς φωτισμένος. Ὅλοι ἀποβλέπουν στὸ καλὸ καὶ τόσο μὲ τὰ λόγια τους, ὅσο καὶ μὲ τὶς πράξεις τους φανερώνουν τὴν τάση τους σ' αὐτό. Γιὰ τοῦτο πολλοὶ ξεγελιοῦνται ἀπὸ τὴ φαινομενικότητα. Ἡ φύση εἶναι δολερὴ καὶ σαχηνεύει, παγιδεύει, πλαγᾶ καὶ ἄλλο σκοπὸ δὲν ἔχει, παρὰ νὰ ἐκανοποιηθῇ. Ἐξαν-

τιθέτου ἢ χάρη ἐνεργεῖ μὲ ἀπλότητα καὶ ἀποφεύγει καὶ αὐτὴ ἀκόμη τὴ φαινομενικότητα τοῦ κακοῦ. Δὲ στήνει παγίδες, καὶ πάντα ἀποβλέπει στὸ Θεό, πού σ' αὐτὸν βρίσκει τὴν ἀνάπαυση, καθὼς στὸ ἔσχατο τέλος της.

Ἡ φύση δέχεται ἀπρόθυμα τὸ θάνατο, τὴ χαλιναγώγηση, τὴ συγκατάθεση, τὴν ὑποταγή. Δὲν ὑπακούει θεληματικῶς. Ἡ χάρη ὁμῶς ἐπιθυμεῖ τὴν ἀπονεκρωσὴ της, ἀντιστέκεται στὴν ἡδυπάθεια, ζητᾶ τὴν ὑποταγή, ἀφίνεται νὰ ἡττηθῇ, ἀποστέργει νὰ χαρῆ τὴν ἐλευθερίαν της, προτιμᾶ τὴν ὑποτέλεια, δὲ θέλει νὰ ἐξουσιάζῃ, ἀλλὰ νὰ ζῆ, νὰ μένη καὶ νὰ βρίσκεται

πάντα κάτω ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, «καὶ διὰ τὸν Κύριον εἶναι ἐτοιμὴ νὰ ὑποταγῇ πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει».

Ἡ φύση κοπιᾷ ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸ δικό της συμφέρον καὶ ὑπολογίζει τί μπορεῖ νὰ κερδίσῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἡ χάρη δὲν ἐπιδιώκει ἐκεῖνο ποὺ τῇ συμφέρει, ἀλλὰ κεῖνο ποὺ εἶναι ὠφέλιμο γιὰ τοὺς πολλούς. Ἡ φύση δέχεται μ' εὐχαρίστηση τίς τιμὲς καὶ τίς ἐκδηλώσεις σεβασμοῦ. Ἡ χάρη ἀναθέτει πιστὰ στὸ Θεὸ κάθε τιμὴ καὶ δόξα.

Ἡ φύση φοβᾷ τὴν καταισχύνῃ καὶ τὴν περιφρόνηση. Ἄλλ' ἢ χάρη τέρπεται ὑποφέροντας προσβολὰς γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ.

Ἡ φύση ἀγαπᾷ τὴν ἀργία καὶ τὴν σωματικὴ ἀνάπαυση. Ἡ χάρη ἀποφεύγει νὰ μένη ἄεργη καὶ ὁ κόπος τὴν εὐχαριστεῖ.

Ἡ φύση προτιμᾷ τὰ ἐκζητημένα καὶ τὰ ἐπιδεικτικὰ πράγματα καὶ τῆς προξενοῦνε ἀηδία τὰ συνηθισμένα καὶ τ'

ἀνεπιτήδευτα. Ἡ χάρη τῇ θέλει τὸ ἀπλὸ καὶ ταπεινὸ, δὲν ἀποστρέφεται τὸ ἀπέριττο καὶ δέχεται νὰ ντυθῇ ἀκόμη καὶ μὲ ράκη.

Ἡ φύση ἀποβλέπει στὰ ἐφήμερα. Χαίρει γιὰ ἐγκόσμια κέρδη, λυπᾷται γιὰ τὴν ἐλάχιστη ζημιὰ καὶ ὀργίζεται ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν παραμικρὴ προσβολή. Ἡ χάρη προσβλέπει στὰ αἰώνια, ἀδιαφορεῖ γιὰ τὰ ἐγκόσμια, δὲν τὴν ταράζουν οἱ ἀπώλειες, δὲν τὴν προσβάλλουν οὔτε τὰ σκληρότερα λόγια, γιὰτὶ ὁ θησαυρός της καὶ ἡ χαρὰ της βρίσκονται στὸν οὐρανὸ, ὅπου τίποτα δὲ χάνεται.

Ἡ φύση εἶναι ἀπλησθη. Μὲ περισσότερη προθυμίᾳ παίρνει, παρὰ δίνει καὶ ἀγαπᾷ ὅ,τι εἶναι δικό της καὶ ἰδιαίτερο. Μὰ ἢ χάρη εἶναι γενναιοδωρὴ καὶ τίποτα δὲν κρατᾷ γι' αὐτήν. Ἀποφεύγει τὰ ἰδιαίτερα. Τὸ λίγο τὴν εὐχαριστεῖ καὶ πιστεύει πὼς «μακάριόν ἐστι δίδοναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν».

Ἡ φύση στρέφεται πρὸς τὰ

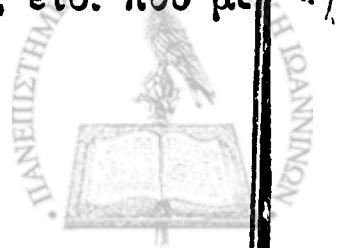
δημιουργήματα, στο ίδιο της ἐγώ, στη ματαιότητα και τὴν ἐπίδειξη. Ἄλλ' ἢ χάρη ἀνυψώνει πρὸς τὸ Θεό, προτρέπει στὴν ἀρετή, ἀπαρνιέται τὰ κτίσματα, ἀποφεύγει τὸν κόσμος, μισεῖ τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας, περιορίζεται καὶ με συστολή ἐμφανίζεται στὸν κόσμο.

Ἡ φύση βρίσκει εὐχαρίστηση στὴν ἐξωτερικὴ ἀνάπαυση, ἐπειδὴ κολακεύει τὶς ροπὲς τῶν αἰσθήσεων. Ἡ χάρη ὡστόσο ζητᾷ τὴν ἀνάπαυση μονάχα στὸ Θεό καὶ ὑψωνόμενη πάνω ἀπὸ τὰ ὄρατα πράγματα ζητᾷ τὴν ἀγαλλίαση στὸ Ὑπέρτατο Ἄγαθό.

Ἡ φύση σ' ὅ,τι κι ἂν κάνη ἀποβλέπει στὸ κέρδος καὶ στὸ ἀτομικὸ συμφέρο. Τίποτα δὲν κάνει χωρὶς ἀντάλλαγμα καὶ ἐξυπηρετώντας προσδοκᾷ νὰ πάρη πίσω κεῖνο ποὺ ἔδωσε καὶ κάτι παραπάνω—εὐνοια καὶ ἐπαίνους. Κι ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ ἐκτιμοῦν πολὺ ὅ,τι κάνει καὶ ὅ,τι δίνει. Ἄλλ' ἢ χάρη δὲν

ἐπιδιώκει τὰ πρόσκαιρα. Δὲ ζητᾷ ἄλλο παρὰ τὴν ἀνταμοιβὴ ἀπὸ τὸ Θεό καὶ μόνο καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια παρὰ τὰ πρὸ ἀπραϊότητα καὶ ἀπ' αὐτὰ ἐκεῖνα ποὺ θὰ τῆς χρησιμεύσουν γιὰ ν' ἀποκτήσῃ τὰ αἰώνια ἀγαθά.

Στὴ φύση ἀρέσουν οἱ πολλὲς φιλίες καὶ σχέσεις, καυχιέται γιὰ τὴν κοινωνικὴ τῆς διακρίση καὶ τὴν ἀριστοκρατικὴ καταγωγὴ τῆς, κολακεύει τοὺς πλούσιους καὶ χειροκροτεῖ τοὺς ὁμοίους τῆς. Ἡ χάρη ἀγαπᾷ ἀκόμη καὶ τοὺς ἐχθρούς τῆς. Δὲν ὑπερηφανεύεται γιὰ τοὺς πολλούς τῆς φίλους. Ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν εὐγένεια τῆς καταγωγῆς καὶ τοὺς προγόνους, ἐχτὸς ἂν διακρίθηκαν γιὰ τὴν ἀρετὴ τους, συμπαθεῖ περισσότερο τοὺς φτωχοὺς ἀπὸ τοὺς πλούσιους, τὸν ἀθῶο ἀπὸ τὸν ἰσχυρό, ἀναζητᾷ τὸν εἰλικρινῆ ἄνθρωπο, ἀποφεύγει τὸν ὑποκριτὴ καὶ δὲν παύει νὰ παρακινῆ τοὺς καλοὺς νὰ γίνουν ἀκόμη καλύτεροι, ἔτσι ποὺ μὲ

τις ἀρετές τους νὰ γίνουν ὁμοιοὶ μὲ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ φύση εἶναι πάντα ἔτοιμη νὰ παραπονεθῆ γιὰ ὁ,τι τῆς λείπει καὶ γιὰ ὁ,τι τῆ δυσαρρεστεῖ. Ἐνῶ ἡ χάρη ὑποφέρει μὲ σταθερότητα τὴν ἀνέχεια.

Ἡ φύση ἀποδίδει τὰ πάντα στὸν ἑαυτὸ τῆς, λογομαχεῖ καὶ ὑπερκασιζοῦ μὲ πείσμα τὰ συμφέροντά τῆς. Ἀλλ' ἡ χάρη ὅλα τ' ἀποδίδει στὸ Θεὸ πού εἶναι ἡ ἀρχικὴ πηγὴ τῶν πάντων. Δὲν ἀποδίδει τίποτα καλὸ στὸν ἑαυτὸ τῆς. Δὲν προσπαθεῖ μὲ ψεύτικα λόγια νὰ παρουσιάσῃ τὸν ἑαυτὸ τῆς γιὰ σπουδαῖο. Ἀποφεύγει τίς φιλονικίες, δὲν ἐπιμένει στὴ γνώμη τῆς, μὲ σκέψεις καὶ αἰσθήματα τὰ ὑποτάσσει στὴν Αἰώνια Σοφία καὶ στὴν κρίση τοῦ Θεοῦ.

Ἡ φύση δείχνει περιέργεια γιὰ μυστικὰ καὶ ἐπίκαιρα, ἀγαπᾷ τὴν ἐπίδειξη, θέλει νὰ βλέπῃ καὶ νὰ σχολιάζῃ, νὰ ᾔναι γνωστὴ, νὰ τὴν ἐπαινοῦν καὶ νὰ τὴ θαυμάζουν.

Ἡ χάρη δὲν ἐνδιαφέρεται

γιὰ τὰ ἐπίκαιρα καὶ γιὰ ὁ,τι προκαλεῖ τὴν περιέργεια· καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ἕλ' αὐτὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν παλαιὰ διαφθορὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ τίποτα τὸ καινούργιο καὶ τὸ σταθερὸ δὲν ὑπάρχει στὴ γῆ. Ἡ χάρη διδάσκει τὴ συγκράτηση τῶν αἰσθήσεων, τὴν ἀποφυγὴ ἀπὸ τίς μάταιες φιλοφρονήσεις καὶ ἐπιδείξεις, τὴν ἀπόκρυψη μὲ πνεῦμα ταπεινοφροσύνης ὁποιοῦ χαρίσματος πού προκαλεῖ τὸν ἔπαινο καὶ τὴν ἐκτίμηση τῶν ἄλλων. Μᾶς μαθαίνει ν' ἀναζητοῦμε στίς γνώσεις καὶ σὲ καθετὶ ὁ,τι θά ᾔταν χρήσιμο γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἐπιζητᾷ νὰ ἐπαινοῦν οὔτε αὐτὴ καὶ οὔτε τὰ ἔργα τῆς, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ νὰ εὐλογοῦν τὸ Θεὸ πού χορηγεῖ ἄφθονα ἀγαθὰ ἀπὸ ἀγάπη.

Ἡ χάρη αὐτὴ εἶναι ἓνα ὑπερφυσικὸ φῶς καὶ ἰδιαίτερο δῶρημα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἡ ἰδιαίτερη σφραγίδα τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐγγύηση

τῆς αἰώνιας σωτηρίας. Ὡς ἀνεβάζει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τῆ γῆ— ἔπου βρίσκειται ἡ καρδιά του — ὡς τὴν ἀγάπη τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν κι ἐνῶ εἶναι σαρκικός τὸν κάνει πνευματικό. Ὅσο λοιπὸν πιὸ πολὺ ἐξασθενίζει

καὶ καταβάλλεται ἡ φύση, τόσο ἡ χάρη σκορπίζεται ἀφθονώτερα στὴν ψυχὴ καὶ καθημερινὰ μὲ νέες ἐπισκέψεις της μεταμορφώνει τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο σὲ πιστότερη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΧΑΡΗΣ

—Κύριε, Θεέ μου, ποὺ μ' ἔπλασες «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν σου», χορήγησέ μου κείνη τὴ χάρη ποὺ μοῦ ἔδειξες τὴ λαμπρότητά της καὶ τὴν ἀναγκαιότητά της γιὰ τὴ σωτηρία μου, ὥστε νὰ μπορέσω νὰ καταβάλω τὴ γεμάτη κακίες φύση μου, ποὺ μὲ σέρνει στὴν ἀμαρτία καὶ τὸ χαμό. Ἐπειδὴ «βλέπω ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς μου». Κι ὁ νόμος τοῦτος μὲ ὑποδουλώνει στὶς αἰσθήσεις μου καὶ μὲ ἀναγκάζει νὰ ὑπακούω σ' αὐτὲς δουλικά. Οὔτε μπορῶ ν' ἀντι-

σταθῶ στὰ πάθη ποὺ ξυπνοῦν μέσα μου, ἂν σύ, Θεέ μου, δὲ μὲ συντρέξης ἐμψυχώνοντάς με μὲ τὴ θεία σου χάρη.

Ἡ χάρη σου εἶναι χάρη μεγάλη κι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ καθυποτάξη κανεὶς τὴ φύση ποὺ ῥέπει στὸ πονηρὸ ἀπὸ τὴ νεότητά της. Ἐπειδὴ, ξεπεσμένη ἀπὸ τὸν πρωτόπλαστο Ἀδὰμ καὶ διεφθαρμένη ἀπὸ τὴν ἀμαρτία, μεταδίδει τὸ στίγμα τοῦτο καὶ μαζὶ τὴν τιμωρία σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι ἡ φύση ἡ ἴδια, πλασμένη ἀπὸ σένα μὲ τελειότητα καὶ ἀκρίβεια, θυμίζει τώρα τὴν ἀδυνα-

μία και τὰ ἐλαττώματα μιᾶς φύσης διεφθαρμένης, ἐπειδὴ βασίστηκε στὸν ἑαυτὸ της και ριζοπέδες της τὴν ὁδηγοῦν στὸ πονηρὸ καὶ τὰ ἐγκόσμια. Ἡ ἐλάχιστη δύναμη ποῦ τῆς ἀπόμεινε μοιάζει σὲ σπίθα σκεπασμένη μὲ στάχτη. Κι ἡ δύναμη τούτη εἶναι τὸ λογικὸ τοῦ ἀνθρώπου ποῦ, ἂν καὶ τριγυρισμένο ἀπὸ πηχτὸ σκοτάδι, μπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ, τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸ ψέμμα· δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ ἐμφανίσῃ ὅ,τι ἐπιδοκιμάζει, ἐπειδὴ δὲν κατέχει πιά τὸ ἀπὸλυτο φῶς τῆς ἀλήθειας κι ἀκόμη ἐπειδὴ τὰ συναισθηματικά του εἶναι ἀνίσχυρα.

Γι' αὐτὸ, Θεέ μου, ὁ νόμος σου μὲ τέρπει σὰν ἐσωτερικὸ ἀνθρώπο, ἐπειδὴ ἀναγνωρίζω πῶς οἱ ἐντολές σου εἶναι ἀγαθές, δίκαιες καὶ ἅγιες, ποῦ καταδικάζουν κάθε κακὸ καὶ ἀποτρέπουν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Μὰ σὰν πλάσμα σαρκικὸ, εἶμαι ὑποδουλωμένος στὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας κι ὑπακούω περισσό-

τερο στὶς αἰσθήσεις, παρὰ στὸ λογικὸ. Ἔτσι, ἂν καὶ ἐπιθυμῶ τὸ καλὸ, δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ τὸ ἐκπληρώσω καὶ ὅσο κι ἂν παίρνω συχνὰ καλὲς ἀποφάσεις, ἀποκάνω καὶ πέφτω μπροστὰ στὸ παραμικρὸ ἐμπόδιο, ἐπειδὴ μοῦ λείπει ἡ χάρη ποῦ θὰ τόνωνε τὴν ἀδυναμία μου. Βρίσκω τὸ δρόμο τῆς τελειότητας καὶ βλέπω καθαρὰ τί πρέπει νὰ κάνω, μὰ τὸ βῆρος τῆς διαφθορᾶς μου δὲ μ' ἀφίνει νὰ ὑψωθῶ ὡς αὐτὴ.

ᾠ! πόσο ἀναγκασία εἶναι γιὰ μένα, Κύριε, ἡ χάρη σου γιὰ νὰ μπορέσω ν' ἀρχίσω, νὰ συνεχίσω καὶ ν' ἀποτελειώσω τὸ καλὸ. Ἐπειδὴ χωρὶς αὐτὴ δὲν κατορθώνω τίποτα· ὅλα ὅμως μοῦ εἶναι δυνατά, ὅταν ἡ χάρη σου μ' ἐνισχύη.

ᾠ χάρη ἀληθινὰ οὐράνια, ποῦ χωρὶς ἐσένα κάθε μας προτέρημα καὶ φυσικὸ δῶρο εἶναι μηδέν! Χωρὶς τὴ χάρη αὐτὴ οἱ τέχνες, τὰ πλούτη, ἡ ὁμορφιά, ἡ δύναμη, τὸ πνεῦμα, ἡ εὐφράδεια δὲν ἔχουν καμιά

ἀξία, Κύριε, για σένα. Γιατί τὰ φυσικά δῶρα εἶναι κοινὰ στοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς, ἐνῶ ἡ χάρη ἢ ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ ἰδιαίτερο δῶρο τῶν ἐκλεκτῶν. Εἶναι τὸ διακριτικὸ σημεῖο ἐκείνων ποὺ εἶναι ἀξιοὶ γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ.

Κι εἶναι τόση ἡ ὑπεροχὴ τῆς χάρης αὐτῆς, ποὺ οὔτε τὸ δῶρο τῆς προφητείας, οὔτε ἡ ἐξουσία νὰ θαυματουργῇ κανεὶς κι οὔτε ἡ ἱκανότητα νὰ κατανοῇ τὰ πρὸ βαθιὰ μυστήρια μποροῦν νὰ ὑπολογιστοῦν χωρὶς αὐτή.

Ἐκτόθεν οὔτε ἡ πίστις, οὔτε ἡ ἐλπίδα κι οὔτε οἱ ἄλλες ἀρετὲς σοῦ εἶναι ἀρεστὲς, χωρὶς τὴν χάρη καὶ τὴν ἀγάπη.

Ἐπιμαρτυροῦμαι τὴν χάρη ποὺ κάνεις πλούσιο σὲ ἀρετὲς τὸ φτωχὸ στὸ πνεῦμα καὶ ταπεινὸ στὴν καρδιά τὸν πλούσιο σὲ ὑλικά ἀγαθά. Ἐλα, κατέβα ὡς ἐμὲ καὶ γέμισέ με με τὴν παρηγοριά σου ἀπὸ τὴν αὐγὴ, μὴ κι ἡ κούραση μαράνη τὴν ἐξαντλημένη καὶ στεγνὴ ψυχὴ μου.

Ἐπικαλοῦμαι τὴν χάρη σου, Θεέ μου. Δὲν ἐπιθυμῶ παρὰ μονάχα αὐτὴ, ἐπειδὴ ἡ χάρη σου εἶναι ἀρκετὴ γιὰ μένα κι ἂν δὲν ἀποκτήσω ὅσα ἡ φύση ἐπιθυμεῖ.

Ἐάν θλίψεις καὶ συμφορὲς με βασανίσουν, δὲ θά ᾄχω τίποτα νὰ φοβηθῶ, ὅσο ἡ χάρη σου θά ᾄναι μαζί μου. Αὐτὴ εἶναι ἡ δύναμή μου, ὁ σύμβουλος μου, τὸ στήριγμά μου. Εἶναι ἰσχυρότερη ἀπ' ὅλους τοὺς ἐχθροὺς καὶ σοφώτερη ἀπ' ὅλους τοὺς σοφοὺς. Αὐτὴ διδάσκει τὴν ἀλήθεια, καθορίζει τὴ συμπεριφορὰ, φωτίζει καὶ παρηγορεῖ τὴν καρδιά στὶς δοκιμασίες τῆς. Διώχνει τὴ λύπη, σκορπίζει τὸ φόβο, ἐμπνέει τὴ συμπόνια, φέρνει τὰ δάκρυα. Χωρὶς αὐτὴ εἶμαι ξύλο ξερὸ, ἀκαρπο κλωνάρι γιὰ πέταμα.

Ἡ χάρη σου λοιπόν, Κύριε, ἄς με προλαβείνη κι ἄς με παρακολουθῇ, ἄς με παραινῇ πάντα στὰ καλὰ ἔργα—σὲ καθικετεύω διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ σου. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟ ΕΚΤΟ

Ν° ΑΠΑΡΝΗΘΟΥΜΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΑΣ ΚΑΙ ΝΑ ΜΙΜΗΘΟΥΜΕ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟ
ΣΗΚΩΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΣΤΑΥΡΟ

ΧΡΙΣΤΟΣ :— Τέκνο μου, όσο περισσότερο κατορθώνεις ν° απομακρύνεσαι από τὸν ἑαυτό σου, τόσο περισσότερο θὰ μὲ πλησιάζεις. Καθὼς ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ἐξωτερικὲς ἐπιθυμίες φέρνει τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην, ἔτσι ἡ ἐσωτερικὴ ἀπάννηξη ἐνώνει μὲ τὸ Θεό. Ἐπιθυμῶ νὰ σὲ μάθω ν° ἀπαρνιέσαι τὸν ἑαυτὸ σου στὴν ἐντέλεια, γιὰ νὰ μπορῆς νὰ ὑποτάσσεσαι στὸ θέλημά μου χωρὶς νὰ δυστροπῆς καὶ νὰ γογγύζεις.

Ἀκολούθη με. «Ἐγὼ εἶμι ἡ δόξος καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ». Χωρὶς δρόμο δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ προχωρήσῃ, χωρὶς τὴν ἀλήθεια δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ, χωρὶς τὴν ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ. Εἶμαι ὁ δρόμος ποὺ ἔχεις χρέος ν° ἀκολουθήσῃς, ἡ ἀλήθεια ποὺ πρέπει νὰ πιστέψῃς, ἡ ζωὴ ποὺ σ' αὐτὴ μόνον ἔχεις νὰ ἐλπίζεις. Ἐγὼ

εἶμαι ὁ δρόμος ποὺ δὲν πλανᾷ, ἡ ἀλήθεια ποὺ δὲν ἀπατᾷ, ἡ ἀτελεύτητη ζωὴ. Εἶμαι ὁ ἴσιος δρόμος, ἡ ἀνυπέβλητη ἀλήθεια, ἡ πραγματικὴ ζωὴ, ἡ μακαρία ζωὴ, ἡ ζωὴ ἡ ἀδημιούργητη. Ἐάν ἀκολουθήσῃς πιστὰ τὸ δρόμο μου, θὰ μάθῃς τὴν ἀλήθεια καὶ ἡ ἀλήθεια θὰ σ' ἐλευθερώσῃ καὶ θὰ σοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴν αἰώνια ζωὴ.

«Εἰ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς». Ἐάν θῆς νὰ μάθῃς τὴν ἀλήθεια, πίστευε σ' ἐμέ. «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησον σου τὰ ὑπάρχοντα». «Εἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἔρχεσθαι, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν». Ἐάν θῆς ν° ἀποκτήσῃς τὴν αἰώνια ζωὴ, περιφρόνησε τὴν τωρινήν. Ἐάν θῆς νὰ ὑψωθῆς στὸν οὐρανόν, ταπεινώσου σ' αὐτὸ τὸν κόσμον. Ἐάν θῆς νὰ βασιλέψῃς μαζί μου, σήκωνε τὸ σταυρὸ μαζί

μου. Ἐπειδὴ μανάχα ὅσοι πιστά καὶ ταπεινά ὑπηρετοῦν τὸ Σταυρὸ βρῖσκουν τὴ ζωὴ τῆς μακαριότητος καὶ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός.

— Κύριε Ἰησοῦ, καθὼς ὁ δρόμος σου εἶναι στενὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι τὸν καταφρονοῦν, κάμε νὰ σὲ μιμηθῶ καὶ νὰ περιφρονηθῶ καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸν κόσμος. Ἐπειδὴ «οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ».

Ἄς μοχθῶ, ὁ δοῦλος σου, νὰ συμμορφωθῶ μὲ τὴ ζωὴ σου, γιατί ἐκεῖ μονάχα θρῖσκεται ἡ σωτηρία μου καὶ ἡ ἀληθινὴ ἀγιότητα.

Ὅ,τι διαβάζω καὶ ὁ,τι ἀκούω ἔξω ἀπὸ τὴν οὐράνια αὐτὴ ζωὴ, οὔτε μὲ παρηγορεῖ καὶ οὔτε μὲ τέρπει ἐντελῶς.

ΧΡΙΣΤΟΣ :— Ἐτέκνο μου, ἀφοῦ τὰ διάβασες καὶ τὰ γνώρισες ὅλα αὐτά, θά ᾶσαι εὐτυχισμένος, ἂν τὰ ἐφαρμόσης. «Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ

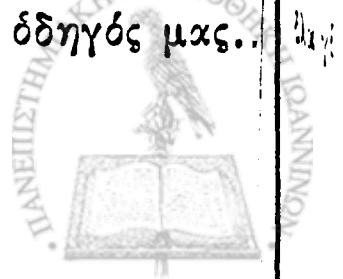
ἀγαπῶν με καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἔμαυτόν, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν».

— Κύριε Ἰησοῦ, ἄς γίνῃ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο σου καὶ τὴν ὑπόσχεσή σου. Καὶ ἄς ἀξιωθῶ τὴν ἀπειρη αὐτὴ εὐτυχία. Πῆρα τὸ Σταυρὸ, νὰ τὸν πῆρα ἀπὸ τὸ χέρι σου καὶ θά τὸν σηκώσω ὡς τὴ στιγμή τοῦ θανάτου μου, καθὼς τὸ ὤρισες. Ἀληθινά, ἡ ζωὴ τοῦ καλοῦ χριστιανοῦ εἶναι ὁ σταυρός. Σταυρὸς ὅμως ποὺ ὁδηγεῖ στὸν Παράδεισο. Ἐεκίνησα. Δὲν μπορῶ πιά νὰ γυρίσω πίσω. Δὲν μπορῶ νὰ σταματήσω.

Θάρρος, ἀδελφοί μου, ἄς βαδίσουμε συντροφιασμένοι. Ὁ Ἰησοῦς θά ᾶναι μαζί μας.

Γιὰ τὸν Ἰησοῦ φορτωθήκαμε τὸ σταυρὸ καὶ γιὰ χάρη τοῦ Ἰησοῦ θά ξακολουθήσουμε νὰ τὸν σηκώνουμε.

Τὸ στήριγμά μας θά εἶναι ὁ ἀρχηγός μας καὶ ὁ ὁδηγός μας.

Νά! ὁ Βασιλεύς μας προπορεύεται κι αὐτὸς θ' ἀγωνιστῆ γιὰ μᾶς. Ἄς τὸν ἀκολουθήσουμε θαρραλέα.

Τίποτα ἄς μὴ μᾶς φοβίση,

ἄς εἴμαστε πάντα ἔτοιμοι νὰ πεθάνουμε στὴν πάλη αὐτὴ μὲ γενναιότητα κι ἄς μὴ σκιάζουμε τὴ δόξα μας ἐγκαταλείποντας τὸ Σταυρό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ Ν' ΑΠΕΛΠΙΖΕΤΑΙ ΚΑΝΕΙΣ, ΑΜΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΗ ΝΑ ΠΕΣΗ ΣΕ ΣΦΑΛΜΑ

ΧΡΙΣΤΟΣ:—Τέκνο μου, ἡ ὑπομονὴ κι ἡ ταπείνωσις στίς ἐγκυβερνήσεις μ' εὐχαριστοῦν περισσότερο ἀπ' ὅσο ἡ χαρὰ κι ὁ ἐνθουσιασμός σὲ στιγμὲς εὐτυχίας.

Γιατὶ λυπᾶσαι τόσο ἅμα σοῦ καταλογίζουσιν ἀκέρμη κι ἕνα μικρὸ φταίξιμο; Μὰ κι ἂν σὲ κατηγοροῦσαν γιὰ κάτι σοβαρότερο, πάλι δὲ θ' ἄπρεπε νὰ ταραχτῆς. Ἄφησέ το λοιπὸν νὰ περάσῃ. Δὲν εἶναι κάτι νέο γιὰ σένα, οὔτε ἡ πρώτη κι οὔτε ἡ τελευταία δοκιμασία πού θὰ ὑποφέρῃς, ἂν σοῦ μέλλεται νὰ ζήσης πολὺ.

Εἶσαι ἀρκετὰ γενναῖος, ἅμα ἔλα γίνουσαι ὅπως τὰ θές. Δί-

νεις τότε καλὲς συμβουλὲς στοὺς ἄλλους καὶ τοὺς ἐμψυχώνεις μὲ τὰ λόγια σου. Ἄμα ὡστόσο σοῦ συμβῆ κανένα ἀπροσδόκητο κακό, ἀμέσως χάνεις τὴν ψυχραιμία σου καὶ τὸ θάρρος σου.

Πρόσεξε λοιπὸν πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἀδυναμία σου. Καὶ τοῦτο μπορεῖς νὰ τὸ ἀντιληφθῆς πολὺ συχνὰ στὰ μικρότερα πράγματα πού σοῦ συμβαίνουν καὶ πού τὰ ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς γιὰ τὴ σωτηρία σου.

Διῶχνε ἀπὸ τὴν καρδιά σου, ὅσο μπορεῖς, καθετὶ πού σὲ βάζει σὲ ταραχὴ. Κι ἂν τυχὸν αἰφνιδιαστῆς, μὴ καταβληθῆς καὶ μὴ μείνης πολὺ καιρὸ σὲ ἀμηχανία. Ὑπόφερε τοῦλάχισ-

στο μέ υπομονή, ἂν δὲν μπο-
ρῆς νὰ υποφέρῃς μὲ χαρά.

Ἐάν ἀκούσῃς κάτι ποῦ θὰ
σὲ θλίψῃ καὶ θὰ σὲ κἀνῆ νὰ
ἀγανακτήσῃς, συγκράτησε τὸν
ἐαυτό σου καὶ πρόσεξε μὴ σοῦ
ξεφύγῃ κανένας ζωηρὸς λόγος,
ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ σκανδα-
λίση τοὺς ἀδύνατους.

Ἡ ταραχὴ σου θὰ πάψῃ
γρήγορα καὶ ὁ γυρισμὸς τῆς
θείας χάριτος θὰ γλυκάνῃ τὴν
ἐσωτερικὴ σου πικρία.

Ζῶ πάντα, λέει ὁ Κύριος,
ἔτοιμος νὰ σὲ συντρέξω καὶ νὰ
σὲ παρηγορήσω ὅσο ποτὲ πρίν,
ἂν μοῦ ἐμπιστευθῆς καὶ ἂν ἐν-
θερμα μ' ἐπικαλεσθῆς.

Ὅπλίσου μὲ σταθερότητα
καὶ ἐτοιμάσου νὰ υποφέρῃς ἀ-
κόμη πιὸ πολλά.

Δὲ χάθηκάν ὅλα, ἂν συχνὰ
βρίσκεσαι σὲ ταραχὴ καὶ σὲ
βίαιο πειρασμό. Εἶσαι ἄνθρω-
πος καὶ ὄχι Θεὸς—εἶσαι σάρκα
καὶ ὄχι Ἄγγελος.

Πῶς θὰ μποροῦσες νὰ κρα-

τηθῆς πάντα στὸν ἴδιο βαθμὸς
ἀρετῆς, ἀφοῦ αὐτὸ δὲν τὸ κα-
τῶρθωσεν Ἄγγελος στὸν οὐρανὸ
καὶ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος στὸν
Παράδεισο ;

Ἐγὼ εἶμαι κείνος ποῦ στη-
ρίζω καὶ σώζω ὅλους ὅσους
θλίβονται καὶ ἀνεβάζω ὡς τῆ
θεότητά μου ὅσους ἀναγνωρί-
ζουν τὴν ἀδυναμία τους.

—Κύριε, ὡς εἶναι εὐλογη-
τὸς ὁ λόγος σου «ὡς γλυκέα
τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου,
ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου».

Τί θᾶκκα ἀνάμεσα σὲ τόσες
θλίψεις καὶ στενοχώριες, ἂν
δὲ μ' ἐμφύχωνες μὲ τὰ ἅγια
λόγια σου ; Ἄς φτάσω στὸ λι-
μάνι τῆς σωτηρίας καὶ δὲ μὲ
μέλλει πόσο καὶ ἀπὸ τί τῶρα ὑ-
ποφέρω. Δῶσε μου ἕνα καλὸ
τέλος καὶ μιὰ καλὴ διέξοδο
ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ. Μὴ μὲ λη-
σμονῆς, Θεέ μου, καὶ κατεύθυ-
νέ με ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο πρὸς
τὴ Βασιλεία σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟ ΟΓΔΟΥ

ΝΑ ΜΗ ΕΡΕΥΝΟΥΜΕ Τ' ΑΣΥΛΛΗΠΤΑ ΓΙΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΥΣΤΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΣ :—Τέκνο μου, ἀπόφρευγε νὰ ἐξετάζης τὰ ὑψηλὰ πράγματα καὶ τὶς ἀνεξερεῦνητες βουλές τοῦ Θεοῦ—γιατὶ ὁ ἓνας νὰ ἐγκαταλείπεται καὶ ὁ ἄλλος νὰ δέχεται ἄφθονες χάριτες· γιατί ὁ ἓνας νὰ βασανίζεται καὶ ὁ ἄλλος ἰδιαίτερα νὰ ἐξυψώνεται. Ἡ αἰτία ὄλων αὐτῶν εἶναι ἀσύλληπτη γιὰ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα καὶ καμιά κρίση, ὅσο λογικὴ καὶ ἂν εἶναι, δὲ θὰ κατορθώσῃ νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν θείαν βουλήν. Ἄμα λοιπὸν ὁ ἐχθρὸς σου ὑποβάλλῃ τέτοιες σκέψεις, εἴτε περίεργοι ἄνθρωποι σου κάνουν ἐπίμονα τέτοιες ἐρωτήσεις, νὰ ἀπαντᾷς μὲ τὰ λόγια τοῦ Προφήτη : «Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ εὐθεῖαι αἱ κρίσεις σου». Καὶ ἀκόμη : «Τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινὰ, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό».

Πρέπει νὰ φοβᾶσαι τὴν κρίση μου καὶ ὄχι νὰ θῆς νὰ ἐμβυθῆσῃς σ' αὐτή, γιατί εἶναι

ἀκατάληπτη γιὰ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ.

Ἄπόφρευγε ἀκόμη νὰ ἐρευνᾷς καὶ νὰ συζητᾷς γιὰ τὶς ἀξιομισθίες τῶν Ἁγίων καὶ μὴ ζητᾷς νὰ μάθῃς ἂν αὐτὸς ὁ Ἅγιος εἶναι ἀγιώτερος ἀπὸ τὸν ἄλλο, οὔτε ποιὸς Ἅγιος εἶναι μεγαλύτερος στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Ὅλ' αὐτὰ προκαλοῦν συχνὰ ἀντιγνωμίες καὶ ἄσκοπες φιλονικίες, ποὺ καλλιεργοῦν τὴν ὑπερηφάνεια καὶ τὴν ματαιοδοξία. Καὶ ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ ματαιοδοξία γεννοῦν τὸ φθόνο καὶ τὴν διχόνοια μὲ τὸ νὰ προτιμᾷ ὁ ἓνας αὐτὸ τὸν Ἅγιο, ὁ ἄλλος τὸν ἄλλο καὶ ἔτσι νὰ θέλῃ νὰ τὸν ἐξυψώσῃ περισσότερο.

Ἡ ἐπιθυμία σου νὰ ἐρευνᾷς καὶ νὰ μάθῃς παρόμοια πράγματα, ὄχι μονάχα εἶναι ἀνώφελη, ἀλλὰ καὶ δυσάρεστη στοὺς Ἁγίους, ἐπειδὴ «δὲν εἶμαι Θεὸς τῆς διχόνοιας, ἀλ-

λά τῆς εἰρήνης»· κι ἡ εἰρήνη βρίσκειται μᾶλλον στὴν ἀληθινὴ ταπείνωση, παρά στὴν ἔξαρση τοῦ ἑαυτοῦ σου.

Εἶναι μερικοὶ ποὺ ἔχουν φλογερώτερο ζῆλο καὶ τρέφουν ζωηρότερη ἀγάπη γι' αὐτοὺς παρά γιὰ κείνους τοὺς Ἁγίους. Μὰ ἡ ἀφοσίωση αὐτὴ εἶναι μᾶλλον ἀνθρώπινη, παρά θεία.

Ἐγὼ ἔκαμα ὄλους τοὺς Ἁγίους, ἐγὼ τοὺς ἔδωσα τὴ χάρη κι ἐγὼ μοίρασα σ' αὐτοὺς τὴ δόξα. Ξέρω τίς ἀξιομισθίες τοῦ καθενὸς «προέφθασα αὐτοὺς ἐν εὐλογίαις χρησιότητος». Τοὺς γνώρισα καὶ τοὺς ἀγάπησα πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, «ἐξελεξάμην αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου» καὶ δὲν εἶναι αὐτοὶ πρὸς μ' ἐκλέξαντε.

Τοὺς κάλεσα μὲ τὴ χάρη μου, τοὺς τράβηξα μὲ τὴν εὐσπλαχνία μου καὶ τοὺς ὠδήγησα ἀνάμεσα ἀπὸ κάθε εἶδος πειρασμοῦς. Τοὺς σκόρπισα ἀπερίγραπτη παρηγοριά, τοὺς ἔδωσα τὴ χάρη τῆς ἐγκαρτέρησης καὶ στεφάνωσα τὴν ὑ-

πομονή τους. Ξέρω τὸν πρῶτο καὶ τὸν τελευταῖο κι ὄλους τοὺς περιβάλλω μὲ τὴν ἀπειρη ἀγάπη μου.

Ἐμένα πρέπει νὰ ὑμνοῦν γιὰ ὄλους τοὺς Ἁγίους μου, ἐμένα νὰ εὐλογοῦν πάνω ἀπ' ὄλους κι ἐμένα νὰ τιμοῦν σὲ καθένα ἀπὸ αὐτούς, ποὺ ἐγὼ τοὺς δόξασα καὶ προώρισα χωρὶς καμιὰ προηγούμενη ἀξιομισθία τους. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ κηταφρονεῖ τὸν ἐλάχιστο ἀπὸ τοὺς δικούς μου, δὲν τιμᾷ καὶ τὸ μεγαλύτερο—γιατὶ ἐγὼ ἔκαμα καὶ τὸ μικρὸ καὶ τὸ μεγάλο. Κι ὅποιος ὑποτιμᾷ ἓνα ἀπὸ τοὺς Ἁγίους μου, ἐμένα τὸν ἴδιο ὑποτιμᾷ κι ὄλους ποὺ βρίσκονται στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Ὅλους τοὺς ἐνώνει ὁ δεσμὸς τῆς ἀγάπης· ὄλοι ἔχουν τὰ ἴδια αἰσθήματα· τὴν ἴδια θέληση καὶ τρέφουν ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλο ἀμοιβαίᾳ ἀγάπῃ. Καὶ τὸ ἐξοχώτερο εἶναι πὼς ἀγαποῦν περισσότερο ἐμέ ἀπ' ὅσο ἀγαποῦν τὸν ἑαυτό τους καὶ τίς ἀξιομισθίες τους.

Ἐψωμένοι πάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους κι ἀπὸ κάθε φιλαυτία, βυθίζονται καὶ χάνονται μέσα στὴ δική μου ἀγάπη, ὅπου μακάρια ἀναπαύονται.

Τίποτα δὲ θὰ μπορούσε νὰ μοιράση τὴν καρδιά τους, οὔτε νὰ τὴ στρέψη σ' ἄλλο ἀντικείμενο, γιατί εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τὴν αἰώνια ἀλήθεια καὶ φλέγονται ἀπὸ μίαν ἄσβεστη ἀγάπη.

Ἄς πάψουν λοιπὸν νὰ συζητοῦν γιὰ τὴν κατάσταση τῶν Ἀγίων οἱ ἄνθρωποι τῆς σάρκας καὶ τῶν αἰσθήσεων, ποὺ ἄλλο δὲν ξέρουν ν' ἀγαποῦν, παρὰ τίς ἀποκλειστικές τους τέρψεις. Ἀφαιροῦν καὶ προσθέτουν σύμφωνα μὲ τίς προτιμήσεις τους κι ὄχι ὅπως ὤρσε ἡ αἰώνια ἀλήθεια.

Αὐτὸ πολλοὶ τὸ κάνουν ἀπὸ ἄγνοια καὶ ξεχωριστὰ ἐκεῖνοι ποῦ—ἐλάχιστα φωτισμένοι ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς—σπάνια ἀγαποῦν μὲ τέλεια καὶ πνευματικὴ ἀγάπη. Προτιμήσεις καὶ αἰσθήματα ἀνθρώπινα τοὺς τραβοῦν

πρὸς τὸ δεῖνα καὶ τὸν τάδε Ἅγιο καὶ μεταφέρουν ἔτσι στὸν οὐρανὸ τὰ συναισθήματα τῆς γῆς. Ἐπάρχει ὡστόσο μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα στὰ διανοήματα τῶν ἀνθρώπων μ' ἐλαττώματα καὶ στοὺς στοχασμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἡ θεία ἀποκάλυψη τοὺς φωτίζει.

Ἀπόφευγε λοιπὸν, τέκνο μου, νὰ ἐξετάζης καὶ νὰ κρίνης πράγματα ποὺ ξεπερνοῦν τὴν ἀντίληψή σου καὶ τίς γνώσεις σου καὶ ἐργάζου καλύτερα μὲ ζῆλο γιὰ νὰ κερδίσης μιὰ θέση—ἀκόμη καὶ τὴν τελευταία—στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ κι ἂν ὑποθέσουμε πὼς κάποιος μαθαίνει ποιὸς ἀπὸ τοὺς Ἁγίους εἶναι ὁ ἰσχυρότερος κι ὁ μεγαλύτερος στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, σὲ τί θὰ τὸν ὠρελοῦσε ἡ γνώση αὐτῆ, ἂν δὲν τὸν ἔκανε νὰ ταπεινωθῇ ἀκόμη πιὸ πολὺ μπροστά μου καὶ νὰ μὲ ὑμνῇ περισσότερο;

Ἐκεῖνος ποὺ ἀναλογίζεται πόσο μεγάλα εἶναι τὰ ἁμαρτή-

ματά του και πόσο μικρές οι ἀρετές του και βλέπει τὴν ἀπόσταση πού τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν τελειότητα τῶν Ἁγίων, εἶναι πολὺ πιὸ ἀρεστός στὸ Θεό, ἀπὸ κείνον πού ἐξετάζει ποιὸς Ἅγιος εἶναι μεγαλύτερος και ποιὸς μικρότερος. Εἶναι καλύτερο νὰ παρκακλῆ κανεὶς με συγκίνηση και ζέση τοὺς Ἁγίους και νὰ ἐπικαλῆται τὴν ἐνδοξη βοήθειά τους, παρὰ νὰ προσπαθῆ μάταια ν' ἀποκαλύψῃ τ' ἀπόκρυφά τους. Οἱ Ἅγιοι εἶναι ἱκανοποιημένοι και ἀπόλυτα εὐχαριστημένοι, ἅμα οἱ ἄνθρωποι εὐχαριστοῦνται και ἀποφεύγουν τίς ματαιολογίες. Οἱ Ἅγιοι δὲν καυχῆσιολογοῦνε γιὰ τίς ἀξιμισθίες τους, γιὰτι κανένα καλὸ δὲν ἀποδίδουνε στὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ ἀποδίδουνε τὰ πάντα σὲ μένα πού τοὺς ἔδωσα ἀπὸ ἀπειρη ἀγάπη ὅ,τι ἔχουν. Εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τόση ἀγάπη τῆς θεότητας και ὑπεράφθονη χαρά, ὥστε δὲν ὑπάρχει δόξα και εὐδαιμονία πού νὰ μὴν ἔχουν.

Ὅλοι οἱ Ἅγιοι ὅσο περισσότερο ἔχουν δοξασιῆ, τόσο πιὸ πολὺ ταπεινοὶ εἶναι στὸν ἑαυτό τους και προσφιλέστεροι και πλησιέστεροι σὲ μένα.

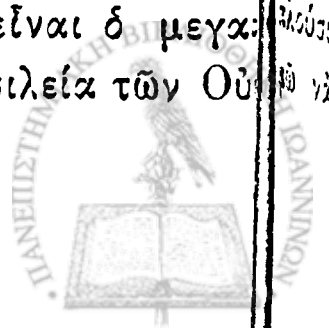
Γι αὐτὸ εἶναι γραμμένο : «Και βλαθοῦσι τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου και προσκυνήσουσι τῷ ἀρνίῳ και λατρεύσουσι τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων».

Πολλοὶ ἐξετάζουνε ποιὸς νὰ εἶναι ἄραγε ὁ μεγαλύτερος στὸν οὐρανό, ἀγνοώντας ἂν θὰ σταθοῦν ἀξιοὶ νὰ πάρουν θέση ἀκόμη και ἀνάμεσα στοὺς τελευταίους.

Εἶναι μεγάλο πρᾶγμα νὰ κανεὶς ὁ μικρότερος στὸν οὐρανό, ὅπου ὅλοι εἶναι μεγάλοι γιὰτι ὅλοι θὰ κληθοῦν νὰ γίνουν ἀληθινὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ.

«Ὁ ὀλιγοστός ἔσται εἰς χιλιάδας», ἐνῶ «ὁ ἁμαρτωλὸς ἑκατὸν ἐτῶν, και ἐπικατάρχεται ἔσται».

Ἔτσι, ἅμα οἱ μαθητὲς μρωρώτησαν ποιὸς εἶναι ὁ μεγαλύτερος στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

ρανῶν πήρανε τὴν ἀπάντησιν αὐτῆ: «Ἐάν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅστις οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν».

Ἄλιμονο σ' ἐκείνους ποὺ δὲ σιέργουν νὰ ταπεινωθοῦν καὶ

νὰ γίνουν σὰν τὰ παιδιὰ, γιατί ἡ Πύλη τοῦ Οὐρανοῦ εἶναι χαμηλὴ καὶ δὲ θὰ μπορέσουν νὰ περάσουν. Ἀκόμη «οὐαὶ τοῖς πλουσίοις, ὅτι ἀπέχουσι τὴν πρᾶκλῆσιν αὐτῶν».

Ταπεινοὶ χαίρετε! Φτωχοὶ σκιρτᾶτε ἀπὸ χαρᾶ, γιατί ἔναι δική σας ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἂν βεδίσετε στὴν ἀλήθεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟ ΕΝΑΤΟ

ΝΑ ΣΤΗΡΙΖΟΥΜΕ ΤΙΣ ΕΛΠΙΔΕΣ ΜΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΗ ΜΑΣ ΣΤΟ ΘΕΟ

—Κύριε, ποῖο εἶναι τὸ στήριγμά μου σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ καὶ ἡ μεγαλύτερη παρηγοριά μου ἀπ' ὅλα ὅσα βλέπω κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ; Δὲν εἶσαι σύ, Κύριε Θεέ μου, μὲ τὴν ἀπειρὴ εὐσπλαχνία σου; Ποῦ ἤμουν σὲ καλὴ κατάστασι χωρὶς ἐσένα; Καὶ ποῦ μπορεῖ νὰ βρεθῶ σὲ δυσάρεστη θέσι, ὅσο σὺ θὰ ἔσαι μαζί μου; Προτιμῶ νὰ ἔμαι φτωχὸς γιὰ χάρη σου, παρὰ πλούσιος δίχως ἐσένα. Προτιμῶ νὰ ὀδοιπορῶ μαζί σου σ'

αὐτὴ τὴ ζωὴ, παρὰ νὰ βρίσκουμαι στὸν οὐρανὸ χωρὶς ἐσένα. Ὅπου εἶσαι σὺ, ἐκεῖ ἔναι καὶ ὁ οὐρανός· καὶ ὅπου δὲν εἶσαι, ἐκεῖ ὁ θάνατος καὶ ἡ Κόλασι.

Σὺ ἔσαι ἡ μόνη ἐπιθυμία μου καὶ εἶναι γι' αὐτὸ ποὺ μακρυὰ σου στενάζω, θρηγῶ καὶ προσεύχομαι.

Δὲν μπορῶ νὰ ἔχω ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη, παρὰ μονάχα σὲ σένα καὶ μόνο ἀπὸ σένα Θεέ μου ἐλπίζω νὰ βρῶ βοήθεια.

στις ανάγκες μου.

Σύ 'σαι ἡ ἐλπίδα μου ἡ πεποιθήσή μου κι ὁ παντοτινὰ πιστὸς παρηγορητῆς μου. "Ολοὶ ἀποβλέπουν στὸ συμφέρο τους καὶ σὺ μόνο δὲ ζητᾷς ἄλλο ἀπὸ τὴ σωτηρία μου, τὴν προκοπή μου καὶ τὰ πάντα διαθέτεις γιὰ τὸ καλὸ μου.

Κι ὅταν ἀκόμη μὲ ὑποβάλλεις σὲ πολλοὺς πειρασμοὺς καὶ κόπους, τὸ κάνεις γιὰ ὄφελος δικό μου, ἐπειδὴ συνηθίζεις νὰ δοκιμάζεις ἔτσι τοὺς ἀγαπητούς σου. Κι εἶναι χρέος μου νὰ σὲ ἀγαπῶ καὶ νὰ σὲ ὑμνῶ τὸ ἴδιο σὲ στιγμὲς δοκιμασίας, ὅπως στὶς στιγμὲς τῆς γλυκειᾶς παρηγοριᾶς σου.

Σὲ σένα λοιπὸν, Κύριε Θεέ μου, ἐλπίζω καὶ στηρίζομαι, σὲ σένα ἐμπιστεύομαι τοὺς πόνους καὶ τὶς θλίψεις μου, γιὰτι ὅπου ἄλλοῦ κι ἂν στρέψω τὸ βλέμμα μου ἀντικρῶζω ἀδυναμία κι ἀστάθεια.

Δὲ βρίσκω φίλο πρόθυμο νὰ μὲ συντρέξῃ, οὔτε προστάτη νὰ μὲ συνδράμῃ, οὔτε φρόνιμο

σύμβουλο νὰ μὲ νουθετήσῃ, οὔτε βιβλίο νὰ μ' ἐμψυχώσῃ, οὔτε θησαυρὸ ἀρκετὸ νὰ μὲ λυτρώσῃ, οὔτε τόπο τόσο κρυφὸ γιὰ νὰ μοῦ ἐξασφαλίσῃ σίγουρο καταφύγιο, ἂν σὺ δὲ ἐθελήσῃς νὰ μὲ συντρέξῃς, νὰ μὲ βοηθήσῃς, νὰ μὲ δυναμώσῃς, νὰ μὲ παρηγορήσῃς, νὰ μὲ δικάξῃς καὶ νὰ μὲ προστατέψῃς. Γιατὶ ὅ,τι φαίνεται πὼς μπορεῖ νὰ δώσῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐτυχίαν εἶναι τίποτα χωρὶς ἐσένα καὶ σὲ τίποτα δὲν ὄφελει γιὰ νὰ μὲ κάμῃ εὐτυχισμένο.

Εἶσαι λοιπὸν ἡ πηγὴ ὄλων τῶν ἀγαθῶν, τὸ ὕψος τῆς ζωῆς καὶ τὸ βάθος τῆς σοφίας κι ἡ μεγαλύτερη παρηγοριὰ ποὺ ἔχω, ὁ δοῦλος σου, εἶναι νὸ ἐλπίζω ἀποκλειστικὰ σὲ σένα.

Πρὸς σὲ ὑψώνω τὸ βλέμμα μου, σὲ σένα ἐμπιστεύομαι Θεέ μου, πατέρα τῶν οἰκτιρημῶν.

"Αγίασε τὴν ψυχὴν μου, εὐλόγησέ την μὲ τὴν οὐράνιον εὐλογία σου, ὥστε νὰ γίνῃ

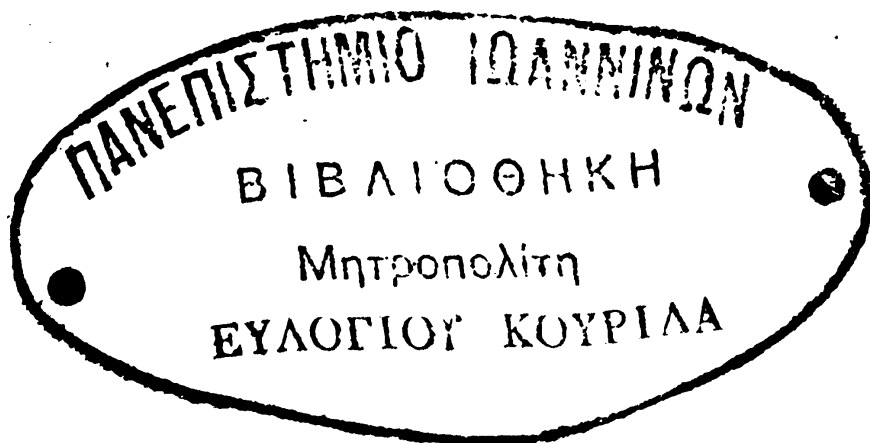

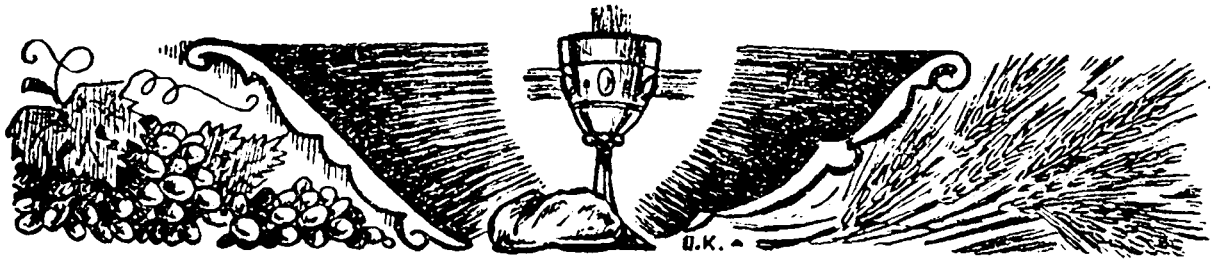
ἄγια κατοικία σου, ὁ θρόνος
 τῆς αἰώνιας δόξης σου καὶ σὲ
 νὰ καὶ τοῦτο, ποῦ δὲν ἀποστέρ-
 γεις νὰ κατοικήσης, ἄς μὴν
 ὑπάρχη τὸ παραμικρὸ ποῦ νὰ
 προσβάλλη τῇ Μεγαλειότητά
 Σου.

«Εἰσάκουσόν μου, Κύριε,
 καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰ-
 κτιρμῶν σου ἐπίβλεψον ἐπ' ἐ-
 μέ». Ἐκούσε τὴν προσευχὴν

τοῦ ἄθλιου δούλου σου, ποῦ εἶ-
 ναι μακρὰ σου ἐξωρισμένος
 σὲ χώρα σκιᾶς καὶ θανάτου.

Προστάτευε καὶ σῶζε τὴν
 ψυχὴν τοῦ φτωχοῦ σου δούλου
 ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῆς φθαρ-
 τῆς ζωῆς καὶ ἡ χάρις σου ἄς
 τὸν παρακολουθῇ καὶ ἄς τὸν
 ὀδηγήσῃ ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς
 εἰρήνης εἰς τὴν πατρίδα τοῦ αἰ-
 ωνίου φωτός. Ἀμήν.

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

ΠΡΟΤΡΟΠΗ

ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΕΥΤΕ πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς». — «Ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς». — «Λάβετε, φάγετε τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν». — «Ὁ τρώγων μου τὴν σὰρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ». — «Τὰ ρήματα, ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστίν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΜΕ ΠΟΣΗ ΕΥΛΑΒΕΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΑΒΑΙΝΟΥΜΕ ΤΟ ΧΡΙΣΤΟ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΑΥΤΑ είναι δικά σου λόγια, ὦ Ἰησοῦ!—αἰώνιες ἀλήθειες, ἃν καὶ δὲν εἰπώθηκαν στὸν ἴδιο καιρὸ κι οὔτε εἶναι γραμμένα στὸ ἴδιο μέρος. Κι ἐπειδὴ εἶναι λόγια δικά σου κι εἶναι ἀληθινὰ πρέπει νὰ τὰ δέχουμαι μὲ πίστη γεμάτη μὲ εὐγνωμοσύνη.

Εἶναι λόγια δικά σου, γιατί σὺ τὰ εἶπες. Ἄλλ' εἶναι καὶ δικά μου, ἀφοῦ τὰ εἶπες γιὰ τὴ σωτηρία μου. Καὶ τὰ δέχομαι μὲ χαρὰ ἀπὸ τὰ χεῖλη σου, ἔτσι ποῦ νὰ χαραχτοῦν βαθιὰ στὴν καρδιά μου.

Τὰ λόγια σου αὐτά, τὰ γεμάτα μὲ τόση καλωσύνη, τρυφερότητα κι ἀγάπη μ' ἐμψυχώνουν, ἀλλ' ἡ σκέψη τῶν κριμάτων μου μὲ φοβίζει κι ἡ ὄχι ἀγνή συνείδησή μου μὲ σέρνει μακριὰ ἀπὸ ἕνα τόσο ἱερὸ Μυστήριον.

Ἡ γλυκύτητα ποῦ ἔχουν τὰ

λόγια σου μὲ παρακινεῖ, ἀλλὰ τὸ βάρος τῶν κριμάτων μου μὲ ἀποτρέπει. Μὲ προστάξεις νὰ σὲ πλησιάσω μ' ἐμπιστοσύνη, ἂν θέλω τὰ συμεριστῶ μαζί σου καὶ νὰ τραφῶ μὲ τὸν Ἄρτο τῆς ἀθανασίας, ἂν θέλω ν' ἀποκτήσω τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ τὴν παντοτινὴ δόξα. Πλησιάσετε λές, «ἔλθετε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς».

ὦ γλυκὰ κι ἀξιαγάπητα λόγια στὴν ἀκοή τοῦ ἁμαρτωλοῦ! Προσκαλεῖς, Κύριε Θεέ μου, τὸ φτωχὸ καὶ τὸν ἀνάξιο νὰ μοιραστῇ μαζί σου τὸ Ἱερὸ Σῶμα σου. Μὰ ποιὸς εἶμαι λοιπόν, Κύριε, γιὰ νὰ τολμήσω νὰ σὲ πλησιάσω;

«Ἴδου ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἀρκέσουσί σε» καὶ σὺ λές «ἔλθετε πρός με πάντες». Τί σημαίνει ἡ εὐσπλαχνικὴ αὐτὴ συγκατά-

βραση, ἢ τόσο τρυφερὴ αὐτὴ πρόσκληση; Πῶς νὰ τολμήσω νὰ σὲ πλησιάσω ἐγώ, πρὸς δὲν αἰσθάνομαι μέσα μου κανένα καλὸ πρὸς θὰ μπορούσε νὰ με προτρέψη; Πῶς νὰ σὲ δεχτῶ στὸν «οἶκο» μου, ἐγὼ πρὸς τόσες φορές πρόσβαλα τὴν κλωσύνη σου; Οἱ Ἄγγελοι καὶ οἱ Ἀρχάγγελοι σὲ λατρεύουνε συνεσταλμένοι, οἱ Ἅγιοι καὶ οἱ Δίκαιοι σὲ ἀτενίζουνε φοβισμένοι καὶ σὺ λές «ἔλθετε πρὸς με πάντες».

Ἄν σὺ ὁ ἴδιος, Κύριε, δὲν τὸλεγες ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ τὸ πιστέψη; Κι ἂν σὺ δὲν τὸ πρόσταζες ποιὸς θὰ τολμοῦσε νὰ τὸ κάμη;

Ὁ Νῶε, ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, μόχθησε ἕκαστὸ ὀλόκληρα χρόνια γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν κιβωτὸ καὶ νὰ σωθῇ μέσα σ' αὐτὴ με λίγους ἄλλους. Πῶς θὰ μπορούσα ἐγὼ νὰ ἐτοιμαστῶ μέσα σὲ μιὰν ὥρα γιὰ νὰ δεχτῶ ὀπως τοῦ ἀξίζει τὸν Πλάστη τοῦ κόσμου; Ὁ Μωϋσῆς, ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες σου,

κι ὁ στενώτερός σου φίλος κατασκεύασε κιβωτὸ ἀπὸ ἄσηπτο ξύλο καὶ τὴν ἐντυσε με καθάρτατο χρυσάφι γιὰ νὰ φυλάξῃ μέσα κεῖ τις Πλάκες τοῦ Νόμου. Κι ἐγὼ—σαπρὸ πλάσμα—θὰ τολμήσω νὰ δεχτῶ τόσο εὐκόλα σὲ τὸ Νομοθέτη καὶ δοτήρα τῆς ζωῆς; Ὁ Σολομώντας, ὁ σοφώτερος ἀπὸ τοὺς Βασιλιάδες τοῦ Ἰσραήλ, χρειάστηκε ἑπτὰ χρόνια γιὰ νὰ χτίσῃ ἕνα λαμπρὸ ναὸ γιὰ τὴν δόξα τοῦ ὀνοματός σου. Ὁχιτὼ ἡμέρες βίασταξαν οἱ γιορτὲς γιὰ τὴν καθιέρωση τοῦ Ναοῦ. Ἐκαμμίλιες εἰρηνικὲς προσφορὲς καὶ με σάλπιγγες καὶ ἀλαλαγμοὺς χαρᾶς ἔφερε καὶ κατέθεσε μὲ ὀλη τὴν ἀπαιτούμενη ἐπισημοτήτητα τὴν Κιβωτὸ τῆς Διαθήκης στὸ χῶρο πρὸς εἶχε ἐτοιμάσει. Κι ἐγὼ ὁ ἄθλιος κι ὁ πιὸ φτωχὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους πῶς νὰ σὲ βάλω στὸν «οἶκο» μου;—ἐγὼ πρὸς μόλις καταφέρνω νὰ χρησιμοποιήσω εὐλαδικὰ μισὴ ὥρα καὶ μακάρι νὰ μπορούσα καὶ τὴν μισὴ αὐ-

τῆ ὥρα νὰ χρησιμοποιοῦσα ὅπως πρέπει, ἔστω καὶ μιὰ φορά.

ὦ Θεέ μου! καὶ τί δὲν ἔκαναν οἱ Ἅγιοι αὐτοὶ ἄνθρωποι γιὰ νὰ σοῦ γίνουν ἀρεστοὶ καὶ — ἀλίμονο! — πόσο ἀσήμκντο εἶναι κείνο ποῦ ἐγὼ κάνω. Πόσο ἐλάχιστο χρόνο ἀφιερώνω νὰ ἐτοιμαστῶ γιὰ τὴν Κοινωνία! Σπάνια κατορθώνω νὰ συγκεντρωθῶ κι ἀκόμη σπανιώτερη εἶμαι λυτρωμένος ἀπὸ κάθε περισπασμό. Κι ἔμως στὴ θεία καὶ σωτήρια παρουσία σου καμιὰ ἀνάρμοστη σκέψη δὲ θᾶπρεπε νὰ περνᾷ ἀπὸ τὸ νοῦ μου, κανένα δημιούργημα ν' ἀπασχολῆ τὸ πνεῦμα μου, γιὰτί δὲν εἶναι ἕναν Ἅγγελο, ἀλλὰ τὸν Κύριο τῶν Ἁγγέλων ποῦ θὰ δεχτῶ. Ἐπειτα πόσο μεγάλη διαφορά ὑπάρχει ἀνάμεσα τῆς Κιβωτοῦ τῆς Διαθήκης μὲ τὸ περιεχόμενό της καὶ τοῦ παναχράντου Σώματός σου μὲ τίς ἀνέκφραστες ἀρετές του. Πόση ἀπόσπαση ἀνάμεσα στίς θυσίαις τοῦ Νόμου—μορφῇ τῆς μέλλουσας θυσίας—καὶ στὴν ἀ-

ληθινῇ θυσίᾳ τοῦ Σώματός σου, ποῦ εἶναι ἡ συμπλήρωση ὅλων τῶν ἀρχαίων θυσιῶν.

Γιὰτί λοιπὸν νὰ μὴ μὲ φλέγη περισσότερο ἢ θεία παρουσία σου; Γιὰτί νὰ μὴ φροντίζω νὰ ἐτοιμάζω καλύτερα τὸν ἑαυτό μου, ἅμα εἶναι νὰ λάβω τὰ Ἅγια Μυστήρια σου, ἀφοῦ εἰ ἀρχαῖοι αὐτοὶ πατριάρχες, εἰ ἅγιοι αὐτοὶ προφῆτες, εἰ βασιλιάδες αὐτοὶ καὶ οἱ ἡγεμόνες μὲ ὅλο τὸ λαό τους δείξανε τόσο ζῆλο γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ;

Ὁ Δαυὶδ, ὁ εὐλαβέστατος αὐτὸς βασιλιάς, ἄφησε τὴ λατρευτικὴ του ἔκσταση νὰ ἐκδηλωθῆ μὲ θρησκευτικοὺς χοροὺς μπροστὰ στὴν Κιβωτό, ἐκφράζοντας ἔτσι τὴν εὐγνωμοσύνη του γιὰ τὰ ὅσα μὲ ἀφθονία ἐχορήγησε ὁ Θεὸς στοὺς προπάτορές του. Ἐκαμε διάφορα ὄργανα μουσικά, ἔγραψε ψαλμοὺς καὶ πρόσταξε νὰ τοὺς ψέλνῃ ὁ λαὸς εὐφρόσυνα· κι ἐμπνευσμένος ὅλος ἀπὸ πνεῦμα Ἅγιο συχνὰ τοὺς ἔψελνε ὁ ἴδιος

κρούοντας τὴν ἄρπα του. Ἐμαθε τὸ λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ νὰ ὑμνῆ τὸ Θεὸ μὲ ὄλη τὴν καρδιά του καὶ μὲ μιὰ φωνὴ νὰ ἐγκωμιάζῃ καὶ νὰ δοξάζῃ καθημερινὰ τὸν Κύριο.

Ἄν ἡ θεὰ τῆς Κιβωτοῦ τῆς Διαιθήκης ἐνέπνεε τόση εὐλάβεια καὶ τόση φλογερὴ ἐπιθυμία νὰ ἐγκωμιάζουν τὸ Θεό, πόσο σεβασμὸ καὶ πόση ἀγάπη πρέπει νὰ ἐμπνέῃ σὲ μένα καὶ σ' ὄλους τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς ἢ παρουσία τῶν Ἁγίων Μυστηρίων σου, ὦ Ἰησοῦ μου, καὶ ἡ μετάληψη τοῦ Τιμίου Σώματός σου ;

Πολλοὶ τρέχουν σὲ διαφόρους τόπους γιὰ νὰ προσκυνήσουν Δείψανα Ἁγίων. Ἀκοῦνε θαυμάζοντας νὰ ἱστοροῦν τὰ ἔργα τους, μένουν ἐκστατικοὶ μπροστὰ στὶς τεράστιες ἐκκλησίες πρὸς χτίσανε γιὰ νὰ τοὺς τιμοῦν καὶ κατασπάζονται τὰ φυλαγμένα μέσα σὲ χρυσάφι καὶ μετάξι ἱερὰ ὀστά τους.

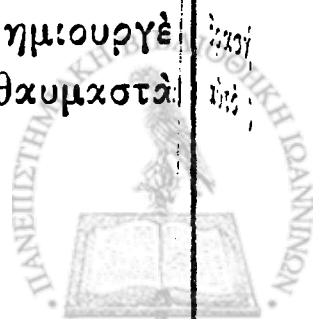
Ὡστόσο νά ! Σὺ ὁ ἴδιος, Θεέ μου, εἶσαι πκρών, ἐδὼ μπρο-

στά μου πάνω στὴν Ἁγία Τράπεζα—σὺ ὁ Ἅγιος τῶν Ἁγίων, ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀγγέλων.

Συχνὰ ξεκινοῦν σὲ προσκυνήματα ἀπὸ ἀπλή περιέργεια καὶ ἀπὸ ἐπιθυμία νὰ δοῦν καινούργια πράγματα. Γι' αὐτὸ βγαίνουν ἐλάχιστα ἠθικὰ ὠφελημένοι καὶ μάλιστα ὅταν τὸ προσκύνημα γίνεται μὲ ἐπιπολαιότητα καὶ χωρὶς πραγματικὴ συντριβή.

Ἄλλ' ἐδὼ στὸ Μυστήριον τοῦ Θεοσαστηρίου εἶσαι παρὼν ὀλόκληρος Ἰησοῦ Χριστέ, ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἀληθινὸς ἄνθρωπος καὶ κάθε φορὰ πρὸς σὲ δέχονται ἄξια καὶ εὐλαδικὰ μαζεύουν ἄφθονους καρποὺς τῆς αἰώνιας σωτηρίας. Καὶ δὲν εἶναι οὔτε ἡ ἐπιπολαιότητα, οὔτε ἡ περιέργεια, οὔτε ἡ γοητεία τῶν αἰσθήσεων πρὸς ὁδηγοῦν σ' αὐτὸ—μὰ ἡ σταθερὴ πίστη, ἡ ζωντὴ ἐλπίδα καὶ ἡ ἀνυστερόβουλη ἀγάπη.

ὦ Θεέ ! ἀόρατε Δημιουργέ τοῦ κόσμου, πόσο θαυμαστά

φέρεισαι σὲ μᾶς καὶ μὲ πόση ἀγαθότητα καὶ τρυφερότητα διαθέτεις τὰ πάντα γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἐκλεκτῶν σου, δίδοντάς τους ἀκόμη καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ σου στὸ Μυστήριό σου. Κι ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ἀσύλληπτο γιὰ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, γι' αὐτὸ θέλγει περισσότερο ἀπὸ καθετὶ ἄλλο τὶς εὐλαδικές καρδιές καὶ ὑποδαυλίζει τὸν πόθο τους. Ἐπειδὴ οἱ πραγματικοὶ πιστοὶ σου, ἀσχολημένοι σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ μὲ τὴ διόρθωσή τους, μποροῦν ν' ἀντλήσουν ἀπὸ τὴ συχνὴ μετὰληψη τοῦ Ἀγιωτάτου Μυστηρίου τὴν ὑπερφυσικὴ χάρη καὶ τὸ φλογερὸ ζῆλο γιὰ τὴν ἀρετή.

Ἡ θαυμαστὴ καὶ ἀπόκρυφὴ χάρη τοῦ Ἀγιωτάτου Μυστηρίου, γνωστὴ μονάχα στοὺς πιστοὺς ὑπηρέτες τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ οἱ ἄπιστοι καὶ δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας δὲν μποροῦν νὰ δοκιμάσουν τὴν ἐπίδρασή της. Μὲ τὸ Μυστήριον αὐτὸ χορηγεῖται ἡ χάρη τοῦ

Ἀγίου Πνεύματος, ποὺ ἀνανεώνει τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ξαναδίνει τὴν πρώτη ὠριότητά της ποὺ ἡ ἁμαρτία τὴν εἶχε ἐξαφανίσει. Κι εἶναι τόση ἡ δύναμη τῆς χάρης αὐτῆς καὶ τόσοσ ὁ ζῆλος ποὺ ἐμπνέει, ὥστε ὄχι μονάχα τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀσθενικὸ σῶμα νὰ ξαναγιώνη. Νὰ γιὰτι θλιβόμαστε πικρὰ ἅμα ἡ ψυχρότητα καὶ ἡ ἀμέλεια λιγοστεύουν τὴν ἐπιθυμία νὰ δεχτοῦμε τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ποὺ εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐλπίδα τῶν ἐκλεκτῶν καὶ ἡ μόνη ἀξιομισθία τους. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἐξαγιασμός μας καὶ ἡ σωτηρία μας, ἡ παρηγοριὰ τῶν ὁδοιπόρων αὐτῆς τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἀτελεύτητὴ εὐδοκίμονία τῶν Ἀγίων. Πόσο λοιπὸν πρέπει νὰ λυπᾶται κανεὶς γιὰ κείνους ποὺ δείχνουν τόση ἀδιαφορία γι' αὐτὸ τὸ Ἀγιώτατο Μυστήριον, ποὺ εἶναι ἡ χαρὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου.

Πόσο τυφλὴ καὶ σκληρὴ εἶσαι, ὦ ἀνθρώπινη καρδιά, ποὺ

τόσο λίγο σὲ συγκινεῖ τὸ ἀπε-
ρίγραπτο αὐτὸ δῶρο καὶ ποὺ
ἢ συχνότερη χρῆση του σὲ κά-
νει νὰ τὸ ἐκτιμᾷς λιγώτερο.

Ἄν τὸ Ἁγιώτατο αὐτὸ Μυσ-
στήριο γινόταν μονάχα σ' ἕ-
ναν τρόπο κι ἂν σ' ὀλόκληρο
τὸν κόσμον μονάχα ἓνας ἱερέας
καθαγίαζε τὸν Ἄρτο καὶ τὸν
Οἶνο, μὲ πόση λαχτάρα θὰ τρέ-
χανε οἱ ἄνθρωποι στὸν τόπον
ἐκεῖνο γιὰ νὰ δοῦν νὰ τελε-
σιουργοῦνται τὰ Ἅχραντα Μυσ-
τήρια. Ἀλλὰ ὑπάρχουν πολ-
λοὶ ἱερεῖς κι ὁ Χριστὸς προ-
σφέρεται σὲ πολλοὺς τρόπους, ἔ-
τσι ποὺ ἢ εὐσπλαχνία κι ἢ ἀ-

γάπη τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν ἄνθρω-
πο νὰ ἐκδηλωθῇ τόσο περισσό-
τερο, ὅσο ἢ Θεία Κοινωνία εἶναι
εὐρύτερα διαδεδομένη στὸν
κόσμο.

Σ' εὐγνωμονῶ, ὦ Ἰησοῦ,
αἰώνιε Ποιμένα, ποὺ στὴν ἐξο-
ρία καὶ τίς στερήσεις μας
προσφέρθηκες νὰ μᾶς τρέφης
μὲ τὸ Ἱμίμο Σῶμα σου καὶ τὸ
Πολύτιμο Αἷμα σου καὶ νὰ
μᾶς προσκαλῆς σὺ ὁ ἴδιος νὰ
λάβουμε τὰ Ἅγια Μυστήρια
λέγοντας: «Δεῦτε πρὸς με-
πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πε-
φορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω
ὑμᾶς».

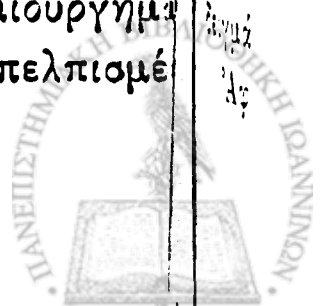
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΘΕΟΣ ΦΑΝΕΡΩΝΕΙ ΤΗΝ ΑΓΑΘΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ
ΜΕ ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΜΕ ΑΠΟΛΥΤΗ ἐμπιστοσύνη
στὴν ἀγαθότητά σου καὶ τὴν
εὐσπλαχνία σου σὲ πλησιάζω,
Κύριε. Ἄρρωστος ἔρχομαι σὸ
σωτήρα μου· ἐξαντλημένος ἀπὸ

τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα στὴν
πηγὴ τῆς ζωῆς· φτωχὸς στὴ
βασίλειά τοῦ οὐρανοῦ· δοῦλος
στὸν Κύριό μου· δημιουργημένος
στὸν Πλάστη μου· ἀπελπισμέ-

νος στο στοργικὸ παρηγορητή μου.

Ἄλλὰ πῶς γίνεται νὰ ἔρξαι σὺ σὲ μένα τὸν ἄθλιο; Ποιὸς εἶμαι ἐγὼ γιὰ νὰ μοῦ δίνης τὸν ἑαυτὸ σου;

Πῶς θὰ τολμήσῃ ἓνας ἁμαρτωλὸς νὰ παρουσιαστῇ μπροστά σου; Καὶ πῶς σὺ θὰ καταδεχόσῃ νὰ ρθῆς στὸν ἁμαρτωλό; Γνωρίζεις καλὰ τὸ δοῦλο σου καὶ ξέρεις πῶς δὲν ἔχει τίποτα ποῦ νὰ τὸν κάνῃ ἄξιο αὐτῆς τῆς χάριτος. Ὁμολογῶ λοιπὸν τὴν κατωτερότητά μου, ἀναγνωρίζω τὴν καλωσύνη σου, εὐλογῶ τὸν οἶκτο σου καὶ σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἀπειρη ἀγάπη σου. Ἐπειδὴ εἶναι γιὰ σένα τὸν ἴδιο κι ὄχι γιὰ τὴ δική μου ἄξια ποῦ με μεταχειρίζεσαι ἔτσι. Εἶναι γιὰ νὰ κατανοήσω καλύτερα τὴ στοργή σου καὶ φλογισμένος ἀπὸ μεγαλύτερη ἀγάπη νὰ μάθω νὰ ταπεινώνουμαι τελειότερα ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμά σου.

Ἄφου λοιπὸν ἔτσι σοῦ ἀρέ-

σει κι ἔτσι τὸ προστάζεις, δέχομαι μ' εὐχαρίστηση τὴν εὐεργεσία ποῦ θέλεις νὰ μοῦ κάμῃς κι εὐχομαι ἢ ἀνομία μου νὰ μὴ σταθῇ ἐμπόδιο γι' αὐτή.

ὦ στοργικὲ κι ἀγαθὲ Ἰησοῦ! Πόσο σεβασμό, πόση εὐγνωμοσύνη καὶ πόσους ἀτελείωτους ὕμνους σοῦ χρωστοῦμε γιὰ τὴν Ἁγία Μετάληψη ποῦ τὴν ὑπέρτατη ἄξια της δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ ὁ ἀνθρώπινος λόγος.

Ἄλλὰ τί πρέπει νὰ στοχάζουμαι μεταλαβαίνοντας καὶ πλησιάζοντας τὸν Κύριό μου, ποῦ δὲν μπορῶ νὰ τὸν τιμήσω ὅσο τοῦ ἀξίζει καὶ ποῦ ὥστόσο νιώθω φλογερὴ ἐπιθυμία νὰ τὸν δεχτῶ; Δὲν ὑπάρχει ἄλλη σκέψη καλύτερη καὶ πιὸ σωτήρια ἀπὸ κείνη ποῦ θὰ μὲ κάνῃ νὰ ταπεινωθῶ μπροστά σου καὶ νὰ ἐκθειάσω τὴν ἀπέραντη ἀγάπη σου γιὰ μένα. Σ' εὐλογῶ, Θεέ μου, καὶ θέλω νὰ σὲ ὕμνω παντοτινά. Περιφρονῶ τὸν ἑαυτὸ μου καὶ τὸν ταπεινῶνω μπροστά στὰ μάτια σου, τόσο

πού νά χαθῆ μέσα στο βάθος τῆς εὐτέλειάς του.

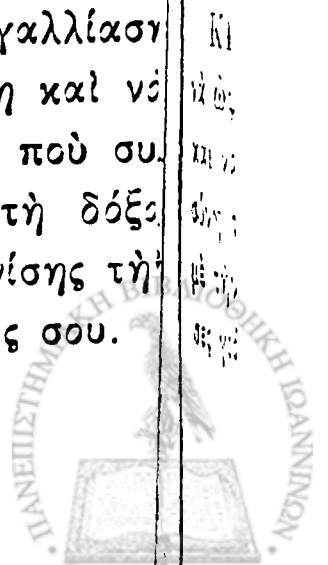
Εἶσαι ὁ Ἅγιος τῶν Ἁγίων· κι εἶμαι ὁ ἔσχατος τῶν ἁμαρτωλῶν. Κι ὁμως σὺ μὲ πλησιάζεις, ὅσο κι ἂν δὲν εἶμαι ἄξιος νά σέ ἀτενίσω.

Ἔρχεσαι σέ μένα, θέλεις νά ᾽σαι μαζί μου, μὲ προσκαλεῖς στὴν Τράπεζά σου. Θέλεις νά μοῦ δώσης οὐράνια τροφή—τὸν Ἄρτο τῶν Ἁγέλων, πού εἶσαι σὺ ὁ ἴδιος, «ὦ ἄρτε τῆς ζωῆς, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων καὶ δίδων ζωὴν τῷ κόσμῳ».

Αὐτὴ ᾽ναι ἡ πηγὴ τῆς ἀγάπης κι ὁ θρίαμβος τῆς καλωσύνης σου. Πόσες χάριτες καὶ ὕμνους σοῦ χρωστοῦμε γι' αὐτὴ τὴν εὐεργεσία. Πόσο σωτήριος ἦταν ὁ σκοπός σου συνιστώντας τὸ Μυστήριον αὐτό. Εὐχάριστο καὶ τερπνὸ τὸ συμπόσιο, πού σ' αὐτὸ σὺ Χριστέ προσφέρεις τὸν ἑαυτό σου. Πόσο θαυμαστὰ εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε· πόσο μεγάλη ἡ δύναμή σου· πόσο ἀσύλληπτη ἡ ἀλή-

θειά σου! «Σὺ εἶπας καὶ ἐγενήθησαν» καὶ τίποτα δὲν ἐγίνετο χωρὶς σὺ νά τὸ προστάξης. Πρᾶγμα θαυμαστό, πού κανένας δὲν μπορεῖ νά κατανοήσῃ, ἀλλὰ πού πρέπει ὅλοι νά πιστεύουν—πῶς σὺ δηλαδή, Κύριε Θεέ μου, ἀληθινὸς Θεὸς κι ἀληθινὸς ἄνθρωπος, βρίσκεσαι ὁλόκληρος στὰ ἐλαχιστότερα μέρη τοῦ Ἄρτου καὶ τοῦ Οἴνου καὶ ἀκατανάλωτος προσφέρεις σέ κείνους πού μεταλαβαίνουν.

Ἵπέρτατε Κύριε τοῦ σύμπαντος, σὺ πού κανενὸς τὴν ἀνάγκη δὲν ἔχεις καὶ πού θέλησες ὥστόσο νά κατοικήσης μέσα μας μὲ τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, διατήρησε ἀκηλίδωτη τὴν ψυχὴ μου καὶ τὸ σῶμα μου, ὥστε νά εἶμαι σέ θέση νά τελῶ συχνότερα τὰ Ἅγια Μυστήρια μὲ ἀγαλλίασι καὶ καθαρὴ συνείδηση καὶ νά λαβαίνω τὸ Μυστήριον πού συνέστησες κυρίως γιὰ τὴ δόξα σου καὶ γιὰ νά διαιωνίσῃς τὴν ἀνάμνηση τῆς ἀγάπης σου.

Χαίρει, ὦ ψυχὴ μου, καὶ μὴ παύης νὰ εὐχαριστῆς τὸ Θεὸ γιὰ τὸ θαυμαστὸ τοῦτο δῶρο καὶ τὴν ἐξαίσιον παρηγοριὰ πού σοῦδωσε στὴν κοιλάδα αὐτῆ τῶν δακρῦων. Ἐπειδὴ σὲ κάθε τέλεση καὶ μετάληψη τοῦ Μυστηρίου αὐτοῦ συνεχίζεται γιὰ σὲ τὸ ἀπολυτρωτικὸ ἔργο καὶ συμμετέχεις σ' ὅλες τὶς ἀξιωμαθίες τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἡ ἀγάπη του ποτὲ δὲ λιγότεψε κι ἡ ἐξιλέωση μας μὲ τὴ θυσία του εἶναι ἀνεξάντλητη.

Πρέπει λοιπόν, ἀδελφέ, κάθε φορά νὰ προετοιμάζεσαι γιὰ μιὰ τόση ἱερὴ πράξη ἀνανεώνοντας

τὸ πνεῦμα σου καὶ νὰ μελετᾷς προσεκτικὰ τὸ μέγα αὐτὸ Μυστήριον τῆς σωτηρίας. Κι ἅμα τελῆς τὴ Θεία αὐτὴ Θυσία εἶτε ἅμα παρευρίσκεσαι σ' αὐτὴ, πρέπει νὰ θεωρῆς τὸ γεγονὸς αὐτὸ τόσο μεγάλο, τόσο νέο, τόσο ἀξιαγάπητο σὰ νὰ ἴναι τὴν ἴδια κείνη μέρα πού γιὰ πρώτη φορά ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατεδαίνει στὴ γαστέρα τῆς Ἀειπαρθένου καὶ γίνεται ἄνθρωπος—ἢ κρεμασμένος στὸ σταυρὸ νὰ ὑποφέρῃ καὶ νὰ πεθίνη γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ἡ ΩΦΕΛΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΧΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἡ ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΚΥΡΙΕ, ἔρχομαι σὲ σένα γιὰ νὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ τὰ Δῶρα σου καὶ νὰ δοκιμάσω τὴν εὐφροσύνη τοῦ θείου Συμπασίου πού μὲ τὴν καλωσύνη σου ἐτοίμασες γιὰ τοὺς φτωχοὺς.

Σὲ σένα βρίσκεται ὁ,τι μπορῶ κι ὁ,τι μοῦ ἀπομένει νὰ θέλω. Εἶσαι ἡ ἐπιθυμία μου κι ἡ σωτηρία μου. Ἡ τιμὴ μου κι ἡ δόξα μου. Χαροποίησε λοιπὸν σήμερα τὴν ψυχὴ τοῦ

δούλου σου «ὅτι πρὸς σέ, Κύριε, ἦρα τὴν ψυχὴν μου».

Θέλω τώρα μὲ σεβασμὸ κι εὐλάβεια νὰ σέ δεχτῶ κι εἶναι μεγάλη ἡ ἐπιθυμία μου νὰ μπῆς στὸν «οἶκο» μου γιὰ νὰ εὐλογηθῶ ἀπὸ σένα, καθὼς ὁ Ζαχαρίας καὶ νὰ λογαριαστῶ κι ἐγὼ ἓνα ἀπὸ τὰ τέκνα σου τοῦ Ἰησοῦ.

Ἡ ψυχὴ μου ἐπιθυμεῖ τὸ Σῶμα σου κι ἡ καρδιά μου λαχταρᾷ νὰ ἐνωθῆ μαζί σου.

Δῶσε μου τὸν ἑαυτὸ σου· καὶ τὸ δῶρο τοῦτο μου εἶναι ἀρκετό, γιὰτι καμιὰ παρηγοριὰ μακριὰ ἀπὸ σένα δὲν ὑπάρχει.

Χωρὶς ἐσένα δὲν ὑπάρχω καὶ δίχως τὴν ἐπίσκεψή σου δὲν μπορῶ νὰ ζῶ. Πρέπει λοιπὸν νὰ σέ πλησιάζω συχνὰ καὶ νὰ σέ δέχουμαι σὰ στήριγμά μου, μὴ καὶ στερημένος ἀπὸ τὴν οὐράνια αὐτὴ τροφή πέσω ἐξαντλημένος στὸ δρόμο τῆς ζωῆς μου. Ἔτσι, εὐσπλαχνικὸ Ἰησοῦ, κηρύττοντας στὰ πλήθη καὶ θεραπεύοντάς τα ἀπὸ διάφορες ἀρρώστιες εἶπες :

«σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, καὶ ἀπολύσαι αὐτοὺς νήστεισ· οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ».

Δέξου λοιπὸν νὰ μεταχειριστῆς καὶ μένα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, σὺ ποὺ ἔστερξες νὰ μένης στὸ Μυστήριό σου γιὰ παρηγοριὰ τῶν πιστῶν. Γιὰτ' εἶσαι ἡ γλυκεῖα τροφή τῆς ψυχῆς καὶ κείνος ποὺ ἄξια μεταλαβαίνει θά ᾔχη μερίδιον στήν κληρονομία τῆς αἰώνιας δόξας.

Γιὰ μένα ποὺ τὰ παραπτώματα καὶ τ' ἀμαρτήματα εἶναι συχνὰ καὶ ποὺ μὲ τὸ παραμικρὸ λιποψυχῶ καὶ ἀπαυδῶ εἶναι ἀπαραίτητο ν' ἀνανεώνουμαι, νὰ ἐξαγνίζομαι καὶ νὰ ἐμψυχώνουμαι μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν συχνὴ ἐξομολόγηση καὶ τὴν Ἁγία Κοινωνία, μὴ τυχόν καὶ μὲ τὴ μακριὰ ἀποχή μου ἀπὸ τ' Ἁγία Μυστήρια παραμελήσω τίς καλές μου ἀποφάσεις. Ἐπειδὴ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὴ νεότητά του πᾶει στὸν πονηρὸ κι ἂν δὲν συγκρατηθῆ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ

θεῖο αὐτὸ φάρμακο, βυθίζεται ἔλαττον καὶ βαθύτερα. Κι ἡ Ἁγία Κοινωνία τὸν ἀποτρέπει ἀπὸ τὸ κακὸ κι ἐνισχύοντάς τον τὸν ὁδηγεῖ στὸ καλὸ.

Ἄν λοιπὸν εἶμαι τόσο συχνὰ ἀδιάφορος καὶ χλιαρὸς τώρα ποὺ κοινωνῶ ἢ λειτουργῶ, τί θὰ γίνω ἂν ἀρνηθῶ τὸ σωτήριον αὐτὸ φάρμακο καὶ στερηθῶ ἀπὸ τὴν ἰσχυρὴ του βοήθεια; Ἔτσι, ἂν καὶ καθεμέρα δὲν εἶμαι σὲ θέση κι ἕτοιμος νὰ τελῶ τὰ Ἁγία Μυστήρια, θὰ μεριμνῶ ὥστος νὰ πλησιάζω σ' αὐτὰ στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ νὰ μετέχω σὲ μιὰ τόσο μεγάλη χάρη. Γιατ' εἶναι ἡ μεγαλύτερη παρηγοριὰ γιὰ μιὰ πιστὴ ψυχὴ, ὅσο μένει μακριὰ σου μέσα σ' αὐτὸ τὸ θνητὸ σῶμα, νὰ θυμᾶται συχνὰ τὸ Θεό της καὶ νὰ δέχεται τὸν πολυαγαπημένον της μ' εὐλάβεια.

ὦ, πόσο θαυμαστὴ εἶναι ἡ στοργή σου γιὰ μᾶς! Σὺ, Κύριε Θεέ μου, ὁ Δημιουργὸς καὶ ζωοδότης τῶν πνευμάτων καταδέχεσαι νὰ ρθῆς σὲ μιὰν ἄ-

θλια καὶ φτωχὴ ψυχὴ καὶ μέδωλη τῆ θεότητα καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύση σου νὰ χορτάσης τὴν πείνα της. Εὐτυχησμένη ἢ διάνοια, τρισευτυχισμένη ἢ ψυχὴ ποὺ μπορεῖ ἄξια νὰ δεχτῆ σένα τὸν Κύριό της καὶ Θεό της καὶ μὲ τὴν παρουσία σου νὰ πλημμυριστῆ ἀπὸ πνευματικὴν χαρὰ.

Πόσο μεγάλος εἶναι ὁ Κύριος ποὺ ἡ ψυχὴ αὐτὴ δέχεται! Πόσο ἀγαπητὸς ὁ ξένος ποὺ ἔχει. Πόσο εἶναι στοργικὸς ὁ σύντροφος καὶ πιστὸς ὁ φίλος ποὺ ἀποκτᾶ, πόσον ὠραῖο κι εὐγενικὸ νυμφίον ἀγκυλιάζει, ἄξιο ν' ἀγαπηθῆ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἀγαπητό της κι ἀπὸ καθετὶ ποὺ μπορεῖ ἢ ψυχὴ νὰ ἐπιθυμήσῃ. Μπροστὰ σὲ σένα ἄς σιγήσουν ὁ οὐρανὸς κι ἡ γῆ μὲ ἔλαττον θαυμαστὸ τους στολισμό, γιατί ὅ,τι ἐπαινετὸ κι ὠραῖο ἔχουν τὸ πῆραν ἀπὸ σένα, ποὺ ἡ σοφία σου εἶναι χωρὶς ὄρια καὶ τὸ κάλλος σου ἀνυπέβλητο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ο ΘΕΟΣ ΣΚΟΡΠΙΖΕΙ ΑΦΘΟΝΑ ΑΓΑΘΑ ΣΕ ΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΜΕΤΑΛΛΑΒΑΙΝΟΥΝ ΑΕΙΑ

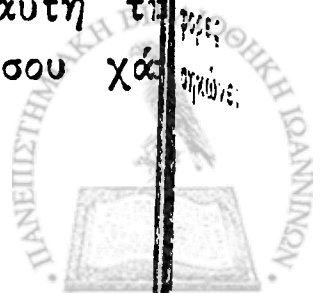
Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΚΥΡΙΕ Θεέ μου, πρόλαβέ με, τὸ δούλο σου, με τίς εὐλογίες τῆς ἀγαθότητάς σου, ὥστε νὰ μπορέσω νὰ πλησιάσω ἄξια κι εὐλαδικὰ τὸ λαμπρότατο Μυστήριό σου. Ἀνύψωσε τὴν καρδιά μου σὲ σένα καὶ λύτρωσέ με ἀπὸ τὴ βαθεῖα νάρκη ποὺ με μακραίνει. Ἄς μ' ἐπισκεφθῆς με τὴ θεία σου χάρη, γιὰ νὰ γευθῶ ἐσωτερικὰ τὴ γλυκύτητα ποὺ κρύβεται ἀφθονη σ' αὐτὸ τὸ Μυστήριον— ὅπως στὴν πηγὴ τῆς.

Ἄς λάμψη μπροστὰ στὰ μάτια μου τὸ φῶς σου γιὰ νὰ μπορέσω νὰ κατανοήσω ἕνα τόσο μεγάλο Μυστήριον καὶ δυνάμωσε τὴν πίστη μου γιὰ νὰ τὸ πιστεύω ἀκράδαντα. Γιατὶ τὸ Μυστήριον αὐτὸ εἶναι ἔργο τῆς ἀγάπης σου κι ὄχι ἔργο ἀνθρώπινης ἐνέργειας. Εἶναι θεία σύστασή σου κι ὄχι ἀνθρώπινη ἐπινόηση καὶ κανένας

δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ συλλάβῃ μόνος του πράγματα θαυμαστὰ ποὺ ξεπερνοῦν κι αὐτῶν τῶν Ἀγγέλων τὴν ἀντίληψη. Τί θὰ μπορούσα λοιπὸν ἐγώ, ὁ ἀνάξιος ἁμαρτωλός, ἢ «γῆ καὶ σποδός» νὰ ἐξετάσω καὶ νὰ κατανοήσω σ' ἕνα τόσο βαθὺ Μυστήριον;

Κύριε, με ὄλη τὴν ἀπλότητα τῆς καρδιάς μου, με πίστη σταθερὴ κι ἀληθινὴ καὶ σύμφωνα με τὴν ἐντολὴ ποὺ σοὶ μοῦ ἔδωσες σὲ πλησιάζω μ' ἐμπιστοσύνη καὶ με σεβασμὸ καὶ πιστεύω ἀδίσταχτα πὼς βρίσκεσαι στὸ Μυστήριον τῆς Θεῖας Εὐχαριστίας σὰ Θεὸς καὶ σὰν ἄνθρωπος. Εἶναι λοιπὸν ἐπιθυμία σου νὰ σὲ δέξομαι καὶ με τὴν ἀγάπη νὰ ἐνώσω τὸν ἑαυτό μου μαζί σου. Γι' αὐτὸ ἱκετεύω τὴν εὐσπλαχνία σου καὶ ζητῶ αὐτὴ τὴ στιγμή τὴν ἰδιαίτερή σου χάρι

ρη, ὥστε νὰ μπορέσω νὰ λυώσω καὶ νὰ χαθῶ δλόκληρος μέσα στή φλογερότητα τῆς ἀγάπης σου καὶ νὰ μὴν ἐπιθυμήσω πιά καμιάν ἄλλη κατηγοριά. Ἐπειδὴ τὸ ὑψηλότατο καὶ τιμιώτατο αὐτὸ Μυστήριον εἶναι ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ τὸ φάρμακο τοῦ πνευματικοῦ μαρμαροῦ. Θεραπεύει τὶς κακίες, συγκρατεῖ τὰ πάθη, νικᾷ ἢ περιορίζει τοὺς πειρασμοὺς καὶ πληθαίνει τὴ χάρη καὶ τὴν ἀρετή, στερεώνει τὴν πίστη, δυναμώνει τὴν ἐλπίδα, ζωογονεῖ καὶ πλαταίνει τὴν ἀγάπη.

Ἐὖ Θεέ μου, μοναδικὸ στήριγμα τῆς ψυχῆς μου, θεραπευτὴ κάθε ἀνθρώπινης ἀδυναμίας, πόσα ἀμέτρητα ἀγαθὰ ἐχορήγησες ὡς τώρα καὶ χορηγεῖς κάθε μέρα μὲ τὸ Μυστήριον αὐτὸ σ' ἐκείνους ποὺ ἀγαπᾷς καὶ ποὺ μεταλαβαίνουν εὐλαδικά. Γιατί σὺ τοὺς ἀπαρηγορεῖς περίσσια σὶς διάφορες θλίψεις τους, σὺ τοὺς ἀσηκώνεις ἀπὸ τὴν κατάπτωσή

τους μὲ τὴν προσδοκία τῆς προστασίας σου, σὺ τοὺς ἐμψυχώνεις καὶ τοὺς φωτίζεις ἐσωτερικᾶ μὲ τὴν ἀνανέωση τῆς χάρης σου, ἔτσι ποὺ ὅσοι πρὶν κοινωνήσουν αἰσθάνονται ταραχὴ καὶ χλιαρότητα, νὰ νιώθουν ἀλλαγμένο στὰ κλύτερο τὸν ἑαυτὸ τους ὕστερ' ἀπὸ τὴν μετάληψη τῶν Τιμίων Δώρων σου.

Μεταχειρίζεσαι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς σου γιὰ νὰ δοῦν καθαρὰ καὶ νὰ δοκιμάσουν οἱ ἴδιοι πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἀδυναμία τους καὶ πόσα εἶναι κεῖνα ποὺ τοὺς χορηγεῖ ἡ θεία σου χάρη καὶ ἡ ἀγαθότητά σου. Ἐπειδὴ ψυχροί, ἀσυγκίνητοι, στερημένοι ἀπὸ εὐλάβεια οἱ ἴδιοι, τοὺς κάνεις σὺ νὰ γίνουν εὐλαβικοί, δραστήριοι, πρόθυμοι.

Κι ἀληθινὰ ποιὸς ἀγγίζει τὰ χεῖλη του εὐλαδικὰ στὴν πηγὴ τῆς γλυκύτητας χωρὶς νὰ πάρη μαζί του λίγη γλυκύτητα; Εἰτε, ποιὸς στέκεται σιμὰ σὲ μιὰ μεγάλη φωτιὰ χωρὶς νὰ ζεστα-

θη ; Σύ 'σαι, Θεέ μου, αὐτὴ ἡ παντοτινὰ γεμάτη καὶ ξεχειλισμένη πηγὴ. Αὐτὴ ἡ φωτιὰ ποὺ πάντα καίει καὶ ποτὲ δὲ σβήνει. Ἄν λοιπὸν δὲ μοῦ ἐπιτρέπεται ν' ἀντλήσω ἄφθονα ἀπὸ τὴν πηγὴ αὐτὴ καὶ νὰ ξεδιψάσω, θὰ πλησιάζω ὅμως τὰ χεῖλη μου στὸ στόμιο τῆς οὐράνιας αὐτῆς πηγῆς γιὰ νὰ δροσιστοῦν ἔστω καὶ μὲ μιὰ μονάχα σταγόνα, νὰ λιγοστέψῃ κάπως ἡ δίψα μου καὶ νὰ μὴ ξεραθῶ ὀλότελα. Κι ἂν δὲν μπορῶ νὰ ἴμαι ὀλόκληρος οὐράνιος καὶ πάντα ἔνθερμος σὰν τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφίμ, θὰ προσπαθῶ ὥστε νὰ ζωογονῶ τὸν ἑαυτὸ μου μὲ τὴν εὐλάβειά καὶ νὰ προετοιμάζω τὴν καρδιά μου, ὥστε μετέχοντας μὲ ταπεινοφροσύνη στὸ Μυστήριον τοῦτο τῆς ζωῆς νὰ κρατήσω ἔστω κι ἓνα σπινθήρα ἀπὸ τὴ θεία αὐτὴ φωτιὰ.

Ἰησοῦ ἀγαθότατε, Σωτήρα ἀγιώτατε, ἀναπλήρωσε μὲ τὴν καλωσύνη καὶ τὴ χάρη σου ὅ,τι μοῦ λείπει, σὺ ποὺ θέλη-

σες νὰ καλέσης σιμά σου ὄλους τοὺς ἀνθρώπους λέγοντας : «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι. καὶ ἐγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς».

Ὁ μόχθος ποτίζει μὲ ἰδρώτα τὸ πρόσωπό μου, τὴν καρδιά μου συντρίβει ἡ λύπη, τὸ βάρος τῶν κριμάτων μου μὲ καταπιέζει, οἱ πειρασμοὶ μὲ ταράζουν, ἓνα πλῆθος ἀπὸ ἀθλιὰ πάθη μὲ τριγυρίζουν καὶ με πιέζουν καὶ δὲν ἔχω κανένα νὰ μὲ βοηθήσῃ, νὰ μὲ λυτρώσῃ, νὰ μὲ σώσῃ, ἂν σὺ Κύριε Θεέ μου, ποὺ στὰ χέρια σου ἀφίνω τὸν ἑαυτὸ μου κι ὅ,τι μοῦ ἀνήκει, δὲ μὲ προστατέψῃς καὶ δὲ μ' ἐδηγήσῃς στὴν αἰώνια ζωή.

Δέξου με γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα τοῦ ὀνόματός σου, σὺ ποὺ ἐτοίμασες τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα σου γιὰ τροφή καὶ ποτό.

Κάμε, Κύριε, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, νὰ πληθαίνουν ἡ εὐλάβειά μου κι ἡ ἀγάπη μου μὲ τὴ συχνὴ μετάληψιν τοῦ Μυστηρίου σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΥΠΕΡΟΧΗ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΚΙ Η ΛΕΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΚΙ ΑΝ ΕΙΧΕΣ τῶν Ἀγγέλων τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν ἀγρίτητα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ πάλι δὲ θά ᾽σουν ἄξιος νὰ λάβῃς ἢ ν' ἀγγίξης τὸ Μυστήριον τοῦτο. Γιατὶ δὲν εἶναι οἱ ἀξιομισθίες τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τοῦ δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ τελῇ καὶ ν' ἀγγίξῃ τὸ Μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ τρέφεται μὲ τὸν Ἄρτον τῶν Ἀγγέλων.

Μέγα εἶναι τὸ Μυστήριον καὶ ὑψηλὴ τῶν λειτουργῶν ἡ ἐξουσία, ποὺ δὲ δόθηκε οὔτε σ' αὐτοὺς τοὺς Ἀγγέλους. Ἐπειδὴ μονάχα οἱ ἱερεῖς, οἱ χειροτονημένοι ἔγκυρα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἔχουν τὸ προνόμιον νὰ τελοῦν καὶ νὰ καθαγιάζουν τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ὁ ἱερέας εἶναι πραγματικῶς λειτουργὸς τοῦ Θεοῦ, ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν

καὶ τὴν διάταξίν του. Ἄλλ' εἶναι ὁ Θεὸς—ποὺ στὸ θέλημά του τὰ πάντα ὑποτάσσονται καὶ ὑπακούουν—εἶναι αὐτὸς ὁ ἀρχικὸς αἷτιος καὶ ὁ ἀόρατος ποιητὴς τοῦ θαύματος ποὺ γίνεται πάντως στὸ Θυσιαστήριον. Πρέπει λοιπὸν ὁ λειτουργὸς, στὸ σπουδαιότατον αὐτὸ Μυστήριον, νὰ ἐμπιστεύεται περισσότερο στὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, παρὰ στὶς δικές του αἰσθήσεις ἢ σὲ ὁποιοδήποτε ὄρατον σημεῖον. Ἔτσι θὰ πλησιάσῃ στὸ Ἱερὸ Βῆμα μὲ δέος καὶ σεβασμὸν.

Μὴ ξεχνᾷς τί εἶσαι σὺ καὶ ποῖος εἶναι κείνος ποὺ ἔγινες λειτουργὸς τοῦ «διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπισκόπου». Ἐγίνες ἱερέας καὶ χειροτονήθηκες γιὰ νὰ τελῇς τὰ Ἅγια Μυστήρια. Κοίταξε τώρα πιστὰ καὶ εὐλαβικῶς νὰ προσφέρῃς τὴν θυσίαν στὸ Θεὸν

τὴν ὥρα ποὺ πρέπει κι ἡ δια-
γωγή σου νὰ ᾖ πάντα ἄψογη.
Ἡ ἱερωσύνη δὲν ἀλάφρυνε τὸ
φορτίο σου. Ἐξαντιθέτου, τώ-
ρα βαρύτερες ὑποχρεώσεις σὲ
δεσμεύουν κι εἶσαι ὑποχρεω-
μένος σὲ μεγαλύτερη τελειότη-
τα τῆς ἀγιωσύνης.

Ὁ ἱερέας πρέπει νὰ συγκεν-
τρῶν ὅλες τὶς ἀρετὲς καὶ νὰ
στέκεται μὲ τὴν ἀμεμπτη ζωὴ
του παράδειγμα στοὺς ἄλλους.
Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του γενι-
κὰ δὲν πρέπει νὰ ᾖ ὁμοιος
μὲ κεῖνο τῶν κοινῶν ἀνθρώπων,
ἀλλὰ νὰ ζῆ ὅπως οἱ Ἄγγελοι
στον οὐρανὸ ἢ οἱ τέλειοι ἄν-
θρωποι στὴ γῆ.

Ὁ ἱερέας, ντυμένος μὲ τ'
ἄμφια, στέκει στὴ θέση τοῦ
Ἰησοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ προσφέ-
ρη στὸ Θεὸ ταπεινὸς ἱκεσίης
γιὰ τὴν ἐχυτό του καὶ γιὰ ὁλό-
κληρο τὸ λαό. Ὑπάρχει μπρο-
στὰ καὶ πίσω του ὁ Σταυρὸς γιὰ
νὰ τοῦ θυμίζῃ τὰ πάθη τοῦ Χρι-
στοῦ. Ἐχει μπροστὰ στὸ φαϊλό-

νιο τὸ Σταυρὸ γιὰ νὰ ἐμψυχώ-
νεται καὶ ν' ἀκολουθῇ μὲ προ-
σοχὴ τὰ ἴχνη τοῦ Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ κι ἔχει πίσω τὸ Σταυρὸ
γιὰ νὰ ὑποφέρῃ καρτερικὰ γιὰ
χάρη τοῦ Θεοῦ, ὅσα κακὰ
μπορεῖ οἱ ἄνθρωποι νὰ τοῦ
κάνουν. Ἐχει τὸ Σταυρὸ μπρο-
στὰ γιὰ νὰ θρηνῇ γιὰ τὰ δικά
του ἁμαρτήματα· κι ἔχει τὸ
Σταυρὸ πίσω γιὰ νὰ θρηνῇ, κι-
νημένος ἀπὸ τρυφερὴ συμπά-
θεια, γιὰ τ' ἁμαρτήματα τῶν
ἄλλων. Κι ἔχοντας στὸ νοῦ
πὼς εἶναι μεσίτης μεταξὺ τοῦ
Θεοῦ καὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ νὰ
μὴν ἀποκάμῃ προσφέροντας ἱ-
κεσίης καὶ θυσίης, ὥσπου νὰ
ἀποκτήσῃ τὴν χάρη καὶ τὸν
οἶκτο τοῦ Θεοῦ. Ὅταν λειτουρ-
γῇ ὁ ἱερέας τιμᾷ τὸ Θεό, εὐ-
φραίνει τοὺς Ἄγγελους, οἰκο-
δομεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, παρέχει
βοήθεια στοὺς ζωντανοὺς κι ἀ-
νάπαυση στοὺς νεκροὺς καὶ γί-
νεται κι ὁ ἴδιος μέτοχος σ' ὅλα
τ' ἀγαθὰ.

τὸ
νὰ
μὲ
πλ
τῆ
σά
πρ
Τι
μου
δου
μου

ΟΙ
νὰ
τῆ
τ' Ἄγ
κατα
κάθε
βάσει
τικὸ
σὲ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΙΚΕΣΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΚΥΡΙΕ, ἄμα ἀναλογίζομαι τὸ μεγαλεῖο σου καὶ τὴ μηδανι- νότητά μου δέος καὶ ἀμηχανία μὲ κυριεύουν. Γιατὶ—ἂν δὲ σὲ πλησιάζω, ἀπομακρύνομαι ἀπὸ τὴ ζωὴ· κι ἂν πάλι σὲ πλη- σιάζω χωρὶς νὰ ἴμαι ἄξιος, προκαλῶ τὴ δυσαρέσκειά σου. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάμω, Θεέ μου, προστάτη μου καὶ σύμ- βουλέ μου σ' ὅλες τὶς ἀνάγκες μου; Δεῖξε μου τὸν ἴσιο δρόμο

καὶ διδάξέ μου μιὰ σύντομη πνευματικὴ ἄσκηση γιὰ νὰ μπορῶ νὰ προδιαθέτω τὸν ἑαυτό μου στὴν Ἁγία Κοινωνία. Ἐπει- δὴ εἶναι ὠφέλιμο νὰ ξέρω μὲ πόσο ζῆλο καὶ πόση εὐλάβεια πρέπει νὰ προετοιμάζω τὴν καρδιά μου γιὰ νὰ δεχτῆ ἀπο- τελεσματικὰ τὸ Μυστήριό σου εἴτε γιὰ νὰ σοῦ προσφέρω αὐ- τὴ τὴ μεγάλη καὶ ἁγία θυσία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ ΚΙ Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ο ΙΕΡΕΑΣ ποὺ πρόκειται νὰ τελέση καὶ ν' ἀσχοληθῆ μὲ τ' Ἀχραντα Μυστήρια καὶ νὰ κοινωνήσῃ πρέπει—πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο—νὰ προσέρχεται μὲ βαθειὰ ταπείνωση, μὲ ἰκετευ- τικὸ σεβασμὸ, μὲ τέλεια πίστη

καὶ μὲ τὴν εὐλαβικὴ πρόθεση νὰ τιμήσῃ τὸ Θεό.

Ἐξέτασε μὲ προσοχὴ τὴ συνείδησή σου καὶ καθάρισέ την ὅσο μπορεῖς περισσότερο μὲ πραγματικὴ συντριβὴ καὶ ταπεινὴ ἐξομολόγηση, ἔτσι ποὺ

λυτρωμένος ἀπὸ τὸ βᾶρος τῶν κριμάτων σου, λυτρωμένος ἀπὸ κάθε ταραχῆ καὶ τύψη νὰ μπορῆς ἀπόσκοπτα νὰ μέ πλησιάζεις.

Λυπήσου βαθύτατα γιὰ ὅλα σου τὰ ἀμαρτήματα. Στέναξε κι ἰδιαίτερα λυπήσου γιὰ τὶς καθημερινές παρεκτροπές σου κι ἂν ἡ ὥρα σὲ παίρνη, ἐξομολογήσου στὸ Θεό, μυστικὰ μέσα στὴν καρδιά σου, ὅλες τὶς ἀθλιότητες τῶν παθῶν σου.

Λυπήσου καὶ στέναξε γιατί βρίσκεσαι ἀκόμη κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς σάρκας καὶ τοῦ κόσμου, γιατί ὅσαι τόσο λίγο ἀνέκρωτος στὰ πάθη σου, τόσο ἀνήσυχος ἀπὸ ἀσύνητες ἐπιθυμίες. Λυπήσου καὶ στέναξε γιατί δὲν εἶσαι ὅσο πρέπει αὐστηρὸς στὸν ἔλεγχον τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθημάτων σου καὶ γιατί τόσο συχνὰ παρασύρεσαι ἀπὸ μάταιες φαντασίες. Γιατί εὐκολὰ καταγίνεσαι μὲ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα καὶ μὲ δυσκολία συγκεντρώνεσαι στὸν ἑαυτό σου. Γιατί σοῦ εἶναι εὐ-

κολο νὰ γελάσης καὶ νὰ χαρῆσαι μὰ δύσκολο νὰ χύσης ξάκρυσμα συντριβῆς. Γιατί ὅσαι πρόθυμος γιὰ τὴν ἀνεση καὶ τὴ χλιδὴ καὶ δείχνεις ἀπροθυμία γιὰ τὴν αὐστηρότητα καὶ τὸ ζῆλον. Γιατί δείχνεις τόση περιέργεια γιὰ τὰ ἐπίκαιρα καὶ ὅ,τι μὴ τὴν ὁμορφιά του τραβᾷ τὰ βλέμματα τῶν ἄλλων καὶ νιώθει τόση ἀποστροφή γιὰ καθετί ποὺ ὑποβιάζει καὶ ταπεινώνει. Λυπήσου καὶ στέναξε γιὰ τὴν ἀκατάσχετη ἐπιθυμία σου ν' ἀποκτιᾷς. Γιατ' εἶσαι τόσο σφιχτὸς προκειμένου νὰ δώσης καὶ τόσο πρόθυμος γιὰ νὰ πάρης. Τόσο παράφορος στὰ λόγια σου καὶ τόσο ἀδύνατος νὰ συγκρατήσης τὸ ἑαυτό σου. Τόσο ἄκοσμος στὴ συμπεριφορά σου καὶ τόσο διάκριτος στὶς πράξεις σου. Τόσο ἀκόρεστος στὸ φαγητό καὶ τὸ ποτό καὶ τόσο ἀπροθυμος ν' ἀκούσης τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. Τόσο φίλος τῆς ἀργίας καὶ τόσο ἐχθρὸς τῆς δουλειᾶς. Τόσο ἄγρυπνος στὶς φλυαρίες

καὶ τόσο νυσταλέος στὶς ἱερές ἀγρυπνίες. Τόσο βιαστικός ν' ἀκούσης τὸ τέλος τους καὶ τόσο ἀφηρημένος στὴν παρακολούθησή τους. Τόσο ἀδιάφορος στὴν ἀνάγνωση τῆς Ἀκολουθίας σου, τόσο χλιαρὸς λειτουργώντας, τόσο ἀσυγκίνητος μεταλαβαίνοντας.

Λυπήσου καὶ στέναξε γιατί τόσο συχνὰ ἀφαιρεῖσαι καὶ τόσο σπάνια συγκεντρώνεσαι. Γιατί μὲ τὸ παραμικρὸ ὀργίζεσαι καὶ μὲ τόση εὐκολία προσβάλλεις τοὺς ἄλλους. Γιατί ὅσαι πάντα ἔτοιμος νὰ ἐλέγξης καὶ μὲ αὐστηρότητα νὰ ἐπιτιμήσης. Γιατί ἀφίνης νὰ σὲ κυριεύη ὑπερβολικὴ χαρὰ στὴν εὐτυχία καὶ ἄμετρη ἀπελπισία στὴ συμφορά. Γιατί πολλὰ καλὰ ἀποφασίζεις, μὰ ἐλάχιστα ἀπ' αὐτὰ πραγματοποιεῖς.

Ἄμα ἐξομολογηθῆς μὲ δδύνη καὶ μὲ ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας σου ὅλ' αὐτὰ καὶ ἄλλα ἐλαττώματα ποὺ μπορεῖ νὰ ᾿χης, πάρε σταθερὴ ἀπόφαση νὰ προσπαθῆς πάντα νὰ διορ-

θώνης τὴ ζωὴ σου καὶ νὰ προχωρῆς στὴν ἀρετὴ. Πρόσφερε ὕστερα τὸν ἑαυτὸ σου ἀποφασιστικά καὶ ἀνεπιφύλαχτα πάνω στὸ βωμὸ τῆς καρδιάς σου σὰν παντοτινὸ δλοκαύτωμα πρὸς τιμὴ τοῦ ὀνόματός μου καὶ ἄφησε δλότελα σὲ μένα τὴ φροντίδα γιὰ τὸ σῶμα σου καὶ τὴν ψυχὴ σου, ὥστε νὰ ᾿χης, τὴ χάρη νὰ προσέρχεσαι ἄξια γιὰ νὰ προσφέρης τὴ θυσία στὸ Θεὸ καὶ μὲ ὠφέλεια νὰ λαβαίνης τὸ Μυστήριον τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματός μου.

Γιατί δὲν ὑπάρχει ἀξιώτερη προσφορά καὶ οὔτε καλύτερος ἐξιλασμός τῶν ἁμαρτιῶν ἀπὸ τὸ νὰ προσφέρης εὐλικρινὰ στὸ Θεὸ—στὴ Λειτουργία καὶ τὴν Κοινωνία—μαζὶ μὲ τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ σου.

Ἄν ὁ ἄνθρωπος κἀνη ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτὸν καὶ ἂν κάθε φορά ποὺ μὲ πλησιάζει γιὰ νὰ μοῦ ζητήσῃ χάρη καὶ συγχώρεση, αἰσθάνεται πραγματικὴ μετάνοια, «πάντα τὰ παραπτώ-

ματα αὐτοῦ ὅσα ἐποίησεν, οὐ μνησθήσονται, ὅτι οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἀσεβοῦς ὡς

ἀποστρέψαι τὸν ἀσεβῆ ἀπὸ τῆς ἔδου αὐτοῦ, καὶ ζῆν αὐτόν»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΟ ΚΑΙ Η ΑΥΤΑΠΑΡΝΗΣΗ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΟΠΩΣ ΕΓΩ προσφέρθηκα θεληματικά γιὰ τὶς ἁμαρτίες σου στὸν Πατέρα μου, μὲ τὰ χέρια τεντωμένα πάνω στὸ σταυρὸ καὶ μὲ γυμνὸ τὸ σῶμα, ὥστε τίποτα νὰ μὴ μοῦ μείνη χωρὶς νὰ τὸ θυσιάσω γιὰ νὰ κατευνάσω τῇ θεῖα ὀργῇ, ἔτσι πρέπει καὶ σὺ στὴν καθημερινὴ τέλεση τῆς Θεῖας Λειτουργίας νὰ προσφέρεσαι σὲ μένα σὰ θυσία ἁγία καὶ ἁγνή, ἀπὸ τὰ βῆθη τῆς καρδιάς σου καὶ μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς σου.

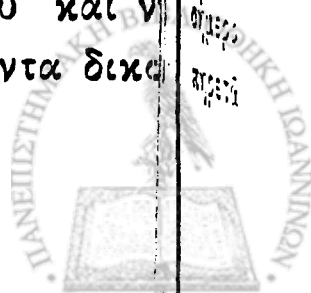
Τὶ περισσότερο θὰ μπορούσα νὰ σοῦ ζητήσω, παρὰ νὰ παραδώσης μὲ προθυμία τὸν ἑαυτὸ σου σὲ μένα. Ὅ,τι ἄλλο κι ἂν μοῦ δίνης, ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου, εἶναι γιὰ μένα τίποτα, ἐ-

πειδὴ σένα τὸν ἴδιο ἐπιθυμῶ καὶ ὄχι τὰ δῶρα σου.

Ὅπως σὺ δὲ θάβρισκες ἡκανοποίηση σ' ὅλα τ' ἄλλα χωρὶς ἐμένα, ἔτσι κι ἐγὼ δὲ βρῶ σκω εὐχαρίστηση στὶς προσφορές σου, ὅσο δὲ μοῦ δίνεις καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ σου.

Πρόσφερε τὸν ἑαυτὸ σου σὰ μένα, δίνε ὀλόκληρο τὸν ἑαυτὸ σου γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ προσφορά σου θὰ μοῦ εἶναι ἀρεστή,

Γιὰ σένα πρόσφερα ἐγὼ ἔξω ὀλοκλήρου τὸν ἑαυτὸ μου στὸν Πατέρα μου. Σοῦ ἔδωσα ὅλο μου τὸ Σῶμα καὶ ὅλο μου τὸ Αἷμα γιὰ τροφή, ἔτσι ποῦ νὰ γίνω ὀλότελα δικός σου καὶ νὰ μείνης καὶ σὺ γιὰ πάντα δική

μου. Ἐὰν κρατᾷς τὸν ἑαυτό σου γιὰ σὲ καὶ δὲν τὸν προσφέρεις ἐκούσια στὸ θέλημά μου, ἡ προσφορά σου δὲν εἶναι δλοκληρωτικὴ καὶ ὁ δεσμός μας τέλειος. Ἐτσι, ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔργο σου πρέπει νὰ προηγηθῆ ἡ θεληματικὴ προσφορά σου στὸ Θεό, ἂν θεὸς ν' ἀποκτήσης τὴ χάρη καὶ τὴν ἐλευθερία.

Ἐὰν εἶναι ἐλάχιστοι κείνοι ποὺ εἶναι φωτισμένοι μὲ τὸ φῶς

μου καὶ ἐσωτερικὰ ἐλεύθεροι, εἶναι γιὰτὶ δὲν ἀπαρνοῦνται τέλεια τῶν ἑαυτοῦ τους.

Ἐλλάγησα καὶ ὁ λόγος μου μένει σταθερός: «Ὅς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής». Ἐὰν λοιπὸν θεὸς νὰ ᾖ σὺ μαθητής μου, πρόσφερε μου τὸν ἑαυτό σου μ' ἔνθερμη ἀγάπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΝΑ ΠΡΟΣΦΕΡΟΥΜΕ ΣΤΟ ΘΕΟ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΑΣ ΚΑΙ Ο,ΤΙ ΕΧΟΥΜΕ
ΚΑΙ ΠΡΟ ΠΑΝΤΟΣ ΝΑ ΠΡΟΣΕΥΧΟΜΑΣΤΕ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΚΥΡΙΕ, ποὺ εἶναι δικὰ σου ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, ἐπιθυμῶ νὰ σοῦ προσφέρω τὸν ἑαυτό μου σ' ἐκούσια θυσία καὶ νὰ μείνω γιὰ πάντα δικός σου.

Μὲ ὅλη τὴν ἀπλότητα τῆς καρδιάς μου σοῦ προσφέρομαι σήμερα, Θεέ μου, γιὰ νὰ σὲ ὑπηρετῶ παντοτινά, νὰ σὲ ὑπα-

κούω καὶ νὰ στερηθῶ τὰ πάντα γιὰ τὴ δόξα σου. Δέξου με μαζί μὲ τὴ Θεία αὐτὴ προσφορά τοῦ Ἰμίου Σώματός σου, ποὺ σοῦ προσφέρω σήμερα στὴν παρουσία τῶν Ἀγγέλων, ποὺ ἀόρατοι παραστέκουν καὶ ἄς εἶναι τοῦτο γιὰ τὴ δική μου σωτηρία καὶ δλόκληρου τοῦ λαοῦ σου.

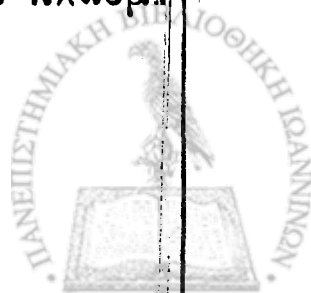
Κύριε, σοῦ προσφέρω ὅλα τ' ἁμαρτήματά που ἔκαμα μπροστά σέ σένα καί μπροστά στοὺς Ἀγγέλους σου ἀπὸ τὴν ἡμέρα που στάθηκα ἱκανὸς ν' ἁμαρτήσω ὡς αὐτὴ τὴ στιγμή. Σοῦ τὰ προσφέρω πάνω σ' αὐτὸ τὸ ἐξιλεωτικὸ θυσιαστήριό σου, γιὰ νὰ τὰ κάψης καί νὰ τ' ἀποτεφρώσης στὴ φλόγα τῆς ἀγάπης σου, γιὰ νὰ ἐξαφανίσης κάθε ρύπο τῶν ἁμαρτιῶν μου καί ἀφοῦ καθάρῃς τὴ συνείδησή μου ἀπὸ κάθε παράπτωμα καί μοῦ ξαναδώσης τὴ χάρη σου—πού τὴν ἔχασα ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μου—νὰ μοῦ συχωρέσης τὰ πάντα καί νὰ μὲ δεχτῆς εὐσπλαχνικὰ στὸν ἀσπασμὸ τῆς εἰρήνης.

Τί ἄλλο μπορῶ νὰ κάνω γιὰ νὰ ἐξιλεώσω τίς ἁμαρτίες μου, παρὰ νὰ τίς ἐξομολογηθῶ μὲ ταπεινώση, νὰ θρηνηῶ πικρὰ γι' αὐτές καί νὰ ζητῶ ἀκατάπαυστα τὸν οἰκτιρισμὸ σου; Σὲ ἱκετεύω, εἰσάκουέ με καί εὐσπλαχνίζου με, ἅμα παρουσιάζουμαι μπροστά σου, Θεέ μου.

Φρίκη μοῦ προξενοῦν ὅλες οἱ ἁμαρτίες μου καί ἔχω ἀποφασίσει νὰ μὴ ξαναπέσω πιά σ' αὐτές. Βαθύτατα θλίβομαι γι' αὐτές. Θὰ θλίβουμαι ὅσο ζῶ καί εἶμαι ἕτοιμος νὰ ὑποβληθῶ σὲ κάθε κανόνα καί νὰ ἐπανορθώσω κατὰ τίς δυνάμεις μου.

Συχωρέσέ με, Κύριε, συχώρεσε τίς ἁμαρτίες μου γιὰ τὴ δόξα τοῦ ὀνόματός σου. Σῶσέ τὴν ψυχὴ μου πού τὴν ἀπολύτρωσες μὲ τὸ πολύτιμο Αἷμα σου. Παραδίδω τὸν ἑαυτὸ μου στὴν εὐσπλαχνία σου. Στὸ χέρι σου τὸν ἐγκαταλείπω καὶ κρίνε με κατὰ τὴν ἀγαθότητα σου καί ὄχι κατὰ τὴν κακία μου καί τ' ἀνομήματά μου.

Σοῦ προσφέρω ἀκόμη καὶ τὸ καλὸ πού ὑπάρχει σὲ μένα—ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἐλάχιστο καὶ φτωχὸ—γιὰ νὰ τὸ ἐξαγνίσῃς καὶ νὰ τὸ ἀγιάσης καί ὁλοένα τελειοποιώντας το νὰ τὸ κάμῃς ἀνάξιστό σου καί εὐπρόσδεχτο ἀπὸ σένα καί νὰ δώσης σὲ μένα τὸ ἀχρηστο καί νωθρὸ πλάσμα σου, μακάριο τέλος.

Σοῦ προσφέρω ἀκόμη ὅλες
 τίς εὐλαβικὲς ἐπιθυμίες τῶν
 πιστῶν ψυχῶν, τίς ἀνάγκες τῶν
 γονέων μου, τῶν φίλων μου,
 τῶν ἀδελφῶν μου καὶ ὄλων τῶν
 ἀγαπητῶν μου· ὄλων ἐκείνων
 ποὺ εἶτε σὲ μένα εἶτε σὲ ἄλ-
 λους ἔκαμαν καλὸ γιὰ τὴν ἀ-
 γάπη σου κι ἐκείνων ποὺ ζή-
 τησαν ἢ ἐπιθύμησαν νὰ προ-
 σφέρω εὐχὲς καὶ τὴ Θεία Λει-
 τουργία γι' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους
 ἢ τοὺς δικούς τους ποὺ βρί-
 σκονται ἀκόμη στὴ ζωὴ εἶτε
 ποὺ ἔχουν πεθάνει.

Ἄς γίνουν αἰσθητὰ σ' ὄλους
 αὐτοὺς ἡ βοήθεια τῆς χάρης
 σου, ἡ δύναμη τῆς παρογοριᾶς
 σου, ἡ προστασία σου σὲ κάθε
 κίνδυνο ποὺ ἀντικρύζουν, ἡ
 λύτρωσή τους ἀπὸ τὴν τιμω-
 ρία κι ἔτσι μακριὰ ἀπὸ κάθε
 κακὸ νὰ σ' εὐχαριστοῦν καὶ νὰ
 σ' εὐγνωμονοῦν μὲ χαρά.

Μαζ! μὲ τὴν ἐξιλεωτικὴ ἀν-

τὴ Θυσία σου προσφέρω ἀκό-
 μη τίς ἱκεσίες μου, ἰδιαίτερα
 γιὰ κείνους ποὺ μ' ἔβλαψαν,
 μὲ λύπησαν, μὲ κατηγορήσαν,
 μ' ἀδίκησαν εἶτε μὲ δυσαρέ-
 στησαν. Ἀκόμη γιὰ ὄλους ἐ-
 κείνους ποὺ ἐγὼ μὲ ὁποιοδή-
 ποτε τρόπο ἐπίκρανα, ἐσύγχι-
 σα, ἀδίκησα, σκανδάλισα θε-
 ληματικὰ εἶτε ἀθέλητα, ὥστε
 νὰ συχωρέσης σ' ὄλους τίς
 ἁμαρτίες μας καὶ τίς προσβολές
 ποὺ ἔκαμε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο.

Βγάλε ἀπὸ τὴν καρδιά μας,
 Κύριε, κάθε ὑποψία, ἀγανά-
 κτηση, ὀργὴ καὶ ἔριδα κι ὅ,τι
 μπορεῖ νὰ πληγώσῃ τὴ φιλία
 καὶ νὰ μειώσῃ τὴν ἀδελφικὴ
 ἀγάπη.

Ἐλέησε, Κύριε, ἐλέησε ὁ-
 σους ἐκλιπαροῦν τὸ ἔλεός σου
 καὶ κάμε μας ἄξιους νὰ χαιρό-
 μαστε τὴ χάρη σου καὶ νὰ φτά-
 σομε στὴν αἰώνια ζωὴ. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ Ν' ΑΠΕΧΗ ΚΑΝΕΙΣ ΕΥΚΟΛΑ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΚΗ νὰ προστρέχης συχνὰ στήν πηγὴ τῆς χάριτος καὶ τῆς θείας εὐσπλαχνίας, στήν πηγὴ τῆς ἀγαθότητος καὶ κάθε καθαρότητος γιὰ νὰ γιαντρευτῆς ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὶς κακίες σου κι ἔτσι ἰσχυρότερος καὶ προσεκτικώτερος νὰ μπορέσης ν' ἀντιδράς στὶς προσβολές καὶ τὰ τεχνάσματα τοῦ δαίμονος.

Ὁ ἐχθρὸς, ποὺ ξέρει πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴ Θεία Κοινωνία καὶ πόσο ἀποτελεσματικὸ τὸ φάρμακο ποὺ βρίσκουν οἱ εὐλαβικὲς καὶ πιστὲς ψυχές σ' αὐτὴ, βάζει ὄλα του τὰ δυνατὰ, μεταχειρίζεται κάθε μέσο καὶ δὲ χάνει καμιὰ εὐκαιρία γιὰ νὰ τὶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ Μυστήριον τοῦτο. Εἶναι γι' αὐτὸ ποὺ οἱ περισσότεροι δοκιμάζουν σκληρότερες ἐπιθέσεις τοῦ σατανᾶ ἅμα ἐτοιμάζονται γιὰ τὴ Θεία Κοινωνία,

παρὰ σὲ ἄλλες περιστάσεις.

Τοῦτο τὸ «πονηρὸ πνεῦμα» —ὅπως τὸ ὀνομάζει τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωβ— μπαίνει ἀνάμεσα στὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ προκαλέσῃ σ' αὐτὰ σύγχυση μὲ τὶς συνηθισμένες πανουργίες του. Προσπαθεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ σ' αὐτὰ ὑπερβολικὸ φέβρο, νὰ τὰ βάλῃ σὲ ἀμηχανία μὲ σκοπὸ ν' ἀδυνατίσῃ τὴν ἀγάπην τους καὶ νὰ κλονίσῃ τὴν πίστη τους, ὥστε ν' ἀρνηθοῦν νὰ κοινωνήσουν· κι ἂν κοινωνήσουν νὰ τὸ κάνουν μὲ χλιαρότητα. Δὲν πρέπει ὡστόσο ν' ἀνησυχῆς γιὰ τὰ τεχνάσματα καὶ τὶς ὑποβολές αὐτῆς τοῦ πονηροῦ, ὅσο βδελυρὸς καὶ ἂν εἶναι. Ρίχνε τὶς μὲ θάρρος πίσω σ' αὐτό. Πρέπει νὰ χλευάζουμε μὲ περιφρόνηση τὸ ἄθλιον τοῦτο πνεῦμα καὶ ποτὲ οἱ προσβολές του κι ἡ ταραχὴ ποὺ μᾶς προκαλεῖ νὰ μὴ μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴ Θεία Μετά-

ληψη.

Ἐμπόδια στέκονται ἀκόμη ἢ ἐπιθυμία αἰσθητῆς ζωηρῆς εὐ-
λάθειας, καθὼς κι οἱ ἀνησυχίες
γιὰ τὴν ἐξομολόγησι. Στὴν πε-
ρίπτωση αὐτῆ κείνο ποῦ ἔχει νὰ
κάνη κανεὶς εἶναι νὰ ὑπακούη
στὶς συμβουλές συνετοῦ προσώ-
που, ν' ἀπομακρύνη ἀπὸ τὴν
καρδιά του τὴν ἀνησυχία κι ἀπὸ
τὴ συνείδησή του τοὺς παρά-
λογους δισταγμούς, ποῦ μποδί-
ζουν τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ και
φθείρουν τὴν εὐλάβεια. Μικρὴ
ταραχὴ κι ἑλαφρὸ βᾶρος στὴ
συνείδησή σου ἄς μὴ σὲ κάνουν
νὰ παραλείπης τὴ Θεία Κοι-
νωνία, μὰ ἐξομολογήσου τὸ
γρηγορότερο και συχώρεσε εἰ-
λικρινὰ κείνους ποῦ σὲ βλάψα-
νε. Κι ἂν ἔχης και σὺ βλάψει
κάποιον, ζήτησέ του μὲ ταπει-
νοσύνη συχώρεση κι ὁ Θεὸς
θὰ σὲ συχωρέση.

Σὲ τί θὰ σὲ ὠφελήση νὰ κα-
θυστερήσης τὴν ἐξομολόγησή
σου και ν' ἀναβάλῃς τὴ Θεία
Μετάληψη ; Καθαρίσου τὸ γρη-
γορότερο. Σπεῦσε ν' ἀποβάλῃς

τὸ δηλητήριο και νὰ δεχτῆς τὸ
φάρμακο. Μονάχα ἔτσι θὰ βρῆς
ἀνακούφιση κι ὄχι μὲ τὴν ἀ-
ναβολή.

Ἄν γιὰ κάποια αἰτία ἀνα-
βάλῃς σήμερα, δὲν ἀποκλείε-
ται αὔριο νὰ παρουσιαστῇ σο-
βαρώτερη ἀφορμή. Κι ἔτσι
διαρκῶς θὰ μποδίζεις νὰ κοι-
νωνήσης. Κι ἴσως νὰ γίνεσαι
ὄλο και ἀναξιώτερος.

Μὴν ἀφίνης νὰ χαθῇ οὔτε
στιγμή. Ἀποτίναξε τὴν ἀδρά-
νεια. Ρίξε τὸ φορτίο ποῦ σὲ
βαραίνει. Τί ὠφελεῖ νὰ ζῆς
γιὰ πολὺ καιρὸ στὴν ἀνησυχία
και τὴν ταραχὴ κι ὄλο νέα ἐμ-
πόδια νὰ σὲ ἀπομακρύνουν ἀπὸ
τὴν Ἁγία Γράπεζα ; Τὸ ἀντί-
θετο· βλαβερώτερη εἶναι ἢ μα-
κρὰ ἀποχὴ ἀπὸ τὴ Θεία Κοι-
νωνία, ἐπειδὴ ἢ ἀποχὴ συνή-
θως ψυχραίνει και ναρκώνει
τὴν ψυχὴ.

Πόσο θλιβερὸ εἶναι νὰ ὑπάρ-
χουν Χριστιανοὶ τόσο χλιαροὶ
κι ἀναποφάσιστοι, ποῦ μ' εὐ-
χαρίστηση βραΐζονται σὲ διά-
φορες προφάσεις γιὰ ν' ἀνα-

βάλλουν τὴν ἐξομολόγησιν—κι ἐξαφορμῆς αὐτοῦ καὶ τὴν Κοινωνία—κι ἔτσι ν' ἀποφεύγουν τὸν αὐτηρότερο ἔλεγχο πάνω στὸν ἑαυτό τους.

Πόσο λίγη εὐσέβεια καὶ ἀγάπη αἰσθάνονται κείνοι πού τόσο εὐκόλα στεροῦν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὴ Θεία Κοινωνία. Κι ἐξαντιθέτου πόσο εὐτυχῆς καὶ ἀρεστὸς εἶναι στὸ Θεὸ κείνος πού ζῆ μὲ τέτοιο τρόπο καὶ διατηρεῖ τὴ συνείδησή του πάντα τόσο καθαρῆ, ὥστε νὰ ἔναι ἕτοιμος νὰ μεταλαβῆ καὶ καθεμέρα, ἂν τοῦ εἶναι παραχωρημένο καὶ ἂν μπορῆ νὰ τὸ κάνη ἐπάξια. Ἐάν κανεὶς ἀπέχει κάποτε ἀπὸ ταπεινοφροσύνη ἢ ἀπὸ λογικὴ αἰτία, εἶναι ἀξιέπαινος. Ἄλλ' ἂν καταλάβῃ πὼς ἔχει ψυχρανθῆ ὁ ζῆλος του, χρέος του τότε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸν ἀναζωγονήσῃ καὶ ὁ Θεὸς θὰ τὸν συντρέξῃ στὴν ἐπιθυμία του ἀμείβοντας τὴν καλὴν του θέλησιν, πρὸς αὐτὴν πρῶτιστα ἐκτιμᾷ. Ἐάν δικαιολογημένα αἰτία τὸν

κρατοῦν μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἁγία Τράπεζα, ἄς ἔχη τουλάχιστον πάντα τὴ διάθεσιν καὶ τὴν ἀγίαν ἐπιθυμίαν νὰ κοινωνήσῃ. Ἐτσι δὲ θὰ στερηθῆ ὀλίγε ἀπὸ τοὺς καρποὺς τοῦ Μυστηρίου. Ἐάν ὠρισμένες ἡμέρες καὶ σ' ὠρισμένο χρόνον κάθε πιστὸς πρέπει μ' εὐλάβειαν καὶ σεβασμὸν νὰ λαβαίνει τὴ Θεία Μετάληψιν γιὰ νὰ δοξάσῃ μᾶλλον τὸ Θεόν, παρὰ γιὰ νὰ ὠφελήσῃ τὴν ψυχὴν του, μπορεῖ ὡστόσο νὰ κοινωνῆ κανεὶς πνευματικὰ κάθε μέρα καὶ ὁποιαδήποτε ὥρα μὲ μεγάλη ὠφέλεια, ἐπειδὴ ἐπικοινωνεῖ πνευματικὰ μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸν καὶ ἀόρατα τρέφεται ἀπ' αὐτὸν κάθε φορὰ πού ἀναπολεῖ μὲ εὐλάβειαν τὰ Μυστήρια τῆς Ἐνσάρκωσής του καὶ τοῦ Παύλου του καὶ φλέγεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην του.

Ἐκεῖνος πού προετοιμάζεται γιὰ τὴ Θεία Κοινωνία μὲ νύχτα στὶς παραμονὲς τῶν ἑορτῶν εἴτε ἅμα ἢ συνήθεια τὸν καλεῖ, συχνὰ θὰ μένη ἀνετοιμῶς. Εὐτυχισμένος ἐκεῖνος πού

προσφέρη τὸν ἑαυτὸς τοῦ δλο-
καύτωμα στὸν Κύριο κάθε φο-
ρὰ πὸς τελεῖ τὴ Θυσία ἢ μετα-
λαβαίνει.

Τελώντας τ' Ἀχραντα Μυ-
στήρια δὲν πρέπει οὔτε νὰ
σπεύδῃς κι οὔτε ν' ἀργοπορῆς,
ἀλλὰ νὰ προσκρμόζεσαι στὶς
καλὲς συνήθειες τῶν ἄλλων
ποῦ ζοῦν στὸ ἴδιο περιβάλλον

μὲ σένα.

Δὲν πρέπει νὰ κουράζῃς ἢ
νὰ προκαλῆς πλήξῃ στοὺς ἄλ-
λους, ἀλλὰ ν' ἀκολουθῆς τὸν
κοινὸ τρόπο, τὸν καθιερωμένο
ἀπὸ προγενέστερους. Κι ἔχε ὑ-
πόψη σου περισσότερο τὴν ὠ-
φέλεια τῶν ἄλλων, παρὰ τὴν
προσωπικὴ σου τάση ἢ εὐλά-
βεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ
ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΑΤΑ ΣΤΗΝ ΠΙΣΤΗ ΦΥΧΗ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΓΛΥΚΥΤΑΤΕ Ἰησοῦ, πόσο
τέρπεται ἡ εὐλαδικὴ ψυχὴ πὸς
τρέφεται στὴν Ἰράπεζά σου, ὅ-
που δὲν τῆς προσφέρεται ἄλλη
τροφή, παρὰ σὺ ὁ ἴδιος—ὁ μό-
νος ἀγαπητὸς τῆς καὶ περισ-
σότερο ποθητὸς ἀπὸ κάθε ἐ-
πιθυμία τῆς. Πόση χαρὰ θά
ῤταν γιὰ μένα νὰ δακρῶζω στὴν
παρουσία σου ἀπὸ ἀγάπη καὶ
ὡσὰν τὴ Μαγδαληνὴ νὰ κατα-
δρέχω τὰ πόδια σου μὲ δά-

κρυα. Ποῦ ὅμως ἡ τρυφερὴ ἐ-
κείνη εὐλάβεια κι ἡ ἀφθονη-
ροὴ ἀγίων δακρῶν ;

Ἀληθινὰ στὴ δικὴ σου πα-
ρουσία καὶ μπροστὰ στοὺς ἀ-
γίους Ἀγγέλους σου, ἡ καρ-
διά μου θ'ἄπρεπε νὰ φλέγεται
κι ἀπὸ χαρὰ νὰ κλαίῃ, ἐπειδὴ
στὸ Μυστήριό σου σ' ἔχω
πραγματικὰ παρόντα, ἂν καὶ
κρυμμένο κάτω ἀπὸ ἄλλη
μορφή.

Δὲ θὰ μποροῦσαν τὰ μάτια μου ν' ἀνθέξουν ἀτενίζοντας τὴ λάμψη τοῦ θείου φωτὸς σου κι οὔτε ὁ κόσμος δλόκληρος νὰ βραδιάξῃ μπροστὰ στὴ λαμπρότητα τῆς δόξας σου. Προνοεῖς λοιπὸν γιὰ τὴν ἀδυναμία μου καὶ κρύβεσαι κάτω ἀπὸ τὸ πέπλο τοῦ Μυστηρίου. Ἐχω στὴν πραγματικότητα καὶ προσκυνῶ ἐκεῖνον ποὺ εἶ Ἄγγελοι λατρεύουν στὸν οὐρανὸ—μόνο ποὺ ἐγὼ τὸν βλέπω μὲ τὴν πίστη μου, ἐνῶ εἶ Ἄγγελοι τὸν βλέπουν αὐτούσιο κι ἀκάλυπτο. Πρέπει ν' ἀρκεστῶ στὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως καὶ νὰ πορεύουμι μ' αὐτὸ ὥστου νὰ χαράξῃ ἡ αὐγὴ τῆς αἰώνιας λαμπρότητας κι εἶ σκιῆς τῶν τύπων νὰ σβήσουν. Κι ἄμα θὰ ρθῇ τὸ τέλειο, θὰ πάψῃ ἡ χρῆση τῶν Μυστηρίων. Ἐπειδὴ εἶ μακάριοι στὴν οὐράνια δόξα δὲν ἔχουν πιά ἀνάγκη μυστηριακῆς βοήθειας. Χαίρουν ἀκατάπαυστα στὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, ἀντικρῦζουν τὴ δόξα του ἀπευθείας καὶ συνεπαρμένον

ἀπὸ δόξα σὲ δόξα τῆς ἀσύλληπτης θεότητάς του γεύονται «τὸν Σαρκωθέντα Λόγον» τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν κι ὅπως θὰ μείνῃ σ' ὅλη τὴν αἰωνιότητα.

Ὅταν ἀναλογίζουμι τὰ θαυμαστὰ αὐτὰ πράγματα, ἔλα μου προκαλοῦν ἀνυπόφορη πλῆξη· ἀκόμη κι αὐτὴ ἡ πνευματικὴ παρηγοριά. Γιατὶ ὅσο δὲ βλέπω τὸν Κύριο καὶ Θεό μου στὴ λαμπρότητα τῆς δόξας του, ὅ,τι κι ἂν βλέπω, ὅσο κι ἂν ἀκούω σ' αὐτὸ τὸν κόσμο εἶναι μηδὲν γιὰ μένα.

Μάρτυς μου σὺ ὁ ἴδιος, Κύριε, πὼς πουθενὰ δὲν μπορῶ νὰ βρῶ παρηγοριά κι ἀνάπαυση, παρὰ μονάχα σὲ σένα τὸ Θεό μου, ποὺ ἐπιθυμῶ αἰώνια νὰ βλέπω. Αὐτὸ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ὅσο ζῶ μέσα στὸ θνητὸ αὐτὸ σῶμα. Ἄλλο λοιπὸν δὲ μοῦ μένει παρὰ νὰ ὀπλιστῶ μὲ ὑπομονὴ μεγάλη καὶ νὰ ὑποτάξω στὸ θέλημά σου κάθε ἐπιθυμία μου. Γιατὶ εἶ Ἅγιοί σου, Κύριε, ποὺ μαζῆ

σου τώρα εὐφραίνονται στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, προσδοκοῦσαν κι αὐτοί, ὅσο ζοῦσαν, μὲ πίστη καὶ μεγάλη ὑπομονὴ τὸν ἔρχομό τῆς δόξας σου.

Πιστεύω ὅ,τι πίστευσαν ἐκείνοι· ἐλπίζω σ' ὅ,τι ἐλπίσανε κείνοι κι ὅπου αὐτοὶ φτάσανε κι ἐγὼ μὲ τὴ χάρη σου προσδοκῶ νὰ φτάσω. Στὸ μεταξὺ θὰ βαδίσω μὲ ὁδηγὸ τὴν πίστη καὶ ἰσχύς μου θὰ ᾖ ναι τὸ παράδειγμα τῶν Ἀγίων σου. Θὰ ᾖ χωρὶς ἀκόμη τὰ ἱερὰ βιβλία: γιὰ ὁδηγὸ τῆς ζωῆς μου καὶ παρηγοριά μου· καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὴ Θεία Μετάληψη γιὰ φάρμακο καὶ καταφύγιό μου.

Δυὸ πράγματα αἰσθάνομαι πῶς μοῦ εἶναι κατ' ἐξαιρέση ἀπαραίτητα ἐδῶ κάτω κι ὅτι χωρὶς αὐτὰ δὲ θὰ μπορέσω νὰ βασιλεύω τὸ βῆρος τῆς ἄθλιας αὐτῆς ζωῆς: περιορισμένος στὴ φυλακὴ τοῦ σώματός μου ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ τροφὴ καὶ φῶς. Κι εἶναι γι αὐτὸ πού ἔδωσες σὲ μένα τὸ φτωχὸ κι ἄρρωστο τὸ Ἅγίό σου Σῶμα

γιὰ νὰ ᾖ ναι ἡ τροφὴ τοῦ σώματός μου καὶ τῆς ψυχῆς μου. Κι ἔδωσες ἀκόμη τὸ Λόγο σου γιὰ νὰ φωτίζη τὰ βήματά μου στὸν ἀνώμαλο δρόμο τῆς ζωῆς.

Δὲ θὰ μπορέσω νὰ ζήσω χωρὶς τὰ δυὸ αὐτὰ πράγματα. Γιατὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ φῶς τῆς ψυχῆς καὶ τὸ Μυστήριό σου ὁ Ἅρτος τῆς ζωῆς.

Μπορεῖ ἀκόμη νὰ πῆ κανεὶς πῶς εἶναι δυὸ Τράπεζες στὸ θησαυροφυλάκιο τῆς Ἀγίας Ἐκκλησίας: ἢ μιὰ εἶναι ἡ Τράπεζα τοῦ Ἁγίου Θουσιαστηρίου μὲ τὸν καθαγιασμένο Ἅρτο — δηλαδή τὸ Ἱμίμο Σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἢ ἄλλη εἶναι ἡ Τράπεζα τοῦ Θεοῦ Νόμου πού περιέχει τὴ Θεία Διδασκαλία. Κι ἡ θεία αὐτὴ διδαχὴ, πού μιλεῖ γιὰ τὴν ἀληθινὴ πίστη, σηκώνει τὸ παραπέτασμα τοῦ Θουσιαστηρίου καὶ μᾶς ὁδηγεῖ σίγουρα στ' Ἅγια τῶν Ἀγίων.

Σ' εὐχαριστῶ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, φῶς τοῦ αἰωνίου Φωτός, γιὰ τὴν Τράπεζα αὐτὴ τῆς

Θείας Διδασκαλίας πού μᾶς χορήγησες χρησιμοποιώντας γι αὐτὸ τοὺς Προφήτες, τοὺς Ἀποστόλους κι ἄλλους Διδασκάλους τοῦ Θεοῦ Λόγου. Σ' εὐχαριστῶ Δημιουργὲ κι Λυτρωτῆ τῶν ἀνθρώπων πού, γιὰ νὰ φανερώσης τὴν ἀγάπη σου στὸν κόσμο, θέλησες νὰ ἐτοιμάσης ἕνα λαμπρὸ Συμπόσιο, ὅπου μᾶς προσφέρεις γιὰ τροφή ὄχι τὸν εἰκονικὸ Ἀμνό, ἀλλὰ τὸ Τίμιο Σῶμα σου κι Πολύτιμο Αἷμα σου.

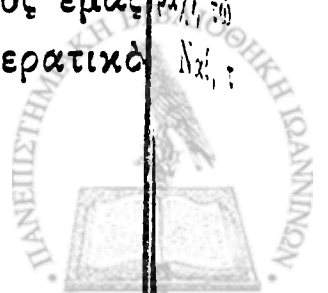
Στὸ ἱερὸ τοῦτο Συμπόσιο — πού παίρνουν μέρος κι οἱ Ἅγγελοι κι πού αὐτοὶ γεύονται ζωηρότερα τὴ γλυκύτητά του — εὐφραίνεις ὄλους τοὺς πιστοὺς κι τοὺς ἀναζωογονεῖς μὲ τὸ Σωτήριο Ποτήρι, πού περιέχει ὄλες τὶς τρυφές τοῦ οὐρανοῦ.

Πόσο εἶναι μεγάλο κι ἐνδοξο τὸ λειτούργημα τῶν ἱερέων, πού τοὺς δόθηκε μὲ ἅγια λόγια νὰ καθαγιάζουν τὸ Θεὸ τῆς Μεγαλειότητος, νὰ τὸν εὐλογοῦν μὲ τὰ χεῖλη των, νὰ

τὸν κρατοῦν στὰ χέρια των, νὰ τὸν δέχονται στὸ στόμα των, κι νὰ τὸν μεταδίδουν στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Πόσο καθαρὰ ἀκόμη κι ἀπὸ τὸ παραμικρὸ στίγμα πρέπει νὰ ᾖναι τὰ χέρια, τὸ στόμα, τὸ σῶμα κι ἡ ψυχὴ τους γιὰ νὰ δέχονται τόσο συχνὰ τὸ δημιουργὸ τῆς ἀγνότητος.

Τίποτα πού νὰ μὴν εἶναι ἅγιο, τίμιο κι ὠφέλιμο δὲν πρέπει νὰ προφέρουν τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέα, πού τόσο συχνὰ λαμβαίνει τὸ Μυστήριον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄδολα κι ἀγνὰ ἂς εἶναι πάντα τὰ μάτια πού ἀτενίζουν τὸ Σῶμα κι τὸ Αἷμα τοῦ Λυτρωτῆ. Καθαρὰ κι ὠφελήματα στὸν οὐρανὸ τὰ χέρια πού ἀγγίζουσιν καθημερινὰ τὸν Πλάστη τοῦ σύμπαντος.

Εἶναι προπαντὸς γιὰ τοὺς ἱερεῖς κείνο πού λέει ὁ Νόμος: «Ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι Ἅγιος ἔγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν». Ἄς βοηθῆ ἡ χάρη σου, Παντοδύναμη Θεέ, ὄλους ἐμᾶς πού ἀναλάβαμε τὸ ἱερατικὸ

Ρειτούργημα για να είμαστε
 σε θέση να σε υπηρετούμε
 με αληθινή ευσέβεια και
 καθαρή συνείδηση.

Κι αν—στην ἀθλιότητα τῆς
 ζωῆς, δὲν μπορούμε να ζούμε
 με τόσο ἀθωότητα—δση μᾶς

ἐπιβάλλεται, κάμε να θρηνοῦ-
 με εἰλικρινά για τὰ παραπτώ-
 ματά μας καὶ με πνεῦμα ταπει-
 νοφροσύνης καὶ πάντα καλο-
 προαίρετοι να σε υπηρετούμε
 στὸ ἔξης ὄλο καὶ με αὐξάνουσα
 ζέση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ Η ΚΑΛΗ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΜΕΤΑΛΛΗΦΗ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΕΙΜΑΙ φίλος τῆς ἀγνότητος
 καὶ εἶναι ἀπὸ μένα ποὺ πηγάζει
 κάθε ἀγιότητα.

Ζητῶ καθαρὲς καρδιές καὶ εἶ-
 ναι σ' αὐτές ποὺ βρίσκω τὴν
 ἀνάπαυση. «Ἐτοιμάσατε ἀνώ-
 γαιον μέγα ἐστρωμένον, ὅπου
 τὸ πάσχα φάγω μετὰ τῶν μα-
 θητῶν». "Αν θέλετε να ρθῶ
 καὶ να μείνω μαζί σας καθα-
 ρίσετε «τὴν παλαιὰν ζύμην»
 καὶ τὸ χῶρο τῆς καρδιάς σας.
 Διώξτε μακριὰ ἀπ' αὐτή, τὴν
 τύρβη τοῦ κόσμου καὶ τὴν τα-
 ραχὴ τῶν παθῶν.

Ναί, τέκνο μου, «ὡς στρου-

θίον μονάζον ἐπὶ δώματος» ἀ-
 ναλογίσου τὰ κρίματά σου με
 πικραμένη καρδιά. Γιατὶ ἕνας
 φίλος ἐτοιμάζει πάντα για τὸ
 φίλο του τὴν καλύτερη καὶ ὡ-
 ραιότερη θέση καὶ ἔτσι τοῦ δεί-
 χνει πόσο εὐπρόσδεχτος εἶναι.

Γνώριζε ὡστόσο πῶς — ὅ-
 ποιες καὶ αν εἶναι οἱ προσπά-
 θειές σου — δὲν μπορείς να
 προετοιμαστῆς καθὼς πρέπει
 καὶ αν ἀκόμη γι αὐτὸ διαθέσης
 ἕνα ὀλόκληρο χρόνο, χωρὶς να
 σε ἀπασχολήση τίποτ' ἄλλο.

Μόνο με τὴ χάρη μου καὶ
 μόνο με τὴν καλωσύνη μου σοῦ

ἐπιτρέπεται νὰ πλησιάσης τὴν Τράπεζά μου — ὅπως ὁ ἐπαίτης, ὁ προσκαλεσμένος στὸ συμπόσιο τοῦ πλούσιου, δὲν ἔχει ἄλλο τρόπο ν' ἀνταποδώσῃ τὸ καλὸ, παρὰ μονάχα εὐχαριστώντας ταπεινά.

Κάμε τὸ κατὰ δύναμη καὶ κάμε το μὲ ἐπιμέλεια μεγάλη· ὄχι ἀπὸ συνήθεια εἴτε ἀνάγκη, ἀλλὰ μὲ δέος, μὲ σέβας καὶ μὲ ἀγάπη λάβαινε τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ ἀγαπημένου Κυρίου καὶ Θεοῦ σου, ποῦ εὐδοκεῖ νὰ ρθῇ σὲ σένα.

Ἐγὼ σὲ προσκαλῶ καὶ σὲ προστάζω νὰ ρθῆς—ἐγὼ θ' ἀναπληρώσω ὅ,τι σοῦ λείπει. Ἐλα καὶ λάβε με.

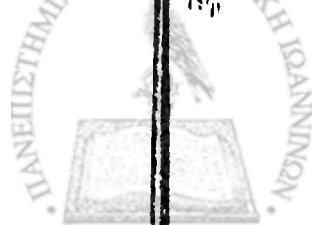
Ἄμα τὸ συναίσθημα θερμῆς εὐλάβειας ἀναφτερώνει τὴν ψυχὴ σου, χρέος σου νὰ εὐχαριστῆς γι' αὐτὸ τὸ Θεό σου, γιὰτὶ ὅ,τι αἰσθάνεσαι δὲν εἶναι ἐπειδὴ εἶσαι ἄξιος νὰ τὸ αἰσθάνεσαι, ἀλλὰ ἐπειδὴ σ' εὐσπλαχνίσθηκα. Ἄν πάλι σοῦ συμβαίνει τὸ ἐνάντιο — νὰ αἰσθάνεσαι ἐσωτερικὴ ξηρότητα

—μὴ σταματήσης νὰ προσεύχεσσι καρτερικὰ καὶ νὰ στενάζεις. Μὴ πάψης νὰ χτυπᾷς τὴν πόρτα ὥσπου νὰ πάρῃς μερικὰ ψιχία ἀπὸ τὴν Τράπεζά μου εἴτε μιὰ σταλαγματιὰ ἀπὸ τὸ σωτήριο νερὸ τῆς χάριτος. Σὺ ἔχεις τὴν ἀνάγκη μου καὶ ὄχι ἐγὼ τὴ δική σου. Δὲν ἔρχεσαι σὲ μένα γιὰ νὰ με ἀγιάσης, ἀλλὰ ἐγὼ ἔρχομαι σὲ σένα γιὰ νὰ σὲ κάνω καλύτερο καὶ ἁγιώτερο.

Ἐρχεσαι σὲ μένα γιὰ νὰ ἀγιαστῆς καὶ νὰ ἐνωθῆς μαζί μου, γιὰ ν' ἀντλήσης νέα χάρις καὶ νὰ ζωογονηθῆς μὲ νέα θερμότητα γιὰ νὰ προχωρήσης στὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς.

Μὴν ἀδιαφορῆς γι αὐτὴ τὴν χάρις, ἀλλὰ ἐτοίμαζε μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια τὴν καρδιά σου καὶ ἐκεῖ νὰ δέχεσαι τὸν ἀγαπημένο σου.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ προδιθέτῃς τὸν ἑαυτό σου στὴν εὐλάβεια μόνο πρὶν ἀπὸ τὴν κοινω- νία. Πρέπει νὰ προσπαθῆς νὰ τη διατηρῆς καὶ ὕστερα ἀπ' αὐ-

ή. Κι ή έπαγρύπνηση για τή
 ιατήρησή της είναι τὸ ἴδιο
 πουδαία με τήν έτοιμασία
 ρίν από τήν Κοινωνία, άφοῦ
 έπαγρύπνηση αὐτή και μόνη
 είναι ή καλύτερη προετοιμα-
 ία για νά δεχτῆς άκόμα με-
 αλύτερη χάρη. Ἐπειδὴ κείνο
 οὐ περισσότερο απομακρύνει
 τήν προδιάθεση για τήν Ἁγία
 Μετάληψη είναι νά ξαναγυ-
 ίζη κανείς άπεριόριστος στα

έγκόσμια άμέσως, ὕστερ' από
 τήν Κοινωνία. Ἀπόφευγε τήν
 πολυλογία, προτίμα τή μόνω-
 ση και κεί απολάβαινε τὸ Θεό
 σου. Γιατί κατέχεις εκείνον
 πὸ ὁ κόσμος δλόκληρος δέ
 θά μπορούσε νά σου στερήση.

Σέ μένα πρέπει νά παρα-
 δώσης δλόκληρο τὸν έαυτό
 σου, ὥστε λυτρωμένος από
 κάθε άνησυχία νά μή ζῆς πιά
 «έν σοί, άλλ' έν έμοί».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΥΛΑΒΙΚΗ ΨΥΧΗ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΟΘΗ ΜΕ ΟΛΗ ΤΗΣ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ
 ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟ ΣΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΠΟΙΟΣ θά μοῦ δώση, Κύ-
 ριε, τὸ μέσο νά σε βρω μό-
 νο για νά σου άνοιξω ὅλη τήν
 καρδιά μου και νά σε άπο-
 αύσω ὅπως ή ψυχή μου τὸ
 αχταρᾶ, ἔτσι πὸ κανείς πιά
 νά μή μπορεί νά με κιντα-
 ρονήση κι οὔτε κανένα πλά-
 μα νά με προτρέψη ἢ νά με
 λέγξη, αλλά σὺ μονάχα νά

μιλῆς σέ μένα κι ἐγὼ σέ σένα,
 καθὼς συνηθίζει άγαπητὸς σέ
 άγαπητὸ πρόσωπο νά μιλή και
 φίλος με φίλο νά συναναστρέ-
 φεται.

Κείνο πὸ ζητῶ και έπιθυ-
 μῶ είναι νά ένωθῶ δλόκληρος
 μαζί σου, ν' αποξενωθῆ ή καρ-
 διά μου άπ' ὅλα τὰ κτίσματα
 και με τή Θεία Κοινωνία και

τῆ συχνῆ τέλεση τῶν Θείων Μυστηρίων νὰ μάθω νὰ εὐφραίνουμαι τὰ οὐράνια καὶ τὰ αἰώνια.

Ὁ Κύριε Θεέ μου! πότε θὰ ἐνωθῶ ὀλοκληρωτικὰ μὲ σένα, θ' ἀπορροφηθῶ ἀπὸ σέ κι ὀλότελα θὰ λησμονήσω τὸν ἑαυτό μου; Ἄς ἦταν νὰ βρίσκουμαι πάντα σέ σένα καὶ σὺ σέ μένα κι ὁ δεσμὸς αὐτὸς νὰ ᾖ ἀναλλοίωτος.

Εἶσαι ἀληθινὰ ὁ ἀγαπημένος μου, ποὺ ξεχώρισα μέσα σέ μυριάδες κι εἶναι σέ σένα ποὺ ἡ ψυχὴ μου βρίσκει πολλὴ εὐχαρίστηση νὰ κατοικῆ ὅλες τίς μέρες τοῦ βίου της.

Εἶσαι ὁ πραγματικὰ εἰρηνοποιὸς καὶ σέ σένα βρίσκεται ἡ ὑπέριστατη εἰρήνη κι ἡ ἀληθινὴ ἀνάπαυση. Μακρὰ ἀπὸ σένα δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἀπὸ μὀχθος, θλίψη κι ἀτέλειωτη δυστυχία. Εἶσαι ἀληθινὰ ὁ κρυφὸς Θεός, ποὺ δὲ φανερώνεσαι στοὺς ἀσεβεῖς, ἀλλ' ἀγαπᾶς νὰ συνομιλῆς μὲ τίς ταπεινές κι ἀπλές καρδιές.

Ὁ πόσο ἀγαθὸ εἶναι τὸ πνεῦμα σου, Κύριε, ποὺ γιὰ νὰ δείξῃς στὰ παιδιὰ σου ὅλη τὴν ἀγάπη σου θέλησες νὰ τὰ χορηγήσῃς μὲ γλυκύτατο οὐρανίον ἄρτο.

Ἀληθινὰ «οὐκ ἔστιν ἔθνος μέγα, ὃ ἔστιν αὐτῷ Θεὸς ἐγγίζων αὐτοῖς» καθὼς σὺ, Θεέ μου, ποὺ βρίσκεσαι ἀνάμεσα σὲ ὅλους τοὺς πιστοὺς σου καὶ ποὺ γιὰ νὰ τοὺς παρηγορῆς καθήμερινὰ καὶ ν' ἀνυψώνης τὴν καρδιά τους στὰ οὐράνια τοῦ δίνεις τὸν ἑαυτό σου γιὰ τροφή κι ἀπόλαυση. Ποιὸς ἄλλος λαὸς εἶναι τόσο τιμημένος, ὅσο Χριστιανικός; Ποιὸ πλάσμα κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, εἶναι τόσο ἀγαπητό, ὅσο ἡ εὐλαβικὴ ψυχὴ ποὺ εὐδοκεῖ ὁ Θεὸς νὰ τὴν ἐπισκεφτῆ καὶ νὰ τὴν ἐπιψηφί μὲ τὴν ἔνδοξη σάρκα τοῦ

Ὁ ἀνέκφραστη χαρὰ, ὑπέροχη συγκατάβαση, πληθωρικὴ ἀγάπη ποὺ δὲν ἐκδηλώθηκε παρὰ μονάχα γιὰ τὸν ἄνθρωπο

Τί νὰ σοῦ ἀνταποδώσω, Κύριε, γι' αὐτὴ τὴν εὐνοία, τὴν

πόση αὐτὴ στοργή σου ; Δὲν
 χω τίποτ' ἄλλο πιδ ἄρεστο
 γιὰ σένα, Θεέ μου, ἀπὸ τὴν ἀ-
 νίσταχτη προσφορὰ τῆς καρ-
 διας μου καὶ τῆ στενὴ ἔνωσή
 σου μὲ σένα.

Καὶ μονάχα τότε ἡ καρδιά
 μου θὰ σκιρτήσῃ ἀπὸ χαρὰ,
 ἢ ἡ ψυχὴ μου ἔνωθῇ τέλεια
 μὲ τὸ Θεό μου. Τότε Ἐκεῖνος

θὰ μοῦ πῆ : «—Ἄν εἶσαι μα-
 ζὶ μου, θὰ εἶμαι κι ἐγὼ μαζὶ
 σου». Καὶ θὰ τοῦ ἀποκριθῶ :
 «—Εὐδόκησε νὰ μένης μαζὶ
 μου, Κύριε, κι ἐγὼ μὲ χαρὰ θὰ
 μένω μαζὶ σου, γιατί αὐτὴ ἔναι
 ἡ μόνη ἐπιθυμία μου—νὰ βρί-
 σκεται ἡ καρδιά μου πάντα ἔ-
 νωμένη μὲ σένα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΦΛΟΓΕΡΗ ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΠΟΥ ΑΙΣΘΑΝΟΝΤΑΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΓΙΕΣ ΨΥΧΕΣ
 ΝΑ ΛΑΒΟΥΝ ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

«ΩΣ ΠΟΛΥ τὸ πλήθος τῆς
 χρηστότητός σου, Κύριε, ἧς
 ἔκρυσας τοῖς φοβουμένοις σε».

Ἄμα ἀναλογίζομαι μὲ πόση
 ἀγάπη κι ἐπιθυμία μερικὲς
 εὐλαβικὲς ψυχὲς πλησιάζουν
 Κύριε, τὸ Μυστήριό σου, αἰ-
 σθάνομαι συχνὰ ταραχὴ καὶ
 κατασχύνῃ ποὺ ἔρχομαι στὸ
 Θευσιαστήριό σου καὶ στὴν Ἀ-
 γία Τράπεζα τῆς Θείας Εὐ-
 χαριστίας μὲ τόση ψυχρότητα

καὶ τόση ξηρότητα φέρνοντας
 μιὰ καρδιά στεγνὴ κι ἀσυγκί-
 νητη. Διστάζω κι ἀδημονῶ
 γιατί δὲ φλέγομαι στὴν παρου-
 σία σου, Θεέ μου, δὲν κατα-
 μαγεύομαι καὶ δὲ θέλγομαι
 ὅπως πολλοὶ ἄλλοι, ποὺ ἀπὸ
 τὸν ὑπερβολικὸ πόθο νὰ κοι-
 νωνήσουν καὶ τὴ βαθειὰ συγ-
 κίνηση δὲν μποροῦν νὰ συγ-
 κρατήσουν τὰ δάκρυά τους.
 Αἰσθάνονται δίψα γιὰ σένα,

Θεέ μου, πού εἶσαι ἡ ζωντανή πηγὴ κι ἀνοίγουν καρδιά και στόμα γιά νά ξεδιψάσουν. Τίποτα δέν μπορεῖ οὔτε νά μετριάση ἢ νά κορέση τήν πείνα τους, οὔτε νά σβήση τή δίψα τους, παρὰ μονάχα ἡ Ἁγία Μετάληψη, πού λαβαίνουν μέ χαρὰ και πνευματικὴ ἀπληστία.

Πόσο αἰσθητὴ ἀπόδειξη τῆς παρουσίας σου στοὺς Μυστήρια τῆς Ἁγίας Κοινωνίας εἶναι ἡ φλογερὴ αὐτὴ πίστη! Ἐπειδὴ «γινώσκουσιν ἀληθῶς τὸν Κύριον, ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων ἡ καρδιά καιομένη ἐστίν, ὅταν ὁ Ἰησοῦς εἶναι μετ' αὐτῶν». Πόσο ἀπέχω ἀπὸ μιὰ τέτοια διάθεση και ἐπιθυμία, ἀπὸ μιὰ τόσο σφοδρὴ ἀγάπη και ζωηρὴ εὐλάβεια.

Λυπήσου με, πανάγαθε και γλυκύτατε Ἰησοῦ. Λυπήσου τὸ φτωχὸ ἐπαίτη σου και ἀξιώσέ με νά δοκιμάζω κάποτε κι

ἐγὼ μεταλαβαίνοντας τὸ ἰδιαίτερο ἐκεῖνο συναίσθημα ποὺ φλογίζει τὴν καρδιά, ὥστε νά στερεωθῇ ἡ πίστη μου, νά ἀυξηθῇ ἡ ἐλπίδα μου γιά τὴν καλωσύνη σου και μιᾶς και ἀναφρτῆ μέσα μου ἡ φλόγα τῆς ἀγάπης, νά μὴ σβήση ποτὲ πιά.

Μέ τὸν οἶκτο σου και τὴν παντοδυναμία σου μπορεῖς και τὴ χάρη πού τόσο ἐπιθυμῶ νά μου δώσης και μέ ζέση νά με πλημμυρίσης και μέ εὐμένεια νά μ' ἐπισκεφτῆς, ἄμορφτάση ἡ μέρα πού θά εὐδοκήσης νά ὀρίσης.

Γιατί, ἂν και δέν αἰσθάνουμαι τώρα τὴν ἴδια ζωηρὴ ἐπιθυμία μ' ἐκείνους πού ἐξολοκλήρου σου ἔχουν ἀφιερωθῆ ποθῶ ὥστόσο, μέ τὴ χάρη σου ὅ,τι ἐκεῖνοι ἐπιθυμοῦν και θέλω και παρακαλῶ νά ἴμι και ἐγὼ ἕνας ἀνάμεσά σέ κείνους πού ἔνθερμα σέ ἀγαποῦν και νά συγκαταλέγουμαι στὴν ἅγια κοινωνία τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΑΠΟΚΤΑΣ ΤΗ ΧΑΡΗ ΤΗΣ ΕΥΛΑΒΕΙΑΣ
ΜΕ ΤΗΝ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΥΤΑΠΑΡΝΗΣΗ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΕΧΕ ζωνηρή ἐπιθυμία γιὰ τὴν χάρη τῆς εὐλάβειας. Ζήτητα τὴν ἐπίμονα. Προσδόκα τὴν καρτερικὰ καὶ μ' ἐμπιστοσύνη. Διὰ δαινή τὴν μ' εὐγνωμοσύνη. Διατήρησέ τὴν μὲ ταπεινοφροσύνη. Σύντρεξέ τὴν στὴν ἐνέργειά τῆς κι ὥστου νὰ ρθῆ ὁ Θεὸς σὲ σένα μὴν ἀνησυχῆς γιὰ τὸ χρόνο καὶ τὸν τρόπο ποὺ θὰ σ' ἐπισκεφτῆ. Κεῖνο ποὺ πρῶτιστα ἔχεις νὰ κάνῃς εἶναι νὰ ταπεινώνεσαι, ἅμα αἰσθάνεσαι ἐσωτερικὰ λίγο ἢ καὶ καθόλου εὐλάβεια, χωρὶς ὅμως ν' ἀπογοητεύεσαι ὑπερβολικὰ καὶ νὰ θλίβεσαι ἄμετρα. Γιατὶ πολλὰς φορές ὁ Θεὸς χορηγεῖ σὲ μιὰ στιγμή αἰσθάνεσαι νὰ δώσῃ. Ἄν ἡ χάρη πάντα δινόταν εὐθὺς μόλις κα-

νεῖς τὴν ἐπιθυμοῦσε, θ' ἀπόβαινε δυσβάσταχτη γιὰ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ περιμένῃ κανεὶς τὴ χάρη τῆς θερμῆς εὐλάβειας μὲ σταθερὴ ἐμπιστοσύνη καὶ ταπεινὴ ὑπομονή. Καταλόγισέ το ἔμως στὸν ἑαυτό σου καὶ στὰ κρίματά σου, ἂν ζητᾷς τὴ χάρη καὶ δὲν τὴν ἀποκτᾷς ἢ ἂν τὴν εἶχες καὶ μυστικὰ σοῦ ἀφαιρέθηκε.

Καὶ μιὰ μικρὴ αἰτία συχνὰ μπεδίζει ἢ ἐξασθενεῖ τὴ χάρη, ἂν μπορῆ νὰ πῆ κανεὶς μικρὸ καὶ ὄχι μεγάλο—ὅπως πραγματικὰ εἶναι—ἐκεῖνο ποὺ μᾶς στερεῖ ἀπὸ ἕνα τόσο μεγάλο ἀγαθό. Ἄλλ' ὅ,τι κι ἂν εἶναι τὸ ἐμπόδιο αὐτό, τὴ στιγμή ποὺ θὰ κατορθώσῃς νὰ τὸ παραμερίσῃς τελείως, θ' ἀποκτήσῃς ἐκεῖνο ποὺ ζητᾷς. Ἐπειδὴ, μόλις παραδώσῃς τὸν ἑαυ-

τό σου στο Θεό με όλη την καρδιά σου, μόνις πάσης να επιδιώκεις τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο σύμφωνα με τις ἐπιθυμίες σου καὶ ἐγκαταλειφθῆς ἐξολοκλήρου στοὺς θέλημά του, θὰ βρῆς τὴν εἰρήνη στὴν ἔνωση αὐτή, ἀφοῦ τίποτα δὲ θὰ σοῦ εἶναι εὐχάριστο, παρὰ μόνο κείνο πού στον ἴδιο εἶναι ἀρεστό.

Ἐκεῖνος λοιπὸν πού με ἀπλή καρδιά θὰ στρέψη τὴν προαίρεσή του στοὺς Θεὸ καὶ θ' ἀπαλλάξη τὸν ἑαυτό του ἀπὸ κάθε ὑπερβολικὸ συναίσθημα συμπάθειας ἢ ἀντιπάθειας γιὰ ὁποιοδήποτε δημιούργημα, θὰ εἶναι πρόσφορος νὰ λάβῃ τὴν χάρη καὶ ἄξιος γιὰ τὸ δῶρημα τῆς εὐλόγειας. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς σκορπίζει τὴν εὐλογία του ὅπου βρίσκει κενὰ σκεύη. Κι ὅσο περισσότερο ἀδιαφορεῖ ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ περισσότερο καταφρονεῖ τὸν ἑαυτό του καὶ πε-

θαίνει γι' αὐτόν, τόσο γρηγορώτερα ἔρχεται ἡ χάρη σ' αὐτόν, ἀφθονώτερα τὸν γεμίζει καὶ πρὸ ψηλὰ ἀνεβάζει τὴν ἐλεύθερη καρδιά.

Τότε θὰ δῆ καὶ θὰ θαυμάση, θὰ βρεθῆ στὴν ἀφθονία καὶ θὰ πλατύνῃ ἡ καρδιά του, ἐπειδὴ ὁ Κύριος θὰ ἴναι μαζί του καὶ αὐτὸς ἀνεπιφύλαχτα καὶ γιὰ πάντα θὰ ἴχη παραδώσει τὸν ἑαυτό του στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι θὰ εὐλογηθῆ ὁ ἄνθρωπος πού ζητᾷ τὸ Θεὸ με ὅλη τὴν καρδιά του καὶ πού «οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν του». Αὐτός, λαβαίνοντας τὴν Θεία Εὐχαριστία, εἶναι ἄξιος γιὰ τὴ μεγάλη χάρη νὰ ἐνωθῆ περισσότερο με τὸ Θεό, ἐπειδὴ δὲν ἀποβλέπει στὴν προσωπικὴ του ἱκανοποίηση καὶ παρηγοριά, ἀλλὰ περισσότερο στὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ.

Κι
ποσο
πρό
στημ
ἐρε
μεσε
πρό
κλῶν
μου,
συχ
Ἐργ
θεραπ
κούφ
μου
Ἄπει
ἐρε
μέσ
τὸν
συν
ρηγο
ναί
καί
καγκ
εἶμα
Πα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ

ΜΕΤΑΛΛΑΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΝΑ ΕΚΘΕΤΗΣ ΣΤΟΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΟΥ
ΚΑΙ ΝΑ ΖΗΤΑΣ ΤΗ ΧΑΡΗ ΤΟΥ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΚΥΡΙΕ, πού είσαι γεμάτος τροφή και γλυκύτητα και πού επιθυμῶ νὰ σέ δεχτῶ αὐτὴ τὴ στιγμή μὲ βαθύτατη εὐλάβεια, ἔρεις τὶς ἀδυναμίες μου, τὶς μεσες ἀνάγκες μου, γνωρίζεις ὅσα δεινὰ καὶ ἁμαρτίες μὲ κυλώνουν, ποιοὶ εἶναι οἱ πόνοι σου, οἱ πειρασμοὶ μου, οἱ ἀνηυχίες μου, τὰ πταίσματά μου. Ἐρχομαι νὰ βρῶ σέ σένα τὴ θεραπεία μου καὶ γιὰ τὴν ἀνακούφιση καὶ τὴν παρηγοριά σου σέ καθικετεύω.

Ἄπευθύνομαι σέ κείνον πού ἔρει τὰ πάντα, πού βλέπει ὡς ἕσα βαθιὰ στὴν ψυχὴ μου καὶ τὸν μόνο πού μπορεῖ νὰ μὲ συντρέξῃ κι ὀλότελα νὰ μὲ παρηγορήσῃ. Σὺ ξέρεις ποιά εἶναι κείνα τὰ καλὰ πού μοῦ ἀναγκαιοῦν καὶ πόσο φτωχὸς εἶμαι σ' ἀρετές.

Παρουσιάζομαι μπροστά σου

φτωχὸς καὶ γυμνὸς ζητώντας τὴ χάρη σου κι ἐκλιπαρώντας τὸν οἶκτο σου.

Χόρτασε τὸν πεινασμένο ἰκέτη σου, θέρμανε τὴν ψυχροτητά μου μὲ τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης σου, φώτισε τὸ σκοτάδι μου μὲ τὸ φῶς τῆς παρουσίας σου. Κάμε νὰ μοῦ προκαλοῦν ἀποστροφή ὅλα τὰ ἐγκόσμια, νὰ ἐνισχύουν τὴν ὑπομονή μου τὰ δυσβάσταχτα καὶ τὰ ἐνάντια καὶ νὰ περιφρονῶ καὶ νὰ λησμονῶ καθετὶ πού εἶναι δημιουργημένο καὶ φθαρτό. Ὑψωσε τὴν καρδιά μου σέ σένα καὶ μὴ μ' ἀφήσης ἄσκοπα νὰ περιφέρουμαι ἐδῶ κι ἐκεῖ στὴ γῆ. Ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμή καὶ γιὰ πάντα τίποτα ἐκτὸς ἀπὸ σένα, ἄς μὴ μοῦ εἶναι εὐχάριστο, γιατί σὺ μόνος εἶσαι ἡ τροφή μου, τὸ ποτό μου, ἡ ἀγάπη μου, ἡ χαρά μου, ὁ γλυκα-

σμός μου και κάθε άλλο αγαθό.

“Ας ήταν δυνατό να μ’ ἐφλεγες και να με κατάκαιγε ἡ παρουσία σου και να μεταμορφωνόμουν σε σένα, ἔτσι πού με τῆ χάρη τῆς ἐσωτερικῆς ἔνωσης να γίνω ἕνα πνεῦμα με σέ.

Μὴν ἀφήσης ν’ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ σε νησιτικὸς και διψασμένος, ἀλλὰ δεῖξε και σε μένα τὸν ἴδιο οἶκτο πού τόσο συ-

χνά και με τρόπο τόσο θαυμαστό ἔδειξες στοὺς Ἅγίους σου.

Δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸ πὼς ἅμα σε πλησιάζω καταναλισκομαι δλόκληρος ἀπὸ τῆ θερμότητά σου, ἀφοῦ σὺ εἶσαι πυρὰ πού πάντα καίει και ποτὲ δεσβήνει, ἀγάπη πού καθαρίζει τὴν καρδιά και φωτίζει τὴ διάνοια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΦΛΟΓΕΡΗ ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΝΑ ΔΕΧΤΗ ΚΑΝΕΙΣ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΚΥΡΙΕ, ἐπιθυμῶ να σε δεχτῶ με εὐλαδικὴ και θερμὴ ἀγάπη, με ὅλη τὴν τρυφερότητα και τὴ στοργὴ τῆς καρδιάς μου, καθὼς σ’ ἐπιθύμησαν στὴ Θεία Κοινωνία πλῆθος Ἅγιοι και πιστοί, πού σοῦ ἦταν τόσο ἀγαπητοὶ ἐξαιτίας τῆς ἀγνῆς ζωῆς τους και τῆς φλογερῆς τους εὐσέβειας.

ὦ Θεέ μου! Αἰώνια ἀγάπη, τὸ μοναδικό μου αγαθὸ κι ἡ

ἀτέρμονη εὐδαιμονία μου, θέλω να σε δεχτῶ με ὅλην ἐκείνη τὴ ζέση και τὴν πρέπουσα εὐλάβεια, πού μπόρεσε Ἅγιός σου να αἰστανθῆ. Και μολονότι εἶμαι ἀνάξιος να δοκιμάσω τὰ θαυμαστά αὐτὰ εὐλαδικὰ συναισθήματα, σοῦ προσφέρω ὡστόσο ὅλη τὴν ἀγάπη τῆς καρδιάς μου, σὰ να ἐνιωθα πραγματικὰ τὴ θερμὴ ὄλων ἐκείνων τῶν συναισθημάτων πού

τόσο σ' εὐχαριστοῦν.

Σοῦ παρουσιάζω καὶ σοῦ προσφέρω μὲ βαθὺ σεβασμὸ καὶ θερμὴ λατρεία ὅ,τι μπορεῖ νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ποθήσῃ εὐλαβικὸς νοῦς. Καὶ τὸ ἐλάχιστο δὲ θέλω νὰ κρατήσω γιὰ μένα. Ἐπιθυμία μου νὰ σοῦ προσφέρω ἀνεπιφύλαχτα τὴ θυσία τοῦ ἑαυτοῦ μου μαζί με ὅ,τι ἄλλο μου ἀνήκει.

Κύριε Θεέ μου, Δημιουργέ καὶ Λύτρωτή μου, ἐπιθυμῶ νὰ σὲ δεχτῶ σήμερα μὲ τόση θερμὴ καὶ εὐλάβεια, μὲ τόσο ζήλο γιὰ τὴ δόξα σου, μὲ τόση εὐγνωμοσύνη, ἀγιότητα, ἀγάπη, πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγνότητα μὲ ὅση σὲ ἐπεθύμησε καὶ σὲ δέχθηκε ἡ ἁγία Μητέρα σου, ἡ ἔνδοξη Παρθένοσ Μαρία, ὅταν ὁ Ἄγγελος τῆς ἔφερε τὸ χαρμόσυνο μήνυμα γιὰ τὸ Μυστήριον τῆς Ἐνσάρκωσης—καὶ ἐκεῖνη ἀποκρίθηκε μὲ θαθεῖα ταπείνωση, «Ἴδού ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου». Καὶ ὅπως ὁ μακάριος Πρόδρομός σου, ὁ μεγαλύ-

τερος ἀπὸ τοὺς Ἁγίους σου, ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ποῦ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐσκίρτησε ἀπὸ χαρὰ στὴν παρουσία σου—ὅταν ἦταν ἀκόμη σιὰ σπλάχνα τῆς μητέρας του. Ὅπως αὐτὸν ποῦ βλέποντάς σε ἀργότερα νὰ συναστρέφεσαι μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ταπεινώνοντας τὸν ἑαυτό του ἔλεγε εὐλαβικά : «ὁ φίλος τοῦ Νυμφίου, ὁ ἑστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρᾶ χαίρει, διὰ τὴν φωνὴν τοῦ Νυμφίου». Ἔτσι καὶ ἐγὼ ἐπιθυμῶ νὰ μὲ φλέγουν οἱ ἁγιώτερες καὶ θερμότερες ἐπιθυμίαι καὶ νὰ σοῦ προσφέρω τὸν ἑαυτό μου μὲ ὅλη τὴ στοργὴ τῆς καρδιάς μου.

Εἶναι γι' αὐτὸ ποῦ σοῦ παρουσιάζω καὶ σοῦ προσφέρω ὅλα τὰ ζωηρὰ αἰσθήματα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χαρᾶς, τίς ἐκστάσεις, τίς θεῖες ἀποκαλύψεις, τίς οὐράνιες ὀπτασίες ὅλων τῶν ἁγίων ψυχῶν μαζί με τίς τιμὲς ποῦ σοῦ ἀπονέμουν καὶ θὰ σοῦ ἀπονέμουν αἰώνια ὅλα τὰ δημιουργήματα

στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ· σοῦ προσφέρω ὅλα αὐτὰ μὲ τὶς ἀρετὲς τους γιὰ μένα καὶ γιὰ ὄλους ἐκείνους ποὺ μνημονεύω στὶς δεήσεις μου, ὥστε ὅλοι ἐπάξια καὶ παντοτινὰ νὰ σὲ αἰνοῦν καὶ νὰ σὲ δοξολογοῦν.

Κύριε, Θεέ μου, δέξου τὶς εὐχὲς μου καὶ τὴν ἐπιθυμία ποὺ μ' ἐμψυχώνει νὰ σὲ ὑμνῶ καὶ νὰ σ' εὐλογῶ μὲ τὴν ἀπερραντὴ καὶ ἀνεξάντλητὴ ἀγάπη, ποὺ δίκαια ὀφείλεται στὸ ἀνείπωτο μεγαλεῖο σου.

Αὐτὰ σοῦ προσφέρω καὶ θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ σοῦ τὰ προσφέρω κάθε μέρα καὶ κάθε στιγμή καὶ ἐπικαλοῦμαι καὶ καθικετεύω μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά νὰ ἐνωθοῦν μαζί μου ὅλα τὰ οὐράνια πνεύματα καὶ ὅλοι οἱ πιστοὶ σου ὑπηρέτες,

γιὰ νὰ σὲ δοξολογήσουμε καὶ νὰ σ' εὐχαριστήσουμε ὅπως τὸ ἀξίζεις.

“Ὅλοι οἱ λαοί, ὅλες οἱ φυλές καὶ ὅλες οἱ γλῶσσες ἄς σ' εὐλογοῦν μ' ἔκσταση ἀγάπης καὶ χαρᾶς καὶ ἄς ἐξυμνοῦν τὸ ἅγιο καὶ γλυκύτατο Ὄνομά σου. Κι εἶθε ὅλοι ὅσοι τελοῦν μὲ σεβασμὸ καὶ εὐλάβεια τὰ Θεῖα Μυστήρια καὶ τὰ λαβαίνουν μὲ βιβλικὴ πίστιν νὰ βροῦν τὴ χάρη καὶ τὸν οἶκτο σου καὶ νὰ προσεύχονται γιὰ μένα τὸν ἁμαρτωλό. Κι ὅταν—ἀφοῦ θὰ ἔχουν ἀπολαύσει τὴν ἐπιθυμητὴ εὐλάβεια καὶ ἔνωση—ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὴν οὐράνια Τράπεζά σου, θαυμαστά χορτασμένοι καὶ παρηγορημένοι, ἄς θελήσουν νὰ θυμηθοῦν καὶ τὴ δική μου φτωχὴ ψυχὴ.

ΕΡΝ

Α

καὶ

νὰ

ἀν

στὴν

“Ὁ

θὰ καὶ

“Ὁ

πολλ

πος

νοήσ

Δε

καὶ εἰ

ἀλλήλ

μοι νὰ

ν' ἀπο

σκαλί

Εὐτυ

ποῦ ἀπ

μο τῆς

ἴσως καὶ

τῶν

σκιε τῆ

φύλα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΩΟ

ΜΗ ΖΗΤΑΣ ΝΑ ΕΜΒΑΘΥΝΗΣ ΣΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ, ΑΛΛΑ
ΝΑΝ ΤΑΠΕΙΝΟΣ ΟΠΑΔΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΝΑ ΥΠΟΤΑΣΣΗΣ ΤΟ ΝΟΥ ΣΟΥ ΣΤΗΝ ΠΙΣΤΗ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΠΟΦΕΥΓΕ τὴν περίεργη
καὶ ἀνώφελη ἐπιθυμία νὰ ἐρευ-
ναῖς τὸ βαθὺ αὐτὸ Μυστήριον,
ἂν δὲ θέλῃς νὰ χαθῆς μέσα
στὴν ἄδυσσο τῆς ἀμφιβολίας.

Ὅποιος ἐρευναῖ τὸ μεγαλεῖο,
θὰ καταβληθῆ ἀπὸ τὴ δόξα.

Ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ κάμῃ πῶς
πολλὰ ἀπὸ κεῖνα ποὺ ὁ ἄνθρω-
πος εἶναι σὲ θέση νὰ κατα-
νοήσῃ.

Δὲν ἀποκλείεται ἡ ταπεινὴ
καὶ εὐλαβικὴ ἀναζήτησις τῆς
ἀλήθειας, φτάνει νὰ ᾖσαι ἕτοι-
μος νὰ διδαχθῆς ἀπ' αὐτὴ καὶ
ν' ἀκολουθῆς πιστὰ τὴ Διδα-
σκαλίᾳ τῶν Πατέρων.

Εὐτυχισμένη ἡ ἀπλότητα
ποὺ ἀποφεύγει τὸ δύσκολο δρό-
μο τῆς ἐρευνας καὶ βαδίζει στὸν
ἴσιον καὶ σίγουρον δρόμον τῶν ἐν-
τολῶν τοῦ Θεοῦ. Πολλοὶ χά-
σανε τὴν εὐσέβειά τους ἐπιχει-
ρώντας νὰ ἐμβαθύνουν στὰ ἀ-

διείσδυτα. Πίστη καὶ βίον ἀγνὸν
—αὐτὰ εἶναι ποὺ ἀπαιτοῦν ἀπὸ
σένα. Κι ὄχι διάνοια ποὺ νὰ
μπορεῖ νὰ ἐμβαθύνῃ στὰ Μυ-
στήρια τοῦ Θεοῦ. Ἄν δὲν εἴ-
σαι σὲ θέση νὰ καταλάβῃς ἐ-
κεῖνα ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ
σένα, πῶς θὰ κατανοήσῃς ἐ-
κεῖνα ποὺ βρίσκονται πάνω
ἀπὸ σένα; Ὑπόταξε τὸν ἑαυ-
τό σου στὸ Θεὸ καὶ τὸ λογικὸ
σου στὴν πίστη καὶ θὰ σοῦ δο-
θῇ τὸ φῶς τῆς γνώσεως, ἂν σοῦ
εἶναι χρήσιμο ἢ ἀπαραίτητο.

Πολλοὶ εἶναι κεῖνοι ποὺ πει-
ράζονται ὀδυνηρὰ σχετικὰ με-
τὴν πίστη στὸ Μυστήριον. Ἄλ-
λὰ πρέπει στὸν ἐχθρὸν καὶ ὄχι
σ' αὐτοὺς νὰ καταλογισθῆ. Μὴ
ταράξῃσαι, μὴ δίνῃς προσοχὴν
σὲ τέτοιες σκέψεις, ἀπόφυγε
ν' ἀπαντᾷς στὶς ἀμφιβολίας
ποὺ σοῦ ὑποβάλλει τὸ πονηρὸ
πνεῦμα καὶ πίστευε μόνο στὸ

λόγο του Θεού, στους 'Αγίους του και τους Προφήτες του. Κι ο έχθρὸς θὰ φύγη μακριά σου.

Πολλές φορές είναι ωφέλιμο στο δούλο του Θεού νὰ δοκιμάζεται ἔτσι. Ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ δὲν πειράζει τοὺς ἀπιστοὺς καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, πὺ εἶναι πιὰ σίγουρα δικοὶ του, ἀλλὰ βασανίζει τὶς πιστὲς κι εὐλαβικὲς ψυχές.

Προχώρει λοιπὸν μὲ πίστη ἀπλή κι ἀκλόνητη καὶ λάδινε τὸ Μυστήριον μὲ ταπεινὴ εὐλάβεια κι ἀπόδιδε μ' ἐμπιστοσύνη στὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ ὅσα δὲν μπορεῖς νὰ κατανοήσης. Ὁ Θεὸς δὲ σὲ ἀπατᾷ. Ἀπατημένος θὰ βγῆς, ἂν βρασισησθῆς πολὺ στὸν ἑαυτὸ σου. Βαδίζει ὁ Θεὸς μὲ τοὺς ἀπλοῦς, ἀποκαλύπτεται στοὺς ταπεινοὺς, «συνετίζει τοὺς νηπίους», ἀνοίγει τὴν «Πύλη τῆς Γνώσεως» στὶς ἀγνὲς διάνοιες καὶ κρατᾷ μυστικὴ τὴ χάρη

του ἀπὸ τοὺς περίεργους καὶ τοὺς ἀλαζόνες.

Τὸ λογικὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀδύνατο κι εὐκολὰ πέφτει στὴν πλάνη. Ἡ ἀληθινὴ ὁμῶς πίστη δὲν μπορεῖ ν' ἀπατηθῆ.

Τὸ λογικὸ καὶ κάθε φυσικὴ ἔρευνα πρέπει νὰ ἀκολουθοῦνε τὴν πίστη κι ὄχι νὰ προπορεύονται καὶ νὰ τῆς ἀντιδροῦν. Ἐπειδὴ ἡ πίστη κι ἡ ἀγάπη ὑπερέχουν ἐδῶ ἀσύγκριτα κι ἐνεργοῦν μὲ τρόπο ἀνεξήγητο γιὰ μᾶς στὸ Ἀγιώτατο καὶ Τιμιώτατο Μυστήριον.

Ὁ Θεός, πὺ εἶναι αἰώνιος, ἄπειρος καὶ παντοδύναμος κάνει μεγάλα κι ἀκατάληπτα γιὰ τὸν ἄνθρωπο πράγματα στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ καὶ κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ ἐξιχνιάσῃ τὰ θαυμαστά του ἔργα.

Ἄν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἦταν τέτοια πὺ τὸ λογικὸ τοῦ ἀνθρώπου μὲ εὐκολία θὰ τὰ κατανοοῦσε, θὰ ἔπαυαν νὰ εἶναι θαυμαστά καὶ ἀνέκφραστα.

ΤΕΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΖΩΗ

ΚΕΦ.		Σελ.	
1ο	Ἡ Μίμηση τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ περιφρόνηση τῶν ματαιοτήτων τοῦ κόσμου	1	
>	2ο — Ἡ ταπεινὴ ἰδέα ποὺ πρέπει νὰ ἔχη κανεὶς γιὰ τὸν ἑαυτό του	>	3
>	3ο — Ἡ διδασκαλία ἀπ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια	>	5
>	4ο — Ἡ φρόνηση στὶς πράξεις μας	>	8
>	5ο — Ἡ μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς	>	9
>	6ο — Οἱ ἄτακτες ἐπιθυμίαι μας	>	10
>	7ο — Ἡ ἀποφυγὴ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια καὶ τὶς μάταιες ἐλπίδες	>	11
>	8ο — Ἡ ἀποφυγὴ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ οἰκειότητα	>	12
>	9ο — Ἡ ὑπακοὴ καὶ ἡ ὑποταγὴ	>	13
>	10ο — Ἡ ἀποφυγὴ ἀπὸ τὶς ἀνώφελες συζητήσεις	>	14
>	11ο — Μέσα γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ ὁδηγίες γιὰ τὴν πρόοδο τὴν πνευματικὴ	>	15
>	12ο — Ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὶς ἐναντιότητες	>	18
>	13ο — Ἡ ἀντίσταση στοὺς πειρασμοὺς	>	19
>	14ο — Ἡ ἀποφυγὴ ἀπὸ παράτολμες κρίσεις	>	22
>	15ο — Τὰ ἔργα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης	>	23
>	16ο — Ἡ ἀνοχὴ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ἄλλου	>	24
>	17ο — Ἡ μοναστικὴ ζωὴ	>	26
>	18ο — Τὰ παραδείγματα τῶν Ἀγίων	>	27
>	19ο — Ἡ πνευματικὴ ἀσκηση τοῦ καλοῦ μοναχοῦ	>	29
>	20ο — Ἡ ἀγάπη τῆς μοναξιᾶς καὶ τῆς σιωπῆς	>	33
>	21ο — Ἡ συντριβὴ τῆς καρδιᾶς	>	37
>	22ο — Στοχασμοὶ πάνω στὴν ἀνθρώπινη ἀθλιότητα	>	39
>	23ο — Στοχασμοὶ πάνω στὸ θάνατο	>	43
>	24ο — Ἡ κρίση καὶ ἡ τιμωρία τῆς ἁμαρτίας	>	47
>	25ο — Τί πρέπει νὰ κάνης γιὰ νὰ διορθώσης τὴ ζωὴ σου	>	51

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΖΩΗ

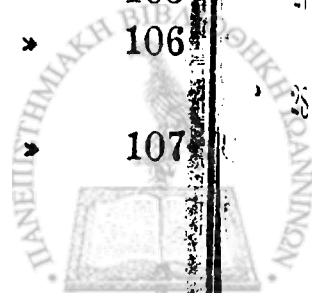
ΚΕΦ.		Σελ.
10—	Ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ	57
>	20—Γιὰ τὴν ταπεινὴ ὑποταγὴν	> 61
>	30—Ὁ εἰρηνικὸς ἄνθρωπος	> 62
>	40—Τὸ ἄδολο πνεῦμα καὶ ἡ ἀπλή πρόθεση	> 64
>	50—Ἡ αὐτοεκτίμηση	> 65
>	60—Ἡ χαρὰ τῆς καθαρῆς συνείδησης	> 67
>	70—Πάνω ἀπ' ὄλα ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ	> 69
>	80—Ἡ στενὴ φιλία μὲ τὸν Ἰησοῦ	> 70
>	90—Ἡ στέρηση κάθε παρηγοριᾶς	> 73
>	100—Ἡ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ	> 77
>	110—Μετρημένοι εἶναι κείνοι ποὺ ἀγαποῦν τὸ Σταυρὸ τοῦ Ἰησοῦ	> 79
>	120—Ἡ βασιλικὴ ὁδὸς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ	> 82

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

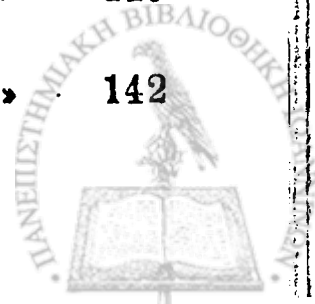
ΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑ ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΛΑΥΡΙΩΤΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΑΡΗΓΟΡΙΑ

ΚΕΦ.		Σελ.
10—	Ἐσωτερικὴ συνομιλία τοῦ Χριστοῦ μὲ τὶς πιστὲς ψυχές	89
>	20—Ἡ ἀλήθεια μιλεῖ μέσα μας δίχως τὸ θόρυβο τῶν λέξεων	> 90
>	30—Χρέος νὰ ὑπακούη κανεὶς μὲ ταπείνωση τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ	> 92
>	40—Πλησιάζε μὲ εἰλικρίνεια τὸ Θεὸ	> 94
>	50—Τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῆς θείας ἀγάπης	> 97
>	60—Ἡ δοκιμασία τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης	> 100
>	70—Ἡ ἀπόκρυψη τοῦ δώρου τῆς θείας χάρης	> 103
>	80—Αὐτοεξευτελισμὸς μπροστὰ στὸ Θεὸ	> 106
>	90—Τὰ πάντα ν' ἀποδίδουμε στὸ Θεὸ ποὺ εἶναι ὁ ὕστατος σκοπὸς μας	> 107

ΚΕΦ. 10ο—Είναι εὐχάριστο νὰ ὑπηρετῆ κανεὶς τὸ Θεὸ καὶ νὰ περιφρονῆ τὸν κόσμον	Σελ.	108
» 11ο—Ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ χαλιναγώγηση τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς καρδιάς	»	111
» 12ο—Ἡ ἄσκηση τῆς ὑπομονῆς καὶ ἡ ἀντίσταση στὰ πάθη	»	112
» 13ο—Ἡ ταπεινὴ ὑπακοή κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ	»	114
» 14ο—Πρέπει νὰ μελετοῦμε τίς κρυφές κρίσεις τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ ὑπερηφανευόμαστε γιὰ τὰ καλά μας ἔργα	»	116
» 15ο—Τι πρέπει νὰ λέμε καὶ νὰ κάνουμε, ἅμα γεν- νιέται μέσα μας κάποια ἐπιθυμία	»	118
» 16ο—Ἀναζήτησε στὸ Θεὸ τὴν ἀληθινὴν παρηγοριάν	»	120
» 17ο—Ν' ἀναθέτουμε στὸ Θεὸ κάθε μέριμνά μας	»	121
» 18ο—Πρέπει νὰ ὑποφέρουμε ὑπομονητικὰ τίς δυστυ- χίες τῆς ζωῆς σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ	»	122
» 19ο—Ἡ ὑπομονὴ στὶς προσβολές καὶ ἡ ἀληθινὴ καρ- τερία	»	124
» 20ο—Οἱ ἀδυναμίες μας καὶ οἱ ταλαιπωρίες αὐτῆς τῆς ζωῆς	»	126
» 21ο—Νὰ ζητοῦμε τὴν ἀνάπαυσή μας στὸ Θεὸ καὶ ὄχι στ' ἄλλα ἀγαθὰ	»	128
» 22ο—Πρέπει νὰ θυμᾶσαι τίς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ	»	131
» 23ο—Οἱ τέσσερις ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ τὴ δια- τήρηση τῆς εἰρήνης	»	133
» 24ο—Ἡ περιεργη ἐξέταση τῆς διαγωγῆς τῶν ἄλλων	»	135
» 25ο—Τι εἶναι ἡ ἀληθινὴ εἰρήνη καὶ ἡ πραγματικὴ πρόοδος	»	136
» 26ο—Θ' ἀποκτήσης τὴν ἐλευθερίαν τῆς καρδιάς μᾶλ- λον μὲ τὴν προσευχή, παρὰ μὲ τὸ διάβασμα	»	138
» 27ο—Ἡ φιλαυτία μὴ μὴ μὴ μὴ μὴ μὴ μὴ μὴ μὴ μὴ ὑψιστὸ ἀγαθὸ	»	140
» 28ο—Πρέπει νὰ καταφρονοῦμε τίς ἀνθρώπινες ἐπι- κρίσεις	»	142

ΚΕΦ. 29ο—Πώς πρέπει νὰ ἐπικαλούμεθα καὶ νὰ εὐλογοῦμε τὸ Θεὸ στὶς θλίψεις μας	Σελ.	142
» 30ο—Πρέπει νὰ ἐπικαλῆται κανεὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ περιμένη μ' ἐμπιστοσύνη τὴν ἐπιστροφή τῆς χάριτος του	»	144
» 31ο—Πρέπει νὰ ξεχνοῦμε ὅλα τὰ δημιουργήματα γιὰ νὰ βροῦμε τὸ Δημιουργὸ	»	147
» 32ο—Ἡ ἀπάρνηση τοῦ ἑαυτοῦ μας	»	149
» 33ο—Ἡ ἀστάθεια τῆς καρδιάς καὶ ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς μας	»	151
» 34ο—Ὅποιος πραγματικὰ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ βρίσκει στὸ Θεὸ τὴν ἀπόλαυση πάνω ἀπὸ καθεὶ καθεὶ	»	152
» 35ο—Σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ δὲν ὑπάρχει ἀσφάλεια κατὰ τοῦ πειρασμοῦ	»	154
» 36ο—Ἐνάντια στὶς μάταιες κρίσεις τοῦ ἀνθρώπου	»	156
» 37ο—Γιὰ ν' ἀποκτήσουμε τὴν ἐλευθερίαν τῆς καρδιάς πρέπει ν' ἀπαρνηθοῦμε ἐξολοκλήρου τὸν ἑαυτό μας	»	157
» 38ο—Ἡ στάση μας μπροστὰ στὰ ἐξωτερικὰ πράγματα καὶ ἡ καταφυγὴ μας στὸ Θεὸ σὲ στιγμὲς κινδύνου	»	159
» 39ο—Ἡ ἀποφυγὴ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ μέριμνα γιὰ ἐγκόσμιες ὑποθέσεις	»	160
» 40ο—Ὁ ἄνθρωπος γιὰ τίποτα δικό του δὲν μπορεῖ νὰ καυχηθῆ	»	161
» 41ο—Ἡ περιφρόνηση ὄλων τῶν προσκαιρῶν τιμῶν	»	163
» 42ο—Νὰ μὴ ἐξαρτοῦμε τὴν εἰρήνην μας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους	»	164
» 43ο—Οἱ μάταιες ἐγκόσμιες γνώσεις	»	165
» 44ο—Μὴ καταγίνεσαι μὲ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα	»	167
» 45ο—Δὲν πρέπει νὰ δίνῃ κανεὶς πίστη σ' ὄλους	»	168
» 46ο—Νὰ ἐμπιστευόμαστε τὸν ἑαυτό μας στὸ Θεὸ, δὲν ἀδικῶν λόγια μᾶς προσβάλλουν	»	171

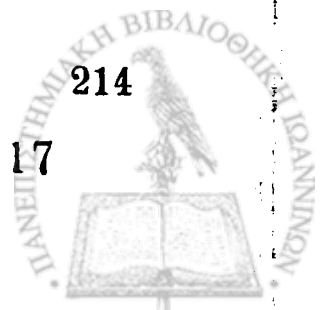

ΚΕΦ. 47ο—	Πρέπει νά υποφέρουμε και τὰ μεγαλύτερα δεινά για χάρη τῆς αἰωνιότητος	Σελ. 173
» 48ο—	Ἡ μακαρία αἰωνιότητα κι οἱ ἀθλιότητες τοῦ κόσμου τούτου	» 175
» 49ο—	Ἡ ἐπιθυμία τῆς αἰώνιας ζωῆς και ἡ μεγάλη ἀνταμοιβή, πού ὑποσχέθηκε ὁ Θεός σέ κείνους πού ἀγωνίζονται για νά τήν ἀποκτήσουν	» 178
» 50ο—	Ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ ἑαυτοῦ μας στά χέρια τοῦ Θεοῦ σέ στιγμές ἀπελπισίας	» 182
» 51ο—	Νά καταγίνεσαι μέ ἔργα ἀπλά, ἀμα αἰσθάνε- σαι κουρασμένη τήν ψυχή σου ἀπό τήν πνευ- ματική ἀσκηση	» 185
» 52ο—	Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά θεωρῇ τόν ἑαυτό του ἄ- ξιο ὄχι παρηγοριάς, ἀλλά τιμωρίας	» 186
» 53ο—	Ἡ θεία χάρη δέν καρποφορεῖ σέ κείνους πού ρέπουν στά ἐγκόσμια	» 188
» 54ο—	Πῶς ἐνεργοῦν ἡ φύση και ἡ χάρη	» 190
» 55ο—	Ἡ διαφθορά τῆς φύσης και ἡ ἀποτελεσματικό- τητα τῆς θείας χάρης	» 194
» 56ο—	Ν' ἀπαρνηθοῦμε τόν ἑαυτό μας και νά μιμη- θοῦμε τόν Ἰησοῦ Χριστό σηκώνοντας τὸ Σταυρό	» 197
» 57ο—	Δέν πρέπει ν' ἀπελπίζεται κανεὶς, ἀμα τοῦ συμ- βῆ νά πέση σέ σφάλμα	» 199
» 58ο—	Νά μὴ ἐρευνοῦμε τ' αὐόλληπτα για μάς και τίς μυστικές κρίσεις τοῦ Θεοῦ	» 201
» 59ο—	Νά στηρίζουμε τίς ἐλπίδες μας και τήν πεποι- θησή μας σὸ Θεό	» 205

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

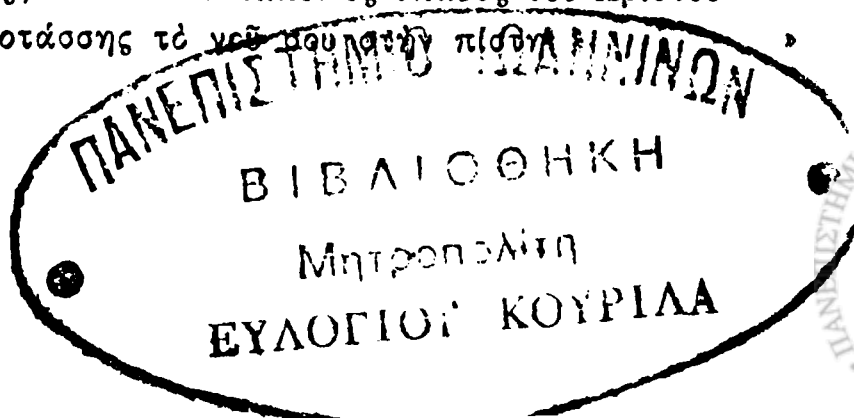
ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

ΚΕΦ. 1ο—	Μέ πόση εὐλάβεια πρέπει νά λαβαίνουμε τὸ Χριστό	Σελ. 209
» 2ο—	Ὁ Θεός φανερώνει τήν ἀγαθότητά του και τήν ἀγάπη του στόν ἄνθρωπο μέ τὸ Μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας	» 214

ΚΕΦ. 3ο—	Ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τῆ συχνῆ Κοινωνία	Σελ.	217
»	4ο—Ὁ Θεὸς σκορπίζει ἄφθονα ἀγαθὰ σὲ κείνους ποὺ μεταλαβαίνουν ἄξια	»	220
»	5ο—Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Μυστηρίου καὶ ἡ ἀξία τῆς ἱερωσύνης	»	223
»	6ο—Ἰκεσία τοῦ Χριστιανοῦ πρὶν ἀπὸ τὴν Κοινωνία	»	225
»	7ο—Ἡ ἐξέταση τῆς συνείδησης καὶ ἡ ἀπόφαση γιὰ διόρθωση	»	225
»	8ο—Ἡ προσφορὰ τοῦ Χριστοῦ πάνω στὸ Σταυρὸ καὶ ἡ αὐταπάρνηση	»	228
»	9ο—Νὰ προσφέρουμε στὸ Θεὸ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ ὅ,τι ἔχομε καὶ προπαντὸς νὰ προσευχόμαστε	»	229
»	10ο—Δὲν πρέπει ν' ἀπέχη κανεὶς εὐκολὰ ἀπὸ τὴ Θεία Κοινωνία	»	232
»	11ο—Τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι ἀναγκαιότατα στὴν πιστὴ ψυχὴ	»	235
»	12ο—Εἶναι ἀπαραίτητη ἡ καλὴ προετοιμασία γιὰ τὴν Ἁγία Μετάληψη	»	239
»	13ο—Ἡ εὐλαβικὴ ψυχὴ πρέπει νὰ ποθῆ μὲ ὅλη τῆς τὴν καρδιά τὴν ἔνωση μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ στὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας	»	241
»	14ο—Ἡ φλογερὴ ἐπιθυμία ποὺ αἰσθάνονται μερικὲς ἅγιες ψυχὲς νὰ λάβουν τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ	»	243
»	15ο—Ἀποκτᾶς τὴ χάρη τῆς εὐλάβειας μὲ τὴν ταπείνωση καὶ τὴν αὐταπάρνηση	»	245
»	16ο—Μεταλαβαίνοντας νὰ ἐκθέτης στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τίς ἀνάγκες σου καὶ νὰ ζητᾶς τὴ χάρη του	»	247
»	17ο—Ἡ φλογερὴ ἐπιθυμία νὰ δεχτῆ κανεὶς τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ	»	248
»	18ο—Μὴ ζητᾶς νὰ ἐμεαθύνῃς στὸ Μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας, ἀλλὰ σὰν ταπεινὸς ὄπαδὸς τοῦ Χριστοῦ νὰ ὑποτάσῃς τὸ καὶ σου ἑαυτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦ Χριστὸν	»	251

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

- ελ. 10 στήλη 1η : ἀντι οζῶν—ζοῶν
» 48 » 2η : » δπάρχει ἀνάπτυλα—ὑπάρχει κάποια ἀνά-
παυλα
» 48 » 2η : » τότε θὰ σταθῆ—τότε θὰ σηκωθῆ
» 122 » 2η : » τῆ χάρη καὶ τῆ θλίψη—τῆ χαρὰ καὶ τῆ
θλίψη
» 184 » 1η : » θανατοῖς καὶ ζωογονεῖς — θανατοῖς καὶ
ζωογονεῖς
» 220 στὸν τίτλο » Θεὸς σκορπίζει—Ὁ Θεὸς σκορπίζει

ΤΥΠΩΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΣΧΗΜΑ ΑΥΤΟ
3000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΚΑΙ ΣΕ ΣΧΗΜΑ
«ΤΣΕΠΗΣ» 1500 ΑΝΤΙΤΥΠΑ—Η ΕΚ-
ΤΥΠΩΣΗ ΤΕΛΕΙΩΣΕ ΤΟ ΦΕΒΡΟΥ-
ΑΡΙΟ, 1948 — ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
«ΠΟΛΥΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ,, — ΑΘΗΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
Δ. ΤΡΙΩΤΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπολίτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

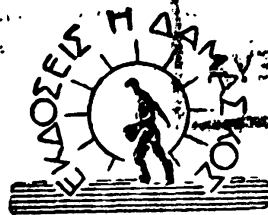
KL
92
ΑΡΧΙΜ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ Ι. ΚΟΤΣΩΝΗ Δ.Θ.

Η
ΕΠΙ ΤΗΝ ΝΙΚΗΝ
ΠΕΠΟΙΘΗΣΙΣ
ΤΩΝ
ΠΡΩΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΩΣ
ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ
ΔΥΝΑΜΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΟΥ

ΔΑΥΡΙΩΤΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

1958

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ,"

(συνέχεια ἐκ τῆς γ' σελίδος τοῦ ἐξωφύλλου)

5. Θεόδωρος Καισαρείας.
6. Θεόδωρος Καισαρείας.
7. Θεόδωρος Μοψουεστίας.
8. Θεόκτιστος Καισαρείας.
9. Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος.
10. Ἰερώνυμος.
11. Ἰούλιος ὁ Ἀφρικανός.
12. Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης.
13. Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης.
14. Ἰ χ θ ὀ ς.

ΕΙΣ ΤΗΝ «ΜΕΓΑΛΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΝ» :

1. Αἰθιοπικὴ Ἐκκλησία.

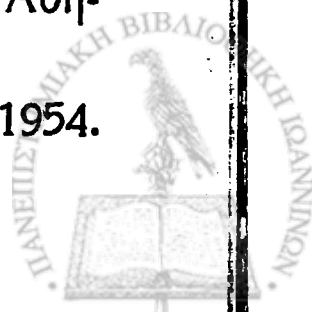
ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ :

1. Παῦλος, J. Holzner, ἔκδοσις ε', Ἀθῆναι 1957.
2. Ὁ Κύριος, Romano Guardini, Ἀθῆναι, τόμοι α' καὶ β' 1955, τόμος γ' 1956.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΙΡΑΝ «ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ» :

(Ἔραστος Ὀλυμπᾶς)

3. Heinrich Lützel, Τὸ Παιδί, Ἀθῆναι 1943.
  4. Reinhold Schneider, Τὸ παληκάρι, Ἀθῆναι 1943.
  5. Heinrich Lützel, Χαρὰ καινούργιας ζωῆς, Ἀθῆναι 1943.
  6. Heinrich Lützel, Τὰ Χριστούγεννα στὴν Τέχνη, Ἀθῆναι 1943.
  7. Richard Sattelmair, Ἡ γένεσις τοῦ Σύμπαντος, Ἀθῆναι 1943.
  8. Ludwig A. Winterswyl, Ἀνάστασις, Ἀθῆναι 1944.
  9. Hilde Hermann, Μαθητὲς καὶ Ἀπόστολοι, Ἀθῆναι 1944.
- Ἐγκόπλιον προσκοπικῶν προσευχῶν, Ἀθῆναι 1954.
Ἄρθρα εἰς περιοδικὰ κλπ.

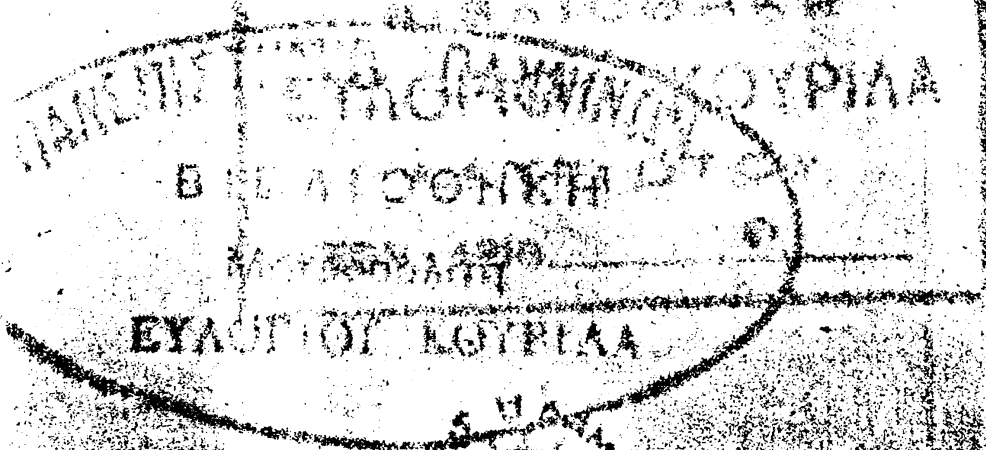

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕ

ΑΡΧΙΜ. ΓΕΡΩΝΥΜΟΥ Ι. ΚΟΤΣΩΝΗ Δ. Β.

Η ΕΠΙ ΤΗΝ ΝΙΚΗΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΩΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΣ

αὐτῶν ἐσὶν ἡ εὐαγγέλιον
ἡ ἀποστολή καὶ ἡ ἐκείνη
ἐστὶν ἡ ἀποστολή καὶ ἡ ἐκείνη
ἡ ἀποστολή καὶ ἡ ἐκείνη.

ΑΘΗΝΑΙ

1958

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ"

Αριθ. εστ. 141.645

ΑΡΧΙΜ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ Ι. ΚΟΤΣΩΝΗ Δ. Θ.

Η ΕΠΙ ΤΗΝ ΝΙΚΗΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΩΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΣ

«Αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη
ἣ νικήσασα τὸν κόσ-
μον, ἡ πίστις ἡμῶν».
(Α' Ἰω. ε', 4).

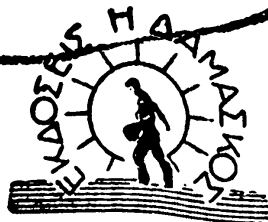
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΔΕΥΤΕΡΟΥ

Μητροπολίτη

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΑΘΗΝΑΙ

1958

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ,"

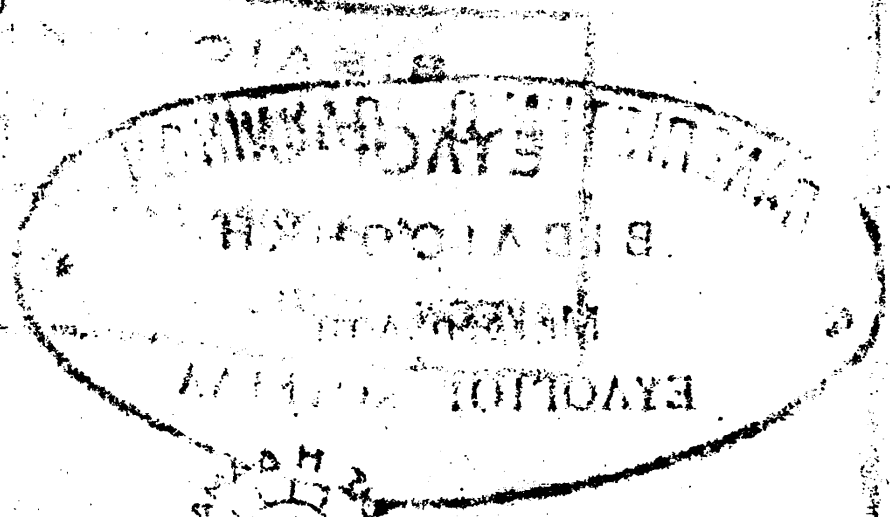

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or reference number.

ΕΡΧΙΜ. ΓΕΡΩΝΥΜΟΥ Ι. ΚΟΤΣΩΝΗ Δ.Θ.

ΕΝ ΕΠΙ ΤΗΝ ΝΙΚΗΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΙΣ
ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΝ
ΩΣ ΠΑΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΣ

Small text block, possibly a note or signature, located below the main title.

1958

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΔΑΜΑΣΚΟΣ"

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΡΩΤΕΡΓΑΤΑΣ
ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ
ΕΞΟΡΜΗΣΕΩΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ὁ ἐπὶ Μ. Κωνσταντίνου θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤδη πρὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος ὄχι ὑπό τινος τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως φανατικοῦ ὄπαδου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ διαβοήτου ἰδρυτοῦ τῆς λεγομένης Σχολῆς τῆς Τυβίγγης, ἀπεκλήθη νίκη, «τὴν ὁποίαν εἰς πᾶσαν ἐποχὴν θὰ ἠδύνατό τις νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἓν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων θαυμάτων τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας». (1) Πράγματι δέ, ἐὰν ἀναλογισθῆ τις, ὅτι εἰς διάστημα διακοσίων ἑβδομήκοντα πέντε περίπου ἐτῶν ἡ χριστιανικὴ πίστις ἀπὸ τοῦ ἀτιμωτικοῦ σταυροῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶχε τὴν ἀφετηρίαν, ἔφθασε μέχρι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τῆς Κοσμοκρατείας, ἐξ ὅσονδήποτε δυσμενῶν διαθέσεων καὶ ἂν διαπνέεται τις ἔναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ, δὲν δύναται εἰμὴ νὰ συμφωνήσῃ μετὰ τοῦ F. C h r. B a u r.

Τὸ θαῦμα τοῦτο καθίσταται ἔτι ἐκπληκτικώτερον, ὅταν σκεφθῆ τις, ὅτι ἡ νέα πίστις, καίτοι, ἵνα ἐπικρατήσῃ, ἠδύνατο, ὅπως καὶ ὁ θεῖος Ἰδρυτὴς τῆς νὰ ἐπικαλεσθῆ «λεγεῶνας ἀγγέλων» (Ματθ. ΚΣΤ' 53), ἐνεφανίσθη ἄοπλος εἰς τοὺς ποικίλους καὶ πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις ἀγῶνάς τῆς. Ὀλίγοι ἀγράμματοι ἄνθρωποι, ἄνευ ὑλικῶν μέσων, ἄσημοι καὶ ἠγνοημένοι ὑπὸ τῆς

(1) Das Christentum und die christliche Kirche der drei ersten Jahrhunderte, Ἔκδοσις β', Tübingen 1860, σελ. 466 ἔξ.

φήμης, συναθροίζονται περίξ ἑνὸς «ἀγγραμμάτου»⁽²⁾ ὡσαύτως ξυλουργοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς ἡλικίαν τριάκοντα περίπου ἔτων⁽³⁾ ἐμφανίζεται ὡς «Διδάσκαλος». Ὁ κοινὸς ὄχλος ὅτε μὲν τὸν ἀκολουθεῖ μετὰ φανατισμοῦ τόσο, ὥστε ἐνίοτε ἀποπειρᾶται νὰ τὸν ἀνακηρύξη βασιλέα,⁽⁴⁾ ὅτε δὲ τὸν ἐγκαταλείπει ὀλοτελῶς.⁽⁵⁾ Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ στενὸς κύκλος τῶν μαθητῶν Του δὲν εἶναι ἀπολύτως σταθερός.⁽⁶⁾ Ἀλλὰ καὶ οἱ μέχρι τέλους πιστοὶ μαθηταὶ Του, μὴ ἔχοντες ἐννοήσει καλῶς τὸν Διδάσκαλον καὶ τὴν ἀποστολήν Του, νομίζουν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Μεσσίας τῶν Ἰουδαίων, ὁ μέλλων ν' ἀπελευθερώσῃ τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ρωμαϊκοῦ ζυγοῦ καὶ νὰ ἰδρύσῃ τὴν ἰουδαϊκὴν κοσμοκρατορίαν.⁽⁷⁾ Τέλος, εἰς ἐκ τῶν Δώδεκα γίνεται ὁ προδότης τοῦ Διδασκάλου Του!

Ἀλλ' ἐνῶ ἡ μάζα τῶν ὁπαδῶν Του εἶναι τόσο ἀσταθής, ἔν καὶ μόνον αὐξάνει σταθερῶς: τὸ μῖσος καὶ ὁ ἄριθμὸς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θιγόμενοι ἐκ τῆς διδασκαλίας Του καθίστανται ἐχθροὶ Του. Τοιουτοτρόπως, μετὰ τριετίαν συνεχοῦς διδασκαλίας καὶ μετὰ τὴν τέλεσιν πλή-

(2) Ἰω. ζ', 15

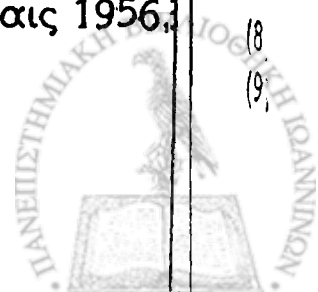
(3) Λουκ. γ', 23

(4) Ἰω. στ', 15

(5) Αὐτ. στ', 66

(6) Πρβλ. Λουκ. θ', 57—62

(7) Αὐτόθι κδ', 21, ιθ', 11. Πρβλ. καὶ Π. Μπρατσιώτου, Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, Εἰσαγωγή, Κείμενον Ο', Μετάφρασις, Σχόλια, Τεῦχος Α', κεφ. α'—ιβ', Ἐν Ἀθήναις 1956, σελ. 174—188.

θους θαυμάτων καὶ εὐεργεσιῶν, οἱ ἐχθροὶ Του κατορθώνουν, νὰ Τὸν καταδικάσουν ὄχι ἀπλῶς εἰς θάνατον, ἀλλ' εἰς τὸν ἀτιμωτικώτερον τῶν θανάτων, τὸν σταυρικόν. Τότε, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ πιστοὶ ὄπαδοί Του τὸν ἐγκαταλείπουν⁽⁸⁾ καί, ἀπηλπισμένοι ἐκ τῆς τραγικῆς διαψεύσεως τῶν ἐλπίδων των καὶ ἔντρομοι, κλείονται, ὅπου εἶναι δυνατὸν εἰς ἕκαστον.

Μόνον ὀλίγαι τινὲς γυναῖκες ἔξακολουθοῦν νὰ τιμοῦν τὸν σταυρωθέντα Διδάσκαλόν των· μακρόθεν παρακολουθοῦν τὸ Πάθος Του καὶ τὴν ταφήν Του καὶ τὴν μεθεπομένην μεταβαίνουν εἰς τὸ μνημεῖον, ἵνα, συμφώνως πρὸς τὰ Ἰουδαϊκὰ ἔθιμα, ἀλείψωσι διὰ μύρων τὸ σῶμα τοῦ πεφιλημένου νεκροῦ των.⁽⁹⁾ Ἄν δὲ δὲν ἐλάμβανον τὸ θάρρος δύο ἐκ τῶν ἕως τότε ἐν κρυπτῷ μαθητῶν Του, ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας καὶ ὁ Νικόδημος, νὰ ζητήσωσι τὸ σῶμα τοῦ σταυρωθέντος Διδασκάλου, εἶναι ἀμφίβολον, ἐὰν οἱ κρυθέντες μαθηταὶ Του θὰ ἐτόλμων, νὰ φροντίσωσι καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Ταφῆς Του. Παρ' ὀλίγον νὰ ἐγκατελείπετο ἄταφος!

Ταῦτα, ἦσαν ἀπὸ ἀπόψεως δυνάμεων, κατ' ἄνθρωπον, τὰ κεφάλαια βάσει τῶν ὁποίων ὁ Χριστιανισμὸς ἤρχισε τὸ ἔργον του: ὀλίγοι κατεπτοημένοι, ἀγράμματοι χειρῶνακτες, ὡς μαθηταὶ, μερικαὶ γυναῖκες, καὶ δύο ἐκ τῶν «ἐπισήμων», οἱ ὁποῖοι, μέχρι τῆς κρισίμου στιγμῆς τοῦ ἐνταφιασμοῦ, δὲν εἶχον τὸ θάρρος νὰ ὁμολο-

(8) Ματθ. κστ', 56

(9) Ἰω. ιθ', 40

γήσωσιν, ὅτι εἶναι μαθηταὶ τοῦ χλευαζομένου τέκτονος τῆς Ναζαρέτ!

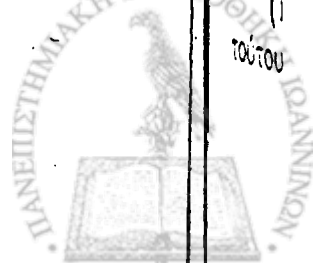
Ἄλλ' ἐνῶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀνθρωπίνης τόσον μικρὰ ἦσαν τὰ κεφάλαια τῆς νέας θρησκείας, ἡ ἀποστολή της διεγράφετο τεραστία. Ὁ Κύριος εἰς τοὺς ἑνδεκα⁽¹⁰⁾ δίδει τὴν παραγγελίαν, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν τὸ μᾶλλον δυσύλληπτον ὄραμα πάντων τῶν αἰώνων: «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη». ⁽¹¹⁾

Καὶ ὡς ἐὰν μὴ ἤρκει ἡ τεραστία αὕτη δυσαναλογία εἰς τὴν πλάστιγγα, ἤρχοντο νὰ προσθέσουν τὸ ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ βάρος των, πᾶν ὅ,τι ἰσχυρὸν καὶ μέγα διέθετεν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη. Πολιτικὴ ἰσχύς, σοφία, αἰωνόβιοι θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις, τὰ πάντα εἰς ἓν καὶ μόνον συνεφώνουν: ὅτι ἡ νέα θρησκεία ἔπρεπε νὰ πολεμηθῇ.

Δι' ὅ, κατ' ἄνθρωπον, εὐλόγως γεννᾶται τὸ ὑπὸ των διατυπωθὲν ἤδη ἐρώτημα: «Διατὶ ὅμως ἐνίκησεν ὁ Χριστιανισμός; Διατὶ ἐξ ὅλων τῶν θρησκειῶν καὶ τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, τὰ ὁποῖα συνηγωνίζοντο εἰς τὸν ἑλληνορωμαϊκὸν κόσμον καὶ παρὰ τὴν ἀντίδρασιν, τὴν ὁποῖαν οὐδὲν ἄλλο σύστημα συνήντησε τόσον ἀγρίαν,

(10) Ματθ. κη', 16

(11) Αὐτόθι κη', 19. Πρὸβλ. Λ. Ἰ. Φιλιππίδου, *Religionsgeschichte als Heilsgeschichte in der Weltgeschichte*, Athen, 1953, σ. 8 ἔξ. Τοῦ αὐτοῦ, Ἄγιογραφικὴ θεμελίωσις τῆς χριστιανικῆς ἱεραποστολῆς, ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1956, σ. 308—310.

ἡ πίστις αὕτη ὑπερέβαλε πάσας τὰς λοιπὰς; Ποῖοι λόγοι συνετέλεσαν εἰς τὸ γεγονός, ὅτι εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τῶν τριῶν αἰώνων, θρησκεία, ἡ ὁποία ἤρχισεν ὡς ἀφανῆς ἰουδαϊκὴ αἵρεσις, χωρὶς νὰ διαθέτῃ τὴν ἐπιρροὴν ὑψηλῶν ἐξουσιῶν, κατάρθωσε νὰ παρουσιάσῃ μίαν ὀργάνωσιν, ἐρχομένην εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν τῆς αὐτοκρατορίας εἰς ἔκτασιν καὶ ἠνάγκασε τὸ Κράτος νὰ συνθηκολογήσῃ μετ' αὐτῆς;» Διὰ τῶν λέξεων τούτων διατυπώνει τὸν ἐπὶ τῷ θριάμβῳ τοῦ Χριστιανισμοῦ θαυμασμόν του διαπρεπῆς σύγχρονος ἱστορικός. (12)

Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ θαύματος τούτου, πολλὰ ἐλέχθησαν ἄχρι τοῦδε.

Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ ἄνωτέρω μνημονευθεὶς F. Chr. Baur θεωρεῖ τὴν πρὸς τὸν Ἰησοῦν πίστιν ὡς «τὸν χαρακτηριστικὸν ἐκείνον δεσμόν, ὁ ὁποῖος ὅσον στενώτερον συνέδεε τοὺς πιστοὺς μεταξύ των, τόσον τοὺς καθίστα ἀποφασιστικωτέρους εἰς τὴν πρὸς τὸν περιβάλλοντα αὐτοὺς κόσμον ἀντίθεσίν των, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἔχωσι λάθει τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ νικήσωσιν ἢ νὰ καταστραφῶσι μετὰ αὐτοῦ». (13) Προχωρῶν δὲ εἰς τὴν ἐγγυτέραν ἐξέτασιν τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι συνετέλεσαν εἰς τὴν νίκην τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὀνομάζει τινάς. Οὕτως ἢ σθεναρὰ ἐπίθεσις κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας, (14) ἢ πα-

(12) K. S. Latourette, A History of the Expansion of Christianity, I, London, 1938, σ. 162.

(13) Baur, ἐ. ἄ. σ. 467

(14) Ἴδε αὐτόθι σ. 469. Τὴν ἀξίαν τοῦ παράγοντος τούτου ἀναπτύσσει διὰ μακρῶν ὁ Ad. Harnack ἐν τῷ ἔργῳ

ροχή παρηγορίας, διὰ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ καταλλαγῆς καὶ συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν⁽¹⁵⁾ καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ Baur ὡς οἱ παράγοντες ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐξεργάσθησαν τὸν θρίαμβον τῆς νέας θρησκείας. "Ὅσον ἀφορᾷ μάλιστα εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ὁ Baur φρονεῖ, ὅτι περὶ αὐτοῦ «δύναται τις μετὰ λόγου νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι ἦτο τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον κατέστησε δυνατὴν τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ τὸ ὁποῖον τοῦ ἤνοιξε τὸν δρόμον πρὸς τὸ κοσμοϊστορικῆς σημασίας μέλλον του»⁽¹⁶⁾.

Πρὸ τοῦ Baur, ὁ πολὺς Gibbon εἶχεν ὡσαύτως ἐπιχειρήσει, νὰ ἐξηγήσῃ τὴν τελικὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀποδώσας αὐτὴν εἰς τοὺς ἐξῆς πέντε λόγους: 1) Τὸν ἄκαμπτον καὶ φανατικὸν ζῆλον τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκληρονόμησαν τοῦτον ἀπὸ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, 2) τὴν περὶ μελλούσης ζωῆς διδασκαλίαν, 3) τὰς θαυματουργοὺς ἰκανότητας τῶν Χριστιανῶν, 4)

του Die Mission und Ausbreitung des Christentums, ἔκδ. 4η, 1924, σ. 300—324.

(15) Baur, ἔ. ἄ. σελ. 468. Πρὸβλ. καὶ Harnack, ἔ. ἄ. σελ. 114—128, ἔνθα ἀναπτύσσει τὰ περὶ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἱεραποστολικοῦ κηρύγματος, 129—150, ἔνθα τὰ περὶ τοῦ Εὐαγγελίου, περὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Σωτηρίας, τέλος δὲ τὰ ἐν σ. 151—170, ἔνθα περὶ τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς κυριαρχίας τῶν δαιμόνων.

(16) Ἔ. ἄ. 467. Πρὸβλ. ὡσαύτως J. Burckhardt, Die Zeit Constantins des Grossen, Phaidon — Ausgabe, σ. 262, Latourette, ἔ. ἄ. σ. 164.

τὴν ἠθικὴν τῶν αὐστηρότητα καὶ τὴν ἐνότητα καὶ 5) πειθαρχίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ⁽¹⁷⁾.

Ὁ Harnack ἀφ' ἑτέρου, ὡς «τὸ μυστικὸν τῆς ἔλξεως τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος καὶ ὡς σπουδαίαν προϋπόθεσιν, παραλλήλως πρὸς τὸ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐκπορευόμενον πνεῦμα», θεωρεῖ τὸ ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστις ἦτο ταυτοχρόνως ἀπλῆ καὶ σύνθετος,⁽¹⁸⁾ ὡς παράγοντας δέ, οἱ ὁποῖοι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς ἀναφέρει, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Baur μνημονευθέντων, καὶ τοὺς ἑξῆς : 1) ὅτι τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα ἦτο Εὐαγγέλιον ἀγάπης καὶ βοηθείας, 2) ὅτι ἐνεφανίζετο ὡς κήρυγμα θρησκείας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δυνάμεως, τῆς ἠθικῆς σοβαρότητος, ἀγιότητος καὶ τῆς αὐθεντίας, 3) ὅτι ταυτοχρόνως τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα

(17) Edward Gibbon, *History of Christianity*, New York, 1916, σ. 107, ἔνθα ἀπαριθμοῦνται, ἀκολουθῶς δὲ ἀπὸ σ. 108—202 ἀναπτύσσονται αὐταί. Ὡς πρὸς τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Χριστιανισμὸς ἐπέτυχεν τοιαύτην ἐξαιρετικὴν νίκην ἔναντι τῶν καθιερωμένων θρησκειῶν τῆς γῆς, «μία προφανὴς ἀλλ' ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησις δύναται νὰ δοθῇ· ὅτι ὠφείλετο εἰς τὴν πειστικὴν ἀπόδειξιν αὐτῆς τῆς διδασκαλίας καὶ εἰς τὴν κυβερνητικὴν πρόνοιαν τοῦ μεγάλου Δημιουργοῦ της» (σελ. 107). Αὐτὸ δίδεται ὡς ἡ κυρία καὶ πρώτη αἰτία, ὡς δευτερεύουσαι δὲ αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι. Ἀντίκρουσιν τῶν ἀπόψεων τοῦ Γίββωνος ἴδε ἐν «Ἀπάντησις πρὸς τὸν Γίββωνα», μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ, ἐν Ἀθήναις 1844 σ. 3 ἔξ., ὡς ἐπίσης καὶ ἐν ἐκδόσει, ὑπὸ τὸν τίτλον *A Vindication to the Chapters XIV and XV of Gibbons* κλπ. ὑπὸ E. Davis.

(18) Harnack, ἔ. ἀ. σ. 111

παρουσίαζε τὸν Χριστιανισμόν ὡς «λογικὴν λατρείαν» καὶ ὡς θρησκείαν μυστηρίων καὶ ὑπερκοσμίων γνώσεων, 4) ὅτι εἰς τοὺς ὀπαδοὺς του παρείχεν ἰδίαν ἱστορικὴν καὶ πολιτικὴν συνείδησιν καὶ τέλος, 5) ὅτι ἐβασίζετο εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ ἦτο ἡ πλήρωσις τῆς Ἱστορίας.⁽¹⁹⁾

Ἄλλοι ὡσαύτως ἐρευνηταὶ προσθέτουσι καὶ ἄλλους παράγοντας ὡς συντελέσαντας εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἦτο ταῦτοχρόνως ἀκαμπτος καὶ εὐλύγιστος,⁽²⁰⁾ ὅτι προωρίζετο δι' ἀμφοτέρω τὰ φύλα καὶ δὲν ἀπέκλειεν οὔτε τοὺς πλουσίους οὔτε τοὺς πτωχοὺς,⁽²¹⁾ ὅτι προσεῖλκυσε τὴν συμπάθειαν τοῦ προλεταριάτου,⁽²²⁾ κ. ἄ., ἐνῶ ἄλλοι περιορίζονται νὰ ὑπογραμμίσωσι ἔτι μᾶλλον τινὰς ἐκ τῶν ἤδη μνημονευθέντων λόγων.⁽²³⁾

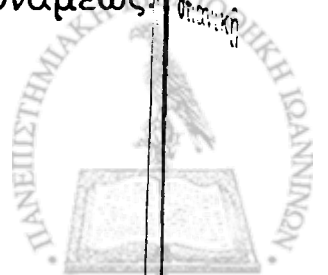
(19) Αὐτόθι σ. 170—300. Πρὸς τούτοις ἴδε καὶ **Latourette**, ἔ. ἄ. σ. 165—168, ἐνθα ἀναφέρονται ἐν συντομίᾳ περὶ τοῦ τὰ αὐτά. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ σημεῖον τῆς γνώσεως ἴδε καὶ **A. D. Nock**, *Conversion. The Old and New in Religion from Alexander the Great to Augustine of Hippo*, 1933 σελ. 135.

(20) **Latourette**, ἔ. ἄ. σ. 165.

(21) **Nock**, ἔ. ἄ. σ. 56—57.

(22) **Arnold Toynbee**, *A Study of History*, I, Oxford, 1934, σ. 56—57.

(23) Ἐπὶ παραδείγματι ὁ **H. J. Randall**, *The creative centuries, A Study in historical development*, 1945, σ. 158: ἔξ. ὑπογραμμίζει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ὑπὸ τοῦ **Baur** ἐξενεχθεῖσαν γνώμην (χωρὶς νὰ ἀναφέρεται εἰς αὐτόν), περὶ τῆς δυνάμεως

Εἶναι ὅμως δυνατὸν οἱ προβαλλόμενοι ἀνωτέρω παράγοντες, νὰ θεωρηθῆ, ὅτι δικαιολογοῦν ἐπαρκῶς τοιοῦτόν τι θαῦμα; Ἐὰν ἐξαιρέση τις τὰ ὀλίγα ὑπὸ τοῦ B a u r περὶ πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν σημειωθέντα, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ, ὅτι τὰ λοιπὰ εἶναι μᾶλλον φαινόμενα ἐξωτερικά, μὴ ἀπτόμενα τῆς οὐσίας τοῦ προβλήματος; Ὡς ὀρθῶς παρατηρήθη ἤδη, τινὲς τῶν παραγόντων τούτων ἴσχυον ἐξ ἴσου καὶ διὰ τὰς ἄλλας, τὰς ἠττηθείσας θρησκείας. Ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ἐνότης τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἡ ὁμοιομορφία τοῦ ἐπικρατοῦντος πολιτισμοῦ, ἡ εὐκολία τῶν συγκοινωνιῶν ἠὺνδούν ἐξ ἴσου καὶ τὰς ἄλλας θρησκείας. Ἐπίσης, τὸ ὅτι καὶ ἄλλαι θρησκείαι ὑπέσχοντο ἀθανασίαν καὶ σωτηρίαν καὶ ἀπηυθύνοντο πρὸς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα.⁽²⁴⁾ Ἐπομένως, ἄλλο τι πρέπει νὰ ἀποτελῆ τὸν παράγοντα ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἴσως ἀξιοποιήσει πάντας τοὺς λοιπούς.

Πράγματι, «ὅσον περισσότερον ἐξετάζει τις τοὺς διαφόρους παράγοντας, οἱ ὁποῖοι φαίνεται, ὅτι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξαίρετον νίκην τοῦ Χριστιανισμοῦ, τόσον περισσότερον ἀναγκάζεται, νὰ ἀναζητήσῃ τὸν ἕνα ἐκεῖνον παράγοντα, τὴν μίαν αἰτίαν, ἡ ὁποία κρύπτεται ὀπι-

τῆς ὠργανωμένης Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν ἐκ τῶν σημείων τοῦ Harnack, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε τὴν ἰουδαϊκὴν ἱεράν φιλολογίαν.

(24) Randall, ἔ. ἄ. Πρβλ. καὶ Λ. Ἰ. Φιλιππίδου, Ἡ Ἱστορία τῶν Θρησκευμάτων καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ Θεολογίᾳ (Ἀθήναι 1938) σ. 127 ἔξ. 149 ἔξ.

σθεν αὐτῶν. Εἶναι φανερόν, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ πρέπει, νὰ ἐξαπελύθη πλουσίως δύναμις, οἷα οὐδέποτε ἐνεφανίσθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄνευ αὐτῆς, ἡ μέλλουσα διαδρομὴ τῆς πίστεως εἶναι ἀνεξήγητος. Ἡ ἔκρηξις αὕτη τῆς δυνάμεως ὑπὸ τῶν πρώτων μαθητῶν ἀπεδίδοτο εἰς τὸν ἰδρυτὴν τῆς πίστεώς των. Ἴδου τί συνέβη εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι συνεδέθησαν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ.

Εἰς τὴν μετ' αὐτῶν ἐπαφὴν του, εἰς τὴν σταύρωσίν του, εἰς τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεώς του βεβαιότητά των καὶ εἰς τὴν ἐξακολουθοῦσαν ζῶσαν μετὰ τῶν μαθητῶν του παρουσίαν τοῦ πνεύματός του, πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἡ μεγαλυτέρα αἰτία τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἰς τὴν ὥθησιν, ἡ ὁποία προήρχετο ἐκ τοῦ Ἰησοῦ εὑρίσκεται ὁ πρωτεύων λόγος τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς δυνάμεως, ἡ ὁποία προσεῖλκυσε τὸν Μ. Κωνσταντῖνον ὡς καὶ ἡ αἰτία τῆς ζωτικότητος, ἡ ὁποία κατέστησεν ἱκανὸν τὸν Χριστιανισμὸν κατὰ τὴν ζωηρὰν πάλιν πρὸς τὰς ἄλλας θρησκείας, νὰ ἀναδειχθῇ ὁ νικητής». (25)

Τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἐκπορευομένης δυνάμεως ταύτης τῆς πίστεως εἰδικὴ καὶ οὐσιώδης ἐκδήλωσις ἦτο ἡ ἐπὶ τὴν τελικὴν νίκην τῆς νέας θρησκείας πεποιθήσις τῶν ὀπαδῶν της, ἡ ὁποία, καθ' ὅσον γνωρίζει ὁ γράφων, δὲν ἔχει ἐρευνηθῇ οὔτε ὡς συντελεστής τοῦ θριάμβου τοῦ Χριστιανισμοῦ, οὔτε συνεπῶς καὶ ὡς ἱεραποστολικὴ δύναμις. Εἰς τὴν πλήρωσιν τοῦ κενοῦ τούτου,

(25) Latourette, ἔ. ἀ. 167 ἐξ.

προτίθεται νὰ συμβάλῃ ἢ ἀνὰ χεῖρας σύντομος μελέτη. Πρὸς τοῦτο θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐμφανίσῃ πῶς ἡ βεβαιότης ἐπὶ τὴν τελικὴν νίκην, πηγάζουσα ἀπὸ τοῦ Κυρίου καὶ μεταδιδόμενη ἀπὸ τῆς μιᾶς χριστιανικῆς γενεᾶς εἰς τὴν ἄλλην, ἀπετέλεσε παράγοντα τῆς δυνάμεως ἐκείνης, ἡ ὁποία ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας κατώρθωσε νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν ἀντοχὴν εἰς τὰς δοκιμασίας τῶν δεινῶν διωγμῶν, (26) νὰ τοὺς ὠθῇ εἰς περαιτέρω ἱεραποστολικὴν δράσιν, νὰ ἐξασκῇ ἐπὶ τῶν ἀπίστων σωτήριον πειστικὴν καὶ φωτιστικὴν δύναμιν καί, τέλος, νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς τελικῆς νίκης.

---

(26) Πρὸβλ. ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω καὶ τοῦ καθόλου θέματος καὶ Ἰερωνύμου Κοτσώνη, «Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Μαρτύρων». Ἐν Ἀθήναις 1952, σ. 83—85, ἔνθα ἐξετάζεται ἡ ἐπὶ τὴν νίκην τῆς πίστεώς των πεποίθησις τῶν πρώτων Χριστιανῶν, ὡς παράγων εὐνοῶν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ ΕΝ ΤΗ ΚΑΙΝῃ ΔΙΑΘΗΚῃ

Ἡ βεβαιότης περὶ τῆς δυνάμεως τῆς νέας θρησκείας καὶ τῆς τελικῆς νίκης της ἀντιπροσωπεύεται τόσον πλουσίως ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ὥστε θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξετασθῇ ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων. Πράγματι δὲ ἡ ἔρευνα ἡσχολήθη ἐπὶ τινων ἐκ τῶν ἀπόψεων τούτων.⁽²⁷⁾ Τὸ παρὸν κεφάλαιον θὰ περιορισθῇ μόνον εἰς δύο τινά. Πρῶτον εἰς τὸ πῶς παρουσιάζεται ἡ πεποίθις αὕτη παρ' αὐτῷ τῷ Κυρίῳ καὶ δεύτερον εἰς τὸ πῶς αὕτη παρατηρεῖται μεταδιδομένη ἀπ' Αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς λοιποὺς Χριστιανούς.

---

(27) Πρὸλ. G. Aulen, *Christus Victor*, London 1931. W. Grundmann, *Der Begriff der Kraft in der neutestamentlichen Gedankenwelt*, Stuttgart, 1932 ἐν σ. 55—83, Ὁ Χριστὸς ὡς δύναμις Θεοῦ. H. Kittel, *Die Herrlichkeit Gottes*, 1934, J. Schneider, *Δόξα*, Eine bedeutungsgeschichtliche Studie, Güttersloh, 1932. G. P. Wetter, *Charis*, Ein Beitrag zur Geschichte des ältesten Christentums, Leipzig, 1913, ἐνθα ἐν σ. 94—195 Ἡ χάρις ὡς δύναμις. E. C. Owen, *Δόξα and Cognate Words*, ἐν *Journal of Theological Studies* XXXIII, 132 ἐξ. 265 ἐξ.

§ 1. Ὁ Κύριος περὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς εἰς Αὐτὸν πίστεως ⁽²⁸⁾

Ἦδη ἀπὸ τῆς παιδικῆς Του ἡλικίας ὁ Κύριος, ὡς δωδεκαετῆς ἐν τῷ Ναῶ, δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὸ νὰ ἐμφανίσῃ ἑαυτὸν ὡς Μεσσίαν, ⁽²⁹⁾ ἀλλὰ συγχρόνως δεικνύει, ὅτι ἔχει συνείδησιν τῆς θείας Του καταγωγῆς, ⁽³⁰⁾ ὅπερ φαίνεται ἔτι σαφέστερον εἰς τὸν δημόσιον βίον Του. Εἰς τὴν συνομιλίαν Του μετὰ τοῦ Φαρισαίου ἄρχοντος Νικοδήμου δὲν διστάζει νὰ χαρακτηρίσῃ ἑαυτὸν ὡς τὸ «μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ», ⁽³¹⁾ ὅπερ μετὰ ταῦτα ἀπο

(28) Εἰς τὴν παράγραφον ταύτην θὰ πρέπη νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ περὶ Κυρίου σημειούμενα ἀναφέρονται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην Αὐτοῦ φύσιν.

(29) Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἴδε K. G. Goetz, *Hat sich Jesus selbst für den Messias gehalten und ausgegeben*, ἐν *Theolog. Stud. und Krit.* 1933, 117—137, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀναίρεσιν τοῦ βιβλίου τοῦ R. Eisler, Ἰησοῦς βασιλεὺς κλπ.

(30) Λουκ. β' 49 «οὐκ ἤδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου οἴκοις εἶναι με;». Ἴδε καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείου Κυρίλλου παρὰ Π. Τρεμπέλα, Ἐπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1952, σ. 120. Χάριν συστομίας, λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ των, δὲν σημειοῦνται ἅπαντα αἱ εἰς τὸ αὐτὸ Ἐπόμνημα, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ὑπομνήματα, παραπομπαί ἐπὶ τῶν ἀντιστοιχῶν χωρίων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται ἐν τῷ παρόντι, τοῦ ἀναγνώστου παρακαλουμένου νὰ τὸ πράττῃ οἴκοθεν.

(31) Ἰω. γ', 16. 17. 18. Πρὸβλ. αὐτόθι ε', 25, θ', 35, ια', 4. Ἴδε ὡσαύτως καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείου Κυρίλλου ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου σημειούμενα, παρὰ

τελεῖ τὸ μεγαλύτερον «σκάνδαλον» διὰ τοὺς «εὐσεβεῖς» Ἰουδαίους⁽³²⁾ καὶ ἀποθαίνει μία τῶν κατηγοριῶν, καὶ δὴ ἡ σπουδαιότερα, διὰ τὴν ὁποίαν ἐζητήθη ἡ εἰς τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον καταδίκη Του.⁽³³⁾ Διότι πράγματι ὄχι μόνον διὰ τοὺς Ἑβραίους,⁽³⁴⁾ ἀλλὰ καὶ δι' αὐτοὺς ἔτι τοὺς εἰδωλολάτραις⁽³⁵⁾ ὁ τίτλος «Υἱὸς Θεοῦ», ἀντιθέτως πρὸς ὅσα ὑπεστήριζεν ὁ Fr. J. Dölger,⁽³⁶⁾ δὲν ἦτο φράσις κενὴ περιεχομένου, ἀλλ' ἐθεωρεῖτο ὡς ιδιότης, τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διεκδικήσῃ ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον νὰ θεωρηθῇ βλάσφημος. Ἐν τούτοις ὁ Κύριος δὲν ἠρκέσθη εἰς τοῦτο. Δὲν ἦτο ἀπλῶς «Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι εἶχον πρὸ αὐτοῦ διεκδικήσει τὸν αὐτὸν τίτλον,⁽³⁷⁾ ἀλλ'

Π. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1954, σ. 182.

(32) Ἰω. ε', 18. Πρβλ. αὐτόθι ι', 36.

(33) Μάρκ. ιδ', 61—63. Πρβλ. Ματθ. κστ', 63, Λουκ. κβ', 70, Ἰω. ιθ', 7.

(34) Πρβλ. Λευϊτ. κδ', 16.

(35) Διὰ τὴν σημασίαν τοῦ τίτλου «Υἱὸς Θεοῦ» εἰς τὸν εἰδωλολατρικὸν κόσμον, ἴδε W. Bauer, Das Johannesevangelium, 1925, σ. 34 ἔξ.

(36) Ὁ F. J. Dölger, ΙΧΘΥΣ, Ι, 396—399 καὶ 400 ἔξ. προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς ὁ τίτλος «υἱὸς τοῦ Θεοῦ» εἶχε τόσον πολὺ ἀποξενωθῆ οἰουδήποτε περιεχομένου, ὥστε ἡ χρησιμοποίησις του δὲν προεκάλει ἀντίδρασιν ὄχι μόνον παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς, ἀλλ' οὐδὲ παρ' αὐτοῖς τοῖς Χριστιανοῖς.

(37) Πρβλ. W. Bauer, ἔ. ἀ. σ. 34, 23—24 καὶ Dölger ΙΧΘΥΣ, Ι, 388 ἔξ.

ἦτο ὁ «μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», «ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος»,⁽³⁸⁾ χαρακτηρισμός, ὁ ὁποῖος σκοπὸν εἶχε νὰ διακρίνη τὸν ἀληθῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς νὰ ἔχωσι τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα ἐσφετερίσθησαν τὸν τίτλον τοῦτον.⁽³⁹⁾

Ἄλλ' ὁ Κύριος δὲν ἤθελε νὰ μείνη οὐδεμία ἀμφιβολία περὶ τοῦ προσώπου Του. Τὸ ὅτι εἶναι «ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» δὲν σημαίνει, ὅτι εἶναι ἓν θεῖον ὄν, κατώτερον τοῦ Πατρός, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἴσος καὶ ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Θεόν. Τοιουτοτρόπως, καθὼς ὁ Πατὴρ «ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ», οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς «οὐδὲν

---

(38) Ἡ προσθήκη τοῦ ἄρθρου «ὁ» καὶ εἶτα τῆς λέξεως «ζῶντος» σκοπεῖ νὰ ἐξάρη τὴν θέσιν τοῦ ἀληθινοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦ μόνου ἔχοντος δικαίωμα ἐπὶ τοῦ τίτλου τοῦ Μεσσίου καὶ συγχρόνως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Πρὸβλ. Lösch Deitas, 120.

(39) Περὶ τῆς ἀντιθέσεως τῆς πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ τῆς λατρείας τῶν αὐτοκρατόρων ἴδε W. Bousset, *Kyrios Christos* 1921, H. Böhlig, *Zum Begriff Kyrios bei Paulus* ἐν *Zntl W.*, 1913, σ. 23—37, E. Lohmeyer, *Kyrios Jesus*, ἐν *Sitzungsb. der Heidelb. Akad.* 1927)28, H. Windisch *Imperium und Evagelium im N. T.*, Kiel 1931, E. von Dobschütz, *Κύριος Ἰησοῦς ἐν Zntl.W.* 30 (1931) σ. 97—123 (ἀρτιστη μελέτη ἀπηλλαγμένη τῶν ὑπερβολῶν τῆς Θρησκευολογικῆς Σχολῆς) καὶ R. Otto, *Reich Gottes*, 1934. Πρὸβλ. ὡσαύτως B. Στεφανίδου, Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος καὶ ἡ λατρεία τῶν αὐτοκρατόρων, ἐν Ἐπετ. Ἐτ. Βυζαντινῶν Σπουδῶν VIII (1931), σ. 214—226, καὶ J. Karayannopoulos, *Konstantin der Grosse und Kaiserkult*, ἐν *Historia*, V (1956) σ. 341—357.

θέλει ζωοποιεῖ» (40), διὸ καὶ πρέπει, «ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱὸν καθὼς τιμῶσι καὶ τὸν Πατέρα». (41) Ἐκεῖνος δέ, ὁ ὁποῖος ἐγνώρισε τὸν Υἱὸν εἶναι ὡς ἐὰν ἐγνώρισεν ἤδη τὸν Πατέρα, (42) διότι Υἱὸς καὶ Πατὴρ εἶναι ἓν. (43) Τοῦτο ἀκριβῶς ἐσκανδάλιζε τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἐπεχείρησαν νὰ τὸν λιθοβολήσωσι, διότι, ὅπως τοῦ εἶπον, «σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν». (44)

Ὁ Κύριος ὅμως δὲν ἰσχυρίζετο μόνον, ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός, ἀλλ' ἐδείκνυε συγχρόνως καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία ἀπέρρεεν ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης ἀξίας, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ πρόσωπόν Του ἐν τῷ κόσμῳ. Οὕτως, ἡ διδασκαλία Του ἦτο αὐθεντική, ἐδίδασκεν «ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς», (45) καὶ ἡ συμπεριφορά Του, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πρᾶγον καὶ μειλίχειον χαρακτήρα Του, ἦτο, ὅταν ὑπῆρχε πρὸς τοῦτο λόγος, ἀληθῶς δεσποτική (46).

Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἡ θεϊκὴ Του ιδιότης ἐμφανίζεται λαμπρότερα εἶναι εἰς τὰ θαύματά Του (47), ὅτε «δύνα-

(40) Ἰω. ε', 21.

(41) Αὐτόθι ε', 23.

(42) Αὐτόθι η', 19, ιβ', 45, ιδ', 9.

(43) Αὐτόθι ιζ', 11, 22, ι', 30, 38, ιδ', 11. Πρὸβλ. καὶ ιζ', 10.

(44) Ἰω. ι', 33.

(45) Ματθ. ζ', 29. Πρὸβλ. Μάρκ. α', 22. Λουκ. δ', 33.

(46) Ἰω. β' 14—16 (= Ματθ. κα', 12—13 = Μάρκ. ια', 15—17, = Λουκ. ιθ', 45—46).

(47) Χαρακτηριστικὸν ἐν προκειμένῳ εἶναι τὸ χωρίον Ἰω. β', 11 «ταύτην ἐποίησεν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς

μισ παρ' αὐτοῦ ἐξήρχετο καὶ ἰᾶτο πάντας» (48). Ἰδιαίτε-
 τέρως ἐκδηλοῦται κατὰ τὰς θεραπείας τῶν δαιμονιζο-
 μένων, αἱ ὁποῖαι ἐδείκνυον, ὅτι Ἐκεῖνος εἶναι ὁ εἰς ὃν
 «πᾶν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθο-
 νίων» (49). Πράγματι δὲ ἡ εἰκὼν τοῦ Κυρίου, τὴν ὁποίαν
 παρουσιάζουν εἰς ἡμᾶς τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια, Τὸν ἐμφανί-
 ζει ὑπηρετούμενον ὑπὸ τῶν ἀγγέλων (50), δεχόμενον τὴν
 προσκύνησιν τῶν ἀνθρώπων (51), ὑποτάσσοντα καὶ αὐτὴν
 τὴν ἄλογον καὶ ἄψυχον φύσιν (52) καὶ ἀναγνωριζόμενον

ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ»,
 ἔνθα ἡ λέξις «δόξα» χαρακτηρίζει τὴν ἰδιαίτεραν δύναμιν
 τοῦ Μεσσίου, ὅπως εἰς τὸ Ρωμ. στ', 4 τὴν ἐνέργειαν τοῦ
 Θεοῦ Πατρὸς (πρὸβλ. Κολ. β', 12 καὶ Schneider, Doxa 89)
 καὶ εἰς τὴν Π. Δ. τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ (πρὸβλ.
 Kittel, Herrlichkeit 241 ἐξ. καὶ Schneider, Doxa, 117 ἐξ.).

(48) Λουκ. στ', 19. Πρὸβλ. καὶ αὐτόθι η' 46 «ἐγὼ γὰρ
 ἔγνω δύναμιν ἐξεληλυθειᾶν ἀπ' ἐμοῦ». Περὶ τοῦ συνδυασμοῦ
 τῆς θεραπείας σώματος καὶ ψυχῆς ἴδε Λ. Ἰ. Φιλιππίδου,
 Ἀγιογραφικὴ θεμελίωσις τῆς χριστιανικῆς ἱεραποστολῆς,
 ἔ. ἀ. σ. 305, ἔνθα ἐν σημ. 7 δίδει τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ θέμα
 ἑλληνικὴν καὶ ξένην βιβλιογραφίαν.

(49) Φιλιππ. β', 10. Πρὸβλ. Dibelius, Geisterwelt 103
 σημ. 6 καὶ 107, ἔνθα καὶ εἰς τὸ «ἐπιγείων» διαβλέπει ὄχι
 μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ κυρίως πνεύματα.

(50) Ματθ. δ', 11. Πρὸβλ. Ἰω. α', 51 καὶ Ματθ. κστ', 53.

(51) Ματθ. ιδ'. 33, κη', 8, Ἰω. θ', 38 κ. ἄ. Πρὸβλ. καὶ
 Crundmann, ἔ. ἀ. 57.

(52) Ματθ. ιδ', 25, η', 26—27 = Μάρκ. δ', 39—41 =
 Λουκ. η', 24—25.

κατὰ τὴν θείαν Του ιδιότητα καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ὑποχθονίων δυνάμεων⁽⁵³⁾.

Τοιουτρόπως, ὁ Κύριος, ἤδη καὶ κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν Του, ἀπολαμβάνει δόξης, ὀφειλομένης εἰς τὴν ιδιότητά Του ὡς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεοῦ, ἡ ὁποία φανεροῦται εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσίν Του⁽⁵⁴⁾.

Ἄλλ' ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῆς γῆς φανεροῦται κυρίως εἰς τὸ ἔργον Του καὶ τὴν ἀποστολήν Του, τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ ἐπὶ τῆς γῆς⁽⁵⁵⁾. Ὅπως ὁ Κύριος δὲν εἶναι ὁ οἰοσδήποτε «Κύριος», οὔτε ἀπλῶς αὐτὸς ὁ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀναμενόμενος Μεσσίας δηλαδὴ ἀπλοῦς κοσμικὸς ἄρχων, ὁ ὁποῖος θὰ ἵδρυσεν τὴν ἰουδαϊκὴν κοσμοκρατορίαν, ἀλλ' εἶναι ὁ Σωτήρ,⁽⁵⁶⁾ ἦτοι ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τοιουτρόπως καὶ ἔργον Του καὶ ἀποστολή Του δὲν εἶναι ἡ ἐπιτέλεσις ἑνὸς οἰουδήποτε, ἔστω καὶ μεγίστου, ἀνθρωπίνου ἔργου, ὅπως θὰ ἦτο ἡ σωτηρία τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς δουλείας⁽⁵⁷⁾, ἀλλ' ἡ κατόρθωσις τοῦ ἀδου-

(53) Ματθ. η', 29. Πρὸβλ. καὶ Λουκ. δ', 34 = Μάρκ. α', 24.

(54) Πρὸβλ. Μαρτ. Ἀπολλωνίου, 38.

(55) Ὁ Kittel, Herrlichkeit, 245 σημ. 1, προσφυῶς, τὸ «νῦν ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου» (Ἰω. ιγ' 31) ἐρμηνεύει διὰ τοῦ: νῦν ἐτελειώθη τὸ ἔργον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

(56) Πρὸβλ. Λουκ. β', 11 καὶ Α' Ἰω. δ', 14.

(57) Κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἰουδαϊκὴν μεσσιανικὴν ἀντίληψιν, ὁ Μεσσίας θὰ ἦτο εἶδος γενναίου στρατηγοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς νικηφόρους μάχας θὰ κατετρόπωνε τοὺς Ρωμαίους καὶ θὰ ἠλευθέρωνε τοὺς Ἑβραίους ἀπὸ τοῦ σκληροῦ ρωμαϊκοῦ ζυ-

νάτου διὰ τὰς ἀνθρωπίνας δυνάμεις, δηλαδή ἡ λύτρωσις ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου. Λύτρωσις δὲ ὄχι ἀπλῶς ἐξ οἰασδῆποτε ἀνθρωπίνης δουλείας, ἀλλ' ἐκ τῆς κυριαρχίας τῆς δυνάμεως τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀμαρτίας, ἡ ἐπανασύνδεσις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ μετατροπὴ τῆς γῆς εἰς οὐρανὸν καὶ ἡ ἀναστήλωσις τῆς κατατεμαχισθείσης Ἀληθείας.⁽⁵⁸⁾ Δι' ὃ καὶ οἱ δαίμονες, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, γνωρίζοντες ἐκ τῶν προτέρων τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης τοῦ Ἰησοῦ, ἔντρομοι ἐρωτοῦν· «Ἰησοῦ Ναζαρηνέ, ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς;»⁽⁵⁹⁾

Ἡ ἀποστολὴ αὕτη βεβαίως εἶναι μοναδική, αἱ δυσκολίαι θὰ εἶναι πολλαί, ὁ ἐχθρὸς θὰ μετέλθῃ τὸ πᾶν, ἵνα τὴν ματαιώσῃ, ἀλλ' ὁ «Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» εἶναι ὁ ἰσχυρότερος κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς πάλης ταύτης⁽⁶⁰⁾. Θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ «ἰσχυροῦ» θὰ τὸν δέσῃ καὶ

γοῦ. Κατὰ τὸν *Jeremias* (*Weltvollender*, 55), εἰς περιορισμένον κύκλον Ἰουδαίων ὑπῆρχε καὶ ἕτερα μεσσιανικὴ ἀντίληψις, καθ' ἣν ὁ Μεσσίας θὰ ἦτο ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου ὀλοκλήρου καὶ οὐχὶ μόνον τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ.

(58) Ἰω. ιη', 37: «ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ».

(59) Μάρκ. α', 24. Πρὸβλ. Α' Ἰω. γ', 8 καὶ *Klostermann*, *Das Markusevangelium*, 1926, 20.

(60) Ὁ Κύριος καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν τῶν πονηρῶν πνευμάτων, τούναντίον μάλιστα διδάσκουν, ὅτι ἄνευ αὐτῶν εἶναι ἀκατάληπτον τὸ ἔργον τοῦ Σωτῆρος. διδάσκουν ὁμῶς συγχρόνως, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ὁ ἰσχυρότερος. Πρὸβλ. καὶ *Grundmann*, ἔ. ἀ. 69, *Aulen*, *Victor*, 92 καὶ Χ. Ἀνδροῦτσου, *Δογματική*, 128—129.

θὰ διαρπάσῃ τὰ «σκεύη»⁽⁶¹⁾ του, ἦτοι τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἦσαν δέσμιοι τοῦ Σατανᾶ καὶ τοὺς ὁποίους διὰ τῶν δεσμῶν τῆς ἁμαρτίας εἶχεν οὗτος καταστήσει ὑποτελεῖς του. Ἐνῶ δέ, μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος, ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὸν δυσχερῆ τοῦτον ἀγῶνά του, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ εἰς ἕξωθεν βοήθειαν, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Κυρίου, πᾶς πιστὸς ὁπαδὸς Του δύναται, νὰ πατῇ «ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ».⁽⁶²⁾

Νέα πηγὴ δυνάμεως ἐξεχύθη ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ πνοὴ αἰσιοδοξίας ἠδύνατο νὰ πνεύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κατεπτοημένων ἀνθρώπων. Ὁ Μεσσίας, ὁ Σωτὴρ τοῦ Κόσμου, εἶχε τὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν δύναμιν⁽⁶³⁾ ἵνα τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ οἰασδῆποτε πνευματικῆς πιέσεως καὶ θλίψεως⁽⁶⁴⁾.

(61) Ματθ. ιβ', 29. Πρὸβλ. Grundmann, ἔ. ἄ. 70.

(62) Λουκ. ι', 19. Σχετικὰ χωρία ἐκκλ. συγγραφέων ἀπὸ τοῦ Ἰουστίνου καὶ ἐξῆς ἴδε παρὰ Bousset, Kyrios Christos, ἔκδοσις β', 1921, σ. 326 ἔξ.

(63) Διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Μεσσίου ἴδε Ἡσ. ια', 2, Ψαλμ. ρθ', 2—3, 1 ἔξ. κ. ἄ. Πρὸβλ. καὶ Grundmann, ἔ. ἄ. 55 ἔξ. καὶ B. Βέλλα, Ἐκκλησιαστικὰ ἀναγνώσματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Α', Ἐκλεκτοὶ Ψαλμοὶ σ. 194—195.

(64) Wendland, ZntW, 1904, σ. 351, καὶ Λ. Ἰ. Φιλίππιδου, Ἀγιογραφικὴ Θεμελίωσις τῆς χριστιανικῆς ἱεραποστολῆς ἔ. ἄ. σελ. 304 ἔξ., ἐν δὲ σελ. 305 σημ. 1 ἴδε καὶ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν. Πρὸβλ. καὶ Aulen, Victor 92, ἔνθα ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, δεχόμενος τὴν γνώμην τοῦ Fridricksen (The conflict of Jesus with the unclean Spirits) νομίζει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀπέρριψε τὴν λαϊκὴν ἀνιμιστικὴν ἀντί-

“Ἴνα ἐννοήσωμεν θαθύτερον τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὁποίαν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεώς Του ἐξησφάλισεν εἰς αὐτοὺς ὁ Κύριος, πρέπει νὰ ἀναλογισθῶμεν πόσον ζωηρὰ ἦτο διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἢ πίστις εἰς τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν κακοποιὸν ἐπίδρασιν τῶν πονηρῶν πνευμάτων, πράγματα τὰ ὁποῖα οὐδὲ διὰ τῆς φαντασίας δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν εὐχερῶς νὰ συλλάβωμεν σήμερον.

Τὸ Σύμπαν, κατὰ τὴν διδασκαλίαν οὐ μόνον τῆς ἰουδαϊκῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων θρησκειῶν⁽⁶⁵⁾, ἦτο πληρὴς πονηρῶν πνευμάτων, προσπαθούντων παντοιοτρόπως νὰ θλάψωσι τὸν ἄνθρωπον, ἐκ τῆς ἀντιλήψεως δὲ ταύτης ἐξηγεῖται καὶ ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ μετὰ ταῦτα μεγάλη διάδοσις τῆς μαγείας καὶ ἡ καταφυγὴ εἰς τὰς μυστηριακὰς θρησκείας.⁽⁶⁶⁾ Ὁ ἄνθρωπος, ἵνα σωθῆ ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἔπρεπε ἢ νὰ συμφιλιωθῆ μετ’ αὐτῶν ἢ νὰ τὰ ἐξουδετερώσῃ διὰ τῆς βοηθείας ἄλλης, ἰσχυροτέρας δυνάμεως, τοῦ Θεοῦ. Τοιαύτην δὲ δύναμιν, ἐκ τοῦ Θεοῦ προερχομένην ἐνέβλεπον οἱ πιστεύοντες εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου, ὁ Ὅποιος

ληψιν περὶ δαιμόνων, θεωρῶν αὐτοὺς ὡς ὑποτελεῖς τοῦ Σατανᾶ, εἰς τρόπον ὥστε πᾶς ἐξορκισμὸς νὰ σημαίη δοκιμασίαν δυνάμεως πρὸς αὐτὸν τὸν Σατανᾶν.

(65) Ὑλικὸν διὰ τὰς ἄλλας θρησκείας ἴδε παρὰ Conybeare, *Christian Demonology* ἐν *Jewish Quarterly Review*, Vol. VIII, London 1896, 97. Πρὸβλ. Harnack, *Mission* σελ. 153 ἔξ.

(66) Πρὸβλ. Wetter, *Charis*, 94.

ἐνεφανίζετο ἐνώπιον αὐτῶν ὡς «ἔχων ἐξουσίαν»⁽⁶⁷⁾ καὶ οὐχὶ ὡς κοινός τις μάγος καὶ θαυματοποιός⁽⁶⁸⁾.

Ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ὅμως ἐπεκρέματο καὶ ἕτερος ἐφιάλτης, ἡ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς τοῦ ἐναντι τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος παντοιοτρόπως προσεπάθει νὰ ἐξευμενίσῃ. Ἡ ἁμαρτία ἦτο διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐν ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ὀργάνων τοῦ Σατανᾶ, διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος τὸν ἐκράτει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Ἴδου ὅμως, ὅτι καὶ τὴν ἐξουσίαν ταύτην τὴν κατέλυεν ὁ Κύριος, πράττων τι τὸ πρωτάκουστον διὰ τὴν ἄχρι τότε ἐποχὴν, συγχωρῶν, δηλαδή, τὰς ἁμαρτίας καὶ ὀλοτελῶς ἀπαλείφων αὐτάς.⁽⁶⁹⁾ Τόσον δὲ ἰσχυρὰ ἦτο ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν προεκάλει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἐξαιρετικὴ αὕτη δύναμις τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε οὗτοι πλήρεις ἐκπλή-

(67) Πρὸβλ. Ματθ. θ', 8, Μάρκ. α', 27, Λουκ. ιθ', 37, καὶ Grundmann, ἔ. ἄ. 72 ἐξ.

(68) Ἡ κατηγορία τῶν Φαρισαίων, ὅτι «ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια» (Ματθ. θ', 34, πρὸβλ. αὐτόθι ιβ', 24, Μάρκ. γ', 22, Λουκ. ια', 15) δύναται νὰ ἐκληφθῇ, ὡς ἐνέχουσα καὶ τὴν ἐννοίαν τῆς διὰ μαγείας θεραπείας. Πρὸβλ. E. Klostermann, Das Matthäusevangelium, ἔκδ. β', 1927, σ. 108. Ἡ ἰδέα τῆς διὰ μαγείας τελέσεως θαυμάτων ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἐπέζησε καὶ μετὰ ταῦτα παρά τε τοῖς ἐθνικοῖς καὶ τοῖς Ἰουδαίοις. Διὰ τοὺς τελευταίους πρὸβλ. Μαρτύριον Πιονίου, XII, 8 — XIV, 14 (106—107), ἐνθα μεταξὺ ἄλλων ἀποκρούει τὴν κατηγορίαν, ὅτι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἐγένετο διὰ νεκρομαντείας.

(69) Ματθ. 2. 5. (= Μάρκ. β' 5. 7. 9. 10, Λουκ. ε', 20. 23, 24), Λουκ. ζ', 47. Πρὸβλ. Μαρτ. Ἀπολλωνίου, 36.

ξεως ἐδόξαζον τὸν Θεὸν «τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις». (70) Διότι, διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ὁ Σατανᾶς ἐκρημνίζετο οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς θρόνου του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν προσεπάθει νὰ καταλάβῃ ἐν οὐρανοῖς (71).

Ἄλλ' ἵνα ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀνθρώπου καταστῇ τελεία καὶ ἡ κατὰ τοῦ Πονηροῦ νίκη ὀριστική, δὲν ἤρκει, ὅπως οὗτος ἐξουδετερωθῇ ὑπὸ τοῦ Ἰσχυροῦ· ἔπρεπε νὰ τοῦ ἀφαιρεθῇ καὶ τὸ τελευταῖον, ἀλλ' ἰσχυρότερον, ὄπλον του, ὁ θάνατος (72). Πράγματι δὲ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν Ἰησοῦν «οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα», ἀλλὰ «κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται». (73) Τοιουτρόπως, ὁ Κύριος, διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς νίκης Του κατὰ τοῦ θανάτου, δὲν χαρίζει εἰς τὸν ἀνθρώπον μόνον τὴν ἐπίγειον εὐτυχίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν (74).

(70) Ματθ. θ', 8.

(71) Λουκ. ι', 18, Πρβλ. *Jeremias, Weltvollender*, 60.

(72) *Grundmann*, ἔ. ἄ. 71.

(73) Ἰω. ια', 26. 25. Πρβλ. αὐτόθι ε', 24, γ', 16, στ', 40. 47, η', 51.

(74) Πολὺ ὀρθῶς ὁ *Aulen, Victor* 38 ἐξ., ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔργον τοῦ *Stephan Zankow, The Orhodox Eastern Church*, London 1929, σ. 49 ἐξ. δέχεται, ὅτι ἡ σωτηρία σημαίνει τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τε τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀλληλένδετα (Πρβλ. καὶ *Grundmann*, ἔ. ἄ. 79 καὶ *Fridricksen, The conflict of Jesus with the Unclean Spirits ἐν Theology*, 1929 σ. 133). Τὸ ἀληθές ὁμοίως εἶναι, ὅτι εἰς τὴν ἀγαπῶσαν τὴν χαρὰν ψυχὴν τῆς Ἄνα-

Ὁ Κύριος ὅμως δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὸ νὰ φανερώσῃ εἰς τοὺς ἰδικούς Του ποία εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς γῆς, δύναμις Του, ἀλλ' ἀνασύρων κατὰ τι τὸν πέπλον τῆς Αἰωνιότητος καὶ ἀφίνων νὰ διαφύγωσι ἀκτίνες τινες ἐκ τοῦ αἰωνίου φωτός, ἀποκαλύπτει ποία θὰ εἶναι ἡ δύναμις Του καὶ ἡ δόξα Του εἰς τὰ τέλη πάντων τῶν αἰώνων. Αἱ Παραβολαὶ περὶ τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, τὰς ὁποίας εἶπε κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἐπιγείου ζωῆς

τολῆς ἢ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος τόσον τὴν πιέζει, ἐμποιεῖ μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν. Ἐνεκεν τούτου εἰς τὴν Ὑμνολογίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τονίζεται περισσότερο ἡ Ἀνάστασις ἢ ἡ κατὰ τῆς ἁμαρτίας νίκη, κέντρον δὲ τῆς λατρείας αὐτῆς ἀποτελεῖ ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναστάσεως. Ἐπ' αὐτοῦ πρβλ. Μητροπολίτου Σάμου Εἰρηναίου, Αἱ ἰδιάζουσαι μορφαὶ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ νόημα τῆς Ὁρθοδοξίας, Ἀθῆναι, 1950, καὶ ἰδίᾳ εἰς σελ. 8—9 καὶ 29. Ὁ Wendland, ἔ. ἀ. νομίζει ἀντιθέτως, ὅτι, κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν, ὁ Σωτὴρ εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον ὁ ἐλευθερωτὴς ἀπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ὑμνολογίαν ὁ πόλεμος καὶ ἡ νίκη κατὰ τοῦ Σατανᾶ καταλαμβάνουσι σπουδαίαν θέσιν, πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι ἡ Ἀνάστασις εἶναι τὸ κεντρικώτερον καὶ σπουδαιότερον ὄλων σημείων. Ἄλλως τε ἐνταῦθα ἐνδιαφερόμεθα περὶ τοῦ πῶς αὐτὸς ὁ Κύριος ἐμφανίζεται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ οὐχὶ πῶς τὸν ἐξέλαβον οἱ Μαθηταὶ Του καὶ οἱ μεταγενέστεροι. Πάντως ὁ Aulén, Victor, 17 ἔξ. ἔχει δίκαιον, ὑποστηρίζων, ὅτι διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀνσέλμου περὶ τοῦ Σταυρικοῦ Θανάτου τοῦ Κυρίου ὑπεχώρησεν ἡ παλαιὰ χριστιανικὴ ἀντίληψις.

Του, Τὸν ἐμφανίζουν ὡς τὸν μισθαποδότην⁽⁷⁵⁾, τὸν τιμω-
 ρὸν τῆς ἀποστασίας⁽⁷⁶⁾ καὶ ἀδικίας⁽⁷⁷⁾, ἰδίως δὲ ὡς
 τὸν Βασιλέα⁽⁷⁸⁾ καὶ δὴ Κριτὴν, ὁ ὁποῖος θὰ ἔλθῃ, ἵνα
 ζητήσῃ λόγον περὶ τῶν πράξεων ἡμῶν⁽⁷⁹⁾. Σαφέστε-
 ρον ὁ Κύριος ἐξεφράσθη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἰς
 τὴν διήγησιν περὶ τῆς Μελλούσης Κρίσεως⁽⁸⁰⁾, ἔνθα καὶ
 πάλιν ἐνεφανίσθη ὡς ὁ Βασιλεύς⁽⁸¹⁾.

Ἡ ἐξουσία, λοιπόν, τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι οἷα ἡ τῆς
 οἰασδῆποτε ἐπιγείου βασιλείας, ἔστω καὶ αἰώνιος, ἀλλ'
 εἶναι ἐξουσία, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ μὲν εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς

(75) Ματθ. κ', 1—16.

(76) Ματθ. κα' 33—41 (= Μάρκ. ιβ', 1—9 = Λουκ. κ'
 9—16).

(77) Ματθ. κδ', 45—51 (=Λουκ. ιβ', 42—47).

(78) Ματθ. κβ', 2—14 (= Λουκ. ιδ', 16—24).

(79) Ματθ. κε', 14—30 (= Λουκ. ιθ', 12—27).

(80) Ματθ. κε', 31—46.

(81) Ὁ J. Schneider, Doxa, 175 ἐξ. παρατηρεῖ, ὅτι
 κατὰ τὴν ἐν τῇ Κ. Δ. ἔρευναν ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν ὁ στενὸς σύν-
 δεσμος τῆς λέξεως δόξα πρὸς τὰς λέξεις βασιλεύς, βασι-
 λεία κλπ., ὅπερ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὰς λέξεις ἐξου-
 σία, κράτος, ἰσχύς, δύναμις, μεγαλειότης, τιμὴ, χάρις κλπ.
 δεχόμενος τὰ συμπεράσματα τοῦ Conard (Die religiöse
 und sittlichen Anschauungen der alttestamentlichen Apokry-
 phen und Pseudoepigraphen, Güttersloh, 1904 σ. 33 σημ.)
 καθ' ἃ εἰς τὰ ἀναγιγνωσκόμενα τῆς Π. Δ. ἐν τῇ μεταφράσει
 τῶν Ο' οἱ χαρακτηρισμοὶ οὗτοι ἔχουσι τι ἐκ τοῦ πνεύματος
 τοῦ ἀνατολ. δεσποτισμοῦ. Πρὸβλ. καὶ J. Gagé, Σταυρὸς νικη-
 τοῦ 396, ἐνθα οὗτος δέχεται τὴν γνώμην τοῦ Fr. Cumont
 καθ' ἣν αἱ ἐκφράσεις καὶ παραβολαὶ αὗται εἶναι ἀρχαιότερα
 τοῦ Χριστιανισμοῦ.

γῆς καὶ ἤρχισε διὰ τῆς δημοσίας ἐμφανίσεως τοῦ Κυρίου (82), τὸ δὲ τέλος αὐτῆς θυθίζεται εἰς τὰ ἄπειρα βάθη τοῦ Οὐρανοῦ. Εἶναι ἡ ἐξουσία τοῦ «Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου», ὁ ὁποῖος θὰ ἔλθῃ «ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως», «ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ», συνοδευόμενος ὑπὸ λεγεῶνων ἀγγέλων (83), ἵνα διεξαγάγῃ τὴν τελευταίαν Κρίσιν καὶ καθιδρύσῃ τὴν Βασιλείαν Του ἐπὶ τῆς «καινῆς γῆς» καὶ εἰς τὸν «καινὸν οὐρανόν», (84) διὰ τῆς τελείας ἐξαφανίσεως τοῦ Σατανᾶ (85).

Τὸ ἐξαιρετικὸν ὅμως τῆς δυνάμεως καὶ ἐξουσίας τοῦ Κυρίου ἔγκειται εἰς τὸν ὅλως ἴδιον καὶ μοναδικὸν διὰ τὴν ἄχρι τότε ἐποχὴν τρόπον (86), διὰ τοῦ ὁποῖου

(82) Ὁ *Jeremias, Weltvollender*, 45, σημειοῖ, ὅτι καὶ τὸ τέταρτον Εὐαγγέλιον παρουσιάζει τὸν Ἰησοῦν κηρύττοντα τὴν ἔναρξιν τῆς Βασιλείας Του ἅμα τῇ ἐμφανίσει Του.

(83) Μάρκ. ιγ', 26. Πρὸβλ. καὶ Π. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Μᾶρκον Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1951, σ. 253.

(84) *Jeremias*, ἔ. ἀ. 8, 70.

(85) *Grundmann*, ἔ. ἀ. 80.

(86) Ὁ *Kittel*, *Herrlichkeit* 185 φρονεῖ, ὅτι ἡ συσχέτισις τῶν παθημάτων πρὸς τὴν δόξαν εἶναι τι τὸ θεμελιῶδες εἰς τὰς Ἰουδαϊκὰς Ἀποκαλύψεις (πρὸβλ. Ἀποκ. Ἐνώχ 55, 4. 61, 8. 62, 5. 69, 29) καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ συσχέτισις τῶν παθημάτων πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι τι τὸ νέον. Ὅσονδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἤθελεν ὑποτεθῆ, ὅτι ἡ συσχέτισις αὕτη ἦτο γνωστὴ εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀποκαλυπτικὴν φιλολογίαν, εἶναι γεγονὸς ἀδιαμφισβήτητον, ἐξαγόμενον ἐκ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων, ὅτι ἡ συσχέτισις αὕτη δὲν εἶχε γίνῃ κτῆμα τοῦ λαοῦ. Ἦτο λίαν δυσνόητος εἰς τὸν πολὺν ὄχλον, ὁ ὁποῖος ἔτι δυσκολώτερον ἦτο εἰς θέσιν, νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ

θα ἔφθανεν εἰς αὐτήν. Καίτοι «Μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», δὲν ἦλθεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς «μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς», ἀλλ' ἄφισεν, ὅπως ἐκδηλωθῆ ἡ δύνამις Του ὀλίγον κατ' ὀλίγον, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὰς ταπεινώσεις Του. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ δόξα Του καὶ ἡ μεγάλη Του νίκη συνδέονται πρὸς τὸ κορύφωμα τῶν ταπεινώσεων καὶ τῶν ἐξευτελισμῶν, πρὸς τὸ Πάθος Του καὶ τὴν Σταύρωσίν Του⁽⁸⁷⁾. Ἐνεκεν τούτου τὸ Πάθος καὶ ἡ Σταύρωσις τοῦ Κυρίου ἀποτελοῦν εἰς τὴν ζωὴν Του τὴν μοναδικὴν θύραν πρὸς τὸν θρίαμβον καὶ

εἰς συγκεκριμένον ζῶν πρόσωπον. Τρανωτάτη ἀπόδειξις τούτου εἶναι ἡ στάσις αὐτῶν τούτων τῶν ὁπαδῶν τοῦ Κυρίου οἱ ὅποιοι εὐθὺς ὡς ἤρχισαν τὰ Παθήματά Του τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ οἱ ὅποιοι μετ' αὐτὴν ταύτην ἔτι τὴν Ἀνάστασίν Του ἐδυσκολεύοντο νὰ τὸ ἐννοήσωσι (πρὸβλ. Λουκ. κδ' 19—27). Ἐνῶ, ἐὰν ἡ συσχέτισις αὕτη ἦτό τι τὸ γνωστὸν εἰς αὐτοὺς ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀποκαλυπτικῆς φιλολογίας, εὐθὺς ὡς εἶδον νὰ ἄρχωνται τὰ «παθήματα», θα ἔπρεπε νὰ ἀρχίσωσι χαίροντες, διότι τοῦτο θα ἐσήμαινεν, ὅτι τὸ στάδιον τῆς δόξης καὶ τοῦ θριάμβου εἶχεν ἤδη ἐγκαινιασθῆ. Πόσον δὲ ἡ συσχέτισις αὕτη εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν συνήθη τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι καὶ σήμερον ἔτι δυσκολεύεται τις νὰ τὴν ἐννοήσῃ. Ἄλλως τε καὶ αὐτὸς ὁ Kitte (αὐτόθι, 186) ὁμολογεῖ, ὅτι «ἡ παράστασις αὕτη φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο πολὺ διαδεδομένη». Πρὸβλ. ὡσαύτως Müller Kirchengeschichte, 42, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς πίστεως τῆς ἀποκαλυπτικῆς φιλολογίας ὡς ἀγνωστων, ἀκόμη καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν κύκλων τῶν ἀναμενόντων τὸν Μεσσίαν.

(87) Λουκ. κδ', 25.

τὴν δόξαν⁽⁸⁸⁾, διὰ τῆς ὁποίας μετ' Αὐτὸν θὰ πρέπη νὰ διέλθωσιν ὅλοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θέλουν ν' ἀκολουθήσουν τὰ ἴχνη Του.⁽⁸⁹⁾

Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ, ἀκριβῶς διότι εἶναι τόσο σκληρὸς καὶ ἀτιμωτικὸς, ἀποτελεῖ τι, τὸ ὁποῖον ἄριστα δύναται νὰ ὀνομασθῇ «δόξα». Ἐντεῦθεν ὁ Κύριος παρεκάλει τὸν Πατέρα λέγων· «Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξα σὸν σου τὸν υἱόν». ⁽⁹⁰⁾ Ὁ θάνατος δὲ τοῦ Ἰησοῦ τόσο πολὺ συνεδέθη πρὸς τὴν δόξαν Του, ὥστε καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἀντὶ νὰ μεταχειρισθῇ οἰανδήποτε ἄλλην λέξιν, σημαίνουσαν τὸν θάνατον, χρησιμοποιοῖ τὸ ρῆμα «δοξάζεσθαι». Διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς τῆς ἀγάπης, ἀκριβῶς εἰς τὸ Πάθος καὶ τὴν Σταύρωσιν τοῦ Κυρίου, βλέπει τὴν καθ' αὐτὸ «δόξαν» Του ⁽⁹¹⁾.

Ἄλλ' ἀφοῦ ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ θεωρεῖται ὡς «δό-

(88) Πρὸβλ. Kittel, Herrlichkeit, 250.

(89) Κατὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἐπιτυχὴς ἡ ὑπὸ τοῦ Kittel (ἔ. ἄ., 185. 186) λήψις τῆς λέξεως «δόξα» ὡς terminus technicus διὰ τὴν «μεσσιανικὴν γενικῶς τοῦ Ἰησοῦ κατάστασιν», διότι, ἐφ' ὅσον καὶ οἱ πιστοὶ θὰ γίνουν συμμέτοχοι τῆς δόξης Του, δὲν σημαίνει, ὅτι θὰ γίνουν συμμέτοχοι καὶ τῆς μεσσιανικῆς Του καταστάσεως.

(90) Ἰω. ιζ', 1. 5. Πρὸβλ. Kittel, Herrlichkeit, 251, 255.

(91) Ἰω. ζ', 39 «οὐπω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη». Πρὸβλ. Kittel, Herrlichkeit, 246, 247, 252 καὶ J. Schneider, Doxa, 120 ἔξ. Ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἐν τῇ Π. Δ. δόξης ἴδε ἐν Β. Βέλλα, Ἑρμηνεῖα Παλαιᾶς Διαθήκης, 5, 1950, σ. 22, 24, 109—110, 111 κ. ἄ.

ξα» Του, κατ' ἀναλογία, καὶ πᾶσα ταπεινώσις Του δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἄλλη Του «δόξα». Οὕτως, ὁ αὐτοχαρακτηρισμὸς Του ὡς «Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου»⁽⁹²⁾, δὲν σημαίνει ταπεινώσιν, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον τίτλος τιμητικός⁽⁹³⁾, λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος ὑπαινίσσεται τὰ χωρία ἐκεῖνα τῆς Π. Δ. εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος περὶ τοῦ «δούλου τοῦ Θεοῦ», τοῦ Μεσσίου, καὶ τῶν παθημάτων Του⁽⁹⁴⁾.

Ἄλλ' αἱ ταπεινώσεις ἐξυψοῦν ἔτι μᾶλλον τὸν Κύριον καὶ δι' ἄλλον τινὰ λόγον: δεικνύουν τὴν πρόθυμον ὑπακοήν Του εἰς τὸ θέλημα τοῦ Πατρός Του, ἀφίνουσιν ἀπολυτὸν τὴν ἰσχὺν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ⁽⁹⁵⁾. Ὅπως, δηλαδή, εἰς τὸν Παράδεισον ἡ ἀνυπακοή τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἔδωκε θέσιν εἰς τὸν Διάβολον, τοιουτρόπως ἡ τελεία ἀνυπακοή μέχρι σταυροῦ, ὑπακοή τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐξέβαλεν ἔξω τὸν Σατανᾶν καὶ τὴν δυνάμιν του⁽⁹⁶⁾.

(92) Ὁ *Jeremias, Weltvollender*, 53, παρατηρεῖ, ὅτι ὁ τίτλος «υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου» εἰς τὴν Κ. Δ. ἀπαντᾷ 85 ἀκις. Ἐξ αὐτῶν 81 εἰς τὰ Εὐαγγέλια, καὶ δὴ ὡς αὐτοχαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰησοῦ.

(93) *Jeremias*, ἔ. ἀ., 56.

(94) Δαν. ζ', 13. Ἡσ. νθ', 13—γγ', 12. Πρβλ. καὶ *Jeremias*, ἔ. ἀ., 55, ὡς καὶ Π. Μπρατσιώτου, *Εἰσαγωγή*, εἰς τὴν Π. Διαθήκην, Ἐν Ἀθήναις 1937, σ. 381, τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, *Εἰσαγωγή, Κείμενον Ο', Μετάφρασις, Σχόλια, Τεύχος Α', Κεφ. α'—ιθ', Ἐν Ἀθήναις* 1956, σ. 8, 50 ἔξ.

(95) Πρβλ. *R. Frick*, 1, 6.

(96) Ἰω. ιθ', 31 «νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβλήθησεται ἔξω».

Οὕτως, ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ, ἡ μεγαλυτέρα Του «δόξα», ἐνέχει συγχρόνως καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς δυνάμεως. Καὶ ἐνῶ εἰς τὸν μὴ δυνάμενον νὰ διακρίνη τὸ βαθύτερον, τὸ μυστικὸν νόημα τοῦ σταυρικοῦ τοῦ Κυρίου θανάτου, ὁ θάνατος οὗτος, ὁ πλήρης ἐξουθενώσεως καὶ ἀτιμίας, θὰ ἐφαίνετο σημεῖον ἀδυναμίας, εἰς τὸν ἐλεηθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ λαθόντα τὴν ἰκανότητα, νὰ εἰσδύση εἰς τὸ ἀληθές καὶ ὑψηλὸν νόημα τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ, ἀποκαλύπτεται ἡ ἀληθῶς ὑπερκοσμία καὶ θεία δύναμις⁽⁹⁷⁾.

Ἄλλὰ τὸ μεγαλειῶδες εἰς τὸ ἔργον τοῦ Σωτῆρος ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ δύναμις καὶ τὰ ἔργα, τὰ συνοδεύοντα τὴν θεϊαν Του ιδιότητα, δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὸ πρόσωπόν Του, ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ καταστῶσι κτῆμα καὶ ὄλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν. Ὅσον ἀφορᾷ μάλιστα εἰς τὰ ἔργα, αὐτοί, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν Του, θὰ δύνανται νὰ ἐπιτελέσωσι καὶ ἔτι μεγαλύτερα ἢ ὁ Κύριός των⁽⁹⁸⁾. Τοιουτοτρόπως, τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ, ἀπὸ ἀπόψεως ἐνθαρρύνσεως καὶ

(97) Α' Κορ. α', 24. Πρῶλ. Ἰππολύτου, Εἰς τὴν Ὁδὴν τὴν μεγάλην ἐν GCS. 1, II, σ. 83, 13—15 «Κύριον κατὰ τοῦ νενικηκότος ἀποδείξας, καὶ διὰ τοῦτο διὰ ξύλου νικηφόρος εὐρίσκεται», Ὁριγένους, εἰς τὸ Ἰωάν. Βιβλ. 19, 18 καὶ Kittel, Herrlichkeit, 260, καὶ τὴν αὐτόθι σημ.

(98) Ἰω. ιδ', 12: «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεινος ποιήσει καὶ μείζονα τούτων ποιήσει». Πρῶλ. Εἰρηναίου, Κατὰ αἰρ. II, 20, 3, καὶ ἐπ' αὐτοῦ Aulén, Victor, 48.

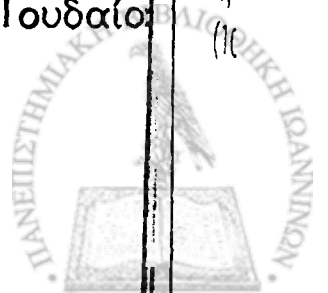

ἐμπνεύσεως τοῦ αἰσθήματος τῆς δυνάμεως εἰς τοὺς κατε-
 πτοημένους πρὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων ἀνθρώπους, ἀπο-
 τελεῖ κήρυγμα πλήρες αἰσιοδοξίας καὶ θριάμβου. Ἐρ-
 γον μέγα προέκειτο ἐνώπιον ἀνθρωπότητος ἄνισχύρου
 καὶ ὑποδεδουλωμένης, ἔργον τεράστιον καὶ ἀσύλληπτον
 δι' ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Ἐν τούτοις, τὰ διὰ τὴν ἐκτέ-
 λεσιν τοῦ ἔργου τούτου κατατιθέμενα κεφάλαια, ἐνῶ ἀπα-
 ἀνθρωπίνης ἀπόψεως ἦσαν μηδαμινά, ἀπὸ ὑπερφυσικῆς
 ἦσαν παμμέγιστα, ἐφ' ὅσον αὐτὸς ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ
 Θεοῦ, αὐτὸς ὁ Θεός, ἔχει ἀναλάβει νὰ παράσχη εἰς τοὺς
 ἀνθρώπους τὴν δύναμιν πρὸς ἐκτέλεσίν του.

§ 2. Ἡ βεβαιότης τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν πρώτων Χριστιανῶν περὶ τοῦ τελικοῦ θριάμβου τῆς πίστεώς των

Ὁ ἄμεσος κύκλος τῶν ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους
 προσεπάθησεν ὁ Κύριος, νὰ ἐμφυσήσῃ τὴν πεποίθησιν
 ταύτην, ἦσαν οἱ Μ α θ η τ α ί Τ ο υ. Οὗτοι ὅμως
 κατ' ἀρχάς, πολὺ ὀλίγα εἶχον ἐννοήσει περὶ τῆς ἀξίας
 τοῦ προσώπου τοῦ Διδασκάλου των. Ὡσαύτως, ἐλάχ-
 στα εἶχον ἐννοήσει προκειμένου καὶ περὶ τοῦ μεγέθους
 τῆς ἀποστολῆς Του καὶ ἀποστολῆς των καὶ περὶ τῆς
 δυνάμεως, τὴν ὁποίαν καὶ Ἐκεῖνος κατεῖχε καὶ οἱ ἴδιοι
 θὰ ἐλάμβανον. Διότι Ἐκεῖνον μὲν τὸν ἐνόμιζον ὡς τὸ
 μέλλοντα «λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ»,⁽⁹⁹⁾ ὡς ἔργον Τα

(99) Λουκ. κδ', 21. Ἐπ' αὐτοῦ πρβλ. J. Pickl, *Messias
 könig Jesus in der Auffassung seiner Zeitgenossen*, (ἔκ-
 β') 1935. Περὶ τῆς μεσσιανικῆς προσδοκίας παρ' Ἰουδαί-
 ον.

δὲ ἐθεώρουν, ὅτι εἶχε νὰ βασιλεύσῃ «ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Δαυΐδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ»,⁽¹⁰⁰⁾ ὑποτάσσων τὸν κόσμον ὁλόκληρον καὶ ἰδρύων παγκόσμιον ἰουδαϊκὴν κοσμοκρατορίαν⁽¹⁰¹⁾. Εἰς τὴν τοιαύτην κοσμοκρατορίαν οἱ Μαθηταί Του ἐφαντάζοντο ἑαυτοὺς περιβαλλομένους διὰ τῶν ὑψηλοτέρων ἀξιωματίων, περὶ τῆς καταλήψεως τῶν ὁποίων ἤριζον μεταξύ των καὶ κατὰ τὰς τελευταίας ἔτι ἡμέρας⁽¹⁰²⁾ ἢ μᾶλλον τὰς τελευταίας πρὸ τοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου ὥρας.⁽¹⁰³⁾ Τὴν δὲ δύναμιν, τὴν ὁποίαν Ἐκεῖνος εἶχε, πολλῶ δὲ μᾶλλον τὴν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας

ἴδε E. Sellin, Die judische Heilandserwartung, 1909. Σύντομον ἔκθεσιν τοῦ ζητήματος καὶ πλουσιωτάτην ἐπὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφίαν ἴδε παρὰ O. Eissfeldt, Christus (Messias), ἐν Reallexikon für Antike und Christentum, τοῦ Th. Klauser, τόμ. II, (1954) στ. 1250—1257.

(100) Λουκ. α', 32.

(101) Ὁ Eisler εἰς τὸ περίεργον βιβλίον του «Ἰησοῦς βασιλεὺς οὐ βασιλεύσας», II, 579, ὑποστηρίζει, ὅτι οἱ «ὑπηρέται τοῦ Ἰησοῦ» ἐκήρυττον εἰς τὸν λαόν, ὅτι συντόμως καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἐπήρχετο «ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τῆς δουλείας», καὶ δὴ τῆς δουλείας ὅχι ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἐννοεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, δηλαδὴ τὴν τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἀλλὰ τῆς κατὰ γράμμα πολιτικῆς. Τοιοῦτον ὁμῶς κήρυγμα δὲν φαίνεται ἐκ τῆς Κ. Δ., ὅτι ἐγένετό ποτε, οὔτε ὑπάρχει ἄλλη τις μαρτυρία, δυναμένη νὰ στηρίξῃ τοιαύτην τινὰ γνώμην. Πρὸβλ. καὶ O. Eissfeldt, ἔ. ἄ. 1255.

(102) Ματθ. κ', 25—28 (= Μάρκ. ι', 42—45). Πρὸβλ. καὶ Π. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1951, 380—381.

(103) Λουκ. κβ', 25—30.

καὶ ἐκεῖνοι μετὰ ταῦτα θὰ περιεβάλλοντο οὐ μόνον οὐδέ μακρόθεν εἶχον ἀντιληφθῆ, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἔβλεπον τὰ θαύματά Του καὶ ὅτε Αὐτὸς ὁ Κύριος προέλεγεν εἰς αὐτοὺς σαφῶς, ὅτι θὰ ἔχωσι «δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια» (104), δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τὸ ἐννοήσωσιν.

“Ὅτε, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ πρῶτον τοὺς ἀπέστειλε ὁ Κύριος εἰς τὸ κήρυγμα, μεταξὺ ἄλλων, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν νὰ ἐκβάλλωσι δαιμόνια (105), αὐτὸς ὁμοίως, ὅτε ἐπέστρεψαν ἐκ τῆς ἀποστολῆς των, «μετὰ χαρᾶς» καὶ τινος ἐκπλήξεως, ὡς ἐὰν οὐδὲν περὶ τούτου εἶχεν ὑπὸ τοῦ Κυρίου λεχθῆ εἰς αὐτοὺς, ἀνήγγελλον εἰς Αὐτόν: «Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν!» (106). Ἐφέροντο, δηλαδή, ὡς ἐὰν ποτέ δὲν εἶχον ἀκούσει περὶ αὐτοῦ καὶ ὡς ἐὰν δὲν εἶχόν ποτε ἀντιληφθῆ τὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος εἶχε καὶ ἐπὶ τῶν δαιμονίων ἔτι, εἰς τρόπον ὥστε νὰ τὰ ἐπιτάσῃ καὶ νὰ ὑπακούωσιν εἰς Αὐτόν.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ὑπάρχουν καὶ στιγματικῶς καθ’ ἃς καὶ οἱ Μαθηταὶ Του Τὸν ἀναγνωρίζουν ὡς «Υἱὸν τοῦ Θεοῦ», (107) ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι τὸ πλεῖστον ἡ ἀμβολία ἐδοκίμαζε τὴν ψυχὴν των καὶ δὲν τοὺς ἐπέτρεπε νὰ ἐννοήσωσι, ποῖος ἦτο ὁ Διδάσκαλός των, τί ἦτο δυνατὸν νὰ κατορθώσῃ ἡ παντοδυναμία Του, καὶ ποῖαν δύν

(104) Λουκ. θ’ 9. πρβλ. καὶ Ματθ. ι’ 1, Μάρκ. στ’,

(105) Ματθ. ι’, 8.

(106) Λουκ. ι’ 17.

(107) Ματθ. ιδ’ 33—ιστ’ 16 (= Ἰω. στ’ 69).

μιν ἦτο δυνατόν καὶ οἱ ἴδιοι νὰ ἀποκτήσωσι δι' Αὐτοῦ.

Ἐπὶ παραδείγματι, ἀμέσως μετὰ τὸν χορτασμὸν τῶν πεντακισχιλίων, εὕρισκόμενοι ἐντὸς τοῦ πλοίου, ἀνησύχησαν...διότι ἐλησμόνησαν νὰ παραλάβωσι μεθ' ἑαυτῶν ἄρτους(108)! Ἄλλοτε πάλιν, παρ' ὄλον ὅτι ἔχουν ὄχι μόνον ἴδει, ἀλλὰ καὶ τελέσει τόσα θαύματα, καὶ μάλιστα καὶ θεραπείας δαιμονιζομένων, ἐνώπιον τοῦ σεληνιαζομένου νέου ὀλιγοπιστοῦν(109).

Τὰς θεβαιώσεις τοῦ Κυρίου, ὅτι διὰ τῆς προσευχῆς θὰ δύνανται καὶ ὄρη ἔτι νὰ μεταθέτουν, δὲν τὰς εἶχον προσοικειωθῆ πλήρως, ἐκλονίσθησαν δὲ σοβαρῶς, ἐσκανδαλίσθησαν, ὅτε τὰς ἐλπίδας των περὶ τῆς ἀναμενομένης βασιλείας τὰς εἶδον νὰ καταρρέωσι μετὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ρεύσαντος Αἵματος. Τόσος δὲ ἦτο ὁ δημιουργηθεὶς τότε εἰς αὐτοὺς ἐσωτερικὸς κλονισμὸς, ὥστε, καίτοι ὁ Κύριος πολλάκις τοῖς εἶχε προεῖπει οὐ μόνον τὰ Πάθη, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀνάστασίν Του, καίτοι τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶχον ἴδει τὴν Μεταμόρφωσίν Του καὶ εἶχον ἀκούσει τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Πατρός, ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγαπητὸς Του Υἱός(110), ἐν τούτοις τοῖς ἦτο ἐξαιρετικῶς δύσκολον, νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι ὁ Κύριος «ἀνέστη ὄντως»(111). Παρέστη ἐντεῦθεν ἀνάγκη, ὅπως ὁ Κύριος ἐμφανισθῆ ἐνώπιόν των ἐπανειλημμένως καὶ ὅπως Τὸν ἴδωσιν ἰδίως ὄμμασι καὶ Τὸν ἀκούσωσιν αὐτήκοοι, ἵνα

(108) Ματθ. ιστ' 5 ἔξ. Πρβλ. Μάρκ. στ' 5.

(109) Ματθ. ιζ' 14—21.

(110) Ματθ. ιζ' 5 καὶ παραλλ.

(111) Λουκ. κδ', 11.

ἀνακτήσωσι τὸ θάρρος των, χωρὶς παρ' ὅλα ταῦτα νὰ ἐκλείψωσιν ἐντελῶς οἱ μεταξύ των ἔστιν ὅτε διστάζοντες. (112)

Αἰφνιδίως τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Ὅ,τι δὲν κατώρθωσαν τρία ἔτη τῆς συνεχοῦς ἐργασίας καὶ τῆς μετὰ τοῦ Κυρίου ἀναστροφῆς, ἐγένετο διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ. Τὸ σπέρμα τοῦ φωτισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἔλαβον κατὰ τὸ ἔσπερας τῆς Ἀναστάσεως περὶ τῆς ἐννοίας τῶν Παθημάτων τοῦ Κυρίου των (113) ἐκαρποφόρησε διὰ μιᾶς, εὐθὺς δὲ ὡς ἔλαβον τὴν «ἐξ ὕψους δύνάμιν» οἱ ἐπτοημένοι οὗτοι Μαθηταί, μετέβαλον στάσιν καὶ φρονήματα. Ἐνῶ, δηλαδή, μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης περίφοβοι ἐκλείοντο εἰς τοὺς οἴκους τῆς Ἱερουσαλήμ, ἔκτοτε ἀφόβως ἐνεφανίζοντο δημοσίᾳ καὶ «μετὰ παρρησίας» (114) ἐκήρυττον «τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ». (115) Οὐδὲν ἦτο πλέον ἱκανὸν νὰ τοὺς φοβίση.

Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἦτο πλέον δι' αὐτοὺς ὁ ἀποτυχὼν Μεσσίας τῆς ἀπαισιοδόξου συνομιλίας τῶν Μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι μετέβαινον εἰς Ἐμμαούς, ἀλλ' ἦτο ὁ «ἀποδεδειγμένος ἀπὸ Θεοῦ... δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις...», ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησεν λύσας τὰς ὠδίνας τοῦ

---

(112) Ματθ. κη' 17.

(113) Ἰδε Λουκ. κδ', 32.

(114) Πράξ. β', 29, δ', 29. Πρβλ. καὶ Π. Τρεμπέλα, Ἰστορικὸν Ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, Ἀθήναι 1955, σ. 104. Ὁμοίως ἴδε τὰ ἀντίστοιχα καὶ ἐπὶ τῶν κατωτέρω σημειουμένων χωρίων.

(115) Πράξ. β', 11.

θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ». (1116) «Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν», ἔλεγον μετὰ θάρρους πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, «ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε», «τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός». Αὐτός, διεκήρυττον, εἶναι Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑψώθη «τῇ δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ» καὶ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς «Κύριον καὶ Χριστὸν αὐτὸν ἐποίησεν». (1117) Ἦσαν δὲ πλέον ἀπολύτως βέβαιοι οἱ Μαθηταί, ὅτι «ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ» (1118) καὶ ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καθήλωσις διὰ τῆς «μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ» ὑπακοῆς, ἐγένετο, ἵνα ἀποπλυθῇ ἡ ἀρχαία ἐκείνη ἀνυπακοή. (1119)

Οἱ Μαθηταί, οἱ ὁποῖοι προηγουμένως ἀμφέβαλλον περὶ τοῦ παντός, τώρα μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος διεκήρυττον, ὅτι «οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία οὐδὲ ὄνομά ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς» (120) καὶ ὅτι, συνεπῶς, ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ μόνος καὶ ἀληθῆς Σωτήρ. (121) Ἐγνώριζον καλῶς, ὅτι «ὁ λίθος ὃν ἀπεδοκί-

(116) Πράξ. β', 22. 24.

(117) Πράξ. β', 32. 36. 33, ε', 31 καὶ Α' Πέτρ. γ', 22.

(118) Λουκ. κδ', 26. Πρβλ. καὶ W. Bousset, *Kyrios Christos*, 16.

(119) Φιλ. β', 8. Πρβλ. Εἰρηναίου, Ἐπίδειξις, 34: «διὰ τῆς μέχρι θανάτου ὑπακοῆς αὐτοῦ ἤρε τὴν διαπραχθεῖσαν ἀρχαίαν ἀνυπακοὴν ἐπὶ τοῦ ξύλου», καὶ Aulén, *Victor*, 45—46.

(120) Πράξ. δ', 12.

(121) Ἡ λέξις σωτήρ ἀπεδίδετο εἰς τὸν Θεόν, ἵνα χαρα-

μασαν οἱ οἰκοδομοῦντες οὗτος ἐγένετο εἰς κεφαλὴν γωνίας» καὶ κατέστησαν θέβαιοι, ὅτι «πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται καὶ ἐφ' ὃν ἂν πέσῃ λικμήσει αὐτόν».(122)

Εἶχον πλέον ἐννοήσει, ὅτι τὰ κατὰ τὸ Πάθος τοῦ Διδασκάλου καὶ Ἀρχηγοῦ των ἐγένοντο «τῇ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ»,(123) ὁ ὁποῖος τὰ «προκατήγγειλεν διὰ στόματος πάντων τῶν προφητῶν».(124) Ἔμαθον, ὅτι μόνον κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐθριάμβευσεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἡ δύναμις τοῦ Σατανᾶ («ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας», Β΄ Κορ. ιγ' 4), διότι ἀκριβῶς εἰς τὴν νί-

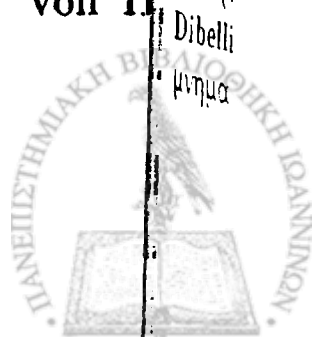

κτηρίση τὴν σωτηριώδη καὶ ἀπολυτρωτικὴν του ἐνέργειαν (Σχετικὰ χωρία ἴδε παρὰ **Dölger**, *IXΘYC*, I, 407). Ἀπεδόθη δὲ αὕτη ἤδη ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων (πρὸλ. Β΄ Τιμ. α', 10, Τίτ. α', 4, β' 13, γ', 5 καὶ σαφέστερον Β' Πέτρ. α', 11, γ' 18, 2 καὶ α', 1, Α' Ἰω. δ', 14), εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ὁ ὁποῖος ἐλύτρωσε τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῆς κυριαρχίας τοῦ Σατανᾶ καὶ τῆς ἀμαρτίας. (Πρὸλ. **Dölger**, ἔ. ἀ. καὶ 408, ἔνθα χωρία ἐκ τῶν ἀποστολ. Πατέρων καὶ ἐξῆς). Ἴδὲ καὶ **J. MacLaughlin**, *Names of God*, ἐν *Jewish Enc.* 9, 160—162, **O. Eissfeldt**, *Jahwe als König*, ἐν *Zeitschrift für alttestamentl. Wissens.* (50) 1928, 81 ἐξ. καὶ **W. Graf von Baudissin**, *Kyrios als Gottesname*, 3 τόμοι 1926—1928.

(122) Λουκ. κ', 17. Πρὸλ. Πράξ. δ', 11. Ματθ. κα' 42 Α' Πέτρ. β', 7.

(123) Πράξ. β', 21.

(124) Πράξ. γ', 18. Πρὸλ. Α' Πέτρ. α', 11. Ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου ἴδε παρατηρήσεις παρὰ **Kittel**, *Herrlichkeit* 188, εἰς ἀντίκρουσιν τοῦ **Windisch**, ἐν *Handbuch von H. Lietzmann*, 15, σ. 54.

κην του ταύτην ἔγκειται ἢ ἦττα του, (125) ἐνῶ ἀντι-
στρόφως ἢ «ἦττα» τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τὴν νίκην Του·
«ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ». Ὁ Σταυρὸς δὲν ἐσή-
μαινε τὸ τέρμα, τὸ τέρμα εἶναι μᾶλλον ἢ ζωὴ ἐκ δυ-
νάμεως Θεοῦ, ἢ ὁποῖα ἔθραυσε τὴν δύναμιν τοῦ Διαβό-
λου. Ὁ ἀπ. Παῦλος ἀναδεικνύει τοῦτο ὡς νόμον τῆς θεϊ-
κῆς δυνάμεως: ὅτι δύναμις τοῦ Θεοῦ κρύπτεται ὑπὸ
τὴν «ἀδυναμίαν» καὶ τὴν «ἦτταν» καὶ δι' αὐτῆς κατορ-
θώνει τὴν νίκην της. (126) Ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὁ Κυ-
ριος, «ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἐδει-
γμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν
αὐτῷ». (127)

(125) Κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, τοῦτο ἀπετέλει ἀπό-
δειξιν τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ καταστῆ δυνατὸν νὰ γίνῃ
ἀντιληπτὸν τὸ σχέδιον τῆς σωτηρίας ἀπὸ «τοὺς ἄρχοντας τοῦ
αἰῶνος τούτου», διότι ἂν οὗτοι τὸ ἀντελαμβάνοντο ἐγκαίρως
«οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν» (Α' Κορ. β' 8.
Ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου ἴδε **Kittel**, *Herrlichkeit* 199 ἔξ. Πρὸβλ.
καὶ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, παρὰ Π. Τρεμπέ-
λα, Ὑπόμνημα Α', 157· «τὸν Χριστὸν ἔγνωσαν γάρ, ἀλλ' οὐ
τὴν ἐν αὐτῷ τῷ πράγματι οἰκονομίαν. Οἶον τί ἐβούλετο ὁ
θάνατος καὶ ὁ Σταυρὸς οὐκ ἤδειςαν»), ὁπότε θὰ ἐματαιοῦτο
τὸ ἔργον τῆς Σωτηρίας. Πρὸβλ. **Dibellius**, *Geisterwelt*, 89 ἔξ.,
92, 109. Διάφορον ιδέαν ἐκφράζει τὸ χωρίον Ἑβρ. β', 9, ἐνθα
ἡ δόξα φαίνεται διδομένη «διὰ τὸ πάθημα». Πρὸβλ. **Kittel**,
Herrlichkeit, 187.

(126) **Grundmann**, 87 εἰς τὸ Α' Κορ. α', 18 ἔξ.

(127) Κολοσ. β', 15. Περὶ τῆς ἐρμηνείας τοῦ χωρίου ἴδε
Dibellius, *Geisterwelt* 138—140 καὶ Π. Τρεμπέλα, Ὑπό-
μνημα τόμ. β' σ. 248.

Κατὰ ταῦτα, ὁ Ἰησοῦς διὰ τοὺς Μαθητὰς δὲν ἦτο πλέον κοινὸς ἄνθρωπος, οὔτε ἀπλῶς εἰς τῶν προφητῶν, οὔτε μόνον αὐτὸς ὁ Μεσσίας, ὡς τὸν ἀνέμενον οἱ Ἰουδαῖοι, ἦτο ὁ «ἅγιος παῖς»,⁽¹²⁸⁾ τὸ «ἀπαύγασμα τῆς δόξης»,⁽¹²⁹⁾ «Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»,⁽¹³⁰⁾ ὁ «Μονογενὴς» ἐν ὅλῃ τῇ δόξῃ Του,⁽¹³¹⁾ ὁ ὁποῖος εἶναι ταῦτοχρόνως καὶ ὁ «ἄληθινὸς Θεός».⁽¹³²⁾ Εἶναι Ἐκεῖνος, ὁ Ὅποῖος ὡς νικητὴς τοῦ θανάτου,⁽¹³³⁾ εἶναι «ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς»,⁽¹³⁴⁾ τῶν δὲ ἰδικῶν Του «ἀρχηγὸς καὶ σωτήρ».⁽¹³⁵⁾ Ὡς ἀληθινὸς δὲ Θεὸς καὶ παντοδύναμος, εἶναι ὁ μόνος ἔχων τὸ δικαίωμα, νὰ ὀνομάζηται Κύριος.

(128) Πράξ. δ', 27. 30.

(129) Ἐβρ. α', 3. Περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως ἀπαύγασμα ἴδε Schneider, Doxa, 135, ἐξ.

(130) Πράξ. θ' 20, Α' Ἰω. γ', 8—23, δ' 10. 15, ε', 5. 9 ἐξ. 20 ἐξ. καὶ Β' Ἰω. γ' 9.

(131) Ἰω. α', 14: «καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός». Πρβλ. καὶ Kittel, Herrlichkeit, 240.

(132) Α' Ἰω. ε', 20.

(133) «Τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος τοῦ Χριστοῦ κατὰ τῶν «ἐχθρῶν» τοῦ βασιλείου τῶν πνευμάτων ἀποτελεῖ ἢ καταστροφή τοῦ θανάτου (Α' Κορ. ιε', 26)», Dibellius, Geisterwelt, 114. Πρβλ. καὶ Grundmann, ἔ. ἀ. 75. Ὁ θάνατος εἰς τὸ ιε' κεφ. τῆς Α' πρὸς Κορινθίους ἐννοεῖται ὡς πρόσωπον, πρβλ. Dibellius, αὐτόθι 115. 117, εἰς δὲ τὸ Ρωμ. ε', 14 ἐμφανίζεται ὡς «βασιλεύσας» (Πρβλ. καὶ στ' 21 καὶ στ' 9 καὶ Dibellius, αὐτόθι 118).

(134) Πράξ. γ' 15.

(135) Πράξ. ε', 31, Β' Πέ. α', 1, 11. γ', 18.

Αὐτὸς μόνος εἶναι ὁ «πάντων Κύριος»,⁽¹³⁶⁾ ὁ «μόνος δεσπότης καὶ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός».⁽¹³⁷⁾

Ἐνεγνώρισαν οἱ Μαθηταί, ὅτι μόνον εἰς τὸν Ἰησοῦν ἀρμόζει ἡ πραγματικὴ δόξα καὶ μόνον τὸ ἰδικόν Του «κράτος» θὰ μείνη «εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων».⁽¹³⁸⁾

Τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἰησοῦ οἱ Ἀπόστολοι ἔπαυσαν νὰ θεωρῶσιν ὡς περιορισμένην ἐντὸς τῶν στενῶν βλέψεων καὶ τῶν ἰδανικῶν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Ἡ ἀποστολή Του ἔλαβεν ἐνώπιόν των ἕκτασιν παγκόσμιον, ὑπεράνω τῶν συνόρων τῶν ἐθνῶν καὶ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ χρόνου. Ἀντελήφθησαν, ὅτι σκοπὸς τοῦ ἔργου Του εἶναι γενικώτερον ἢ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας⁽¹³⁹⁾ καὶ «τῆς καταδυναστείας τοῦ διαβόλου»,⁽¹⁴⁰⁾ σωτηρία, ἡ ὁποία ἀπέβλεπεν «εἰς δόξαν

(136) Πράξ. ι', 36, Πρβλ. Lohmeyer, Christuskult, 35.

(137) Ἰούδ. 4.

(138) Ἀποκ. α', 6. Πρβλ. Α' Πέ. δ', 11, ε', 11, Α' Τιμ. στ', 16. Ἐπὶ τῶν χωρίων τούτων ἴδε Ζιγαθηνὸν (Παρά Π. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα Α' 660): «κράτος δὲ αἰώνιον κατὰ πάντων καὶ εἰδότες καὶ μὴ εἰδότες... καθ' ἡμῶν βασιλευσμένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὴ κρατουμένων ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ» καὶ E. Peterson, ἐν Catholica V, σ. 65.

(139) Πράξ. ε', 31, Α' Ἰω. α', 2, β', 7, 12, δ', 10, 14. Κολ. α', 14.

(140) Πράξ. ι', 38. Πρβλ. Κολ. β', 15, Ἑβρ. β', 14 καὶ Grundmann, ἔ. ἄ., 74, 77. Συναγωγὴν τῶν σχετικῶν χωρίων τῶν ἐκκλ. συγγραφέων, ἴδε ἐν Bousset, Kyrios Christos (ἔκδ. β') 1921, σ. 326—327. Εἰς ταῦτα πρόσθετες καὶ ἐν

Θεοῦ»⁽¹⁴¹⁾ καὶ τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ συμφιλίωσιν τοῦ ἀνθρώπου, καθότι «ἔπαθεν ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ».⁽¹⁴²⁾

Ἡ μορφή τοῦ Ἰησοῦ ἐπομένως κατέστη διὰ τοὺς μαθητάς Του ὑπερκόσμιος, ἐξικνουμένη ἀπὸ τοῦ Ἄδου, εἰς τὸν ὅποιον κατήλθεν, ἵνα κηρύξῃ «καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι»,⁽¹⁴³⁾ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ἔνθα καθήμενος ἐπὶ «θρόνου δόξης», ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ «τῆς μεγαλωσύνης»,⁽¹⁴⁴⁾ ἀπολαμβάνει τῆς αἰωνίου δόξης. Ἐκεῖθεν δέ, ἐποχούμενος «ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ», «ἐν δεξιᾷ τῆς δυνάμεως»⁽¹⁴⁵⁾ καὶ περιβαλλόμενος ὑπὸ

Διαθ. τῶν 12 Πατριαρχῶν, Βενιαμίν, ΙΙΙ, 8, (ἔκδ. Charles, σ. 219), «ἐπὶ σωτηρία ἐθνῶν καὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ καταλύσει Βελίαρ καὶ τοῖς ὑπηρέταις αὐτοῦ».

(141) Φιλιπ. β' 11. Τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι μόνον μία ἀποστολή, ἀλλὰ καὶ ἐκδήλωσις τῆς θεϊκῆς Του δυνάμεως, ἡ ὁποία τὸν ἀναδεικνύει σωτῆρα καὶ Κύριον, ἧς ἀποτελεσμα θὰ εἶναι, ὅτι «πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός». Πρὸβλ. Kittel, Herrlichkeit, 236, καὶ Π. Τ ρ ε μ π έ λ α, Ὑπόμνημα Α' 507.

(142) Α' Πέ. γ', 18.

(143) Α' Πέ. δ', 6, γ', 19. Ἀποκ. α' 18. Συστηματικὴν κατάταξιν τῶν χωρίων τῶν ἀρχαίων ἐκκλ. συγγραφέων περὶ τῆς εἰς Ἄδου καθόδου τοῦ Κυρίου ἴδε παρὰ Ἰ. Καρμίρη, Ἡ εἰς Ἄδου κάθοδος, 27 ἔξ. Πρὸβλ. καὶ M. Dibellius, Geisterwelt, 99 ἔξ.

(144) Ἐβρ. α', 3.

(145) Μάρκ. ιδ', 62 καὶ παράλληλα.

λεγεῶνος ἀγγέλων, (146) θὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν «κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν», (147) τοὺς ὁποίους θὰ συναγάγουν οἱ πρὸς τοῦτο ἀποσταλησόμενοι ἄγγελοι. (148)

Τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν χαρίζει ἡ νέα πίστις, ἔλαβον πείραν οἱ ἴδιοι οἱ Μαθηταί. Διότι ἀντελήφθησαν, ὅτι ὅπως ὁ Κύριός των ἐνίκησε τὸν κόσμον, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ πίστις των νικᾷ τὸν κόσμον. (149) Πᾶς πιστός, λαμβάνων τὴν «χάριν τοῦ Θεοῦ», (150) ἐφωδιάζετο δι' ἀκατανικήτου δυνάμεως, διὰ τῆς ὁποίας κατῴρθωνε τὸ πᾶν. (151)

Ἄν οἱ πιστοὶ θὰ ἔπρεπεν ὑπὲρ τῆς πίστεώς των, νὰ ὑποστῶσι καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ἦσαν πραγματικῶς μακάριοι, (152) ἔχαιρον δὲ εἰλικρινῶς, ὅταν εἶχόν ποτε τὴν εὐτυχίαν, νὰ ὑποστῶσιν ἐξευ-

(146) Ματθ. κε', 31 κ. ἄ. Πρὸλ. *Jeremias, Weltvollender*, 70. Ὁ *Kittel, Herrlichkeit*, 186, φρονεῖ, ὅτι ἡ παράστασις αὕτη δὲν ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, δέχεται ὁμως καὶ οὗτος, ὅτι ἡ παράστασις αὕτη δὲν ἦτο τότε συνήθης.

(147) Πράξ. ι', 42, α', 11. Πρὸλ. *W. Bousset, Kyrios Christos*, 17.

(148) Ματθ. κε', 31.

(149) Πρὸλ. Α' Ἰω. ε', 4.

(150) Περὶ τῆς χάριτος ὡς δυνάμεως ἴδε *P. Wetter, Charis*, 94—195.

(151) Ἐφ. δ', 7. 11 ἐξ. Πρὸλ. καὶ *Wetter* ἔ. ἄ. 96. 103, Π. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα Α', 460, καὶ *Müller, Kirchengeschichte*, 81.

(152) Ματθ. ε', 11—12.

τελισμούς και ἀτιμώσεις «ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου των»,⁽¹⁵³⁾ διότι τοῦτο ἀπετέλει ἐξαιρετικὴν τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ αὐτῶν εὐνοιαν.⁽¹⁵⁴⁾ Πᾶς δὲ χριστιανός ὁ ὁποῖος θὰ ἐκτελέσῃ πιστῶς τὸ καθήκον του, πολλὰ δὲ μᾶλλον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μετέχει τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ, θὰ ἔχῃ τὸ εὐτύχημα, νὰ συμμετάσχη καὶ εἰς τὴν δόξαν Του⁽¹⁵⁵⁾ καὶ θὰ στεφανωθῇ τὸν «ἁμαράντινον τῆς δόξης στέφανον».⁽¹⁵⁶⁾

Οὕτως, οἱ Μαθηταὶ καὶ μετ' αὐτῶν πᾶς πιστός, διαμένουν τὴν παροῦσαν ζωὴν εἶχον τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θ' ἀπαλαμβάνωσι τοιαύτης προστασίας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ὥστε οὐδὲ θρῖξ ἐκ τῆς κεφαλῆς των νὰ μὴ χαθῇ,⁽¹⁵⁷⁾ ἐγνώριζον δέ, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον μεταβαίνουν «ἐξ

(153) Πράξ. ε', 41, ιστ', 25. Πρῶλ. Ἰακ. α', 2.

(154) Φιλ. α', 49. Πρῶλ. Θεοδώρητον (Παρά Ι Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα Α', 502): «δῶρα Θεοῦ κέκληται καὶ τὸ πιστεῦσαι καὶ τὸ λαμπρῶς ἀγωνίσασθαι», καὶ Μαρ Πολυκάρο, XIV, 2 (7).

(155) Πρῶλ. Β' Κορ. α', 5, δ', 10, 17, Ρωμ. η', 11, Φιλ. γ' 10 ἐξ. Β' Τιμ. β', 10 καὶ Ἑβρ. β', 10. Ἴδε καὶ J. Schneider, Doxa, 85, 108—110, 129, 136 ἐξ. καὶ 179—181 τοῦ αὐτοῦ, Die Passionsmystik des Paulus, Leipzig 1929, 121 ἐξ. Spöri, Der Gemeindegedanke in I. Petrusbriefe Gütersloh 1925, 19, καὶ Kittel, Herrlichkeit 212, 265 καὶ 188 ἐξ., ἔνθα τὴν δόξαν τῶν πιστῶν ἐκλαμβάνει ὡς μεσοβιτικὴν, ὅπερ ὅμως δὲν εἶναι νοητόν.

(156) Α' Πέ. ε', 1. 4. Περὶ τῆς σημασίας ἴδε Schneider Doxa, 129 ἐξ.

(157) Λουκ. κα', 19.

τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» (158) καὶ ἐπομένως, ὅτι οὐδ' αὐτὸς ὁ θάνατος ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς ἐγγίση. (159)

Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀπασχολῇ, ἦτο ἡ ἐκτέλεσις τοῦ θελήματος καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς διδασκαλίας τοῦ Διδασκάλου των, ὥστε νὰ περιπατῶσιν «ἀξίως τοῦ Κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν», (160) ὁπότε, ἐκτὸς τῆς καρποφόρου ζωῆς καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀπὸ «τοῦ κράτους τῆς δόξης αὐτοῦ», (161) θὰ ἐξησφάλιζον τὴν μετὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ τοῦ οὐρανίου Πατρὸς Του ἕνωσιν. (162)

Ἐκ τῆς εὐλογημένης ταύτης μετὰ τοῦ Κυρίου ἐνώσεως καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐκχύσεως τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, αὐτοί, οἱ ἀγράμματοι καὶ «ἰδιῶται», ἐλάμβανον ἔμπνευσιν καὶ δύναμιν, ἵνα φέρωσιν εἰς αἴσιον πέρας τὸ μεγαλύτερον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἦτο δυνατόν ποτε νὰ συλλάβῃ ἀνθρωπίνη φαντασία, νὰ διδάξωσι, δηλαδή, «πάντα τὰ ἔθνη» (163) καὶ νὰ καταστῶσιν οἱ ἱεραπόστολοι ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

Τοιοιουτρόπως, κατὰ τὴν πρώτην δοκιμασίαν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, ὅτε ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἶχον συλληφθῆ οἱ Ἀπόστολοι

(158) Ἰω. ε', 24.

(159) Ἰω. η', 51.

(160) Κολ. α', 10.

(161) Κολ. α', 11. Πρὸβλ. Kittel, Herrlichkeit 229.

(162) Ἰω. ιζ', 21 ἐξ. ιδ', 23. Πρὸβλ. καὶ O. Schmitz, Die Christugemeinschaft, 1924.

(163) Ματθ. κη', 19. Πρὸβλ. Πράξ. α', 8.

Πέτρος καὶ Ἰωάννης, οἱ ὁποῖοι εἶτα ἀπελύθησαν, ἢ ἢ
προσευχῇ, ἢ γενομένη ὑπὸ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Χρι- οαι
στιανῶν ἀποπνέει πλέον ἀκλόνητον ἐμπιστοσύνην ἐπὶ νι
τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας καὶ σταθερὰν πεποίθησιν ἐπὶ μέ
τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Μόνον αἴτημά των πρὸς τὸν ὁμ
Θεὸν εἶναι τό : «δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας ὁπ
πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου». (164) τα

Ἔσαστως, οἱ μετὰ τὸν διωγμὸν τὸν ἐπὶ Στεφάνου Ὁ
διασκορπισθέντες Χριστιανοὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν μέ
Σαμάρειαν, ἀντὶ νὰ φοβηθῶσι καὶ νὰ παύσωσι μετέχον- οί
τες εἰς τὸ χριστιανικὸν κίνημα, ὡς ἐὰν οὐδὲν εἶχεν ὁμ
ἐναντίον των συμβῆ... «διῆλθον εὐαγγελιζόμενοι τὸν τῆς
λόγον»! (165) Ἡ χεὶρ τοῦ Κυρίου ἦτο μετ' αὐτῶν. (166) λη

Τέλος, ὁ μέχρι τινὸς διώκτης τῶν Χριστιανῶν, τὸ Στο
«σκεῦος τῆς ἐκλογῆς», μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του, ἀφοῦ πῆ
«ἔμεινε μετὰ τῶν ἐν Δαμασκῶ μαθητῶν ἡμέρας τινάς» οιν
«εὐθέως ἐν συναγωγαῖς ἐκήρυσσε τὸν Ἰησοῦν, ὅτι οὗ το κ
τός ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» (167), κατακλύσας διὰ τοῦ
κηρύγματός του σύμπαντα τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. ἐς ο
Ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ τὸν εἶχε κυριεύσει εἰς τοιοῦτον τα. ο.
βαθμὸν, ὥστε οὐδεὶς κόπος, οὐδεμία στέρσις καὶ οὐδεὶς κωσ
κίνδυνος ἦτο ἱκανός, νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ διακόψῃ τὸ
ἀρξάμενον ἔργον του. (168) Ἡ θέρμη τῆς πίστεως καὶ τε
στρατι

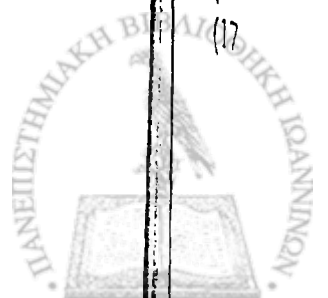
(164) Πράξ. δ', 29.

(165) Πράξ. η', 4.

(166) Πράξ. ια', 21.

(167) Πράξ. θ', 19—20.

(168) Πρῶλ. Β' Κορ. ια', 23—27.

ἢ πρὸς τὸν Χριστὸν ἀγάπη του ἦτο τόση, ὥστε πλέον οὐδὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν χωρίσῃ ἀπ' Αὐτοῦ, (1169) ὑπερ-
 νικωμένων τῶν πάντων «διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡ-
 μᾶς». (1170) Αἱ ὁδοιπορίαι του, μικρότεραι κατ' ἀρχάς, ὁμοιάζουν εἶτα πρὸς μεγάλας ἐκστρατείας, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἀσθενικὸν τέκνον τῆς Ταρσοῦ ἀποδεικνύεται πανίσχυρον «ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι» αὐτὸν Ἰησοῦ Χριστῷ.
 Ὅσῳ δὲ προώδευε τὸ Εὐαγγέλιον, τόσον ηὔξανον εἰς μέγεθος καὶ σφοδρότητα οἱ ἀγῶνες, ὅσῳ δὲ ηὔξανον οἱ ἀγῶνες, τόσον καὶ πλουσιωτέρα ἐγένετο ἡ βοήθεια, τὴν ὁποίαν κατέπεμπεν ὁ Ἀρχηγὸς τῶν ἀγῶνων καὶ τῆς σωτηρίας ἀγωνοθέτης Ἰησοῦς. Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλ-
 λην αἱ ρωμαϊκαὶ ἐπαρχίαι ἤκουον τὸ κήρυγμα τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐντὸς μόλις ἐνὸς τετάρτου αἰῶνος μετὰ τὴν Σταύρωσιν ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν ἦτο εἰς θέ-
 σιν νὰ γράφῃ, ὅτι δὲν ἔχει πλέον τόπον, ἵνα κηρύξῃ εἰς τὰ κλίματα τῆς Ἀνατολῆς, (1171) ἐνῶ ἤδη τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου εἶχεν ἀκουσθῆ καὶ καρποφορήσει καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κρά-
 τος. (1172) Ἦσαν αἱ πρῶται ἐκστρατεῖαι τοῦ Χριστιανισμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὰ προοίμια τῆς τελικῆς νίκης του.

Τὸν Παῦλον ἠκολούθει πλῆθος «συνεργῶν» καὶ «συ-
 στρατιωτῶν» του, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τῆς Συρίας ἕως τῆς

(169) Πρὸβλ. Ρωμ. η', 35—38.

(170) Ρωμ. η', 37.

(171) Ρωμ. ιε', 23.

(172) Ρωμ. α', 7.

Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας ἠγωνίζοντο καὶ αὐτοὶ τὸν αὐτὸν νικηφόρον ἀγῶνα, (173) ἀγῶνα τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει νὰ φοβῆται αὐτὴ αὕτη ἡ πανίσχυρος Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, ἐνῶ ἡ ἄοπλος στρατιὰ τῶν «προβάτων» παρέμενε ἀτρόμητος. Εἶχον τὴν ἀκλόνητον πεποίθησιν, ὅτι «ὁ ὕψιστος ὑπέρμαχος καὶ ὑπερασπιστὴς ἐστὶν τῶν ἐν καθαρᾷ συνειδήσει λατρευόντων τῷ παναρέτῳ ὀνόματι αὐτοῦ» καὶ ὅτι «οἱ ὑπομένοντες ἐν πεποιθήσει δόξαν καὶ τιμὴν ἐκκληρονόμησαν, ἐπήρθησαν καὶ ἔγγραφοι ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μνημοσύνῳ αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». (174)

Οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἐγνώριζον πλέον ἐκ πείρας, ὅτι οὐδὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σταματήσῃ ἢ νὰ «καταισχύνῃ» τὸ κήρυγμά των. Οὔτε οἱ «σοφοὶ» οὔτε οἱ «ἰσχυροὶ» τοῦ αἰῶνος τούτου εἶχον τὴν ἰσχύνη νὰ ἀντιπαλαίσωσι πρὸς τὴν δύναμιν, τὴν ὁποῖαν αὐτοὶ κατεῖχον ἐντὸς των. Ὁ Κύριός των εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς πάντα, ὁ ὁποῖος θὰ ὠμολόγει τὸ ὄνομά του: «ἐγὼ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ἣ οὐ δυνήσονται ἀντιστῆναι ἢ ἀντειπεῖν ἅπαντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν». (175)

Οἱ Ἀπόστολοι, μετὰ τῶν πρῶτων Χριστιανῶν κατέστησαν πράγματι τὸ «φῶς τοῦ κόσμου», (176) τὸ δὲ

(173) Πρὸς Πράξ. ιη', 26, Ρωμ. ιστ' 3 ἐξ. Φιλ. δ' 3 κ. ε.

(174) Ἀ' Κλήμεντος, πρὸς Κορινθίους κεφ. 45, 8. Πρὸς R. Knopf 121 καὶ J. Schneider, Doxa, 142.

(175) Λουκ. κα', 15.

(176) Ματθ. ε' 14.

ἀπλοῦν ἀλλὰ πλήρες δυνάμεως κήρυγμά των, τὸ ὁποῖον οὔτε αἱ κοσμικαὶ δυνάμεις εἶχον. τὴν δύναμιν νὰ καταστείλωσιν, (177) οὔτε οἱ «σοφοὶ» κατώρθωσαν νὰ καταπολεμήσωσιν, (178) ἐξηπλοῦτο ἡμέρα τῇ ἡμέρα περισσότερον. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν κατώρθωσαν οἱ ἄνθρωποι διὰ τῆς «σοφίας» των, κατώρθωσεν ἡ «μωρία τοῦ κηρύγματος» περὶ τοῦ Ἐσταυρωμένου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. (179)

Ἄλλ' ἡ δύναμις τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν πιστῶν δὲν ἐνεφανίζετο μόνον εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν «σοφῶν» καὶ τῶν «ἰσχυρῶν» τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἡ δύναμις των ἐξεδηλοῦτο καὶ εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀντιθέων σατανικῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας αὐτοὶ ὡς «υἱοὶ τῆς βασιλείας» τοῦ Χριστοῦ ἠδύναντο νὰ καταβάλωσι. Οἱ τέως ἄτολμοι καὶ κατεπτοημένοι Ἀπόστολοι, ἐντὸς ὀλίγου, μετεβλήθησαν εἰς ἀτρομήτους στρατιώτας (180)

(177) Πράξ. ιβ', 6 ἔξ. ε', 19.

(178) Πράξ. δ', 1 ἔξ. ε' 27.

(179) Α' Κορ. α', 21. Πρβλ. Ὡριγένην (Παρά Π. Τρεμπέλα Ὑπόμνημα Α', 151): «μωρίας δὲ οὐχὶ τῆς οὔσης ἀλλὰ τῆς εἶναι δοκούσης», καὶ Grundmann, 87—88.

(180) Β' Κορ. ι', 3—6, Ἐφ. στ' 10—18, Α' Τιμ. α', 18, Β' Τιμ. β', 3—4. Περὶ τοῦ θέματος τῆς στρατείας ἐν τῇ Θρησκείᾳ, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, ἴδε τὴν κλασσικὴν μονογραφίαν τοῦ A. v. Harnack, *Militia Christi, Die Christliche Religion und der Soldatenstand in den ersten drei Jahrhunderten*, Tübingen 1905.

καὶ ἀθλητὰς (¹⁸¹) ἐνὸς ἀγῶνος (¹⁸²) εἰς τὸν ὁποῖον ἦσαν θέβαιοι, ὅτι αὐτοὶ θὰ ἦσαν οἱ νικηταὶ καὶ θριαμβευταί. (¹⁸³) Οἱ Ἀπόστολοι, δηλαδή, οὐ μόνον εἶχον πλεον ἐννοήσει τὸ θαθύτερον νόημα τοῦ ἀγῶνός των, (¹⁸⁴) ἀλλὰ

(181) Α' Κορ. θ', 24—26. Πρὸβλ. Rütten, 16 ἔξ. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι εἰς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα προσαρμόζεται μᾶλλον ἢ εἰκῶν τοῦ ἀγῶνος καὶ τοῦ ἀθλητοῦ ἢ ἡ τῆς μάχης καὶ τοῦ στρατιώτου, ἐνῶ εἰς τὸ ρωμαϊκὸν πνεῦμα συμβαίνει μᾶλλον τὸ ἀντίθετον. Τοιοῦτοτρόπως, τὸ Μαρτύριον παρὰ τοῖς Ἑλλησι Πατράσιν ὀνομάζεται ἀγών, ὁ δὲ Μάρτυς ἀγωνιστῆς καὶ ἀθλητῆς, ἐνῶ παρὰ τοῖς Λατίνοις τὸ Μαρτύριον θεωρεῖται ὡς μάχη καὶ ὁ μάρτυς ὡς στρατιώτης. Πρὸβλ. Harnack, Militia, 32. Rütten, 19, 20 ἔξ. 26 ἔξ. Τὴν παρὰ Τερτουλλιανῶ, ad martyres III, 1—2, χρησιμοποίησιν ἀμφοτέρων τῶν εἰκόνων ὁ Rütten θεωρεῖ προερχομένην ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου τῆς Α' Κορινθίου.

(182) Β' Κορ. ι', 3—6, στ', 7, Α' Θεσ. ε' 8, Ρωμ. ιγ', 12 κ. ἄ.

(183) Ὁρθῶς παρατήρει ὁ Fr. Rütten, 16, ὅτι ὁ Harnack εἰς τὸ Militia Christi 41 ἔξ. ἂν καὶ ἐξαίρη τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς Militia Christi ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς Militia (Βάπτισμα — sacramentum, Χριστὸς — imperator, Χριστιανοὶ καὶ ἰδίως οἱ Μάρτυρες — milites, μαρτύριον — ἀγών, Ἐκκλησία — castra κλπ.), ἐν τούτοις δὲν ἀναφέρει τὴν Victoria martyrum, τὴν ὁποίαν ἐπρόσεξεν ὁ J. Gagé, ἐν Revue d'histoire et de philosophie religieuse, 1935, 395.

(184) Ἐφ. στ', 12. «Αἱ λέξεις αὗται τῆς Ἐφ. στ' 12, (γράφει ὁ Dibellius, ἔ. ἄ. σ. 164) ἀποτελοῦν τὸ σύνθημα εἰς ὄλους τοὺς ἀγῶνας τῶν πρώτων Χριστιανῶν κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν, τῆς κρατικῆς βίας καὶ τῶν αἰρετικῶν, τῶν διωγμῶν καὶ τῶν κινδύνων. Πάντοτε ὀπισθεν

καὶ ἦσαν ἐκ προτέρου βέβαιοι διὰ τὴν ἔκθασίν του. (185).
 Εἶχον τὴν βεβαιότητα, ὅτι ὁ Σατανᾶς θὰ συντριβῆ ὑπὸ
 τοὺς πόδας των ἐν τάχει (186) καὶ ὅτι, ὅπως ὁ Κύριος,
 τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ ἴδιοι ἔχουν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν πνευ-
 μάτων τῆς πονηρίας, τὰ ὁποῖα ἐτυράννουν τοὺς ἀνθρώ-
 πους· ἔχουν πλέον ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας
 των, (187) ἂν καὶ ὁ ἐναντίον των ἁγῶν ἐξακολουθεῖ διε-
 ξαγόμενος κρατερῶς. (188)

Ἡ ἀκλόνητος αὕτη πεποίθησις φαίνεται σαφέστερον
 εἰς τὸ τελευταῖον βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὴν

τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἠπείλουν, ἔβλεπον πνεύματα
 πανίσχυρα· κατ' αὐτῶν κυρίως ἐπάλαιον οἱ Χριστιανοί». **Πρβλ.** καὶ **Π. Τρεμπέλα**, 'Υπόμνημα Α' 483 ἐξ. **Aulén**,
Victor, 82 ἐξ. καὶ **Rütten**, 16 ἐξ.

(185) «...ἀλλ' ὁ Χριστὸς (συνεχίζει ὁ **Dibellius**, ἔ. ἄ.)
 εἶχε νικήσει τὰ πνεύματα καὶ ἔνεκεν τούτου ἡ κακοποιὸς
 δύναμις των διὰ τοὺς ἰδικούς Του εἶχε καταργηθῆ». «Ἡ νίκη
 Του (προσθέτει ὁ **Aulén**, **Victor**, 87,) ἐπιδραῖ ἐπωφελῶς ἐφ'
 ὄλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους: Εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς νέας
 πνευματικῆς ἀνθρωπότητος... τὸ ἔργον Του ἐγένετο πρὸς
 χάριν ἡμῶν καὶ ἔχει ἀντιπροσωπευτικὴν ἐνέργειαν». **Πρβλ.**
 καὶ **Harnack**, **Militia** 13 ἐξ.

(186) **Ρωμ.** ιστ', 20 **Πρβλ.** **Dibelius**, **Geisterwelt** 55 καὶ
Π. Τρεμπέλα, 'Υπόμνημα Α' 136· ἀμφότεροι ἐκλαμβά-
 νουν τὸ χωρίον ὑπὸ ἔνοιαν μὴ ἐσχατολογικὴν.

(187) **Dibelius**, ἔ. ἄ. 136.

(188) **Dibelius**, ἔ. ἄ. 164. **Πρβλ.** καὶ ἅγιον Ἰωάννην
Χρυσόστομον (**Παρά Π. Τρεμπέλα**, 'Υπόμνημα Α'
 267, εἰς Α' Κορ. ιε', 26): «τῇ μὲν δυνάμει καὶ νῦν κατήργη-
 ται, τῇ δὲ ἐνεργείᾳ τότε».

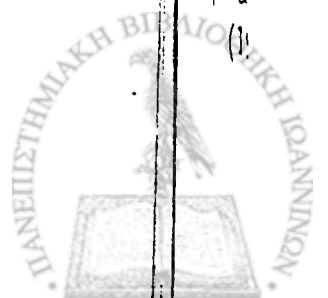

Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου. Τοῦτο ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι τὸ βιβλίον ἐγράφη, ἀφοῦ ἄγριοι διωγμοὶ εἶχον ἤδη ἐξαπολυθῆ κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀφοῦ τὸ αἷμά των εἶχεν ἀρχίσει, νὰ ποτίζη τὸ δένδρον τῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ καλύψη τὸν κόσμον ὁλόκληρον. Ἡ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει διατύπωσις τῆς πεποιθήσεως ταύτης ἐπὶ τὴν νίκην ἠχεῖ ὡς θαρραλέα διαμαρτυρία τῶν διωκομένων Χριστιανῶν πρὸς τοὺς διώκτας των. Εἶναι ὡς ἐὰν ἔλεγον, ὅτι παρὰ τὰ βασανιστήρια καὶ τοὺς διωγμούς, ἡ Βασιλεία τοῦ Ἰησοῦ θὰ ἐγκαθιδρυθῆ μίαν ἡμέραν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ «ὁ βασιλεὺς βασιλέων καὶ κύριος κυρίων»⁽¹¹⁸⁹⁾ «τὸ ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον», ὁ «ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ», θὰ καταβάλη τὸ «θηρίον», «τὸν δράκοντα τὸν ἀρχαῖον» καὶ θὰ ἐπεκτείνῃ τὴν βασιλείαν Του, ἐξουσιάζων «ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς».

Ἄλλως τε τὴν Βασιλείαν ταύτην ἠσθάνοντο κυριαρχοῦσαν ἤδη ἐντός των καὶ ἐν τῇ ζωῇ των, διότι ἤδη ἀπὸ τοῦδε ὁ Πατὴρ «τοὺς μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ».⁽¹¹⁹⁰⁾ Ἡ Ἐκκλησία τῶν ἀγίων, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔζων καὶ ἀνεπτύσσοντο, ἦτο ἤδη ἐν μέτρῳ πραγματοποιήσις τῆς «βασιλείας τοῦ Θεοῦ», ἢ ὁποία οὕτω δὲν ἦτο μόνον ἐλπίς, ἀλλὰ καὶ πραγματι-

(189) Ἀποκ. ιθ', 16, ιζ' 14, Πρβλ. Π. Μπρατσιώτου, Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, Κείμενον, Εἰσαγωγή, Σχόλια, Εἰκόνες, Ἐν Ἀθήναις 1950, σ. 280. Lohmeyer, 35.

(190) Κολ. α' 13.

κότης.⁽¹⁹¹⁾ Ἐτέρου ἢ κλήσις τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς πιστοὺς, ὅπως μετάσχωσιν «εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν»⁽¹⁹²⁾ δὲν ἐσήμαινε μόνον τι τὸ ὑπερκόσμιον⁽¹⁹³⁾, ἀλλὰ καὶ ἐγκόσμιον, ἀπὸ τῆς ζωῆς ταύτης ἀρχομένην πνευματικὴν ἀπόλαυσιν καὶ μακαριότητα.

Οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρῶτοι πιστοὶ τὴν ἀπαισιόδοξον φιλοσοφίαν τῆς ἐποχῆς των ἀντικατέστησαν διὰ τῆς αἰσιοδόξου πίστεως ἐπὶ τὴν νίκην τοῦ ἀγαπῶντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, «ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν».⁽¹⁹⁴⁾ Ἔβλεπον, ὅτι ὁ νέος αἰὼν, ὁ καινὸς κόσμος, ἤρχισεν ἤδη ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, οἱ δὲ πιστοὶ ἀπὸ τοῦ νῦν, μετέχοντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Του, δηλαδὴ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς βασιλείαν Του, προγεύονται τῆς χαρᾶς τῆς νέας ζωῆς, ἔχοντες ὡς ἀρραβῶνα καὶ ἐχέγγυον τῆς μελλούσης, ὀριστικῆς καὶ μονίμου ἀπολαύσεως τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αἷτιον καὶ ὁ χορηγὸς τῆς χαρᾶς.⁽¹⁹⁵⁾

Πνεῦμα θριάμβου ἐνεπνεύσθη εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς.⁽¹⁹⁶⁾ Οἱ Ἀπόστολοι, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ πρῶτοι

(191) Πρὸς **Frick**, 18.

(192) Α' Θεσ. β', 12. Πρὸς **Kittel**, Herrlichkeit, 224.

(193) Ἰούδα 24. Πρὸς **Kittel**, αὐτόθι 189.

(194) Ρωμ. δ', 25.

(195) Πρὸς τὸ η' κεφάλαιον τῆς πρὸς Ρωμ. καὶ Β' Κορ. α', 22, ε', 5, καὶ **Dibelius**, Geisterwelt, 64—65.

(196) Πρὸς **Aulén**, Victor, 41.

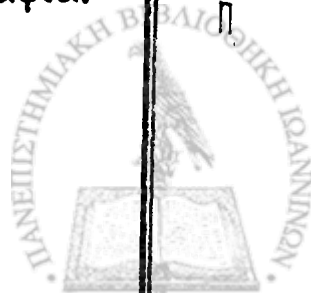
Χριστιανοί, ἔβλεπον πλέον ἰδίοις ὄμμασιν, ὅτι εἶχον τὴν δύναμιν «τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». (197)

§ :
τοῖ

χὴν
ἀπο
παθ
εἰς
αὐτε
εἶναι
ἐπιχε
καὶ ἔ
των,
τῆς ἔ
τρόπε
ἐνός
Ἰησοῦ
θόλου

---

(197) Λουκ. ι', 19. Περὶ τῆς ἐξεικονίσεως τοῦ Κυρίου ὡς θριαμβευτοῦ βασιλέως ἴδε J. Kollwitz, *Christusbild*, ἐν *Reallexikon für Antike und Christentum* τοῦ Theodor Klauser, τόμ. III, 1955, στ. 1—24, ἔνθα καὶ πλουσία βιβλιογραφία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Ἡ ΠΕΠΟΙΘΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΡΙΑΜΒΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΤΗΣ

§ 3. Ἡ προσπάθεια τῶν πρώτων Χριστιανῶν, ὅπως πείσουν τοὺς ἔθνικοὺς περὶ τοῦ ἀσφαλοῦς τῆς νίκης τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Εὐθὺς ὡς εἰσέλθη τις εἰς τὴν μεταποστολικὴν ἐποχὴν, παρατηρεῖ ὅτι οἱ Χριστιανοί, ἔχοντες πλέον οἱ ἴδιοι ἀπολύτως πεισθῆ περὶ τῆς νίκης τῆς πίστεώς των, προσπαθοῦν νὰ μεταδώσουν τὴν πεποίθησίν των ταύτην καὶ εἰς τοὺς μὴ Χριστιανούς. Μόνον ὅτι ἀπευθυνόμενοι πρὸς αὐτούς, ὁμιλοῦν τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, διὰ τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν καταληπτοί. Τὰ σπουδαιότερα ἐπιχειρήματά των, ἐφ' ὧν στηρίζουν τὴν αἰσιοδοξίαν των καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς ἀντιπάλους των, δὲν εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῆς ἁγ. Γραφῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς δημώδους εὐσεθείας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τοιουτοτρόπως, ἀπευθύνονται πρὸς αὐτούς, ἐμφανίζοντες ἅφ' ἑνὸς μὲν τὴν δύναμιν, τὴν ἐγκλειομένην εἰς τὸ ὄνομα Ἰησοῦς Χριστός, ἅφ' ἑτέρου δὲ τὴν δύναμιν τοῦ συμβόλου τῆς νέας θρησκείας, τοῦ Σταυροῦ.

Πράγματι ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ταύτην τὴν γλῶσσαν κυ-

ρίως εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοήσῃ. Διότι εἰς τὰ ὀνόματα τῶν θεοτήτων ἀπέδιδον τότε οἱ ἄνθρωποι μεγάλην δύναμιν. Ἐπίστευον, δηλαδή, ὅτι ἕρκει νὰ προφέρῃ τις τὸ ὄνομα τῆς τάδε ἢ τῆς τάδε θεότητος, ἵνα ἐπιτευχθῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀποτέλεσμα· ἐντεῦθεν καὶ τὰ διάφορα μαγικὰ βιβλία εἶναι πλήρη ὀνομάτων θεοτήτων, πολλάκις ἀκαταλήπτων. (198)

Καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ διάδοσις τῶν μυστηριακῶν θρησκειακῶν, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐσημείου τὴν μεγαλύτεραν πρόοδον, ὠφείλετο κυρίως εἰς τὸ ὅτι ἕκαστος «ἤθελε νὰ διαφύγῃ τὴν δύναμιν τῆς εἰμαρμένης, νὰ ἀποκτήσῃ ἰσχυροτέρας δυνάμεις, καθιστάμενος ἰσχυρότερος πλεον πνευματοφόρος καὶ θαυματοποιός» (199).

Ἐντεῦθεν προήρχετο καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἐκ τοῦ κηρύγματος περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνεποίεσεν εἰς τοὺς πολλοὺς ἰσχυροτέραν ἐντύπωσιν δὲν ἦτο κυρίως ἢ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀπὸ τῆς μελλούσης κατακρίσεως ὡς σωτηρία, ὅσον ἢ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τῶν «πνευματικῶν τῆς πονηρίας». «Εἰς ἐποχὴν ἐμπεποτισμένην ὑπὸ τῆς πίστεως εἰς τὴν ὑπαρξιν πονηρῶν πνευμάτων, πληροῦν

(198) Διὰ πλειότερα ἴδε W. H e i t m ü l l e r, Im Namen Jesu, eine sprach- und religionsgeschichtliche untersuchung, 1903, F r. D o r n s e i f f. Das Alphabet in Mystik und Magie, 1922. E. S t e m p l i n g e r, Artiker Aberglaube in modernen Ausstrahlungen, 1922. Τοῦ αὐτοῦ, Die unbekannt Antike, 1936 καὶ K u r t A r a m (=Hans Fischer) Magie und Zauberei in der alten Welt, 1927.

199) Wetter, Charis, 94.

των τὸν Κόσμον, ὁ Σωτὴρ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπίστευον οἱ Χριστιανοί, ἐγένετο ἀντιληπτὸς κυρίως ὡς σωτὴρ καὶ ἐλευθερωτὴς ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν πονηρῶν πνευμάτων» (200).

Ὁρθῶς ὡς ἐκ τούτου ἔχει λεχθῆ, ὅτι «τὸ κεντρικὸν θέμα τῆς θεολογίας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας εἶναι ἡ Ἀπολύτρωσις, ὡς θεϊκὴ πάλη καὶ νίκη. Ὁ Χριστός, ὁ Νικητὴς Χριστός, μάχεται καὶ θριαμβεύει κατὰ τῶν πονηρῶν δυνάμεων τοῦ κόσμου, κατὰ τῶν «τυράννων», ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἡ ἀνθρωπότης εὐρίσκεται δεσμία καὶ πάσχουσα» (201). «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀήττητος» (202) καὶ διὰ τοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατορθώνει κατὰ πρῶτον λόγον τὴν νίκην κατὰ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, τῆς ἁμαρτίας, τοῦ θανάτου, τοῦ διαβόλου (203) καὶ δίδει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν δύναμιν νὰ κατάγουν καὶ αὐτοὶ νίκας (204).

(200) Wendland, ZntW, 1904, 351. Πρὸβλ. καὶ Harnack, Mission 4, σ. 151—170. Εἰδικῶς περὶ τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως σωτὴρ ἴδε ἀνωτέρω σημ. 121.

(201) Aulén, Victor, 20.

(202) Εἰρηναίου, κατὰ Αἱρέσεων (ἔκδ. Harvey) III, 23, 1.

(203) Aulén, Victor, 36, καὶ Μητροπολίτου Σάμου Εἰρηναίου, Ἡ δύναμις τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος, Ἀθῆναι 1948, σ. 215—217. Περὶ τῆς νίκης κατὰ τῆς ἁμαρτίας ἴδε καὶ Lietzmann, Kirchengeschichte, I, 119.

(204) Εἰρηναίου, ἔ. ἀ. V 24, 4. Πρὸβλ. καὶ Aulén, ἔ. ἀ. 42. 37.

Τοιουτοτρόπως, όταν οί μεταγενέστεροι Χριστιανοί, ὅπως καὶ σήμερον ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, διεκήρυττον τὸ «Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ»,⁽²⁰⁵⁾ δὲν ἠννόουν κυρίως, ὅτι νικᾷ τὰς ἀντιπάλους θρησκείας, ἀλλ' ὅτι εἶναι νικητὴς καὶ προστάτης κατὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων⁽²⁰⁶⁾.

Ἦδη εἰς αὐτὰς τὰς σελίδας τῆς Κ. Δ., δύναται τις νὰ διακρίνη τὸ πνεῦμα τοῦτο τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὅλοι ἐζήτουν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ «σημεῖα»⁽²⁰⁷⁾ καὶ ἐπείθοντο εὐκολώτερον ὄχι τόσον διὰ:

---

(205) Ὁ Fr. J. Dölger ἐν *Antike und Christentum*, I, 1929, 25 συνάγει τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ τύπος Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ, ἦτο γνωστὸς ἤδη ἀπὸ τοῦ δ' αἰῶνος, τὸ δὲ ΙΧΘΥΣ Νικᾷ (ἴδε τοῦ αὐτοῦ ΙΧΘΥΣ, I, σ. 186 ἐξ.), ὅτι ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὰς ρωμ. κατακόμβας. Ἀρκετὰ παραδείγματα ἔχει συλλέξει ὁ E. Peterson, *Εἰς Θεός*, σ. 154 ἐξ. καὶ ὁ Weinrich, *Sarapis*, 35 ἐξ. Beil, V. Εἰς ταῦτα πρόσθετες καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Peterson αὐτόθι 157 προστιθέμενα παραδείγματα: Ἄμμων νικᾷ, Νικᾷ ἢ Εἰς κλπ., βιβλιογραφίαν δὲ περὶ τοῦ τύπου «νικᾷ» παρὰ J. Keil — A. von Premerstein, *Bricht über eine Reise in Lydien* (1914) 75, ἀρ. 102, καὶ Theodor Klausner, *Akklamation*, ἐν *Reallexikon für Antike und Christentum*, I, 1950 στ. 216—233, ἰδὲ 230—231.

(206) Πρὸς Fr. J. Dölger, ἔ. ἀ. σ. 26.

(207) Πρὸς Ματθ. ιθ', 38, ιστ', 1 κ. ἀ. Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, γραφέν ἀργότερον τῶν ἄλλων Εὐαγγελίων καὶ ὄν σύγχρονον περίπου πρὸς τὰ συγγράμματα τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων, ἵνα ἐκφράσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ θαύματος, μεταχειρίζεται τὴν λέξιν «σημεῖον» ἐνῶ οἱ συνοπτικοὶ χρησιμοποιοῦν τὴν λέξιν «σημεῖον» μόνον όταν τὴν θέτουν εἰς τὸ στόμα τῶν ἀντιπάλων τοῦ Κυρίου. Πρὸς.

τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων Του, ὅσον διότι εἰς τὰ «σημεῖα» ἐνέβλεπον τὴν δύναμιν τῆς θεότητός Του. Τὸ πνεῦμα τοῦτο ἀπηχοῦν καὶ οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου: «πολλοὶ ἐροῦσίν μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, ὅτι οὐδέποτε ἔγνωσαν ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν» (208). Ἡ πίστις εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματός Του καὶ ἡ διὰ ταύτης ἐπιτέλεσις «δυνάμεων» θεωρεῖται, τρόπον τινά, οὐχὶ ὡς ἡ καθαυτὴ, ἡ γνησίᾳ πίστις.

Τὴν λεπτὴν ταύτην διάκρισιν μεταξὺ τῆς πίστεως εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τῆς πίστεως εἰς τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἐνέκλειε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, καὶ τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστὸν ἀποσαφηνίζει καλύτερον ὁ Ὁριγένης, ἐρμηνεύων τὸ «πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίησεν» (209). «Διαφέρει γάρ», λέγει, «τοῦ πιστεύειν εἰς αὐτὸν τὸ πιστεύειν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὁ γοῦν διὰ πίστιν μὴ κριθησόμενος τῷ εἰς

W. Bauer, *Das Johannesevangelium*, 1925, 42. Πρβλ. καὶ τὰ ὑπὸ F. Eckstein καὶ T. H. Waszink, Ὑ. λ. Amulet, ἐν *Reallexikon für Antike und Christentum* τοῦ Theodor Klauser, τόμ. I, 1955, στ. 397-411 σημειούμενα.

(208) Ματθ. ζ', 22-23.

(209) Ἰω. β', 23.

αὐτὸν πιστεύειν οὐ κρίνεται, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ κρίνεται· (Ἰω. γ' 18)· οὐχὶ δὲ ὁ πιστεύων εἰς τὸ ὄνομά μου κρίνεται. Οὐκέτι δὲ φησὶν ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἤδη κέκριται· τάχα γὰρ ὁ πιστεύων εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, πιστεύει μὲν, διόπερ οὐκ ἔστιν ἄξιος ἤδη κεκρίσθαι, ἐλάττων δὲ ἔστι τοῦ πιστεύοντος εἰς αὐτόν. Αὐτοῦ μᾶλλον ἢ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχουσιν δεῖν, ἵνα μὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ δυνάμεις ποιῶντες, ἀκούσωμεν τὰ ἐπὶ τῷ ὀνόματι μόνῳ καυχησομένων αὐτοῦ εἰρημένα» (210).

Τὰ διαφαινόμενα ὅμως ἐν τῇ Κ.Δ., δὲν εἶναι εἰμῆ ἀσθενῆς ἀπήχησις τῆς μεγάλης δίψης, τῆς ἐπικρατούσης παρὰ τῷ λαῷ, διὰ τὸ «σημεῖον», τὸ «θαῦμα». Διὰ τὸν πολὺν λαὸν ἢ δύνამεις, ἢ ἐμφαινομένη διὰ τοῦ θαύματος, ἦτο ἡ «ἀποδεικνύουσα» πειστικώτερον τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων (211).

Ἔνεκεν τούτου καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι, νὰ τονίσουν περισσότερο τὴν ἀναμφισβήτητον δύναμιν

(210) Ὡριγένους, εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, Τόμ. Χ' 28. (Ἔκδοσις Lommatszsch), I, 371. Πρὸς αὐτόθι σ. 372.

(211) Πρὸς βλ. A. Deissmann, Licht (ἔκδ. δ') σ. 330 ἔνθα ἐν σημ. 2 δίδει τὴν ἄχρι τοῦ 1922 ἐπὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφίαν καὶ Acta Philae, II, 3, (ἔκδ. Krüger, σ. 114), ἔνθα ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Θεός, διότι «caecos videre fecit, surdos audire, leprosos mundavit, mortuos suscitavit, mutis loquelam restituit et infirmitates multas sanavit, profluxum sanguinis habens mulier tetigit fibriam vestimenti eius et sanata est, mortuus resurrexit, et alia multa signa et prodigia fecit». Ἴδε καὶ τὸ Ματθ. ια', 5.

μιν, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ «ὄνομα» τοῦ Ἰησοῦ (212) καὶ τὸ «σημεῖον» (213) τοῦ Σταυροῦ, καὶ νὰ τὴν ἐπικαλεσθοῦν ὡς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος καὶ τῆς ἀληθείας τῆς θρησκείας των (214).

(212) Φιλ. β', 9. Πρβλ. Ἑβρ. α' 4. Πρβλ. καὶ V. Taylor *The names of Jesus*, London 1953 καὶ A. Stuiber «Christusepitheta, ἐν Reallexikon für Antike und Christentum τοῦ Theodor Klauser, τόμ. I I I, 1955 στ. 24 - 29.

(213) Ἡ λέξις «σημεῖον», προκειμένου περὶ τοῦ Σταυροῦ, ἐνέχει σημασίαν θριαμβευτικὴν, ἂν ληφθῆ ὡς μετάφρασις τοῦ λατινικοῦ *signum*, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε καὶ τὰς στρατιωτικὰς σημαίας καὶ ἐμβλήματα (*vexilla*). Πρβλ. ἄρθρον τοῦ A. Reinach ὑπὸ λέξιν *signa* (ἐν Ch. Daremberg — Edm. Saglio *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, ἔκδ. β', 1875 ἔξ.). Διότι καὶ εἰς τὰς εἰδωλολατρικὰς ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἀπαντᾷ ἡ λέξις «σημεῖον» ἀντὶ τῆς «οὐήξιλλος» (*vexilla*). Πρβλ. P. Steiner, *Die dona militaria*. ἐν *Bonner Jahrbücher*, 1906, σ. 30 καὶ 56 - 57 ἄρ 72, ἔνθα τοιαύτη ἐπιγραφή τῆς ἐποχῆς τοῦ Δομητιανοῦ (81—96 μ.Χ.). Ἀλλὰ καὶ ἂν ληφθῆ ὡς μετάφρασις τῆς λέξεως *signum* ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ εἰδώλου, καίτοι αὕτη εἶναι σπανιωτέρα, πάλιν ἐνέχει τὴν ἔννοιαν τῆς δυνάμεως, καθ' ὅτι ἐπιστεύετο, ὅτι εἰς τὸ εἶδωλον ἐνυπῆρχε δύναμις θεϊκὴ. (Διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς λέξεως *signum* ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ εἰδώλου ἴδε Lucretius, *de rerum natura*, I 316—318: *tum portas propter, aena signa manus dextras ostendunt...*» (ἔκδ. Diels σ. 17), Lampridius, *Commodus*, 16, 5 «*Herculis signum aeneum sudavit*», Arnobius, *adv. nat.* VI 16 (CSEL, 4, 228 στ. 17) καὶ Fr. Cumont, *Textes*, σ. 133 ἄρ. 150=CIL III, 1123, ἔνθα τὸ ἄγαλμα τοῦ Μίθρα ὀνομάζεται *signum*.

(214) Χαρακτηριστικὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος νοοτροπίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι ὅσα αἱ «Πράξεις Ἰωάννου» θέτουν

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἡ προσπάθεια αὕτη προσέλα-
 θε τὸν χαρακτῆρα ἀληθοῦς πνευματικῆς μάχης, κατὰ
 τὴν ὁποίαν ὁ Χριστιανισμὸς διεξεδίκησε τὴν ἀπόλυτον
 ἐξαφάνισιν πάσης ἄλλης πίστεως. Ἐφ' ὅσον εἰς οὐδε-
 μίαν ἄλλην θρησκείαν ἦτο δυνατόν νὰ εὐρεθῆ τοιοῦτον
 «ὄνομα» καὶ τοιοῦτον «σημεῖον», ἄρα ἡ θρησκεία, ἡ
 ὁποία τὰ κατεῖχεν ἦτο ἡ μόνη ἀληθῆς καὶ ἦτο συνεπῶς
 ἡ μόνη, ἡ ὁποία ἔπρεπεν ὑπὸ πάντων νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ
 καὶ τελικῶς νὰ ἐπικρατήσῃ.

Εἰς τὴν προσπάθειάν των ταύτην οἱ χριστιανοὶ συγ-
 γραφεῖς δὲν ἀρκοῦνται εἰς τὸ νὰ ἀποδείξουν, ὅτι τὰ
 θαύματα, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο, ὠφείλοντο εἰς τὴν δύναμιν

εἰς τὸ στόμα τοῦ αὐτοκράτορος Δομετιανοῦ: «Πρὸς ταῦτα
 ἔφη αὐτῷ (τῷ Ἰωάννῃ) ὁ Δομετιανός· Τίς τούτων ἀπόδειξις;
 Ρήμασιν μόνοις οὐ πείθομαι· ὄψις ἀδήλων τὰ φθεγγόμενα
 Τί δύνη δεῖξαι ἐπίγειον ἢ ἐπουράνιον ἐν τῇ δυνάμει ἐκείνου
 τοῦ μέλλοντος βασιλεύειν καθὼς λέγεις;». Εἰς ταῦτα ὁ Ἀπό-
 στολος ἀπαντᾷ διὰ θαυμάτων, τὰ ὁποῖα τελεῖ, ἐπικαλούμε-
 νος τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ (*Acta Joannis*, ἔκδ.
Bonnet, 1898 σ. 156, κεφ. 9 ἔξ.). Ἄλλ' ἔτι χαρακτηριστικώ-
 τερα εἶναι τὰ σημειούμενα ἐν *Acta Petri et Andreae* (κεφ.
 17 ἔξ. ἔκδ. **Bonnet**, σ. 124 ἔξ.), τὰ ὁποῖα εἶναι μεταγενε-
 στερα τῶν Πράξεων Ἰωάννου. Ἐκεῖ, παρουσιάζεται ὁ Ἀπό-
 στολος Πέτρος τελῶν θαύματα «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ σταυρω-
 θέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ» καὶ κατορθῶν νὰ μεταστρέψῃ ὑπὲρ
 τῆς ἀληθείας τῆς νέας θρησκείας καὶ δυσπιστοῦντά τινε-
 ἀφοῦ τὸν πείθει νὰ τελέσῃ καὶ αὐτὸς θαῦμα διὰ τῆς αὐτῆς
 ἐπικλήσεως, μετὰ τὸ ὁποῖον ὁ δυσπιστήσας ἀναφωνεῖ· «α-
 χρεῖαν ἔχω ζητῆσαι περὶ θαυμασίων· πιστεύω γὰρ
 ἀ λ η θ ῶ ς εἰ ς τὸ ὄ ν ο μ α τ οῦ Χ ρ ι σ τ οῦ!»!

τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ἀλλ' ἤθελον προσέτι νὰ ἀποδείξουν, ὅτι καὶ θαύματα γενόμενα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Π. Δ. καὶ θαυμάσια συμβαίνοντα ἐν τῇ φύσει διὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἐτελοῦντο (215).

§ 4. Ἡ πίστις ἐπὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου

Ἀκριθέστερον, πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦς (Χριστός) ἀπαντᾷ ἤδη ἐν αὐτῇ τῇ Κ. Δ. Φαίνεται μάλιστα, ὅτι ἦτο τόσον θαθέως ἐρριζωμένη, ὥστε ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὑπὸ μὴ Χριστιανῶν. (216) Ἡ διαφορὰ ἔγκειται μόνον ἐν τούτῳ, ὅτι εἰς τὴν Κ. Δ. ἐκτίθεται ἀφηγηματικῶς, ὡς διατύπωσις γεγονότος, οὐχὶ δὲ δι' ἀπολογητικούς λόγους. Οἱ Ἀπολογηταὶ ὅμως τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματος Χριστός χρησιμοποιοῦν ὡς ὄπλον ἰσχυρὸν κατὰ τῶν ἀντιπάλων των.

Ἦδη ἐν τῇ Ἐπιστολῇ τοῦ «Β α ρ ν ά θ α» (217) (100 -

(215) Πρὸβλ. Zöckler, 129.

(216) Πρὸβλ. Λουκ. ι', 17, Πράξ. γ', 6. 12, δ', 7. 10, ιστ', 18 κ. ἄ. καὶ Grundmann, 73.

(217) XII, 3 (60). Τὸ ὄνομα Βαρνάβας ἐτέθη ἐντὸς εἰσαγωγικῶν διότι πολλαὶ ἐγένοντο συζητήσεις περὶ τοῦ συγγραφέως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης. Πρὸβλ. Δ. Σ. Μπαλάνοῦ, Πατρολογία, Ἐν Ἀθήναις 1930, σ. 42 καὶ 40 ἔνθα καὶ ἡ βιβλιογραφία. Ἴδε ὁμοίως καὶ Hans Windisch Der Barnabasbrief, Tübingen 1920 (= Handbuch zum Neuen Testament, Ergänzungsband) σ. 300, ἔνθα ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία καὶ H. Veil,

150 μ. Χ.) (218), δηλαδή, καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς Ἀποστολικοὺς Πατέρας, παρατηρεῖ τις τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι μετὰ ταῦτα ἀναπτύσσονται πλατύτερον ὑπὸ τῶν Ἀπολογητῶν.

Οὕτως, ὁ Ἰουστίνος εἰς τὸν Διάλογόν του πρὸς Τρύφωνα, ἀναφερόμενος καὶ οὗτος εἰς τὸ αὐτό, ὡς καὶ ὁ «Βαρνάβας» χωρίον τῆς Π. Δ. (219), λέγει ρητῶς, ὅτι ἡ νίκη τῶν Ἰσραηλιτῶν δὲν ὠφείλετο μόνον εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Μωϋσῆς εἶχεν ἀπλώσει τὰς χεῖράς του δίκην ἐσταυρωμένου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὅτι τῆς μάχης προῖστατο πρόσωπον φέρον τὸ ὄνομα Ἰησοῦς, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ. Ἡ μετονομασία δὲ τούτου ἀπὸ Αὐσῆ εἰς Ἰησοῦν, λέγει ὁ Ἰουστίνος, δὲν ἦτο τυχαία, ἀλλ' ἐγένετο, ἵνα συμβολίσῃ τὸν Κύριον (220). Ἦτο ἀπαραίτητον, κατὰ τὸν Ἰουστίνον, νὰ συνδυασθῇ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ μετὰ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦς, ἵνα κερδηθῇ ἡ νίκη. «Οὐ γὰρ ὅτι οὕτως ηὔχετο Μωϋσῆς διὰ τοῦτο κρείσσων ὁ λαὸς ἐγένετο, ἀλλ' ὅτι ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ ὄντος, αὐτὸς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐποίει» (221). Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ὁ Ἰουστίνος τὸ χρησιμοποιεῖ ἐπανειλημμένως

Barnabasbrief, ἐν Hennecke Neutestamentliche Apokryphen Tübingen, 1904 σ. 206–207.

(218) Πρὸβλ. Δ. Σ. Μπαλάνοῦ, Πατρολογία, 43 Jordan, 139, Stählin, 231.

(219) Ἰεξόδ. ιζ', 11.

(220) Διάλογος κεφ. 113, 1 ἐξ.

(221) Διάλογος κεφ. 90, 5.

κατὰ τοῦ Ἰουδαίου συνομιλητοῦ του, προσθέτων ἐκάστοτε καὶ νέα στοιχεῖα (222).

Ἄλλ' ἀφοῦ τότε, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Π. Δ., συμπεραίνει ἀλλαχοῦ ὁ Ἰ ο υ σ τ ῖ ν ο ς, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦς ἐγένοντο τοιαῦτα θαύματα, ἀσφαλῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τελεσθοῦν πολὺ μεγαλύτερα μετὰ τὴν Ἐνσάρκωσιν, τὴν Σταύρωσιν καὶ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ πραγματικοῦ πλέον καὶ ὄχι τοῦ συμβολικοῦ Ἰησοῦ. Τότε, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματός Του, ἐνικῶντο ἐπίγειοι ἐχθροὶ καὶ ὑπετάσσοντο ἐγκόσμιοι βασιλεῖαι, τώρα μετὰ τὴν Ἀνάστασιν ἠττῶνται καὶ οἱ ὑποχθόνιοι ἐχθροὶ, ὑποτάσσονται δὲ τὰ πάντα. Ἐνεκεν τούτου, τὸ ὄνομα Ἰησοῦς εἶναι φοβερὸν εἰς πάντας τοὺς ἄρχοντας τοῦ σκότους, διότι γνωρίζουν, ὅτι διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρόκειται νὰ σημάνῃ ἡ ὥρα τῆς καταλύσεώς των (223). Καὶ ἡ ὥρα αὕτη εἰς τὸν φιλόσοφον Ἰουστίνον δὲν φαίνεται, ὅτι εἶναι μακράν' εἰς σύμπασαν τὴν οἰκουμένην ὑπάρχουν ἤδη οἱ ἐπικαλούμενοι τὸ παντοδύναμον ὄνομα. Πλήρης πίστεως καὶ αἰσιοδοξίας, λέγει πρὸς τὸν

(222) Πρὸβλ. Διάλογος καὶ κεφ. 91, 3. 106, 3. 111, 1—2. 112, 2. 131, 4.

(223) Διάλογος 111, 2 : «ἐνὸς γὰρ μόνου ἡ ἰσχύς αὕτη ἐστὶν καὶ ἦν καὶ ἔσται, οὗ καὶ τὸ ὄνομα πᾶσα ἀρχὴ δέδιεν, ὠδίνουσα ὅτι δι' αὐτοῦ καταλύεσθαι μέλλουσιν». Πρὸβλ. καὶ 131,5 : «διὰ δὲ τοῦ Ἰησοῦ σταυρωθέντος, οὗ καὶ τὰ σύμβολα ἐκεῖνα προκηρύγματα ἦν τῶν κατ' αὐτὸν ἀπάντων, ὅτι μέλλει ἐξολοθρευθῆσεσθαι τὰ δαιμόνια καὶ δεδιέναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ πάσας τὰς ἀρχὰς καὶ βασιλείας ὑφορᾶσθαι αὐτόν».

Ἰουδαῖον συνομιλητὴν του· «οὐδὲ ἓν γὰρ ὅλως ἐστὶ τι γένος ἀνθρώπων, εἴτε βαρβάρων εἴτε Ἑλλήνων εἴτε ἀπλῶς ὧτινι οὖν ὀνόματι προσαγορευομένων, ἢ ἀμαξοβίων ἢ ἀοίκων καλουμένων ἢ ἐν σκηναῖς κτηνοτρόφων οἰκούντων» (Γεν. δ', 20), ἐν οἷς μὴ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ σταυρωθέντος Ἰησοῦ εὐχαὶ καὶ εὐχαριστίαι τῷ πατρὶ καὶ ποιητῇ τῶν ὅλων γίνονται». (224)

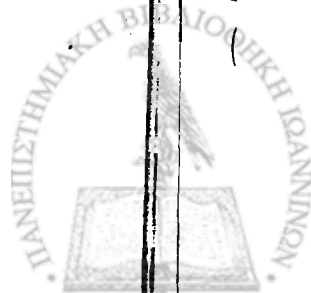
Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἀναφερόμενος, ὡς καὶ ὁ «Βαρνάβας», (225) εἰς τὴν περιτομὴν τῶν τριακοσίων δέκα ὀκτῶ δούλων τοῦ Ἀβραάμ, λέγει, ὅτι οἱ καταφεύγοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὸν Σταυρὸν Του ἐξουσιάζουν ἤδη ἐπὶ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῶν δαιμόνων, (226) πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει, ὅτι ἤδη περὶ τὸ 200 μ. Χ. οἱ Χριστιανοὶ εἶναι τόσοι βέβαιοι διὰ τὴν νίκην τῆς πίστεώς των, ὥστε, παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ὑφίστανται ἔτι πολλοὺς καὶ βαρεῖς διωγμούς, θεωροῦν ἑαυτοὺς «κυρίους γεγονέναι». (227)

(224) Ἰουστίνου, Διάλογος, 1117, 5. Περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀξίας τῆς μαρτυρίας ταύτης ἴδε Harnack, Mission 4η ἔκδ. σ. 546, δι' ἄλλας δὲ παραλλήλους μαρτυρίας τοῦ Ἰουστίνου ἴδε αὐτόθι 531

(225) XII, 3 (60).

(226) Στρωματεῖς βιβλ. VI, κεφ. XI, 84, 3 (ἔκδ. GCS 473, 25 ἔξ.): «μηνύεσθαι τρῖνυν τοὺς Ἀβραάμ οἰκείους εἶναι κατὰ τὴν σωτηρίαν, τοὺς δὲ τῷ σημείῳ καὶ τῷ ὀνόματι προσπεφευγότας κυρίους γεγονέναι τῶν αἰχμαλωτιζόντων καὶ τῶν τούτοις ἀκολουθούντων παμπόλλων ἀπίστων ἔθνῶν».

(227) Πρῶτ. καὶ Πράξεις Θωμᾶ 122 (Bonnet, 1901 σ. 231, 20 ἔξ.).

Ὁ ὀρμητικὸς ἀφ' ἑτέρου Τερτουλλιανός, θέτει ἔτι σαφέστερον τὸ ζήτημα, προκαλῶν τοὺς εἰδωλολάτρας νὰ δοκιμάσουν τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου. Ὁλόκληρον κεφάλαιον τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀπολογητικὸς συγγράμματός του, τὸ εἰκοστὸν τρίτον, ἀφιερῶται εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Οἰοσδήποτε Χριστιανός, λέγει, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδείξη τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ἐξορκίζων καὶ ἀποδιώκων τὰ δαιμόνια καὶ καταδεικνύων, ὅτι οἱ δῆθεν θεοὶ τῶν εἰδωλολατρῶν δὲν εἶναι ἢ δαιμονικαὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐκφοβίζονται καὶ καταβάλλονται διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. «Ἐφ' ὅσον, λέγει, φοβοῦνται τὸν Χριστὸν ἐν Θεῷ καὶ τὸν Θεὸν ἐν Χριστῷ, εἶναι ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ».

Ἦδη εὐρισκόμεθα περὶ τὰ μέσα τοῦ γ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἡ πεποίθησις, ὅτι διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἐγίνοντο καὶ γίνονται θαύματα ἐξακολουθεῖ διατηρουμένη καὶ αὐξουσα μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν. Εἰς σύγγραμμα, φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ, ⁽²²⁸⁾ σχολιάζεται τὸ χωρίον τῆς Γεν. ιδ', 14 ἐπ. ὡς ἐξῆς: ὅτι ὁ Ἀβραὰμ ἐνίκησεν εἰς τὴν μάχην, διότι ὑπὲρ αὐτοῦ εἶχε δύο νικηφόρα σύμβολα, ἥτοι τὸν Σταυρὸν καὶ τὸ ὄνομα Ἰησοῦς. «Ἐνεκεν τούτου», λέγει, «ὅταν ὁ Ἀβραὰμ ἠθέλησε νὰ νικήσῃ τοὺς αἰχμαλωτίσαντας τὸν Λώτ, τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐμέτρησε

(228) Ἰδε Jordan, 340.

πρῶτον δεκαοκτώ οἰκογενεῖς δούλους του ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ». (229)

Εἰς τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ἀνάγεται καὶ ὠραία, παραστατικὴ διήγησις περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Σταυροῦ, σωζομένη εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ (213—270 μ. Χ.), διὰ τῆς ὁποίας εἰσάγεται τὸ ἐξῆς νέον στοιχεῖον ἐνῶ, δηλαδή, ἄχρι τοῦδε ἡ ἐπίκλησις ἐγίνετο διὰ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦς, τὸ πρῶτον εἰς τὴν διήγησιν ταύτην ἀναφέρεται ὡς ἐπίκλησις τὸ ὄνομα Χριστός, (230) πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπανέρχεται εἰς τὸν Λακτάντιον (+ 325), ὁ ὁποῖος λέγει ρητῶς, ὅτι οἱ δαίμονες φεύγουν, «adjurati per Christum». (231)

Εἰς τὰ ἀρχαιολογικὰ ὡσαύτως μνημεῖα τὸ σύμβολον Χῖ Ρὸ (=Χριστός) δὲν ἐμφανίζεται ἐνωρίς. Μόλις κατὰ τὸ 268 μ. Χ. (232) ἔχομεν ἐπιγραφὴν ἐκ

(229) De Pascha computus, κεφ 22 (ἐκδ. CSEL III, σ. 268, 8 ἐξ. «Et id es quomodo Abraham quando expugnare voluit, quit Loth filium fratris ejus captivum duxerunt, numeravit vernas suos primum XVIII in nomine Jesu» (Τὸ δέκα ὀκτώ, ἦτοι ιη', ἐθεωρεῖτο βραχυγραφία τοῦ Ἰη(σοῦς). Πρβλ. Ἰ. Κοτσώνη: Τὰ Χρονολογικά, σελ. 31. Πρβλ. αὐτόθι κεφ. 10 σ. 257, 8—11 κ. ἄ. Εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον τῆς Γενέσεως ἀναφέρεται καὶ ὁ «Βαρνάβας», ἀλλὰ δὲν τὸ καθορίζει λεπτομερῶς.

(230) Γρηγορίου Νύσσης, βίος τοῦ ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ, ἐν PG 46, 952.

(231) Lactantius, Divin. inst. Βιβλ. IV κεφ. 27 (ἐκδ. CSEL, 19, σ. 384) καὶ Epitome inst. divin. 45.

(232) Ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν ὑπάτων, οἱ ὁποῖοι ἀναφέ-

Ρώμης, (233) φέρουσιν τὸ Ἰῶτα Χῖ, τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν εἶναι σύμβολον, ἀλλὰ μᾶλλον βραχυγραφία (234) τοῦ Ἰ(ησοῦς) Χ(ριστός). Τὸ Χῖ Ρό, ὡς ἀναντίρρητον χριστιανικὸν σύμβολον, ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Ρώμης, χρονολογουμένης, εἰς τὸ 291 μ. Χ., ἐφ' ἧς τὸ Χῖ Ρό εἶναι ἐκτὸς κειμένου. (235) Ἄλλ' ὅσονδῆποτε μικρὸς καὶ ἂν εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανικῶν μνημείων τῶν φερόντων τὸ Χῖ Ρό ἢ τὸ Ἰῶτα Χῖ κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 313 μ. Χ. περίοδον, ἐκ τῶν πρὸ τοῦ 313 μ. Χ. φιλολογικῶν πηγῶν ἐν συμπέρασμα εἶναι ἀπολύτως βέβαιον: ὅτι ἡ πεποίθησις περὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς νέας θρησκείας βαίνει διαρ-

ρονται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν, χρονολογεῖται αὕτη εἴτε εἰς τὸ 268 ἢ εἰς τὸ 279 μ. Χ.

(233) «Pastor et Titiana e[t] Marciana et Chr[e]st[e] [Mar]ciano filio benemerentis X DN fec[er]unt qui vixit annus κ. λ. π. παρὰ Inscr. Christ. urbis Romae. σ 16 ἀρ. 10.

(234) Τὸ Χῖ Ρό ὡς κοινή βραχυγραφία εἶναι ἀρχαιότερον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Περὶ τούτου ἴδε Ἰ. Κοτσώνη, Τὰ χρονολογικά, σ. 22 ἐξ., ἐνθα καὶ ἡ κυριωτέρα βιβλιογραφία.

(235) Inscript. christ. urbis Romae, σ. 23 ἀρ. 17 Ὁ Zöckler, σ. 140, ὡς πρῶτον χριστιανικὸν ΧΡ θεωρεῖ τὸ ΧΡ ἐπιγραφῆς τινος τοῦ 298 μ. Χ., ἡ ὁποία ὁμως ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν ὑπὸ τῶν Gallus καὶ Faustus δύναται νὰ χρονολογηθῆ καὶ εἰς τὸ 317 ἢ τὸ 330 ἢ τὸ 366 μ. Χ. Ἀπὸ τοῦ 363, κατὰ τὸν Dölger τὸ ΧΡ ἔχει καὶ «ἐξορκιστικὴν» σημασίαν πρὸς διατήρησιν τῆς ἀκεραιότητος τῆς ἐπιγραφῆς. Πρβλ. Antike und Christentum I, 20 ἐξ. καὶ 299 – 315. Περὶ τῆς ἐμφάνισως τοῦ ΧΡ καὶ γενικῶς τῶν χριστ. συμβόλων ἐπὶ νομισμάτων ἴδε Ἰ. Κοτσώνη, ἔ. ἀ. 70 ἐξ.

κῶς διαδιδόμενη εὐρύτερον. Ἡ διάδοσις δὲ τῆς πεποιθήσεως ταύτης εἶναι μεγαλυτέρα, προκειμένου περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ συμβόλου τῆς νέας θρησκείας τοῦ Σταυροῦ. (236)

§ 5. Ἡ πίστις ἐπὶ τὴν δύναμιν τοῦ συμβόλου τοῦ Σταυροῦ.

Κατ' ἀρχάς, εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἡ λέξις σταυρὸς ἐσήμαινε τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Κυρίου. (237)

(236) Περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σταυροῦ ἐπὶ ἀρχαιολογικῶν μνημείων, ἴδε Ἰ. Κοτσώνη, Τὰ χρονολογικὰ κλπ. Παραδείγματα συνδυασμοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἢ μᾶλλον τῆς βραχυγραφίας ΙΧΘΥC καὶ τοῦ Σταυροῦ ἴδε ἐν Dölger, ἔ. ἄ. I, 295—298.

(237) Α' Κορ. α', 18, Γαλ. ε', 11. Πρβλ. καὶ Ἰγνατίου πρὸς Ἐφεσ. XVIII, 1: «περιψημα τὸ ἐμὸν πνεῦμα τοῦ σταυροῦ, ὃ ἐστὶν σκάνδαλον τοῖς ἀπιστοῦσιν, ἡμῖν δὲ σωτηρία καὶ ζωὴ αἰώνιος» ἢ τὸ πρὸς Φιλαδ. VIII, 2: «ἐμοὶ δὲ τὰ ἀρχεῖα ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός, τὰ ἄθικτα ἀρχεῖα ὁ σταυρὸς αὐτοῦ καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ». Ἐξαιρεῖται τὸ Ἐφεσ. IX, 1—2, περὶ τῆς ἐρμηνείας τοῦ ὁποίου ἴδε ἐν Schlier, Ignatiusbriefe, σ. 119—121. Ἡ προτεινομένη αὐτόθι ἐρμηνεία δὲν εἶναι ἐπιτυχής, διότι ἡ μηχανὴ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ὡς καὶ εἰς τὰς Πράξεις Ἀρχελάου, ἀλλ' ὡς εἰς τὸν Ποιμένα τοῦ Ἑρμᾶ. Περὶ τοῦ Σταυροῦ ὡς μηχανῆς ἴδε Ἰ. Κοτσώνη ἐν «Ἐκκλησια» 1στ' (1938) 274—276. Περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως «ἀρχεῖα», ἴδε W. Bauer, Die Briefe des Ign. von Ant und Polykarpbrief σ. 260—261 καὶ S. Reinach ἐν Anatolian Studies presented to Sir W. Ramsay 1923, σ. 339—340.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁμως ἤρχισεν ἡ λέξις σταυρὸς νὰ χρησιμοποιῆται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν συγγραφέων καὶ ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν Σταύρωσιν ἐγένετο σύμβολον τῆς σωτηρίας καὶ τῆς Ἀναστάσεως, (238) ἢ τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον μάλιστα οἱ Χριστιανοὶ ἀποδίδουν ἐξαιρετικὴν δύναμιν. Οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς διδάσκουν, ὅτι ἀρκεῖ νὰ ποιήσῃ τις τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ἵνα ἐπιτελεσθῶσι θαύματα. (239) Οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς, ὅπουδῆποτε συνέβη τι τὸ ἐξαιρετικόν, ἐκεῖ ἀνακαλύπτουν συγκεκαλυμμένον τὸν Σταυρόν, ἐνῶ ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη, ἀκολουθοῦσα, τῇ χριστιανικῇ φιλολογίᾳ, προσπαθεῖ νὰ ἀπεικονίσῃ συγκεκαλυμμένως τὸ νικηφόρον σύμβολον. (240)

Ἦδη ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ «Βαρνάθα», ὑπάρχουν τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ νικηφόρου σημείου διδασκαλίας. (241) Εἰς τὸν Ἰουστίνου

(238) Goblet d' Alviela, ἐν *Encycl. of Religion and Ethic*, V, 328.

(239) Ἡ γνώμη τοῦ Hagenbach (*History of Doctrines I*, 150 παρὰ Seymour 438), ὅτι ὁ σταυρὸς κατ' ἀρχὰς δὲν ἦτο ἄλλο τι ἢ σύμβολον τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως, κατέστη ὁμως μετὰ ταῦτα μηχανικὸν «opus operatum», δὲν εἶναι ὀρθή, διότι εἰς τὴν χριστιανικὴν φιλολογίαν εὐθύς ὡς ὁ Σταυρὸς ἐμφανισθῆ ὡς σύμβολον ἔχει συγχρόνως ἀμφοτέρας τὰς ἐννοίας.

(240) Πρὸς Zöckler, 144.

(241) «Βαρνάθα» II, 2 (59 ἐξ.). Θὰ ἠδύνατο ἐπίσης νὰ προστεθῆ καὶ τὸ αὐτόθι IX, 8 (56), ἐὰν ἡ λέξις «χάρις» ἐρμηνευθῆ διὰ τῆς λέξεως «δύναμις» (ὡς παρὰ Wetter,

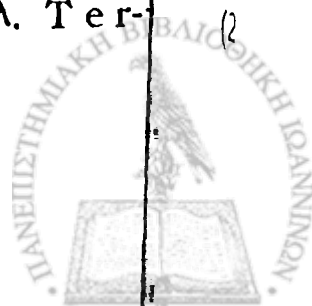

νον εύρίσκεται ἡ πρώτη ἀπερίφραστος περὶ τούτου διατύπωσις. Κατ' αὐτόν, ὡς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἤρκει ὁ συμβολισμὸς τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦς, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν νίκην, τοιουτοτρόπως καὶ περὶ τοῦ Σταυροῦ προκειμένου, ἤρκει νὰ ὑπάρχη τι τὸ ὁποῖον νὰ συμβολίζῃ τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ, ἵνα ἐπιτευχθῶσι θαύματα. (242) Ἄλλ' ἐὰν ὁ ἀπλοῦς συμβολισμὸς τοῦ Σταυροῦ τοιαύτην εἶχεν ἰσχύν, πολὺ μεγαλυτέραν ἰσχύν θὰ εἶχε τὸ σύμβολον, ὅταν ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν, εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ. Ἡ δύναμις του ἦτο μυστηριώδης, ἦτο «μυστήριον». (243)

Charis, 127, σημ.). Ἐπὶ τῆς ἐρμηνείας ταύτης ὅμως δὲν εἶναι σύμφωνοι πάντες (πρβλ. H. Windisch, Der Barnababrief σ. 356).

(242) Ἰουστίνου, Διάλογος, 86, 1: «Μωϋσῆς μετὰ ράβδου ἐπὶ τὴν τοῦ λαοῦ ἀπολύτρωσιν ἐπέμφθη, καὶ ταύτην ἔχων ἀνὰ χεῖρας... διέτεμε τὴν θάλασσαν, διὰ ταύτης ἀπὸ τῆς πέτρας ὕδωρ ἀναβλύσαν ἑώρα... ράβδους βαλὼν Ἰακώβ εἰς τὰς ληνοὺς τῶν ὑδάτων ἐγκισσῆσαι τὰ πρόβατα τοῦ μητραδέλφου, ἵνα τὰ γεννώμενα ἐξ αὐτῶν κτήσῃται, ἐπέτυχεν ἐν ράβδῳ αὐτοῦ διεληλυθέναι τὸν ποταμὸν ὁ αὐτὸς Ἰακώβ καυχᾶται» (Γεν. λ', 37—38, λθ', 10).

(243) Διάλογος, 90, 4: «Ὅτε ὁ λαὸς ἐπολέμει τῷ Ἀμαλήκ, καὶ ὁ τοῦ Ναυῆ υἱός, ὁ ἐπονομασθεὶς τῷ Ἰησοῦ ὀνόματι, τῆς μάχης ἤρχεν, αὐτὸς Μωϋσῆς ἠύχετο τῷ Θεῷ τὰς χεῖρας ἑκατέρας ἐκπετάσας. Ὡρ δὲ καὶ Ἀαρὼν ὑπεβάσταζον αὐτὰς πανῆμαρ, ἵνα μὴ κοπωθέντος αὐτοῦ χαλασθῶσιν. Εἰ γὰρ ἐνδεδώκει τι τοῦ τὸν σταυρὸν μιμουμένου, ὡς γέγραπται ἐν ταῖς Μωϋσέως γραφαῖς, ὁ λαὸς ἠττᾶτο, εἰ δὲ τῇ τάξει ἔμενε ταύτη, Ἀμαλήκ ἐνικᾶτο τοσοῦτο, καὶ ἰσχύων διὰ τοῦ σταυροῦ ἴσχυεν». Πρβλ. Ter-

Τοιουτοτρόπως, τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰουστίνου λαμβάνει ἰδιαιτέραν ὄλως σημασίαν, καθίσταται σύμβολον δυνάμεως καὶ νίκης. Εἰς τὸν μετὰ τοῦ Ἰουδαίου Τρύφωνος Διάλογόν του φέρει πρὸς ἀπόδειξιν τούτου πλεῖστα παραδείγματα. (244) Ἀναφερόμενος οὕτως εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, «καθὼς ὁ Μωϋσῆς ὕψωσεν τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ (245) οὕτως ὕψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον», (246) λέγει, ὅτι καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ ξύλου ὄφιν συμβολίζει τὸν Σταυρόν. Εἰς τὴν δύναμιν δὲ τοῦ Σταυροῦ, λέγει, ὀφείλεται ἡ θεραπεία ἐκ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφεων. Διότι, λέγει, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ ξύλου ὄφιν δὲν ἦτο σύμβολον τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ Σταυρωθέντος, ἀλλ' ἦτό τι τὸ ἔχον καθ' αὐτὸ σημασίαν, τότε θὰ ἦτο εἶδωλον. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἀπετέλει παράθασιν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, τῆς διὰ τοῦ ἰδίου Μωϋσέως δοθείσης, (247) διὰ τῆς ὁποίας ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ κατασκευάσουν οἶονδήποτε εἶδωλον ἢ ὁμοίωμα. (248)

tull. adv. Marc. III, 18 (=adv. Jud. 10), Cyprianus, Test. adv. Judeos, II, 21 καὶ ad Fortun 8, Firmicus Maternus, De errore profanarum relig. 21 καὶ Oracula Sibyllina, VIII, 251 ἐξ.

(244) Προβλ. Διάλογος, 90, 4 ἐξ. 94. 2 κ. ἄ.

(245) Ἀριθ. κα', 8 ἐξ.

(246) Ἰω. γ', 14—15.

(247) Ἐξόδ. κ', 4.

(248) Διάλογος, κεφ. 112, 1 ἐξ. Προβλ. καὶ 94, 1 καὶ 131.

Ἄλλὰ καὶ δι' ἄλλων, λέγει ὁ Ἰουστίνος, ἐφάνερωσεν ὁ Θεὸς «τὴν ἰσχὺν τοῦ μυστηρίου τοῦ σταυροῦ». Ὄταν ὁ Μωϋσῆς ἠυλόγει τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ, (249) εἶπε μεταξὺ ἄλλων πρὸς τὴν φυλὴν τοῦ Ἰωσήφ: «πρωτότοκος ταύρου τὸ κάλλος αὐτοῦ· κέρατα μονοκέρωτος τὰ κέρατα αὐτοῦ· ἐν αὐτοῖς ἔθνη κερατιοῖ ἅμα, ἕως ἄκρου τῆς γῆς». (250) Ἐρμηνεύων ὁ Ἰουστίνος τὸ χωρίον τοῦτο ἀλληγορικῶς, λέγει: «μονοκέρωτος γὰρ κέρατα οὐδενὸς ἄλλου πράγματος ἢ σχήματος ἔχει ἂν τις εἰπεῖν ἢ ἀποδείξαι, εἰ μὴ τοῦ τύπου, ὃς τὸν σταυρὸν δείκνυσιν». Καὶ ἀφοῦ περιγράφει τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ, προσθέτει, ὅτι διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου οἱ μὲν εὗρον τὴν σωτηρίαν, οἱ δὲ μὴ πιστεύσαντες τὴν καταδίκην. (251) Τοιοῦτοτρόπως, τὸ κατὰ Ἰουδαίους σύμβολον τῆς ἐξουθενώσεως καὶ τῆς καταράρας, (252) ἀφ' ἧς στιγμῆς καθηγιάσθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. ἀνεδείχθη σύμβολον δυνάμεως καὶ δόξης, διὰ τοῦ «μυστηρίου» δὲ τούτου ὁ Κύριος κατέκτησε «τοὺς ἐκ παντὸς γένους ποικίλους καὶ πολυειδεῖς ἀνθρώπους». (253)

Πλὴν ὅμως ὁ σταυρὸς ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποτρόπαιος

(249) Δευτερ. λγ', 1 ἔξ.

(250) Αὐτόθι στ. 17.

(251) Διάλογος 91, 1—3. Πρὸβλ. καὶ Θεόδοτον παρὰ Κλήμεντι Ἀλεξανδρεῖ κεφ. 42, 1 (ἔκδ. GCS Στρωματεῖς, σ. 120): «ὁ Σταυρὸς τοῦ ἐν τῷ πληρώματι Ὁρου σημεῖόν ἐστιν· χωρίζει γὰρ τοὺς ἀπίστους τῶν πιστῶν, ὡς ἐκεῖνος τὸν κόσμον τοῦ πληρώματος».

(252) Γαλ. γ', 13.

(253) Διάλογος 134, 5.

οὐ μόνον παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, (254) ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ἐθνικοῖς, (255) δι' ὃ ἔπρεπε καὶ οὗτοι νὰ διαφωτισθοῦν περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ σχήματός του.

Οὕτως, ὁ Ἰουστινός, εἰς τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀντωνῖνον τὸν Εὐσεβῆ (περὶ τὸ 155) ὑποβλήθεισαν «ἀπολογία» του ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξη, ὅτι τὸ σχῆμα τοῦτο δὲν εἶναι τι τὸ κακόν, ἀλλὰ τὸναντίον «μέγιστον σύμβολον τῆς ἰσχύος

(254) Δευτερον. κα', 23. Πρβλ. καὶ Β' Βασιλ. κα', 6 ἐξ., Ἑσθῆρ ζ', 10, η', 7, θ', 25. Ἰωσήπου, Ἀρχαιολ. XIII, 14, 2. XVII, 10, 10, XX, 6, 2. Ἰουδ. πολεμ. 2, 1.

(255) Περί τοῦ σταυρικοῦ θανάτου παρ' Ἀσσυρίοις ἴδε Διόδωρ. 2, 1 **Μήδοις** Ἡροδότ. 1, 128, **Βαβυλωνίοις** αὐτόθι 3, 151, **Πέρσαις** αὐτόθι 3, 125, 4, 43, **Ἰνδοῖς**, Διόδωρ. 2, 28, **Σκύθαις**, Ἰουστ. 2, 5, **Καρχηδονίοις**, Πολύβ. 1, 24, 6, **Κυρηναίοις** Ἡρόδοτ. 4, 202, **Αἰγυπτίοις**, Γεν. μ' 19-23, μ' 13, **Βρετταννοῖς**, Tacitus Annal. 14, 33, **Ρωμαίοις**, Juvenal. 6, σ. 219 ἐξ. Ὅτι δὲ ὁ σταυρὸς καὶ ἡ σταύρωσις ἦτό τι τὸ τρομερὸν καὶ ἀτιμωτικόν, ἴδε Cicero, Verr. Act. V, 165 «crudelissimum tererrimumque supplicium», ὡσαύτως αὐτόθι 169. Πρβλ. καὶ Seneca, ep. 101, Plin. XVI, 26, XXIV, 9, Ἰωσήπου ἔ. ἀ. Apuleius, Metamorph. III, 9, Suetonius, Galba 9, Lambrid. Alex. Sev. 23, Macrobian. II, 16, Γαλ. γ', 13, «Βαρνάβα» XII, Ἰουστινίου, Διάλογος, 32, 89, 96 καὶ 131. τοῦ αὐτοῦ Α' Ἀπολογία 13 Tertullianus adv. Jud. κεφ. 10, Δίων Κάσσιος XLIX, 22, Lactantius, Inst. Div. I, 5, 26, Μ. Ἀθανάσιος, περὶ Ἐνσαρκώσεως I σ. 77-78, Hieronymus lib. II. Comm. ad Gal. III, 13. Πρβλ. E. Caillemer, παρὰ Ch. Daremberg — Ed. Saglio, (ἐκδ. β') I στ. 1573.

καὶ τῆς ἀρχῆς». Διότι, λέγει, «κατανοήσατε πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, εἰ ἄνευ τοῦ σχήματος τούτου διοικεῖται ἢ κοινωνίαν ἔχειν δύνανται». (256) Ἡ θάλασσα δὲν διαπλέεται ἄνευ ἰστίου, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, ἢ γῆ δὲν καλλιεργεῖται ἄνευ ἀρότρου καὶ σκαπάνης, αἱ βαρεῖαι ἐργασίαι δὲν ἐκτελοῦνται ἄνευ σφύρας, πάντα δὲ ταῦτα ἔχουν σχῆμα σταυροῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ πρόσωπόν του, διὰ τῆς ρινὸς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν, σημειοῦται τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, εἰς δὲ τὴν ὀρθίαν στάσιν ὁ ἄνθρωπος, ἔχων τεταμέναις τὰς χεῖρας εἰς τὰ πλάγια, τὸ αὐτὸ διαγράφει τὸ σχῆμα. Τέλος, αὐτὰ ταῦτα τὰ σύμβολα τῆς ἰσχύος καὶ τῆς δυνάμεως τῶν Ρωμαίων αυτοκρατόρων, τὰ λάβαρα καὶ τὰ τρόπαια καὶ αἱ ἐπὶ κοντῶν ἀνηρτημέναι αὐτοκρατορικαὶ εἰκόνες, ἔχουν δύναμιν ὄχι διότι ἀντιπροσωπεύουν τὴν ρωμαϊκὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ διότι ἔχουν τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. (257)

(256) Α' Ἀπολ. 55, 2.

(257) Α' Ἀπολογία, 55, 3 ἐξ. Πρὸβλ. αὐτόθι 35, 2 καὶ Tertull. Apolog. 12 καὶ 16, ἔνθα διεξοδικώτερον τὰ περὶ εἰκόνων καὶ τροπαίων. Ἴδε καὶ Εἰρηναίου, Ἐλεγχος κατὰ αἰρέσ. (ἔκδ. Stieren, Leipzig, 1853 τόμ. 1, σ. 842) Ἀπόσπασμα XXVIII: «Καὶ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ (Δ' Βασιλειανὸς, 6)· ποῦ ἔπεσε; καὶ ἔδειξεν αὐτῷ τὸν τόπον· καὶ ἀπέκνισεν τὸ ξύλον καὶ ἔρριψεν ἐκεῖ, καὶ ἐπεπόλασε τὸ σιδήριον. Ὅπερ ἦν σημεῖον ἀναγωγῆς ψυχῶν διὰ ξύλου, ἐφ' οὗ πέπονθεν ψυχὰς ἀνάγειν δυνάμενος». Ὡσαύτως αὐτόθι (σ. 764) Βιβλ. V, κεφ. 17, 31: «Quemadmodum per lignum facti sumus debitores deo, per lignum accipiamus nostri debiti remissionem».

Ὁμοίως, εἰς τὸ ἀπόκρυφον «Μαρτύριον τοῦ Πέτρου» εὐρίσκεται χωρίον τι, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ὕμνον πρὸς τὸν Σταυρόν, ταυτιζόμενον πλέον πρὸς Αὐτὸν τοῦτον τὸν Κύριον.⁽²⁵⁸⁾ Ὁ Σταυρὸς διὰ τὸν συγγραφέα τοῦ «Μαρτυρίου» εἶναι ἀληθῶς μυστήριον, δύναμις ἀνέκφραστος, ἔχουσα ἰδίαν ὄντοτητα, ἐνεργοῦσα θαύματα κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων. «Ὡ ὄνομα σταυροῦ μυστήριον ἀπόκρυφον», γράφει· «Ὡ χάρις ἀνέκφραστος ἐπὶ ὀνόματι σταυροῦ εἰρημένη· Ὡ φύσις ἀνθρώπου χωρισθῆναι Θεοῦ μὴ δυναμένη· Ὡ ἄρρητε φιλία καὶ ἀχώριστε διὰ χειλέων ρυπαρῶν ἐκφαίνεσθαι μὴ δυναμένη... οὐκ ἤρεμισω (sic) τὸ πάλαι μεμυκὸς τῇ ψυχῇ μου καὶ κρυπτόμενον τοῦ σταυροῦ μυστήριον».⁽²⁵⁹⁾

Ἄλλ' οἱ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς προχωροῦν ἔτι περαιτέρω. Τὸ ὄργανον τῆς ἀτιμίας καὶ ἐξουθενώσεως δὲν ἐγένετο μόνον σύμβολον νίκης, ἀλλὰ καὶ φωτεινὸν σύμβολον ζωῆς. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς εἰς τὴν ἐπτάφωτον λυχνίαν τῆς Π. Δ. διαβλέπει συμβολισμὸν τοῦ Σταυροῦ οὐ μόνον διὰ τὸ σχῆμά της «ἀλλὰ καὶ τῷ φωτεμβολεῖν πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς».⁽²⁶⁰⁾

(258) Διὰ τὸν ταυτισμὸν τοῦ Σταυροῦ πρὸς τὸν Κύριον ἴδε Weinreich, Sarapis, σ. 36 Beil. V καὶ Ἰ. Κοτσώνη, Τὰ χρονολογικὰ σ. 48—51.

(259) Κεφ. VIII (ἔκδ. Bonnet, I, 90, 20 ἐξ.).

(260) Στρωματεῖς V, κεφ. VI 35, 1 (ἔκδ. GCS. 349, 9 ἐξ.) «Ἐχει δέ τι καὶ ἄλλο αἰνίγμα ἢ λυχνία ἢ χρυσῆ, τοῦ σημείου τοῦ Χριστοῦ, οὐ τὸ σχήματι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ φωτεμβολεῖν πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας».

Ὁ Σταυρὸς εἶναι ἤδη τι τὸ φωτεινὸν καὶ τὸ ἔνδοξον. Αἱ ἀπόκρυφοι «Πράξεις Ἰωάννου» τὸν ὀνομάζουν ρητῶς «σταυρὸν φωτός», (261) ὁ δὲ Ὁριγένης λέγει, ὅτι «ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ ἔδειξεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τὸ φῶς τῆς ἀληθείας». (262)

Ἡ παράστασις τοῦ φωτεινοῦ Σταυροῦ, ὡς θριαμβεύοντος Σταυροῦ, ἀπαντᾷ ἀργότερον καὶ εἰς τὴν Τέχνην. Εἶναι ὁ διὰ στεφάνου δάφνης ἐστεφανωμένος Σταυρὸς ἢ μονόγραμμα τοῦ ἢ ἔτι ἀργότερον καθ' αὐτὸ φωτεινὸς Σταυρὸς, κυριαρχῶν ὀλοκλήρου τῆς εἰκόνας.

Ἐπὶ παραδείγματι, τὸ μωσαϊκὸν τῆς ἀψίδος τῆς S. Pudentiana παριστᾷ τὸν Κύριον εἰς τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ, περιστοιχιζόμενον ὑπὸ τῶν δώδεκα Μαθητῶν, ὅπισθεν δὲ τοῦ θρόνου Του παρουσιάζει ὑπερμεγέθη Σταυρὸν, διακεκοσμημένον δι' ἀπαστραπτόντων λίθων. (263)

Ἀφ' ἑτέρου μαρτυρία ἐκ τοῦ ἀποκρύφου «Ὁδαί τοῦ Σολομῶντος», θεωρουμένου ὡς χριστιανικοῦ ἔργου τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος, προστιθεμένη εἰς τὰ ἕξ ἄλλων συγγραφέων μνημονευθέντα ἀνωτέρω χωρία, τὰ

(261) Κεφ. 98 (ἔκδ. Bonnet, II, 1 σ. 280, ἔκδ. Th. Zahn, σ. 223). Πρὸβλ. W. Bousset ἐν ZntW. 1913, 279, 284.

(262) Ὁριγένους, εἰς τὴν Ἔξοδον IV, 6 (ἔκδ. GCS 178, 5) «Cruz Christi mundo huic veritatis lumen ostendit».

(263) Wilpert, Mosaiken, III, Taf. 42-44. Πρὸβλ. E. Schäfer, Die Heiligen mit den Kreuz in der altchristlichen Kunst, ἐν Römische Quartalschrift 1936 σ. 71.

ἀναφερόμενα εἰς τὸ διὰ τῆς ἀνυψώσεως τῶν χειρῶν τοῦ Μωϋσέως τελεσθὲν θαῦμα τῆς κατατροπώσεως τῶν Ἀμαληκιτῶν, δίδει εἰς ἡμᾶς τὴν κλεῖδα πρὸς κατανόησιν τῶν λόγων, δι' οὓς οἱ Χριστιανοὶ εἶχον τόσην προτίμησιν εἰς τὴν παράστασιν τῶν «δεομένων» (orantes), μίαν τῶν συνηθεστέρων εἰς τὰς Κατακόμβας. «Διεπέτασα τὰς χεῖράς μου», λέγει τὸ Ἀπόκρυφον, «καὶ ἡγίασα αὐτὰς τῷ Κυρίῳ μου, ὅτι τὸ ἐκτείνειν με τὰς χεῖρας τὸ σημεῖον αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ἡ ἔκτασις μου τὸ πεπηγμένον ξύλον» (264). Ὡσαύτως,

(264) Ὡδὴ 17: «Ich breitete meine Hände aus und heiligte sie meinem Herrn, weil das Ausstrecken meiner Hände sein Zeichen ist und mein Ausstrecken das aufgerichtete Holz». Πρβλ. αὐτόθι Ὡδὴ 21 καὶ 35,8 καὶ Tertull., de oratione, κεφ. 14 (ἔκδ. CSEL, I, 189, 12-14). «Nos vero non attolimus tantum, sed etiam expandimus, et dominica passione modulantes et orantes confitemur Christum». Ἴδε ὡσαύτως αὐτόθι κεφ. 17, καὶ Ὡριγένους, εἰς τὴν Ἐξοδον III, 3 (ἔκδ. GCS, σ. 170) καὶ σχόλια εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, Τόμ. XXVI, 5 (ἔκδ. L o m m a t z s c h, II 317). Παραπομπὰς εἰς ἄλλα παρόμοια χωρία ἴδε παρὰ Ἰ. Κοτσώνη, Τὰ χρονολογικά, σ. 82 σημ. Εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ὑμνολογίαν ὑπάρχουν τροπάρια, ὡς τὸ «χεῖρας ἐν τῷ λάκκῳ βληθεὶς τῶν λεόντων ποτὲ ὁ μέγας ἐν προφήταις σταυροειδῶς ἐκπέτασας Δανιὴλ ἀβλαβὴς ἐκ τῆς τούτων καταβρώσεως σέσωσται» (Καταβασία τῆς η' ὥδης τοῦ κανόνος τῆς Κυριακῆς τῆς Σταυροπροσκυνήσεως), εἰς τὰ ὁποῖα ἡ σωτηρία τοῦ Δανιὴλ ἐκ τοῦ στόματος τῶν λεόντων ἀποδίδεται εἰς τὴν σταυροειδῆ κατὰ τὴν στάσιν τῆς προσευχῆς ἔκτασιν τῶν χειρῶν του. Ἐντεῦθεν δύναται τις νὰ συναγάγῃ τὸν λό-

ὁ Τερτουλλιανός, εἰς ἔργον τοῦ σύγχρονον περὶ-
 που πρὸς τὸ ἄνωτέρω (περὶ τὸ 198 μ. Χ.), εἰς τόνον
 θριαμβευτικὸν λέγει: «ὁ Χριστιανὸς εἶναι
 ἤδη ὀπλισμένος κατὰ πάσης βασάνου
 διὰ τῆς στάσεως, τὴν ὁποίαν λαμβάνει
 ἐν τῇ προσευχῇ». (265) Κατὰ ταῦτα, αἱ «δεόμεναι»
 εἶναι σύμβολα τοῦ νικηφόρου σημείου, τὸ ὁποῖον διὰ
 τῆς παρουσίας τοῦ νικᾶ τὰς ἀντιπάλους δυνάμεις. (266)
 Τοιουτοτρόπως, πᾶς Χριστιανὸς ὄχι μόνον διὰ τῆς δυνά-
 μεως τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς στάσεως, τὴν
 ὁποίαν λαμβάνει κατ' αὐτήν, συμβολίζουσης τὸν νικο-
 ποιὸν Σταυρόν, δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ θαύματα.

Ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ὁποῖος πρῶτος δίδει εἰς ἡμᾶς
 πλήρη ἰδέαν περὶ τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον

γον, δι' ἧν ἡ παράστασις αὕτη τοῦ Δανιὴλ ἦτο τόσον προσφι-
 λῆς εἰς τοὺς πρώτους Χριστιανούς.

(265) Tertull., Apolog. κεφ. 30. «Καὶ τοιουτοτρόπως μὲ
 ἐκτεταμένας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Θεὸν ἅς ἀροτριούμεθα ἀπὸ
 τοὺς σιδηροῦς ὀνυχας, ἅς ἀνυφούμεθα εἰς τοὺς σταυρούς, ἅς
 κατακαϊώμεθα ἀπὸ τὸ πῦρ, ἅς ἀποκεφαλίζόμεθα μὲ τὰ ξίφη,
 ἅς μᾶς ἐπιτίθενται τὰ θηρία. Ὁ προσευχόμενος Χριστιανὸς
 εἶναι ὀπλισμένος ἔναντι πάσης θανατηφόρου βασάνου, ἤδη
 διὰ τῆς (ἐν τῇ προσευχῇ) στάσεώς του».

(266) Ὁ P. Styger εἰς τὸ ἔργον τοῦ Die altchristliche
 Grabeskunst, München 1927, 30–36 προσπαθεῖ νὰ ἀπο-
 δείξῃ, ὅτι αἱ orantes τῶν Κατακομβῶν δὲν παριστάνουν προσευ-
 χόμενας, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκφράζουν χαρωπὴν τινα διάθεσιν. Τὴν γνώ-
 μην ταύτην ἀνήρρεσεν ὁ J. Kirsch εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ ἐν
 Römische Quartalschrift 1928, 16–17 ὑπὸ τὸν τίτλον Der
 Ideengehalt der ältesten sepulchralen Darstellungen.

οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ περὶ τῆς συχνότητος τῆς χρησιμοποίησός του εἶναι ὁ Τερτουλλιανός. Εἰς τὸ ἔργον του *de corona*, λέγει περὶ τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ: «Εἰς πᾶν ἡμῶν βῆμα, εἰς πᾶσαν ἡμῶν εἴσοδον καὶ ἔξοδον, κατὰ τὴν ἔκδυσιν ἡμῶν καὶ τὴν νίψιν, εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ὅταν ἀνάπτωμεν φῶς, κατὰ τὴν κατάκλισιν καὶ τὸ κάθισμα, εἰς πᾶσαν ἡμῶν ἀναστροφὴν, ποιοῦμεν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου ἡμῶν». (267) Ἐτέρου εἰς

(267) Κεφ. 3. «*ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad calciatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quaecumque nos conversatio coercent, frontem crucis signaculo terimus*». Πρβλ. Ὠριγένους, εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ, κεφ. IX (PG. 13, 800): «ὅπερ (ἦτοι σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου) ποιοῦσιν οἱ πεπιστευκότες πάντες οὐτινοσοῦν προκαταρχόμενοι πράγματος, καὶ μάλιστα ἡ εὐχῶν ἡ ἀγίων ἀναγνωσμάτων». Ἡ *Kirchenordnung* (ἔκδ. *Hauler*, 119 ἔξ.) LXXIX, προϋποθέτει, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἐποιοῦν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐφ' ὅλου τοῦ σώματός των, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς «Πράξεις Ἰωάννου». Ἴδε καὶ *Κυρίλλου Ἱεροσ.* Κατηχ. IV, *Hieronymus*, *Epist.* 22, 36, *Dölger*, *Die Sonne der Gerechtigkeit* 29 καὶ *Sphragis* 1911, 173. Σημειωτέον, ὅτι πολλὰ τῶν τοιούτων ἐθίμων παραμένουν ἐν χρήσει μέχρι τῆς σήμερον. Ὁ *Sulzberger* *Le Symbole* κ.λ.π. 365, ἔξ., ὡς ἀρχαιοτέραν ὀρθόδοξον μαρτυρίαν διὰ τὴν συνήθειαν τῶν Χριστιανῶν, νὰ ποιῶσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου των, θεωρεῖ χωρίον τι τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ (*adv. Jud.* II, 22), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι κατὰ βάσιν ἐσφαλμένον, διότι τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τερτουλλιανοῦ τὴν ἐκλαμβάνει ὡς προερχομένην ἐξ

τὸ ἔργον τοῦ *ad uxorem*, θέλων νὰ ἀποτρέψη τὰς χριστιανὰς γυναῖκας νὰ ἔρχωνται εἰς γάμον μετὰ εἰδωλολατρῶν, προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διατρέχει ἢ μετὰ εἰδωλολάτρου συζῶσα γυνή, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ κρύψῃ ὠρισμένα πράγματα ἐκ τῆς θρησκείας της. «Θὰ μείνης, ἔρωτᾶ, ἀπαρατήρητος, ὅταν ποιῆς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῆς κλίνης σου ἢ τοῦ σώματός σου;»⁽²⁶⁸⁾ Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔργου, δεικνύων πόσον ὠραῖον εἶναι τὸ ἀνδρόγυνον νὰ εἶναι χριστιανικόν, μεταξὺ ἄλλων λέγει, ὅτι ὅταν καὶ ὁ σύζυγος εἶναι πιστός, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἢ σύζυγος θὰ τὸ κάμνῃ ἐλευθέρως καὶ ὄχι κρυφίως,⁽²⁶⁹⁾ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει πόσην σημασίαν ἀπέδιδον οἱ Χριστιανοὶ εἰς τοῦτο καὶ πόσον ἀπαραίτητον τὸ ἐθεώρουν εἰς τὴν ζωὴν των. Ἡσθάνοντο ὅτι εἶχον ἀνάγκην τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, διότι, ὡς

αἰρετικῶν, ἐπειδὴ τὸ *de corona* ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Τερτουλλιανοῦ, ὅταν οὗτος ἐγένετο Μοντανιστής. Ἀλλὰ τότε πῶς θὰ πρέπη νὰ ἐκληθῶσιν αἱ μαρτυρίαι τοῦ ἰδίου, αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὸ *ad uxorem*, γραφέν ὅταν οὗτος ἦτο ὀρθόδοξος; Ἐνεκεν τοῦ λόγου τούτου, ὁ *Sulzberger* φθάνει εἰς τὸ ἐσφαλμένον συμπέρασμα (αὐτόθι 387), ὅτι ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ β' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ γ' αἰῶνος τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ ὡς Ἰουδαϊκῆς προελεύσεως (αὐτόθι 387), χρησιμοποιεῖται μόνον ἀπὸ τοὺς Γνωστικούς καὶ γενικῶς τοὺς αἰρετικούς!

(263) Κεφ. II 5 «*Lantebis tu, cum lectulum, cum corpusculum tuum signes?*»

(269) Κεφ. IX: «*non furtiva signatio*».

ἀναφέρουν οἱ λεγόμενοι «κανόνες τοῦ Ἱππολύτου» τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ δὲν εἶναι ξηρὸς τύπος, «ἀλλὰ γίνεται, ἵνα νικηθῇ ὁ Σατανᾶς καὶ δοξασθῇ ἡ πίστις τοῦ Χριστιανοῦ». (270) Οὕτως ἐξηγεῖται πῶς ὁ Ὡριγένης ἀναφωνεῖ θριαμβευτικῶς: «τί φοβοῦνται οἱ δαίμονες, τί τρέμουν; Ἄνευ ἀμφιβολίας τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐθριαμβεύθησαν, (271) δι' οὗ ἐδιώχθησαν οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ ἐξουσίαι αὐτῶν· φόβος, λοιπόν, καὶ τρόμος ἐπιπίπτει ἐπ' αὐτούς, ὅταν βλέπωσιν ἡμᾶς ποιουμένους μετὰ πίστεως τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ». Καὶ στρεφόμενος πρὸς τὸν Χριστιανόν, λέγει: «Δὲν θὰ σὲ φοβηθοῦν, λοιπόν, κατ' ἄλλον τρόπον, δὲν θὰ πέσῃ ὁ φόβος σου ἐπ' αὐτούς, ἂν ἐπὶ σοῦ δὲν βλέπωσι τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ». (272)

(270) *Canones Hippolyti arabici* κεφ. XXIX: «Signa frontem tuam signo crucis ad vindicendum Satanam et ad gloriandum propter fidem tuam».

(271) Ὁ Κύριος, νικήσας τοὺς δαίμονας, ἔστησεν ὡς θριαμβευτικὸν τρόπαιον τὸν Σταυρὸν. Πρὸβλ. τὸ Κολ. β' 14 ἐξ., ἔνθα ὁ Σταυρὸς θεωρεῖται ὡς θριαμβευτικὸν τρόπαιον. Τὸ χωρίον τοῦτο ἀσφαλῶς ὑπαινίσσεται ὁ Ὡριγένης εἰς ὁμιλίαν του εἰς τὴν Γένεσιν (XIII, 4 ἔκδ. GCS, 120, 30—121, 1), ὅταν λέγῃ: «semel cum accessisti ad crucem Christi et ad gratiam baptismi, chirographum tuum cruci affixum et in fronte baptismi deletum est». Πρὸβλ. τοῦ αὐτοῦ, κατὰ Κέλσου, I, 55 (ἔκδ. GCS 106, 25—27 καὶ Dölger, *Die Sonne der Gerechtigkeit* 133 ἐξ., ἔνθα καὶ ἀρχαιολογικὸν ὑλικόν, ἐν δὲ σ. 139—141 τὸ συμπέρασμα περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου Κολ β', 14 ἐξ.

(272) Εἰς τὴν Ἔξοδον, VI, 8 (ἔκδ. GCS, VI, 199, 3—10):

Πολὺ χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ χωρία τοῦ Ὁριγένους, ὅχι μόνον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Σταυροῦ, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ὅσον ἀφορᾷ τὴν δύναμιν τῆς πίστεως καὶ τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τὴν τελικὴν νίκην. Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἔζη εἰς ἐποχὴν διωγμῶν, αὐτὸς δὲ οὗτος εἶχε πολλάκις ὑποστῆ τοιούτους, ἐν τούτοις διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς, προεγεύετο ἤδη τοῦ θριάμβου τῆς πίστεώς του. «Καὶ σήμερον ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἡμετέρου στρατεύματος, ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, κραυγάζει πρὸς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ λέγων Ἐάν τις φοβῆται καὶ ἡ καρδία του εἶναι πεφοβισμένη, ἄς μὴ μετάσχη τῶν ἐμῶν πολέμων...» καὶ ὁ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ ἀπαντᾷ μετ' ἐμπιστοσύνης: Ἐάν παρατάξῃται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου, ἐάν ἐπαναστῆ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω* (Ψαλμ. κστ' 3) καὶ μετὰ μείζονος ἐμπιστοσύνης ἄς λέγῃ: Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω;* (Ψαλμ. κστ' 1). Ἄλλ' οὔτε καὶ ἐκφοβίζει ἡμᾶς τοιαύτη τις στρατεία· οὐδὲν τὸ δύσκολον περιέχει, οὐδὲν τὸ ἀπότομον ἢ ἀδύνατον. Ἐπιθυμεῖς, ἵνα γνωρίζῃς πόσον εὐκόλως πράττουσι

«Quid timent daemones? Quid tremunt? Sine dubio crucem Christi, in qua triumphati sunt, in qua exuti sunt principes eorum et potestates'. 'Timor' ergo 'et tremor cadet super eos', cum signum in nobis viderint crucis fideliter fixum... Non te ergo aliter timebunt, nec aliter 'tremor tuus veniet super eos', nisi videant inte crucem Christi».

ταῦτα οἱ ἐν πίστει στρατευόμενοι; Συχνάκις εἰς τοὺς πολέμους τούτους νικῶσι καὶ γυναῖκες ἔτι, διότι δὲν μάχονται διὰ τῆς ρώμης τοῦ σώματος, ἀλλὰ διὰ τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς. (Ἐφοῦ δὲ ἀναφέρει τὰ παραδείγματα τῆς Δεβθώρας καὶ τῆς Ἰουδιθ προσθέτει). Ἄλλὰ τίς ἢ ἀνάγκη νὰ ἀναφέρονται πλέον τὰ παλαιὰ παραδείγματα; Ἐνώπιον ἡμῶν βλέπομεν συχνάκις γυναῖκας καὶ παρθένους εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν νεότητα νὰ ὑποφέρουν τυραννικὰ βασανιστήρια διὰ τὸ μαρτύριον, εἰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ καταλογισθῇ ἐκτὸς τῆς ἀδυναμίας τοῦ φύλου καὶ τὸ εὐθραυστον τῆς νεαρᾶς αὐτῶν ἡλικίας. Τοιοῦτοτρόπως, ἀπὸ τῶν ὑπηρετούντων τὴν Ἀλήθειαν ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν δὲν ἀπαιτεῖται τοῦ σώματος ἀλλὰ τῆς ψυχῆς δύναμις. Διότι ἡ νίκη δὲν κατακτᾶται διὰ σιδηρῶν δοράτων, ἀλλὰ διὰ τῶν ὅπλων τῆς προσευχῆς καὶ ἡ πίστις εἶναι ἡ δίδουσα κατὰ τὴν μάχην τὴν ἀντοχήν. (Ἐφοῦ δὲ ἀναφέρει ποῖα ὅπλα συνιστᾷ ὁ Ἀπόστολος ἐν Ἐφ. στ' 14-17 κατὰ τὰς μάχας ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ, καταλήγει:). Τοιοῦτοτρόπως ὀπλισμένος, ἄρον λάβαρον τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀκολούθει Αὐτῷ». (273)

(273) Ὠριγένους, εἰς τοὺς Κριτάς, Ὁμ. IX, 1 (=Lommatzsch Τόμ. 11, σ. 278 ἐξ.)... «et hodie princeps militiae nostrae Dominus et Salvator noster Jesus Christus clamat ad milites suos, et dicit: 'si quis timidus et formidolosus corde est, ad mea bella non veniat...' (τὸ κείμενον τῶν Ὁ, Κριταί, γ', γράφει: «τίς ὁ φοβούμενος καὶ δειλός; Ἐπιστραφήτω καὶ ἐκχωρεῖτω ἀπὸ ὄρους Γαλαάδ»). ut cum confidentia dicat

Δύναμις, κατὰ ταῦτα, τῶν Χριστιανῶν εἶναι ἢ πισ-
στις εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὄπλα τῶν ἢ προσευχὴ καὶ ἔμβλημα
των, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὄπλον ἀκαταμάχητον, ὁ
Σταυρός, πλὴν οὐχὶ μόνον εἰς τὸν κατὰ τῶν διωκτῶν,
ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν ἠθικὸν τοῦ πιστοῦ ἀγῶνα.
«Διότι», λέγει ἀλλαχοῦ ὁ Ὁριγένης, «τόση εἶναι ἡ δύ-
ναμις τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὥστε ἂν τὸν ἔχη τις
πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ διὰ τοῦ νοῦ ἔχεται αὐτοῦ πιστῶς,
ὕπὸ τὸν ὄρον ὅτι εἰς αὐτὸν ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς θά-
βλέπη τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, οὐδεμία ἐπιθυμία κακῆ,
οὐδὲν πάθος, οὐδεὶς θυμὸς, οὐδεμία ἐχθρότης θὰ δυνηθῇ

miles Christi: (ἀκολουθεῖ τὸ τοῦ Ψαλμ. κστ'. 3). *Confidenter
dicat: (ἀκολουθεῖ τὸ τοῦ Ψαλμ. κστ', 1), Sed ne nos deterreat
talis ista militia, nihil in se difficile, nihil arduum, aut im-
possibile continet. Vis scire, quam facile sit implere haec
in fide militantibus? Solent in istis castris saepe etiam mu-
lieres vincere, quia non corporis robore, sed fidei virtute
pugnatur. (Ἀκολουθοῦν ἐν συνεχείᾳ τὰ παραδείγματα τῆς Δεβ-
βώρας καὶ τῆς Ἰουδήθ). Et quid tam longe nobis antiquorum
exempla revolvimus? In oculis nostris saepe vidimus mu-
lieres et virgines primae adhuc aetatis pro martyrio tyran-
nica pertulisse tormenta, quibus ad infirmitatem sexus no-
vellae adhuc vitae fragilitas addebatur. Sic ergo in his, qui
militant veritati, sed et qui militant Deo, non corporis, sed
animi fortitudo requiritur: quia non jaculis ferreis, sed ora-
tionum telis victoria quaeritur, et fides est, quae in certa-
mine tolerantiam praebet, (Ἀκολουθεῖ τὸ Ἐφ. στ', 14-17).
et hoc modo armatos tollere vexillum crucis Christi, et se-
qui eum». Πρβλ τοῦ αὐτοῦ Ὁμιλία εἰς Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ.
τέλος 11 κεφ. καὶ ἀρχαὶ 12, καὶ Harnack, Militia σ. 26.*

νά τὸν καταβάλη· ἀλλὰ διὰ τῆς παρουσίας του ἅπασα ἡ στρατιὰ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων παθῶν θὰ τραπῆ εἰς φυγὴν».(274)

Οὐ μόνον δὲ περὶ τῶν πειρασμῶν τῶν παθῶν προκειμένου, λέγει ὁ Ὡριγένης, ἀλλὰ καὶ ὅταν τις αἰσθάνεται τὴν πίστιν του κλονιζομένην καὶ τότε ὁ Σταυρὸς ἐξασκεῖ τὴν θαυματουργόν Του ἐπίδρασιν. Ὁ πιστός, ἐπαίρων τὰς χεῖρας ἐν τῇ προσευχῇ, ἀναπαριστᾷ τὸν Σταυρόν, καὶ οὕτω λαμβάνει τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν, ὡς ἄλλοτε ὁ Μωϋσῆς κατὰ τοῦ Ἀμαλήκ.(275)

(274) «Est enim tanta vis Crucis Christi, ut si ante oculos ponatur, et mente fideliter retineatur, ita ut in ipsam mortem Christi intentus oculus mentis ascipiat, nulla concupiscencia, nulla libido, nullus furor, nulla superari possit invidia; sed continuo ad ejus praesentiam, totus ille, quem supra enumeravimus, peccati et carnis fugatur exercitus», (Σχόλια εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους, VI, 1, (=Lommatzsch, VII, 3).

(275) «Si autem nos vel infirmi coeperimus esse vel dubii, ille adversum nos validior et constantior fiet. Et vere illud impletur in nobis, in quo Moyses dedit figuram: cum enim ipse 'elevaret manus' vingebatur Amalech; si vero velut lassas eas 'deiceret' et bracchia infirma deponeret, 'invalescebat Amalech'. Ita ergo etiam nos in virtute Crucis Christi extollamus bracchia et 'elevamus' in oratione 'sanctas manus in omni loco sine ira et disceptatione' ut Domini mereamur auxilium». Εἰς τὴν Ἑξοδον III, 3 (=GCS, σ. 170). Πρβλ. καὶ Σχόλια εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, Τόμ. XXVIII, 5 (=Lommatzsch, II, 317): «Τοῦ δὲ αἵροντος τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ ἐπαίροντος αὐτοὺς καθηκόντως εἰς τὸν οὐρανόν, περὶ τῆς κατευθύνσεως τοῦ βλέμματος ἐν τῇ προσευχῇ

Ὁ Ὠριγένης παρομοιάζει τὸ Σταυρὸν πρὸς τὴν θαυματουργικὴν ράβδον τοῦ Μωϋσέως, ἢ μᾶλλον φρονεῖ, ὅτι καὶ ἡ θαυματουργικὴ αὕτη ράβδος οὐδὲν ἄλλο ἦτο εἰ μὴ σύμβολον αὐτοῦ τοῦ Σταυροῦ. Διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Σταυροῦ φρονεῖ, ὅτι ἐπῆλθον αἱ δέκα πληγαὶ κατὰ τοῦ Φαραώ, δι' αὐτῆς κατεβλήθη ἡ Αἴγυπτος καὶ κατενικήθη ὁ Φαραώ, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Σταυροῦ, ὁ ὁποῖος κατενίκησε τὸν Κόσμον.⁽²⁷⁶⁾ Ὁ Ὠριγένης εἶναι πεπεισμένος, ὅτι ὁ Σταυρὸς κατανικᾷ οὐ μόνον τὰς κοσμικὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑποχθονίους

B. Kötting, *Blick — richtung* ἐν **Theodor Klauser**, *Reallexikon für Antike und Christentum*, τόμ. II, 1954, σσ. 429—433, πλείονα δὲ ἐν **Th. Ohm**, *Die Gebetsgebärden der Völker und das Christentum*, Leiden, 1948), εἶη καθῆκον καὶ τὸ ἐπαίρειν ὀσίους χεῖρας, μάλιστα ὅτε χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν (Α' Τιμ. β', 8) ἀναπέμπει τὴν εὐχὴν. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν αἰρομένων ἄνω διὰ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς θεωρίας, καὶ τῶν χειρῶν ἐπαιρομένων ἐν πράξεσιν ἐπαιρουσῶν καὶ ὑψούσῶν τὴν ψυχὴν, ὡς ἐπῆρε Μωϋσῆς τὰς χεῖρας ὥστ' ἂν εἰπεῖν «ἐπαρσὶς τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπερινή». Ἀμαληκίται μὲν καὶ πάντες οἱ ἄόρατοι ἐχθροὶ ἠττηθήσονται οἱ ἐν ἡμῖν δὲ Ἰσραηλίται λογισμοὶ νικήσουσι». Ἴδε καὶ **Harnack**, *Militia* 28 ἐξ. Πρὸβλ. καὶ ἄνωτέρω σημ. 264—265 τὰ περὶ «δεομένων» σημειωθέντα.

(276) «Virga vero, per quam geruntur haec omnia (δηλ. αἱ δέκα πληγαὶ), per quam Aegyptus subigitur et Pharaeo superatur, crux Christi sit, per quam mundus hic vincitur et 'princeps hujus mundi' cum principatibus et potestatibus triumphatur». Εἰς τὴν Ἔξοδον, IV. 3 (=GSC σ. 117 10—13). Πρὸβλ. αὐτόθι IV, 6 (=GCS, 177, 20—25).

δυνάμεις· εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ οὐδεμία δύναμις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντισταθῇ, διότι ὁ Σταυρὸς εἶναι «τὸ τροπαιὸν κατὰ πάσης ἀντικειμένης δυνάμεως». (277) Ὁ Σταυρὸς εἶναι ἡ μυστηριώδης δύναμις καὶ τὸ ἀκαταμάχητον ὄπλον τῶν Μαρτύρων. Διὰ τῆς δυνάμεώς του, λέγει ὁ Ὁριγένης, κατάρθωσαν οὗτοι νὰ ὑποστοῦν νικηφόρως ὅσα ὑπέστησαν. «Πολιτεύονται γὰρ παρρησιαζόμενοι ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ». (278)

Ἐξ ἴσου πρὸς τὸν Ὁριγένην πλούσιος εἰς χωρία, μαρτυροῦντα περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ, εἶναι καὶ ὁ περίπου σύγχρονος πρὸς αὐτὸν μαθητὴς τοῦ Τερτουλλιανοῦ ἐπίσκοπος τῆς Καρχηδόνας, ἅγιος Κυπριανὸς (+ 258). Καὶ εἷς τινὰ μὲν σημεία ἐπαναλαμβάνει πολλὰ χωρία ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἢ αὐτὸς ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸ περὶ τῆς νίκης τοῦ Μωϋσέως κατὰ τῶν Ἀμαληκιτῶν (279) κ. ἄ. Ἐν τούτοις προσφέρει καὶ νέας περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Σταυροῦ ἀπόψεις. Ὁ Σταυρὸς, κατὰ τὸν ἅγ. Κυπριανόν, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ προφυλάξῃ τὸν πιστὸν ὄχι μόνον ἀπὸ παντὸς κακοῦ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς ἐν τῇ μελλούσῃ. Διότι ὅσοι ἔχουν σφραγισθῆ διὰ τοῦ «σημείου τοῦ Χριστοῦ» οὗτοι μόνον θὰ δυνηθοῦν ἐν τῇ πα-

(277) Σχόλια εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, Τόμ. XX, 29 (=Lommatzsch, II, σ. 284).

(278) Αὐτόθι, Τόμ. II, 28, (=Lommatzsch, I, 154).

(279) Cyprian, ad Fortunatum c. VIII, (PL 4, 688 =CSEL, 330, 16 ἑξ.).

ρούση μὲν ζωῆ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην καὶ τὴν ἀληθῆ ζωὴν,⁽²⁸⁰⁾ κατὰ τὴν Δευτέραν δὲ Παρουσίαν νὰ ἀποφύγουν τὴν καταστροφὴν.⁽²⁸¹⁾ Ἐνεκεν τούτου ἡ πολύτιμος αὕτη σφραγίς πρέπει νὰ μείνη «ἄθικτος καὶ ἀμόλυντος».⁽²⁸²⁾

Τόση δὲ ἦτο ἡ τιμὴ, τὴν ὁποίαν ἀπένεμον οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ πρὸς τὸν Σταυρὸν, καὶ τόσον ἀκλόπητος καὶ βαθεῖα αὐτῶν ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν ἀκατάβλητον δύ-

(280) Πρβλ. ad Demetrianum c. XXVI, (PL 4, 583—584 = CSEL, 370, 16), ὅπου ὁ Σταυρὸς ὀνομάζεται τρόπαιον καὶ Testim. adv. Judaeos lib. II, 21 (=GCEL 89 ἐξ.), ἔνθα ἀναφέρει χωρὶα τῆς Π. Δ., μαρτυροῦντα περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Σταυροῦ. Ἴδε καὶ Testimonia, lib. II, 16 (PL 4, 739—740=CSEL, 83, 24—25): «Quo signo nos, et tuti semper sumus, et vivimus».

(281) Ad Demetrianum, XXII (PL 4, 580,=CSEL 368,24—369,9): «Evadere emin eos solos posse qui renati et signo Christi signati fuerint alio in loco Deus loquitur, quando ad vastationem mundi et interitum generis humani angelos suos mittens, gravius in ultimo comminatur dicens: (Ἄκολουθεῖ ἐν συνεχείᾳ τὸ ἱεζεκ. θ', 5—6). Quod autem sit hoc signum, et qua in parte corporis positum manifestat alio in loco Deus dicens: (ἄκολουθεῖ ἐν συνεχείᾳ τὸ ἱεζεκ. θ', 4)...»

(282) Πρβλ. De lapsis c. II (CSEL, 238, 6—8): «Frons cum signo Dei pura, diaboli coronam (ἐννοεῖ τὸν στέφανον δι' οὗ ἐστέφοντο οἱ θυσιάζοντες εἰς τὰ εἰδωλα), ferre non potuit, coronae se Domini reservavit» καὶ Epist. 58, c. 9 (PL, 4,367=CSEL, 664,25—665,1): «Muniatur frons, ut signum Dei incolumne servetur, muniatur os, ut Dominum suum Christum victrix lingua fateatur».

ναμίν του, ὥστε ἔδιδεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ λατρεύουν τὸν Σταυρὸν ὡς θεότητα.

Ἦδη ὁ Τερτουλλιανὸς εἰς τὸν Ἀπολογητικὸν του(283) λέγει, ὅτι τοὺς Χριστιανούς δέν εἶναι δυνατόν νά τοὺς ἀποκαλοῦν «*crucis religiosos*», δηλαδή λάτραι τοῦ Σταυροῦ. Ἀλλά μετὰ ἓνα περίπου αἰῶνα αἱ κατηγορίαι ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου φαίνεται, ὅτι ἐγένοντο σφοδρότεραι, εἰς τρόπον ὥστε ὁ *Minucius Felix*(284), εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον *Octavius ἀπολογητικὸν ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔργον του*, νά αισθάνεται, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά δηλώσῃ κατηγορηματικῶς, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ οὔτε τοὺς σταυροὺς λατρεύουν οὔτε προσεύχονται πρὸς αὐτούς, ἀντιστρέφων δὲ τὴν κατηγορίαν προσπαθεῖ νά ἀποδείξῃ, ὅτι σταυρολάτραι εἶναι οἱ ἐθνικοί.(285)

(283) Κεφ. 16.

(284) Ὡς πρὸς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἤκμασεν ὁ *Minucius Felix* ὑπάρχουσι διαφωνίαι.

(285) Κεφ. XXIX, 6—7 (ἔκδ. CSEL, 43, 5—15) «*Cruces etiam nec colimus nec optamus. Vos plane, qui ligneos deos consecratis, cruces ligneas ut deorum vestrorum partes forsitam adoratis. Nam ipsa signa et cantabra et vexilla castrorum quid aliud quam inauratae cruces sunt et ornatae? Tropaea vestra victricia non tantum simplicis crucis faciem, verum et adfixi hominis imitantur. Signum sane crucis naturaliter visimus in navi, cum velis tumentibus vehitur, cum expansis palmulis labitur: et cum erigitur jugum, crucis signum est, et cum homo porre-*

Μετὰ ἡμισυ ὅμως περίπου αἰῶνα, φαίνεται, ὅτι ἡ πε-
ποιθήσις ἐπὶ τὴν νικηφόρον ἐπίδρασιν τοῦ Σταυροῦ ἔχει
ἤδη τόσον ἐπικρατήσει, ὥστε ὁ Μεθόδιος ὁ Ὀλύμ-
που (+ 311) δὲν διστάζει, ἐκτὸς τῆς ἀπολογίας του
ὑπὲρ τοῦ Σταυροῦ, νὰ συντάξῃ καὶ ἀληθινὸν πρὸς αὐτὸν
ὕμνον. (286)

c t i s m a n i b u s Deum pura mente veneratur. Ita signo
crucis aut ratio naturalis innititur aut vestra religio for-
matur».

(286) Κατὰ Πορφυρίου, I (ἔκδ. GCS 504, 11—505, 9):
«Διὰ τοῦτο γὰρ μάλιστα εἰσήχθη καὶ ὁ σταυρός, τρόπαι-
ον κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ ἔκπληγμα τεθείς, ὥστε μηκέτι τῆ
ὀργῇ ὑπεύθυνον εἶναι ἀπεντεῦθεν τὸν ἄνθρωπον, ἀναπαλαί-
σαντα μὲν τὸ κατὰ τὴν παρακοὴν ἥττημα, νικήσαντα δὲ τὰς
κάτω δυνάμεις ἐννόμως καὶ ἐλεύθερον ὀφλήματος παντὸς
δωρεαῖς ἀναδειχθέντα Θεοῦ, ἐπειδὴ οὕτω γε ὁ πρωτόγονος
λόγος τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης φράξας τὸν ἄνθρωπον ὄπλοις
ἐν ᾧ ἐσκήνωσεν, τὰς δουλωσαμένας ἡμᾶς δυ-
νάμεις κατηγωνίσασατο διὰ τοῦ σταυροει-
δοῦς, ὡς εἴρηται, σχήματος, τὸν τῆ φθορᾷ δεδυναστευμέ-
νον ἄνθρωπον δείξας ἐλεύθερον χερσὶν ἠπλω-
μένας.

Ἔστι γὰρ τοῦτο, εἰ χρή ὀριστικῶς εἰπεῖν, τὸ σχῆμα
νίκης κραταίωμα, Θεοῦ κάθοδος ἐπ' ἄνθρωπον
τρόπαιον κατὰ τῶν ὑλικῶν πνευμάτων, ἀπαλλαγὴ θανά-
του, ὑπόθεσις ἀνόδου πρὸς ἀληθινὴν ἡμέραν καὶ διαβάθρα
τῶν ἐπειγομένων ἀπολαῦσαι τοῦ ἐκεῖ φωτός, μηχανὴ δι' ἧ
οἱ εἰς τὴν οἰκοδομὴν εὐθετοῦντες τῆς ἐκκλησίας κάτωθε
(πρὸβλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, περὶ ἀναστάσεως, II, 3, 5, = GCS
334, 21), λίθου τετραγώνου δίκην ἀνέλκονται ἐναρμοσθη-
σόμενοι τῷ θεῷ λόγῳ. Ἐντεῦθεν οἱ τῆδε βασιλεῖς, πάση

᾽Ωσαύτως, ὁ ὀλίγον μεταγενέστερος τοῦ Μεθοδίου Λακτάντιος (+ 325) ἄφ' ἑνὸς μὲν ἐξυμνεῖ τὸν Σταυρόν, ὀνομάζων αὐτὸν «τὸ μέγιστον καὶ ὑψιστον ἐκεῖνο σημεῖον»,⁽²⁸⁷⁾ ἄφ' ἑτέρου δὲ ἐξαίρει τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔχει κατὰ τῶν θεῶν τῶν ἐθνικῶν καὶ κατὰ τῶν δαιμόνων. Ἐάν οἱ δαίμονες, λέγει ὁ Λακτάντιος, ἴδουν σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἔφ' ἑνὸς

πονηρᾶς ἕξεως ἐπὶ σκεδασμῷ τὸ σταυροειδὲς παραλαμβάνεσθαι αἰσθόμενοι σχῆμα (πρὸβλ. καὶ Ἰουστίνου Α' Ἀπολογ. 55, Tertull. Apolog. 16, ad nat. I, 12, Minucius Felix, Octavius, 29, 7, 8), τὰ καλούμενα τῇ Ρωμαϊκῇ διαλέκτῳ βήξιλλα ἐμνησανήσαντο. Ἐνθεν εἴκουσα τούτῳ ἡ θάλασσα τῷ σχήματι πλωτὴν ἑαυτὴν ἀνθρώποις παρέχει. Ὅλη γάρ, ὡς εἰπεῖν, τούτῳ ἡ κτίσις πρὸς ἐλευθερίαν ἐνδέδεται τῷ σημείῳ· τὰ τε γὰρ ὄρνεα ὑψιπετοῦντα τὸ σταυροειδὲς κατὰ τὴν ἕκτασιν τῶν πτερύγων σχῆμα αἰνίσσονται αὐτός τε ὁ ἄνθρωπος τὰς χεῖρας πετάσας οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχων φαίνεται ἢ τοῦτο. Ὅθεν αὐτῷ δὴ τούτῳ, ὡπερ ἐκ κατασκευῆς κεκόσμητο, σχηματισάμενος αὐτὸν ὁ Κύριος θεότητι ἐκέρασεν, ἵνα ὄργανον ἦ λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἱερόν, πάσης ἀσυμφωνίας τε καὶ ἀρρυθμίας ἀπηλλαγμένον. Οὐδὲ γὰρ ἔτι μετὰ τὸ ἀρμοσθῆναι τὸν ἄνθρωπον πρὸς θεοσέβειαν καὶ τὸ τῆς ἀληθείας ἀόρατον μέλος ἐνηρμοκέναι, δι' οὗ τὴν θεότητα κεχώρηκε τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς καθάπερ χορδαί τε καὶ τόνοι προσηρμοσμένον, εἰς ἀσυμετρίαν καὶ φθορὰν χωρῆσαι δυνατόν».

(287) Divin. Instit. IV. 26 (ἔκδ. CSEL, 29, 383): «Signum illud maximum atque sublime». Πρὸβλ. καὶ αὐτόθι IV, 27, ὡς καὶ τοῦ αὐτοῦ de mortibus persecutorum κεφ. 10, ἐνθα τὸν ὀνομάζει «signum immortale», σημεῖον ἀθάνατον.

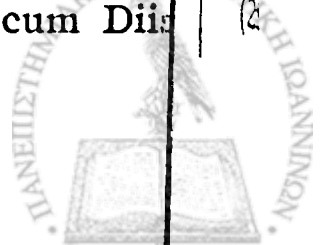
τῶν πιστῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν βλάψουν, (288) ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου εὐθὺς ὡς τοὺς ἐξορκίσῃ τις ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ φεύγουν προτροπάδην ἐκ τῶν σωμάτων τῶν δαιμονιζομένων. (289) Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν θρησκείαν τῶν εἰδώλων θὰ καταργήσῃ ἡ σφραγὶς αὕτη τῆς πίστεως καὶ τῆς δυνάμεως, καθ' ὅσον οὐδεμία θυσία εἰς τὰ εἰδωλα εἶναι δυνατὸν νὰ εὐοδοθῇ, ἐφ' ὅσον εἰς ἐκ τῶν παρατυχόντων Χριστιανῶν ἤθελε σημειώσῃ ἐπὶ τοῦ μετώπου του τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. (290)

---

(288) Divin. instit. IV, 27, 8 (ἔκδ. CSEL, 19,386: (οἱ δαίμονες) «neque accedere ad eos possunt in quibus caelestem notam viderint, nec iis nocere, quos signum immortale munierit, tanquam inexpugnabilis murus...»

(289) Epitome inst. divin. 51: «Quantum autem valeat hoc signum et quid habeat potestatis, in Promptu est, cum omnis daemonum cohors hoc signo expellitur ac fugatur. Et sicut ipse ante passionem daemones verbo et imperio proturbabat, si nunc nomine ac signo passionis ejusdem spiritus immundi, quanto in corpora hominum irrepserunt, exiguntur, cum extorti et excruciatu ac se daemones confidentes verberanti se Deo cedunt».

(290) Divin. Inst. IV, 27 (ἔκδ. CSEL 19, 384,13 ἐξ.) «Nunc satis est hujus signi potentia, quantum, valeat exponere, quanto terrori sit daemones hoc signum, sciet, qui viderit, quatenus 'adjurati per Christum' de corporibus, quae obsederint, fugiunt. Nam sicut ipse, cum inter homines ageret, universos daemones verbo fugabat... ita nunc sectatores eius, eosdem spiritus inquinatos de hominibus et nomine magistri sui, et signo passionis excludunt. Cujus rei non difficilis est probatio. Nam cum Diis

Ἐφ' ὅσον τοιαύτην πεποίθησιν εἶχον οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ νικηφόρου σημείου, εἶναι φυσικόν, προκειμένου νὰ ὁμιλήσουν περὶ αὐτοῦ, νὰ μὴ διστάζουν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν καθιερωμένην αὐτοκρατορικὴν θριαμβικὴν ὀρολογίαν. Αἱ λέξεις «νικῶ», «τρόπαιον», «θριαμβεύω» κ.τ.τ. εἶναι ἐν χρήσει προκειμένου περὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Κυρίου.

Τοιοιουτοτρόπως, ὁ Ἰ π π ὀ λ υ τ ο ς Ρώμης (+235) ὀνομάζει τὸν Σταυρὸν «τρόπαιον κατὰ τοῦ θανάτου» (291), τρόπαιον (292) δὲ τὸν ὀνομάζουν ὡσαύτως ἤδη ὁ ἅγιος Ἰουστινὸς (293), ὁ Ὠριγένης (294), ὁ ἅγιος Κυπριανὸς (295) καὶ αἱ

suis immolant, si assistat aliquis signatam frontem gerens, sacra nullo modo litant...». Πρβλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ de mortibus persec. c. 10.

(291) Περὶ Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου, IX (ἔκδ. GCS II, 39=PG 10, 777).

(292) Ὁ Dölger, ἐν Die Sonne der Gerechtigkeit, 135 ἐξ., ἐξετάζει ἂν ἡ χρῆσις τῆς λέξεως τρόπαιον πρὸς δῆλωσιν τοῦ Σταυροῦ εἰσήχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, συμπεραίνων δὲ ἐξ ἄλλων ἀναλόγων παραδειγμάτων, νομίζει, ὅτι εἶναι ἀρχαιοτέρα τοῦ 150 μ. Χ. Πάντως ἐκ τῆς ἄχρι τοῦδε ἀναπτύξεως τοῦ θέματος ἐγένετο ἤδη ἐπαρκῶς σαφές, ὅτι ὁ σταυρὸς πρὸ μὲν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦτό τι τὸ ἀπεχθές, διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἔλαθε τὴν ἦν καὶ σήμερον κατέχει αἴγλην καὶ δόξαν.

(293) Α' Ἀπολ. 55, 3.

(294) Εἰς τὸ κατὰ Ἰω. Τόμ. XX, 29 (= ἔκδ. Lommatzsch, II, 284).

(295) Ad. Demetr. XXVI (PL 4, 583 = CSEL, 370, 16).

Ἀποστολικαὶ Διαταγαί⁽²⁹⁶⁾ Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ πρὸ τοῦ θριάμβου τοῦ Χριστιανισμοῦ γραφέντα ἔργα τοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου· χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν τρόπαιον ὡς ἀκριθέστερον προσδιορισμὸν τοῦ Σταυροῦ⁽²⁹⁷⁾ ἢ καὶ θέτει τὴν λέξιν τρόπαιον ἀντὶ τῆς λέξεως Σταυρός.⁽²⁹⁸⁾

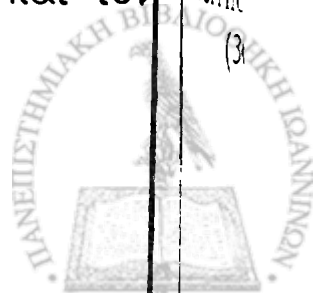
Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης τῆς ἀντιλήψεως τῶν Χριστιανῶν, τὴν ὁποίαν εἶχον περὶ τοῦ Σταυροῦ ὡς νικηφόρου καὶ θριαμβευτικοῦ πλέον συμβόλου εἶναι, ὅτι οἱ κατὰ τὸν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀγῶνα διὰ τοῦ μαρτυρίου ἀναδειχθέντες «νικηταί», victores⁽²⁹⁹⁾, παριστῶνται ἐν

(296) VIII, 12, 4 (ἔκδ. Funk, I, 496, 6. ἐξ.): «τὸ τρόπαιον τοῦ Σταυροῦ κατὰ τοῦ μετώπου τῆ χειρὶ ποιησάμενος».

(297) Εὐαγγ. ἐπίδειξις III, κεφ. 4, 27 (ἔκδ. GCS 114, 26—28): «οὐ γὰρ νόσῳ διαφθαρεῖς οὐδὲ βρόχῳ οὐδὲ πυρὶ μὴν κατ' αὐτὸ τὸ τοῦ σταυροῦ τρόπαιον, ὁμοίως τοῖς λοιποῖς κακούργοις ἀποτμηθεῖς σιδήρῳ». Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Θεοφάνεια, Ἀποσπ. 3 (ἔκδ. GCS σ. 4*, 14—16 καὶ 13*, 17—21).

(298) «Ἐπεὶ ἴτον μὴ γνόντα ἀμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἐποίησεν ἅσας τε τὰς ἡμῶν ἐπηρτημένας τιμωρίας ἐπιθείς... καὶ ἐπὶ πᾶσιν τὸ τῆς κατάρας τρόπαιον». Περὶ τῆς λέξεως «τρόπαιον» ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ «σταυρός» ἴδε Fr. J. Dölger, Die Sonne der Gerechtigkeit, 137—138.

(299) Πρβλ. Rütten, 44. Ἐκ τῆς στατιστικῆς συγκρίσεως τοῦ ἀριθμοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν στρατιωτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν Μαρτύρων, τῶν φερόντων τὸν ὄνομα Victor, ὁ Rütten καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα (σ. 14 ἐξ.): ὅτι τὸ ὄνομα Victor τῶν Μαρτύρων δὲν εἶναι πραγματικὸν ὄνομα, ἀλλὰ τίτλος, ὁ ὁποῖος μετέπειτα ἔμεινεν ἀντὶ τοῦ ὀνόματος. Διότι τὸ Μαρτύριον, ὡς λέγει, εἶναι νίκη εἰς τὴν μάχην καὶ τὸν ἀγῶνα (αὐτόθι 22).

τῆ Τέχνη βαστάζοντες ὡς σύμβολον τῆς νίκης των «τὸ σύμβολον τῆς νίκης καὶ τοῦ θριάμβου», τὸν Σταυρόν. Εἶναι δὲ νικηφόρον σκῆπτρον, τὸ ὁποῖον ἀπονέμεται εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Κυρίου, τοὺς *milites gloriosos* ⁽³⁰⁰⁾, τοὺς μιμηθέντας τὰ παθήματά Του. ⁽³⁰¹⁾.

Ἄλλ' ἡ δύναμις τοῦ Σταυροῦ ἀρχίζει νὰ γίνεται πλέον γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς. "Ὅχι μόνον τὰ ἀπολογητικὰ συγγράμματα τῶν χριστιανῶν συγγραφέων, ὑπεραμυνομένων τοῦ ἱεροῦ των συμβόλου, ἀλλὰ καὶ τὰ θαύματα, τὰ γινόμενα διὰ τῆς σημειώσεως τῆς «σφραγίδος» τοῦ Σταυροῦ, τὸν καθίστων εἰς εὐρυτέρους κύκλους γνωστόν· οἱ ἐθνικοὶ ἀρχίζουν νὰ φοβοῦνται τὴν δύναμίν του. Ἡ τιμὴ, λοιπόν, ἡ ἀποδιδομένη ὑπὸ τῶν πρώτων Χριστιανῶν εἰς τὸν Σταυρόν, δὲν ἦτο ὡς ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τινων, ⁽³⁰²⁾ «δεισιδαίμων λατρεία, εἰς θάρος τῆς λατρείας τῆς ἀνηκούσης εἰς αὐτὸν τὸν Σωτῆρα», ἀλλ' ἐκδήλωσις αἰσθήματος ἰσχύος καὶ θριάμβου, ἔναντι τοῦ καταρρέοντος εἰδωλολατρικοῦ κόσμου.

"Ὅ,τι παρατηρεῖται ἐν τῇ Τέχνῃ διὰ τῆς ἀπεικονίσεως τοῦ νικηφόρου Σταυροῦ καὶ ἄλλων ἀναλόγων παραστάσεων, τὸ αὐτὸ παρατηρεῖ τις γενικῶς καὶ ἐν τῇ θ. λατρείᾳ καθόλου. Ἐκ τῶν ὅσων δύναται τις νὰ εἰκάσῃ περὶ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς

(300) Harnack, *Militia*, 42 ἔξ.

(301) Πρὸς Ε. Schäfer, *Die Heiligen mit dem Kreuz* ἐν *Römische Quartalschrift*, 1936 102 καὶ Kittel, *Herrlichkeit*, 188 ἔξ.

(302) Zöckler, 123.

ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, βλέπει ὅτι τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς ἐπι τὴν νίκην πεποιθήσεως καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ θριάμβου ἐπεκράτει καὶ ἐν τῇ λατρευτικῇ ζωῇ τῶν πρώτων Χριστιανῶν.

«Ὅτε κατὰ τὸ σκότος τῆς νυκτός, ὄρθρου θαθέος, τὰ πνευματικὰ τέκνα τῆς ἐλευθέρας Σάρρας, καταδιωκόμενα ὑπὸ τῶν τέκνων τῆς παιδίσκης, καὶ οἱ ἐξ ἔθνων Χριστιανοί, μέλη διηρημένων οἰκογενειῶν, γυναῖκες κακοποιούμεναι ὑπὸ τῶν συζύγων των, παιδιά, ἀπειλούμενα ἢ ἐκβαλλόμενα ὑπὸ τῶν γονέων των, δοῦλοι καταπιεζόμενοι ὑπὸ τῶν κυρίων των, πολλοὶ δὲ καταδιωκόμενοι καὶ κατηγορούμενοι ὑπὸ τῶν γειτόνων των, ὑπήκοοι προγεγραμμένοι ὑπὸ τῶν τυράννων τοῦ κόσμου τούτου, συνηθροίζοντο μετὰ δυσχερείας καὶ φόβου εἰς τὰ ὑπόγεια μεγάλης τινός πόλεως, ἢ εἰς μεμονωμένην οἰκίαν ἀδελφῶν τινων εἰς τὰς ἐσχατίας, καὶ ἐνῶ ἀνεγινώσκοντο εἰς τὸν ὄρθρον μετ' εὐλαβοῦς καὶ κατανυκτικῆς φωνῆς ὑπὸ τοῦ Προεστῶτος οἱ ἐξ Ψαλμοῖ (γ', λζ', ξβ', πζ', ρβ', ρμβ'), οἱ διαλαμβάνοντες τὰς θρηνηδίας καὶ μελέτας, καὶ ἐξομολογήσεις τοῦ Μεσσίου, τοῦ τελείου ἀνθρώπου, ὑπὸ τὰς θλίψεις καὶ τοὺς πόνους τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ καὶ τὰς παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐπηρείας, οἱ παρόντες ἐγίνωσκον, ὅτι ἡ φωνὴ αὕτη δὲν ἦτο μόνον ἐκ τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ σώματος αὐτοῦ· καὶ εἰς ἕκαστος αὐτῶν εὗρισκεν ἰδίαν ἐφ' ἑαυτὸν πνευματικὴν ἐφαρμογὴν τῶν στίχων τῶν Ψαλμῶν ἐκείνων, ἀνάλογον πρὸς τὰς ἑαυτοῦ κακουχίας καὶ ἀνάγκας καὶ κινδύνους, καὶ ἰδίαν ὡσαύτως παρηγορίαν καὶ

ἰσχὺν ἐκ τῆς εὐφροσυνωτέρας ἐκείνης ἰκεσίας καὶ μελέτης μεθ' ἧς ὁ εἷς ἐκ τῶν Ψαλμῶν τούτων, ὁ ρβ', συγκιρνῶ τοὺς ἄλλους.

“Ὅτε δὲ μετὰ τοὺς ἕξ Ψαλμοὺς διεδέχετο τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν ἢ ψαλμωδία, καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐνδιατριβῇ ἐπὶ τῶν θλίψεων τῆς ἀνθρωπότητος, μετέβαλλε τόνον, καὶ διὰ τῶν ἀντιστροφικῶς ψαλλομένων στίχων τοῦ ριζ' Ψαλμοῦ ἐξέχεε τὴν εὐχαριστήριον τῆς πίστεώς της ὁμολογίαν, μετὰ σταθερᾶς πεποιθήσεως, ὅτι θέλει ὑπερθριαμβεύσει εἰς τὸν κατὰ τοῦ ἰουδαϊκοῦ καὶ ἐθνικοῦ κόσμου πόλεμον, ἢ παροῦσα συνάθροισις ἢ οἱ ψάλται ἐπανελάμβανον ἐκ διαλειμμάτων μετὰ δύο ἢ τρεῖς στίχους ὡς ἐφύμνιον τὸ “Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου!” ἐκεῖνοι συνησθάνοντο ἴσως ὅτι ἡ παλαιὰ Ἰουδαϊκὴ Συναγωγὴ κατεστρέφετο, καὶ ὅτι ἡ εἰδωλολατρικὴ πόλις ἄνωθεν, ἢ Ἐπτάλοφος, καὶ σύμπαν τὸ κράτος τοῦ Ἐθνικοῦ κόσμου ἐσαλεύοντο κάτωθεν ἐκ θεμελίων.

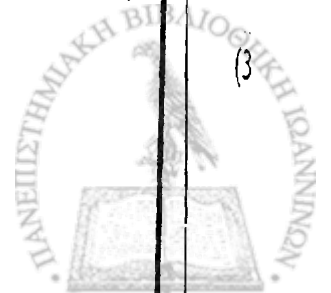
Οὕτω καὶ περὶ τῶν Ψαλμῶν ρλδ', ρλε', ρλστ', ἢ μδ' (τῶν καλουμένων Πολυελαίου, καὶ ψαλλομένων πρὸς ἐπικόσμησιν ἑορτῶν), οἵτινες παρόμοιοι πρὸς τὸν ριζ', τὸν προηγούμενον, ὄντες κατὰ τὸ πνεῦμα, ἀπαριθμοῦσι λεπτομερέστερον τὰς παλαιὰς τοῦ Θεοῦ μεγαλουργίας, προεικονιζούσας τὰς τῆς χριστιανικῆς οἰκονομίας, (τὴν τε ἔξοδον ἀπὸ τῆς πνευματικῆς Αἰγύπτου καὶ τὰ μέχρι τῶν μεθορίων τῆς πνευματικῆς Χαναάν ἀκολουθοῦντα

θαύματα), καὶ ἀναφανδὸν ἐκφέρουσι τὸν θρίαμβον κατὰ τῶν εἰδώλων τῶν ἐθνικῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀμφιβάλωμεν, ὅτι τὴν πνευματικὴν ἔννοιαν ‘τῶν ἀπὸ ἀρχῆς θαυμασιῶν’ τῶν ἐν τούτοις τοῖς Ψαλμοῖς ὑμνουμένων, καθὼς καὶ τὴν αὐτῶν ἔντονον ἐφαρμογὴν ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν καθεστῶσης πάλης, συνησθάνοντο οἱ ἐν τῷ Ναῶ συνηθροισμένοι κατὰ τοὺς πρώτους ἐκείνους αἰῶνας. Καὶ ἡ μουσική, μεθ’ ἧς οὔτοι ψάλλονται ἔτι καὶ νῦν, καὶ ἡ τῶν Αἴνων, τῶν περιλαμβανόντων γενικωτέρας παρ’ ὅλης τῆς κτίσεως δοξολογίας, ἀνελλιπῶς ἄλλοτε ψαλλομένων, καθὼς καὶ ὁ τρόπος ὁ ἔτι καὶ νῦν ἐν χρήσει τοῦ ψάλλειν τὴν μεγάλην δοξολογίαν, περιέχει εὐδιάκριτα ἴχνη τοῦ πνεύματος ἐκείνου, τὸ ὁποῖον κατ’ ἀρχὰς παρηκολούθει τὰς ψαλμωδίας ταύτας».

«...Καὶ ἐν τῷ Μεγάλῳ προσέτι Ἀποδείπνῳ, τοῦ ὁποίου γίνεται χρήσις κατὰ τινὰς καιροὺς, ὑπάρχει τι προφανὲς λείψανον τῶν πρώτων χρόνων, ὅτε ἡ Ἐκκλησία ἐκρύπτετο εἰς τὰ ὑπόγεια ὑπὸ τὸν Ἰουδαϊκὸν καὶ Ἐθνικὸν διωγμὸν· καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναγνώσῃ τις ἢ νὰ ἀκούσῃ ψαλλόμενον τὸ λείψανον τοῦτο, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἐπίπνοιαν τῆς ζωηρᾶς ἐκείνης ἐνεργείας, ἣτις πρῶτον συνέλεξε ἢ ἐφήρμοσε τοὺς στίχους αὐτοῦ ἐκ τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου· ‘μεθ’ ἡμῶν ὁ Θεός· γνῶτε ἔθνη καὶ ἠττάσθε, ὅτι μεθ’ ἡμῶν ὁ Θεός’».(303)

(303) Ὑπό τινος ἄγγλου (= Οὐίλλιαμ Πάλμερ) Διατριβαὶ περὶ τῆς Ἀνατολικῆς, ἢτοι Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1852, σ. 186—188. 190.

§ 6. Ἡ πεποίθησις τῶν Μαρτύρων ἐπὶ τὸν θρίαμβον τῆς πίστεώς των.

Τ' ἄνωτέρω σημειωθέντα παρέσχον συνοπτικὴν γενικῶς εἰκόνα περὶ τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς αἰσιοδοξίας καὶ τοῦ θριάμβου, ἐντὸς τῆς ὁποίας, παρ' ὅλους τοὺς ἀγρίους κατ' αὐτῶν διωγμούς, ἔζων οἱ πρῶτοι Χριστιανοί. Κατὰ πόσον ἡ πεποίθησις αὕτη ἐπὶ τὴν νίκην ἐπέδρα ἐπὶ τῆς στάσεως πάντων μὲν τῶν πιστῶν, ἰδίᾳ ὅμως τῶν Μαρτύρων καὶ συνετέλει εἰς τὴν περαιτέρω διάδοσιν τῆς πίστεως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποδειχθῇ διὰ πολλῶν. Ἡ ἀταραξία τῶν ἁγίων Μαρτύρων καὶ ἡ χαρὰ, μετὰ τῆς ὁποίας ἐδέχοντο οὐ μόνον τὰς ἀπειλάς καὶ τοὺς προπηλακισμούς, ἀλλὰ καὶ τὰ βασανιστήρια καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν θάνατον, τὰ ὄράματα, τὰ ὁποῖα ἔβλεπον πρὸ τοῦ μαρτυρίου καὶ αἱ προσευχαί, τὰς ὁποίας ἀνέπεμπον οὗτοι πρὸς τὸν Θεὸν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου των, παρέχουν ἐπαρκῆ δείγματα διὰ τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποῖαν ἐξήσκει ἐπ' αὐτῶν ἡ συναίσθησις περὶ τῆς θεβαίας νίκης καὶ τῆς ἀκατανικήτου δυνάμεως τῆς πίστεώς των.

Ἡ ἐπίδρασις ὅμως αὕτη, ὡς ἦτο φυσικόν, δὲν περιωρίζετο μόνον ἐπ' αὐτῶν.

Ἐνεθάρρυνε πρῶτον τοὺς λοιποὺς πιστοὺς, οἱ ὁποῖοι, βλέποντες τὸ θάρρος τῶν ἡρώων τῆς πίστεώς των, παρεκινουῦντο «περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν» (304).

Δεύτερον, οἱ εἰδωλολάτραι, παρ' ὅλην τὴν ἠθικὴν

(304) Φιλιπ. α', 14.

καὶ θρησκευτικὴν τῶν κατάπτωσιν καὶ παρ' ὅλην τὴν πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἀντίθεσίν των, ἔχοντες τοιαῦτα παραδείγματα θάρρους καὶ αὐταπαρνήσεως ἐνώπιόν των, καὶ διακρίνοντες, ὅτι τοῦτο ἐστηρίζετο ἐπὶ μιᾷς ἀκλονήτου πεποιθήσεως εἰς τὴν τελικὴν τῆς διωκομένης πίστεως ἐπικράτησιν, δὲν ἔμενον ἀνεπηρέαστοι. Ἰδίως, τὸ πολὺ πλῆθος, πολλάκις ὅμως καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἄρχοντες, ἔτι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν μεμορφωμένοι δὲν καθίστατο δυνατὸν νὰ ἀποκρύψουν τὴν ἐντύπωσιν, ἣ ὁποία προεκαλεῖτο ἐπ' αὐτῶν ἐκ τῆς τοιαύτης τῶν Χριστιανῶν στάσεως⁽³⁰⁵⁾.

Ἐπὶ παραδείγματι, ἡ διήγησις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγ. Πολυκάρπου (+ 23. 2. 155) σημειώνει, ὅτι τὰ βασανιστήρια, τὰ ὁποία μετὰ καρτερίας ὑπέμενον οἱ ἅγιοι Μάρτυρες ἦσαν τόσον σκληρὰ «ὡς καὶ τοὺς περιστῶτας ἐλεεῖν καὶ ὀδύρεσθαι»,⁽³⁰⁶⁾ ἡ δὲ γενναιότης τῶν ἁγίων Μαρτύρων τόσον μεγάλη, ὥστε αὕτη νὰ θαυμάζεται ὑπὸ τοῦ θεωμένου αὐτοὺς πλῆθους.⁽³⁰⁷⁾ Ἐν τῇ αὐτῇ διηγήσει, προκειμένου περὶ τοῦ ἰδίου τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου, σημειοῦται, ὅτι οἱ μεταθάντες νὰ τὸν συλλάβωσι στρατιῶται, εὐθύς μὲν ὡς εἶδον τὸν σεβάσμιον γέροντα, ἐξεπλάγησαν διὰ τὴν σπου-

(305) Ἐπ' αὐτοῦ πλείονα ἴδε παρὰ Ἱερ. Ἱ. Κοτσώνη, Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Μαρτύρων, Ἀθήναι 1952, σ. 17 ἔξ. 32. 71 ἔξ. κ. ἄ.

(306) II, 2.

(307) Πρὸβλ. αὐτόθι III, Pass. Montani, XVII, 4 καὶ Εὐσεβίου, Ἱστ. III, 32, 6.

δὴν τὴν ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς σύλληψίν του, ὅτε δέ, μετὰ τὴν παρασχεθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν ἄδειαν, προσηυχήθη οὗτος εἰς ἐπήκοον περὶ τὰς δύο ὥρας, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν μετενόησαν, διότι ἦλθον νὰ συλλάβωσι «τοιιοῦτον θεοπρεπῆ πρεσβύτην». (308) Φαίνεται δέ, ὅτι ἡ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ πολιοῦ ἱεράρχου ἐντύπωσις ἦτο τόσον ἰσχυρά, ὥστε «μόνος ὑπὸ πάντων μᾶλλον μνημονεύεται...καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ἐν παντὶ τόπῳ λαλεῖσθαι». (309)

Ὡσαύτως εὐνοϊκὴν στάσιν ἔδειξεν ὁ πολὺς ὄχλος ἔναντι τῆς ἁγίας Μάρτυρος Ἀγαθονίκης (+ 250—251), τὴν ὁποίαν οὗτοι προέτρεπον, ἵνα λυπηθῇ τὸ τέκνον της. (310) Ὅτε δὲ ἐπέκειτο ἡ διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ πυρὸς ἐκτέλεσις της «οἱ...ιδόντες ἐθρήνησαν λέγοντες· Δεινὴ ἡ κρίσις καὶ ἄδικα τὰ προστάγματα». (311)

Ἐτι εὐνοϊκώτεροι ἐδείχθησαν εἰδωλολάτραι τινὲς ἐν Σμύρνη ἔναντι τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Πιονίου (+ 23.2.250). Ἀφοῦ ἤκουσαν τὸν Μάρτυρα μετὰ πολλῆς προσοχῆς, «ὡς μηδὲ γρυξαί τινα», τὸν ἐξελιπάρησαν, ἵνα θυσιάσῃ, διότι, ἔλεγον, «σὲ ἀγαπῶμεν καὶ διὰ πολλὰ ἄξιός εἰ ζῆν, ἦθους τε ἔνεκα καὶ ἐπιεικείας». (312) Ὅτε δὲ ὁ ἅγιος Πόνιος ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλα-

(308) Αὐτόθι XIX, 1.

(309) VII, 2 ἐξ.

(310) Μαρτ. Κάρπου, 43.

(311) Αὐτόθι 45.

(312) Μαρτ. Πιονίου, V, 1, ἐξ. Ὅμοίαν στάσιν βλέπομεν καὶ παρὰ Mart. Frucluosi, III 1 (Krüger σ. 83,

κὴν μετὰ τῶν ἄλλων ἀγίων Μαρτύρων, τόσον πρὸς αὐτόν, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς μετ' αὐτοῦ Μάρτυρας, «πολλοὶ τῶν ἔθνῶν ἤρχοντο πείθειν θέλοντες, καὶ ἀκούοντες αὐτῶν τὰς ἀποκρίσεις ἐθαύμαζον». (313)

᾿Ωσαύτως, ὁ κατὰ τὸν ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρήσας Π α Ὡ λ ο ς κατάρθωσε νὰ καταστήσῃ εὐνοϊκοὺς ὄχι τινὰς μόνον ἐκ τῶν παρισταμένων εἰδωλολατρῶν, ἀλλὰ «τοὺς πάντας ὡσὰν ἀδίκως ἀναιρούμενος εἰς οἶκτον ἐλκύσας καὶ δάκρυα» (314).

Ἄλλοτε πάλιν ἦτο τόσον καταφανὴς ἢ ἐκ τῆς πίστεως τῶν ἀγίων Μαρτύρων δύναμις καὶ τόσος ὁ θαυμασμός πρὸς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ θάρρος αὐτῶν, ὥστε «τοὺς δικάζοντας ἀποδειλιᾶν», (315) ἐνῶ ἄλλοι ἠπόρουν διὰ τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ἡ τοιαύτη θρησκεία. (316)

Τ' ἀνωτέρω σημειωθέντα εἶναι νομίζομεν ἄρκετά, ἵνα καταδείξωσιν, ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν Μαρτύρων ἐκτοξευόμενα δὲν ἦσαν εὐρύτερον πιστευτά. Διότι, ἂν εἶχε γίνεαι πιστευτόν, ὅτι οἱ πρὸς τὸ

33-38): «Et cum duceretur... ad amphitheatrum, populus Fructuoso episcopo condolere coepit, quia talem amorem habebat non tantum a fratribus, sed etiam ab ethnicis... propter quod etiam fratres, qui sciebant illum ad tantum gloriam pergere gaudebant potius quam dolebant».

(313) Μαρτ. Πιονίου, XII, 1.

(314) Εὐσεβίου, Παλ. μαρτ. VIII, 12.

(315) Εὐσεβίου, Ἰστ. VI, 41, 23.

(316) Πρῶλ. ᾿Ωριγένους, Προτρεπτικὸς εἰς μαρτύριον, 15.

μαρτύριον σπεύδοντες Χριστιανοὶ ἐκινουῦντο πρὸς αὐτὸ ἐκ κενοδοξίας ἢ ἄλλων παρομοίων ταπεινῶν ἐλατηρίων, ἦτό ποτε δυνατόν, νὰ προκαλῶνται εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας τοιαῦτα αἰσθήματα συμπαθείας καὶ θαυμασμοῦ;

Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ἐὰν θὰ ἦπό τις διατεθειμένος νὰ δεχθῆ, τότε πῶς εἶναι δυνατόν, νὰ ἐξηγηθῆ τὸ γεγονός, ὅτι τινές ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῶν τοιούτων αἰσθημάτων, ἀλλὰ καὶ προσήρχοντο εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, οὐχὶ δὲ σπανίως, εὐθύς ἀμέσως, κατελάμβανον καὶ αὐτοί, θέσιν πλησίον τῶν ἁγίων Μαρτύρων; Ὡς δὲ σημειώνει ὁ Ρώμης Ἰππόλυτος, «ἔστιν ἀληθῶς καταλαθέσθαι ἕως νῦν τοῦτο γινόμενον ἡνίκα ἂν τις τῶν ἁγίων ἐπὶ μαρτύριον κληθῆ καὶ μεγαλεία τινα ὑπὸ Θεοῦ εἰς αὐτὸν γενηθῆ, εὐθέως πάντες ἰδόντες θαυμάζονται...πολλοὶ δὲ δι' αὐτῶν πιστεύσαντες ὡσαύτως καὶ αὐτοὶ μάρτυρες Θεοῦ γίνονται». (317) Ὅσον, δηλαδή, οἱ Χριστιανοὶ κατεδιώκοντο καὶ ὅσον περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐστεφανουῦντο διὰ τοῦ Μαρτυρίου, «τοσοῦτῳ μᾶλλον ἄλλοι πλείονες πιστοὶ καὶ θεοσεβεῖς διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» καθίσταντο, (318) ἐπαληθευομένου ἅπαξ ἔτι τοῦ γεγονότος, ὅτι αὐξάνει πάντοτε «ἡ θρησκεία τοῦ Θεοῦ, ὅσον περισσότερο καταπιέζεται». (319)

(317) Σχόλια εἰς τὸν Δανιήλ, II, 38.

(318) Ἰουστίνου, Διάλογος 110. Ἴδε καὶ Πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολή, VI, 9 καὶ VII, 8.

(319) Laclantius, Instit. Div. V, 19 «Vi nihil possunt (augetur enim religio Dei, quando magis premitur)».

Περιπτώσεις τοιαῦται ἀναφέρονται οὐκ ὀλίγαι.

Ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ἁγία Περπέτουα διηγεῖται, ὅτι ὁ μὲν προϊστάμενος τῆς φυλακῆς Πούδης, «ἐννοῶν δύναμιν μεγάλην εἶναι περὶ ἡμᾶς», «ἤρξατο ἡμᾶς τιμᾶν καὶ δοξάζειν τὸν Θεὸν» καὶ ὅτι ἀργότερον οὗτος ἐπίστευσεν,⁽³²⁰⁾ πλείστοι δὲ ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διὰ τῶν κιγκλίδων τοῦ παραθύρου τῆς φυλακῆς παρηκολούθησαν τὸ τελευταῖον δεῖπνον τῶν ἁγίων Μαρτύρων, ἐπηρεασθέντες προφανῶς ἐκ τῆς ἀξιοθαυμάστου στάσεώς των, ἠσπάσθησαν μετὰ ταῦτα τὴν χριστιανικὴν πίστιν⁽³²¹⁾.

Εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν εἰλκύσθη ἐπίσης ὁ συνοδεύων εἰς τὸ μαρτύριον τὴν ἁγίαν Ποταμίαν ἄξιον στρατιώτης Βασιλείδης, ὁ ὅποιος μετὰ ταῦτα ἠξιώθη τοῦ μαρτυρικοῦ στεφάνου.⁽³²²⁾

Ἄκρως ἐνδιαφέρουσαι ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου εἶναι αἱ ὁμολογίαι ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ Τερτουλλιανοῦ. Ἀμφότεροι ἦσαν ἐκ τῶν πλέον μεμορφωμένων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς των καὶ ἐκ προτέρου ἐγνώριζον τὰς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐκτοξευομένας κατηγορίας, ὥστε νὰ δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἦσαν προκατειλημμένοι μᾶλλον κατὰ ἢ ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Παρὰ ταῦτα, ὁμολογοῦν, ὅτι, θλόποντες τὴν ἀφοβίαν, μετὰ τῆς ὁποίας οἱ Χριστιανοὶ ἀντι-

(320) Pass. Perpetuae, IX, 1 καὶ XVI, 4.

(321) Αὐτόθι XVII, 3.

(322) Εὐσεβίου, Ἰστ. VI, 5 ἐξ. Πρὸλ. αὐτόθι VI, 41, 16—17.

μετώπιζον τὸν θάνατον καὶ τὰ βασανιστήρια, ἐπηρεάσθησαν τόσον, ὥστε ἐν τέλει προσῆλθον καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Χριστιανισμόν.⁽³²³⁾ Ὁ Τερτουλλιανός, μάλιστα, ὁμολογεῖ, ὅτι προηγουμένως ὄχι μόνον ἠρνεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἐχλεύαζε τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ὅτε ὅμως εἶδε τὴν στάσιν τῶν Μαρτύρων, ἠναγκάσθη, νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πλάνην του.

Ἄφ' ἑτέρου ἢ ἀπάθεια, ἢ μᾶλλον ἢ χαρά, μετὰ τῆς ὁποίας ὑφίσταντο οἱ Χριστιανοὶ τὰς θασάνους καὶ ἡ ἀκλόνητος πεποίθησις ἐπὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς πίστεώς των, ἐκίνει εἰς θαυμασμόν καὶ θαθεῖαν ἐκτίμησιν καὶ ἐκείνους ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν διανοουμένων, οἱ ὅποιοι, ἐξηκολούθουν, νὰ παραμένουν πιστοὶ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν.

Οὕτως ὁ Σενέκας, ἀναφερόμενος εἰς τὰ βασανιστήρια καὶ τὸν τρόπον, μετὰ τοῦ ὁποίου τὰ ὑφίσταντο οἱ χριστιανοὶ Μάρτυρες, γράφει εἰς τὴν παρηγορητικὴν ἐπιστολὴν του: «Τί εἶναι» (ἢ ἀσθένεια τοῦ Lucilius) «ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πυρὰν καὶ τὸ ἱκρίον καὶ τὰς πεφυρακτωμένας λεπίδας καὶ τὸν σίδηρον, τὸν ἐπὶ τῶν μόλις ἐπουλωμένων πληγῶν ἐπιτιθέμενον, ἵνα τὰς ἀνανεώσῃ καὶ πάλιν καὶ τὰς θαθύνη ἀκόμη περισσότερον»; Καὶ ἐπιλέγει ὁ ἴδιος πλήρης θαυμασμοῦ περὶ ἐνός

(323) Ἰουστίνου, Β' Ἀπολογία 12. (Otto 232). Παρομοίαν ἐπίδρασιν ἐξήσκησεν ὁ Χριστιανισμὸς ἐπὶ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἰουστίνου Τατιανοῦ. Πρὸς. Müller, Kirchengeschichte, I, 148.

τῶν Μαρτύρων: «Μέσω τῶν πόνων τούτων δὲν ἐξέβαλεν οἰμωγὴν, οὔτε ἰκέτευσε, οὔτε ἀπήντησεν· ἐγέλασε καὶ ἐγέλασεν ἀπὸ καρδίας». (324)

Ἡ ἐνώπιον τοῦ θανάτου ἀφοβία τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ ἐνώπιον τῶν τυράννων παρρησία των ἐνεποίησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν τόσον εἰς τὸν Ἐπίκτητον ὅσον καὶ τὸν αὐτοκράτορα φιλόσοφον Μάρκον Αὐρήλιον, (325) ἐνῶ ἡ αὐτοκυριαρχία των καὶ ἡ ἠθικὴ των καθαρότης εἶχε καταπλήξει τὸν ἰατροφιλόσοφον Γαληνό. (326)

Ἡ πρὸς τὴν ἐπὶ τὴν τελικὴν νίκην πεποίθησις πάντων γενικῶς τῶν Χριστιανῶν, καὶ εἰδικώτερον τῶν ἁγίων Μαρτύρων, ἦτο φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς πίστεως των εἰς τὸν Σωτῆρα, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ δοθεισῶν ἐπαγγελιῶν. Ἰδιαιτέραν ὁμως ἐπὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν ἐπίδρασιν ἐξήσκουν αἱ περὶ τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν δοθεῖσαι ὑποσχέσεις Του. Αἱ κατὰ τὴν μέλλουσαν Κρίσιν οὐράνιαι ἀμοιβαί, οἱ ἀμαράντινοι τῆς δόξης στέφανοι, ἡ αἰώνιος ζωὴ καὶ βασιλεία ἀπετέλουν διὰ πάντας τοὺς Χριστιανούς ἐκείνους, ἰδίως δὲ διὰ τοὺς ὑφισταμένους τὸ Μαρτύριον, πραγμα-

(324) Ἐπιστ. LXXVIII, παρὰ DAC, X, 2401.

(325) Παρὰ Müller, ἔ. ἀ. 148.

(326) Παρὰ Harnack, Mission, I, 232—234. Πρβλ. καὶ A. Kurfess, Plinius der J. über die bithynischen Christen, ἐν Mnemosyne III, 7, 1939, 237 ἔξ. Περὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ σχετικοῦ διωγοῦ βιβλιογρ. ἴδε ἐν Müller, ἔ. ἀ. 133.

τικότητας, περὶ τῶν ὁποίων εἰς τὴν σκέψιν των δὲν εἰσεχώρει οὐδ' ἢ παραμικροτέρα ἀμφιβολία.

Οἱ ἅγιοι Μάρτυρες, «προσέχοντες τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, τῶν κοσμικῶν κατεφρόνουν βασάνων, διὰ μιᾶς ὥρας τὴν αἰώνιον κόλασιν ἐξαγοραζόμενοι. Καὶ τὸ πῦρ ἦν αὐτοῖς ψυχρὸν τὸ τῶν ἀπανθρώπων βασανιστῶν. Πρὸ ὀφθαλμῶν γὰρ εἶχον φυγεῖν τὸ αἰώνιον καὶ μηδέποτε σθεννύμενον πῦρ». (327) Ἐχαιρον δὲ ὑφιστάμενοι τὰς βασάνους, διότι τοὺς ἀνεκούφιζεν «ἡ χαρὰ τῆς μαρτυρίας (ἤτοι τῆς ὁμολογίας), καὶ ἡ ἐλπίς τῶν ἐπηγγελμένων, καὶ ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν ἀγάπη, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ πατρικὸν (δηλαδή τοῦ Θεοῦ)». (328)

Χαρακτηριστικὸς ἐν προκειμένῳ εἶναι ὁ εἰς τὸ Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου περιεχόμενος διάλο-

---

(327) Μαρτ. Πολυκάρπου, II, 2. Πρβλ. καὶ Μαρτ. Κάρπου, 40: «καὶ ἡμεῖς... τὴν αὐτὴν σάρκα ἔχομεν, ἀλλ' ἀφορῶντες εἰς τὸ δικαστήριον τὸ ἀληθινὸν ταῦτα ὑπομένομεν».

(328) Παρ' Ἐϋσεβίου, Ἱστορ. V, 1, 34. Πρβλ. καὶ αὐτόθι VIII, 10, 3. Παλ. μαρτ. VI, 6. Ἴδε καὶ Μαρτ. Πιονίου XX, 5: «Τί σπεύδεις ἐπὶ τὸν θάνατον; — Οὐκ ἐπὶ τὸν θάνατον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ζωὴν». Ἰγνατίου, πρὸς Ρωμ. VI, 2: «μὴ ἐμποδίστητέ μοι ζῆσαι, μὴ θελήσητέ με ἀποθανεῖν...» Pass. Irenaei, I, 1: «Quando diversis agonibus concertantes Christiani, a tyrannis supplicia devota Deo mente suscipientes praemiis se perpetuis participes efficiebant». Ἴδε καὶ αὐτόθι VI, 12 καὶ Mart. Fructuosi, I, 3.

γος: «Ἐὰν μαστιγωθεὶς ἀποκεφαλισθῆς, πέπεισαι ὅτι μέλλεις ἀναβαίνειν εἰς τὸν οὐρανόν;

— Ἰουστίνος εἶπεν· ἐλπίζω ἔξειν αὐτοῦ τὰ δώματα, ἔὰν ὑπομείνω ταῦτα. Οἶδα δὲ ὅτι καὶ πᾶσαν τοῖς ὀρθῶς βιώσασιν παραμένει τὸ θεῖον χάρισμα μέχρι τῆς ἐκπύρσεως τοῦ παντὸς κόσμου.

— Ρούστικος ἑπαρχος εἶπεν. Τοῦτο οὖν ὑπονοεῖς, ὅτι ἀναθήσῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀμοιβὰς τινὰς χρηστὰς ἀποληψόμενος;

— Ἰουστίνος εἶπεν. Οὐχ ὑπονοῶ, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπίσταμαι καὶ πεπληροφόρημαι». (329)

Αἱ «Πράξεις τῶν Μαρτύρων» βρίθουν συμβολισμῶν, ἵνα δείξωσι τὴν ἀξίαν καὶ τὸ μέγεθος τῶν εἰς τοὺς ἀγίους Μάρτυρας χορηγηθησομένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβῶν. Κλάδοι χλωροί, φέροντες μῆλα χρυσᾶ (330) συμβολίζουν τὰ βραβεῖα πρὸς τοὺς νικητὰς τῶν ἀγώνων τῆς πίστεως (331) καὶ «ὄσμὴ ἀνεκδιήγητος» καὶ πόμα μυστικὸν καὶ ἀστείρευτον τὴν ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ τροφήν των, (332) τὴν ὁποῖαν θὰ ἀπολαμβάνωσι, κεκλημένοι εἰς τὸ «ἔνδοξον ἄριστον» (333), τὸ ὁποῖον ὁ Κύριος ἔχει προ-

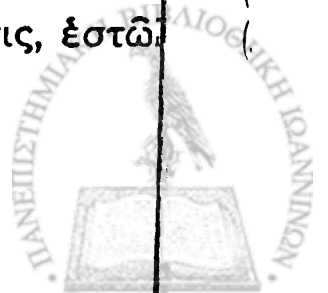
(329) Μαρτύριον Ἰουστίνου, V, 1—3.

(330) Pass. Perpetuae, X, 8.

(331) Pass. Montani, XIX, 6: «Addens... vivere nos etiam cum occidemur, nec vinci morte, sed vincere».

(332) Pass. Perpetuae, XIII, 8. Ἴδε καὶ Montani VIII, 3—7.

(333) Μαρτ. Κάρπου, 42: «Ἀγαθονίκη δέ τις, ἐστὼν

παρασκευάσει ἐν τῷ Παραδείσῳ εἰς τοὺς ἀγαπῶντας Αὐτόν. (334)

Ἄφ' ἑτέρου, ἐκδηλώσεις οἰκειότητος καὶ ἀγάπης ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἁγίων Του δεικνύουν τὴν ἐξαιρετικὴν εὐνοιάν Του πρὸς τοὺς παραμείναντας στερεοὺς ἐν τῇ πίστει των. (335) Ἐνδεδυμένοι λαμπρὰ ἐνδύματα, (336) ἐστεφανωμένοι διὰ τοῦ ἀφθάρτου στεφάνου, (337) θὰ ἀπολαμβάνωσι τῆς παρὰ τῷ Θεῷ δό-

σα καὶ ἰδοῦσα τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου, ἦν ἔφη ὁ Κάρπος ἐωρακέναι καὶ γνοῦσα τὴν κλησιν εἶναι οὐράνιον εὐθέως ἐπήρε τὴν φωνήν· Τὸ ἄριστον τοῦτο ἐμοὶ ἠτοίμασται, δεῖ οὖν με μεταλαβοῦσαν φαγεῖν τοῦ ἐνδόξου ἁρίστου».

(334) **Mart. Fructuosi**, III, 2: «Cuncque multi ex fraterna caritate eis offerent uti conditi permixti poculum sumerent, ait (Fructuosus): Non dum est hora solvendi jejunii. Agebatur enim hora dici quarta. Si quiden in carcere quarta feria stationem sollempniter celebraverant igitur sexta feria laetus atque securus festinabat, ut cum martyribus et prophetis in paradiso quem Dominus praeparavit amantibus se, solveret stationem».

(335) **Pass. Perpetuae**, XII, 5: «Introivimus cum admiratione et stetimus ante thronum, et quattuor angeli sublevaverunt nos et osculati sumus illum, et de manu sua trajecit nobis in faciem». Ἴδε καὶ **Pass. Mariani**, VI, 10: «Et ascendebam in illam catastem, et, ecce ex improvise mihi sedens ad dexteram ejus judicis Cyprianus apparuit et porrexit manum et levavit me in altiore loco et arrisit et ait: Veni sede mecum».

(336) **Pass. Mariani**, VIII, 4.

(337) Πρὸς. Ἀποστ. Διαταγαί, V, 1, 2, 6, 8, 7,

ξης, (338) διατρίβοντες «εἰς τὸν ὀφειλόμενον αὐτοῖς τόπον...παρὰ τῷ Κυρίῳ ᾧ καὶ συνέπαθον». (339)

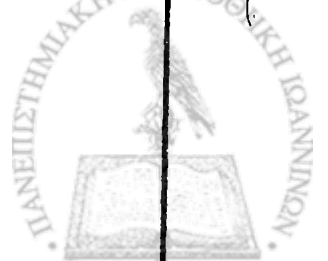
Ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν διωκτῶν τῶν Χριστιανῶν, καὶ γενικῶς ἐπὶ τοῦ εἰδωλολατρικοῦ περιβάλλοντος θὰ ἐξήσκει ἰδίᾳ ἢ στερεὰ αὐτῶν ἐπὶ τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεώς των καὶ τὴν τελικὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς πεποιθήσεις των, ἢ ἐκδηλουμένη διὰ τῆς στάσεως, τὴν ὁποῖαν ἐτήρουν οἱ ἅγιοι Μάρτυρες ἔναντι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τοὺς κατεδίωκον καὶ τοὺς ἀθασάνιζον. Ὅταν ὄχι μόνον δὲν μετενόουν δι' ὅσα ὑφίσταντο βασανιστήρια, ἀλλὰ παρεκάλουν τὸν Θεόν, ὅπως «καὶ τοὺς διώκοντας αὐτοὺς μεταθεμένους τῆς ἀγνωσίας τὸν μόνον ὄντα θεὸν ἐπιγνῶναι», (340) τί ἄλλο ἀπεδείκνυον ἢ τὴν

23. Μαρτ. Τεσσαράκοντα Μαρτ. VI, Acta Achaetii, I.

(338) Ὁ Μεθόδιος, περὶ ἀναστάσεως I, 1, 56: «ἵνα τὴν δόξαν παρ' αὐτῷ κτήσονται (οἱ Μάρτυρες) μείζονα, διὰ πολλῶν αὐτοὺς ἠλεγγε πόνων». Πρὸβλ. καὶ Ἀποστ. Διατάγας, V, 7, 7, Ὁριγένους, Προτρεπτικὸς εἰς Μαρτύριον, 13 καὶ ἰδίως 14, καθὼς καὶ 36 καὶ 37.

(339) Πολυκάρπου, πρὸς Φιλιππ. IX, 2.

(340) Εὐσεβίου, Περὶ τῶν ἐν Παλ. μαρτυρησάντων, IV, 9. Αἱ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας οἱ Μάρτυρες τηροῦν κακὴν ἔναντι τῶν διωκτῶν των στάσιν, εἶναι ἐλάχισται. Πρὸβλ. Μαρτύριον τῶν ἁγ. Τεσσαράκοντα, III, ἐνθα ὁ Ἅγιος Κάνδιδος μεταχειρίζεται γλῶσσαν, ἢ ὁποῖα δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὰς Πράξεις τῶν Μαρτύρων. Λέγει, ἐπὶ παραδείγματι, πρὸς τὸν ἄρχοντα Ἀγρικόλαον «σὲ μισοῦμεν... ἄγριε μισοῦμενε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν... ἀνόσιε, βάσκανε» κ.τ.τ. Ἴδε καὶ τὸ Pass. Perpetuae, XVIII, 8, ἐνθα τρεῖς ἐκ τῶν

ἀκράδαντον πίστιν των, ὅτι ὁ δρόμος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβάδιζον, ἦτο ὁ ὁ μόνος ἀληθῆς καὶ σωτήριος;

Ἄλλ' ἢ πεποίθησίς των αὕτη πιστοποιεῖται πρὸ παντός διὰ τῆς προσπαθείας, τὴν ὁποίαν κατέβαλλον οἱ ἅγιοι Μάρτυρες, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ὥραν ἀκόμη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπεκρέμαντο κατ' αὐτῶν τὰ τρομερὰ ἐκεῖνα τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων βασανιστήρια, ἀποκαλύψουν εἰς τοὺς δίκαστάς των καὶ τοὺς δημίους των τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν. Ὅπως ἔλεγεν ὁ ἅγιος Ἰουστῖνος, «τοὺς φιλοδοξοῦντας ἀναιρεῖν ἡμᾶς καὶ μισεῖν... οὐ μόνον οὐ μισοῦμεν, ἀλλ'... ἐλεοῦντες μεταθέσθαι πείσαι βουλόμεθα».(341)

«Ἐγὼ ἤλπιζον, ἀνθύπατε», λέγει εἷς ἐκ τῶν ἁγίων Μαρτύρων, «τοὺς εὐσεβεῖς διαλογισμούς σοι παρεῖναι καὶ πεφωτίσθαι σου τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμούς διὰ τῆς ἀπολογίας μου, ὥστε τὴν καρδίαν σου καρποφοροῦσαν θεὸν τὸν ποιητὴν πάντων σέθειν τούτῳ τε καθ' ἡμέραν δι' ἐλεημοσυνῶν καὶ φιλανθρώπου τρόπου τὰς εὐχὰς ἀναπέμπειν μόνῳ, θυσίαν καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον τῷ Θεῷ».(342)

Ἄλλὰ τὸ ἔτι συγκινητικώτερον εἶναι, ὅτι οἱ ἅγιοι Μάρτυρες ὀλοκληρώνουν τὴν προσπάθειάν των, ὅπως

Μαρτύρων ἀπειλοῦν τὸν ἀνθύπατον: «Tu nos,... te autem Deus».

(341) Α' Ἀπολογ. 57. (Otto, 154). Πρὸβλ. καὶ Διάλογος 96. (Otto, σ. 346—7).

(342) Μαρτ. Ἀπολλωνίου, 4 (σ. 49).

ἐλκύσουν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοὺς διώκτας των, διὰ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν προσευχῆς.

Ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας, ὡς δεικνύουσα ἀνάγλυφον ὄχι μόνον τὴν ζέουσαν πίστιν καὶ τὴν ἀκλόνητον ἐπὶ τὴν ὀρθότητα αὐτῆς πεποίθησιν τῶν ἐκλεκτῶν ἐκείνων ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν αὕτη ἐξήσκησεν καὶ ἐπὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν εἰδωλολατρῶν, εἶναι ἡ περίπτωσης τοῦ ἐν Καισαρείᾳ μαρτυρήσαντος τὸ 309 μ. Χ. Παύλου. Οὗτος, ζητήσας καὶ λαθὼν τὴν ἄδειαν νὰ προσευχηθῆ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως, ἀφοῦ ἐμνήσθη πρῶτον τῶν ὁμοεθνῶν του, εὐχῆθεις νὰ δοθῆ εἰς αὐτοὺς τὸ ταχύτερον ἢ ἐλευθερία, προσηυχῆθη κατόπιν ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων, τῶν Σαμαρειτῶν καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τοῦ ποικίλου ὄχλου τῶν περιεστώτων, παρακαλῶν τὸν Θεόν, ἵνα τοὺς ἀξιῶσῃ «εἰς ἐπίγνωσιν ἐλθεῖν αὐτοὺς καὶ τὴν ἀληθῶς εὐσέβειαν ἀναλαβεῖν». Μεθ' ὃ προσηυχῆθη καὶ ὑπὲρ τοῦ εἰς θάνατον καταδικάσαντος αὐτὸν δικαστοῦ, ὑπὲρ τῶν αὐτοκρατόρων, ἀκόμη δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ παρ' αὐτὸν ἰσταμένου δημίου του, ὑπὲρ τῶν ὁποίων παρεκάλει τὸν Θεόν, ἵνα μὴ τοὺς καταλογίσῃ τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. Ἡ στάσις αὕτη τοῦ Ἁγίου συνεκίνησε τόσον πολὺ πάντας τοὺς παρισταμένους, ὥστε καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἐθνικοὶ ἀνελύθησαν εἰς δάκρυα. (343)

(343) Εὐσεβίου, Παλ. Μαρτ. VIII, 10—11 : «Οὐδὲ τυχῶν (τῆς ἀδείας νὰ προσευχηθῆ) λαμπρᾶ καὶ γεγонуίᾳ τῆς φωνῆ πρῶτον μὲν τὰς ὑπὲρ τῶν ὁμοεθνῶν ἐπρυτάνευε τῷ Θεῷ δι' εὐχῶν καταλλαγᾶς, ἣ τάχος ἐλευθερίαν ἐνδοθῆναι αὐτοῖς

Ἡ τοιαύτη, ἐκ τῆς στάσεως τῶν Χριστιανῶν γενικῶς, καὶ εἰδικώτερον τῶν ἁγίων Μαρτύρων, ἐπὶ τοῦ εἰδωλολατρικοῦ περιβάλλοντος ἐπίδρασις εἶναι πολλὰ χῶς μεμαρτυρημένη. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν περιπτώσεων, ὑπάρχουν καὶ πολλαὶ ἄλλαι, ἱστορικῶς ἀπολύτως μεμαρτυρημέναι.

Οὕτως, ὅτε ἡ ἁγία Περπέτουα μετὰ τῆς Φηλικιτάτης εἰσήχθησαν εἰς τὸ ἀμφιθέατρον καὶ οἱ δῆμιοι τὰς ἐγύμνωσαν, ἵνα τὰς παραδώσουν εἰς τὴν μανίαν ἐξηγριωμένου θηρίου, ὁ ὄχλος, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου μόλις εἶχεν ἐκσπάσει εἰς ἀγρίας κατ' αὐτῶν ἐκδηλώσεις, ⁽³⁴⁴⁾ βλέπων τὴν ἀτάραχον στάσιν τῶν νεαρῶν καὶ ἀκάκων τούτων γυναικῶν καὶ τὴν ἡρεμον ἐπὶ τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεώς των πεποιθήσιν των, δὲν ἠδου-

ποτνιώμενος, εἶθ' ὑπὲρ τῆς Ἰουδαίων πρὸς τὸν Θεὸν διὰ Χριστοῦ προσαγωγῆς ἠξίου, εἶθ' ἐξῆς κατέβαινε τῷ λόγῳ, τὰ αὐτὰ καὶ Σαμαρείταις ἐπευχόμενος, καὶ τοὺς ἐν πλάνῃ δὲ καὶ ἀγνοσίᾳ Θεοῦ τῶν ἐθνῶν ὄντας, εἰς ἐπίγνωσιν ἔλθειν αὐτούς, καὶ τὴν ἀληθῶς εὐσέβειαν ἀναλαθεῖν παρεκάλει, μηδὲ τοὺς τότε παμμυγῆ περιεστῶτας ἀτημελήτους καταλιπὼν μεθ' οὓς πάντας καὶ ὑπὲρ τοῦ τὸν θάνατον προτιμήσαντος δικαστοῦ, τῶν τε ἐπὶ πᾶσιν ἀρχόντων, ἔτι τε καὶ τοῦ ὅσον οὕπω τῆς κεφαλῆς αὐτὸν ἀποτεμοῦντος, εἰς ἐπήκοον αὐτοῦ τ' ἐκείνου καὶ τῶν παρόντων ἀπάντων, τοῦ τῶν ὅλων ἐδεῖτο Θεοῦ, μηδαμῶς αὐτοῖς ἐν ἀριθμῷ γενέσθαι τὴν εἰς αὐτὸν ἁμαρτάδα παρακαλῶν». Πρβλ. καὶ Ἡ γήσιππον, παρ' Εὐσεβίου, Ἰστ. 23, 16 καὶ αὐτόθι V, 2, 5.

(344) *Pass. Perpetuae*, XVIII, 9.

νήθη νὰ μὴ ἐκφράσῃ τὴν πρὸς αὐτὰς συμπάθειάν του. (345)

Ἐπίσης, διὰ τὸν ἅγιον Πολύκαρπον μαρτυρεῖται, ὅτι τοιαύτην ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν ὁ θάνατός του καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐθνικούς, ὥστε νὰ γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ «ἐν παντὶ τόπῳ». (346)

Ἐνίοτε ὅμως ἡ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν συμπάθεια τῶν εἰδωλολατρῶν ἔφθανε μέχρι τοῦ νὰ προβαίνωσι χάριν αὐτῶν εἰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἀπῆτουν καὶ ἡρωϊσμόν καὶ αὐτοθυσίαν.

Ἐπὶ παραδείγματι, ὅτε ἀπήγοντο εἰς ἐξορίαν ὁ ἅγιος Διονύσιος Ἀλεξανδρείας καὶ τέσσαρες ἄλλοι Χριστιανοί, συνοδευόμενοι «ὑπὸ ἑκατοντάρχου καὶ στρατηγῶν καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς στρατιωτῶν καὶ ὑπηρετῶν», περὶ τὸ ἔσπερας, κατέλυσαν εἰς τὴν πόλιν Ταπόσιριν. Τοῦτο, γενόμενον γνωστόν, ἀνεστάτωσεν ὑπὲρ τοῦ ἁγίου Διονυσίου πάντας τοὺς προσκεκλημένους εἰς μίαν γαμήλιον συγκέντρωσιν. Οὗτοι, συσκεφθέντες προχείρως, κατέστρωσαν σχέδιον ἀπελευθερώσεως τοῦ ἁγίου Διονυσίου καὶ τῶν περὶ αὐτόν, ἐξελιχθὲν εἰς περιπετειῶδες ἐγχείρημα, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλῆς ἀπλότητος καὶ χάριτος διηγεῖται ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Γερμανὸν Ἐπι-

---

(345) Αὐτόθι ΧΧ, 2 : «Itaque dispoliatae et reticulis indutae producebantur. Horruit populus alteram respiciens puellam delicatam, alteram a partu recentem stillantibus mammis».

(346) Μαρτ. Πολυκάρπου, ΧΙΧ, 1.

στολή του. «Οἱ δέ», λέγει ὁ ἅγιος Διονύσιος, «ὄρμη μὶ ἄ καθάπερ ἀπὸ συνθήματος πάντες ἐξανέστησαν, καὶ δρόμῳ φερόμενοι τάχιστα ἤκον, ἐπεισπεσόντες τε ἡμῖν ἠλάλαξαν, καὶ φυγῆς εὐθέως τῶν φρουρούντων ἡμᾶς στρατιωτῶν γενομένης ἐπέστησαν ἡμῖν, ὡς εἶχομεν ἐπὶ τῶν ἀστρώτων σκιμπόδων κατακείμενοι. Κἀγὼ μὲν... ὡς ληστὰς εἶναι πρότερον ἠγούμενος ἐπὶ σύλησιν καὶ ἄρπαγὴν ἀφικομένους, μένων ἐπὶ τῆς εὐνῆς, ὡς ἤμην γυμνὸς ἐν τῷ λινῷ ἐσθήματι, τὴν δὲ λοιπὴν ἐσθῆτα παρακειμένην αὐτοῖς ὤρεγον, οἱ δὲ ἐξανίστασθαί με ἐκέλευον καὶ τὴν ταχίστην ἐξιέναι. Καὶ τότε συνεῖς, ἐφ' ᾧ παρῆσαν, ἀνέκραγον δεόμενος αὐτῶν καὶ ἱκετεύων ἀπιέναι καὶ ἡμᾶς ἔῃν, εἰ δὲ βούλονται τι χρηστὸν ἐργάσασθαι, τοὺς ἀπάγοντάς με φθάσαι, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦς τὴν ἐμὴν ἀποτεμεῖν ἠξιούν. Καὶ τοιαῦτα βοῶντος... ἀνίστασαν πρὸς βίαν, κἀγὼ μὲν παρῆκα ἐμαυτὸν ὑπτίον εἰς τοῦδαφος, οἱ δὲ διαλαθόντες χειρῶν καὶ ποδῶν σύροντες ἐξήγαγον».(347)

Ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἡ φανερὰ ἐκδήλωσις τῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὁποῖαν ἐξήσκει ἐπὶ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἡ τοιαύτη στάσις τῶν ἁγίων Μαρτύρων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν γενικώτερον, ἐνίσχυεν αὐτοῦς ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν πίστιν των καὶ ἠϋξανε ἀκόμη περισσότερο τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἐνθουσιασμόν των. Ὅταν εἰς τὰς συνάξεις των οἱ προϊστάμενοί των θὰ τοὺς ἐκάλουν εἰς θυ-

(347) Παρ' Εὐσεβίου, Ἰστ. VI, 40, 6—8 καὶ VII, 11, 22.

σίας και εις τὰς ἰδιαιτέρας των συναντήσεις θὰ ἐσχολιάζον τὰ συμβαίνοντα κατὰ τὰς ἡμέρας των, δὲν ἦτο δυνατόν, νὰ μὴ παρεδειγματίζοντο διὰ τὴν ὑπόλοιπον ζωὴν των. Τοιοῦτοτρόπως, μεταξὺ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐδημιουργεῖτο εἶδος τι χρυσοῦ κύκλου. Ἡ πεποίθησις, δηλαδή τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τὴν τελικὴν νίκην τῆς πίστεώς των ἐπέδρα ἐπὶ τοὺς εἰδωλολάτρας κατὰ τρόπον εὐνοοῦντα τὴν περαιτέρω διάδοσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Τὸ ἀποτέλεσμα πάλιν τοῦτο ἐνεθάρρυνεν ἔτι μᾶλλον τοὺς Χριστιανούς εἰς τὴν πεποίθησίν των ἐπὶ τὴν τελικὴν ἔκθασιν τοῦ ἀγῶνος τῆς πίστεώς των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξήσκει πάλιν ἔτι μεγαλύτεραν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ φρονήματος τῶν εἰδωλολατρῶν κ.ο.κ., μέχρις ὅτου ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς τελικῆς νίκης.

Τῆς τοιαύτης νικηφόρου διαδρομῆς τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐν μέσῳ τῶν γεγονότων τῆς Ἱστορίας, χαρακτηριστικὸν σύμβολον εἶναι ὁ Σταυρός. Προσφυῶς, ὅθεν ἐλέχθη ἤδη, ὅτι «ὁ Σταυρός εἶναι ἱστορία». (348) Ἀλλὰ ὁ Σταυρός δὲν εἶναι ἀπλῶς ἱστορία. Εἶναι ἱστορία θριαμβευτικὴ. Ὁ Σταυρός, τὸ ὄργανον τοῦ πλέον φρικτοῦ μαρτυρίου, ὑπενθυμίζει πλέον ὄχι μόνον τὸ Πάθος, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀνάστασιν, τὴν πρώτην καὶ μεγάλην Νίκην, ἡ ὁποία κατέστη τὸ κεντρικὸν σημεῖον, πέριξ τοῦ ὁποίου ἐστρέφετο ἡ ζωὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλη-

(348) Althaus, *The Cross of Christ ἐν Mysterium Christi* σ. 195.

σίας, καὶ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἔτι καὶ σήμερον τὸ κέντρον τῆς λατρευτικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. (349) Ὁ Σταυρὸς εἶχεν ἤδη ἔκτοτε καταστῆ ἔκφρασις αἰσιοδοξίας ὄχι μόνον διὰ τὴν τελικὴν νίκην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἐνταῦθα, ἐπὶ τῆς γῆς νίκας τῶν Χριστιανῶν κατὰ τοὺς ποικίλους ἀγῶνάς των. Ὑπενθυμίζει, ὅτι ἡ ὀλιγάριθμος κατ' ἀρχὰς καὶ πανταχόθεν καταδιωκομένη δρᾶξ τῶν πιστῶν κατώρθωσε, νὰ ἐπιβληθῆ ἔφ' ὀλοκλήρου τῆς μαινομένης κατ' αὐτῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Σταυρὸς ἐθριάμβευεν ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἄλλ' ἦτο συγχρόνως καὶ ὁ φωτεινὸς καὶ ἔνδοξος Σταυρὸς, ὁ ὁποῖος, καίτοι ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀναθῆ ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, εἶχεν ὅμως κατακτήσει ἄλλο τι, πολὺ ἀνώτερον καὶ μονιμώτερον· τοὺς Οὐρανούς. Ἐκεῖ τὸν ἀντίκρυσεν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ τὸν θέσῃ ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ του στέμματος. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ὅταν εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ σημεῖον τὸ φωτεινὸν τοῦ Σταυροῦ, (350) δὲν εἶδεν ἀπλῶς ὄραμα,

(349) Πρὸβλ. St. Zankov, The Orthodox Eastern Church, London 1929, 5.

(350) Ἴδε Εὐσεβίου, Εἰς τὸν βίον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου I, 28. Πρὸβλ. καὶ Βασ. Στεφανίδου, Die Visionen Konstantins des Grossen, ἐν Zeitschrift für Kirchengeschichte, 1940, 463 ἔξ. καὶ Hans Lietzmann, Der Glaube Konstantins des Grossen ἐν Sitzungsberichte der preuss. Akademie, 1937 (καὶ εἰς ἀνάτυπον) καὶ Joseph. Vogt. Constantinus der Grosse, ἐν Reallexikon für Antike und Christentum τοῦ Theodor Klauser, τόμ. III, Lieferung 18-19 (1955-1956) στ. 306-379 καὶ ἰδίᾳ στ. 318-330, K. Aland, Die religiöse

ἀλλὰ διεπίστωσε μίαν πραγματικότητα. Ὁ Σταυρός τοῦ Χριστοῦ, πολὺ πρὸ τοῦ νὰ τὸν ἴδῃ ὁ ἰσαπόστολος ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ, ἐθριάμβευεν ἤδη εἰς τοὺς Οὐρανοὺς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ προηγηθεῖσα σύντομος ἱστορικὴ ἀναδρομὴ κατεβλήθη προσπάθεια, ὅπως δείξῃ τὴν ἀξίαν, ἣν εἶχε διὰ τὴν διάδοσιν καὶ τὴν ὀριστικὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἢ πεποιθήσις τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἐπὶ τὴν τελικὴν νίκην τῆς πίστεώς των. Ἀπετέλεσεν ἰσχυρότατον ἱεραποστολικὸν παράγοντα, ἡ ἀξία τοῦ ὁποίου εἶναι ὄχι μόνον ἀνυπολόγιστος, ἀλλὰ καὶ προφανής.

Ἄλλ' ἡ γενομένη ἱστορικὴ ἀναδρομὴ εἰς τοὺς σημερινοὺς καιροὺς, κατὰ τοὺς ὁποίους διεξάγεται πάλιν τιτάνειος ὁ μεταξὺ Χριστοῦ καὶ Ἀντιχριστοῦ ἀγὼν, δὲν ἔχει μόνον ἀξίαν θεωρητικὴν. Δὲν ἀποτελεῖ μίαν ψυχρὰν ἱστορικὴν διαπίστωσιν, κατόπιν τῆς ὁποίας ἕκαστος ἐξ ἡμῶν θὰ δικαιουῖται νὰ συνεχίσῃ ἤρεμος τὸν νήδυμον ὕπνον του. Πρέπει νὰ ἀποτελῇ ταῦτοχρόνως καὶ ἀκοίμητον ἔλεγχον διὰ πάντας ἡμᾶς, ὅσοι ἐν ᾧ μέτρῳ ἐμέρισεν εἰς ἕκαστον ὁ Θεός, βασιτάζομεν τὴν εὐθύνην τῆς τιμῆς τοῦ «τιμίου ὀνόματος». Καὶ ὁ ἔλεγχος οὗτος πρέ-

---

Haltung Kaiser Konstantins, ἐν *Studia Patristica* I (=Texte und Untersuchungen, 63, Berlin 1957, 549—600 καὶ H. Kraft, *Zur Taufe Kaisers Konstantins*, αὐτόθι 642—648.

π
ρ
τι
κ
κ
ρι
αί
τή
στ
τέ
ρα
τό
καέ
ρικ
της
ρίστ
ἱστο
έτιμι
ξιο
ψυχῆ
καί
ζωσά
εἰς τ
κων
καί κ
δήματ
έμφαν

πει νὰ εἶναι τοσοῦτω μᾶλλον αἰσθητός, ὅσω περισσότερο ἀπομεμακρυσμένον εἶναι τὸ βάθος τῶν αἰώνων, ἀπὸ τῶν ὁποίων οὗτος προέρχεται. Ἐὰν οἱ Χριστιανοὶ ἐκεῖνοι ἔτρεφον τόσον ἀκλόνητον πεποίθησιν ἐπὶ τὴν τελικὴν τῆς πίστεώς των νίκην, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς, οἱ στηριζόμενοι καὶ εἰς τὴν ἱστορικὴν δεκαεννέα χριστιανικῶν αἰώνων ἐμπειρίαν, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ φλεγώμεθα ὑπὸ τῆς αὐτῆς τοῦλάχιστον ὡς ἐκεῖνοι πεποιθήσεως; Πιστεύομεν ὅμως ἡμεῖς σήμερον, ἐν ᾧ μέτρῳ ἐπίστευον τότε καὶ ἐκεῖνοι, ὅτι κατὰ τὴν διεξαγομένην εἰς τὰς ἡμέρας μας γιγαντιαίαν μάχην, ἡ τελικὴ νίκη ἀνήκει εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ Σταυροῦ;

Ἐχομεν πάντες ἀνάγκην, ὅπως ἀναθεωρήσωμεν τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ παραδειγματισθῶμεν ἀπὸ τὸ ἔνδοξον ἱστορικὸν παρελθὸν τῆς πίστεώς μας. Πρέπει, μὲ τὴν φλόγα τῆς πίστεως, νὰ κατακαύσωμεν ὅ,τι μικρὸν καὶ εὐτελὲς εὐρίσκεται ἐντὸς ἡμῶν, τὸ ὁποῖον καταισχύνει τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν μας καὶ τὸ ἀτίμητον ὄνομα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐτιμήθημεν. Πρέπει, ἀκριθῶς διὰ νὰ ἀναδειχθῶμεν ἀντάξιοι τῶν σημερινῶν καιρῶν, νὰ ἀφίσωμεν τὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς μας, νὰ βυθισθῆ εἰς τὸ ἔνδοξον μέλλον καὶ ἡμῶν καὶ τῆς ἀηττήτου Πίστεώς μας. Ἀκολούθως δέ, «περιζωσάμενοι τὰς ὀσφύας ἡμῶν», νὰ μετὰσχῶμεν ἐνεργῶς εἰς τὸν διεξαγόμενον ἀγῶνα, βέβαιοι ὄντες, ὅτι «ὁ δράκων ὁ ἀρχαῖος» ὁ «πυρρὸς μέγας, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ἑπτὰ διαδήματα» (Ἀποκ. ιβ' 3), ὑπὸ οἵανδήποτε μορφήν καὶ ἂν ἐμφανίζεται σήμερον, ἐν τέλει θὰ νικηθῆ. Ὅσονδήποτε

ἀνάξιοι καὶ ἂν εἴμεθα οἱ μαχηταὶ Του, ὄσασδήποτε ἀδυναμίας καὶ ἂν ἐγκλείη τὸ ταλαίπωρον σαρκίον μας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπηρεασθῇ δυσμενῶς ἡ τελικὴ ἔκβασις. Διότι ὁ καθήμενος ἐπὶ τὸν ἵππον τὸν λευκόν, ἀήττητος τῶν αἰώνων θριαμβευτῆς, καὶ πάλιν, θὰ ἐξέλθῃ «νικῶν, καὶ ἵνα νικήσῃ» (Ἄποκ. στ', 2).

ὡς
στ
θη

BE

CS

DA

GCS

ICV

PG

PL

Zutw

ΠΙΝΑΞ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΩΝ

(Τοὺς πλήρεις τίτλους τῶν κατωτέρω σημειουμένων ἔργων, ὡς καὶ τῶν εἰς τὰς παραπομπάς, αἱ ὁποῖαι δίδονται εἰς τὰς ὑποσημειώσεις, ἴδε εἰς τὸν κατάλογον τῶν Πηγῶν καὶ τῶν Βοηθημάτων).

- ΒΕΠΕΣ = Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων. Ἔκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
- CSEL = Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum, Vindobonae (=Βιέννης).
- DAC = Dictionnaire d' Archéologie chrétienne, Ἔκδοσις Cabrol—Leclercq.
- GCS = Die Griechischen christlichen Schriftsteller, Berlin—Leipzig.
- ICVR = Inscriptiones christianae urbis Romae, ἔκδοσις J. B. de Rossi.
- PG = Patrologiae graecae, cursus completus, ἔκδοσις Migne.
- PL = Patrologiae latinae, cursus completus, ἔκδοσις Migne.
- Zntw = Zeitschrift für neutestamentliche Wissenschaft.

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Α΄ ΠΗΓΑΙ

Γρηγορίου Νύσσης, Ὁ βίος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ, ἐν PG, τόμ. 46.

Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, (ἔκδ. F. X. Funk, Paterborn, 1905, ἢ ΒΕΠΕΣ).

Διαθήκη τῶν 12 Πατριαρχῶν, Βενιαμίν, (ἔκδ. Charles).

Πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολή.

Εἰρηναίου, Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως (ἔκδ. W. W. Harvey, Cambridge, 1857, ἢ Stieren, Leipzig, 1853, χρησιμοποιοῦνται ἀμφότεραι αἱ ἐκδόσεις).

Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπίδειξις εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἐν Texte und Untersuchungen, Leipzig, 1907—1908.

Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, ἐν PG, 20, 45—906 ἢ ἐν GCS, 9 εἰς τρία μέρη (1903—1909), καὶ εἰς ἓνα τόμον 1914).

Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου βασιλέως ἐν PG, 20, 905—1440 καὶ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν GCS.

Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρησάντων (μετὰ τὸ VIII βιβλίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας).

Θεοδότου, Παρὰ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως Στρωματεῖς (ἔκδ. GCS).

Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους.

Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλαδελφεῖς.

Ἰουστίνου, Α' Ἀπολογία

Τοῦ αὐτοῦ, Β' Ἀπολογία.

Τοῦ αὐτοῦ, Διάλογος πρὸς Τρούφωνα.

Ἰππολύτου, Εἰς τὴν Ὁδὴν τὴν μεγάλην, ἐν GCS.

Τοῦ αὐτοῦ, Canones, edidit H. Achelis, ἐν Texte und Untersuchungen, 1891, VI.

Κλήμεντος Ρώμης, Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολή.

Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατηχήσεις, ἐν PG, τόμ. 33.

Ὁριγένους, Ἄπαντα, ἔκδοσις G. Lommatzsch εἰς 25 τόμους, 1831 — 1848, ἢ PG, τόμ. 11 — 17, ἢ GCS.

Acta apostolorum apocrypha, ἔκδοσις M. Bonnet, τόμ. I καὶ II (1891—1903).

Acta martyrum selecta, Ausgewählte Märtyrerakten und andere Urkunden aus der Verfolgungszeit der christlichen Kirche, ἔκδοσις O. von Gebhardt, Berlin, 1902.

Apostolische Kirchenordnung, (ἔκδ. Hauller).

Arnobius, Adversus Nationes (ἔκδ. CSEL).

Cyprianus, De Pascha computus (ἐν ἔκδ. CSEL).

Τοῦ αὐτοῦ, Testimonia adv. Judeos (ἐν ἔκδ. CSEL).

Τοῦ αὐτοῦ, Ad Fortunatum (ἐν ἔκδ. CSEL).

Hieronymus, Epistolae, πλήρης σειρὰ ἐν CSEL.

Inscriptiones christianae urbis Romae ἔκδ.

J. B. de Rossi, 1—2, 1 Roma 1861—1878 κα
supplem. 1, 1915.

Hippolyti, ἴδε Ἰππολύτου.

Lactantius, Divinae institutiones (ἐν CSEL) Epi
tome divinarum institutionum, (ἐν CSEL).

Lucretius, De rerum natura (ἔκδ. Diels).

Firmicus Maternus, De errore profanarum re
ligionum (ἔκδ. Ziegler), 1908.

Oracula Sibyllina, (ἐν GCS), 1902.

Tertullianus, Ad martyres (ἐν CSEL).

Τοῦ αὐτοῦ, De oratione (ἐν CSEL).

Τοῦ αὐτοῦ, Adversus Marcionem, (ἐν CSEL).

Β'. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

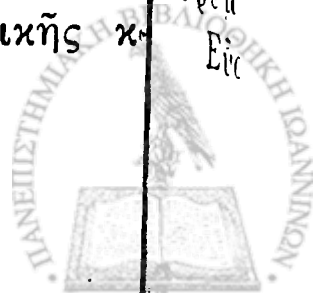
Ἀνδρούτσου Χ., Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνα
τολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις, 1907.

Β. Βέλλα, Ἑρμηνεία Παλαιᾶς Διαθήκης, 5, Ἀ
γαῖος, Ζαχαρίας, Μαλαχίας, Εἰσαγωγή, Μετάφρασις
ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ, Κείμενον τῶν Ο', Σχόλια, Ἀθῆ
ναι 1950.

Τοῦ αὐτοῦ, Ἐκκλησιαστικὰ ἀναγνώσματα τῆς Πα
λαιᾶς Διαθήκης, Α' Ἐκλεκτοὶ Ψαλμοὶ (Εἰσαγωγή
Κείμενον, Ἑρμηνεία), Ἀθῆναι 1952.

Εἰρηναίου, Μητροπολίτου Σάμου, Ἡ δύναμις
τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος, Ἀθῆναι, 1944.

Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ ἰδιάζουσαι μορφαὶ Ἀνατολικῆς κα

Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ νόημα τῆς Ὁρθοδοξίας, Ἀθῆναι, 1950.

Καρμίρη Ἰ., Ἡ εἰς Ἄδου κάθοδος ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, 1939.

Καραγιαννοπούλου Ἰ., Ἴδε J. Karayannopoulos.

Κοτσώνη Ἰ. Ἱερωνύμου, Ὁ Σταυρὸς ὡς «μηχανὴ ἀνάγουσα εἰς ὕψος», ἐν «Ἐκκλησία» ΙΣΤ', 1938.

Τοῦ αὐτοῦ, Τὰ χρονολογικὰ ζητήματα τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν Μονογραμμάτων ΧΡ καὶ †Ρ, Ἐν Ἀθήναις, 1939.

Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Μαρτύρων, Ἐν Ἀθήναις, 1952.

Μπαλάνου Δ. Σ., Πατρολογία, Ἀθῆναι, 1930.

Μπρατσιώτου Π. Ι., Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, μετὰ Ἀποκρύφων καὶ νεωτέρων μεταφράσεων τῆς Π. Διαθήκης, Ἐν Ἀθήναις 1937.

Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, Κείμενον, Εἰσαγωγή, Σχόλια. Εἰκόνες, Ἐν Ἀθήναις 1950.

Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, Εἰσαγωγή, Κείμενον Ο', Μετάφρασις, Σχόλια, Τεῦχος Α', Κεφ. α'—ιβ,' Ἐν Ἀθήναις 1956.

Πάλμερ Οὐίλλιαμ, Διατριβαὶ περὶ τῆς Ἀνατολικῆς ἡτοι Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἐν Ἀθήναις, 1852.

Στεφανίδου Β., Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος καὶ ἡ λατρεία τῶν αὐτοκρατόρων, ἐν Ἐπετ. Ἐτ. Βυζαντ. Σπουδῶν, VIII (1931) σ. 214—226.

Τρεμπέλα Π., Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1951.

Τοῦ αὐτοῦ, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Μᾶρκον Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1951.

Τοῦ αὐτοῦ, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1952.

Τοῦ αὐτοῦ, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1954.

Τοῦ αὐτοῦ, Ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Ἀθῆναι, 1955.

Τοῦ αὐτοῦ, Ὑπόμνημα εἰς τὰς Ἐπιστολάς τοῦ Παύλου, ἔκδ. β', τόμ. α'—γ', Ἀθῆναι, 1956.

Φιλιππίδου Λ. Ι., Ἡ ἱστορία τῶν Θεησκευμάτων καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐν τῇ Χριστιανικῇ Θεολογίᾳ, Ἀθῆναι, 1938.

Τοῦ αὐτοῦ, Religiongeschichte als Heilsgeschichte in der Weltgeschichte, Athen, 1953.

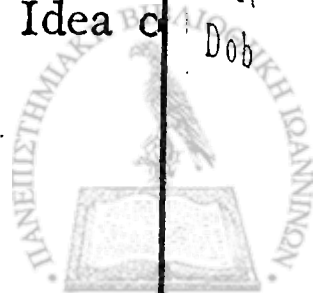
Τοῦ αὐτοῦ, Ἀγιογραφικὴ θεμελίωσις τῆς Χριστιανικῆς ἱεραποστολῆς, ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τῆς Θεολογ. Σχολῆς Ἀθηνῶν, 1956.

Althaus P., Das Kreuz Christi ἐν Mysterium Christi, Christologische Studien hrsg. von Bischof C. G. K. Bell, und Ad. Deissmann, Berlin 1931 (σ. 239—271).

Alviela, Goblet d', ἐν Encycl. of Religion and Ethics, V, 328.

Aram Kurt (=Hans Fischer) Magie und Zaubererei in der alten Welt, Berlin, 1927.

Aulén Gustav, Christus Victor, An Historical Study of the three main Types of the Idea of

Atonement, Authorised Translation by A. G. Hebert, London, 1931.

Baudissin, W. Graf von, Kyrios als Gottesname im Judentum und seine Stellung in der Religions-Geschichte, 3 τόμοι, 1926 (1929 β' έκδ.).

Bauer W., Das Johannesevangelium (ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Handbuch zum N. T. hrsg. von H. Lietzmann), Tübingen, 1925.

Τοῦ αὐτοῦ, Die Briefe des Ignatius von Ant. und Polykarpbrief (ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Handbuch zum N.T. hrsg. von H. Lietzmann), Tübingen, 1920.

Baur F. Chr., Das Christentum und die Christliche Kirche der drei ersten Jahrhunderten, έκδ. β', Tübingen, 1860.

Becker Erich, Protest gegen den Kaiserkult, ἐν Römische Quartalschrift, 1913, Suppl. 19.

Böhlig H., Zum Begriff Kyrios bei Paulus ἐν Zeitschrift für ntliche Wissenschaft, 1913, σ. 23—37.

Bousset W., Kyrios Christos, έκδ. β', 1921.

Burckhardt J., Die Zeit Constantins des Grossen, Phaidon Ausgabe.

Cumont Fr., Textes et monuments figurés relatifs aux mysteres de Mithra, Bruxelles, τόμ. I, 1899, τόμ. II, 1894—1896.

Deissmann A., Licht vom Osten, έκδ. δ', 1924.

Dibelius M., Die Geisterwelt im Glauben des Paulus, 1909,

Dobschütz E. v., Κύριος Ἰησοῦς, ἐν Zeitschrift

- für neutestamentliche Wissenschaft, 30 (1931) 97—123.
- Dölger F., Das Fisch-Symbol in der frühchristlichen Zeit, ΙΧΘΥC, als Kürzung des Namen Jesu, Τόμοι τέσσαρες, 1913 ἔξ. (ὁ πρῶτος τῷ 1928 εἰς β' ἔκδοσιν).
- Τοῦ αὐτοῦ, Sphragis, eine altchristliche Taufzeichnung in ihrer Beziehungen zur profanen und religiösen Kultur des Altertums, Paterborn, 1911.
- Τοῦ αὐτοῦ, Antike und Christentum, 1929 ἔξ.
- Τοῦ αὐτοῦ, Das Martyrium als Kampf mit dem Teufel, ἐν Ant. und Christentum, III, 1932, σ. 177 ἔξ.
- Dornseiff Fr., Das Alphabet in Mystik und Magie, 1922.
- Eckstein F. und Waszink J. H., Amulet, ἐν Theodor Klauser, Reallexikon für Antike und Christentum, τόμ. I (1950), στ. 397—411.
- Eisler Robert, «Ἰησοῦς βασιλεὺς οὐ βασιλεύσας» (II) Die messianische Unabhängigkeitsbewegung vom Auftreten Johannes des Täufers bis zum Untergang Jakobs des Gerechten nach der neuerschlossenen «Eroberung vom Jerusalem» des Flavius Josephus und den christlichen Quellen (Religionsgeschichtliche Bibliothek 9. Bd) Bd I, Heidelberg 1929, II, 1930.
- Eissfeldt O., Jehwe als König, ἐν Zeitschrift für alttestamentl. Wissens. 50 (1928).

1931) Τοῦ αὐτοῦ, Christus (Messias) ἐν Reallexikon für Antike und Christentum, τοῦ Theodor Klauser, τόμ. II (1954), στ. 1250—1257.

Frick Robert, Die Geschichte des Reichgottes-Gedankens in der alten Kirche bis zu Origenes und Augustin, Giessen, 1928 (=Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft, ἀριθ. 6).

Gagé J., Σταυρὸς νικοποιός, La victoire impériale dans l'empire Chrétien, ἐν Revue d'histoire et de philosophie religieuse, 13 (1933) σ. 370—400.

Τοῦ αὐτοῦ, La théologie de la victoire impériale, ἐν Revue historique, 1933, σ. 1—44.

Gibbon Edward, History of Christianity, New York 1916.

Goetz K. G., Hat sich Jesus selbst für den Messias gehalten und ausgegeben? ἐν Theol. Studien und Kritiken, 105 (1933).

Grundmann W., Der Begriff der Kraft in der neutestamentlichen Gedankenwelt, (= Beiträge zur Wiss. von A. und N. T hrsg. von A. Alt und G. Kittel, 4. F. Heft. 8), Stuttgart, 1932.

Harnack A. v., Militia Christi, Die christliche Religion und der Soldatenstand in den ersten drei Jahrhunderten, Tübingen, 1905.

Τοῦ αὐτοῦ, Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten. 4η ἔκδ. 1924.

- Heitmüller W., Im Namen Jesu, eine sprach- und religions-geschichtliche Untersuchung, 1903.
- Jeremias Joachim, Jesus als Weltvollender, Gütersloh 1930 (=Beiträge zur Förderung der christl. Theologie (3, 4).
- Jordan Hermann, Geschichte der altchristlichen Literatur, Leipzig, 1911.
- J. Karayannopoulos, Konstantin der Grosse und Kaiserkult, ἐν Historia V (1956) 341—357.
- Keil J. — Premerstein A. von, Bericht über eine dritte Reise in Lydien (Denkschrift d. kais. Akad. Wiss. Wien, Phil. Hist. 57), Wien, 1914.
- Kirsch J., Der Ideengehalt der ältesten sepulchralen Darstellungen, Römische Quartalschrift, 1928.
- Kittel Helmuth, Die Herlichkeit Gottes, Studien zur Geschichte und Wesen eines ntl. Begriffes (Δόξα) [=Beiheft 16, Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft], 1934.
- Klostermann E., Das Matthäusevangelium (ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Handbuch zum N. T. hrsg von H. Lietzmann) ἐκδ. β', 1927.
- Τοῦ αὐτοῦ, Das Markusevangelium (ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ) 1926.
- Knopf R., Die Lehre der zwölf Apostel und die zwei Klemens-Briefe (Die apostolischen Väter I, ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Handbuch zum N. T. hrsg. vom H. Lietzmann), Tübingen 1920.
- Kollwitz J., Christusbild, ἐν Reallexikon für Ant.

- tike und Christentum τοῦ Theodor Klauser, τόμ. III, Lieferung 17, 1955.
- Kötting B., Blickrichtung, ἐν Theodor Klauser, ἔ. ἄ. II, 1954, στ. 429—433.
- Kurfess A., Plinius der J. über die bithynischen Christen, ἐν Mnemosyne III, 7 (1939) σ. 237 ἔξ.
- Latourette K. S., A History of the Expansion of Christianity, I, London, 1938.
- Lietzmann Hans, Der Glaube Konstantins des Grossen (ἐν Sitzungsberichte der preuss. Akademie), (καὶ εἰς ἀνάτυπον), Berlin, 1937.
- Lohmeyer Ernst, Christuskult und Kaiserkult [=Sammlung gemeinverständlicher Vorträge und Schriften aus dem Gebiet der Theologie und der Religionsgeschichte, nr 90], Tübingen, 1919.
- Τοῦ αὐτοῦ, Kyrios Jesus, eine Untersuchung zu Phil. 2, 5—11 (Sitzungs—Berichte der Heidelberg. Akad. Wiss., Phil. Hist Klasse, 1927-1928, 4 Abhandlg.), Heidelberg, 1928.
- Lösch Stephan, Deitas Jesu und antike Apotheose, ein Beitrag zur Exegese und Religionsgeschichte, Rottenburg a. N., 1933.
- MacLaughlin J. F., Names of God, ἐν Jewish Encyclopedia, 9 (1925) σ. 160 - 162.
- Müller K., Kirchengeschichte, I, ἔκδ. γ', 1941.
- Nock A. D., Conversion, The Old and New in Religion from Alexander the Great to Augustine of Hippo, 1933.

Ohm Th., Die Gebetsgebärde der Völker und das Christentum, Leiden, 1948.

Otto Rud., Reich Gottes und Menschensohn, ein religionsgeschichtlicher Versuch, München, 1934.

Owen E. C., Δόξα und Cognate Words, ἐν Journal of Theological Studies, XXXIII (ἐν ἀριθ. 130 καὶ 131).

Peterson Erik, Εἰς Θεός, Epigraphische formgeschichtliche und religionsgesch. Untersuchungen. (=Forsch, zur Rel. und Lit. des A. und N. T., hrsg. von Bultmann und Gunkel N. F. 24), Göttingen, 1929.

Τοῦ αὐτοῦ, Christus imperator, ἐν Catholica, V, 1936, σ. 64 ἔξ.

Pickl J., Messiaskönig, Jesus in der Auffassung seiner Zeitgenossen (ἔκδ. β'), 1935.

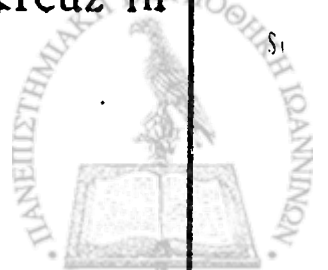
Randall H. J., The creative centuries, A Study in historical Development, 1945.

Reinach Adolph, ὑπὸ λέξιν Signa, ἐν Dictionnaire des antiquités Grecques et Romaines, ἔκδ. β' τῶν Ch. Darenberg—Ed. Saglio.

Reinach S., Anatolian Studies presented to Sir W. Ramsay, 1923.

Rütten Felix, Victorverehrung im christlichen Altertum, eine kulturgeschichtliche und hagiographische Studie [=Studien zur Geschichte und Kultur des Altertums Bd 20, Heft I], Paterborn 1936.

Schäfer Ernst, Die Heiligen mit dem Kreuz in

- der altchristlichen Kunst, Römische Quartalschrift XLIV (1936).
- Schlier H., Religionsgeschichtliche Untersuchung zu den Ignatius Briefen (Beihefte zur Z. ntl. W. 8) 1929.
- Schmitz Otto, Die Christus—Gemeinschaft des Paulus im Lichte seines Genetivgebrauchs (=Neut. Forsch. hrsg. v. O. Schmitz, I. Reihe, 2. Heft), Gütersloh, 1924.
- Schneider J., Die Passionsmystik des Paulus, Leipzig 1929.
- Τοῦ αὐτοῦ, Δόξα. Eine Bedeutungsgeschichtliche Studie (=Neutestmtl. Forschungen, hrsg von O. Schmitz, 3 R., Beiträge zur Sprache und Geschichte der urchristlichen Frömmigkeit 3. Heft), Gütersloh, 1932.
- Sellin E., Die israelitische — jüdische Heilandserwartung, 1909.
- Stählin O., Die altchristliche Literatur, München, 1924.
- Steiner P., Die dona militaria, ἐν Bonner Jahrbücher, 1906.
- Stemplinger E., Antiker Aberglaube in modernen Ausstrahlungen, 1922.
- Τοῦ αὐτοῦ, Die unbekannte Antike, 1936.
- Stuiber A., Christusepitheta, ἐν Reallexikon für Antike und Christentum τοῦ Theodor Klauser, III Lieferung 17, 1955, στ. 24—29.

- Styger P., Die altchristliche Grabeskunst, München, 1927.
- Sultzberger M., Le Symbole de la Croix, ἐν ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ II, Paris, 1925, 337—448.
- Taylor V., The Names of Jesus, London, 1953.
- Toynbee Arnold, A Study of History, I, Oxford, 1934.
- Veil H., Barnabasbrief, ἐν Edgar Hennecke, Neutestamentliche Apokryphen, Tübingen, 1904.
- Waszink J. H., Ἰδε F. Eckstein.
- Weinrich O., Neue Urkunden zur Sarapis—Religion, Tübingen, 1919.
- Wetter G. P., Charis, Ein Beitrag zur Geschichte des ältesten Christentums, Leipzig, 1913.
- Wilpert J., Die römischen Mosaiken und Malereien, τόμ. τέσσαρες, 1917.
- Windisch Hans, Der Barnabasbrief, Tübingen, 1920, (=Handbuch zum Neuen Testament, Ergänzungsband).
- Τοῦ αὐτοῦ, Imperium und Evangelium im N. T., Kiel, 1931.
- Zankov Stephan, The Orthodox Eastern Church, London, 1929.
- Zöckler, Das Kreuz Christi, Gütersloh, 1875.

Π Ι Ν Α Ξ Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ω Ν

Εισαγωγικά	σελίδς	7
----------------------	--------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ ΕΝ ΤΗ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ	»	19
§ 1. Ὁ Κύριος περὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς εἰς Αὐτὸν πίστεως	»	20
§ 2. Ἡ βεβαιότης τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν πρώτων Χριστιανῶν περὶ τοῦ τελικοῦ θριάμβου τῆς πίστεώς των	»	38

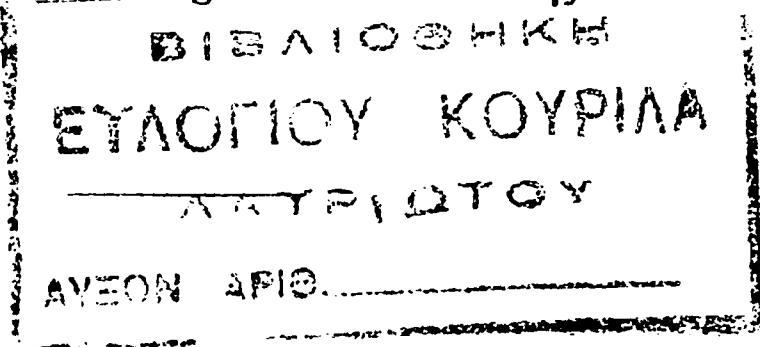
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ἡ ΠΕΠΟΙΘΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΠΙ ΤΟΝ ΘΡΙΑΜΒΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΤΗΣ	»	61
§ 3. Ἡ προσπάθεια τῶν Χριστιανῶν, ὅπως πείσουν τοὺς ἐθνικοὺς περὶ τῆς ἀσφαλοῦς νίκης τοῦ Χριστιανισμοῦ	»	61
§ 4. Ἡ πίστις ἐπὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου	»	69
§ 5. Ἡ πίστις ἐπὶ τὴν δύναμιν τοῦ συμβόλου τοῦ Σταυροῦ	»	76
§ 6. Ἡ πεποίθησις τῶν Μαρτύρων ἐπὶ τὸν θρίαμβον τῆς πίστεώς των	»	107
Ἐπίλογος	»	126
Βιβλιογραφία	»	129
Πίναξ περιεχομένων	»	143

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ
ΥΠΟ ΕΚΔΟΣΙΝ

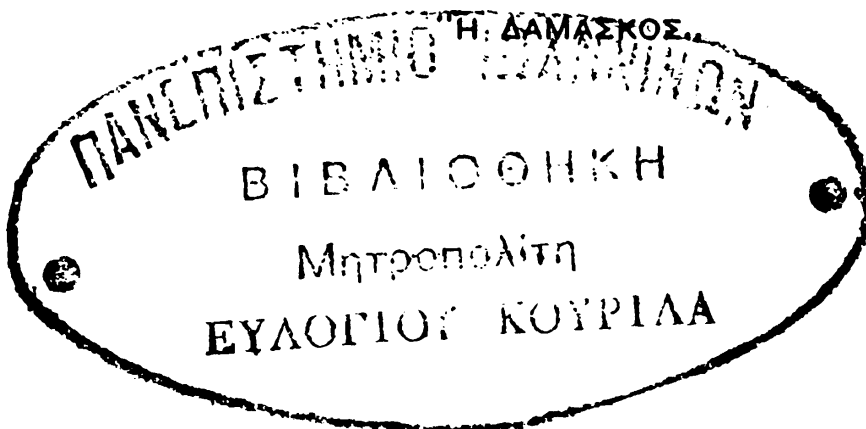
1. Die Verfassung der Orthodoxen Anatolischen Kirche κατὰ τὴν ἰσχυρὰν
2. Die Stellung der Laien im kirchlichen Organismus nach dem kanonischen Recht der Orthodoxen Kirche, (ἐν τῷ τόμῳ «Die Orthodoxe Kirche in griechischer Sicht».
3. The Validity of the Anglican Orders, according to the Canon Law of the Orthodox Church (ἐν τῷ περιοδικῷ «The Greek Orthodox Theological Review» τῆς Βοστώνης τῶν Η.Π.Α.).

Ἡ ΕΠΙ ΤΗΝ ΝΙΚΗΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΩΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΣ.,

ΥΠΟ

ΑΡΧΙΜ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ Ι. ΚΟΤΣΩΝΗ Δ.Θ.
ΕΞΕΤΥΠΩΘΗ ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΝ ΤΟΥ
1957 ΕΙΣ ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ
ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΤΟ "ΦΩΣ", ΤΗΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΡΓΑΖΟ-
ΜΕΝΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ (Σ.Α.) ΦΩΚΙΔΟΣ 15
ΑΘΗΝΑΙ - (ΤΕΡΜΑ ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΩΝ)
ΔΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΝ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

(συνέχεια ἐκ τῆς δ' σελίδος τοῦ ἐξωφύλλου)

Χριστιανῶν γυναικῶν, ἐν Ἀθήναις 1956, (ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Θεολογία»).

13. Διάλογος ἐκ τῆς κατὰ τὸν Β' αἰῶνα τελετῆς τοῦ Βαπτίσματος; Ἐν Ἀθήναις 1957 (Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Θεολογία»).
14. Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς ἐποικιοκωνίας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων (intercommunio), Ἐν Ἀθήναις 1957.
15. Περὶ τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἐν Ἀθήναις 1957 (Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Θεολογία»).
16. Προβλήματα τῆς «ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας», Ἐν Ἀθήναις 1957.
17. Ἡ ἀπὸ Κανονικῆς ἀπόψεως ἀξία τῆς μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν ἐπὶ Λατινοκρατίας καὶ Ἐνετοκρατίας, Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1957 (ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος Παλαμᾶς»).
18. Aus der Endzeit von Byzanz: Bürklüdsche Mustafa. Ein Märtyrer für die Koexistenz zwischen Islam und Christentum, München 1957 (Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Byzantinische Zeitschrift»).
19. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἔναντι τῶν Χριστιανῶν, Ἐν Ἱεροσολύμοις 1957 (Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Σιών»).

ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΝ :

1. Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας ἢ ὁ Παμφίλου.
2. Ἐφραὶμ ὁ Σύρος.
3. Θέκλα ἡ πρωτομάρτυς.
4. Θεοδώρητος ὁ Κύρου.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὴν β' ἐσωτερικὴν σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου)

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

1. Τὰ χρονολογικά ζητήματα τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν μονογραμμάτων Χ καὶ Ρ, ἐν Ἀθήναις 1939, ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορία διατριβή, ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τῆς Θεολογ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.
2. Ἡ χριστιανικὴ ἀναστροφή τῶν παιδιῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν κατακομβῶν, ἐν Ἀθήναις 1939.
3. Ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ συντήρησις τῶν κληρικῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἐν Ἀθήναις 1940.
4. Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Μαρτύρων, Ἀθῆναι 1952.
5. Λουκᾶς ὁ Νοταρᾶς, ὁ πρῶτος Ἐθνομάρτυς, (ἐπὶ τῇ πεντακοσιοστῇ ἐπετείῳ), Ἀθῆναι 1953.
6. Ἡ ψῆφος τῶν κληρικῶν, ἡ ἱστορικοκανονικὴ ἄποψις, Ἀθῆναι 1954.
7. Τὸ «Φιλάνθρωπον» εἰς τοὺς Κανόνας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, «Ἀκτῖνες» 1955.
8. Τὸ Χριστιανικὸν «Φιλάνθρωπον» καὶ οἱ ἰ. Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, «Ἀκτῖνες», 1956.
9. Ἡ θέσις τῶν λαϊκῶν εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν μας ὀργανισμόν, «Ἀκτῖνες», 1956.
10. Ἡ θέσις τῶν λαϊκῶν ἐντὸς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὄργανισμοῦ (κατὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας), ἐν Ἀθήναις 1956.
11. Τὸ μήνυμα τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὸν σύγχρονον κόσμον (Ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς Ποιμαντικῆς), ἐν Ἀθήναις 1956 (Ἐκ τοῦ περιοδ. «Ἀνάπλασις»).
12. Ἰδιάζουσα περίπτωσις «ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας». Ἡ Θ. Εὐχαριστία μεταφερομένη ὑπὸ μὴ

(Ἡ συνέχεια εἰς τὴν γ' ἐσωτερικὴν σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου).

Αριθ. ερω. 141.647

KL
19.3

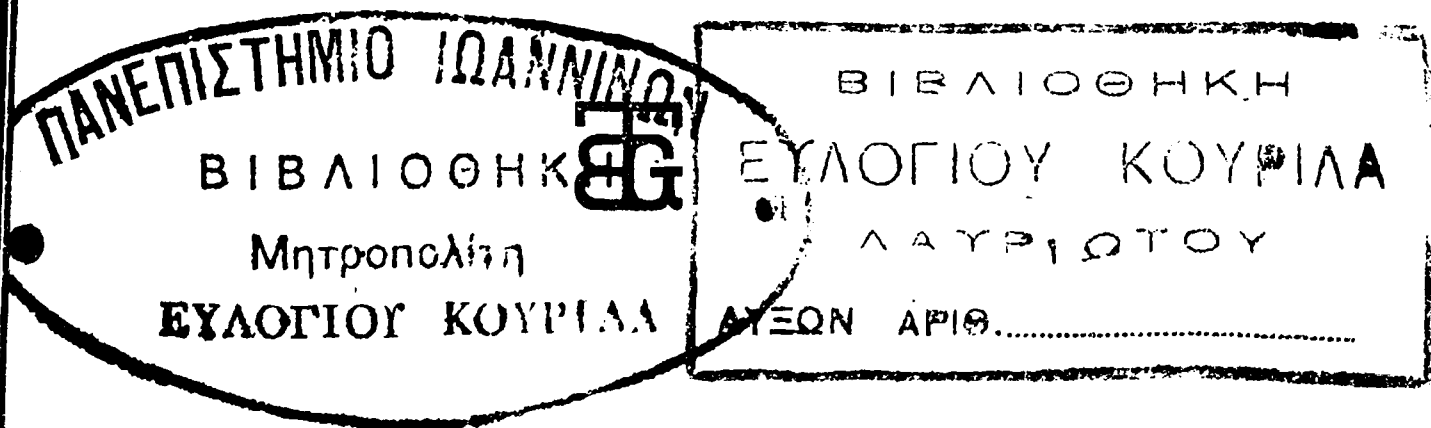
ALEXANDRI LYCOPOLITANI

CONTRA

MANICHAEI OPINIONES DISPUTATIO

EDIDIT

AUGUSTUS BRINKMANN

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI

MDCCCXCV

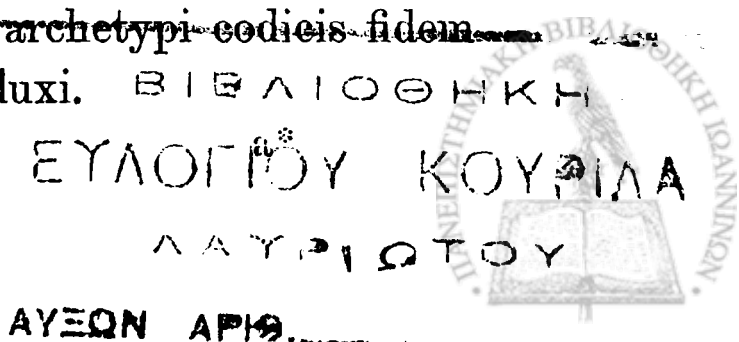
1918

LIPSIÆ: TYPIS B. G. TEUBNERI

Y
th
u
q
N
sa
ce
to
hl
set
ean
Ma
non
mei
tine
exp
vel
qua
tent
detu
Chris
culto
deno
recen

Alexandri Lycopolitani philosophi Platonici contra Manichaei opiniones disputatio, in vastis patrum bibliothecarum armariis abscondita magis quam condita, non uno nomine videtur mihi digna esse, quae tandem aliquando in lucem proferatur suoque loco reponatur. Nam si verum est, quod est profecto, inde ab exeunte saeculo p. Chr. n. tertio tres quam maxime inter se certasse rationes atque disciplinas, Christianorum Platoniorum Manichaeorum, vel ideo memorabilis est hic libellus, quod praeter Simplicii ab explicandis Epicteti sententiis paullulum egredientis commentatiunculam earum controversiarum, quales Platonici erant cum Manichaeis, unicum superest monumentum. Praeterea non modo omnibus qui extant ceteris eiusdem argumenti libris est vetustior, sed etiam haud pauca continet, quae ad illorum placita obscura valde nec satis explorata accuratius cognoscenda meliusque intellegenda vel maximi sint momenti. Denique ut alia mittam quae scitu digna insunt velut Zenonis Citiensis sententia adhuc neglecta, nescio an eo abunde commendetur libellus, quod quales tum cum scriptus est res Christianorum visae sint multis certe veterum deorum cultoribus clare evidenterque ostendit. Quam ob rem denuo eum edere atque iam ad ~~archetypi codicis fidem~~ recensere operae pretium esse duxi.

Omnes quotquot in bibliothecis asservantur huius commentationis libri manu scripti ut vetustate et virtute longe superat ita parens quoque est atque fons omnium bibliothecae Laurentianae plutei IX codex 23 Mediceus (M). Duae autem eius sunt partes quattuor foliis vacuis insertis distinctae, quae — sive membranae genus sive scribendi rationem sive librorum quos continent argumenta spectas — adeo inter se discrepant, ut duos diversae naturae diversaeque originis codices invita Minerva consutos esse pateat. In priore quae insunt indicavit Bandini catal. cod. gr. bibl. Laur. I p. 427 sqq., alter quem solum spectamus haec complectitur scripta:

- 1) fol. 168 *Hominis nescio cuius versus senarii ut apparet [et ex ipsis et] ex litteris quibusdam summo margini recentius adiectis ac semirecisis εἰς τὸν Βασίλειον βασιλέα in Basilium imperatorem. Horum initium desideratur avulsa videlicet pagina versus LX — ut ex eorum qui supersunt numeratione marginali colligitur — continente. Qui igitur erant olim versus CCXXXI propter memoratam iacturam reliqui sunt CLXXI.¹⁾*
- 2) fol. 170 *Διδύμου κατὰ Μανιχαίων*. Titulus paullo recentiore ut videtur manu minio, cuius praeterea nullum toto codice vestigium, in summo margine additus est. Igitur hoc quoque loco aut unum aut plura interciderunt folia.²⁾

1) Bandini l. c. I p. 430.

2) Ita fit ut adversariorum nomen omnino non commemoretur. Adest tamen subscriptio ab ipso codicis librario

Es
me
lat
ala
qu
me
bra
pa
mi
ang
que
Corr
ipsu
enlor
codic
E
nunc
—
exarat
corissi
in thes
com I
Conted
talisse

- 3) fol. 179 Ἀλεξάνδρου Λυκοπολίτου ἐπιστρέψαντος ἐξ ἔθνων πρὸς τὰς Μανιχαίου δόξας.
- 4) fol. 193 Μεθοδίου περὶ τοῦ αὐτεξουσίου libri fragmentum. Fol. 197 desinit codex in verbis καὶ ναοὺς οὐκ ἐκ ναῶν (p. 21, 9 ed. Bonwetsch.), quae olim sequebantur folia abscissa sunt et deperdita.

Exarata haec sunt accuratissime et elegantissime in membranae tenuis levis splendidae foliis altis 340 mm. latis 242 mm. (quorum quae litteris occupatur pars alta est 286 mm. lata 181 mm.) litteratura minuscula quam dicunt vetustissima, qualis erat saeculo IX et X ineunte: litterae grandes (c. 3 mm.) supra lineas membranae impressas (sunt autem XXX in unaquaque pagina) positae sunt omnes, minusculis nullae intermixtae sunt maiusculae, spiritus formas habent rectiangularas. ἰ ἀνεκφώνητον semper deest, accentus quoque et spiritus saepe omittuntur, in ἦ voce saepissime. Correctiones, quae perpaucae inveniuntur, omnes sunt ipsius librarii. Dolendum vero est notas quibus fasciculorum ordo indicetur foliis ad mensuram alterius codicis recisis non comparere.

Ex hoc igitur codice, quo tempore iam qualem nunc esse aegre ferimus mutilatus et truncatus erat,

exarata. — Editus est hic libellus a Combesio in auctario novissimo bibl. patrum post Alexandrum Lycop. et a Basnagio in thesauro monum. eccles. et hist. sive Canisii lectt. antiq. tomo I p. 204 sqq. Et Gallandium (t. V) et Migneum (t. XXXIX) Combesii editionem Basnagianae aliquanto accuratiori prae-tulisse vix est quod mireris.

sive ipso sive apographis ceteri qui mihi innotuerunt descripti sunt ad unum omnes.¹⁾ Sunt autem hi:

- 1) Ottobonianus graec. 194 chart. saec. XV vel XVI, olim *ex codicibus Ioannis Angeli ducis ab Altaemps*, continens Didymum, Alexandrum, Methodii fragmentum (desin. in verbis *οὐκ ἐκ ναῶν* sicut est in cod. Mediceo), alia multa.
- 2) Vindobonensis theol. graec. LII (secundum Nesselium, sec. Lambecium CXCIII) chart. saec. XVI, ab eodem librario scriptus a quo cod. XLIV (Didymus) et XLIX (Methodii fragm. Mediceum, cf. Bonwetsch *Methodius von Olympus* p. XV) et cum his antea Sambuci († 1584), dein Sebastiani Tengnagelii († 1636).
- 3) Barberinianus III 81 chart. 'saec. XVI vel XVII'. Insunt 1. *Alexander Lycopolita contra Manichaeos*, item fragmentum ex libro Iosephi contra gentes (= Hippolyti opp. ed. Lagard. p. 68 sqq.) — ex antiquissimo msto Mediceo.²⁾ 2. *Didymus*

1) Id ita esse vel ex brevi quam propono illorum codicum enumeratione satis opinor perspicietur. Uniuscuiusque locos aliquot idoneos insigni in me voluntate H. Rabe aliique amici inspexerunt, qui quae ad me rettulerunt omnem tollunt dubitationem.

2) In librorum indice bibl. Barberiniana praeterea adnotatur eruit Holstenius ibidemque legitur in opusculo *S. Methodii de libero arbitrio lectiones variantes erutae ab Holstenio ex antiquissimo msto Mediceo*. Licet igitur hunc codicem appellare Holstenianum. Holstenius iam in 'iudicio de libris optimis . . . bibl. Mediceae' a. 1640 confecto (v. Lilienthal select. hist. et litter. Regim. 1715 p. 94) scripserat *Alexander Lycop. nec graece nec latine hactenus prodiit*. In indice librorum

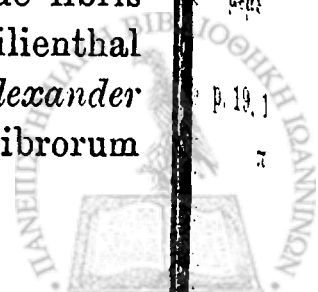
6

philo
com

p. 19,

p. 19,

p. 19, 1

c. Manichaeos. Subiunguntur in fine emendationes ad libros S. Methodii περὶ ἀντεξουσίου ex eodem codice excerpti. 3. 'Origenis' q. f. philosophumena aliaque multa, ut ex notulis adscriptis apparet, maximam partem e codicibus Mediceis descripta, in his Anastasii Sinaitae 'de homine ad imaginem dei facto' libri III.

- 4) Barberinianus IV 78 chart. saec. XVII, continens 'Origenis' philosoph., Didymum, Alexandrum, 'Iosephi' fragm., Anastasii Sinaitae libros III.
- 5) Vaticanus graec. 1942 chart. saec. XVII initio mutilus, continens praeter Theodori Lascaris imperatoris scripta theologica Didymum, Alexandrum, 'Iosephi' fragmentum. Exaratus videtur esse manu Laur. Portii bibliothecae Vaticanae scriptoris graeci. Et hunc codicem et Barberinianum IV 78 ex Holsteniano descriptos esse vel ex paucis iis quae comperta habeo satis apparet.¹⁾
- 6) Parisinus suppl. graec. 270 chart. saec. XVII

philos. Holstenii (v. Morhof Polyhistor. l. I c. 7 p. 67) postremus commemoratur Alexander Lycopitanus.

1) Haec tria attulisse satis habeo. Exhibent editionis huius p. 19, 13:

Med.	Barb. III 81	Barb. IV 78	Vat.
ἀπόκρισις	ἀσύκρισις	ἀσύκρισις	ἀσύγκρισις

p. 19, 18:

μεμειῶσθαι γοῦν	μ. γ' οὔν (sed ita corr. ut νῦν legi possit)	μ. νῦν	μ. γ' οὔν
-----------------	--	--------	-----------

p. 19, 19:

παύσεται	παύσεται	παύσεται	παύσεται.
----------	----------	----------	-----------

miscell. Ermerici Bigotii († 1689) manu exaratus, foll. 187^r—196^v Alexandrum continens.¹⁾

7) Berolinensis i. Spanhemianorum vol. LI foll. 30—40. Alexandri libello haec subscripta sunt: *absolvi describere Florentiae 7. Sept. 1661. Volumen hoc in bibl. Medic. plut. IX no. 23.*²⁾

8) Ab. Selleri codex, cuius mentio fit in 'catalogo librorum mss. Angliae et Hiberniae' (Oxon. 1697 vol. II p. 96), ubi nunc asservaretur, non contigit eruere.³⁾

Licet igitur ad scriptoris verba restituenda omnes hi codices nullius sint pretii, id tamen indicant, quanti aestimatus sit ille a saeculi XVI et XVII viris doctis, velut Sambuco Holstenio Bigotio Spanhemio Sellero. In eodem numero habendi sunt Leo Allatius, Alexander Morus, Ernestus Grabe. Inter Grabii († 1711) enim adversaria in bibliotheca Bodleiana asservata extat *Alexandri Lycopolitae editio Combefisii, tomo 2 Auctar. Noviss. collata cum alio apographo MS. e cod. MS. in*

1) Cf. H. Omont *Inventaire sommaire du suppl. grec indic. v. Bigot*. De huius hominis studiis nonnulla dixit C. B. Hase in comm. de Laurentio Lydo (p. XXIV ed. Bonn.).

2) Commemorat hunc 'Spanhemii codicem' Io. Christ. Wolf in epistulis ad Lacrozium datis (thes. epist. Lacrozianarum ed. Uhlius Lips. 1743 vol. II p. 229 et 186).

3) Non extare videtur in bibliothecis Oxoniens., Cantabrig., musei Britannici. De Sellero cf. *Abednego Seller by Rev. J. S. Dudge, Plymouth 1886 et Remarks and collections of Thomas Hearne edited by C. E. Doble, Oxford 1885*. Quibus ex libris cognoscitur ipsum a. 1705 Londini mortuum eiusque librorum maximam partem tunc esse divenditam.

*Biblioth. Medic. Plut. IX. num. 23.*¹⁾ Alexander autem Morus († 1670) in 'notis ad quaedam loca novi foederis' (Paris. 1668 p. 243)²⁾ duos ex initio libelli adfert locos, quos, cum in isto opere bibliothecae Laurentianae potissimum utatur copiis, codici Mediceo debere existimandus est. Leo denique Allatius primus quod sciam Alexandrum sese editurum esse publice pollicitus est. Etenim ut erat sive ad exaggerandum immodice sive ad petulanter vituperandum prompta semper lingua, in 'notis et collectaneis in S. Eustathii commentarium in hexaemeron' (Lugdun. 1629 p. 30) *Christianorum philosophiam ait simplicem eiusque causam eruditissimus et φιλοσοφικώτατος Alexander Lycopolita libello vere aureo*³⁾ *contra Manichaeos disertissimis verbis explicat, quem iam paramus commoditati publicae edendum.* Ipse dein exordium (usque ad verba Πάπος τοῦνομα p. 4, 17 ed. huius) et paullo post duos alios locos apposuit (p. 36). Codice autem usus est aut Vaticano gr. 1942 Portii apographo aut Ottoboniano gr. 194 olim Altempsiano, ex quo Methodii de libero arbitrio dialogi fragmentum se descriptum habere ipse

1) Cf. Coxii catal. codd. mss. bibliothecae Bodleianae I p. 864.

2) Primum editae sunt Mori notae Londini 1661, v. E. Rohde mus. Rhen. XXXII p. 332.

3) Longe aliter Valesius, de quo Combefis p. 2: 'offendit tamen tum Aegyptiacae phrasim perplexitate tum scribae imperitia Virum nostra aetate Graeca litteratura singularem atque amicum, Henricum Valesium, ut nec lectionem patienter tulerit, cum ei quoque Bigotius copiam fecisset sui exemplaris'.

narrat 'de Methodiorum scriptis diatribae' (Romae 1656) p. 339 sq.

Editus tandem est ad fidem — si dis placet — apographi Bigotiani¹⁾ a Francisco Combefis in 'bibliothecae graecorum patrum auctarii novissimi' parte altera Parisiis a. 1672, horum studiorum saeculo aureo. Sed quod editor in 'prolusione' librariorum neglegentiam conquestus de sua ipsius opera praedicat *factum tamen spero (amice lector) ut qua insudavi opera, omnem tibi prope refixerim [sic], ac quibus haereas pauca reliquerim*, id longe secus se habere inspecto Bigotii codice facile apparuit. Ipsius enim editoris sana temptantis, depravata etiam magis corrumpentis, cum singula aliquotiens verba tum tota nonnumquam enuntiata omittentis socordia et praepropera festinatione effectum est, ut libellus innumeris mendis inquinatus ex parte intellegi omnino non posset hominesque et docti et sagaces haud raro in ridiculos errores inducerentur.²⁾

Versio latina a Combefisio curata repetita est in 'maximae bibliothecae veterum patrum' supplementi sive tomi XXVII parte altera p. 459—465 (Lugd. 1677). Et Graeca et Latina Combefisii in 'veterum patrum bibliothecam' recepit Gallandius t. IV p. 73sq. (Venet. 1768). Hanc rursus editionem inter patres graecos t. XVIII p. 411sq. (Paris. 1857) iteravit Migne, nisi

1) I. cod. Paris. suppl. graec. 270, cf. supra p. VII sq.. Bigotium *exemplar suum a Luca Holstenio magno munere accepisse* dicit Combefis. Cave tamen credas descriptum id esse ex Holstenii cod. Barber. III 81 vel apographo eius aliquo.

2) V. exempli gratia Ferd. Chr. Baur *das Manichaeische Religionssystem* (Tubingae 1831) p. 238 adn. 18.

quod typographorum errores aliquot sane apertos sustulit totamque disputationem in capita descripsit vel potius capitibus iam a Combefisio descriptis ex ordine numerorum notas addidit. Quo munere tam strenue functi sunt ut non raro sententiarum ordo ineptissime deleretur uniusque enuntiati membra diversis capitibus tribuerentur.

Quae cum ita sint, in primis meum esse duxi exemplar Mediceum cum fide et religione exprimendo sordes priorum editionum abstergere. Quod ut mihi licuerit, laetus gratusque Henrico Rostagno nunc Florentino acceptum refero, qui aestivis a. 1892 mensibus meum codicis Vindobonensis apographum cum Mediceo contulit officiosissime.¹⁾ A nobilis autem huius libri lectione non recedendum existimavi, nisi loci aperte corrupti ea praesto esse videretur emendatio, qua et sententiae plane satisfaceret et quo modo ortum esset mendum facile dispiceretur. In libello quamvis parvo non omnes sublatas esse difficultates et corruptelas et ipse video nec scio an duplici liceat excusatione uti: neque enim obliviscendum est de eo agi philosopho qui contra fabulas atque somnia argumentis pugnet et ratiocinatione; neque post Combefisium, qui pauca eaque levia sanavit, quisquam quantum scio inventus est, qui ei emendando operam et laborem vellet impendere.²⁾

---

1) De locis nonnullis dubitantem me postea certiore fecit Georgius Karo.

2) Cum mea causa libellum perlegissent Franciscus Buecheler et Hermannus Usener egregias aliquot emendationes mecum communicarunt.

De scriptore praeter ea quae ex ipsius libro eiusque titulo cognoscuntur nihil memoriae traditum est, nisi quod apud Photium *contra Manich.* I 11 praecipuos Manichaeorum adversarios enumerantem vocatur ὁ τῆς πόλεως Λύκων Ἀλέξανδρος τοὺς ἀρχιερατικοὺς ἐγκεχειρισμένος νόμους. Sed quo pauciora sciebantur, eo facilius licebat comminisci. Sic eum veterum deorum cultu relicto aliquantum Manichaeorum disciplinae sese applicasse priusquam ad Christi religionem converteret multi sunt qui narrent. Quam in opinionem adducti sunt verbis libello inscriptis *A. A. ἐπιστρέψαντος ἐξ ἔθνῶν πρὸς τὰς Μανιχαίου δόξας* prave intellectis maleque inter se coniunctis — aptiorem enim nullum excogitari posse eius indicem quam πρὸς τὰς Μανιχαίου δόξας in propatulo est. Hos igitur merito deridemus. Sed ne Christianum quidem eum fuisse postquam breviter monuit Tillemont *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique* IV 409 ed. II (Paris. 1701), Beausobre *Histoire critique de Manichée et du Manichéisme* (Amstelod. 1734) I 236 sqq., vir sobrii re vera iudicii, argumentis evicit potentissimis suoque iudicio comprobavit Ferd. Chr. Baur *das Manichaeische Religionssystem* (Tubing. 1831) p. 7 adn. 6. Nihilo tamen setius sibi vindicare eum non desiere homines litteris ecclesiasticis docti. Verum quid sit, qui libellum perlegit eum non potest latere. Ut brevi praecidam: Platonis disciplinam professus non Manichaeorum modo strenuus extitit adversarius, sed Christianae quoque 'philosophiae' iudex severus sane nec tamen infensus. Postea autem ad Christianam fidem eum convertisse quicumque verbis *A. A. ἐπιστρέψαντος ἐξ ἔθνῶν* libello

praefixis memoriae tradere voluit, vereor ne ei non maior sit fides quam Photio vel archiepiscopum eum fuisse aperto errore adfirmanti.

Difficilius est quo tempore scripserit Alexander definire et quasi terminis circumscribere. Neque vero si deest spes ad certum id redigendi, idcirco cum Tillemontio et Bellesobrio desperandum. Immo proficiscendum est ab ipsius verbis (v. infra p. 4, 16): καὶ οὐ πάλαι μὲν ἐπεπόλασεν ἡ τούτου (i. τοῦ Μανιχαίου) καινοτομία, πρῶτός γέ τις Πάππος τούνομα πρὸς ἡμᾶς ἐγένετο τῆς τοῦ ἀνδρὸς δόξης ἐξηγητῆς καὶ μετὰ τοῦτον Θωμᾶς καὶ τινες ἕτεροι μετ' αὐτούς . . . . τοιάδε οὖν τις φήμη τῆς ἐκείνου δόξης ἀπὸ τῶν γνωρίμων τοῦ ἀνδρὸς ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς. Quibuscum haec coniungenda sunt (p. 8, 12): ἐγὼ δὲ ὡς μὲν ταῦτα οὐχ ἱκανὰ ψυχαγωγῆσαι τοὺς ἀβασανίστως τὸν λόγον προσειμένους οὐκ ἂν εἶποιμι, ὅπου γε καὶ τινας τῶν συνεσχολακότων ἡμῖν ἐν τῷ φιλοσοφεῖν (Alexandriae opinor) μετέστησεν ἡ τοιαύτη ἀπάτη τῶν λόγων πρὸς ἐαυτήν. Quae qui animo non praeoccupato perpende- rit, quin sua ipsius memoria primos illos Manichaei apostolos — quorum ne nomina quidem ignorat — in patriam suam migrasse scriptor voluerit intellegi, vix potest dubitare. Atque ipsum iam sectae auctorem ut quam latissime novam doctrinam propagarent disci- pulos in diversas orbis terrarum partes dimisisse me- moriae proditur¹⁾ fidemque faciunt etiam epistularum

1) Testes graviores adfert G. Fluegel *Mani, seine Lehre und seine Schriften* (Lips. 1862) p. 174. Thomam illum non diversum esse ab eo, qui in 'actis disputationis Archelai et Manetis' (Routh reliq. sacr. V² p.191) *partes Aegypti voluisse*

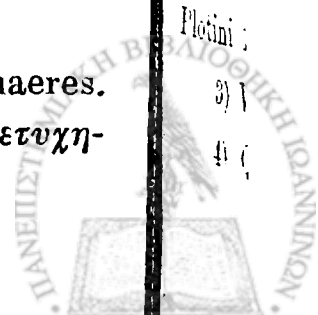
eius reliquiae.¹⁾ Sub finem igitur saeculi III²⁾ in Aegypto, ubi illa postea longe lateque fluxit, apud gentem religionibus et superstitionibus deditissimam a pluribus tradita esse illius praecepta non est quod negemus, utique si meminerimus iam Diocletianum gravissime in eos consuli (edicto Alexandriae dato, v. cod. Gregor. XIV 4 p.44* sqq. Haenel.) iussisse. Ex quo effici videtur scripsisse Alexandrum, si minus exeunte saeculo tertio, priore certe quarti parte; ultra eius aetatem protrudere non licet.³⁾

occupare dicitur et in sollemni execrationis formula Manichaeis convertentibus praescripta (v. patrum apostol. opp. ed. a I. B. Cotelerio I² p. 545 et Iac. Tollii insign. itinerarii Italici [Traiect. 1696] p. 144 et Goar ritual. graec. p. 885) in praecipuis Manetis discipulis numeratur — id quod plerique sumpserunt —, propter hominum Thomae nomen ferentium multitudinem affirmare non ausim. Accedit quod alio loco (act. Arch. p. 70) in Syriam, alio (Epiphan. haeres. LXVI 12, cf. Theodoret. haeret. fab. I 26) in Iudaeam migrasse fertur. Multo etiam veri dissimilior est eorum opinatio (cf. Wesseling probabil. cap. 28 p. 249 et Beausobre l. c. I p. 77), qui Papum eundem esse voluerunt cum Paapide in eadem illa formula commemorato. Παᾶπις enim nomen Aegyptium ab Apide ductum est, Πάπος — vel potius Παπᾶς aut Πάππος, nam Πάπος nihili est — plane diversum. Kessler *Mani. Forschungen über die Manichaeische Religion* I (Berol. 1889) p. 43 et 219 ita omnia miscet ut legentem corripit vertigo praerupta cernentis.

1) Cf. Kessler l. c. p. 213 sqq. Apud Abulfaragium LXXVI epistulae enumerantur.

2) De Manetis vitae temporibus v. Th. Noeldeke *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden aus der arab. Chronik des Tabari* (Lugd. 1879) p. 47, 5.

3) Vide quo modo a. 376 locutus sit Epiphanius (haeres. LXVI 12): οὐκ ἔστι γὰρ ἀρχαῖζουσα ἡ αἵρεσις, καὶ οἱ συντετυχη-

Eodem ni fallor redeunt quae de rebus Christiano-
rum narrat et initio et p. 24. Nam de triumphante
eum ecclesia ista dicturum fuisse vix mihi persuaserim.
Et cum ne eo quidem tempore, quo opprimebatur
fides Christiana ut ultimis Diocletiani et qui insecuti
sunt annis, talia scribi potuisse quispiam crediderit,
aut ad ea ducimur tempora quae persecutioni quam
vocant Diocletiani antecesserunt¹⁾ aut quae eam sub-
secuta sunt. Sed quicquid de hac re statuatur, e re
erit meminisse haud magno spatio eum afuisse ab iis
temporibus, quibus Plotinus, eius forsitan popularis,
gnosticorum doctrinam impugnavit²⁾ magistrique ductu
et auspiciis discipuli in novos hostes signa intulerunt³⁾,
etiam breviori autem ab ea aetate, qua cum alii multi
(v. Lactant. div. inst. V 4) tum Porphyrius⁴⁾, flos et

κότες τῷ προειρημένῳ Ἑρμείᾳ, μαθητῇ ὄντι τοῦ Μάνη, ἡμῖν τὰ
κατ' αὐτὸν διηγῆσαντο. At non solum Hermiae nomen verum
etiam τὰ κατὰ τὸν Μάνην ex libris maximeque ex actis Archelai
sumpsit.

1) Egregie concinunt cum Alexandri verbis quae Eusebius
hist. eccl. VIII 1, 5 de huius aetatis moribus Christianorum
narrat: ὡς δὲ ἐκ τῆς ἐπὶ πλέον ἐλευθερίας ἐπὶ χαυνότητα καὶ
νωθρίαν τὰ κατ' ἡμᾶς μετηλλάττετο, ἄλλων ἄλλους διαφθορο-
μένων καὶ διαλοιδουμένων, καὶ μονονουχὶ ἡμῶν αὐτῶν ἐαυτοῖς
προσπολεμούντων ὄπλοις, εἰ οὕτω τύχοι, καὶ δόρασι τοῖς διὰ
λόγων, ἀρχόντων τε ἄρχουσι προσρηγνύντων καὶ λαῶν ἐπὶ λαοὺς
καταστασιαζόντων κτέ.

2) V. Plotin. II 9 (πρὸς τοὺς κακὸν τὸν δημιουργὸν τοῦ
κόσμου καὶ τὸν κόσμον κακὸν εἶναι λέγοντας) cl. Porphyrii v.
Plotini 16.

3) V. Porphyrii v. Plotini 16.

4) Quatenus Alexandri de religione Christiana iudi-

robur Platoniorum, Christianam fidem evertere conisi sunt. Opera illorum deperdita sunt: ecclesia atroci bello tandem victrix hostilia confregit arma. Qui igitur factum est, ut hic libellus servaretur?

In Mediceo codice superesse vidimus Didymi Alexandrique contra Manichaeos disputationes et Methodii de libero hominis arbitrio dialogi fragmentum. Methodius¹⁾ vero, etsi non cum Manichaeis ei res est, de iis ipsis tamen rebus et copiose et eleganter disserit, de quibus gravissimae fuere hominibus ecclesiasticis cum illis dissensiones et contentiones: de principiis rerum duone sint an unum, de ratione quae intercedat deum inter et materiam, de malo quid sit et unde ortum, et quae sunt eiusdem generis. Non ergo forte fortuna hunc librum illis adglutinatum, sed ratione et consilio cum eis consociatum esse merito iudicabimus. Quid plura? Manu tenemus librorum ut ita dicam antimanichaeorum syllogam, exiguam eam quidem hodie, sed amplioris olim sine dubio corporis frustum.

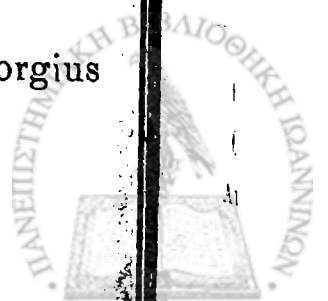
Praefixum est carmen *εἰς τὸν Βασίλειον βασιλέα*, cuius hi servati sunt versus:²⁾

61 ὑπεκπροχεύων παντὶ σώματος μέρει
ἀπὸ κρατὸς καὶ μέχρη ταρσῶν εὐλόγως.
καὶ μαρτυρεῖ δὲ τοῦτον ὁ Χριστὸς λέγων·

cium consentiat cum Celso et Porphyrio, non fugiet intelligentes.

1) Integrum *περὶ ἀντεξουσίον* dialogum interpretum Slavonicorum industria servatum una cum fragmentis graecis edidit Bonwetsch *Methodius von Olympus* Erlang. 1892.

2) Describendi laborem Henricus Rostagno et Georgius Karo inter se partiti sunt.

- 65 ἔϋρον τὸν ἄνδρα Βασίλειον τὸν μέγαν,
 ὃν εὐκλεῶς ἔχρισα τῷ θεῷ σθένει,
 ἔμοι ποθεινὸν ὄντα πρὸς τῇ καρδίᾳ,
 ὡς ὄντα πιστὸν οἰκέτην μου καὶ φίλον,
 ἐμῶν θελητῆν πανσόφων ἐνταλμάτων
 καὶ τρισσοφεγγῶν εὐσεβῶν προσταγμάτων.[?]
- 70 Δαυΐδ νέος μὲν εἰς δόμους γεννητόρων,
 μικρὸς δὲ τάξει τῆς ἀδελφικῆς φύτλης,
 μέγας δὲ τῷ βλέποντι κρυπτὰ καρδίας·
 οὐκ εὐδοκεῖ γὰρ σωματῶν εὐρωστία
 ἀλλ' ἐν φαιναῖς πράξεσιν θείου βίου·
- 75 ἐκ ποιμνίων ἤρθη γὰρ εἰς ἀρχῆς κράτος
 καὶ χρίεται τὸ χρίσμα τῶν ἀνακτόρων.
 ὁ δεσπότης δὲ Βασίλειος, ἡ βάσις,
 ὁ παγκράτιστος τοῦ κράτους ἐπώνυμος,
 ἐγνωσμένος φῶς τῷ θεῷ πρὸ τοῦ τόκου,
 80 ἄμωμος ἄγνός ἐστερημένος ψόγου,
 σκεῦος πεφυκὸς ἐκλογῆς σεβασμίας,
 ἐξ ἰδιωτῶν μετριωτάτου γένους
 ἀπραγμόνων τε καὶ σεμνῶν γεννητόρων
 πανευλαβῶν δὲ καὶ πανευσεβεστάτων,^{*}
- 85 κόσμῳ τ' ἄγνωστος τῷ θεῷ δ' ἐγνωσμένος,
 τὸ θεῖον ὄντως χρίσμα τῆς ἐξουσίας
 μέγαν τε θῶκον τῶν ἀνάκτων τοῦ κράτους
 εἴληφεν ὡς ὢν ἄξιός τῶν ἀξίων.
 δηλοῖ γὰρ ἡμῖν ἡ φερόνυμος φάσις,
 90 ἡ τῷ μεγίστῳ τῶν βροτῶν καθαρσίῳ —|
 βάπτισμ' ὃ δὴ καλοῦμεν οἱ λελουμένοι —

f.168^v

66 καρδίαν M sed v additum alia manu

69 τρισσοφεγγῶν M

ὑπ' ἀγγέλου δοθεῖσα τῷ κεκληκότι·
 Βασίλειος γὰρ βασιλεὺς πρῶτος μέγας
 εὐσυνπάθητος εὐπαρεκτικώτατος,
 95 χρηστὸς γαληνὸς εὐδιάλλακτος μέδων,
 σώφρων δίκαιος ἐγκρατὴς Χριστοῦ φίλος
 καὶ τῶν ἐκείνου πανσόφων προσταγμάτων
 ὄλος τελεστής καὶ πανασφαλῆς φύλαξ.
 εἰ γὰρ τις εἰς ἔννοιαν ἔλθοι τῶν πάλαι
^{XX}
 ΣΤΙ 100 τῆν τῶν ἀνάκτων ἀξίαν λελογχότων
 καὶ τὰς ἐκείνων πρακτικὰς θεωρίας
 εἰπεῖν θελήσοι καὶ προδειξαι τῷ λόγῳ,
 ἥττους φανοῦνται τοῦ κρατίστου δεσπότη.
 τοιοῦτος οὐ γὰρ ἐστὶ τῶν πάλαι μέδων
 105 αὐθις νέων τε τῶν φοροῦντων τὰ στέφη
 ἐν χρηστότητι καὶ θεουργικῷ βίῳ.
 ἔδει μενοῦνγε τὸν κεκαλλωπισμένον
 κλήσει πανόλβῳ τοῦ κράτους τῆς ἀξίας
 ἄμοιρον εἶναι μηδ' ὄλως τῶν πραγμάτων,
 110 ἐν πράγμασιν γὰρ ἐστὶν ἡ τελειότης.
 λεία βάσις γὰρ εἰκότως παρεσχέθη
 βροτοῖς ἅπασιν ἐκ θεοῦ τοῦ δεσπότη,
 ἐν ἧ βαδίζων πᾶς τις ἀνθρώπων γένους
 ὑπεκδιδράσκει συμποδῶν προσκομμάτων
 115 τῶν τῇ τραχείᾳ προσπεφυκότων τρίβῳ,
 ἵκται δ' ἰθιεία καὶ πανωμάλῳ βάσει
 τῶν παντοδαπῶν ποικίλων χαρισμάτων,
 ὧνπερ παρέσχευ ἡ χάρις τοῦ πνεύματος.
 τῷ χριστομιμήτῳ δὲ πανσέπτῳ λόγῳ
 120 ταπεινόφρων πέφηεν ὡς εὐεργέτης, |

- ἔθνων ὑπούλων τοὺς ἀκαμπεῖς ἀυχένας
 σοβῶν δι' αὐτοῦ καὶ καθαιρῶν εἰς τέλος,
 ἵππειον ἐχθροῦ Χριστοῦ ὡσπερ τὸ θράσος
 πῶλῳ πατάσσων εὐτελεστάτῳ γένει.
- 125 τῇ πραότητι πλουσιώτατος πέλει
 πρόσταγμα πληρῶν ἐντολῶν θεηγόρων·
 ἐντεῦθεν αὐτῷ κληροδοτεῖ γῆς τοὺς ὄρους
 ἢ παντάνασσα τοῦ θεοῦ θεσμουργία,
 τὸν μακαρισμὸν τῶν ἀνωτάτω γερῶν
- 130 τούτῳ νέμουσα καὶ πορίζουσα κλέος.
 εἰρηνοποιός ἐστιν ὡς ὁ δεσπότης
 Χριστός, τὸ σεπτὸν τῆς θεαρχίας σέλας,
 πόρρω διώκων τὰς θεοστυγεῖς μάχας
 ὡς κακοποιῶν προσφιλεῖς ἀλαζόνων,
- 135 πᾶσιν δὲ πλοῦτον τῆς γαλήνης προσνέμων
 τῆς καλοποιουῦ καὶ πανημερωτάτης·
 υἱὸς δι' αὐτῆς χρηματίζων, ὡς θέμις,
 τοῦ παντάνακτος καὶ θεοῦ καὶ δεσπότη.
- οἴκτου τὰ ρεῖθρα δαψιλῶς ἀναβρῦει
 140 νέμων ἅπασιν πλουσίως ὑπηκόοις
 ὑπὲρ τὸ πλῆθος ὑετοῦ σταλαγμάτων,
 ἀεννάως βλύζει τε τὰς εὐποιίας
 ὄρμην ἔχων ἀπληστον εἰς εὐπραξίαν,
 μὴ πω κορεννὺς τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν
- 145 εἰς τὰς προχεύσεις καὶ δόσεις τοῦ χρυσίου
 καὶ τὴν πενήτων ἀπλετον χορηγίαν.
 ὡς ἄλλο μηδὲν εἶπερ ἦν κεκτημένος
 σοφὸν θεοῦ πρόσταγμα, τοῦτο καὶ μόνον

128 Deuteronom. 28

143 ὄρμην M

ἱκανὸν ἦν πληῆξαι τε τοὺς ἐναντίους
^{XX}
^{ΣΤΙ}150 ξενίζον αὐτὰς τὰς ἀσωμάτους φύσεις | PN
 f.169^v καὶ προξενουῦν τὰ θεῖα τῶν ἀνακτόρων
 κάλλη θεαυγῆ τῶν βροτῶν ὑπέριτερα
 εὐωχίαν τε τὴν διηνεκεστάτην
 ἀκηράτοις ἴκουσαν ἐν διεξόδοις
 155 κρείττω τε πάντων ὠραῖσμων ὀρωμένων
 καὶ τῶν ἀπάντων κοσμικῶν ἀνωτέραν.
 ποῖος τόπος γὰρ οὐ γέμει δωρημάτων
 τῶν τοῦ θεόπτου δεσπότη Βασιλείου;
 πραιτωρίων μὲν οἱ τόποι πεπλησμένοι
 160 πάλαι τε καὶ νῦν καὶ τὸ μέλλον εἰς τέλος
 ἐν ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ βλυζόντων σφόδρα,
 ἄβυσσος ὄντων μηδαμῶς κενουμένη·
 καὶ πᾶς τις ἄλλος ἐνδεοιζόμενος τόπος
 πλήρης δέδεικται δεσπότη Βασιλείου
 165 τῆς εὐσεβουργοῦ παντελοῦς εὐποιίας·
 καὶ μέχρι πάντων ἐμβόλων τὴν πλουσίαν
 ὑπεκπροτείνει παμφανῶς εὐσπλαγχνίαν.
 πρὸς ταῦτα πάντως εἰκὸς ἐστὶν ἐκφράσαι
 τοὺς ἀγγέλους ἀνωθεν εὐλόγῳ λόγῳ
 170 σαφῶς τὸ ρητὸν τοῦ πάλαι Κορνηλίου·
 ὅτι σοὶ μὲν οἰκτιρμοὶ τε καὶ μέγας τόνος
 τῶν σῶν προσευχῶν ἐν προσώπῳ κυρίου
 εἰς οὐρανὸν προσῆλθον ἀπτέρῳ τάχει
 πρὸς σὴν ἀληστον μνημονευτικὴν χάριν
 175 εἰς τοὺς ἀπείρους καὶ διηνεκεῖς χρόνους
 αἰώνιον μισθὸν τε καὶ σωτηρίαν.
 ποῖος βροτὸς πόνοις δὲ συμπεφυρμένος

ἔχων τε θλίψιν ἐκ δυναστῶν τῆς βίας
 ἄρχοντικῆ τε καταδρομῆ δεδμημένος
 180 καὶ τῷ τυράννῳ καὶ σπαρακτικῷ θράσει, |
 εἶτα προσελθὼν τῷ γαληνῷ δεσπότῃ, f.171
 οὐκ εὐθὺς εὔρε τὴν λύσιν τῶν σφαλμάτων
 καὶ τὴν ἄμειψιν ἐνδίκως τῶν πρακτέων;
 τίς τῶν πάλαι γὰρ καὶ νέων ἀνακτόρων
 185 τοιοῦτον ἔσχεν εὐπρεπέστατον τύπον,
 ὡς πᾶσιν ἄρδην ἐξ ἴσου προστυγχάνειν
 νέοις γέρουσιν ἀστικοῖς τε καὶ ξένοις
 ἄρχοντα καὶ πένητα μὴ διακρίνων,
 καθὼς ἔφησεν ἡ θεοῦ θεσμουργία;
 190 ἄναξι μὲν τοῖς πρόσθεν ὄφρὺς ἦν θράσους
 τοῖς προσπεσοῦσι μὴ νέμειν τὰς ἐκβάσεις·
 ὁ δ' αὖ ποθητὸς τῷ θεῷ Βασίλειος,
 ὁ πανσέβαστος πάγκλυτος στεφηφόρος,
 ἐπὰν προσέλθοι τις βροτῶν οἰκτρὸς πάνυ,
 195 παραβλέπει μὲν οὐδ' ὄλως τὸν πλησίον,
 κλίνας τὸ οὔς δὲ πᾶσι τοῖς λόγοις τότε
 δίδωσι τὴν αἴτησιν ἐν προθυμίᾳ.
 ἅπαντα ταῦτα Χριστὸς ὁ ζωῆς ἄναξ
 ἐν οὐρανοῖς ἔγραψεν εἰς θεῖον θρόνον·
^{XX}
 ΣΤΙ 200 διὸ κραταιοῖ τοῦ σεμνοῦ Βασιλείου f. 2
 τὸ βασίλειον ἐν θεῷ κατὰ κράτος,
 οἶδεν γὰρ οἶδεν ὕψος εἰς φέρειν μέγα
 τοὺς τὴν ἔπαρσιν μὴδ' ὄλως κεκτημένους.
 ἀλλ' ὦ θεουργὲ τῶν ἀπάντων κτισμάτων
 205 ἄναξ ἀνάκτων Χριστὲ φῶς θεοῦ λόγε,

189 Deuteron. 16, 19. Exod. 23, 6

190 ὄφρὺς M

- πατήρ σὺν υἱῷ πνεῦμά τε ζωηφόρον
τὸν γῆς ἄνακτα, τὸν φοροῦντα τὸ στέφος,
Βασίλειον τὸν πιστὸν ὄντα σὺν λάτρει
τῆ δεξιᾷ σου τῆ παναλκιμωτάτῃ
- 210 φρούρει φύλαττε καὶ βλάβης πάσης σκέπε |
f.171^v ὄρωμένων ἐχθρῶν τε καὶ κεκρυμμένων.
δὸς νῆκος αὐτῷ τῶν ἔθνων κατὰ κράτους
ὑπὲρ τὸ νῆκος δαυϊτικῶν μυριάδων,
πρόσπονδα δεικνὺς τοῖς ποσὶν τοῦ δεσπότη
- 215 ἅπαντα φῦλα βαρβάρων κληρουχίας,
τούτων τροποῦσθαι τὰς φάλαγγας καὶ στίφη
καὶ τοὺς Μάνεντος μυσταγωγούς καὶ φίλους.
ἔκτεινον αὐτοῦ τοὺς χρόνους μηκεστάτως
ὑπὲρ προφήτου Μωσέως τὰς ἐκτάσεις,
- 220 διδοὺς ἅπλητον εὐετηρίαν βίου
καὶ τῆς χαρᾶς πάντερπνον εὐρουχωρίαν,
εἰρηρικῶς ἄγειν τε πάντα τὸν χρόνον
μάχης ἄνευθε καὶ λύπης καὶ φροντίδων,
ἄτερ δὲ δεινῆς ἐθνικῆς παρουσίας.
- 225 σύστειλον ἐχθρῶν τοὺς φθόνους καὶ τοὺς δόλους
καὶ τοὺς ἐκείνων δυσμενεστάτους λόχους.
θαυμαστὸν αὐτὸν δεῖξον εἰς ἔθνη λόγε
ἔχοντα τὴν σὴν ἀπρόσιτον ἐλπίδα
λιταῖς ἀλήκτοις τῆς παννυμνήτου κόρης
- 230 τῆς παντανάσσης καὶ πανάγνου παρθένου
καὶ τῶν ἀπάντων ἁγίων αἰωνίως. ΣΛΑ

Haec cur isti syllogae praemissa sint, etsi non statim apparet — id quod haud dubie LX priorum versuum iactura effectum est —, non tamen difficile est ad investigandum.

Nemo enim nescit saepissime libris manu scriptis et praefigi et subtexi carmina, idque variis de causis factum esse consentaneum est. Ut praetermittam versus aut a librariis aut a possessoribus animi causa fusos ut ab hoc loco alienos, tria potissimum eorum genera distinguenda sunt. Aut laudes continent scriptoris¹⁾ cuius opera codici insunt — talia longe sunt frequentissima et in anthologiis quoque similibusque libris velut apud Diogenem Laertium inveniuntur —, aut eius ad quem scriptor¹⁾ libros suos misit²⁾, aut denique eius cui codex ipse ab homine aliquo litterato³⁾

1) Scriptoris nomine mihi hoc loco ei quoque comprehendendi sunt qui aliorum scripta recensuerunt et publicarunt (cf. e. g. A. Eberhardi praef. fabul. romanens. graec. p. VII sqq.) et qui nil nisi excerpta composuerunt (cf. epigrammata excerptis Constantini historicis et de natura animalium praemissa) et quicumque similibus studiis operam navarunt (cf. senarii Nicetae *συναγωγὴ τῆς χειρουργικῆς τέχνης* adiecti in Bandinii catal. codd. gr. bibl. Laur. III p. 80 sqq.).

2) Ex maximo exemplorum numero duo afferam saeculi IX et X ineuntis: Theognosti versus quibus *κανόνας* Leoni VI Sapienti dedicat [non Leoni V Armenio, neque enim aut versus illi aut quae leguntur Cramerii Anecd. Oxon. II p. 2, 18 *σοὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ ἄνθρῳ τῆς νεότητος* et p. 2, 1 *ἐν οὕτῳ νεαρῷ* (*νεορῷ* Cramer.) *τῇ ἡλικίᾳ τὸ κράτος ἔχοντι* in hunc quadrant, optime quadrant in unum Leonem Sapientem] et Genesisii epigramma 'regnorum' libris ad Constantinum VII Porphyrog. missis additum.

3) Huius generis duo sunt epigrammata eam ob causam confecta, ut codicibus Leoni VI imperatori donandis praefigerentur: alterum Petri Patricii Theodoreti *ἐλληνικῶν παθημάτων θεραπευτικόν* (v. Lambecii comm. IV² p. 400 sq.), alterum hominis nescio cuius librum tacticum offerentis (v. R. Foerster Hermae XII p. 462).

oblatus cuiusve in usus exaratus est.¹⁾ Sunt etiam de quibus dubites cuinam horum generum aptissime tribuas. Versibus autem codice Mediceo servatis utrum syllogae illius conditorem, an eum cuius in usus ea descripta, an cui oblata esset celebratum esse imperatorem malis, si rem spectas, fere idem est. Ipsum enim Basilium (cf. infra p. XXVIII) libros conqui- visse et collegisse quis est qui credat? Quicquid igitur LX illis versibus deperditis dictum fuisse sumis, re ipsa adduceres ad suspicandum corpus illud librorum antimanichaeorum carmine adiecto Basilio imperatori esse dedicatum. Quod pro certo licebit affirmare, contingat modo quam ob causam id fieri potuerit probabiliter explicare.

Gravissimi totius carminis sunt versus 212—217. His cum ipsi commemorantur Manichaei monstratur via.

Basilius Macedo cum Michaele occiso a. 867 gubernacula rei publicae prehenderet, nullum gravius imperio Romano imminebat periculum quam quod a Paulicianorum secta creabatur; quos non solum originem ducere a Manichaeis putabant, sed ipsos etiam Manichaeorum nomine vulgo compellabant. Diu enim ab imperatoribus Romanis maximeque Theodoraе crudeli pietate²⁾ vexati et oppressi Armeniae in montes con-

1) Cf. Basili imp. codicem operum Gregorii Naz. (infra p. XXVIII 2) et parallelorum librum Eudociae Augustae (Montfaucon pal. gr. p. 295 sq.) et Zachariae papae codicem dialogorum Gregorii M. (Batiffol Mél. d'archéol. et d'hist. VIII p. 303).

2) Κατὰ τὸ ὑπὸ κυρίου εἰρημένον ἐν εὐαγγελίοις [Luc. 19, 27]· τοὺς μὴ θέλοντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτοὺς ἐνέγκατε ἔμπροσθέν

fugerant suisque legibus et institutis usi novam civitatem condiderant. Unde Saracenorum auxiliis aucti et confirmati crebris incursionibus totius fere Asiae agros vastabant, urbes diripiebant, cuncta ducebant et trahebant. Neque prius hoc periculum extinctum est, quam bello plures per annos ancipiti Marte gesto Chrysocheres dux interfectus et praecipua eorum castella expugnata sunt. Quod factum esse videtur aut a. 871 aut non multo post.¹⁾ Versus igitur quibus instans aut flagrans tunc bellum Paulicianorum spectatur, inter annum 867 et 871 conscriptos esse necesse est.²⁾

Neque vero tunc armis solummodo adversus istos pugnatum est. Haud enim multo ante quam in exilium missus est (a. 867)³⁾ Photius patriarcha tres composuit libros quibus unde orta esset secta expli-

μον καὶ κατασφάξατε αὐτούς, ut ait Petrus Siculus hist. Manich. c. 21 extr.

1) De Basili cum Paulicianis bello cf. Georg. monach. contin. p. 755 sq. Muralt., Genesis regnorum l. IV p. 115 et 120 sqq. Bonn., Constant. Porph. v. Basili (= Theoph. cont. V) c. 37—43, a quibus omnes posteriores pendere totos exposuit Ferd. Hirsch *Byzant. Studien* (v. p. 169 sqq. 248 sqq.). Quae rerum Arabicarum scriptores tradunt v. apud Weil *Geschichte der Kalifen* II p. 470 sqq.

2) Carmen factum esse non multo post quam Basilius regnare coeperit, etiam ex omnibus quae de illius virtutibus dicuntur dilucide apparet.

3) Cf. διήγησις περὶ τῆς Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως cap. 27. Quoniam mox interituram esse sectam praedicere ausus est, scripsisse videtur quo tempore iam maiore apparatu bellum parabatur. V. etiam Hergenroether *Photios Patriarch von Constantinopel* III p. 146.

caret et ne latius serperet pestis caveret, quartumque postea exul ad Arsenium abbatem misit. Anno autem fere 870¹⁾ Petrus quidam Sículus simili ratione similibusque verbis historiam Manichaeorum scripsit eorumque insuper errores sex libris refutare instituit. Iisdemque his temporibus attribuenda videtur recipiendorum Manichaeorum formula [a Cotelerio Tollioque edita.²⁾ Quae quae de Paulicianorum rebus et opinionibus dicuntur, ea ad verbum fere conveniunt cum Photii narratione³⁾ adeo ut aut ab ipso Photio

1) Cf. Hergenroether l. c. p. 148. Quae nuper de Photii Petrique libris singulari cum levitate disputavit Karapet Ter-Mkrtschian *die Paulikianer* Lips. 1893, ea pluribus refellere ab hoc loco alienum est.

2) Cf. supra p. XIII sq. not. 1. Quae posui longum est hoc loco accuratius demonstrare.

3) Cf. p. 144—148 Toll. (545 Cot.) cum Photii I 25 et 6—10, veluti p. 144 (545):

<p>ἀνάθεμα τοῖς μὴ λέγουσι πατέρα παντοκράτορα ποιητήν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὀρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, ἀλλὰ μόνον πατέρα ἐπουράνιον, ἔχοντα μόνον τὴν τοῦ μέλλοντος ἐξουσίαν [αἰῶνος], ὡς τοῦ παρόντος αἰῶνος καὶ τοῦ κόσμου παντὸς οὐχ ὑπ' αὐτοῦ γενομένων ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἐναντίου αὐτῷ τοῦ πονηροῦ κοσμοκράτορος.</p>	<p>Phot. c. 6: πατέρα εὐθέως οὐ τὸν παντοκράτορα καὶ ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ὀρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων ἀνακηρύττοντες, ἀλλὰ πατέρα φάμενοι τὸν ἐπουράνιον ἐπισυνάπτουσιν . . . et paullo ante: τὸν ἐπουράνιον πατέρα, ὃν καὶ τῆς τοῦδε τοῦ παντὸς ἐξουσίας ὑπερορίζουσι τοῦ μέλλοντος μόνον τὸ κράτος αὐτῷ ἐγχειρίζοντες· ἕτερον δὲ τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, ᾧ καὶ τὸ κῦρος τοῦ παρόντος αἰῶνος χαρίζονται.</p>
---	--

Re idem sed verbis diversis dicunt Petrus abbas c. 6 (ed. Gieseler append. ad Petri Siculi hist. M. Gotting. 1849) et Petrus Sículus c. 10.

aut eius iussu confectam esse eam iure opinor suspiceris.¹⁾

Quae cum ita sint, oculos mentesque hominum eruditorum ad hostem infensissimum intentos facile intellegitur tunc quasi ultro conversos esse in eos quoque, qui olim magno impetu in eundem — ut putabant — adversarium inruerant. Quod eo minus mirum videri debet, quoniam cum per duo fere saecula neglecta iacuissent doctrinae studia, hac ipsa aetate rursus vigescere atque sicut ager qui multos annos quievit uberiores efferre fruges coeperant; idque ipsum qui tunc artes liberales amplectebantur in primis sibi agendum esse perspexerant, ut veterum litterarum monumenta — naufragii diceres reliquias — unde unde colligerent conservarent divulgarent. Leonem philosophum²⁾ Photium Aretham memorasse satis erit, ut demonstretur collectionem librorum antimanichaeorum minime abhorrire ab illius aetatis studiis litterarum.

Quid si ne Basilius quidem imperator talia parvi fecisse aut contempsisse videatur? Qui quamquam ipse bonarum artium disciplina caruerat — utpote de agasone aulicus factus et *ex humili magna ad fastigia rerum* elatus —, filii ut quam diligentissime omnibus

1) Ne id quidem hoc loco silentio transire par est, quod quae initio τῆς ἐπαναγωγῆς τοῦ νόμου a Basilio Leone Alexandro imperatoribus inter a. 884 et 886 editae de origine et natura legis disputantur, ea Manichaeorum praecipue opiniones spectant; cf. Zachariae a Lingenthal 'Basili, Constantini et Leonis imp. prochiron' (Heidelb. 1837) p. LXXXIII sq., qui hic quoque Photii vestigia facile cerni recte monuit.

2) Cf. Theophan. contin. IV 29 p. 192 Bonn.

doctrinis impertirentur, Photio ab exilio revocato providit. Sibi ipsi ne litterarum prorsus deesset laus, duos libellos, *παραινέσεις πρὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν Λέοντα*, si non scripsit¹⁾, at certe scripsisse voluit videri. Eius ad usum exaratus est Gregorii Nazianzeni operum codex totius domus Augustae simulacris ornatus multisque aliis picturis distinctus, egregium hodie bibliothecae Parisiensis decus.²⁾ Maioris vero est momenti quod Basili auctoritate nutuque sese ad Manichaeorum doctrinam impugnandam adductum esse testatur Petrus Siculus.³⁾ Atque sicuti barbarorum gentes finitimas ad dei cultum erudire studuit, Iudaeos imperii Romani incolas qualicumque modo ad Christi fidem convertere enisus est, paganos quot supererant graecos ad baptismum adegit⁴⁾, Arabes ut ad veram religionem vocaret Nicetam philosophum Byzantinum Mahometis librum redarguere iussit *οὐκ ἀνεχόμενος . . . βάρβαρα σώματα μόνον τροποῦσθαι πανάθλια, εἰ μὴ καὶ ψυχὰς θεομά-*

1) Cf. Hergenroether l. c. III p. 242.

2) Cf. Montfaucon pal. graec. p. 250 sqq. et H. Bordier *Description des peintures dans les mss. grecs de la bibliothèque nationale* (Paris. 1883) p. 62 sqq. Eodem imperatore (ut monet Usener) duo scripta sunt tabularum astronomicarum a Ptolemaeo et Theone compositarum (*τῶν προχείρων κανόνων*) exempla Florentinum (Laur. 28, 26) et Leidense (gr. 78); atque illud tam splendide exornatum est, ut in usum domus Augustae scriptum esse facile conicias.

3) Cf. hist. Manichaeorum c. 43.

4) Cf. ad haec omnia Bandurii adnot. ad Constant. Porphy. de administr. imp. c. 36 init., Hergenroether l. c. II p. 594 sqq., Hirsch *Byzant. Stud.* p. 255 adn. 6. Adde Nicolai patriarch. ep. 139 Mign. CXI p. 365.

χοὺς ὡς διστόμῳ τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ διχάσειεν¹⁾,
 ita eum Manichaeos quoque sive Paulicianos ut ad
 ecclesiae gremium reduceret acerrime operam dedisse
 consentaneum est.²⁾ Nonne igitur gratissimum illi
 facturum fuisse existimabimus qui veteres libros anti-
 manichaeos conquirendo et colligendo praesidium simul
 et telum suppeditasset, quo propugnaretur pariter fides
 Christiana et incesserentur hostes infensissimi?

Ergo, ut brevi comprehendam, haud ita multo post
 quam Basilius Macedo rerum potitus est, homo qui-
 dam eruditus libros aliquot ad Manichaeorum opiniones
 refutandas maxime idoneos describendos curavit de-
 scriptosque imperatori bellum Paulicianorum agitati
 una cum carmine illius laudes et ipsius vota conti-
 nente tradidit.

Peregrina huius syllogae pars servata est codice
 Mediceo. Existit igitur hoc loco nova quaestio, num
 aliae forte eius reliquiae possint indagari.

Ex librorum contra Manichaeos scriptorum numero,
 quos permultos fuisse vel Epiphanius panar. LXVI 21
 et Theodoretus haeret. fab. I 26 et Heraclianus Chal-

1) Cf. Mign. CV p. 672^a, Hergenroether II p. 601. De huius
 hominis aetate cum mira olim fabulati sint, in medium pro-
 ferre iuvat codicis bibl. Bodleianae Laudiani 73 (saec. XVI)
 testimonium. Cuius fol. 102^v 'Nicetae Byzantini philosophi.....
 contra eos qui symbolo adiecerunt filioque' libri (nondum ut
 videtur editi) titulo haec subiciuntur: ἦν (ἦν cod.) δὲ οὗτος ὁ
 συγγραφεὺς Βυζάντιος ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ βασι-
 λέως Μιχαὴλ υἱοῦ Θεοφίλου, διαρκέσας μέχρι καὶ τῆς βασιλείας
 αὐτῆς τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ (cf. Coxe catal.
 codd. bibl. Bodleianae I p. 559).

2) Cf. etiam supra p. XXVII not. 1.

cedonensis (v. Photii bibl. cod. 85) et Photius hist. Manich. 11 docent,¹⁾ praeter syllogam Mediceam pauci sane diem tulerunt. Atque vetustiorum²⁾ quidem Serapionis Thmuitani commentatio et Titi Bostreni gravissimum opus — vel potius dimidia eius fere pars — sola servata sunt idque codice Genuensi saec. XI.³⁾ Haec autem quasi quodam cognationis vinculo coniuncta sunt cum syllogae Mediceae libris. Et horum enim et illorum ea est condicio, ut quibus falsam esse Manichaeorum doctrinam demonstratur argumenta non tam ex libris sacris promantur quam ex rerum natura vitaque communi et ex cogitandi disserendique ratione desumantur. Sit hoc ita, non sane necessario inde efficitur Genuensem quoque syllogam — ita enim liceat appellare Titi et Serapionis opera — corporis Medicei olim fuisse partem; quamvis veri simile id esse rem ipsam spectanti non possit non videri. Ecce autem haesitantibus nobis succurrit Photius. Qui cum in bibliotheca⁴⁾ Heracliani copiis usus praecipuos Ma-

1) Porphyrii Gazensis cum Iulia Manichaea disputationem sese litteris mandasse narrat Marcus diaconus vit. Porph. c. 88.

2) Sylloga librorum antimanichaeorum recentioris aevi inest codici Sinaitico 383 saec. IX, qui continet Pauli Ioannisque Christianorum cum Manichaeis disputationes aliaque ab A. Mai nov. patrum bibl. IV 2 p. 80—110 ex codice Vatic. gr. 1838 (s. XIV/XV ut fertur) edita, praeterea *περὶ τοῦ δυσωνύμου Μάνεντος* (inc. *ὁ Μάνης οὐκ ἔστι ἀπὸ Χριστιανῶν*) i. Cyrilli Hierosolymitani catech. VI 21 sqq., quod fugit Gardthausenum catal. codd. graec. Sinaiticorum p. 89 sq.

3) Cf. act. academiae Berolinensis 1894 p. 479 sqq.

4) Cod. 85 p. 65^b Bk. Commemorat Hegemonium τὸν τὰς

nichaeorum adversarios enumerasset, in primo de eorum rebus et opinionibus libro¹⁾ praeter illum amplissimi XX librorum operis conditorem solos commemorat Titum Bostrenum, Serapionem Thmuitanum, Alexandrum Lycopolitanum²⁾, ipsos utriusque syllogae scriptores potissimos, idque ita ut manu eum versasse illorum opera credas. Photium vero ea scripsisse vidimus non multo ante annum 867, corpus illud Basilio imperatori traditum est non multo post hunc annum. Facile igitur quispiam in eam adducatur opinionem ut ne id quidem sine Photio tunc exule factum esse putet³⁾, cum praesertim primus et unicus Alexandri testis sit et Christianum eum fuisse contendat, sicut etiam eius libro in codice Basilio inscriptum legitur *Ἀ. Α. ἐπιστρέψαντος ἐξ ἐθνῶν* — quae verba eam ipsam ob causam adiecta esse coniecero, ne offenderet pagani hominis liber cum Christianis coniunctus. Sed haec lubrica, perquam autem probabile opinor est codicem illum Basilio imperatori donatum praeter Didymum Alexandrum Methodium continuisse cum alios fortasse tum Titi et Serapionis libros.

Ἀρχελάου . . . ἀντιλογίας ἀναγράψαντα, Titum Bostrenum, Georgium Laodicenum, Serapionem Thmuitanum, Diodorum (Tarsensem).

1) C. 11: *Τίτος τε ὁ Βοστρηνῶν ἐπίσκοπος καὶ Σαραπίων ὁ τῆς Θμούεως ὃ τε τῆς πόλεως Λύκων Ἀλέξανδρος τοὺς ἀρχιερατικούς ἐγκεχειρισμένους νόμους.*

2) Acta Archelai graeca illo tempore non iam extitisse et Photii et Petri Siculi ex libris cognoscitur.

3) Cf. Photii machinationem a Niceta narratam in vita Ignatii: Mansi XVI p. 284, Migne CV p. 565.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΛΥΚΟΠΟΛΙΤΟΥ

[ΕΠΙΣΤΡΕΨΑΝΤΟΣ ΕΞ ΕΘΝΩΝ]

ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΜΑΝΙΧΑΙΟΥ ΔΟΞΑΣ

M codex Mediceus
C editio Combefisii
P Mignei Patrologia

δ
μ
λ
σ
π
κ
τ
α
ω
π
γ
δ
σ
π
κ
ζ
η
θ
ι
κ
λ
μ
ν
ξ
ο
π
ρ
σ
τ
υ
φ
χ
ψ
ω
1
dabit.
M: cc

I Ἡ Χριστιανῶν φιλοσοφία ἀπλῆ καλεῖται. αὕτη^{f.179}
 δὲ ἐπὶ τὴν τοῦ ἡθους κατασκευὴν τὴν πλείστην ἐπι-^{p.3C}
 μέλειαν ποιεῖται ἀνιττομένη περὶ τῶν ἀκριβεστέρων
 λόγων περὶ θεοῦ· ὧν τὸ κεφάλαιον τῆς περὶ ταῦτα
 σπουδῆς εἰκότως ἂν ἅπαντες ἀποδέξαιντο, ἔνθα τὸ 5
 ποιητικὸν αἴτιον τιμιώτατον τίθενται καὶ πρεσβύτατον
 καὶ πάντων αἴτιον τῶν ὄντων. ἐπεὶ καὶ τοῖς ἡθικοῖς
 τὰ ἐργωδέστερα παραλείποντες, οἷον τίς τε ἡ ἡθικὴ
 ἀρετὴ καὶ λογικὴ, καὶ ὅσα λέγεται περὶ ἡθῶν καὶ
 παθῶν, περὶ τὸν ὑποθετικὸν διατρίβουσι τρόπον, στοι- 10
 χεῖα μὲν πρὸς ἐκάστης ἀρετῆς ἀνάληψιν οὐκ ἀποδι-
 δόντες, παραγγέλματα δὲ παχύτερα ὡς ἐτύγγανεν ἐπι-
 σωρεύοντες, ὧν ὁ πολὺς δῆμος ἀκούων — ὡς ἐκ τῆς
 πείρας ἔστι μαθεῖν — σφόδρα ἐπιδίδωσιν εἰς ἐπιεί-
 κειαν, καὶ τῆς εὐσεβείας χαρακτῆρ ἐνιζάνει αὐτῶν τοῖς 15
 ἡθεσιν ἀναξωπυρῶν τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης συνηθείας
 συνειλημμένον ἡθος καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τὴν τοῦ καλοῦ
 αὐτοῦς ὄρεξιν ὀδηγῶν.

Εἰς πλείστα δὲ ταύτης ὑπὸ τῶν ἐπιγενομένων μερι-
 σθείσης ζητήσεις συνέστησαν πλείονες καθάπερ ἐν τοῖς 20
 ἔριστικοῖς, ἀφ' ὧν ἐντρεχεστέρους μὲν ἄλλους ἑτέρων

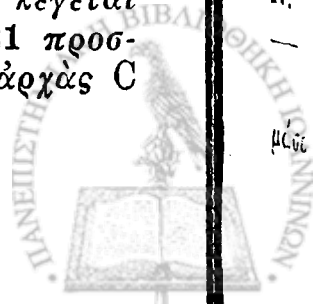
1 αὕτη M: corr. C, talia non adscribam, nisi aliquo modo
 dubitari potest 7 καὶ τοῖς: f. κὰν τοῖς 12 ἐπισωρεύοντες
 M: corr. C 15 καὶ τις Elter 17 f. ἔθος

μᾶλλον καὶ ζητητικωτέρους, ὡς ἂν τις εἴποι, γεγονέναι
 συμβέβηκεν, καὶ τινες ἤδη καὶ αἰρέσεων προὔστησαν·
 ἀφ' ὧν ἢ κατὰ τὸ ἦθος ἄδηλος κατασκευῆ ἔμαραίνεται
 p.4C τῆς μὲν κατὰ τὸν λόγον ἀκριβείας οὐκ ἐφικνουμένων
 5 τούτων ὅσοι τῶν αἰρέσεων ἠγεῖσθαι ἠξίου, τοῦ δὲ
 πολλοῦ πλήθους στασιαστικώτερον πρὸς αὐτὸ διατεθέν-
 f.179^vτος, κανόνος δὲ οὐδενὸς | ὑπόντος οὐδὲ νόμων ἀφ' ὧν
 τῶν ζητήσεων πορίσασθαι λύσιν. καθάπερ δὲ ἐν τοῖς
 ἄλλοις ἢ φιλοτιμία εἰς ὑπερβολὰς ἐκπίπτουσα οὐκ ἔστιν
 10 ὅτι οὐ λυμαίνεται, II οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τούτων τῇ
 καινότητι τῶν δοξῶν ἐκάτερος τὸν πρὸ αὐτοῦ ὑπερ-
 βάλλεσθαι σπουδάζων εἰς ἀνήνυτον προᾶγμα τὴν ἀπλήν
 ταύτην ἐμβεβλήκασιν φιλοσοφίαν· ὥσπερ ὁ λεγόμενος
 Μανιχαῖος, ὃς Πέρσης μὲν τίς ἐστὶν τὸ γένος, κατὰ
 15 γε τὴν ἐμὴν δόξαν πάντας ὑπερβαλὼν τῷ θαυμασῖα
 λέγειν· καὶ οὐ πάλαι μὲν ἐπεπόλασεν ἢ τούτου καινο-
 τομία — πρῶτός γέ τις Πάπος τούνομα πρὸς ἡμᾶς
 ἐγένετο τῆς τοῦ ἀνδρὸς δόξης ἐξηγητῆς καὶ μετὰ τοῦ-
 του Θωμᾶς καὶ τινες ἕτεροι μετ' αὐτούς —, αὐτὸς δὲ
 20 ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ μὲν γεγονέναι λέγεται, συστρατεῦσαι
 Σαπῶρι τῷ Πέρση, προσκρούσας δέ τι τούτῳ ἀπο-
 λωλέναι.

Τοιάδε οὖν τις φήμη τῆς ἐκείνου δόξης ἀπὸ τῶν
 γνωρίμων τοῦ ἀνδρὸς ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς. ἀρχὰς ἐτί-

3 ἄδηλος: f. ἀκίβδηλος vel ἄδολος vel tale. ἀρίδηλος
 conl. Usener 6 αὐτὸ M 7 εἰπόντος M: corr. C ἀφ'
 ὧν . . . πορίσασθαι: cf. e. g. Philostr. v. soph. I 15 ὡς οὐδὲν
 οὕτω δεινὸν ἐρούντων ἄχος ὃ μὴ ἐξελεῖν τῆς γνώμης
 11 f. ἕκαστος 17 Πάπος: cf. p. XIII 1 20 post λέγεται
 addendum καὶ aut cum C τε post συστρατεῦσαι 21 προσ-
 κρούσα M: προσκρούσαντα C, correxi 24 <δύο> ἀρχὰς C
 cf. 9, 17

θεοῦ θεὸν καὶ ὕλην, εἶναι δὲ τὸν μὲν θεὸν ἀγαθόν, τὴν δὲ ὕλην κακόν· ἀγαθῷ δὲ πλείονι τὸν θεὸν ὑπερβάλλειν ἢ κακῷ τὴν ὕλην. τὴν δὲ ὕλην λέγει οὐχ ἦν Πλάτων, τὴν πάντα γινομένην ὅταν λάβῃ ποιότητα καὶ σχῆμα — διὸ πανδεχῆ καὶ μητέρα καὶ τιθήν(ην) καλεῖ 5 — καὶ Ἀριστοτέλης, τὸ στοιχεῖον περὶ ὃ τὸ εἶδος καὶ ἡ στέρησις, ἀλλ' ἕτερόν τι παρὰ ταῦτα· τὴν γὰρ ἐν ἐκάστῳ τῶν ὄντων ἄτακτον κίνησιν, ταύτην ὕλην καλεῖ. συντετάχθαι δὲ τῷ θεῷ δυνάμεις ἑτέρας οἷον ὑπηρέτιδας, ἀγαθὰς πάσας, καὶ ἄλλας τῇ ὕλῃ ὁμοίως, πάσας 10 κακὰς. τὸ δὲ λαμπρὸν καὶ τὸ φῶς καὶ τὸ ἄνω, πάντα ταῦτα σὺν τῷ θεῷ εἶναι, τὸ ἀμυδρὸν δὲ καὶ τὸ σκότος καὶ τὸ κάτω σὺν τῇ ὕλῃ. εἶναι δὲ καὶ τῷ θεῷ ὀρέξεις, ἀλλὰ καὶ ταύτας ἀγαθὰς, καὶ τῇ ὕλῃ ὁμοίως, ἀλλὰ πάσας κακὰς. III εἰς ἐπιθυμίαν οὖν ποτε τὴν ὕλην 15 ἐλθεῖν εἰς | τὸν ἄνω ἀφικέσθαι τόπον, ἀφικομένην δὲ f.180 θαυμάσαι τό τε λαμπρὸν καὶ τὸ φῶς ὅσον ἦν παρὰ τῷ θεῷ, καὶ δὴ θέλειν τὴν ἀρχὴν ταύτην κατασχεῖν τὸν θεὸν παρωσαμένην. τὸν δὲ καὶ βεβουλήσθαι μὲν ταύτην τιμωρήσασθαι, ἀπορεῖν δὲ κακοῦ ᾧ δὴ καὶ 20 τιμωρήσεται· μὴ γὰρ εἶναι κακὸν ἐν θεοῦ οἴκῳ. πέμψαι οὖν τινα δύνανται, τὴν ὑφ' ἡμῶν καλουμένην ψυχὴν, ἐπὶ τὴν ὕλην, ἥτις αὐτῇ διὰ πάσης μιχθήσεται· ἔσεσθαι γὰρ τῆς ὕλης θάνατον τὸν μετὰ ταῦτά ποτε τῆς δυνάμεως ταύτης χωρισμόν. οὕτως οὖν κατὰ πρόνοιαν τοῦ 25

2 cf. Plato *cin.* II 358^e πλείονι δὲ κακῷ ὑπερβάλλειν τὸ ἀδικεῖσθαι ἢ ἀγαθῷ τὸ ἀδικεῖν 5 καλεῖ: Tim. 49^a sqq.
6 Aristot. *organ.* II p. 402 sqq. Waitz 21 ἐν θεοῦ οἴκῳ ut 27, 12: cf. Plat. *Phaedr.* p. 247^a

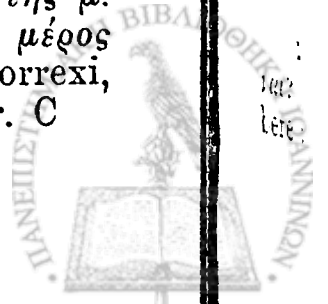
5 τιθήν M: correxi cl. Plat. Tim. 49^a 52^d 88^d 17 f. θαυμάσαι τε τὸ λ. (et 18 καὶ δὴ <καὶ>?)

θεοῦ μεμίχθαι τὴν ψυχὴν τῇ ὕλῃ, ἀνόμοιόν τι πράγμα
 ἀνομοίω. ἐν δὲ τῇ μίξει συμπαθεῖν τῇ ὕλῃ τὴν ψυχὴν·
 ὥσπερ γὰρ ἐν φάυλῳ ἀγγεῖῳ συμεταβάλλεσθαι πολ-
 λάκις τὸ ἐνυπάρχον, οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ ὕλῃ τοιοῦτό
 5 τι τὴν ψυχὴν παθοῦσαν παρὰ τὴν οὔσαν ἡλαττώσθαι
 φύσιν εἰς μετουσίαν κακίας. οἰκτεῖραι οὖν τοῦτο τὸν
 θεὸν καὶ πέμψαι τινὰ ἑτέραν δύναμιν, ἣν ἡμεῖς καλοῦ-
 p.50 μεν δημιουργόν· ἥς δὲ ἀφικομένης καὶ τῇ κοσμοποιίᾳ
 ἐπικεχειρηκυίας ἀποκεκρίσθαι τῆς ὕλης ἐκεῖνο τῆς δυ-
 10 νάμεως, ὅσον ἀπὸ τῆς μίξεως οὐδὲν ἦν ἄτοπον πεπον-
 θός, καὶ γεγονέναι ἥλιον καὶ σελήνην πρῶτον, τὸ δὲ
 ἐν μετρίᾳ γεγονὸς κακία ἀστέρας καὶ τὸν οὐρανὸν
 σύμπαντα. τῆς οὖν ὕλης ἥς ἀπεκρίθησαν ἥλιος καὶ
 σελήνη τὸ μέρος ἐκτὸς τοῦ κόσμου ἀπεληλάσθαι, καὶ
 15 εἶναι ἐκεῖνο πῦρ, καυστικὸν μὲν σκοτῶδες δὲ καὶ ἀφεγ-
 γές, νυκτὶ προσόμοιον. ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις στοιχείοις
 καὶ φυτοῖς καὶ ζώοις τοῖς ἐν τούτοις ἀνωμάλως φέρε-
 σθαι τὴν θείαν δύναμιν μεμιγμένην. διὸ δὴ καὶ τὸν
 κόσμον γεγονέναι καὶ ἐν αὐτῷ ἥλιον καὶ σελήνην ταῖς
 20 γενέσεσιν καὶ ταῖς φθοραῖς ἀεὶ τὴν δύναμιν τὴν θείαν
 τῆς ὕλης ἀποχωρίζοντας καὶ πρὸς τὸν θεὸν παρα-
 πέμποντας. IV ἐπὶ γὰρ τοι τῷ δημιουργῷ ἑτέραν
 δύναμιν ἐπὶ τὸ φωτοειδὲς τοῦ ἡλίου κατελθοῦσαν ταῦτα
 :180^v διαπραγματεύσασθαι, καὶ εἶναι καὶ ἐμφανὲς τὸ πρᾶγμα
 25 καί, ὡς ἂν τις εἴποι, τυφλῷ δῆλον. ἐν μὲν γὰρ ταῖς
 ἀυξήσεσιν τὴν σελήνην λαμβάνειν τὴν ἀποχωριστομένην
 δύναμιν ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ πλήρη γίνεσθαι ταύτης τὸν

1 μεμίχθαι M   3 συμεταβάλλεται C   10 f. ὑπὸ τῆς μ.
 cf. 7, 25. 19, 9   13 expectaveris τῆς οὖν ὕλης ἐκεῖνο τὸ μέρος
 οὐ ἀπεκρίθησαν κτέ.   22 ἐπεὶ et 23 καθέλκουσαν M: correxi,
 cf. act. Archelai p. 68 sq. Routh²   27 πλήρης M: corr. C

χρόνον τοῦτον, πληρωθεῖσαν δὲ ἐν ταῖς μειώσεσιν εἰς
 τὸν ἥλιον ἀναπέμπειν· τὸν δὲ πρὸς τὸν θεὸν ἀφιέναι,
 ποιήσαντα δὲ τοῦτο ἐκδέχεσθαι πάλιν τὴν ἀπὸ τῆς
 ἐτέρας πανσελήνου πρὸς αὐτὸν τῆς ψυχῆς μετοίκησιν
 καὶ παραλαβόντα ὁμοίως πρὸς τὸν θεὸν ἔαν αὐτομάτως 5
 φέρεσθαι καὶ τοῦτο διὰ παντὸς ἐκπονεῖν. καὶ εἰκόνα
 δὲ ἐν ἡλίῳ ἐωρᾶσθαι τοιαύτην, οἷόν ἐστι τὸ τοῦ ἀν-
 θρώπου εἶδος, καὶ ἀντιφιλοτιμησασθαι τὴν ὕλην ποι-
 ῆσαι τὸν ἄνθρωπον ἐξ αὐτῆς κατὰ τὴν διὰ πάσης αὐτῆς
 τῆς δυνάμεως μίξιν, ἔχοντα καὶ αὐτόν τι τῆς ψυχῆς· 10
 πολὺ μέντοι συμβεβλήσθαι τὸ εἶδος εἰς τὸ πλεῖόν τι
 παρὰ τὰ ἄλλα θνητὰ ζῶα τῆς δυνάμεως τῆς θείας τὸν
 ἄνθρωπον μετασχεῖν, ὑπάρχειν γὰρ αὐτὸν θείας δυνά-
 μεως εἰκόνα. τὸν δὲ χριστὸν εἶναι νοῦν· ὃν δὴ καὶ
 ἀφικόμενόν ποτε ἀπὸ τοῦ ἄνω τόπου πλεῖστόν τε τῆς 15
 δυνάμεως ταύτης πρὸς τὸν θεὸν λελυκέναι καὶ δὴ καὶ
 τὸ τελευταῖον ἀνασταυρωθέντα παρασχέσθαι γνῶσιν
 τοιῶδε τρόπῳ καὶ τὴν δύναμιν τὴν θείαν ἐνηρμόσθαι,
 ἐνεσταυρωσθαι τῇ ὕλῃ. ἐπεὶ οὖν ἀπόλλυσθαι τὴν ὕλην
 ἐστὶ θεοῦ δόγμα, ἀπέχεσθαι μὲν ἐμψύχων πάντων, 20
 σιτίζεσθαι δὲ λάχανα καὶ πᾶν ὅ τι ἀναίσθητον, ἀπέχε-
 σθαι δὲ γάμων καὶ ἀφροδισίων καὶ τεκνοποιίας, ἵνα
 μὴ ἐπὶ πλεῖον ἢ δύναμις ἐνοικήσῃ τῇ ὕλῃ κατὰ τὴν
 τοῦ γένους διαδοχὴν. μὴ ἐξάγειν δὲ ἑαυτοὺς μηχανω-
 μένους κάθαρσιν ὧν ἐλυμήνατο ἢ μίξις τῆς ὕλης τὴν 25
 δύναμιν. V τὰ μὲν κεφαλαιωδέστερα ὧν λέγουσιν
 ἐστὶν ταῦτα. τιμῶσι δὲ μάλιστα ἥλιον καὶ σελήνην
 οὐχ ὡς θεούς, ἀλλ' ὡς ὁδὸν δι' ἧς ἔστιν πρὸς θεὸν

2 ἀπιέναι M: ἀφιέναι scripsi, an cl. l. 5 <ἔαν> ἀπιέ-
 ναι? 3 τῆς ἀπὸ τῆς M: possis etiam deleto τῆς priore scri-
 bere πρὸς αὐτὸν 10 μίξιν M et sic semper 26 f. τὰ μὲν <οὖν>

f. 181 ἀφικέσθαι. | ἀποχωρισθείσης δὲ ἀκριβῶς τῆς θείας δυνάμεως τὸ ἔξω πῦρ φασι συμπεσόν ἐαυτὸ τε καὶ τὸ ἄλλο σύμπαν, ὅ τι δᾶν λείπεται τῆς ὕλης, συγκαταφλέξειν.

p. 6C Οἱ δὲ ἐν τούτοις χαριέστεροι καὶ ἑλληνικῶν οὐκ ἄπειροι λόγων ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς ἐκ τῶν οἰκείων, ἐκ μὲν τῶν τελετῶν τὸν κατατεμνόμενον Διόνυσον τῷ λόγῳ ἐπιφημίζοντες ὑπὸ τῶν Τιτάνων, καθάπερ λέγουσιν αὐτοὶ τὴν θείαν δύναμιν μερίζεσθαι εἰς τὴν ὕλην·
 10 ἐκ δὲ τῶν ποιήσεων τῆς γιγαντομαχίας, ὅτι μηδὲ αὐτοὶ ἠγνόησαν τὴν τῆς ὕλης κατὰ τοῦ θεοῦ ἄνταρσιν. ἐγὼ δὲ ὡς μὲν ταῦτα οὐχ ἱκανὰ ψυχαγωγῆσαι τοὺς ἀβασανίστως τὸν λόγον προσιεμένους οὐκ ἂν εἴποιμι, ὅπου γε καὶ τινὰς τῶν συνεσχολακόντων ἡμῖν ἐν τῷ
 15 φιλοσοφεῖν μετέστησεν ἢ τοιαύτη ἀπάτη τῶν λόγων πρὸς ἑαυτήν· εἰς ἐξέτασιν δὲ ὅπως ἔχει νῦν ἑμαυτὸν καθεὶς ἀπορῶ τί χρήσωμαι. οὔτε γὰρ διὰ τινῶν λόγων νενομισμένων εἰσὶν αὐτῶν αἱ ὑποθέσεις, ἵνα κατὰ ταύτας τὴν ζήτησιν ποιησώμεθα, οὔτε τινὲς ἀρχαὶ ἀπο-
 20 δείξεων, [καὶ] ἵνα τὸ ταύταις ἐπόμενον θεασώμεθα. ἔρμαιόν τε ἀληθῶς ἐστὶν τὸ τῶν ἀπλῶς λεγομένων φιλοσοφεῖν, οἱ τὰς παρ' αὐτοῖς γραφὰς παλαιὰς τε καὶ νέας ὑποστησάμενοι — θεοπνεύστους εἶναι ὑποτιθέμενοι — τὰς σφῶν αὐτῶν δόξας ἐντεῦθεν περ-
 25 νουσιν καὶ ἐλέγχεσθαι μόνον τηρικαῦτα δοκοῦσιν, ἔάν

5 sqq. cf. Tit. Bostren. III 1 (Augustin. c. Adimant. 13 p. 144, 23 Zycha) 7 sqq. cf. Lobeck Aglaopham. p. 710 sqq.

3 ὅ τι δᾶν: cf. 38, 3 ἐνθα δᾶν et Usener in Fleckeiseni annal. 1878 p. 66 20 καὶ delevi, nam excidisse quicquam veri est dissimile; an ἵνα καὶ? 21 ἔρμαιόν τε M

τι μὴ ταύταις ἀκόλουθον ἢ λέγεσθαι ἢ πράττεσθαι ὑπ' αὐτῶν συμβαίνει· καὶ ὅπερ αἱ παρὰ τοῖς φιλοσοφοῦσιν καθ' Ἑλληνας τῶν ἀποδείξεων ἀρχαί, αἱ προτάσεις αἱ ἄμεσοι, τοῦτο παρ' αὐτοῖς ἐστὶν ἢ τῶν προφητῶν φωνή. ἐνταῦθα δὲ τούτων μὲν ἀπάντων ἐκβαλλομένων, λεγο- 5 μένων δὲ ὧν πρότερον ἐπεμνήσθην ἄνευ τινὸς ἀποδείξεως, ἀναγκαίου δὲ ὄντος μετὰ λόγου | ποιήσασθαι f.181^v τὴν ἀπόκρισιν, ἀλλὰ μὴ πιθανώτερα ἕτερα παραθεῖναι καὶ μᾶλλον ψυχαγωγεῖν δυνάμενα, χαλεπωτέρα ἢ ἔφοδος καὶ ἔτι μᾶλλον δυσκολωτέρα, ὅτι καὶ ποικίλους 10 τοὺς λόγους ποιεῖσθαι δεῖ. εἴτε γὰρ ἀκριβέστεροι, τοὺς ὑπὸ τούτων ἄνευ τινὸς πίστεως προκατειλημμένους λάθοιεν ἄν· εἴτε εἰς ψυχαγωγίαν γένοιοντο, εἰς τὰς αὐτὰς λαβὰς ἐμπεσοῦνται, ἐξ ὁμοίων γὰρ γεγονέναι δόξουσιν. διὸ πολλῆς καὶ μεγάλης φροντίδος δεῖ καὶ θεοῦ 15 ὡς ἀληθῶς, ὃς τοῦ λόγου ἠγήσεται.

VI Δύο ἀρχὰς ὑποτίθεται, θεὸν καὶ ὕλην. εἰ μὲν τὸ γιννόμενον τοῦ ὄντος ἀποχωρίζων, οὐχ ὁμοίως φαύλη ἢ ὑπόθεσις, ἵνα μήτε ἡ ὕλη ἑαυτὴν ποιῇ καὶ τὸν τῶν ἐναντίων ἀποδέχηται λόγον, ποιούσά τε καὶ 20 πάσχουσα, μήτ' αὖ τοιαῦτα πάλιν ἕτερα περὶ τὸ ποι-

15 cf. morem Platonis in suscipienda rerum difficultium disputatione deos invocantis (Stallbaum ad Phileb. 25^b, legg. 893^b) et Platoniorum velut Philonis de incorr. mundi init., Numenii apud Euseb. pr. ev. XI 18 p. 537^a, Plotini (e. g. IV 9, 4), Iamblichi v. Pyth. init., Aristidis Quintiliani I 3, Syriani proll. comm. in Hermog., Procli in Parmenid. et in Euclid. proll. I, Simplicii in Aristot. de anima al.

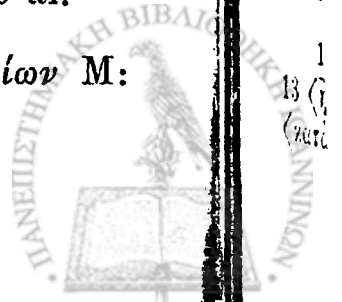
2 συμβαίνει M 3 προτάσεις διάμεσοι M: correxi cl. Aristot. anal. post. I 2 p. 72^a7 et sim. 11 οἷτε et 13 εἰ ὅτε M: εἴτε utroque loco scripsi suadente etiam Buechelero 14 δοξάζουσιν M: δόξουσιν scripsi 17 ὑποτίθενται M: correxi, cf. ἀποχωρίζων l. 18 et αὐτοῦ 10, 4

ητικὸν αἴτιον θεωρῆται, ἃ οὐδὲ λέγειν ἴσως θέμις —
 καίτοι οὐ δεομένου τοῦ θεοῦ πρὸς τὰ ἀποτελέσματα ὕλης,
 ἐν ὑποστάσει δυναμένων γίνεσθαι πάντων πρὸς ἐκεῖνον
 τὸν νοῦν. εἰ δέ, ὅπερ μᾶλλον λέγεσθαι δοκεῖ ὑπ' αὐ-
 5 τοῦ, ἢ ἄτακτος κίνησις τῶν ὄντων ἐστὶν <ἢ> ὕλη,
 πρῶτον μὲν λανθάνει ἑαυτὸν ἕτερον ποιητικὸν αἴτιον
 ὑφιστάμενος, κακοποιὸν μέντοι, οὐχ ὄρα δὲ καὶ τὸ
 ἐπόμενον, ὅτι εἰ θεὸν πάντως ὑποστατέον καὶ ὕλην,
 ἑτέρα τις ὕλη τῷ θεῷ ὑποστήσεται, ἵνα ἑκατέρω τῶν
 p.7C ποιητικῶν αἰτίων ἢ ὑποκειμένη ὑπάρχη ὕλη. ἀντι-
 τοίνυν δύο τέτταρας ἡμῖν ποιῶν ἀρχὰς ἐπιδειχθήσεται.
 θαυμαστὴ δὲ καὶ ἡ ἀντιδιαίρεσις. εἰ γὰρ θεὸς ἐστὶν
 παρ' αὐτῷ ὅπερ τὸ ἀγαθόν, καὶ βούλεται ὑφίστασθαι
 αὐτῷ ἐναντίον, διὰ τί οὐ καθάπερ τινὲς τῶν Πυθα-
 15 γορείων τὸ κακὸν αὐτῷ ἀντιτίθησιν; ἀνεκτότερον γοῦν
 ὑπ' ἐκείνων λέγεται δύο εἶναι ἀρχάς, τὸ ἀγαθὸν καὶ
 τὸ κακόν, στασιάζειν δὲ ταύτας συνεχῶς, ἐπικρατεῖν
 f.182 δὲ τὸ ἀγαθόν· εἰ γὰρ τὸ κακὸν ὑπερέχοι, φθαρθήσεσθαι
 πάντα. ὅλως γὰρ καθ' αὐτὴν μὲν ἢ ὕλη οὔτε σῶμά
 20 ἐστὶν οὔτε ἀκριβῶς ἀσώματόν τι οὔτε ἀπλῶς τόδε τι,
 ἀλλ' ἀόριστός τις προσλαβοῦσα τὸ εἶδος γίνεται ὠρι-
 σμένη, οἷον τὴν πυραμίδα μὲν πῦρ, τὸ ὀκτάεδρον δὲ
 ἀήρ, τὸ εἰκοσάεδρον δὲ ὕδωρ, κύβον δὲ γῆ. πῶς οὖν
 ἐστὶ τῶν στοιχείων ἢ ἄτακτος κίνησις ἢ ὕλη; καθ'
 25 ἑαυτὴν μὲν οὖν οὐκ ἐστὶν ὑποστατή, ἢ γὰρ κίνησις
 ἐν τῷ κινουμένῳ· οὐ δοκεῖ δὲ τοιοῦτον εἶναι ἢ ὕλη,

19 sqq. et 26 sqq. cf. Bonitz Ind. Aristot. p. 785^a 25 sqq.
 21 sqq. cf. Plat. Tim. 55^d ibique Stallbaum 25 sq. cf. Plat.
 Tim. 57^e, Aristot. phys. III 1 et 3, Procl. de motu I 20 al.

5 <ἢ> addidi cl. l. 24. 11, 3 al. 14 πυθαγορίων M:
 corr. C 16 λέγεσθαι M 23 f. <τὸν> κύβον

ἀλλὰ μᾶλλον τὸ πρῶτον ὑποκείμενον καὶ ἀρρύθμιστον καὶ ἀφ' οὗ τὰ ἄλλα. ἐπεὶ τοίνυν ἡ ἄτακτος κίνησις ἐστὶν ἡ ὕλη, πότερον ἦν αἰεὶ σὺν τῷ κινουμένῳ ἢ ποτε κεχώρισταί τούτου; εἰ μὲν γὰρ ποτε ἦν καθ' αὐτήν, οὕτω γε οὐκ ἂν ἦν, οὐδεμία γὰρ κίνησις ἄνευ τοῦ 5 κινουμένου· εἰ δὲ αἰεὶ ἐν τῷ κινουμένῳ ἦν, πάλιν αὖ δύο ἀρχαὶ οὕτω γε ὑποστήθονται, τὸ κινοῦν καὶ τὸ κινούμενον· ποτέρῳ οὖν αὐτῶν ψηφίζεται, ἵνα ἐκεῖνο μετὰ τοῦ θεοῦ ὑποστησώμεθα πρῶτον;

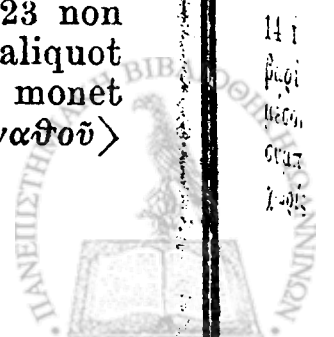
VII Προσέτι δὲ τῷ λόγῳ ἐφόλκιον τὸ ἄτακτον, 10 ἐξόριστον παντελῶς τοῦτο· ὁπότε γὰρ μὴ κίνησις, εἰκότως ἂν λέγοιτο. τίς δὲ καὶ τῶν κινήσεων ἡ ὕλη; πότερον ἡ κατ' εὐθείαν ἢ ἡ κυκλοφορητικὴ <ἢ> ἢ κατ' ἀλλοίωσιν ἢ ἡ κατὰ γένεσιν καὶ κατὰ φθοράν; ἀλλ' ἢ μὲν κυκλοφορητικὴ οὕτω κοσμίᾳ, ὥστε τῇ τοῦ παντός 15 ἀποδέδοται τάξει· οὐ κατὰ τούτους δὲ ταύτην αἰτιᾶσθαι ἐν ἢ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, οὓς μόνους θεῶν αἰδεῖσθαι φασιν. ἀλλὰ τὴν ἐπ' εὐθείας; ἀλλὰ καὶ ταύτη πέρας ἐστίν, ἢ τοῦ ἰδίου τόπου τευξίς. πάντη γὰρ τὸ γήινον πέπαιται κινούμενον ὅταν γῆς ἐπιλάβηται, πᾶν τε 20 ζῷον καὶ φυτὸν ἀύξανόμενον ὅταν τοῦ ἰδίου ὄρου ἐφίκηται, ὥστε ἢ τούτων στάσις εὐλογώτερος ἂν θάνατος γένοιτο τῇ ὕλη <ἢ> ἢ ὑπ' αὐτῶν ταύτη πλεομένη ἀνήνυτος τελευτή. τὴν δὲ κατὰ γένεσιν καὶ φθοράν οὐδὲ ἐπινοῆσαι οἷόν τε τῇ ὑποθέσει ταύτη προσή- 25 κουσιν· ἀγένητος γὰρ αὐτοῖς ἐστὶν ἡ ὕλη. εἰ δέ γε τὴν | κατ' ἀλλοίωσιν κίνησιν ἀποδώσουσιν αὐτῇ — δοκοῦσι f.182^v γὰρ μάλιστα τοῦτο λέγειν, ἐπεὶ διὰ τῆς ὕλης καὶ

1 ἀρρύθμιστον M   10 πρόσεστι C   11 f. ἐξοριστέον
13 <ἢ> add. C   19 f. πᾶν τε   23 <ἢ> addidi   24 f. καὶ
<κατὰ>

μεταβολὰς ἡθῶν καὶ ἐν τῇ ψυχῇ κακίας εἶναι λέγου-
 σιν —, σκοπεῖν ἄξιον ὅπως ποτὲ καὶ ταῦτά φασιν.
 ἀλλοιοῦσα γὰρ αὐτὴν ἀεὶ ἄρξεται ἀπ' ἀρχῆς καὶ τοῦ
 μέσου προιοῦσα ἐπιλήψεται καὶ εἰς τὸ τέλος οὕτως
 5 ἀφίξεται· ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἀφικομένη οὐ στήσεται —
 p.8C εἴ γε οὐσία ἐστὶν αὐτῆς ἢ ἀλλοιώσις —, ἀλλὰ πάλιν
 ἀνακάμψει διὰ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν καὶ ὁμοίως
 ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ τέλος, καὶ οὔποτε τοῦτο ποιοῦσα παύ-
 σεται. οἷον εἰ ἀλλοιοῖτο ἢ $\overline{A\Gamma}$, μέσον δὲ τὸ $\overline{B}$, ἀπὸ
 10 μὲν τοῦ $\overline{A}$ ἢ μεταβολὴ ἀφίξεται <ἐπὶ τὸ $\overline{B}$ > καὶ ἐκεῖ-
 θεν ἐπὶ τὸ $\overline{\Gamma}$. πάλιν τοίνυν ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ $\overline{\Gamma}$
 ἐπὶ τὸ $\overline{B}$ ἀνακάμπτουσα ἀφίξεται ποτε ἐπὶ τὸ $\overline{A}$, καὶ
 τοῦτο ἔσται διὰ παντός. ὥσπερ ἀπὸ τοῦ μέλανος ἢ
 μεταβολή, μέσον δὲ τὸ φαιὸν καὶ ἄκρον τὸ λευκόν·
 15 πάλιν δὲ ἀνάπαλιν ἀπὸ τούτου ἐπὶ τὸ φαιὸν καὶ
 ὁμοίως ἐπὶ τὸ μέλαν· πάλιν δὲ ἀπὸ τοῦ λευκοῦ ἢ
 ἀρχὴ τῆς ἀλλοιώσεως, ἢ αὐτὴ ἔφοδος. εἰ δὴ VIII κατ'
 ἀλλοιώσιν κακοποιὸς αἰτία ἐστὶν ἢ ὕλη, οὐ μᾶλλον τι
 κακοποιὸς ἢ ἀγαθοποιὸς οὕτω γε δείκνυται. ἔστω γὰρ
 20 ἢ ἀρχὴ τῆς ἀλλοιώσεως ἀπὸ τοῦ κακοῦ, οὐκοῦν οὕτως
 ἀπὸ τούτου διὰ τῶν ἀδιαφόρων ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν ἢ
 ἀλλοιώσις· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, πάλιν τοίνυν διὰ
 τῶν ἀδιαφόρων ἢ ἀρχὴ· εἴτ' ἐπὶ τόδε τὸ ἄκρον, εἴτ'
 ἐπὶ τὸ ἕτερον ἢ κίνησις, ὁ αὐτὸς λόγος. καὶ ταῦτα
 25 ἐκ περιουσίας λέγεται· πᾶσα μὲν γὰρ κίνησις περὶ τὸ

3 αὐτὴν M 9 ἢ $\overline{\Delta\Gamma}$: i. γραμμὴ μέσον δὲ τὸ δεύτερον
 δύο M: corr. C 10 <ἐπὶ τὸ $\overline{B}$ > addidit C 16 πάλιν δ'
 εἰ conl. Usener 17 ἤδη M: εἰ δὴ scripsi 23 non
 sana; aut ἢ ἀρχὴ per errorem repetitum, aut verba aliquot
 omissa sunt velut <ἐπὶ τὸ κακὸν ἢ ἀλλοιώσις· (et ut monet
 Usener) καὶ ὅλως εἴτ' ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἴτ' ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ>
 ἢ ἀρχὴ

ποσόν, κακίας δὲ καὶ ἀρετῆς ἠγεμών ἐστὶν ἢ ποιότης· ταῦτα δὲ ὅτι καὶ τῷ γένει διώριστα, ἴσμεν.

Πότερον δὲ μόνον ὁ θεὸς καὶ ἡ ὕλη ἐστὶν ἀρχαί, ἢ τι ἕτερον ἀπολείπει ὁ τούτων ἐστὶν ἐν μέσῳ; εἰ μὲν γὰρ μηδέν ἐστὶν, ἅμικτα ταῦτα ὑπολείπεται πρὸς αὐτά 5 — καλῶς γὰρ λέγεται ὅτι, ἵνα τὰ ἄκρα μιχθῆ, δεῖ τι εἶναι ἐν μέσῳ ὅπως ταῦτα συνδέη —· εἰ δέ τι ἕτερον ὑπάρχει, ἀνάγκη πάλιν εἶναι | ἢ ἀσώματον ἢ σῶμα, f.183 ὥστε τριττὴ ἀρχὴ ἐπεισόδιος γέγονεν.

Πότερον δὲ ὅλως ὁ θεὸς καὶ ἡ ὕλη ἀσώματα, ἢ 10 τὸ μὲν σῶμα τὸ δὲ ἀσώματον, ἢ ἅμφω σώματα; εἰ μὲν γὰρ ἀσώματα ἐκάτερα, οὐδέτερον ἐν οὐδετέρῳ· πλὴν εἰ μὴ ὡς γραμματικὴ ἐν ψυχῇ — τοῦτο δὲ ἄτοπον ἐπὶ θεοῦ καὶ ὕλης ἐπινοεῖν —· εἴτε ὡς ἐν κενῷ, ὡς τινες λέγουσιν τὸ κενὸν τῷ παντὶ περικεχύσθαι, 15 τὸ ἕτερον πάλιν ἀνυπόστατον, οὐσία γὰρ τοῦ κενοῦ τὸ μηδέν· εἰ δὲ ὡς συμβεβηκότα, πρῶτον μὲν ἀδύνατον τοῦτο, οὐσίας γὰρ ἅμοιρα ὄντα οὐδαμοῦ εἶναι δύναται, ὄχημα γὰρ ὥσπερ ἐστὶν ὑποβεβλημένον τοῖς συμβεβηκόσιν ἢ οὐσία. εἰ δὲ σώματα ἐκάτερα, ἀνάγκη ἢ ἅμφω 20 βαρέα εἶναι ἢ ἅμφω κοῦφα ἢ μέσα, ἢ τὸ μὲν βαρὺ ἢ τὸ δὲ κοῦφον ἢ τὸ δὲ μέσον. εἴτε οὖν ἐκάτερα βαρέα, σὺν πάσῃ οὕτω γε ἀνάγκη εἶναι, τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ

6 cf. Plato Tim. 31^b δύο δὲ μόνω καλῶς ξυνίστασθαι τρίτου χωρὶς οὐ δυνατόν· δεσμὸν γὰρ ἐν μέσῳ δεῖ τινα ἀμφοῖν ξυναγωγὸν γίγνεσθαι 15 τινες: Stoici, cf. Laert. Diog. VII 140 al.

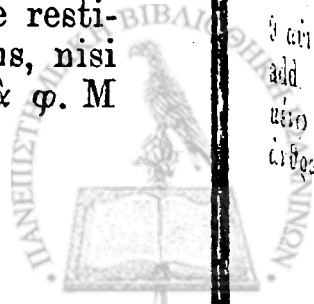
3 f. εἶσιν 5 f. ἀπολείπεται αὐτά M: corr. P
14 f. εἰ δὲ 20 εἴτε M 21 expectaveris tale ἢ τὸ μὲν βαρὺ τὸ δὲ κοῦφον ἢ <μέσον, ἢ τὸ μὲν βαρὺ ἢ κοῦφον> τὸ δὲ μέσον. 23 σὺν πάσῃ M: scribendum puto συναφῇ (an συμπαγῇ?) oppositum κεχωρισμένον 14, 2 sicut συνῆπται et χωρὶς ἐστὶν 38, 11. συμπαθῆ coni. Usener

τῶν κούφων καὶ ἐπὶ τῶν μέσων· εἴτε παραλλάττοιο,
 τὸ ἕτερον πάντως τοῦ ἑτέρου ἔσται κεχωρισμένον.
 ἄλλος γὰρ τῷ βαρεῖ καὶ ἄλλος τῷ μέσῳ καὶ τῷ κούφῳ
 τόπος, τῷ μὲν γὰρ τὸ ἄνω τῷ δὲ τὸ κάτω τῷ δὲ τὸ
 5 μέσον. παντὸς δὲ σφαιροειδοῦς τὸ κάτω μέσον ἐστίν,
 ἀπὸ γὰρ αὐτοῦ πρὸς πᾶν τὸ μετέωρον ἄχρι τῆς ἄνω
 ἐπιφανείας πάντοθεν ἐστὶν ἡ ἀπόστασις ἴση· καὶ πάντα
 πάλιν τὰ βαρῆα πανταχόθεν φέρεται ἐπ' αὐτά· διὸ καὶ
 γέλωτός μοι ἐπῆλθεν ἀκούσαντι ὅτι κινουμένη ἡ ὕλη
 10 ἀτάκτως — τοῦτο γὰρ αὐτῇ κατὰ φύσιν — εἰς τὴν τοῦ
 p.9C θεοῦ ἀφίκετο χώραν, ἣ ἐστὶ φῶς καὶ λαμπρὸν καὶ
 πάντα τὰ τοιαῦτα. εἰ δὲ τὸ μὲν σῶμα τὸ δὲ ἀσώμα-
 τον, πρῶτον μὲν ὃ ἐστὶν σῶμα μόνον κινητὸν ἐστίν·
 ἔπειτα δὲ εἰ μὲν ἄμικτά ἐστίν, χωρὶς ἐκάτερον κατὰ
 15 τὴν οἰκείαν φύσιν, εἰ δὲ μέμικται τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ,
 ἢ ψυχὴ ἢ νοῦς ἢ συμβεβηκὸς ἂν εἴη· οὕτω γὰρ μόνον
 τὰ ἀσώματα τοῖς σώμασι πάρεστι μίγνυσθαι.
 f.183v IX Ἀλλὰ πῶς ἠνέχθη εἰς τὴν τοῦ θεοῦ χώραν
 ἢ ἐκ ποίας αἰτίας; κατὰ φύσιν μὲν γὰρ αὐτῇ τὸ κάτω
 20 καὶ τὸ σκότος, ὡς φασιν, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἄνω καὶ
 τὸ φῶς· ὥστε παρὰ φύσιν τότε γέγονεν αὐτῇ ἡ κίνη-
 σις καὶ τοιοῦτόν τι πέπονθεν, οἷον εἰ λίθον τις ἢ
 βῶλον γῆς εἰς τὸ ἄνω ῥίψειεν· διὸ δὴ ὀλίγον τὰ
 τοιαῦτα — κουφισθέντα ὑπὸ τῆς τοῦ ῥίψαντος βίας —
 25 μετέωρα γεγονότα εἰς τὸν αὐτὸν καταφέρεται τόπον.
 τὴν οὖν ὕλην τίς ἐκούφισεν εἰς τὸν ἄνω τόπον; δι'

3 βάρει M   8 ἐπ' αὐτά: i. ἐφ' αὐτά (cf. e. g. Plato Tim. 81^a τὸ ξυγγενὲς πᾶν φέρεται πρὸς ἑαυτό), quod fortasse restituendum   9 γέλωτος: excidit unde penderet genetivus, nisi γέλωτος scribendum   18 ἀλλ' ὅπως M   21 ὡς γε παρὰ φ. M
 22 οἷον ἢ M: corr. C

αὐτήν μὲν γὰρ καὶ ἐξ αὐτῆς οὐκ ἂν κινοῖτο ταύτην
 τὴν κίνησιν <παρὰ φύσιν> αὐτῇ ὑπάρχουσαν· δεῖ δὲ
 αὐτὴν ὑπομεῖναι βίαν, ἵνα εἰς τὸν ἄνω τόπον μετεω-
 ρισθῆ, καθάπερ ὁ λίθος καὶ ἡ βῶλος. ἀλλ' ἕτερον
 μὲν οὐδὲν σὺν αὐτῇ ἀπολείπουσιν, τὸν θεὸν δέ. 5
 φανερόν οὖν τὸ ἐκ τοῦ λόγου συμβαῖνον, ὅτι κατ' αὐ-
 τοὺς ὁ θεὸς βία καὶ ἀνάγκη ταύτην μετέωρον ἐποίησεν
 ὡς αὐτόν.

Καὶ μὴν εἰ κακὸν ἡ ὕλη, πάντως πού εἰσιν αὐτῆς
 καὶ ὀρέξεις τοιαῦται· ἔστι δὲ ἡ μὲν τοῦ κακοῦ ὄρεξις 10
 φαύλη, ἡ δὲ τοῦ καλοῦ πάνυ σπουδαία. εἰ δὲ τοῦ
 λαμπροῦ καὶ τοῦ φωτὸς ἐπεθύμησεν ἡ ὕλη, οὐ φαύλη
 ἡ ἐπιθυμία· καθάπερ οὐδὲ <εἰ> ἐν κακίᾳ τις ὢν μετὰ
 ταῦτά ποτε ἐπιθυμήσειεν ἀρετῆς. τοῦναντίον γὰρ ἐν
 ἐγκλήματι, τὸ σπουδαῖόν τινα τοῦ φαύλου εἰς ἐπιθυ- 15
 μίαν ἐλθεῖν· καθάπερ ἂν εἰ τὸν θεὸν φαῖεν ὀρέγεσθαι
 τῶν τῆ ὕλη προσόντων κακῶν. οὐ γὰρ δὴ τὰ τοῦ
 θεοῦ ἀγαθὰ τοιαῦτα ὑποληπτέον, οἷόν ἐστιν ὁ πλοῦ-
 τος καὶ ἡ πολλὴ γῆ καὶ ὁ πολὺς χρυσός, ὧν ἐλάττων

9—p. 16, 8 cf. Tit. Bostren. I 21 et 24 p. 16, 9 sqq. Lagarde, Eriphan. pan. 66, 58 17 sqq. cf. Numen. ap. Euseb. pr. ev. XI 18 p. 538^d: Ὅποσα δὲ δοθέντα μέτεισι πρὸς τὸν λαμβάνοντα, ἀπελθόντα ἐκ τοῦ δεδωκότος, ἐστὶ θεραπεία χρήματα . . . ταυτί μὲν οὖν ἐστὶ θνητὰ καὶ ἀνθρώπινα· τὰ δὲ θεία ἐστὶν, οἷα μεταδοθέντα, ἐνθένδ' ἐκείθι γεγεννημένα, ἐνθένδε τε οὐκ ἀπελήλυθε, κἀκεῖθι γενόμενα τὸν μὲν ὦνησε, τὸν δὲ οὐκ ἔβλαψε . . . . τοιοῦτον τὸ χρήμά ἐστι τὸ τῆς ἐπιστήμης, ἢ δοθεῖσα καὶ ληφθεῖσα παραμένει μὲν τῷ δεδωκότι, σύνεστι δὲ τῷ λαβόντι ἢ αὐτῇ. Plotin. IV 9, 5. Procl. in Alcib. p. 308 Creuzer

1 αὐτήν et αὐτῆς M: corr. P 2 <παρὰ φύσιν> addidi
 9 αὐτῆς: αὐτῇ (cf. 5, 13 sq.) scribendum puto 13 <εἰ>
 add. C 19 sq. f. ὧν ἐλάττωσις (vel -ωμα) γίνεται τῷ κεκτη-
 μένω ἢ εἰς ἕτερον μετάστασις deletis ἀπὸ (ortum ex ἐπί?) τῶν
 ἀνθρώπων

γίνεται τῷ κεκτημένῳ ἢ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰς ἕτερον
 μετάστασις. ἀλλ' εἴ τινα τούτων ὄλως εἰκόνα ἐπινοῆσαι
 δεῖ, τὴν σοφίαν οἶμαι δικαίως ἂν τις παραβάλοι καὶ
 τὰς ἐπιστήμας. ὥσπερ οὖν οὔτε ἡ σοφία ἐλαττοῦται
 5 οὔτε ἡ ἐπιστήμη οὔτε οἱ αὐτὰς ἔχοντες, ἂν ἕτερος τῶν
 f.184 αὐτῶν μεταλάβῃ, οὕτως οὐδὲ τὸν θεὸν | εὖλογον φθο-
 νῆσαι τῇ ὕλῃ τῆς τοῦ καλοῦ ὁρέξεως — εἰ δὴ κατ'
 αὐτοὺς ὠρέχθη τούτου.

X Πολὺ δὲ τοὺς μυθοποιοὺς ὑπερβεβλήκασιν τοὺς
 10 ἢ τὰ τοῦ Οὐρανοῦ αἰδοῖα τέμνοντας, ἢ τὰς ἐπιβουλάς
 κατὰ τοῦ Κρόνου ὑπὸ τοῦ υἱοῦ συντιθέντας ἵνα αὐτὸς
 κατάσχη τὴν ἀρχήν, ἢ ποιοῦντας πάλιν τὸν Κρόνον
 τοὺς υἱοὺς καταπίνειν εἶτα διαμαρτάνοντα διὰ τῆς
 τοῦ λίθου εἰκόνας. πῶς γὰρ τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτῶν
 15 οὐ τοιαῦτα, ὅταν πόλεμον ἄντικρος τῆς ὕλης πρὸς τὸν
 p.10C θεὸν ὑφηγήσωνται καὶ μηδὲ ταῦτα μέντοι δι' ὑπονοίας
 λέγωσιν, καθάπερ Ὅμηρος χαίρειν ποιεῖ τὸν Δία ἐπὶ
 τῷ τῶν θεῶν πολέμῳ πρὸς ἀλλήλους ἐν Ἰλιάδι, αἰνιτ-
 τόμενος τὸ ἐξ ἀνομοίων τὸν κόσμον συγκεῖσθαι, ἡρμο-
 20 σμένων πρὸς ἀλληλα καὶ νικῶντων τε καὶ νικωμένων.
 καὶ ταῦτά μοι εἴρηται, ἐπειδὴ γιγνώσκω τοὺς τοιούτους,
 ἐπειδὴν ἀποδείξεων ἀπορῶσιν, ἐνὶ πανταχόθεν ἀπὸ
 τῶν ποιήσεων συμφέροντας καὶ ἀπολογίαν ταῦτα ὑπὲρ
 τῶν ἰδίων δοξῶν ποιουμένους. οὐκ ἂν δὲ ταῦτα ἐπε-

14 sqq. cf. Serapion. c. Manich. p. 79, 10 sqq. Lagarde,
 Eriphan. pan. 66, 48 17 sqq. cf. Heracl. all. Homer. 52 sqq.
 Porphy. quaest. Homer. I p. 240 sq. Schrader 18 ll. T

3 δὲ καὶ ὡς M: δικαίως scripsi 6 οὔτε M 8 ὠρέχθη
 M: corr. C 13 expectes aut καταπίνοντα aut διαμαρτάνειν
 17 f. λέγουσιν 22 ἐνι, ι in litura M: f. ἐπη, quod conii.
 etiam Buecheler

πόνθεσαν, εἰ μετὰ τινος φροντίδος ᾧτινι δήποτε ἐνε-
τύγγανον.

Καὶ μὴν πάντα μὲν τὰ κακὰ ἀπὸ τοῦ θεοῦ χοροῦ
ἀπελήλαται, ὁ ζῆλος δὲ μάλιστα καὶ ὁ φθόνος· κατα-
λείπουσι δὲ οὗτοι αὐτὰ παρὰ τῷ θεῷ, ὅταν φῶσιν 5
αὐτὸν τὴν ἐπιβουλήν κατὰ τῆς ὕλης συντάξαι, διότι
δὴ τοῦ καλοῦ ἐπεθύμησεν. τίνι δὲ καὶ ὁ θεὸς ᾧν
εἶχεν ἐβουλήθη τὴν ὕλην τιμωρήσασθαι; τὸ μὲν γὰρ
ἀπλοῦν φάναι τὸν θεὸν ἀκριβέστερον οἶμαι ἢ κατὰ
τούτους ἐστίν, καὶ ἡ τῆς ἐννοίας τούτου ἀφήγησις οὐχ 10
ὡς περὶ τῶν ἄλλων εὐκολος· οὐδὲ γὰρ λόγῳ ἀπλῶς
ἐνδείξασθαι αὐτὴν δυνατὸν, διὰ δὲ πολλῆς παιδεύσεως
καὶ πόνου. ἀλλὰ τοῦτό γε πάντες ἴσμεν, ὅτι ἡ ὀργὴ
καὶ ἡ τῆς τιμωρίας κατὰ τῆς ὕλης ὄρεξις πάθη ἐστὶν
περὶ τὸν οὕτω διακείμενον συνιστάμενα· ταῦτα δὲ f.184^v
οὐδὲ περὶ τινὰ σπουδαῖον γένοιτο ἂν τὰ παθήματα,
μὴ τί γε περὶ τὸ ἀγαθὸν αὐτό.

XI Ἐφ' ἕτερα τοίνυν ἦκει πάλιν ὁ λόγος περιφε-
ρόμενος. ἐπειδὴ γὰρ δύναμιν τὸν θεὸν εἰς τὴν ὕλην
καταπέμψαι φασίν, σκοπεῖν ἄξιον, πότερον ἢ δύναμις 20
αὕτη κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἡλάττωται παρὰ τὸν θεὸν ἢ
ὁμοίως εἶχεν. εἰ μὲν γὰρ ἡλάττωται, τί τὸ αἷτιον;
ὕλης μὲν γὰρ οὐδὲν μετεῖχεν τῶν παρὰ θεῷ, ἐν δὲ
μόνον ἀγαθὸν εἰσάγει, τὸν θεόν, καὶ ἐν κακόν, τὴν
ὕλην. εἰ δὲ ὁμοίως εἶχεν, τίνος ἕνεκα ὅς μὲν ὥσπερ 25

3 cf. multorum imitatione tritam Platonis sententiam
Phaedr. 247^a φθόνος ἔξω θεοῦ χοροῦ ἴσταται 8 sq. cf. Plat.
civit. II 380^d 18 ἦκει ὁ λόγος περιφερόμενος: cf. Plat. legg.
II 659^c al.

11 f. ὥσπερ ἡ vel tale

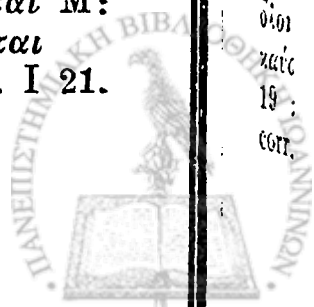
ALEX. LYCOR. ed. Brinkmann.

τις βασιλεὺς ἐπέταττον, ἢ δὲ τὸν πόνον τὸν ἀκούσιον ἀνέτλη τοῦτον; καὶ ἐπὶ τῆς ὕλης δὲ ζητηθήσεται πότερον εἰς τὸ κακὸν ὅμοιαι ἢ ἐλάττους δυνάμεις. εἰ γὰρ ἐλάττους, πάντως γε κακίας ἐλάττους· μετοχῇ ἄρα τοῦ ἀγαθοῦ αὐταὶ ἂν γένοιοντο, δύο γὰρ ὄντων κακῶν τὸ ἦττον τοιοῦτον κατὰ μετάληψιν τοῦ ἀγαθοῦ πάντως πού οὕτως ἔσχηκεν. ἀγαθὸν δὲ οὐδὲν περὶ τὴν ὕλην ἀπολείπουσιν. πάλιν τοίνυν ἀπορία ἐτέρα· εἰ γὰρ τις ἄλλη δύναμις τῷ κακῷ ὑπερβάλλει τὴν ἡγεμονεύουσαν ὕλην, αὕτη ἐστὶν ἡγεμονικωτέρα, τὸ γὰρ μᾶλλον κακὸν τῆς ἀρχῆς τῆς κατ' αὐτὴν ἡγεῖτο.

XII Τὸ δὲ 'κατέπεμψεν ὁ θεὸς δύναμιν ἐπὶ τὴν ὕλην' λέγεται μὲν μετ' οὐδεμιᾶς ἀποδείξεως, ἔστι δὲ πιθανὸν οὐδ' ὀπωστιοῦν, χρῆ δὲ ὁμοίως καὶ αὐτὸ τυχεῖν τῶν οἰκείων λόγων. τὸ μὲν γὰρ αἴτιον τούτου p.11C ἐκεῖνο εἶναί φασιν· 'ὅπως μηδὲν μὲν ἢ κακὸν ἀγαθὰ δὲ πάντα, ἔδει μιχθῆναι τὴν δύναμιν τῇ ὕλῃ κατὰ τοὺς ἀθλητὰς τοὺς ἐν τῷ συμπλέκεσθαι καταγωνιζομένους τοὺς ἀντιπάλους, ἵνα κρατήσασα τοῦ κακοῦ 20 παύσῃ αὐτὸ τοῦ εἶναι.' πολὺ δὲ οἶμαι σεμνότερον καὶ τῆς τοῦ θεοῦ ὑπεροχῆς ἐπάξιον τὸ ὁμοῦ νοήματι τῶν ὄντων ἀφανίσει τὴν ὕλην. ἀλλ' οἶμαι τοῦτο οὐκ ἀπε- f.185 δέξαντο διὰ τὸ καὶ | νῦν κακόν τι ὑπάρχειν, ὃ τὴν ὕλην εἶναί φασιν. τὰ πράγματα δὲ οὐδὲν μᾶλλον 25 δύνανται παύσασθαι ὄντα τοιαῦτα, ἵνα τις τὸ μὴ μεταβάλλεσθαι εἰς τὰ χεῖρω ἔνια συγχωρήσῃ· ἔδει δέ τινα αἰσθησιν γενέσθαι τούτου, ὅτι μετρίως ὀπωσθή-

4 πάντως τε M f. κακία ἐλάττους 5 αὐταὶ M:
corr. C, an τοιαῦται? 16 ἢ M: corr. C 25 f. δύνανται
ἵνα i. q. ut gesetzt dass, selbst wenn, cf. Orig. c. Cels. I 21.
III 25. 31 al. Euseb. c. Hierocl. 11. 35

ποτε ἐμειώθη ταῦτα, ἵνα καὶ τὰς εἰς τὸ μέλλον ἐλπί-
 δας βελτίους ἔχωμεν. καλῶς γὰρ δὴ πρὸς τὸν Ζήνω-
 νος τοῦ Κητιέως εἴρηται λόγον, ὃς 'τὸ πᾶν ἐκπυρωθή-
 σεται' λέγων 'πᾶν τὸ καῖον ἔχον καύση ὅλον καύσει,
 καὶ ὁ ἥλιος πῦρ ἐστίν καὶ ὁ ἔχει οὐ καύσει;' ἐξ οὗ 5
 συνήγето, ὡς ᾤετο, τὸ πᾶν ἐκπυρωθήσεσθαι· πρὸς ὅν
 τις τῶν χαριεστέρων εἰρηκέναι λέγεται· 'ἀλλ' ἐγὼ τοι
 χθῆς καὶ πρὸ ἐνιαυτοῦ καὶ πρὸ πλείονος χρόνου εἶδον
 καὶ νῦν ὁμοίως ὄρω οὐδὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἡλίου
 πεπονθώς· χρῆν δὲ σὺν χρόνῳ κατ' ὀλίγον γενέσθαι 10
 τοῦτο, ἵνα καὶ ὅτι ποτὲ ἐκπυρωθήσεται τὸ ὅλον πιστεύ-
 σωμεν.' καὶ πρὸς τὸν Μανιχαίου δὴ λόγον — καίτοι
 σὺν οὐδεμιᾷ πίστει ῥηθέντα — ἢ αὐτῇ οἶμαι ἀπόκρι-
 σις ὅτι 'ἀλλ' οὐδὲν ἐμειώθη ταῦτα, ἀλλὰ καὶ πρότερον
 ἦν ἐπὶ τοῦ πρώτου γενομένου ἀνθρώπου, ὅπου ἀδελ- 15
 φὸς ἀδελφὸν ἀπόλλυσιν, καὶ νῦν ἔτι ἔστιν καὶ πόλεμοι
 οἱ αὐτοὶ καὶ ποικιλώτεροι ἐπιθυμῖαι· χρῆν δὲ εἰ καὶ
 μὴ πεπαῦσθαι, μεμειῶσθαι γοῦν ταῦτα, ἵνα θαρσῆσω-
 μεν ὅτι καὶ παύσεταιί ποτε σὺν τῷ χρόνῳ· ὄντων δὲ
 τῶν αὐτῶν ἐκεῖθεν τίς ἢ πίστις τῶν εἰς τὸ μέλλον;' 20

XIII Τίνα δὲ καὶ τὰ κακὰ εἶναι λέγει; περὶ μὲν
 γὰρ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην οὐδὲν ἀπολείπει· περὶ

14 sqq. cf. Senec. de benef. I 10, Marc. Antonin. VII 1,
 Celsus apud Origen. IV 62 (sec. Plat. Theaet. 176^a)

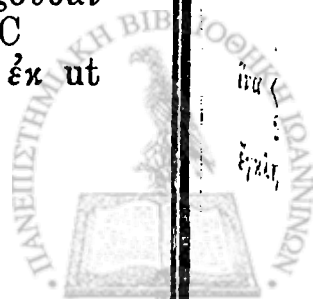
3 Κητιέως M: corr. C ἐκπυρωθήσεσθαι C 4 cl.
 Aristot. de anima II 4 p. 416^a15 et Alex. Aphrod. I p. 111, 19
 Bruns et sim. tale fere scribendum videtur <δ> ἔχει καῦσαι,
 ὅλον κ. vel ἔχον (dum habet) [καύση], ὅλον κ. vel ἔχον <δ>
 καύσει, nisi plura turbata sunt 10 πεπονθός M: corr. P
 19 παύσεται M: corr. Holstenii exemplar 21 λέγεις M:
 corr. C

δὲ τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀστέρας εἴ τι τοιοῦτον εἶναί
 φησιν, καὶ τί ποτ' ἐστὶν τοῦτο, εὐλογὸν ἐφεξῆς ζητεῖν.
 ἀλλ' ἡ μὲν ἀταξία κατ' αὐτούς ἐστὶ τὸ κακὸν καὶ ἡ
 ἀτακτος κίνησις· ταῦτα δὲ αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύ-
 5 τως ἔχει, καὶ οὔτε τινὰ τῶν πλανωμένων αἰτιάζεται
 ὡς παρὰ τὸν τεταγμένον χρόνον ἐπιμεῖναί ποτε ζῶδιον
 f.185^v ἀξιώσαντα, | οὔτε τῶν ἀπλανῶν ὡς οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς
 μένοντα ἔδρας καὶ μὴ συμπεριπολοῦντα τῇ τοῦ παν-
 τὸς περιφορᾷ ἐν ἑκατὸν ἔτεσιν μίαν μοῖραν ἐπὶ τὰ
 10 ἐπόμενα κινούμενον. ἐν γῆ δὲ εἰ τὸ ἀνήμερον ἐνίων
 χωρίων αἰτιᾶται, ἢ μέμφονται οἱ κυβερνηταὶ τοὺς ἐν
 τῇ θαλάσῃ χειμῶνας, πρῶτον μὲν κατ' αὐτούς τῆς
 τοῦ ἀγαθοῦ μοίρας τὰ τοιαῦτα. εἰ γοῦν ἐπὶ γῆς μηδὲν
 φύοιτο, τάχιστα ἂν ἀπόλοιτο πάντα τὰ ζῶα· τοῦτο δὲ
 15 πολὺ τῆς ἐναπειλημμένης τῇ ὕλῃ δυνάμεως πρὸς τὸν
 θεὸν παραπέμψαι δύναται, καὶ πολλὰς σελήνας δεήσει
 γενέσθαι, ἵνα ἀθρόως χωρῆσαι δυνηθῶσι τοσαύτας
 p.12C προσπελαζούσας ψυχὰς. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τὴν
 θάλατταν· ἔρμαιον γὰρ ἀπόλλυσθαι, ἵνα τάχιστα τῆς
 20 πρὸς τὸν θεὸν ὁδοῦ ἔχωνται οἱ ἀπολλύμενοι. οἱ δὲ
 πόλεμοι οἱ ἐπὶ γῆς καὶ λιμοὶ καὶ πᾶν ὅ τι φθοροποιὸν
 ἐν πλείστη τιμῇ κατ' αὐτούς· πᾶν γὰρ τὸ ἀγαθῶν
 αἴτιον τιμητόν, ἀγαθοῦ δὲ αἴτια ταῦτα ἐκ τῆς συμ-
 βαινούσης φθορᾶς πρὸς τὸν θεὸν παραπέμπει τὴν δια-

.20 sqq. cf. Tit. Bostren. II 26

10 κινούμενα M: κινούμενον scripsi ex Hipparchi et Pto-
 lemaei (μαθημ. συντάξ. VII 1—3) doctrina (impugnata a Proclo
 in Tim. IV p. 277^d sqq.) 17 τοσαύταις προσπελάζουσαι
 ψυχαῖς M: corr. C 19 ἔρμαιον M 23 τιμητέον C
 24 scrib. <ἢ> πρὸς κτέ. vel 23 ταῦτα, <ἄ> ἐκ vel <εἰ> ἐκ ut
 mavult Usener

κρῖνομένην ἀπὸ τῶν ἀπολλυμένων δύναμιν. XIV ἡγνο-
 ἠκαμέν τε, ὡς ἔοικεν, ὅτι ἐν δίκη τὸν κροκόδειλον καὶ
 τὸν λέοντα καὶ τὸν λύκον τιμῶσιν Αἰγύπτιοι, ἐπειδὴ
 ταῦτα μάλιστα παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα καρτερώτατα ὄντα
 καταναλίσκει σιτούμενά τε αὐτὰ καὶ πάντα τρόπον 5
 διαφθείροντα, καὶ τὸν ἀετὸν καὶ τὸν ἰέρακα, ὅτι καὶ
 ταῦτα τῶν ἐν ἀέρι καὶ ἐπὶ γῆς ἀσθενεστέρων ζώων
 ἀναιρετικά. τάχα δὲ κατ' αὐτούς ὁ ἄνθρωπος διὰ
 τοῦτο ἐν πλείστη τιμῇ, ὅτι μάλιστα πάντων ταῖς ἐπι-
 νοίαις καὶ ταῖς τέχναις πλεῖστα τῶν ζώων δαμάζειν 10
 εἶωθεν, ἵνα καὶ αὐτὸς μὴ ἀμοιρῇ τούτου τοῦ ἀγαθοῦ,
 βορὰ ἐτέρων γίνεται. πάλιν οὖν αἱ γενέσεις ἄτοποι
 κατ' αὐτούς, ἐκ μικροῦ καὶ τοῦ τυχόντος σπέρματος
 πάμμεγά τι | ἀποτελοῦσαι, καὶ πολὺ κάλλιον κατ' αὐ- f.186
 τοὺς ἀνηρῆσθαι ταύτας ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα ἂν σύν- 15
 τομος ἐγένετο ἀπαλλαγὴ τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς τῆς
 δυνάμεως τῆς θείας. ἀλλὰ τί καὶ πρὸς ἀκολασίας
 καὶ ἀδικίας καὶ πᾶν ὀτιοῦν τοιοῦτον, φήσειέν τις ἂν,
 ὁ Μανιχαῖος ἐρεῖ; οὐκοῦν πρὸς ταῦτα βοηθὸς δέδοται
 ἢ παιδευσις καὶ ὁ νόμος; ἢ μὲν παιδευσις ἐκφροντί- 20
 ζουσα τοῦ μηδὲ τοιοῦτόν τι περὶ τοὺς ἀνθρώπους
 συμβαίνειν, ὁ νόμος δὲ τιμωρούμενος τὸν ἀλόντα ἔν-
 τινι τῶν ἀδικημάτων ὄντα. — ἔπειτα δὲ τί τὸ ἔγκλημα
 τῆς γῆς — εἰ γεωργὸς ἀμελήσειεν τοῦ ταύτην ἡμεροῦν
 — ὅτι ἠλάττωται ἢ τοῦ θεοῦ ἀρχή, ἣτις ἐστὶν κατὰ 25
 τὸ δίκαιον, ὅταν ἢ τὰ μὲν καρπῶν γόνιμα τὰ δὲ μὴ
 τοιαῦτα, ἢ φερομένων τῶν πνευμάτων καθ' ἑτέραν

4 καρτερικώτατα M: corr. Usener 11 f. <καὶ> ἵνα vel
 ἵνα <δὲ> nisi plura exciderunt 14 πᾶν μέγα τι M: correxi
 23 ἔπειτα δὲ: cf. 20, 12 πρῶτον μὲν 25 ὅτι pendet ex
 ἔγκλημα 26 post ὅταν litura quattuor fere litteras capiens

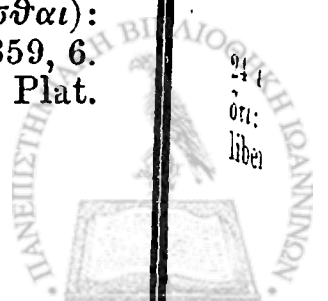

αίτιαν τοὺς μὲν ὠφελεῖσθαι τοὺς δὲ καὶ ἀβούλητά
τινα ὑπομένειν συμβαίνῃ; ἀπείρους τ' οὐκ ἐχορῆν εἶναι
τῆς τῶν ἐνδεχομένων φύσεως καὶ τῆς τῶν ἀναγκαίων,
οὕτω γὰρ οὐκ ἂν τὰ τοιαῦτα ἕτερατεύοντο.

5 XV Πόθεν οὖν ἡδονὴ καὶ ἐπιθυμία; ταῦτα γὰρ
μάλιστα κακὰ εἶναι λέγουσιν, καὶ δι' ἃ μεμισήκασιν
τὴν ὕλην, οὐχ ἕτερα μᾶλλον ἐστίν. ὅτι μὲν οὖν [οὐ]
περὶ τὰ αἰσθητικὰ τῶν ζῴων μόνον ἐστὶ ταῦτα καὶ
οὐδὲν ἕτερον ἀντιλαμβάνεται ἐπιθυμίας καὶ ἡδονῆς ἢ
10 τὰ αἰσθανόμενα, φανερόν. ποία γὰρ αἰσθησις ἡδονῆς
καὶ λύπης φυτῶ, ποία δὲ γῆ <ἢ> ὕδατι ἢ ἀέρι; οἱ
δαίμονές τε — εἶπερ εἰσὶν αἰσθητικὰ ζῶα — διὰ τοῦτο
ἴσως τοῖς νενομισμένοις περὶ τὰς θυσίας ἡδονται καὶ
ἀπολειπομένων δυσφοροῦσιν, οὐδενὸς τοιούτου περὶ
15 θεοῦ ἐπινοεῖσθαι δυναμένου. οἱ δὲ λέγοντες 'διὰ τί
p.13C ἡδεταὶ καὶ ἐπιθυμεῖ τὰ ζῶα;' αἰτιάσθωσαν πρότερον,
διὰ τί ἐστὶν αἰσθητικὰ ταῦτα ἢ διὰ τί τροφῆς δεῖται.
ἃ μὲν γὰρ ἦν ἀθάνατα ζῶα καὶ φθορᾶς καὶ αὐξῆς
f.186v ἀπήλ|λακται — οἶον ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες —,
20 καίτοι ὄντα αἰσθητ(ικ)ά, ἐκτὸς δὲ τούτων ἐστὶν
καὶ τῆς τοιαύτης αἰτιάσεως· ὁ δὲ ἄνθρωπος καὶ αἰσθε-
σθαι καὶ κρίνειν δυνάμενος καὶ δυνάμει σοφός —
ἔχει γὰρ δύνανται τοιοῦτος γενέσθαι — ἀπολαβὼν τὸ
ἴδιον δὴ, καταπατεῖ. XVI ὅλως γὰρ ἄξιον πυθέσθαι
25 τούτων τῶν ἀνδρῶν, πότερον οὐδένα ἄνθρωπον δυνα-

2 τοῦ καὶ χορῆν M: τ' οὐκ ἐχορῆν correxi, τε ut 8, 21
et 21, 2 (an γ'?) 6 διαμεμισήκασιν M: δι' ἃ μ. correxi
7 [οὐ] del. C 8 μόνων M 11 <ἢ> addidi οἱ δαίμονες
δὲ vel οἱ <δὲ> δαίμονές γε Usener 20 αἰσθητά M: corr. C

21 αἰσθεσθαι (ut 33, 5 λογίζεσθαι καὶ αἰσθεσθαι):
tempus praesens est, cf. Bekkeri anecd. p. 183, 9. 216, 7. 359, 6.
Suid. I 2 p. 54^b Bernh. Exempla attulit Schneider ad Plat.
civit. III p. 248

τὸν σπουδαῖον γενέσθαι ἢ τινὰ γε ἐνδέχεται. εἰ μὲν γὰρ οὐδεὶς σοφός, τί δήποτε αὐτὸς ὁ Μανιχαῖος — εἴ γὰρ τοὺς ἄλλους — οὐ μόνον σπουδαῖος εἶναι λέγει, ἀλλὰ καὶ ἄλλους φησὶν ἰκανὸς εἶναι τοιούτους ποιῆσαι; εἰ δ' ὅλως ἔστιν τις, τί κωλύει καὶ πάντας 5 γενέσθαι σπουδαίους; ὃ γὰρ περὶ ἕνα, καὶ περὶ πάντας ἐνδέχεται, καὶ δι' ὧν καὶ εἷς, διὰ τούτων καὶ πάντες ἐνάρετοι ἂν γένοιντο· εἰ μὴ τί φασιν τῆς δυνάμεως πλεῖστον τοῖς τοιούτοις ἐναπολαμβάνεσθαι. πάλιν τοίνυν πρῶτον μὲν τίς χρεῖα τοῦ περὶ τὴν 10 παιδευσιν πόνου; γενοίμεθα γὰρ ἂν καθεύδοντες σπουδαῖοι. ἢ διὰ τί μάλιστα τοὺς ἀκροωμένους αὐτῶν οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες εἰς ἐλπίδα ἄγουσι τοῦ καλοῦ; καὶ γὰρ καλινδούμενοι σὺν ταῖς ἐταίραις τὸ οἰκεῖον ἔχοιεν ἂν ἀγαθόν. εἰ δὲ ἢ παιδεύσεις καὶ ἢ περιαγωγή ἢ 15 βελτίων καὶ τὸ σπουδαῖον περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἀνάληψιν τοιοῦτον αὐτὸν ἀπειρογάσαντο, πάντες γινέσθωσαν τοιοῦτοι, καὶ ἀνήρηται ἢ θρουλουμένη ὑπ' αὐτῶν τῆς ὕλης ἄτακτος κίνησις. πολὺ δὲ κάλλιον ἦν τὴν σοφίαν ὄπλον φάναι τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδόσθαι, 20 ἢ ὃ ἔστιν αὐτοῖς διὰ τὸ αἰσθητικοῖς εἶναι ἐξ ἐπιθυμίας καὶ ἡδονῆς, τοῦτο κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἀγαθὸν περιάγουσα τὸ ἐπόμενον ἄτοπον ἐξ αὐτῶν ἀνέλη· οὕτω γὰρ αὐτοὶ τε ἀρετὴν ἐπαγγελλόμενοι διδάσκειν ζηλωτοὶ ἂν ἦσαν τῆς προθέσεως καὶ τοῦ βίου, πολλή τε 25 ἂν ἦν ἐλπίς τοῦ ὅτι ποτὲ παύσεται τὰ κακὰ πάντων

5 cf. act. Archelai p. 83 Routh²

13 τοὺς καλοὺς M: corr. C   14 ἐτέραις M: corr. C
 24 ἐπαγγελλόμενοι: εν in litura tres litteras capiente M   26 τοῦ ὅτι: cf. Plotin. II 4, 13 inf. Apsin. p. 333, 24 Sp.² Method. de libero arbit. 6, 6 al.   τὰ κατὰ M: corr. C

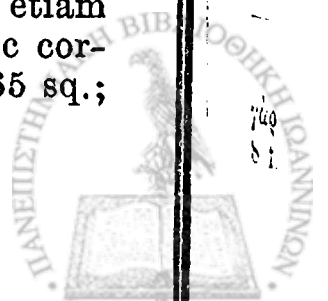

f.187 γενομένων σοφῶν. ὃ δοκεῖ μοι | κατανενοηκέναι ὁ
 Ἰησοῦς καὶ ἵνα μὴ ἀπεληλαμένοι ᾧσι τοῦ ἀγαθοῦ
 γεωργοί τε καὶ τέκτονες καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ ἄλλοι
 ἀπὸ τῶν τεχνῶν, κοινὸν συνέδριον καθίσει πάντων
 5 ὁμοῦ καὶ διὰ ἀπλῶν καὶ εὐκόλων διαλέξεων καὶ εἰς
 θεοῦ ἔννοιαν αὐτοὺς ἀπενηροχέναι καὶ τοῦ καλοῦ εἰς
 ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν ποιῆσαι.

XVII Ἀλλὰ γὰρ πῶς ποτε λέγεται τὸ 'κατέπεμψε
 τὴν δύναμιν τὴν θεϊαν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν ὕλην'; εἰ μὲν
 10 γὰρ ἦν αἰεὶ καὶ οὔτε ὁ θεὸς πρότερος αὐτῆς ἐπινοεῖται
 οὔτε ἡ ὕλη, τρεῖς πάλιν οὕτως εἰσὶν ἀρχαὶ κατὰ τὸν
 Μανιχαῖον, τάχα δὲ καὶ πάμπολλαι φανήσονται ὀλίγω
 ὕστερον. εἰ δ' ἐπιγενητή, πῶς ἐστὶν [πῶς] ὕλης ἄμοι-
 ρος αὐτή; εἰ δὲ μέρος ἐστὶν τοῦ θεοῦ, πρῶτον μὲν
 15 σύνθετον καὶ σωματικὸν ἀποφαίνουσιν οὕτως τὸν θεόν·
 p.14C τοῦτο δὲ ἄτοπον καὶ ἀδύνατον. εἰ δὲ ἐποίησεν αὐτὴν
 καὶ ὕλης ἄμοιρός ἐστιν, θαυμάζω πῶς οὐκ ἐσκόπησαν
 οὔτε οὔτος οὔτε οἱ ἀπ' ἐκείνου, ὅτι εἰ — ὃ λέγεται
 κατὰ τὴν ἀληθῆ δόξαν ὅτι τὰ ἐφεξῆς μένοντος τοῦ
 20 θεοῦ ὑποστάσεις εἰσὶν — τὴν δύναμιν ταύτην ἐποίησεν
 βουληθεὶς ὁ θεός, πῶς οὐχὶ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων
 τῶν γενομένων αἴτιος ἐγένετο οὐδὲν ὕλης προὔπαρ-
 χούσης προσδεηθεὶς. τὰ μὲν δὴ φαινόμενα ἄτοπα ἐκ

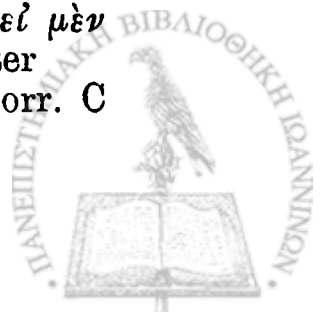
19 Platoniam dicit, cf. e. g. Plotin. V 1, 3. III 3, 7.
 IV 8, 6

3 f. οἱ ἄλλοι <οἱ> ἀπὸ τ. τ. 6 ἔννοιαν M: corr. C
 ἀπενηροχέναι: expectaris ἀγροχέναι, nec tamen mutandum
 8 πώποτε M καταπέμψαι M 13 [πῶς] delevi, possis etiam
 alterum πῶς delere: ἐ. [πῶς] ἐστὶν, πῶς ὕλης κτέ. de hoc cor-
 ruptularum genere cf. Vahlen ad Aristot. poët.³ p. 265 sq.;
 infra p. 27, 11 14 αὐτη M: corr. apographa

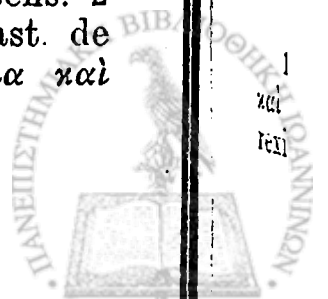
τούτου τοιαῦτα, ἐπόμενα δὲ τὰ ἐξῆς. ἄρα τε γὰρ φύσιν εἶχεν ἢ δύναμις εἶναι ἐπὶ τὴν ὕλην; ἢ παρὰ φύσιν ἦν αὐτῇ τοῦτο; πῶς οὖν ἐμίχθη; εἰ δὲ κατὰ φύσιν αὐτῇ τοῦτο, πάντως που καὶ αἰεὶ σὺν τῇ ὕλῃ ἦν· εἰ δὲ τοῦτο, πῶς κακῶς τὴν ὕλην ἀγορεύουσιν μίγμα 5 οὔσαν ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὴν θείαν δύναμιν; πῶς δὲ καὶ φθαρθήσεται μιχθείσης τῆς θείας δυνάμεως πρὸς αὐτὴν ἀποχωρησάσης ποτέ; ἔσωξεν γὰρ δὴ τὰ καλὰ καὶ ἑτέρου τινὸς ἀγαθοῦ αἴτια γίνεσθαι οἷς ἂν παρῆ εὐλογον ἢ διαφθορὰν ἢ ἄλλο τι κακὸν ἕτερον ἐπάγειν αὐτοῖς. 10 XVIII τὸ μὲν γὰρ δὴ σοφὸν τὸ λεγόμενον | ὑπ' αὐτῶν f.187^v ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι ὡσπερ ὁρῶμεν τῆς ψυχῆς τοῦ σώματος ἀποξευχθείσης τὸ σῶμα αὐτὸ ἀπολλύμενον, οὕτω καὶ τῆς δυνάμεως ἀφείσης τὴν ὕλην τὸ λειπόμενον — ὅπερ ἐστὶν ἡ ὕλη — διαλυθὲν οἰχθήσεται. πρῶτον μὲν γὰρ 15 οὐχ ὁρῶσιν ὅτι τῶν ὄντων οὐδὲν οἶόν ἐστιν φθειρῆσθαι εἰς τὸ μὴ ὄν, τὸ γὰρ μὴ ὄν οὐκ ἔστιν· διασκεδασθέντων δὲ τῶν σωμάτων καὶ μεταβολὴν τινα σχόντων διάλυσις γίνεται, ὥστε τὸ μὲν εἰς γῆν ἀπελθεῖν τὸ δὲ εἰς ἀέρα τὸ δὲ εἰς ἄλλο τι. ἔπειτα δὲ οὐ 20 μέμνηται ὅτι κίνησιν ἄτακτον ὑποτίθενται εἶναι τὴν ὕλην. τὸ δὲ δι' αὐτὸ κινούμενον καὶ οὗ ἔστιν οὐσία ἢ κίνησις, ἀλλὰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχει αὐτῷ, πῶς εὐλογον τῆς δυνάμεως ἀπελθούσης παύσασθαι τοῦ ὅπερ ἦν πρὶν καὶ τὴν δύναμιν εἰς αὐτὸ κατελ- 25 θεῖν; οὐχ ὁρῶσι δὲ τὸ παραλλάττον, ὅτι πᾶν μὲν σῶμα ψυχῆς ἄμοιρον ἀκίνητον — ἔχει γὰρ καὶ τὰ φυτὰ τὴν φυτικὴν ψυχὴν —, τῆς δὲ ὕλης αὐτὴν τὴν οὐσίαν

1 ἄρα γε C   3 ante πῶς videtur excidisse tale <εἰ μὲν γὰρ παρὰ φύσιν ἦν αὐτῇ τοῦτο>   5 μίγμα M constanter
8 f. σώξεν   16 f. οὐδέν ἐστιν οἶον   23 ὑπάρχη M: corr. C

κίνησιν εἶναι φασιν, ἄτακτον μέντοι. κάλλιον δὲ ἦν, καθάπερ ἐπὶ λύρας ἀνάρμοστα μελωδούσης ἢ ἀρμονία ἐλθοῦσα τὸ πᾶν ἡρμωσμένον ἀπειργάσατο, οὕτω δὲ μιχθεῖσαν τὴν θείαν δύναμιν τῇ ἀτάκτῳ κινήσει —
 5 ὅπερ ἐστὶν κατ' αὐτοὺς ἢ ὕλη — ἀντὶ τῆς ἐνούσης ἀκοσμίας κόσμον τινὰ αὐτῇ ἐπιτεθεικέναι καὶ ἀεὶ ἐπιθεῖναι τοῦ θείου χοροῦ ἐπάξιον. ἐπεὶ πῶς ποτε αὐτὸς ὁ Μανιχαῖος περὶ τούτων ἐγένετο ἰκανὸς διαλαβεῖν καὶ τῷ ποτε αὐτὰ ἀφηγήσατο; ὡς γὰρ μῖγμα γέγουεν
 10 καὶ αὐτὸς τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐναποληφθείσης αὐτῇ δυνάμεως, συγχωροῦσιν. εἴτε οὖν ᾧ εἶχεν τῇ ἀτάκτῳ
 p.15C κινήσει ταῦτα ἔλεγεν, πῶς οὐ φαύλη ἢ δόξα; εἴτε τῇ θείᾳ δυνάμει, ἀμφίδοξον ἤδη τὸ δόγμα· τῷ μὲν ἀπὸ
 f.188 τῆς θείας δυνάμεως εἶναι, μέτοχον ἀληθείας, τῷ δὲ
 15 [ἀπὸ τῆς ἀτάκτου κινήσεως] τοῦ ἑτέρου μέρους μετέχειν, μεθιστάμενον εἰς τὸ ψεῦδος. XIX εἰ δὲ εἴρητο ὡς ἡ θεία δύναμις τὴν ὕλην ἐκόσμησεν καὶ κοσμεῖ, μακροῦ ἂν ἦν σοφώτερον καὶ πρὸς ἀξιοπιστίαν τῶν Μανιχαίου λόγων συμβαλλόμενον μᾶλλον.
 20 Ἄλλὰ γὰρ ἑτέραν δύναμιν κατέπεμψεν ὁ θεός'. ἃ μὲν δὴ εἴρηται περὶ τῆς προτέρας δυνάμεως, κοινὰ καὶ περὶ ταύτης ἐστίν, καὶ ὅσα ἄτοπα ἔπεται τῷ λόγῳ τῷ περὶ τῆς πρώτης αὐτῶν δυνάμεως, ταῦτα καὶ νῦν ἔστι λέγειν. τὸ δὲ ἄλλο τίς <ἂν> ἀνάσχοιτο; διὰ τί

7 χρόνου M: χοροῦ correxi, cf. 17, 3 et e. g. A. Jahn Method. platoniz. p. 41, 264 9 τὸ M: τῷ (= τίνι) scripsi
 10 αὐτῆς M: corr. C 11 ὡς εἶχεν C 13 τῶν ἐν M: corr. apogr. 15 [ἀπὸ τῆς ἀτάκτου κινήσεως] delevi, adscripta erant ad explicandum quid esset τοῦ ἑτέρου μέρους μετέχειν
 22 περὶ M: scribendum censeo ἐπὶ cl. Aristot. de sens. 2 p. 438^a 14 (ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀέρος κοινόν ἐστίν); Theophrast. de sens. §. 69 p. 519, 12 Diels (ὅλως δὲ μέγιστον ἐναντίωμα καὶ κοινόν ἐπὶ πάντων) al. 24 <ἂν> addidi

γὰρ δὴ οὐ πάντα μίαν τινὰ δυναμένην δύναμιν κατέ-
 πεμψεν ὁ θεός; ἢ ἀνθρώπου μὲν νοῦς οὕτως ἐστὶν
 πρὸς πάντα ποικίλος, ὥστε <ὁ> αὐτὸς μὲν εἶναι γεω-
 μετρικός, ὁ αὐτὸς δὲ ἀστρονομικός καὶ τεκτονικός καὶ
 εἴ τι τοιοῦτον, θεῶ δὲ ἄρα ἦν ἄπορον εὐρεῖν τοιαύτην 5
 δύναμιν ἣτις αὐτῶ πρὸς πάντα ἦν ἱκανή, ἵνα μὴ
 πρώτης καὶ δευτέρας δέηται; διὰ τί δὲ ἡ μὲν δύναμις
 ἐστὶν δημιουργική, ἡ δὲ παθητική μᾶλλον, ὡς καλῶς
 αὐτῇ ἔχειν πρὸς τὴν ὕλην κεράννυσθαι; οὐχ ὁρῶ γὰρ
 πάλιν ἐνταῦθα τὸ αἴτιον τῆς τάξεως τοῦ καλοῦ καὶ 10
 τῆς κατ' αὐτοῦ ὑπεροχῆς, εἰ κακὸν [ἦν] οὐκ ἦν ἐν τῷ
 τοῦ θεοῦ οἴκῳ. εἰ γὰρ μόνον καλὸν ὁ θεὸς καὶ μόνον
 κακὸν ἢ ὕλη, μέσα τὰ ἄλλα καὶ μεταξὺ ἀνάγκη φάναι.
 ἀλλὰ εὐρίσκεται τις ποιητῆς διάφορος περὶ τὰ μέσα,
 ὅταν φῶσιν τὴν μὲν δημιουργικὴν αἰτίαν, τὴν δὲ 15
 μικτὴν πρὸς τὴν ὕλην. τάχα οὖν ἐστὶν τὸ προηγού-
 μενον καὶ ἀποπροηγησάμενον τοῦτο, ὃ καὶ οἱ νεώτεροι
 λέγουσιν ἐν τῷ περὶ τῶν ἀδιαφόρων λόγῳ.

Τῆς δὲ δημιουργικῆς φασὶν δυνάμεως ἐπιχειρησά-
 σης τῇ κοσμοποιίᾳ ἀποκεκρίσθαι τῆς ὕλης τὸ μείναν 20
 ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρετῆς κὰν τῇ συμμίξει καὶ γεγονέναι
 ἥλιον καὶ σελήνην, τὸ δὲ μετρίας μετείληφός κακίας
 οὐρανὸν καὶ ἀστέρας, λοιπὸν δὲ τὰ ἄλλα ἐντὸς τούτων
 περιειληφθαι ὡς ἔτυχεν μίγματα ὄντα | τῆς τε θείας f.188^v

17 οἱ νεώτεροι (cf. Anonym. Londin. ed. Diels [Suppl. Aristot. III 1] 2, 22 οἱ νεώτεροι τοῦτ' ἐστὶν οἱ Στωικοί): cf. Laert. Diog. VII 105 al.

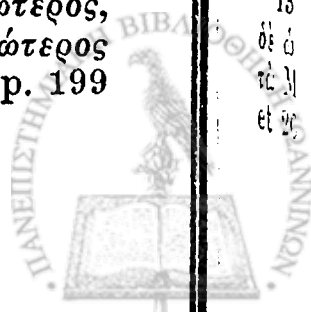
2 ἢ M ut constanter fere   3 <ὁ> add. C   9 αὐτῇ M
 11 f. κατ' αὐτὸ   [ἦν] deleui, cf. 24, 13   16 προηγμένον
 καὶ ἀποπροηγμένον scribendum puto   18 διαφορῶν M: cor-
 rexi

δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης. XX ἐγὼ δὲ παρὰ πάντα ταῦτα
 θαυμάζω πῶς οὐκ αἰσθάνονται σωματικὴν ποιοῦντες
 τὴν θεϊὰν δύναμιν καὶ τέμνοντες καθάπερ τὰ μέρη.
 διὰ τί γὰρ οὐχ ὕλη καὶ ἡ θεία δύναμις, εἰ δὴ ἐστὶν
 5 παθητὴ καὶ διαιρετὴ [η] διὰ πάσης αὐτῆς καὶ τὸ μὲν
 τι αὐτῆς γίνεται ἥλιος, τὸ δὲ σελήνη; καθαρῶς γὰρ
 ταῦτα εἶναι φασὶν τῆς θείας δυνάμεως. τοῦτο δὲ ἦν
 ὃ ἐλέγομεν ἴδιον τῆς ὕλης εἶναι, τὸ μηδὲν τι οὔσαν
 καθ' ἑαυτὴν δεχομένην δὲ τὰ σχήματα καὶ τὰς ποιότη-
 10 τας πάντα γίνεσθαι τὰ διωρισμένα. εἰ οὖν ὡς ἀφ'
 ἑνὸς ὑποκειμένου τῆς θείας δυνάμεως μόνον γέγονεν
 ἥλιος καὶ σελήνη, ταῦτα δὲ ἕτερα καὶ ἕτερα, διὰ τί μὴ
 καὶ ἄλλο τι γένηται; εἰ δὲ πάντα γενήσεται, τὸ συμ-
 βαῖνον φανερόν, ὅτι ἡ θεία δύναμις ὕλη καὶ αὐτή,
 15 πρὸς τὰ σχήματα ποιουμένη. εἰ δὲ οὐδὲν ἕτερον <ἦ>
 p.16C ἥλιος καὶ σελήνη τὰ ἐκ τῆς θείας δυνάμεως ἐστὶ
 γινόμενα, τὰ ἐναπειλημμένα ἄρα πᾶσιν τοῖς οὔσιν
 ἥλιός ἐστὶν καὶ σελήνη καὶ ἕκαστος τῶν ἀστέρων ἥλιός
 ἐστὶν καὶ σελήνη ἢ τὸ ἕτερον, καὶ τῶν χερσαίων ζώων
 20 καθ' ἕκαστον καὶ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἀμφιβίων.
 ταῦτα δὲ ὅτι οὐδὲ οἱ τὰ θαύματα δεικνύντες ἀποδέ-
 ξαιντο ἄν, οἶμαι παντί τῳ δῆλον εἶναι.

XXI Τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἐπισκοποῦσιν οὐκ εὐθεῖα
 ἢ ὁδὸς ἀλλὰ δυσαντοτέρα τῆς παρελθούσης. λέγουσιν

4 εἶδη M   5 [η^{sic}] del. C   6 f. καθαρῶς cf. 38, 20
 13 γένηται: cf. Diogen. Oenoandensis (mus. Rhen. XLVII
 p. 445) ζητο]ῦμεν ἤδη πῶς ὁ βίος ἡμῶν ἡδὺς γένηται   15 ποι-
 ουμένη: secundum figuras accipiens qualitates, ab eo quod est
 ποιοῦσθαι   <ἦ> add. C   24 δυσαντοτέρα: cf. ὑγιώτερος,
 προσηνότερος, παιδοφιλότερος, φιλομεμφώτατος, ὀλοσχερώτερος
 (Nauck Aristoph. Byz. fragm. p. 47 adn. 54, Philol. IV p. 199
 adn. 1)

γὰρ μηδὲν ἄτοπον πεπονθέναι κατὰ τὴν σύμμειξιν πρὸς τὴν ὕλην ἥλιον καὶ σελήνην· εἶτα πῶς τὰ ἄλλα ἡλαττώθη παρὰ τὴν ἰδίαν φύσιν οὐκ ἔχουσι λέγειν. εἰ μὲν γὰρ καὶ ὅτε καθ' αὐτὴν ἦν ἡ θεία δύναμις οὕτως εἶχεν ὥστε τὸ μὲν τι αὐτῆς εἶναι καλὸν τὸ δὲ κάλλιον, ⁵ <καὶ> κατὰ τὸν τῶν Ἰπποκενταύρων μῦθον, οἱ τὸ μὲν ἄχρη στηθῶν ἄνθρωποι ἦσαν τὸ λοιπὸν δὲ ἵπποι — καλὰ μὲν ἐκάτερα τὰ ζῶα κάλλιον δὲ ὁ ἄνθρωπος —, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θείας δυνάμεως ἔστιν ἐπινοῆσαι τὸ μὲν τι αὐτῆς τῷ καλῷ διαφέρειν τὸ δὲ ἐλαττούμενον f.189 κατὰ τοῦτο, καὶ ἐπὶ τῆς ὕλης δὲ τὸ μὲν ὑπάρχει ὑπερβολὴν τινα ἔχον κακίας <.....> — τὰ ἕτερα μὲν ἕτερα καὶ ἕτερα <.....> —, ἄλλος ἂν ἦν λόγος. ἐνεδέχετο γὰρ ὑπολαβεῖν ὅτι ἐμφρονέστερ' ὄντα ἐξ ἀρχῆς ἥλιος καὶ σελήνη τὰ ἥττον πονηρὰ τῆς ὕλης εἰς τὴν σύμμι- ¹⁵ ξιν ἐξελέξατο, ἵνα μένη ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρετῆς, ἐξασθενησάντων τηλικῶνδε πονηρευμάτων ἐκβιάσασθαι τοσαύτην ὑπεροχὴν ἐν τῷ ἀγαθῷ· τὰ δὲ ἄλλα μέρη αὐτῆς ἦν πεσόντα, οὐκ ἀπρονοήτως μὲν, οὐ μὴν μετὰ τῆς ἴσης προνοίας, ἀπολαῦσαι μᾶλλον κακίας τῆς ἐν ²⁰ αὐτῇ κατὰ τὸ ποσὸν ἕκαστον. ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν διάφορον περὶ τῆς δυνάμεως ταύτης παρ' αὐτῶν λέγεται ἀλλ' ὁμοία διὰ πάσης αὐτῆς θεωρεῖται, ἀπίθανος ὁ λόγος ὅτι ἐν μὲν τῇ συμμίξει τὸ μὲν ἔμεινεν ἀκέραιον τὸ δὲ μετέσχευεν κακίας τινός. ²⁵

XXII Λέγουσι δὲ ὅτι καὶ ἥλιος καὶ σελήνη τὴν

6 <καὶ> addidi 8 f. καλλίων 12 <τὸ δὲ ἔλλειψιν κακίας> vel <τὸ δὲ ἐλάττονα κακίαν> vel tale videtur excidisse
 13 καὶ ἕτερας M: καὶ ἕτερα scripsi dubitanter dein <τὰ ἕτερα δὲ ὡσαύτως> vel aliud simile deesse ratus 14 ἐμφρονέστερον τὰ M 17 τηλικῶν δὲ M ἐκβιάσασθαι M 19 f. ἦν del. et 20 scrib. ἀπέλαυσε? 23 ὁμοία M 24 prius μὲν f. del.

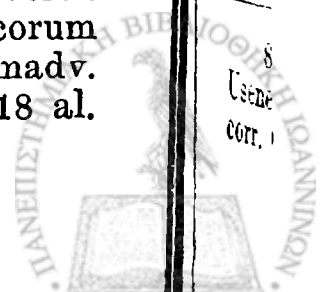

θείαν δύναμιν κατὰ μικρὸν διακρίναντες ἀπὸ τῆς ὕλης
 πρὸς τὸν θεὸν ἀποπέμπουσιν, τῆς σελήνης ἐν ταῖς
 νουμηνίαις μέχρι τῆς πανσελήνου εἰς ἑαυτὴν δεχομένης
 ταύτην εἶτα τῷ ἡλίῳ <δι>δούσης, τοῦ δὲ πρὸς τὸν
 5 θεὸν παραπέμποντος. εἰ δ' ἦσαν καὶ κατὰ μικρὸν εἰς
 ἀστρονόμων θύρας φοιτήσαντες, οὐκ ἂν ταῦτα πεπόν-
 θεσαν οὔτε ἠγνόησαν ἂν ὅτι ἡ σελήνη — κατὰ τινὰς
 ἄμοιρος οὔσα ἰδίου φωτός — ὑπὸ τοῦ ἡλίου καταλάμ-
 πεται, καὶ ὅτι οἱ σχηματισμοὶ αὐτῆς εἰσιν παρὰ τὰς
 10 τοῦ ἡλίου διαστάσεις, πανσέληνός τε γίννεται ὅταν
 ἀπέχη τοῦ ἡλίου τὰς ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα μοίρας,
 σύνοδος δὲ ὅταν ἐπὶ τῆς αὐτῆς τῷ ἡλίῳ φέρεται
 μοίρας. ἔπειτα δὲ πῶς οὐ θαυμαστὸν ὅπως ποτὲ πολ-
 λαὶ οὔσαι αἰ ψυχὰι καὶ ἀπὸ διαφόρων — καὶ γὰρ τοῦ
 15 κόσμου αὐτοῦ καὶ ζώων καὶ φυτῶν καὶ νυμφῶν καὶ
 δαιμόνων εἶεν ἂν καὶ ἐν τούτοις πτηνῶν χερσαίων
 ἀμφιβίων — διακρίνονται τῇ ὕψει, ἀλλ' ἐν τι σῶμα
 f.189^v ὅμοιον αἰεὶ διὰ παντὸς φαίνεται ἡμῖν ἐν τῇ | σελήνῃ.
 τί δὲ καὶ τὸ συνεχὲς τοῦ σώματος τούτου καὶ ὅτε
 20 μὲν διχότομός ἐστιν ἡ σελήνη, φαινόμενον ἡμικύκλιον,
 p.17C ὅτε δὲ ἀμφίκυρτος, τοιοῦτον <..;..> πάλιν πῶς ἀνα-
 λαμβάνονται ἐπὶ τὴν σελήνην ἢ ποίῳ χρώμεναι ὀχῆ-

5 sqq. cf. Augustin. confess. V 6

1 f. διακρίνοντες 4 δούσης M: <δι>δούσης scripsi, <δια-
 δι>δούσης praefert Usener 5 κατὰ delendum censeo
 7 οὐδὲ scribendum videtur 13 desideratur particula negans,
 aut scrib. <οὐπώ>ποτε vel tale aut l. 17 ins. μὴ vel οὐ
 16 εισεναν M: εἶεν ἂν corr. Buecheler 21 hiat oratio, cum
 alia tum <αἰ δὲ ψυχὰι> ante πάλιν deesse videntur
 22 σχήματι M: ὀχήματι scripsi praeunte Combefisio qui vertit
 'ac quo usae vehiculo'. Cf. Plat. Phaedr. 247^b et Platonicorum
 doctrinam de qua Method. de resurr. III 18. Jahn animadv.
 in Basil. I p. 47 sq. Baeumker *Problem der Materie* p. 418 al.

ματι; εἰ μὲν γὰρ κοῦφόν ἐστὶν οἶον πῦρ, οὐκ ἄχρι
 τῆς σελήνης μόνον εἰκὸς γενέσθαι ἄν, ἀλλ' ἄνωθεν
 διὰ παντός· εἰ δὲ βαρύ, οὐδ' ἀρχὴν πρὸς σελήνην
 ἀφικέσθαι οἶόν τε. τίνα δὲ λόγον ἔχει τὸ πρῶτον
 ἀφικόμενον πρὸς σελήνην μὴ εὐθὺς πρὸς ἥλιον ἀνα- 5
 πέμπεσθαι, ἀλλ' ἐκδέχεσθαι τὴν πανσέληνον καὶ τὰς
 τῶν ἄλλων ψυχῶν ἐπιδημίας; ὅτε τοίνυν ἀπὸ τῆς
 πανσελήνου ἢ σελήνη μειοῦται, <ἢ> ἀποχωριζομένη
 δύναμις τὸν χρόνον τοῦτον ποῦ μένει, ἕως ἄν κενω-
 θεῖσα ἢ σελήνη τῶν προτέρων ψυχῶν καθάπερ πόλις 10
 ἔρημος δευτέραν πάλιν δέξηται ἀποικίαν; χρῆν γὰρ
 ἀφορίσθαι καὶ θησαυρόν τινα ἐν τινι μέρει τῆς γῆς
 ἢ τῶν νεφελῶν ἢ ἑτέρου τόπου τινός, ἔνθα αἱ ψυχαὶ
 συναγειρόμεναι ἔτοιμα γίνονται πρὸς τὴν ἐπιδημίαν
 τὴν πρὸς σελήνην. ἀλλὰ πάλιν ἀπορία ἕτερα. διὰ τί 15
 τοίνυν οὐκ εὐθὺς πληροῦται ἢ διὰ τί πάλιν τὰς πεν-
 τεκαίδεκα ἡμέρας περιμένει; οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν εἰρη-
 μένων θαυμαστὸν καὶ τοῦτο, τὸ μηδέποτε ἀφ' οὗ μέ-
 μνηνται οἱ ἄνθρωποι τὴν σελήνην ἐντὸς πεντεκαίδεκα
 ἡμερῶν πεπληρωῦσθαι, ἀλλὰ μηδὲ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ 20
 τοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ Φορωνέως,
 ὅτε πάντα ὡς εἰπεῖν τὰ ἐπὶ γῆς διεφθάρη καὶ πολλὴν
 τὴν δύναμιν συνέβη διακεκρίσθαι τῆς ὕλης. χωρὶς δὲ
 τούτων καὶ φορᾶς γενεῶν καὶ ἀφορίας καὶ φθορῶν
 ὁμοίως σκοπεῖν προσῆκεν, ὧν ὡσαύτως μὴ γινομένων 25
 κατὰ τάξιν χρῆν μηδὲ τὴν τάξιν τῶν πανσελήνων

7 sqq. cf. Ephraem. ap. Kessler. p. 285 sq. 17 sqq. cf. Epi-
 phan. pan. 66, 23

8 <ἢ> addidi 14 'γίνωνται videtur scriptum fuisse'
 Usener 21 ἐπιφέρων ἕως M: corr. C 24 φορᾶς M: φορᾶς
 corr. C φθορᾶν C, φθορᾶς Usener 26 χρῆ M

μηδὲ τῶν μειώσεων οὕτω τηρεῖσθαι. XXIII οὐ παρέργως δὲ οὐδὲ τοῦτο προσακτέον, ὅτι εἰ μὲν ἄπειρός ἐστιν ἢ ἐναπειλημμένη τῇ ὕλῃ δύναμις θεία, πρὸς τὸ
 f.190 μειοῦσθαι αὐτὴν οὐδὲν δύναται ἂ διαπραγματεύονται
 5 ἥλιος καὶ σελήνη — τὸ γὰρ λειπόμενον πάλιν ἄπειρον ἀπὸ πεπερασμένου τοῦ ληφθέντος· εἰ δὲ ἐστιν πεπερασμένη, χρῆν αἰσθησιν γενέσθαι ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ, πόσον ποτὲ τῆς δυνάμεως ταύτης ἐκ τοῦ κόσμου ἐμειώθη· ἀλλὰ πάντα ὁμοίως μένει.
 10 Τίνας δὲ μύθους οὐχ ὑπερβέβηκεν τῷ ἀπιθάνῳ καὶ ταῦτα, ὅτε κατὰ τὴν ὀφθεῖσαν ἐν ἡλίῳ εἰκόνα τῆς ὕλης τὸν ἄνθρωπον δημιουργημάτων εἶναι λέγουσιν; καὶ γὰρ εἰκόνες εἰδωλά εἰσιν τῶν ἀρχετύπων· εἰ δ' ἐν ἡλίῳ τὴν εἰκόνα καταλείπουσιν, ποῦ τὸ παράδειγμα, πρὸς
 15 ὅπερ ἢ εἰκῶν αὐτοῖς ἀναπέπλασται; οὐ γὰρ δὴ αὐτόν γε τὸν ἄνθρωπον φήσουσιν τὸν ὄντως ἄνθρωπον εἶναι, οὐδὲ τὴν δύναμιν τὴν θεῖαν — ταύτην μὲν γὰρ πρὸς τὴν ὕλην μιγνύουσιν, ἐν ἡλίῳ δὲ τὴν εἰκόνα ἐωρᾶσθαι λέγουσιν, ὅς ἐγένετο κατ' αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν
 20 ὕλην ὕστερον διακρίσεως —, ἀλλ' οὐδὲ τὴν δημιουργικὴν αἰτίαν — ταύτην γὰρ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς θείας δυνάμεως καταπεπέμφθαι φασίν, καὶ πρὸ ἡλίου κατ' αὐτοὺς πάντως γε ταύτην τακτέον, ἐπειδήπερ ἀφιγμένης αὐτῆς τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην τῆς ὕλης ἀποκεκρίσθαι
 p.18C συμβέβηκεν, ἐν ἡλίῳ δὲ τὴν εἰκόνα ἐωρᾶσθαι λέγουσιν. —
 'πεποίηκεν δὲ ἢ ὕλη' φασίν 'τὸν ἄνθρωπον.' τίτι ποτὲ

2 τούτῳ M: τοῦτο scripsi   προσακτέον: cf. 'Angli' adnot. ad Origen. de oratione c. 29 p. 254 Lommatzsch, προσεκτέον C

6 ἀποπεπερασμένου M: corr. C; an ἀπὸ <ἀπείρου>, π. τ. λ.?

10 θυμούς M: μύθους correxi   11 ὅτε: scrib. ὅταν, ut ceteris omnibus locis

τρόπῳ ἢ πῶς; οὐδὲ γὰρ πλάσασθαι γε τοῦτο δυνατόν. πρὸς γὰρ τῷ εἰδῶλον εἰδῶλου τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχειν οὕτω γε κατ' αὐτοὺς καὶ μηδεμίαν ἔχειν ὑπόστασιν, ἔτι οὐδὲ εἰς ἔννοιάν ἐστὶν ἡκεῖν δυνάμενον, πῶς τῆς ὕλης ἔργον ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος· τὸ γὰρ λογίζεσθαι καὶ 5 αἰσθεσθαι οὐδὲ τῆς κατ' αὐτοὺς ὕλης ἐστίν. τίς δὲ κατ' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος; ἄρα γε τὸ ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ σώματος μίγμα ἢ τὸ ἕτερον ἢ ὅλης ψυχῆς ἀνωτέρω νοῦς; ἀλλ' εἴτε νοῦς ἐστὶν, πῶς τὸ κάλλιον γένοιτ' ἂν τοῦ χειρόνος ἔργον; εἴτε ψυχὴ — ταύτην δὲ τὴν θεϊάν 10 δύναμιν εἶναι λέγουσιν —, πῶς ἀφαιρούμενοι τὸν θεὸν τὴν θεϊάν δύναμιν, ταύτην ὑπὸ τὴν τῆς ὕλης δημιουργίαν κατατάττουσιν; εἰ δὲ | τὸ σῶμα μόνον κατα-f.190^v λείπουσιν, ἀναμιμνησκέσθωσαν πάλιν ὅτι τοῦτο καθ' ἑαυτὸ ἀκίνητον, τῆς δὲ ὕλης τὴν οὐσίαν κίνησιν εἶναι 15 φασιν. ἀλλὰ μὴν ὅτε γε οὐδὲν καθ' ἑαυτὸ ἐπὶ τὴν ὕλην ἄγεσθαι οἴονται, οὐδὲ τὸ ἐκ τούτων συνεστὸς εὐλογον ταύτης ἔργον εἶναι ὑπολαμβάνειν. καὶ μὴν τὸ γινόμενον ὑπὸ τοῦ ὅτι πάντως χειρόν ἐκείνου, ἀναμφισβήτητον εἶναι δοκεῖ, οὕτω γὰρ ὁ κόσμος τοῦ 20 δημιουργοῦ χειρῶν καὶ τῶν τεχνιτῶν ὅσα τούτων ἔργα. εἰ οὖν τῆς ὕλης ἔργον ὁ ἄνθρωπος, πάντως που ταύτης χειρῶν. ὕλης δὲ κάκιον οἱ ἄνδρες οὐδὲν καταλείπουσιν· καὶ οὐκ ἴσον τῇ ὕλῃ μίγνυσθαι τὴν θεϊάν

18 sqq. cf. Augustin. c. Fortunat. 21 p. 100, 20 et c. Felic. I 19 p. 825, 22 et de nat. boni 34 p. 872, 10 Zycha

6 αἰσθεσθαι: cf. p. 22, 21 17 ἀνάγεσθαι Usener οἴονται: οἶόν τε scribendum videtur συνεστῶς M: cf. Schanz praef. Plat. Theaet. p. XIII τὸ ἐκ τούτων σ.: id quod l. 7 vocavit τὸ ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ σώματος μίγμα 18 ὑπολαμβάνει M: corr. C 21 et 23 χειρόν M

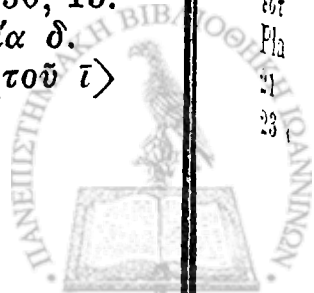

δύναμιν ἢ τῷ ταύτης χείρονι. ἃ δὲ οἰκονομούμενοι
λέγουσιν, ταῦτα οὐδὲ ἐπινοῆσαι οἶόν τε. διὰ τί γὰρ
τῆς κρείττονος εἰκόνας εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπό-
στασιν τὴν ὕλην δεδεῆσθαι νομίζουσιν; ἢ διὰ τί οὐκ
5 αὐτάρκης ἢ εἰκὼν ὥσπερ τῶν κατόπτρων πρὸς τὸ πε-
φηνέναι τὸν ἀνθρώπον, ἢ καθάπερ αὐτὸς ὁ ἥλιος πρὸς
γένεσιν ἀπάντων τῶν γινομένων καὶ φθορὰν αὐτάρ-
κης; — ἔμιμήσατο δὲ τὴν εἰκόνα κατὰ τὴν ποιήσιν τῆς
σφετέρως αὐτῆς δημιουργίας. τί νι ποτὲ ὦν εἶχεν; ἄρα
10 γε τῇ μιχθείσῃ πρὸς αὐτὴν θείᾳ δυνάμει; οὐκοῦν ἐν
ὄργανου λόγῳ θείᾳ δύνάμει, οὕτω γε πρὸς τὴν ὕλην.
ἀλλὰ τῇ ἀτάκτῳ κινήσει; οὕτως εἰδοποιουῦσι τὴν ὕλην.
ἀλλὰ πάντα γε τὰ ὅμοια ἐν τάξεσιν καὶ ἀκριβείαις διὰ
μιμήσεων ἀφικνεῖται εἰς τέλος· οὐδὲ γὰρ οἰκίαν ἢ
15 πλοῖον ἢ τι ἕτερον τῶν τεχνητῶν δι' ἀταξίας ἀποτε-
λεῖσθαι οἶόν τε οὐδὲ ἀνδριάντα, ὅνπερ ἢ τέχνη πρὸς
ἀνθρώπου μίμησιν ἐμηχανήσατο.

XXIV Τὸν δὲ χριστὸν οὐδὲ γιννώσκοντες, ἀλλὰ
χρηστὸν αὐτὸν προσαγορεύοντες τῇ πρὸς τὸ ἦ στοιχεῖον
20 μεταλήψει ἕτερον σημαϊνόμενον ἀντὶ τοῦ κυρίως περὶ
αὐτοῦ ὑπειλημμένου εἰσάγοντες νοῦν εἶναι φασιν. εἰ
μὲν τὸ γνωστὸν καὶ τὸ γιννώσκον καὶ τὴν σοφίαν
f. 191 αὐτὸν λέγοντες, ὁμόφωνα οὕτως τοῖς ἀπὸ | τῶν ἐκκλη-

6 sq. ὁ ἥλιος — αὐτάρκης: Platoniorum (sec. Plat. civ. VI 509^b) et Stoicorum et Pythagoreorum communisque fere haec erat illis temporibus opinio, cf. e. g. papyri Paris. hymn. in Solem v. 4 γεννῶν αὐτὸς ἅπαντα ἅπερ πάλιν ἐξανάλυεις (Miller *Mélanges* p. 447)

2 οἶονται M: οἶόν τε correxi 5 i. ἢ εἰκὼν ἢ ἐν ἡλίῳ
f. ὡς ἐπὶ τῶν κ. de re cf. Plotin. III 6, 9. 13. p. 230, 15.
236, 16 M. 8 interpunct. corr. Elter 11 f. <ἢ> θείᾳ δ.
16 οἶονται M: οἶόν τε correxi ὅπερ M 19 f. τῇ <τοῦ ἰ>
πρὸς κτέ.

σιῶν περὶ αὐτοῦ λέγουσι διαταπτόμενοι οὕτω γε ἀλώ-
 σονται. πῶς οὖν τὴν λεγομένην παλαιὰν ἅπασαν ἱστο- p.19C
 ρίαν ἐκβάλλουσιν; εἰ δὲ ἐπιγεννητὸν κατὰ τινὰς λέγουσιν
 καὶ τῶν ἔξωθεν ἐπεισιόντων καὶ συμβαινόντων, σκο-
 πήσωμεν. οἱ γὰρ δὴ ταύτης προϊστάμενοι τῆς δόξης 5
 πιθανὸν μάλιστα λέγουσιν περὶ τὰ ξ ἔτη τῆς αἰσθη-
 τικῆς δυνάμεως διαρθρωθείσης αὐτὸν ἐπεισέρχεσθαι.
 εἰ δὴ νοῦς ἐστὶν ὁ χριστὸς κατ' αὐτούς, οὕτω γε ἔσται
 τε ἅμα καὶ οὐκ ἔσται. πρὶν μὲν γὰρ ἐπεισελθεῖν τὸν
 νοῦν οὐδέπω ἐστίν, εἴ γε νοῦς ἐστὶ κατ' αὐτούς ὁ 10
 χριστός· ἀλλὰ μὴν ὄντι γε αὐτῷ ἐπεισέρχεται ὁ νοῦς·
 οὕτως οὖν πάλιν κατ' αὐτούς ἔσται [ὁ νοῦς]. ἔστιν τε
 καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὁ χριστός. εἰ δὲ
 κατ' αὐτῶν τὴν καλλίστην αἴρεσιν ὁ νοῦς κατ' αὐτούς
 ἐστὶν τὰ ὄντα πάντα, — ἐπεὶ τὴν ὕλην ἀγένητον ὑπο- 15
 τίθενται καὶ ἰσόχρονον ὡς εἰπεῖν τῷ θεῷ — καὶ νοῦν
 καὶ ὕλην τοῦτον τὸν τρόπον τὸν χριστὸν ὑποτίθενται
 εἶναι, <εἴ> γε τὰ πάντα κατ' αὐτούς ἐστὶν ὁ χριστὸς
 νοῦς ὢν ὅς ἐστιν τὰ πάντα, καὶ ἡ ὕλη ἐν τῶν ὄντων
 καὶ αὐτῆ, ἀγένητος οὖσα. 20

Εἰς ἐπίδειγμα δὲ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τὴν θείαν
 δύναμιν ἐνεσταυρωῶσθαι τῇ ὕλῃ, καὶ αὐτὸν ὑπομεμε-
 νηκέσαι τὸ πάθημα τοῦτο λέγουσιν· ὥσπερ ἀδυνάτου

3 sqq. et 5 sqq. cf. quae adferunt Iamblich. π. ψυχῆς ap.
 Stob. ecl. I 48, 8 p. 317 sq. W. et Nicomachus Geras. in theo-
 logum. arith. p. 49 Ast

12 [ὁ νοῦς] delevi ἔστιν γε M: corr. Usener, qui scri-
 bendum censet κατ' αὐτούς [ἐστὶν ὁ νοῦς] ἔστιν τε καὶ οὐκ
 ἔστιν 14 f. κατὰ τὴν καλλ. aut κατ' αὐτὴν τὴν κ. αἴρεσιν,
 Platonicos dicere videtur 18 εἶναί γε M: <εἴ> add. C
 21 noli scribere <τοῦ> τοῦτον κτέ., cf. 5, 16 et 7, 17
 23 ὥσπερ κτέ.: 'quasi vero non idem possit Christus, quod

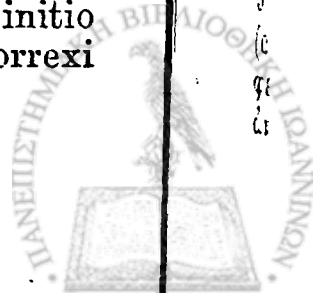

ὄντος ἐκείνου τοῦτο ποιεῖν, ὅπερ αὐτὸς ὁ Μανιχαῖος
 διαπράττεται, λόγῳ περὶ τούτου διδάσκων, ὅτι ἡ θεία
 δύναμις εἰς τὴν ὕλην κατακέκλειται καὶ πάλιν ἀποχω-
 ρεῖ τρόπον <ὄν> αὐτοῖς ἀναπλάττουσιν. τὸ μὲν γὰρ
 5 κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν λόγον εἰπεῖν εἰς λύσιν ἀμαρ-
 τιῶν ἑαυτὸν ἐπιδεδωκέναι ἔχει πίστιν τινὰ πρὸς τοὺς
 πολλοὺς καὶ τῶν ἱστοριῶν τῶν καθ' Ἑλληνας, ὅταν
 φῶσιν τινὰς ὑπὲρ σωτηρίας πόλεων ἑαυτοὺς ἐπι<δε>-
 δωκέναι, καὶ παράδειγμα τοῦ λόγου ἔχει καὶ ἡ Ἰου-
 10 δαίων ἱστορία τὸν τοῦ Ἀβραὰμ παῖδα εἰς θυσίαν τῷ
 θεῷ παρασκευάζουσα· τὸ δὲ εἰς πράγματος ἐπίδειξιν
 f. 191^v τῷ παθήματι ὑπάγειν τὸν χριστὸν | πολλῆς ἐστὶν ἀμα-
 θίας, εἰς διδασκαλίαν καὶ γνῶσιν τῶν ὄντων τοῦ
 λόγου ὄντος αὐτάρκους.

15 XXV Ἀπέχονται δὲ ἐμψύχων. εἰ μὲν γὰρ ἑτέρου
 τινὸς χάριν, οὐ περιεργαστέον· εἰ δὲ διότι ἡ δύναμις
 ἡ θεία τούτων ἄπεστι μᾶλλον ἢ ἐνυπάρχει πλείων,
 γελοῖον αὐτῇ αὐτῶν ἢ προαίρεσις αὕτη. εἴτε γὰρ τὰ
 φυτὰ ἔνυλα μᾶλλον, εἰς τροφήν καὶ διαίταν χρῆσθαι
 20 τῷ χείρονι πῶς εὐλόγον; εἴτε πλείων ἐν τούτοις ἡ
 δύναμις ἡ θεία, τί πρὸς τὴν τροφήν τὰ τοιαῦτα χρή-
 σιμα, τοῦ θρεπτικοῦ καὶ ἀύξητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς
 ὄντος σωματικωτέρου;

5 sqq. cf. Origen. c. Cels. I 31 et Gregor. Thaum. ad
 Theopomp. p. 88 sqq. Ryssel 10 Genes. 22

Manichaeus, dicendo docere' e. q. s. (cf. l. 11 sq.) 3 κατα-
 κέκλειται M: corr. Usener 4 <ὄν> addidi, cf. e. g. Plat. Tim.
 p. 42^c τρόπον ὄν κακύνοιτο et Philostr. v. Apoll. 3, 47
 αὐτοῖ C 6 f. <αὐτὸν> ἑαυτὸν 7 καὶ τῶν ἱστ. M: corr. C
 8 ἐπιδωκέναι M, ἐπι in extrema linea, δωκέναι initio
 sequentis scriptum 17 ἀπέστη et πλείων (cf. l. 20) M: correxi
 21 τῇ M: τί correxi

Τὸ δὲ ἀπέχεσθαι γάμου καὶ ἀφροδισίων δεδιότας, μὴ κατὰ τὴν τοῦ γένους διαδοχὴν ἐπὶ πλέον ἐνοικήσῃ τῇ ὕλῃ ἢ δύναμις ἢ θεία, θαυμάζω πῶς καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀποδέχονται. εἰ γὰρ μὴ ἐξαρκεῖ ἢ τοῦ θεοῦ πρόνοια, ὥστε καὶ διὰ γενέσεων καὶ διὰ τῶν αἰῶν <κατὰ 5 τὰ αὐτὰ> καὶ ὡσαύτως ἐχόντων ἀποικονομήσασθαι τῆς ὕλης τὴν θείαν δύναμιν, τί ἢ τοῦ Μανιχαίου ἐπίνοια ὑπὲρ τούτου διαμηχανήσασθαι δύναται; οὐ γὰρ δήπου γιγαντεῖω λήματι ὡς ἀληθῶς φησιν τῷ θεῷ βοηθὸς πρὸς τοῦτο γεγονέναι, ἵνα τὰς γενέσεις ἀναιρῶν σύν- p. 20 C τομον ποιήσῃ τὴν τῆς θείας δυνάμεως ἀπὸ τῆς ὕλης ἀναχώρησιν.

Ἄ δὲ λέγεται ὑπὸ τῶν ποιήσεων περὶ τῶν Γιγάντων, ἄντικρυς μῦθος ἐστίν. οἱ μὲν γὰρ περὶ τούτων διατάττοντες ἐν ἀλληγορίαις τὰ τοιαῦτα προφέρονται 15 τὸ σεμνὸν τοῦ λόγου ἀποκρύπτοντες τῇ τοῦ μύθου ἰδέᾳ· οἷον ὅταν ἢ τῶν Ἰουδαίων ἱστορία φῇ τοὺς ἀγγέλους ταῖς θυγατρᾶσι τῶν ἀνθρώπων εἰς ἀφροδισίων συνεληλυθέναι μίξιν, τὰς γὰρ θρεπτικὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῶν ἄνω ἐπὶ τὰ τῆδε <...> ἢ τοιαύτη 20 προφορὰ τοῦ λόγου σημαίνει. οἱ ποιηταὶ δὲ ἐκ γῆς ἐνόπλους ἀνασχεῖν λέγοντες τούτους εἴτ' εὐθὺς πρὸς θεοὺς ἀντάραντας ἀπολωλέναι, τὸ ταχὺ καὶ ἐπίκηρον

17 φῆ: Genes. 6, 2 (cf. Philo de gigant. Origen. c. Cels. V 55) 21 cf. Hesiod. theog. 185 sq. sim.

1 δεδειότας M 4 ἐξαρκεῖ M: corr. C 5 <κατὰ τὰ αὐτὰ> propter καὶ ὡς. necessario addendum, cf. p. 20, 4
9 γιγαντεῖω λήματι M f. φῆσει 18 ἀφροδίσιον M: corr. C (cf. Plat. legg. VIII 836^c) 20 ῥεπούσας vel νερούσας vel φερομένας vel tale videtur intercidisse 23 ἀπάραντας M: ἀντάραντας scripsi (cf. e. g. p. 8, 11)

τῶν σωμάτων ὑποδηλοῦντες, οὕτω τὴν ποιήσιν εἰς
 f.192 ψυχαγωγίαν τῷ θαύματι κατακοσμοῦσιν. | οἳ δὲ οὐδὲν
 εἰδότες τούτων, ἔνθα δὲν παραλογισμοῦ τινος εὐπο-
 ρῆσαι δύνωνται, ὁπόθεν δήποτε ἐκεῖνο ἔρμαιον ἑαυτῶν
 5 ποιοῦνται, ὥσπερ διαπραγματευόμενοι τὸ ἀληθὲς πάσῃ
 τέχνῃ καταγωνίσασθαι.

XXVI Το δὲ πῦρ αὐτοῖς τὸ καυστικὸν μὲν ἀφεγ-
 γές δέ, τὸ ἐκτὸς τοῦ κόσμου, ποῦ ἴδρυνται; εἰ μὲν γὰρ
 ἐπὶ τὸν κόσμον, τί τὸ αἴτιον τοῦ ἀπαθῆ εἶναι μέχρι
 10 τοῦ παρόντος τὸν κόσμον; εἰ γὰρ διαφθείρει ποτὲ
 αὐτὸν πλησιάσαν, καὶ νῦν πρὸς αὐτὸν συνῆπται. εἰ
 δὲ χωρὶς ἐστὶν οἷον ὡς ἐν ἰδίῳ τόπῳ μετέωρον, τί
 παθὸν ὑστερον ἐπιπεσεῖται τῷ κόσμῳ; ἢ πῶς τοῦ
 ἰδίου τόπου ἐκστήσεται; ὑπὸ τίνος ἀνάγκης καὶ βίας;
 15 τίνα δὲ καὶ ὕλης χωρὶς ἐπινοεῖν τοῦ πυρὸς ὑπόστασιν
 ἢ πῶς τὸ ὑγρὸν τούτῳ ἐστὶν τροφή ἢ ὅσα λέγεται
 φυσικώτερον, οὐ τοῦ παρόντος λόγου ἐστίν. ἐκεῖνο
 δὲ πάντως πού φανερόν ἐκ τῶν εἰρημένων, τὸ γὰρ
 πῦρ τὸ τοῦ κόσμου ἐκτὸς ἀκριβῶς ἐστὶν ἢ λεγομένη
 20 ὑπ' αὐτῶν ὕλη· ἐπειδήπερ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη κα-
 θαροὶ καθαρῶν ὄντες τῆς θείας δυνάμεως ἀπεξεύχθη-
 σαν τοῦ πυρὸς τούτου οὐδὲν ἑαυτῶν ἐν τῷ πυρὶ
 τούτῳ ὑπολείψαντες μέρος, τοῦτο ἦν ἡ ὕλη καθ' ἑαυ-
 τήν, τὸ ἀκριβῶς ἄμικτον πρὸς τὴν θείαν δύναμιν.
 25 ὥστε ἂν κενωθῆ κόσμος τῆς κατ' αὐτοῦ θείας δυνά-

4 ἔρμαιον M 9 'f. ἐπὶ τῷ κόσμῳ, vereor ne accusativum
 librarius Byzantinus commiserit' Usener 10 διαφθερεῖ C
 13 παθῶν M: corr. P 20 sqq. est quasi quaedam παλι-
 νδρομία periodī, de qua cf. C. Fr. Hermann ad Plat. civit.
 I 329^c, Stallb. ad legg. VII 813^b al. 25 possis etiam ὥστ'
 ἔαν κόσμος omisso articulo saepius Tit. Bostren. velut
 p. 18, 20. 23 Lag. f. κατ' αὐτὸν

μεως, πάλιν τοιοῦτον ὑπολειφθήσεται πῦρ. πῶς οὖν
 τὸ πῦρ ἢ διαφθερεῖ τι ἢ ὑπ' ἄλλου φθαρήσεται; πρὸς
 γὰρ τῷ τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου ἀπαθὲς εἶναι —
 φίλον γὰρ μᾶλλον τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον — οὐχ ὁρῶ
 πῶς γενήσεται ἢ φθορά. ὃ γὰρ γενήσεται ἢ ὕλη τῆς 5
 θείας δυνάμεως ἀποξευχθεῖσα, τοῦτ' ἦν πρὶν καὶ με-
 μιχθαι πρὸς αὐτὴν τὴν θείαν δύναμιν. εἰ τοίνυν
 ἀπολεῖται ἐρημωθεῖσα τῆς θείας δυνάμεως, διὰ τί μὴ
 καὶ ἀπόλετο πρὶν καὶ τὴν θείαν δύναμιν <...> ἢ
 ἄλλη δημιουργία, ἵνα ἀπόληται ἢ ὕλη, καὶ τοῦτο 10
 ποιήσῃ μέχρις ἀπείρου; καὶ τί τὸ ὄφελος; ὃ γὰρ μὴ
 ἐγένετο ἐκ τοῦ πρώτου βουλήματος, πῶς | ἐκ τοῦ δευ- f.192^v
 τέρου γενήσεται; ἢ τίς ὁ λόγος θεῶ ἀναθεῖναι πράγ-
 ματα ἃ οὐδ' ἐπ' ἀνθρώπου καλῶς ἔχει ὑπονοεῖν; τὸ γὰρ
 ἀδύνατον πρόσεστιν τῷ βούλεσθαι ἐπὶ τῶν τοιούτων, 15
 πρὸς τῷ μηδὲ τὸ βούλεσθαι, κἂν δυνατὸν ἦ, προχει-
 ρως χρῆναι λέγειν· πλὴν εἰ μὴ τι ἕτερον θεὸν καὶ
 τὸν ἐπέκεινα οὐσίας λέγουσιν, ὥσπερ καινὴν τινα p.210
 εἰσάγουσιν ὕλην καὶ οὐχὶ τὴν ὑπειλημμένην παρὰ τοῖς
 νοῦν ἔχουσιν, ἣν ἢ μὴ παντάπασιν οὔσαν ὁ λόγος 20
 εὐρίσκει ἢ τὸ πάντων ἔσχατον καὶ μόγις εἰς ἔννοιαν
 νόθον ἀφικνεῖσθαι δυνάμενον.

ἀλλὰ γὰρ τὸ πῦρ τὸ ἀφεγγὲς ἄρά γε πλέον ἐστὶν

4 sqq. cf. Tit. Bostren. I 40 (Didym. c. Manich. c. 14 p. 213
 inf. Basnag. Ioann. Damasc. dial. c. Manich. c. 76) 22 cf.
 Plat. Tim. 52^b (Plotin. II 4, 10 al.)

6 μεμίχθαι M 9 excidisse videtur tale <πρὸς αὐτὴν
 μεμιχθαι; καὶ διὰ τί τῆς ὕλης ἀποχωρίζει τὴν θείαν δύναμιν
 (vel διὰ τί τῆς θείας δυνάμεως μηχανᾶται ἀναχώρησιν)>

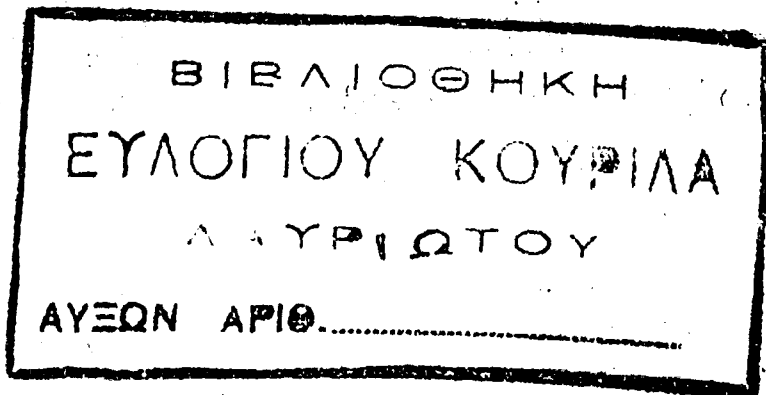
11 ὄφελος M: corr. P 14 ἔχειν M: an εἶχεν? f. ἐπινοεῖν

15 βουλευέσθαι M 16 πρὸς τὸ M: corr. C 18 f. ὥσπερ
 <καὶ> καινὴν

τῆς μελλούσης ἐρημωθήσεσθαι ὕλης ὑπὸ τῆς θείας
 δυνάμεως ἢ ἔλαττον; ἀλλ' εἰ μὲν ἔλαττον, πῶς κατα-
 γωνιεῖται τὸ πλεόν; εἰ δὲ πλεόν, ἐπανάγειν μὲν αὐτὸ
 πρὸς αὐτὸ δυνήσεται τῆς αὐτῆς ὄν φύσεως, οὐ μὴν
 5 διαφθείρει γε αὐτό, ὥσπερ οὐδὲ ὁ Νεῖλος τοὺς ἀπ
 αὐτοῦ ἀποτεμνομένους κόλπους.

5 διαφθείρει: aut διαφθείρειν aut διαφθερεῖ scrib.

INDEX

- ἀβασανίστως* 8, 13
ἀβούλητα . . ὑπομένειν 22, 1
Ἄβραάμ 36, 10
ἀγαθοποιός 12, 19
ἀγαθόν: 12, 21 sqq. 18, 5 sq. 20, 13. 21, 11. 23, 15. 22. 24, 2. 25, 9. 29, 18 τὸ ἀγαθὸν αὐτό 17, 17 τὰ τοῦ θεοῦ ἀγαθὰ 15, 18 sqq. τὸ ἀγαθῶν αἴτιον τιμητόν 20, 22 — ex Pythag. sententia 10, 16 sqq. — sec. Manich. 5, 1 sqq. 10, 13. 17, 21 sqq. 18, 7. 16
ἀγγέλους 37, 18
ἀγένητος: 11, 26. 35, 15. 20
ἀδιαφόρων 12, 21. 23. 27, 18
ἀδύνατος: 13, 17. 24, 16. 35, 23. 39, 15
ἀθλητάς 18, 18
ἀθρόως χωρῆσαι 20, 17
Αἰγύπτιοι (τὸν κροκόδειλον . . . τιμῶσιν) 21, 3
αἰνίττεσθαι: 3, 3. 16, 18
αἵρεσις: 4, 2. 5. 35, 14
αἵσθεσθαι 22, 21. 33, 6
αἵσθησις: 18, 27. 22, 10. 32, 7
αἰσθητικά (ζῶα) 22, 8 sqq. 17 sqq. — περὶ τὰ ζῆτη τῆς αἰ. δυνάμεως διαρθρωθείσης 35, 6
αἰτιάσθαι: 11, 16. 20, 5. 11. 22, 16
αἰτίαισις: ἐκτός τῆς τ. αἰ. 22, 21
αἴτιος 24, 22 — αἰτία: (κακοποιὸς et ἀγαθοποιός) 12, 18 (δημοουργική) 27, 15. 32, 21
ἐκ ποίας αἰ. 14, 19 καθ' ἑτέραν αἰ. 22, 1 — αἴτιον: 3, 7. 17, 22. 18, 15. 20, 23 sq. 25, 9. 27, 10. 38, 9 τὸ ποιητικὸν αἰ. 3, 6. 10, 1. 6. 10
ἀκέραιον 29, 24
ἀκοσμίας 26, 6
ἀκριβείας 4, 4 ἐν τάξεσιν καὶ ἀκριβείαις 34, 13
ἀκριβέστεροι (λόγοι): 3, 3. 9, 11 -ρον ἢ κατὰ 17, 9 — ἀκριβῶς 8, 1. 10, 20. 38, 19. 24
ἀκρωμένους (τοὺς ἀ. αὐτῶν) 23, 12
ἀληθείας 26, 14 — τὸ ἀληθές
ἀλληγορίαις 37, 15 [38, 5
ἀλλοίωσις: 11, 14. 27 — 12, 24 syn. μεταβολή
ἀμαρτιῶν 36, 5
ἄμεσοι (προτάσεις) 9, 4
ἄμοιρος: 13, 18. 24, 13. 17. 25, 27. 30, 8 — ἀμοιρῆ 21, 11
ἀμφίδοξον 26, 13
ἀναγκαίων (τῆς τῶν ἀ. φύσεως) 22, 3
ἀνάγκης καὶ βίας 38, 14. 15, 7
ἀναζωπυρῶν 3, 16
ἀναθεῖναι 39, 13
ἀναιρετικά 21, 8
ἀναμιμνήσκουσιν ἐκ 8, 6
ἀναμφισβήτητον 33, 20
ἀναπλάττειν: 32, 15. 36, 4 cf. πλάσασθαι 33, 1
ἀνάρμοστα μελωδούσης 26, 2

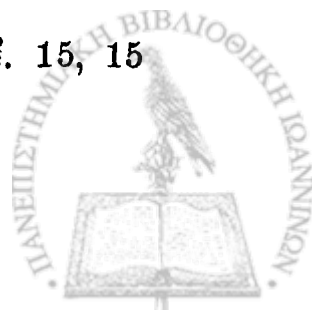

- ἀνασταυρωθέντα 7, 17
 ἀνδριάντα 34, 16
 ἀνεκτότερον . . λέγεται 10, 15
 ἀνήμερον . . χωρίων 20, 10
 ἀνήνυτος: 4, 12. 11, 24
 ἄνθρωπος: 21, 8. 21. 23, 20. 29, 8.
 37, 18. 39, 14 ἀφ' οὗ μέμνηται οἱ ἄ. 31, 19 ἐπὶ τοῦ πρώτου γ. ἄ. 19, 15 δυνάμει σοφός 22, 21 sqq. τὸν ὄντως ἄ. 32, 16 — quo modo factus sit sec. Manich. 7, 6 sqq. 32, 10 — 34, 17
 ἀνόμοιον: 6, 1 sq. 16, 19
 ἄνταρσιν (τὴν τῆς ὕλης κατὰ τοῦ θεοῦ ἄ.) 8, 11 — ἀντάραντας 37, 23
 ἀντιδιαίρεσις 10, 12
 ἀντιλαμβάνεται 22, 9
 ἀντιφιλοτιμήσασθαι 7, 8
 ἀνυπόστατον 13, 16
 ἄνωθεν i. q. ἄνω 31, 2 cf. πάντοθεν 14, 7
 ἀνωμάλως φέρεσθαι 6, 17
 ἀξιοπιστίαν 26, 18
 ἀόριστος opp. ὠρισμένη 10, 21
 ἀπαθής: 38, 9. 39, 3
 ἀπάτη τῶν λόγων 8, 15
 ἄπειρος: 32, 2. 39, 11 τὸ λειπόμενον . . ἄπειρον ἀπὸ πεπερασμένου τοῦ ληφθέντος 32, 5
 ἀπίθανος: 29, 23. 32, 10
 ἀπό: ἀφ' ὧν 3, 21. 4, 3. 7 — οἱ ἀπ' ἐκείνου 24, 18 cf. 24, 4. 34, 23
 ἀποδείξεις: 8, 19. 9, 3. 6. 16, 22. 18, 13
 ἀποδέχεσθαι: 3, 5. 18, 22. 28, 21 αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἄ. 37, 4 — τὸν τῶν ἐναντίων ἄ. λόγον 9, 20
 ἀποδιδόναι: 3, 11. 11, 16. 27.
 ἀποξενυθῆναι: c. gen. 25, 13. 38, 21. 39, 6 synon. ἀποχωρίζειν: 8, 1. 31, 8 c. gen. 6, 21. 9, 18 ἀπό 6, 26 διακρίνειν: c. gen. 31, 23 ἀπό 21, 1. 30, 1 (cf. 32, 20) ἀποκρίνειν: c. gen. 6, 9. 13. 27, 20. 32, 24 ἀποικονομήσασθαι 37, 6 — ἀποχωρεῖν: 25, 8. 36, 3 ἀφείναι: 25, 14 ἀπελθεῖν: 25, 24 (χωρισμόν 5, 25 ἀναχώρησιν 37, 12 ἀπαλλαγὴ 21, 16) v. etiam ἐρημοῦσθαι
 ἀπολαβὼν τὸ ἴδιον δὴ 22, 23
 ἀπολείπειν: 13, 4. 15, 5. 18, 8. 19, 22 pass. 13, 5(?). 22, 14
 ἀπολογίαν ποιουμένους ὑπὲρ 16, 23
 ἀποπροηγησάμενον(?) 27, 17
 ἀπορία: 18, 8. 31, 15 — ἄπορον 27, 5 — ἀπορῶσιν 16, 22 ἀπορῶ τί χρήσωμαι 8, 17
 ἀπόστασις 14, 7 cf. διαστάσεις 30, 10
 ἀποτελέσματα 10, 2 — ἀποτελεῖν 21, 14. 34, 15
 ἀποφαίνουσιν 24, 15
 ἀποφέρειν: εἰς θεοῦ ἔννοιαν αὐτοὺς ἀπεννηνοχένοι 24, 6 cf. ὀδηγῶν 3, 18 ἄγουσι 23, 13 περιάγουσα 23, 23
 ἀπρονοήτως 29, 19
 ἀρετή: 13, 1. 15, 14. 23, 24. 27, 21. 29, 16 ἀρετῆς ἀνάληψιν 3, 11. 23, 16 ἢ ἡθικὴ ἄ. καὶ λογικὴ 3, 9
 Ἀριστοτέλης (de materia) 5, 6
 ἀρμονία 26, 2
 ἀρρῦθμιστον 11, 1
 ἀρχετύπων 32, 13
 ἀρχή: 12, 3. 7. 17. 20 ἐξ ἄ. 25, 6. 29, 14 οὐδ' ἀρχὴν 31, 3 — ἀρχαὶ ἀποδείξεων 8, 19. 9, 3 — δύο ἀρχαὶ Manich. 4, 24. 9, 17. 10, 11. 16. 11, 7. 13, 3 cf. 18, 11. 21, 25 τριττῆ ἄ. 13, 9 τρεῖς ἄ. 24, 11 τὴν (θεοῦ) ἀρχὴν κατασχεῖν 5, 18. 16, 12
 ἀστέρεις: 20, 1. 28, 18 de motu τῶν πλανωμένων 20, 5 τῶν

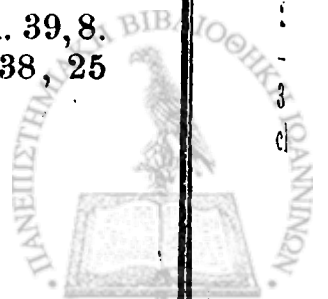

- ἀπλανῶν 20, 7 — ἀθάνατα
 ζῶα 22, 19 — Manichaeorum
 de iis doctrina 6, 12. 27, 23
 ἀστρονόμων 30, 6
 ἀσώματον: 10, 20. 13, 8. 10—20.
 14, 12—17
 ἄτακτον 11, 10 ἀτάκτως 14, 10
 v. κίνησις
 ἀταξία: 20, 3. 34, 15
 ἄτοπος: 13, 13. 21, 12. 23, 23.
 24, 23. 26, 22 μηδὲν ἄ. πε-
 πονθέναι: 6, 10. 29, 1
 ἀύξης 22, 18
 αὐτάρκης: 34, 5. 7. 36, 14
 αὐτομάτως φέρεσθαι 7, 5
 ἀφανίσαι τῶν ὄντων 18, 22 cf.
 παύση τοῦ εἶναι 18, 20 (25, 24)
 ἀφορίας 31, 24
 ἀφροδισίων μίξιν 37, 18 ἀπέ-
 χεσθαι γάμων καὶ ἄ. καὶ τε-
 κνοποιίας Manichaeorum de-
 cretum: 7, 22. 37, 1
 ἄχρι c. gen. (de loco) 14, 6.
 29, 7. 31, 1
- βαρύ — κοῦφον: 13, 21 sqq.
 31, 1 sqq.
 βούλεσθαι 39, 15 sqq.
 βουλήματος (ἐκ τοῦ πρώτου β.)
 39, 12
- γε novies et vicies (γοῦν ter)
 γένεσις: 11, 14. 24. 34, 7 plur.
 6, 20. 21, 12. 37, 5. 10
 γένος: τῷ γ. διώρισταί 13, 2
 γήινον 11, 19
 Γιγάντων 37, 13 — γιγαντεῖω
 λήματι 37, 9 — γιγαντομαχίας
 8, 10 (cf. 37, 21)
 γιγνώμενον (opp. τὸ ὄν): 9, 18.
 24, 22. 34, 7 (cf. 37, 5) — τὸ
 γ. ὑπὸ του . . . χειρὸν ἐκείνου
 γνωρίμων 4, 24 [33, 19
 γνωσιν (παρασχέσθαι) 7, 17
 γνωστὸν (τὸ) καὶ τὸ γιγνώσκον
 34, 22
- γόνιμα (καρπῶν) 21, 26
 γραμματική 13, 13
 γραφὰς παλαιάς τε καὶ νέας
 (Christ.) 8, 22
- δαίμονες: 22, 12 sqq. δαιμόνων
 (ψυχαί) 30, 16
 δᾶν: ὅτι δ. 8, 3 ἔνθα δ. 38, 3
 δέ in apodosi (οὕτω δέ) 26, 3
 (οὕτω δὲ καί) 4, 10. 6, 4. — 22, 20
 Δευκαλίωνος 31, 21
 δημιούργημα 32, 12 — δημι-
 ουργία: 33, 12. 34, 9. 39, 10
 — δημιουργική: 27, 8. 15. 19.
 32, 20 — δημιουργός: 6, 8. 22.
 33, 21
 διὰ τινων λόγων . . εἰσὶν αὐτῶν
 αἱ ὑποθέσεις 8, 17 cf. 11, 28
 δι' αὐτὴν καὶ ἐξ αὐτῆς 15, 1
 διαδοχὴν (κατὰ τὴν τοῦ γένους
 δ.) 7, 24. 37, 2
 διαλαβεῖν 26, 8
 διαλέξεων (ἀπλῶν καὶ εὐκόλων)
 24, 5
 διαμηχανήσασθαι (ὑπὲρ τούτου)
 37, 8
 διαπραγματεύεσθαι: 6, 24. 32, 4.
 διαπράττεται 36, 2 [38, 5
 διαρθρωθείσης 35, 7
 διατάττοντες 37, 15 -όμενοι
 35, 1
 διατρίβειν (περί): 3, 10
 διατριβῆς (τῆς ἐνταῦθα) 21, 16
 Διόνυσον 8, 7
 διωρισμένα (τά) 28, 10
 δόγμα 7, 20. 26, 13
 δόξα 4, 11. 15. 18. 23. 8, 24.
 16, 24. 24, 19. 26, 12. 35, 5
 δυνάμει σοφός 22, 22 — δυ-
 νάμεις dei et materiae (ex
 Manichaei doctrina) 5, 9 sqq.
 17, 19 sqq.
 δυσαντοτέρα (ὁδός) 28, 24
- ἔγκλημα 21, 23 ἐν ἐ. 15, 15
 cf. 20, 22. 21, 9 (2)

**

- εἰδοποιουῖσι 34, 12
 εἶδος 7, 8. 11. — 10, 21 (Aristot.)
 5, 6
 εἶδωλον: 32, 13 εἶ. εἰδώλου 33, 2
 εἰκοσάεδρον (ὔδωρ) 10, 23
 εἰκῶν: 16, 2. — 16, 14 εἰκόνες
 εἶδωλά εἰσιν τῶν ἀρχετύπων
 32, 13 — ἄνθρωπος θείας δυ-
 νάμεως εἰκῶν (sec. Manich.)
 7, 6. 14. 32, 11 sqq.
 εἰσάγειν: 17, 24. 34, 21. 39, 19
 εἶτα 16, 13. 30, 4. 37, 22. — 29, 2
 εἶτε — εἴτε 9, 11. 12, 23. 13, 22.
 26, 11. 33, 9. 36, 18
 ἐκότερος τὸν πρὸ αὐτοῦ ὑπερβ.
 4, 11
 ἐκκλησίαι: οἱ ἀπὸ τῶν ἐ. 34, 23
 ἐκκλησιαστικὸν λόγον 36, 5
 ἐκπυρωθήσεσθαι τὸ ὄλον Ze-
 nonis placitum: 19, 3 sqq.
 ἐκτός 22, 20. 38, 8 ἐ. τ. κόσμον
 ἀπεληλάσθαι 6, 14 postpos.
 38, 19
 ἐκφροντίζουσα τοῦ 21, 20
 ἐλαττοῦσθαι: 16, 4. 17, 21 sq.
 21, 25 εἰς 6, 5 κατὰ 17, 21.
 29, 10 παρά 6, 5. 17, 21. 29, 2
 Ἑλληνας (καθ') 9, 3. 36, 7
 ἐλληνικῶν λόγων 8, 5
 ἐμπύχων ἀπέχονται Manichaei:
 7, 20. 36, 15
 ἐναντίον: 10, 14 τὸν τῶν ἐ. λό-
 γον 9, 20
 ἐναπολαμβάνεσθαι: 20, 15. 23, 9.
 26, 10. 28, 17. 32, 3
 ἐνάρετοι 23, 8
 ἐνδείξασθαι (λόγῳ) 17, 12
 ἐνδέχεσθαι: 23, 1. 7. 29, 13 τῆς
 τῶν ἐνδεχομένων φύσεως 22, 3
 ἐνιζάνει 3, 15
 ἐννοια: 17, 10. 24, 6. 33, 4. 39, 21
 ἐνσταυροῦσθαι (τῇ ὕλῃ): 7, 19.
 35, 22
 ἐντός 31, 19 ἐ. τούτων περιει-
 ληφθαι 27, 23
 ἐντροχεστέρους 3, 21
 ἐνυλα 36, 19
 ἐξάγειν ἑαυτοῦς vetat Manich.
 7, 24
 ἐξασθενησάντων (c. inf.) 29, 16
 ἐξέτασιν (εἰς ἐ. ἑμαυτὸν καθείς)
 8, 16
 ἐξηγητής 4, 18
 ἐπαγγελλλόμενοι (ἀρετὴν διδά-
 σκειν Manichaei) 23, 24
 ἐπεὶ καὶ 3, 7 ἐ. πῶς 26, 7
 ἐπεισέρχεσθαι (τὸν νοῦν): 35, 7.
 9. 11 cf. τῶν ἐξωθεν ἐπεισ-
 ιόντων 35, 4
 ἐπεισόδιος γέγονεν 13, 9
 ἐπέρχεσθαι: γέλωτός μοι ἐπῆλ-
 θεν 14, 9
 ἐπιβουλάς συντιθέντας 16, 10
 συντάξαι 17, 6
 ἐπιγενομένων 3, 19 — ἐπιγενη-
 τός: 24, 13. 35, 3
 ἐπίδειγμα (εἰς ἐ.) 35, 21 εἰς
 πράγματος ἐπίδειξιν 36, 11
 ἐπιδιδόναι (ἑαυτόν): 36, 6. 8 —
 ἐπιδίδωσιν εἰς ἐπιείκειαν 3, 14
 ἐπιθυμία: 15, 13. 19, 17 εἰς ἐ.
 ἐλθεῖν 5, 15. 15, 15. 24, 7 —
 ἐ. περὶ τὰ αἰσθητικὰ τῶν ζώων
 μόνον ἐστί 22, 9. 23, 21 — ἐ.
 μάλιστα κακὰ sec. Man. 22, 5
 ἐπιμέλειαν ποιεῖται ἐπὶ 3, 2
 ἐπινοεῖν: 16, 2. 34, 2. 38, 15
 c. duplici acc. 11, 25. 24, 10.
 29, 9 ἐπὶ 13, 14. 29, 9 (cf.
 39, 14) περὶ 22, 15
 ἐπίνοια: 37, 7 ταῖς ἐ. καὶ τ.
 τέχναις 21, 9
 ἐπιπολάζειν: 4, 16
 ἐπιστήμη: 16, 4 sq.
 ἐπιφανείας (τῆς ἄνω) 14, 7
 ἐπιφημίζοντες 8, 8
 ἐπόμενον: 8, 20. 10, 8. 23, 23
 (opp. φαινόμενα) 25, 1. — 20, 10
 ἐργωδέστερα 3, 8
 ἐρημοῦσθαι: 40, 1 c. gen. 39, 8.
 syn. κενοῦσθαι: 31, 9. 38, 25
 ἐριστικοῖς 3, 21

ἔρμαιον 8, 21. 20, 19. 38, 4
 ἕτερος: παρά 5, 7 ἕ. καί 39, 17
 οὐδέν ἕ. ἢ 22, 9. 28, 15 τοι-
 αῦτα ἕ. 9, 21 καθ' ἕ. αἰτίαν
 (diversa ex causa) 21, 27 —
 ἕτερα καὶ ἕτερα 28, 12 cf. 29, 12
 — ἄλλους ἑτέρων μάλλον 3, 21
 ἄλλο τι κακὸν ἕ. 25, 10. — 15, 4.
 25, 8
 εὐθεΐαν (κατ' ἕ.) 11, 13 ἐπ'
 εὐθεΐας 11, 18
 εὐλογον 16, 6. 20, 2. 25, 24. 33, 18.
 36, 20 εὐ. ἢ 25, 9 εὐλογώ-
 τερος 11, 22
 εὐσεβείας 3, 15
 ἐφεξῆς 20, 2 τὰ ἕ. 24, 19
 ἔφοδος 9, 9. 12, 17
 ἐφόλιον 11, 10

Ζεύς: 16, 17

ζηλωτοὶ τῆς προθέσεως 23, 24
 Ζήνωνος τοῦ Κιτιέως 19, 2
 ζήτησις: 4, 8. 8, 19 ζ. συνέστη-
 σαν πλείονες 3, 20
 ζητητικωτέρους 4, 1
 ζῶον: 11, 21. 20, 14. 21, 4 sqq.
 22, 8 sqq. 28, 19. 29, 8. 30, 15
 — (Man.) 6, 17

ἠγεμονικωτέρα 18, 10

ἠγεμών 13, 1

ἠδονή: 22, 9. 23, 22. — 22, 5 —
 ἠ. καὶ λύπης 22, 10

ἠθικός: 3, 7. 8

ἠθός: 3, 2. 9. 16. 17. 4, 3. 12, 1

ἠλιος: (ἀθάνατον ζῶον) 22, 19
 (κίνησις) ἐν ἧ ὁ ἦ. 11, 17 πρὸς
 γένεσιν ἀπάντων . . καὶ φθο-
 ρὰν αὐτάρκειας 34, 6 — Zenonis
 sent. 19, 5 sqq. — Manichaei
 doctr. 6, 11. 19, 22. 27, 22 sqq.
 29, 2 sqq. 32, 24. — 6, 13. 38, 20.
 — 6, 19 sqq. 29, 26 sqq. — 7, 7.
 32, 11 sqq. colitur a Mani-
 chaeis 7, 27. 11, 17

Θάνατος (ύλης): 5, 24. 11, 22
 θαῦμα: δεικνύντες 28, 21. — 38,
 θαυμασία λέγειν 4, 15 [2
 θέμις 10, 1

θεοπνεύστους (γραφάς) 8, 23

θεός: ἐπέκεινα οὐσίας 39, 17
 ἀπλοῦν . . τὸν θ. 17, 9 τῆς
 τοῦ θ. ὑπεροχῆς 18, 21 cf.
 27, 5. 39, 13 ἢ τοῦ θ. πρό-
 νοια 37, 4 (cf. 6, 1) οὐ δεο-
 μένου τοῦ θ. πρὸς τὰ ἀποτε-
 λέσματα ὑλης ἐν ὑποστάσει
 δυναμένων γίνεσθαι πάντων
 πρὸς ἐκεῖνον τὸν νοῦν 10, 2
 cf. 24, 20 sqq. οὐδὲ τὸν θ.
 εὐλογον φθονῆσαι κτέ. 16, 6
 cf. 17, 3 sqq. τὰ τοῦ θ. ἀγαθὰ
 qualia 15, 18 θυσίας aliter
 accipit atque δαίμονες 22, 15
 θεῶν πόλεμος quid significet
 16, 18 — δεῖ . . θεοῦ ὅς τοῦ
 λόγου ἠγήσεται 9, 15 — περὶ
 θεοῦ Christian. doctrina 3, 4
 — Manichaei doctr. 5, 1 sqq.
 et passim θεοῦ οἴκῳ 5, 21.
 27, 12 χώραν 14, 11. 18

θεωρῆται (περὶ) 10, 1

θρεπτικός: 37, 19 θ. καὶ ἀύξη-
 τικοῦ 36, 22

θρουλουμένη 23, 18

θυσία: τοῖς νενομισμένοις περὶ
 τὰς θ. 22, 13. — 36, 10

Θωμᾶς Manichaeus 4, 19 cf.
 p. XIII 1

ιδέα (τῆ τοῦ μύθου) 37, 17

Ἰησοῦς 24, 2

Ἰλιάδι [Γ] 16, 18

ἵνα damit c. coni. semel et
 vicies, variandi causa ὅπως
 c. coni. 13, 7. 18, 16 ἵνα ἄν
 . . . ἐγένετο 21, 15 — i. q. ge-
 setzt dass 18, 25

Ἰουδαίων 36, 9. 37, 17

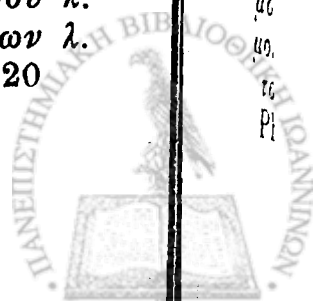
Ἰπποκενταύρων 29, 6

ἴσον (οὐκ ἴ. . . ἢ) 33, 24

- ισόχρονον* 35, 16
ιστορία: 36, 7 *τὴν λεγομένην παλαιὰν ἰ.* 35, 2 *ἢ Ἰουδαίων ἰ.* (Gen. 22) 36, 10. (Gen. 6, 2) 37, 17
καθαροὶ καθαρῶν 38, 21
κάθαρσιν 7, 25
καινοτομία 4, 16
καλινδούμενοι σὺν ταῖς ἐταίραις 23, 14
καλόν: 29, 5 sqq. *ἔσωζε τὰ κ.* 25, 8 *τῆς τάξεως τοῦ κ.* 27, 10 sqq. *τοῦ κ. ὄρεξις sim.* 3, 17. 15, 11. 17, 7. 23, 13. 24, 6 — *καλῶς ἔχειν*: 27, 8. 39, 14 — *κάλλιον* 29, 5 sqq. *κ. ἦν*: 21, 14. 23, 19. 26, 1 *πῶς τὸ κ. γένοιτ' ἂν τοῦ χειρόνος ἔργον* 33, 9 — *καλλίστην (αἴρεσιν)* 35, 14
κακία: 6, 6. 12, 1. 13, 1. 15, 13. 18, 4. 29, 12. 20, 25
κακόν: 12, 20 sqq. 15, 10. 25, 10 *πάντα τὰ κ. ἀπὸ τοῦ θείου χοροῦ ἀπελήλαται* 17, 3 (cf. 5, 21. 27, 11) *δύο ὄντων κ. τὸ ἦττον τοιοῦτον κατὰ μετάληψιν τοῦ ἀγαθοῦ κτέ.* 18, 5 (τὰ κ.) *οὐδὲν ἐμειώθη* 19, 14 sqq. — *ex Pythag. sententia* 10, 15 sqq. — *sec. Manich. κ. ἡ ὕλη* 5, 2 sqq. 15, 9 sqq. 17, 24. 18, 23. 27, 13. 33, 23. — 18, 3 sqq. — 18, 16 sqq. — *τίνα τὰ κακά* 19, 21 — 24, 7 — *syn. πονηρά* 29, 15
κακοποιός: 10, 7. 12, 18 sq.
κανόνος 4, 7
καταγωνίζεσθαι: 18, 18. 38, 6.
κατακέκλειται 36, 3 [40, 2
κατακλυσμοῦ 31, 20
καταλείπουσιν 17, 4. 32, 14. 33, 13. 23
καταπατεῖ 22, 24
κατασκευῆ (ἡθους): 3, 2. 4, 3
κατατάττουσιν (ὕπό) 33, 13
κατόπτρων 34, 5
κενόν: 13, 14 sqq. — *Stoicorum doctr.* 13, 15
κεφάλαιον 3, 4
κεφαλαιωδέστερα 7, 26
κίνησις: 14, 21 sqq. 25, 23 *ἡ κ. ἐν τῷ κινουμένῳ* 10, 25. 11, 5 *περὶ τὸ ποσόν* 12, 25 *genera* 11, 12 sqq. — *sec. Manich. ἡ ἄτακτος κ. τῶν ὄντων ἐστὶν ἡ ὕλη*: 5, 8. 10, 5. 24. 11, 2. 11. 23, 19. 25, 21. 26, 1. 4. 33, 15 (κακόν) 20, 4. — 26, 12 sqq.
Κιτιέως (Ζήνωνος) 19, 3 [34, 12
κοσμεῖν: 26, 17 *κατακ.* 38, 2
κοσμοποιία 6, 8. 27, 20
κόσμος: *κ. ἐπιθεῖναι* 26, 6 — *ἐξ ἀνομοίων τὸν κ. συγκεῖσθαι* 16, 19 *κ. ψυχῆ* 30, 15 *ὁ κ. τοῦ δημιουργοῦ χείρων* 33, 20 — *Manich. doctr.* 6, 14 sqq. 32, 8. 38, 8 sqq.
κουφίζειν: 14, 24 *εἰς* 14, 26
Κρόνον 16, 11
κύβον (γῆ) 10, 23
κυκλοφορητική (κίνησις) 11, 13.
κυρίως ὑπειλημμένου 34, 20 [15
λαβάς (εἰς τ. αὐτὰς λ. ἐμπесоῦνται) 9, 14 cf. *Plat. Phaedr.* 236^b
λήματι 37, 9 [(4, 13)
λογίζεσθαι 33, 5 cf. *κρίνειν* 22, 22
λογική (ἀρετή) 3, 9
λόγος: 3, 4. 4, 4. 8, 6. 8. 13. 15. 9, 11. 16. 15, 6. 17, 11. 18. 18, 15. 19, 3. 12. 26, 19. 22. 29, 24. 36, 2. 5. 9. 14. 37, 16. 21 *τ. παρόντος λ.* 38, 17 *λ. νενομισμένων* 8, 17 *μετὰ λόγον (opp. ἄνευ ἀποδείξεως)* 9, 7 *τίς ὁ λ. sim.* 12, 24. 29, 13. 31, 4. 39, 13 *ἐν ὄργανον λ.* 34, 11 *τὸν τῶν ἐναντίων λ.* 9, 20 *ὁ λ. εὕρισκει* 39, 20
λύρας 26, 2

λύσις: ζητήσεων πορίσασθαι λ.
4, 8 ἀμαρτιῶν 36, 5

Μανιχαῖος: 4, 14. 19, 12. 21, 19.
23, 2. 24, 12. 26, 8. 19. 36, 1.
μαραίνεσθαι: 4, 3 [37, 7
μεθιστάναι: πρὸς 8, 15 εἰς 26, 16
μερίζεσθαι εἰς: 3, 19. 8, 9
μέσον: 12, 4 sqq. 13, 21 sqq. —
μέσα καὶ μεταξύ (cf. Plat. legg.
X 893^e) 27, 13 — ἐν μέσῳ 13,
4. 7
μετά c. gen. quinquies, σύν no-
vies. μετ' οὐδεμιᾶς ἀποδείξεως
18, 13 cf. 19, 13 (29, 19) ἀνευ
τινὸς ἄ. 9, 6. 12
μεταβάλλεσθαι (εἰς τὰ χεῖρω)
18, 26
μεταβολή: 12, 10. 14 μ. τινα
σχόντων 25, 18 — μ. ἡθῶν 12, 1
cf. ἀλλοίωσις
μετάληψις: 18, 6 πρὸς 34, 20
μετάστασις (εἰς) 16, 2
μετεωρισθῆ (εἰς) 15, 3
μετέωρος: 14, 6. 38, 12 μ. ἐποίη-
σεν 15, 7 μ. γεγονότα 14, 25
μετοίκησιν (ψυχῆς) 7, 4
μετουσίαν 6, 6
μετοχῆ 18, 4 — μέτοχον 26, 14
μέχρι c. gen. (de tempore) 30, 3.
38, 9 μέχρις ἀπείρου 39, 11
μή: διὰ τί μὴ ἀπώλετο 39, 8
cf. 39, 11 (28, 12)
μηχανᾶσθαι: 7, 24. 34, 17
μῆγμα: 25, 5. 26, 9. 27, 24
μίμησις: 34, 14 πρὸς ἀνθρώ-
που μ. 34, 17
μίξις: 6, 2. 10. 7, 10. 25 (σύμ-
μιξις 27, 21. 29, 1. 15. 24) de
mixtione 13, 6 sqq. (cf. etiam
Ps.-Alexandr. problem. II 67
p. 76, 4 Ideler) 14, 14 sqq.
μόγις 39, 21 [18, 17
μοῖρα: 20, 9. 30, 11. 13 — τῆς
τοῦ ἀγαθοῦ μ. 20, 13 (cf. Plat.
Phileb. 54^c)

μυθοποιούς 16, 9
μῦθος: 29, 6. 32, 10. 37, 14. 16

Νεῖλος 40, 5
νεώτεροι (Stoici) 27, 17
νικόντων τε καὶ νικωμένων 16,
νοήματι (όμοῦ) 18, 21 [20
νόθον (ἐννοίαν) 39, 22
νόμος: 21, 20 sqq. — 4, 7
νουμηνίαις 30, 3
νοῦς: τοῖς ν. ἔχουσιν 39, 20. —
14, 16 ψυχῆς ἀνωτέρω 33, 9
πρὸς πάντα ποικίλος 27, 2 i. q.
θεός 10, 4 — philosophorum
placita 34, 21 sqq. — Manich.
docet τὸν χριστὸν εἶναι νοῦν
7, 14. 34, 21 sqq.
νυμφῶν (ψυχαί) 30, 15

ὁ artic.: ἐλπίς τοῦ ὅτι 23, 26
— om. κύβον 10, 23 κόσμος
38, 25 ἡ ἡθικὴ ἀρετὴ καὶ λο-
γικὴ sim. 3, 9. 20, 21. 33, 7.
37, 5

ὁδός: 28, 24 — πρὸς θεόν 7, 28.
οἰκονομούμενοι 34, 1 [20, 20
οἰγήσεται (διαλυθέν) 25, 15
ὀκτάεδρον (ἀήρ) 10, 22

Ὅμηρος (Π. Υ) 16, 17

ὅμοιος: εἰς 18, 3 ἐξ ὁμοίων
γεγονέναι 9, 14 — τὰ ὅ. ἐν
τάξεσιν καὶ ἀκριβείαις διὰ μι-
μήσεων ἀφικνεῖται εἰς τέλος
34, 13 φίλον τῷ ὅ. τὸ ὅ.
39, 3 sq. — ὁμοίως μένει 32, 9
i. q. ὅμως 18, 14 — προσό-
μοιον 6, 16

ὁμόφωνα .. διαταττόμενοι 34, 23
ὄν: 9, 18. 25, 16 sq. 35, 19 cf. πᾶς
ὄργανον (ἐν ὁ. λόγῳ . . . πρὸς)
34, 11

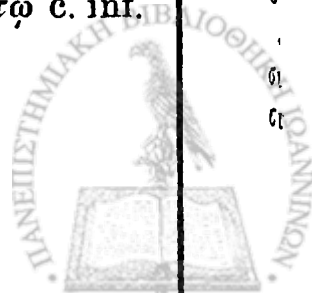
ὄρεξις: 3, 18. 5, 13. 15, 10. 16, 7.
17, 14 cf. ἐπιθυμία

ὄρον 11, 21

ὅσος: τούτων ὅσοι 4, 5 ἐκείνο
ὅ. 6, 10

- οὐ: εἰ . . . οὐκ 27, 11. 23, 2. 24, 10
 Οὐαλεριανοῦ 4, 20
 οὐδέτερον ἐν οὐ. 13 12
 Οὐρανοῦ 16, 10
 οὐρανός: 20, 1 sqq. — Manich.
 doct. 6, 12. 27, 23
 οὐσία: 12, 6. 13, 16. 25, 22. 28.
 33, 15. 39, 18 ὄχημα ὡσπερ
 . . . τοῖς συμβεβηκόσιν ἢ οὐ.
 13, 18 sqq.
 ὄχημα: 13, 19 (animae) 30, 22
 ὄψει (διακρίνονται τῇ ὄ.) 30, 17
- πάθος: 3, 10. 17, 14 syn. πά-
 θημα 17, 16. — 35, 23. 36, 12
 — παθητή (καὶ διαιρετή) 28, 5
 — παθητική 27, 8
 παίδευσις: 17, 12. 21, 20 sq.
 23, 11. 15
 Πάπος Manichaeus 4, 17 cf.
 p. XIII 1
 παραγγέλματα . . παχύτερα . .
 ἐπισωρεύοντες 3, 12
 παράδειγμα 32, 14 — τοῦ λόγου
 παραθεῖναι 9, 8 [36, 9
 παραλλάττειν: 14, 1. 25, 26
 παραλογισμοῦ . . εὐπορῆσαι 38, 3
 παρέργως (οὐ π.) 32, 1
 παρέρχεσθαι: τῆς παρελθούσης
 (ὁδοῦ) 28, 24
 πᾶς: τὸ πᾶν 13, 15. 19, 6. 20, 8
 τὰ π. et τὰ ὄντα π. et sim. 3, 7.
 28, 17. 35, 15. 18 sq. (10, 3)
 — διὰ παντός 7, 6. 12, 13.
 30, 18. 31, 3 διὰ πάσης μίγν.
 5, 23. 7, 9. 28, 5 ὁμοία διὰ π.
 29, 23
 πάσχειν: πεπόνθεσαν 30, 6
 ἔπεπ. 16, 24
 πείρας (ἐκ τῆς π. μαθεῖν) 3, 14
 πεπερασμένος: 32, 6 sq.
 περαίνουσιν (τὰς δόξας) 8, 24
 πέρας 11, 18
 περιαγωγή 23, 15
 περιεργαστέον (οὐ) 36, 16
 περιουσίας (ἐκ π. λέγεται) 12, 25
- περιφερόμενος (ἐφ' ἕτερα . . .
 ἦκει ὁ λόγος π.) 17, 18
 περιφορᾶ (τοῦ παντός) 20, 9
 Πέρσης: Manichaeus 4, 14 Sa-
 pores 4, 21
 πιθανόν 18, 14. 35, 6 πιθα-
 νώτερα 9, 8
 πίστις: 9, 12sq. τίς ἢ π. 19, 20
 ἔχει π. πρὸς τ. πολλοὺς ἐκ 36, 6
 Πλάτων 5, 4
 πλεκομένη . . τελευτή 11, 23
 ποιεῖν: ποιούσά τε καὶ πάσχου-
 σα 9, 20
 ποίησις: τῆς . . δημιουργίας 34, 8.
 — 16, 23 τῆς γιγαντομαχίας
 8, 10. 37, 13. 38, 1
 ποιητής: 27, 14. — 37, 21
 ποικίλος: λόγους 9, 10 πρὸς
 πάντα 27, 3 ποικιλώτεροι 19, 17
 ποιότης: 13, 1. 28, 9 (5, 4)
 ποιουμένη (πρὸς τὰ σχήματα)
 28, 15
 πολὺς: δῆμος 3, 13 πλήθους 4, 6
 γῆ, χρυσός 15, 19 παιδεύσεως
 17, 12 ἐλπίς 23, 25 ἀμαθίας
 πονηρευμάτων 29, 17 [36, 12
 ποσόν (τὸ π. opp. ποιότης) 13, 1
 κατὰ τὸ π. 29, 21
 ποτέ: τίς π. 20, 2. 26, 9. 32, 26.
 34, 9 πῶς π. 25, 8. 26, 7 ὅπως
 π. 12, 2 (30, 13?) πόσον π.
 32, 8
 πού: πάντως π. 15, 9. 18, 7.
 25, 4. 38, 18
 προαίρεσις 36, 18
 προηγούμενον(?) 27, 16
 προθέσεως (τῆς π. καὶ τοῦ βίου)
 23, 25
 προκατειλημμένους 9, 12
 πρόνοια: 29, 20 τοῦ θεοῦ 5, 25.
 37, 5
 πρὸς: ἀπὸ τῆς π. τὴν ὕλην δια-
 κρίσεως 32, 19 cf. ἄμικτον π.
 13, 5. 38, 24 — πρὸς τῷ c. inf.
 33, 2. 39, 2. 16
 προσακτέον 32, 2

- προσιεμένους τ. (λόγον) 8, 13
 προσκρούσας τι τούτω 4, 21
 προσπελαζούσας 20, 18
 προτάσεις 9, 3
 προῦπαρχούσης (ῥλης) 24, 22
 προφητῶν φωνή 9, 4
 προφορὰ τοῦ λόγου 37, 21 cf.
 προφέρονται 37, 15
 προχείρως 39, 16
 πρῶτον μὲν . . . δὲ καὶ 10, 6 sq.
 — 13, 17
 Πυθαγορείων 10, 14
 πῦρ: 31, 1. 38, 15 sqq. — τὸ
 ἔξω π. Manich. 6, 15. 8, 2.
 38, 7 sqq.
 πυραμίδα (πῦρ) 10, 22

 ρεῖν ἐπὶ τὴν ῥλην 25, 2

 Σαπώρω 4, 21
 σελήνη: 11, 17. 22, 19. 30, 7 sqq.
 18 sqq. 31, 19. 26 sqq. — Manich.
 doct. 6, 11. 19, 22. 27, 22 sqq.
 29, 2 sqq. 32, 24. — 6, 14. 38, 20.
 — 6, 19 sqq. (20, 16) 29, 26 sqq.
 colitur a Manich. 7, 27. 11, 17
 σημαίνονμενον (ἕτερον) 34, 20
 σιτίζεσθαι λάχανα καὶ πᾶν ὃ τι
 ἀναίσθητον (Manich.) 7, 21
 σοφία: 16, 3 sq. 34, 22 τὴν σ.
 ὄπλον . . τ. ἀνθρώποις ὑπὸ τ.
 θεοῦ δεδόςθαι 23, 19
 σοφός: (syn. σπουδαῖος, ἐνάρε-
 τος) 22, 22. 23, 2. 24, 1 — τὸ
 σ. 25, 11 σοφώτερον 26, 18
 σπέρματος 21, 13
 σπουδαῖος: (v. σοφός) 23, 1. 3.
 6. 11. 15, 15. 17, 16. — 15, 11
 τὸ σ. περί 23, 16
 στασιάζειν 10, 17
 στασιαστικώτερον 4, 6
 στάσις 11, 22
 στοιχεῖον: τὸ ἦ στ. 34, 19. —
 3, 10. — 5, 6. 6, 16. 10, 24
 συγκαταφλέξειν 8, 3
 συλλαμβάνεσθαι (ἐκ): 3, 17

 συμβάλλεσθαι: εἰς 7, 11 πρὸς
 26, 19
 συμβεβηκός: 13, 17. 19. 14, 16.
 25, 23
 συμμεταβάλλεσθαι 6, 3
 συμπαθεῖν 6, 2
 συμπεριπολοῦντα 20, 8
 συμπλέκεσθαι (ἀθλητάς) 18, 18
 σύν v. μετά
 συνάγεσθαι (ἐξ): 19, 6
 συνέδριον καθίσαι (Christ.) 24, 4
 συνεχές 30, 19
 συνιστάμενα (περὶ) 17, 15
 σύντομος: 21, 15. 37, 10
 συσχολάζειν: ἐν τῷ φιλοσοφεῖν
 8, 14
 σφαιροειδοῦς (παντὸς σ. τὸ κάτω
 μέσον) 14, 5
 σφῶν αὐτῶν 8, 24 σφετέρως
 αὐ. 34, 9
 σχῆμα: 5, 5. 28, 9. 15
 σχηματισμοί (σελήνης) 30, 9
 σῶμα: 10, 19. 30, 17 sq. —
 13, 8 sqq. 14, 12 sqq. 25, 12 sqq.
 καθ' ἑαυτὸ ἀκίνητον 25, 26.
 33, 13 ταχὺ καὶ ἐπίκηρον 38, 1
 σωματικός: 28, 2 σύντεθρον καὶ
 σ. 24, 15 σωματικώτερον 36, 23

 τάξις: 11, 16. 27, 10. 31, 26.
 34, 13 κατὰ τ. 31, 26
 τε v. adn. 22, 2
 τελετῶν 8, 7
 τέλος 12, 4 sqq. 34, 14
 τερατεύεσθαι: 22, 4
 τεῦξις 11, 19
 τέχνη: 21, 10. 34, 16 οἱ ἀπὸ
 τῶν τ. 24, 4 — πάση τ. 38, 5
 τεχνητῶν 34, 15
 τεχνιτῶν 33, 21
 τηνικαῦτα ἔάν 8, 25
 τίθεσθαι: 3, 6. 4, 24
 τίς: ὑπό του 33, 19 τῷ ποτε
 26, 9 — ἐν τι 30, 17 τότε τι
 10, 20 μηδέν τι 28, 8
 Τιτάνων 8, 8

τοιαύτην ... ἦτις 27, 5 sq.
 τρόπος: τίνι τ. ἢ πῶς 33, 1
 τρόπον ὄν 36, 4
 τυφλῶ δῆλον 6, 25

ὕλη: 10, 19 — 11, 2. 28, 8 sq.
 33, 17. 39, 19 sqq. — Platonis
 5, 4 Aristot. 5, 6 — Manich.
 5, 1 sqq. et passim

ὑπάγειν (παθήματι) 36 12
 ὑπερβάλλειν: 4, 15. 5, 2. 16, 9.
 18, 9 med. 4, 11 cf. ὑπερ-
 βέβηκεν 32, 10

ὑπερβολή: 29, 11 εἰς -άς ἐκ-
 πίπτουσα 4, 9

ὑπεροχή: 18, 21. 27, 11. 29, 18

ὑποδηλοῦντες 38, 1

ὑπόθεσις: 8, 18. 9, 19. 11, 25

ὑποθετικὸν τόπον 3, 10

ὑποκείμενος: 10, 10. 28, 11 τὸ
 πρῶτον ὑ. (i. ὕλη) 11, 1

ὑπολείπειν: 13, 5 (?). 38, 23. 39, 1

ὑπονοίας 16, 16

ὑπόστασις: 24, 20. 33, 3. 38, 15
 ἐν ὑ. γίνεσθαι 10, 3

ὑποτίθεσθαι: 8, 23. 9, 17. 25, 21.
 35, 15. 17

ὑφηγήσονται 16, 16

ὑφίστασθαι: 8, 23. 10, 7. 8. 13.
 11, 9 pass. 10, 9. 11, 7 ὑπο-
 στατή 10, 25

φάυλος: 6, 3. 9, 19. 15, 11 sq.
 26, 12

φθείρεσθαι: 10, 18. 25, 7. 39, 2
 εἰς τὸ μὴ ὄν 25, 16 διαφθεί-
 ρειν: 21, 6. 38, 10. 39, 2. 40, 5
 pass. 31, 22 — ἀπολλύναι:
 19, 16 pass. 4, 21. 7, 19. 20,
 14. 19 sq. 21, 1. 25, 13. 37, 23.
 39, 9 sq. ἀναιρεῖν: 37, 10 ἐξ
 23, 23 pass. 21, 15. 23, 18

φθορά: 11, 14. 24, 20. 24, 22, 18.

34, 7. 39, 5 plur. 6, 20. 31, 24

φθοροποιόν 20, 21

φιλόσοφειν: 8, 15. 22 φ. καὶ
 Ἑλλήνας 9, 2

φιλοσοφία: 3, 1. 4, 13

φιλοτιμία 4, 9

φοιτήσαντες (εἰς ἀστρονόμα
 θύρας) 30, 6

φορὰς γενεῶν 31, 24

Φορωνέως 31, 21

φυσικώτερον 38, 17

φύσις: 22, 3. 25, 1. 40, 4 κατ
 φ. 14, 10. 15. 19. 25, 3 παρ
 φ. 6, 6. 14, 20 sq. (15, 2) 25,
 29, 3

φυτόν: 11, 21. 22, 11 ἔχει .
 τὴν φυτικὴν ψυχὴν 25, 27 c
 30, 15 — Manich. doctr. 6, 17
 36, 19

φωτοειδές 6, 23

χαρακτήρ 3, 15

χαριέστεροι: 8, 5. 19, 7

χοροῦ (τοῦ θείου χ.) 17, 3. 26,

χρεία (τίς χ. τοῦ) 23, 10

Χριστιανῶν (ἡ Χ. φιλοσοφί
 ἀπλή καλεῖται) 3, 1 cf. 4, 13
 8, 22

χριστός: 7, 14. 34, 18 — 38, 1

χωρίς 14, 14. 38, 12 c. gen. 31, 2
 ὕλης χ. 38, 15

ψηφίζεται (ποτέρω) 11, 8

ψυχαγωγεῖν: 8, 12. 9, 9

ψυχαγωγίαν 38, 2 εἰς ψ. γέ
 νοιντο 9, 13

ψυχή: 13, 13. 14, 16. 25, 12. 27 sq
 30, 14 τοῦ θρεπτικοῦ καὶ ἀύξη
 τικοῦ μέρους τῆς ψ. ὄντος σω
 ματικώτερον 36, 22. 37, 20 cf
 35, 7 — Manich. doctr. 5, 22 sqq
 6, 2 sqq. 7, 4. 10. — 12, 1. 20, 18
 31, 7 sqq. 33, 7 sqq.

ὡς αὐτόν 15, 8

ὡσαύτως 31, 25 ἀεὶ κατὰ τὸ

αὐτὰ καὶ ὦ. ἔχει: 20, 4. 37,

ΕΥΛΟΓΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΥΓΕΩΝ ΑΡΧ.

Μητροπόλεως

